

Мушьни Лашәриа

Иҫымтақәеи иеитагамтақәеи реизга
Хә-томкны

Актәи атом

Ажәеинраалақәа

УДК 821. 35 – 1
ББК 84 (5 Абх) 6–5
Л 47

Аредколлегия:

**Енвер Ажьиба
Шота Арстаа
Уасил Аџзба
Анатоли Лагџлаа
Сергеи Зыхџба
Шота Салакаиа
Рушьбен Смыр**

Асахьаџыхџы Батаал Цьапуа

**Атом еиднакылоит апоет иажџеинраалаџџеи
иепикатџ џымџа кьаџџџеи**

МУШЬНИ ЛАШӨРИА

ИҖЫМТАҚӨЕИ ИЕИТАГАМТАҚӨЕИ РЕИЗГА

ХӘ-ТОМКНЫ

Актәи атом

Ажәеинраалақәа

Адснйтәи ахәынтқарратә шәкәдыжырта

АКӨА – 2013

АЦСТАЗАРЕИ АПОЕЗИИИ

СНЫСЫМҒА ИАЗКУ НҢАМҒАҚАК

Жизнь и поэзия одно.

В. Жуковский

Аены ашколае санней, аурок иалагахъан. Аипбыратеи аклассае стѣан, быжьба-ааба шыкѣса сыртагылан. Ашколае амчра зкыз ақыртуа рѣаѣа рлеишѣа цѣгъан, уагханы аурок ахъ аоналара гѣагъуацѣан. Ашкол ахыбра метрак егъаагымхо иѣышьтыхны иргылан – аурок иалгаанза уахъ ухѣыцалан уеуцѣахыр ауан... Уажѣ сарггы абрака, аонаѣае, сыпсы заны сыпшын, ахапѣ стѣтѣазшѣа сыкѣша-мыкѣша лашьцаран, иааузымчхартѣ ахауа кѣыкын – анаара ахѣакѣа гѣыруа иѣан. Хыхъ, схѣѣы иѣаз аклассае, апсуа литература иахысуан. Арѣаѣы (Шамил Караман-иѣа Саѣаниа) аурок ѣыц ритѣн: дналагеит Иуа Коѣониа иѣоѣа «Аѣатаа Беслан» апхъара. Акласс аонупѣка амѣ пыруазар иуахауан. Арѣаѣо аѣоѣа дапхъон апсы ахѣацаны, гѣахѣара дула: «Апсны иаазаз Аѣатаа дхѣаѣа гѣѣѣын иаамтала...»

Ус, ахтыскэа аки-аки еиштаххы ишнейуаз, Ахан-ипацэа раштае аеырхэмарра ду аазырцшуа асахьакэа ирызку атыц – «Аурыскэагь еыжэлан иоуан адэқэа рахь» – данапхьа аамтазы, ахэыцкэа зегь еибарччеит, иарлахэыхт, рышьтыбжь акласс амеханакит (аоымтае ацэахэа уцылон иныбжьаршэны, аеапыц хэамта атрадиция иатэны, цэгьарацамкэа, аеыбгаказаразы ацсуаа уао дшырмышхэоз аарцшразы)... Сара сахьхэыпатэаз сылагырз хаддыло хыхь иччоз срылаччон, скьатеиах пцэон, Абатаа Беслан иапсуара, иеыбгаказара, игэымшэара срызгэдууан, арахь, абри аамтазы, сыччабжьи, ахэа-гэыр шытыбжьи, аминц фои еилазөөон.... Абра, рацхьаза акэны, акласс аонупка акэымкэа, уи ацака сахьыпатэаз исахаит, наунагзагь сгэакны иаанхеит И. Коғониа ипоема «Абатаа Беслан» (макьана акыршыкэса бжьан программала уи ахысра).

Абри ашытахы, ѳбака шыкѳса аауаны, ѳнак ахасабра аурок аан, игѳстеит апарта исыцахатѳаз соыза чкѳын апсыуа шѳкѳык мазала ихѳыцакны дшацхѳоз, инатѳз агѳахѳара изнымкыло. Дзыцхѳоз симырбар анысмуза, иаацѳытырхѳѳѳан сахѳаирцшит иикыз ашѳкѳы. Соыза дацхѳон «Ѳыцѳа зцѳомызт, азѳк дрыхѳзомызт»

– лафла, сатирала итэу Дырмит Гэлиа иажэинраала. Исзеитахэом закэытэ гэхэхэраз, закэытэ ччараз хазланагалаз! – акыртуа рцаоы дхақэымчны хаанимкылар амуит.

Апсуа поезиахытэ абарт аю-юымтак роуп зегь рапхыза исахаз, сыпхыаз, еитахэашыа амамкэа сгэы-сыпсы ирнырыз.

Абас, сышмачыз инаркны, исызгэакыан икалеит урт апызцаз рыхызкэа – Дырмит Гэлиеи Иуа Коғониеи.

Дук мырпыкэа Дырмит Гэлиа дызбеит иара абра, Кэтол, аусхэарта аштае, 1947 шықэсазы. Кэтолаа уи аены Апсны Иреихазоу Асовет ашқа депутатс иалырхраны иказ Апсны аңеи ду ипылон. Хэапхыа дгылан ашыауардын асахыа зыпшныз, зықэрахь инеихыаз уаоасак, ихахэы-шла, ихахэы-камфыфыр пағазы ихахэда икэпсон; убас акэын иара икэра итагылаз, хаталагы дыздыруаз саб иахэшыа ду («Мамида» хэа слышытан) лыхцэы-гэза шланы, иаакыаёны лхахэда ишықэпсоз – уи сара Дырмит еихагы дсызгэакыан, акала дысзааигэан дканатон... Абра, Кэтол акытан, рцаоыс аус аниуаз инаркны, ажэытэ аахыс дыздыруаз абыргэа абри аены изеиныркыоз анапкэа са снапышытыбжэ хэычгыы рылан...

Иуа Коғониа иакэзар, исхаштуам, санмачыз убарт ашықэскэа раан, исны, аласа рахэыц иалхны исышыаз сеикэа кыаёи сыжэцэеимаа хэычкэеи сышыаңан, иабацэа рнышыынтракэа, хэылпазыла ма уа-хынла срывсны санцоз, агэыткыа санеимнадоз аамтазы, уи абрака дшамадоу анысгэалашэалак еиха сгэы гэгэахон, сшэазызара схып-саауазшэа збон...

* * *

...Ааи, акыр иуадаоуп ахы ахцэажэара. Ари – зыпстазаара, зырфеаратэ моа иазаатгылахыоу ашэкэыюоцэа зегы еицазгэартоит. Иуадаоуп сара сызгы: сызнысыз – сахынтэаауа, сызхылцыз, сызлапшуаз, сыпстазаарае акыр зпазкуаз, анырра сызтоз ауаа, иара убас исызгэакыаз-исыцэтэымыз, хадара злоу-излам реилыпшаара, сгэы-сыпсае икоу агэалашэарақэа рылакысра-рыртытра, уара ма-цара иудхэалам, иназаны зцэыргара зааңоу ахтыскэа, уаоык, поетк иахасабала иахыа уажэраанза узнысыз амоа алапш аңгара-азхэыцра, ухатара шыақэзыргылоз, узлиааз аамта ахцэажэара...

«Зпа дымпысыц – уца диумырцэуан» ахэоит ажэапқа. Доус имоа иаңыз амоахэастақэа, акаңцэарақэа, аңхатэыркэа, амоа тбаа-тыцэқэа, ижэоан ихылоз аңстхэақэа, урт ирылыпхоз амра, ихэыпкыоз амаңыс – иара еиха изгэакыоуп, иңстазаара иаңыз хаштшыа зқэым дакыақэоуп. Артқэа зегы шэкэы наза-аазакгыы иртазарым!...

Иуадаџуп, ааи, ухазыхэан аџра, ахы ахцэажэара, аха иара Иуа
Когониа иишхэаз еипш, «саналагах – инагзатэуп!..» – иааркыаџны
акэзаргы.

* * *

Сабицара иеиуоу сыкэлацэа реипш сара схэычрагы Асовет
жэлар Рцынцтэылатэи айбашьра Дузза ашыкэскэа ирыларсуп.
Исгэалашэоит, хашьхакэа ага данырхыкэгыла, акытаџ иржуаз
атабиакэа. Исхаштуам ажэоан ихылоз айбашьыга хаирпланкэа.
Урт руак зны хкыта агэы иацэыхарамкэа абна илахаит, апскы зкыз
апырогы дтахеит. Уи инышэынтра иахьагы еикэханы икоуп, нап
адкылоуп, джуп Кэтолтэи амџаду аџыкэаџ.

* * *

Айбашьра аилгара шыкэскэак шагыз, ипсзы ааџит айбашьра
калаанза арра иргэхыз сашьейхаб, алеитенант еипшы, аштурман-
апыроы Датикэа Лашэриа (1919 – 1944). Хтаацэа рыхьзала иааз
ашэкэеикэацэа, аџныка, сани саби рахь ицэырымгакэа, апхынраз
ашьха иказ, жэибжь шыкэса иртагылаз, итахаз ишьтанеиуаз егыи
сашьейхаб, Цьумка зыхьзыз изнаргоит... Уи дук мырцыкэа абри
агэырџа дахьцсауеит, – аишьцэа еипырцэуеит. Иахьагь сыбла
ихгылоуп азал уахьааџналоз икэаз урт рыншьан – рцэашэпатэы,
рхылцакэа, џымт иухэацшуаз рпатреткэа, ршьапыматэа...

Апыроы кэыпш Д. Лашэриа дтахеит 1944 шыкэса ииуль мза
жэаха рзы. Уи ишэкэыблы ааижьтэи 43 шыкэса анцы, аилкаа исоуз
ашьтахь, сара сыкан уи дахьжу анышэынтраџ – Ленинград азааигэа
Клопицы акытан. Кэтол итахаз апыроы иеипш уи джуп хагыр дула,
абри акытаџтэи ажэытэ нышэынтраџ, иџызцэеи иарей ахьтахаз,
дзыкэтэаз ахаирплан ахьлеиз атыц иацэыхарамкэа. Абака ихагыло-
уп. Уака иануп ицтахаз рыхьзкэеи рыжэлакэеи...

Абра, сашьа инышэынтра аџапхьа, скьызкьызуа, сылагырз
сыкэааша сангылаз, џапхьа аеарџыцуан айбашьра иацыз ахлымзаах
– хтаацэа ирзыпшыз агэакра... Исгэаласыршэон, сашьа абрака
анышэ данамарда ашьтахь, дук мырцыкэа, хаџныка иаарышьтыз
иматэакэа ирџаз рцыбакэа нархэы-аархэуа саб дшыртаџыџуаз...
Урт иртышэшэоз ататын-џоы саб агэыџбара, агэыгра иртон
сычкэын ара даныказ ататын дахомызт, арт аматэакэагь зтэу иара
иакэхарым хэа...

Саби сани рыпстазаара иалцит руазэ пшьыноажэи хэба, егыи
хынџажэи жэохэ шыкэса ишыртагылаз, абас еипш иказ агэыгра

ацэаара-маарак шрымаз (саб идунеи ипсахит 1970 шыкэсазы, сан – 1981 шыкэсазы...).

Ҳафныка иаарышытыз аматэакэа рыхэтак, урт сашья итэыцэкёуоп хэагы икамызт, џбака-хцака шыкэса анцы, аибашьра ашытахьтэи аамта удаџ аан, ирбганы-иртланы ишхэыспашаз акы-џба сзалырхит. Исзырзахыз аматэа ыыцкэа ирхьыршаз сани, саби, сахэшыцэеи рылагырз – ари сара схэычрагы иахьыршан.

Абар, акыр шыкэса рышытахь, сашья инышэынтра аџацхьа сахыгылоу, урт шысшэыц ишхэушэа сгэы иабон, џацхьа алагырз рыкэпсон...

Сашья дтахеит 25 шыкэса дшыртагылаз, дышкэыпшаз. Уи джуп абра, џба-хца нызкь верс ифны дакэганы, аха жэашыкэсала зхабар хзымдыруаз дызмадоу абри атыц сазааигэахо саналага – уи еихагы ихаразар стаххеит: сгэы иснатон уи дрыма абыржэ хашта ыыц иааталозшэа...

Иахьеицш сыбла ихгылоуп уи ихыцсааз, зхы икэызцаз иашьеицыб – сашьеихаб ицсыжра аены ацьабара иалагылаз афы-цьягь рыекэа...

* * *

Сара саб, Таииа Қэыблыхэ-ипа Лашэриа, даныхэычыз инаркны аетымра иалапшхьаз, апстазаара удаџ ианысыз, аха уи иазхымеыз, иазыламыркэыз, агэ камыжьра, ахџахара злаз уафын. Уи данычкэыназ инаркны аџапыц гэгэа зџоу азэ иахасабала деицгэатан (алакэкэеи ажэабжькэеи зхэоз ауаа, зны-зынла лафк рхихэааргы цэгьа ибомызт – «ижанр» еиха ихаракны дахэапушан), иара ишытахь ацэажэара удафын, акыта еицш, акыта антыц зыхьзи зыжэлеи рды-руаз, унеишь-уааишь хэа зархэоз нхафын (аџапыцтэ казара аганахья-ла сара сыззызырохьаз рахьтэ уи ибжькаџара аритм, атемп, исахьарк цэажэашья, икэгылара аилацалашья ухэа еиха иугэаладыршэон иеицырдыруа фыцья аџапыц уаа – Лыхнытэи анхафы Синат Цьениеи а-70-тэи а-80-тэи ашыкэсқэа раан Тьрқэтэылантэ фынтэ Апсны иатаахьаз Цьамал Чкэаниеи рџапыцтэ қэгылара-қэа рказшья, рчыдара). Апстазаара дахэапушан жэытэ цасла, жэытэ намысла. Казшьяла дуафыцьбаран, дуафы цышшэын, ианиааз, данычкэыназ, дыбгта каза гэгэан, дтарчеиньыкэгафын, ахьз-ацша ахатыр ақэызцоз, иазаапсоз, аха даџа-ганкахьала, ахандеира иазгэакуаз, ишырхэало аицш, џ-напыкла анышэ зфоз азэ иакэын – уаха апц ишалолу дгы-лон, тэамџахэ имамызт. Ғынла, аусура мшха, упатэы кауцо, ашэкэы ушадтэалолу ибар – иуанаижьюамызт, дызџеу аусаџ уивагы-лазар акэын (абри атэы аргама ианыцшуа цьысшьоит сажэеинраала

«Ахэычра-шла»), еихарак абри иахкьаны иахъа уажэраанзагъ сара цасс ишьтысхит, хадарала, уахынла ашэкэыпхьарей аусуреи...

Сан лакэзар, изакаразаалак кэзшьала, уафышьала саб иеипшыз азэ лакэмызт: уи дуаф тынчын, гэамц-хамцра лыздырамызт, анра, ахшара раазара, лхэычкэа рымффа, рынасып – лара лзыхэа ирейхазаз хэыцыртан; атаацэаратэ пстазаара иазшаз пхэысын, уафы разын, уафы халалын.

* * *

Ақытаф хаштра зкэым агэалашэара сзынрыжыт фыцфа ауаа: ачамгэырархэаф Кэарсантел Адамии Платон Кыласаниеи.. Урт – сгэаф арейаратэ кэиц зыреыхоз, еа доухак, реиаратэ дунеик ашка мац-мац схэзырцшуаз, анырра кэзцоз шыоук ракэын.

Кэарсантел Адамия сара данызбаз дуаф быргын, уамашэа ифабызшэа хаан, уаф гэшатан, уафы кэымшышэын, ауафытэыф-са игэыкацара мацараз апсабара иашаз азэ иакэызшэа дыкан. Уи данычкэыназ инаркны каиматла ачамгэыр аирхэон, ибжыхаа, иказара – ауафы дыпсны дыкэзар дарфыхон. Изызырффуаз чыдала бзиа еицырбон ачамгэыр иацыхэоз ахэзыртэрашэакэа. Ачаракэа реы, асас дызтаз игэыла ионы, иара ус, шэшырак амцан, ауаа рыпсахыыршыоз, мамзаргы икэаскыа хэыч абартан дыкэтэаны ичамгэыр арахэыцкэа аархханы иаацэыригон: «Члоуаа дукэа рыхэса хэычкэа...», мамзаргы: «Уан лтаца дзеипшроу уасхэап...»

Платон Кыласания иакэзар – ақытаф даара зажэа рылацэан иказ, поетк иеипш еицырдыруаз азэ иакэын, настгы апоецэа зегъ реипш игарыз, зажэа сахьарк ада рацэак здумбалоз, аарла иказ уафын, ианаамтаз уи иажэеинраалакэа мачымкэа акыпхь рбейт. Уи ифцажэара, изызырффа – сара сзыхэа гэыргыран, енагъ сазгэышыуан; шамахамзар дыкамызт иара ихаан Кэтол иалцыз шэкэыффык уи инырра змамыз, далzymкаауаз, ус баша инаивсны ицоз. Иара иоуп, сицэыпхамшы саныкала, рапхьазатэи сажэеинраалакэа сыззапхьозгы. Амффан дахьауцылоз, мшыб-зия-хэылыбзия ацынхэрас, иаргыанап доахан, инацэкьаракэа аархэмарны, иаацэыригон:

Хабанзахэо ас мацара,
Хмахэазакэа хшык ацара?

Зынзатфык сазызырфит «Арац Кампыча» хэа изышьтаз апхэыс бырг лчамгэыр. Уи Кындыг дынхон; лкышэкэа аажэпаны, уамашэа

иааубартэ деикэатэа-самсалза, Апсны икэынхо арапштракэа дреи-
уан, апсшэа – лара илхатэы бызшэан, даеак лахауамызт.

Ааи, знык ауп уи санылзырфыз, аха наунагза сгэацэе иаанхе-
ит лахьеикэрала иаацэырилгаз ашэа рапхятэи ацэахэакэа:

Аца аззеи данылааза,
Иан дзыхшаз дыизымдырит!..

Ейха инеицыхуу жэлэр рхэамтакэа сара исахаит ашьха
– Адэыаада, жэба-жэаха шыкэса саныртагылаз, есышыкэса
иааипмыркызакаэа уахь сыргон. Ааигэа-сигэатэи ашьхакаэа – Лам-
кац, Соипсара, Ахароа, еилаарцыруа ахара узэацшуаз Шьоудыд,
Ерцахэ, ухапыцкэа ыпцыршэауаз азыхькэа, анааракэеи аиохаакэеи
иреоу-иртажбу асыпса блахкыгакэа, агэгэа-гэгэахэа урт ирыпкэа,
ишэах мацараха илеиуа ароаш, акацкап шытыбжь, цыхэапцэара змам
ахауеитасракэа, ажэоан зымехазкуа адыд-мацэыс, ашэарыцаоцэа
зтапхьоз ахапкэа, цыхэапцэара змамыз рлафкэа, рцэылеибахракэа
– знык избаз, ирзызырфыз назаза ицкоуп!

Апсны ашьхакаэа рах Ерцахэ акэзар, 60-тэи ашыкэскаэа раан
ейхагы иааигэаны алакта стацшуеит – сгэазхара сырзыпшуеит
ииацэахараза ажэоан цзыпссо, иахьа жэантэ апцтхэакэа зха-
ло-изхыцуа уи акьатрацэкаэа – Жэыргь ахэызкэа ду схаланы.
Алада, «амакэахэаранза», ашэапыцэац кьае ахьынзазнейуа –
ииацэакараза, аоада, шеишыкэса зытра зкэым анакэоукэа рыла
италаха, ажэоан амехакны хэпхьа ианаацэырц, уахь, ахэызкэахь
схазгалаз, зуаыбжара итагылаз ахьча – «Анцэа, улыпха хат!» –
ихэан, дныхэа-ныпхьа, илахь-ицымшь ааизатэит...

Иара убаскан, ашьха саныказ, уи иазыскуеит ажэеинраала
«Ерцахэ икэиаазом ашьац!...»

* * *

Ашэкэы...

Ашэкэыоора...

Ашкол ахь аныкэара саналага, обака-хцака класс рэы сантэаз,
зны, хаонатаэы, сылапш ицашэеит, хэртага шэкэкаэа иреиуамыз
даеа шэкэкаэак – убарт ирылан 1940 шыкэсазы итыцыз, асахьа
пшзакаэа рыла ирхианы иказ «Апсуа лакэкаэа». Уи ацэа ахьауртуаз
– атитултэ бгыц аэы – шэыга цэахпшыла итыхны ианын апхьарца,
ачамгэыр, айрыз ухэа улапш зыдхалашаз сахьакэак... Убарт рыцака

иатцафын «Итнажыт АБНИИ» (Апсуа наукагэ-еилкааратэ институт урысшэала иаркыаёны аоышыа – уи аббревиатура. «АБНИИ» хэа уака ианын нбан хэычыла, кыртуа шрифтла – уи анбан ду аздырам).

Сара схэычтэы гээанагарала ус еипш иакэыстеит, абни апхьарцоуп абри ашэкэы тзыжыыз хэа. Иагыцъасшон: абас еипш икоу апхьарца хэчы абри иакароу ашэкэ ду златнажыыз... Аха иоыз агэра сымгар ауамызт: уажэы-уажэ апхьарца сазыпшуан, иатцафыз сапхон, иёыцыз аартрагъ кастон: уаанза сгэы излаанатоз ала ашэкэы «ахэынтқарра» хэа шыоуку итрыжыуан. Ускан сыкэша-мыкэша лассы-ласс исахауан: «Ахэынтқараа ирызбеит», «ахэынтқараа ршэахтэ», «ахэынтқараа ддырзит», «ахэынтқараа ирымуит», «ахэынтқараа итрыжыит...»

Ажэакала, «ахэынтқараа» захьыыз – зхатара-зсахьа цкъа сыбла ихымгылоз, зхэатэы уахыпар камлоз, набыцрак ақэымкэа зегъ зызбуаз-ихэаакэызпоз, цъара итэоу шыоук ракэны, абстракциак ахасабала еилыскауан.

Уажэ арака излазбоз ала, искыз алакэкэа ртыжыра «ахэынтқараа» рус аламызт, абни, асахьаё ианыз апхьарцакэын изыбзоураз – «Итнажыт АБНИИ...». Уи сара еихагы сеигэырғон, избанзар, «ахэынтқараа» рацкыс апхьарца еиха исызгэакъан, апсуацэа ахызбаауан, истэын-исымаан...

Абри абас аназысызб ашытахь «АБНИИ» аоышыаё «и»-кэа ак мыцхэны избан, иара уа, соыгала иаастэагэеит... Ари – рацхьазатэи средатортэ усуракэа иреиуан, акыпцхь иадызбалаз «гхан...»

Ишыказаалак, убаскан агэра згеит ашэкэы тзыжыуа «ахэынтқараа шракэым», уи ашытахь «зыпсы тоу» шыоук шгылоу, уи аёы агха царгы шыкало...

Ари сара акыр исгэапцхейт, сагьарлахёыхит, схатагы ак апцара сазнархэыцит...

* * *

...Хэ-класск ма ф-класск рёы сантэаз, аапнык, амшац аламталаз, хбахчаё, арра итахаз сашьейхаб иргылахьаз астал снахатэаны, иаалыркъан изоит хца-пшыба жэеинраала... Исыздырам урт шцэырцыз, исгэазырцхаз, аха абра, сымацара абахча сахьыцыз, иаасыкэыршан сызлагылаз апцшара: имшынха зёыназхаз апцстазаара – ииатэакараза игылаз ашыац, уи иалиааз арымзаа адёышэт-ёеижь хэычкэа, ибыбышза ана-ара ицшыз ахэаса, зпаткёыр аузыштыуаз ациаа, абахчара итачыз аапын афёы-хаа – абарт зегъ гэхэхарак

сыртеит, сыртэыртэит-сышьтырпааит: урт ирызкын, ирыциуан рацхъазатэи сцэахэакэа...

Убри амш инаркны, абар, иахъа уажэраанза – сыпстазаарае икам ажэеинраала аюра иаласцо, уи иеигъасшьо, убас сгэы-сыпсы зыгъэароу даеакы – сара сызгъу исылшаз-исылымшаз ракэым...

Ирацэоуп, ааи, убри аапынра инаркны иахъа уажэраанза снапы злакыз, сгэыбылра, сыбзиабара здысцаз, сыгэтыхеи схэыцракэеи зыскыз ахтыскэа, аха зегъ рацкыс агэахэара снатон, ипсатазааран ажэеинраала иатэыз саамта, апоезиа иадхэалаз ахэыцракэа!

...Убри амш, убри аамта инаркны ажэеинраала еиха-еиха сатэнатэуан, сампыцанахалон, уи ашьтыбжь сызгэакъан икалон. Ажэеинраала схын-исыцан, исыцгылон, исыцион: зны ашьтыбжь сахауашэа-исмахауашэа аарла иааоуан, зны азхыпреипш сышьт-напауан, исыжэлон – ацэкэырц ргэеисра иалцэраауан, зны тынч, ашэшьырае ашэкэы сахъапхъоз, исэахэйтхэытуан – насыпла итэыз, мшыннырцэ иказ, уахынтэ иаагатэыз, ицшаатэыз дунейк ахь исыцхьон...

Амоаду афыкэантэи анышэынтрае итааза иакыз ацэашьы, ахэыл-паз иоыпцхаз амзаеа, сгэысеанзамкэа ажэоан икыдшэаз аецэа, атцх-цэца, акауар зырцэажэоз акэаршаоы, хара амшын изаалоз амра, амшцэгъа ашьтахь икыдлоз ацэакэа, аапын афыхара, азын ихиаала илеиуаз аспала хэыцкэа, уаха цхыбжьон, атцх иалыхэхэа иаиуаз ашэа, икэаша-кэашо зэаазхоз аекэа, аеырора дукэа, рацхъатэи абзиа-бара, аицэыхьшэашэара – уиала зегъ акака рхысхэаар, срылацэажэар стахын...

Рацхъаза акэны, 1955 шыкэсазы, ажурнал «Алашара» аюбатэи аномерае сажэеинраала «Еынлоушэа илашон» акыпцхъра – сара исыздырам издыскылара, сшахцэажэара: иахъанзагъ исхамыштуа, исхымцсауа, сыпстазаара иалымцуа хтысуп...

Исхаштуам убас, урт амшкэа раан, нахъхьи, хараза сгэацахэтэ аарла зыбжьы сахауаз, сыргэамцуаз агэыобарагъы: исымоу абзиабара-агэахэара анаосан, акыр сылоу-исыламу? Имцу-ицабыргыу? Иара апоезиа ахата цасс, кэзшьас, цсабарас иамоу, изыхъзатэу-икапатэу?.. Урт азцааракэа иахъагъы сгэаца итыхоит, снаскъацыпцхъаза еиха-еиха ргъама, «рыхара» сдыркуеит, рыедырцаулоит, исыцрыхоит...

Аха зегъ реиха исыцрыхоит иара ажэеинраала ахата, уи иацу ашьтыбжькэа, ахэыцракэа – урт аханатэеипш ишсыцыц исыцуп, ишсахац исахауеит – аёара, агэыргъарашэа, апстазаара абзиа-бара иртэны, ирышьашэаланы, даеазных – Амши Атци иртэу кыба-зыбаны, агэы ахэра иатэу хэрыбгъыцны...

* * *

Акэа...

1953 – 1960 шыкэскэа рзы.

Акытае ихартэаам абжъаратэи ашкол саналга, 1953 шыкэсазы сталоит Акэатэи апсуа рпаоратэ училишьче. Уи акыр шыкэса рышьтахь, убаскан оацхьа ашэ аартын, Апсны ахи-ацыхэеи ркнытэ аеар аднакыло иалагеит. Апсуа матэаркэа (абызшэеи алитературеи) рнаос хазхысран иказ зегь урысшэала рцара халагоит. Ари, аиашаз, усмариамызт – харт зегь кыртбызшэала ихартэаам абжъаратэи ашкол иалгаз хакэын, термин зацэык иадамзаргы урыс бызшэала ихаздырамызт. Ус, 1954 шыкэсазы, ипсахоит уаанза апара злахцоз алфавит, иапцахоит иахьа хазлафуа, хазлапхьо – аурыс графика шыатас измоу анбан. Исгэалашэоит, 1953 шыкэсазы хкытае аизара ду катаны, Акэантэи инеиз апартия ахатарнак (И.Тусказе) далархэны, уи апсахра иазкны иказ аймак-аиёак ду...

* * *

1954 шыкэса. Апснэтэи Ашэкэыооцэа реидгылае. Рапхьаза акэны абрака дызбеит санмачыз аахыс зыымтакэа ыырхэала издыруаз, жажэа сгэы-сыпсы хырххьаз Баграт Шынкэба.

...Исгэалашэоит, апсра ханакэшэа ашьтахь, уи иаби саби абнае, Кэтол амрагыларахь, Кэачара иахьаду, Акэара тбаа хэа иахьашьтэз иеикэшэеит: хара уардынла хакан, матэахэкэак аахгон, иара шыапыла даиуан. Еикэшэаз аханатэ иеибадыруаз, иеибатахыз ракэын, акыраамта иеицэажэон. Сара смачын, актэи акласс ахь сныкэон, уажэ абра ауардын ахы сыкэтэаны урт сырзызыроуан. Саб иажэа ианыпшуан зышэкэблы иоухьаз, ирцэыуахьаз-ирхьхьаз, аибашьра иалазыз ичкэын, сашьейхаб деикэхани дыказар хэа агэыгра шимоу, убри аилкаара дшазгэакуа.

Саб иацэажэоз иакэзар, уи иажэакэа рыла еилыскаант ичкэын зацэ ыц апара далган Акэа аусура дшалагаз, хар имамкэа дшыкоу. Сгэы излаанаго ала саб уи ихьз игэалаимыршэеит, игэалаиршэазаргы, сара уи егьсанахэомызт – ускан иоымта хэа егьсыздырамызт. Схаеы инхаз, саб иацэажэоз ауао ихаёсахьей ианеипырц ашьтахь исеихэаз ихьзи-ижэлей роуп: Шынкэы Уасил. Уи днеиуан ихала, аккара моа дыцалан – иахьагы сыбла ихгьлоуп ишьаз амагэ дукэа...

Абри ашьтахь, санмачыз, Б. Шынкэба избахэ ансахауаз, иоымтакэа санрыпхьоз, акырынтэ абри ахтыс – иаб ипылара, уи ихаёсахьа сёацхьа иаацэырнагон...

Уажэ, абар, 1954 ш. азы, акыр аамта анцы, уи ичкэын, ускан зызбахэ сахаз, еицырдыруа апоет хатала сахьихаацшуа: иааигны,

тынч-тынч, ишәа-изаны дцәажәо... Сара сазыпшың аромантикатә хыпша (Пушкин, Байрон...), уи зегы дызларылукааша, дызлареипшың акы, аха урткәа адәахыла иныпшуамызт, ионыцка ипәахын.

Абри аены Б. Шынкәба Ашәкәыооцәа Рейдгылахь дхапхьейт аора знапы алакыз, арцафратә институти аучилишьчеи иртаз афар. Иара усқан Апснытәи Ашәкәыооцәа Рейдгыла напхгара азиуан. Абрахь иааипхьаз афар дахзапхьон алекция, атзафь асхьемакәа кыдпаны – апсуа жәеинраала ашьякәгылашья, аифартәышья апкаракәа ирызкны. Атзафь улапш зыкәшәоз, ацәахәа шьякәзыргылоз ажәакәа рфь нбанкәак ана-ара акьарда дыргакәа, акәыгәгәаракәа рхарсын, ажәеинраала аифартәышья, уи ашәага-зага узырбо аилкаашьякәа хазы ианпцан, еиуеипшымыз ажәакәа, ацәахәакәа ана-ара ирытшың, уаанза абри атемала икыпхьыз истатиафь ишыказ еипш. Апоет итахын ихаилркаар ажәеинраала аора шымариям, уи шьякәзыргыло, набыцра зкәым апкаракәа шыкоу, урт шдыртәу, цәаоас ирымоу шеилкаатәу.

Абри аамтазгы, даеаганкахыла иналкааны иазгәеитон, урт рдырра мацарагь ауаоы дпоетны, дказаны дшыкарымцо. Ажәакала, уака итәаз афар «ажья шкәакәа» зкыз хайоызан...

Абри амш – Б. Шынкәба ипылара, енагь сыпстазаара иацуп: уи иажәеинраала, иажәа сахьарк – сара сзы аханатә хадара зуаз, анырра гәгәа сызтоз гәыбылран, еиха исызгәакыз поезиатә дунеин. Нас-нас, жәохәка шыкәса аныбжыс, афара, «аромантикатә период» сантагылаз, схылца апыс антаҳәуаз, ажәеинраалакаф гәахәарала исыоуейт:

Уимоу, ишпастахыу сеисар
«Ахра ашәа» зоыз ицәахәа!...

* * *

Аучилишьчеафьацараанысцоаамтаздызбеит, сагыецәажәейт алитературатә фар нцәахәпас изхәапшуаз, еиуеипшың алегендакәа зхырхәауаз Кырттәыла жәлар рпоет Галактион Табизе (1892 – 1959). Уи, аучилишьче аоадахышәа, апсшьярта, аусурта оны иргылон, усқан лассы-ласс Акәа даалон, енагь икостюм еикәацәа ишәын, ижакья аушьтын, игәышпы Ленин иорден адын. Зны иарей сарей машәыршәа хаймофалацәахейт, сара – спарайуртахь сцон, иара – аучилишьче аоадахышәа зыргылара иафыз ионахыы дхалон.

Хахъеицнеиуаз, дгэамцуа далацэажэон аргылаоцэа ипсы штырхуа, ицара зегъ шырфаз, Қартынтэи ацара-аара дшагаз, ари аоны аргы-лара дахаанхараны дшыкам, – ус иагыккалацэкеит... Сара сгэы хыт-хытуа сизызырѳуан «Апоетцэа рах» иѳцэажэа, уи ибжыи цшқа, ибжъ цага (Г. Табизе «Апоетцэа рах» хэа ахатыр хызы ихцан 1921 шыкэсазы, ажэеинраала «Апоезиа – зегъ рапхыза» анацитца ашытахъ).

* * *

Дырмит Гэлиа иакэзар, даеа ѳынтэ-хынтэ Акэа дызбоит, знык акарагъ мазашэа, Амузеи агэашэаѳ иѳцэажэа сазызырѳуан, иааигэара анеира, идгыларатэка сзымгэагъуа (убри аамтазы, иара илаба чашъ хэчы кны азэы диацэажэо дгылан).

Мшаены еипш сыбла ихгылоуп 1954 шыкэсазы Апсуа хэынтқарратэ театр аѳы инартбаан, Москови, Қарти, Нхытцаа рахътэи иааз ашэкэѳоцэа алархэны имѳацгаз уи ииубилеи, уака икэгылара – диижътеи 80 шыкэса аназгэартэоз аамтазы. Хаштрак акэымкэа исзынхеит абри ахэылпаз аѳы апсуа артист ду, зыхъз кашэара акэым ауаѳпсы Аазиз Агрба икэгылара: уи апсышэала иреихазоу казарала дапхэоит апатриарх иажэеинрала «Хоцъан-ду». Абри ашытахъ фы-шыкэса аатцуаны, Апсны жэлар рпоет лахъеикэра дула ацыхэтэантэи имѳа даныкэыргалоз – арцаѳратэ институти аучилишьчеи иртэз аѳар цѳа змам ашэт ркыакыкэа хаман итѳубыт хашытагыла хэынаххоит...

* * *

Апсуа литература ашыатакѳы ипстазаара алтра шыкэсык шыб-жъаз, 1959 шыкэсазы, дшычкэыназэз иаалыркыан идуней ипсахит Алыкъса Лашэриа. Хыпхыазара змамыз ауаа злахэыз уи ипсыжра, ацыхэтэантэи имѳахъ инаскыагара – ауаажэлар ргэаѳы иаанхеит ргэалашэара иалымцуа хтысны.

А. Лашэриа ашэкэѳоцэа рыбжьарагъ, ауаажэлар рыѳонут-кагъ ахатыр зкэыз, изныкымкэа ажэа пхакэагъ захахъыз, Апсны антыцгыи имачымкэа аѳызцэа-акэлацэа змаз, згэаанагара ахъ-чара, уи азыкэпара иазхиаз поетын, иалкааз уаѳпсын. Аха, ишдыру, абаѳхатэра змоу, уиала инарылхэхэо, аеанраалара, аѳагэыбзыгра, ахыларкэра ирзыхиа, «унапаѳ имааиуа, рацэак иманшэалам ауаѳы» апстазаараѳ ипынгылараны икоугыи мачым – ари аханатэгыи еилка-ау, макра зтахым ак ауп...

Ирацэамзарггы, икоуп А. Лашэриа ипстазаареи иоымтақэеи ирызкны иапцоу аусумтақэа. Убарт инарығашэа, насггы иоым-ихэам рахь инарцшны иазгэастар стахыуп ауадафарақэеи азалымдарақэеи зцыз уи ихэычратэ цсатазаара, ицара шықэскэа мацара ракэны ишыкамыз (ихақым, сара дсыжэлантэуп хэа, ацыхэтэантэи ашықэскэа рзы апоет ипстазаара иацыз абри ацабырг савсыр – иахьа, абартқэа ртэы нартбааны ианырфоуа аамтазы)...

Ихэатэуп, апоет ипстазаара даналцшаз, иоымтақэа, икэгылара-кэа (урт рыхэтак – еихарак икритикатэ, ипублицистикатэ усумтақэа иахьа уажэраанзаггы икыцхьым) ауаажэлар инартбаан ианрыла-цэоз абарт ашықэскэа рзы, еиуеицшым аеыцгакэа кацауа, зны-зын-лагь иоымтақэа акыцхь ахь рнагара аанкылауа (архивтэ материал-кэа ари дырцабыргусит), «уарггы харггы моакы хаицыкэым» хэа иабашьуа, атагылазаашьа удафокэа ширтоз, игэы-ипсы шырхэуаз:

Ех, иараби, апстазаара...
Узсышьтоузеи сыпхарс?! –

иоуан иара. Мамзарггы: «Слеишэаз сышэкыр адкыс сара сыкеацала, ажэеинраала баапс анызыфоуа сшэыпкала кам-чипцацала...»

Абасирацэоупуиигэала-игэхьаа, ипстазаараиацызауадафарақэа – азалымдарақэа ицэырыргоз, ацыхэтэантэи ашықэскэа раан иаипцоз уи ицэахэакэа...

Уамашэа иубаша, апоет абарт игэынхарақэа ззикуа, шыыцра-ла, залымдарала изыказ ауаа, ипстазаара даналц ашьтахь, «знапы дыкэрыглан» дызбоз ракэны иаакэгылт...

Алитература атоурых аёы ари фыза ахтыскэа цоа змам калахьейт – аракагь даеазнык аецэырнагейт. Абартқэа рзы акэхап Д. Гэлиа зны изихэаз: «Ари мариам, зеггы ирызуам...».

А. Лашэриа иажэа, ихатара – икэгыларақэа усқан аора иаёыз аеар хзы ахара илашоз мцабзын, 1956 шықэсазы имфоапысыз апартия XX Аизара ду ашьтахь иаахтны ацэажэарахь ихапхьоз, алирикатэ лагамта цахэцахэуа изныцшуаз, жэашыкэсала измыргьацоз ауадафарақэа ириааиуа, а-60-тэи ашықэскэа раан гэгэала аеейтакрахь, апстазаара аецаарахьы зхы зырхоз апсуа поезиа рапхьатэи ахапа зхэоз, итгэыхаа икоу амфо алыздоз дреиуан (рыцхарас икалаз, абри атэы цкьа ихэам, иоым, инартбаан, иара инаидган, апсуа поезиа аеиара иадкылан иахэапшым); уи ицэырцра – хтысын, абафхатэреи агэымшэареи рхыпша икэнахбаауан, дырсимволын.

* * *

Аучилишьче саналга, 1957 шыкәсазы сталоит А.М. Горки ихъз зху Акәатәи Ахъынтқарратә рцаѡратә институт (иахъатәи АГУ) апсуа филологиатә факультет (инагзангъы срылгоит х-курск).

Абри аамтазы арака атара рцон апсуа кытакәа ирылцыз аѡар маचымкәа. Хакәша-мыкәша апстазаара еилашуан, еиѡыхон, ахатара акульт аан хауаажәлар зтагылаз азалымдаракәа рапыхра иаѡын, азбра зтахыз азпааракәа, аиѡыхаракәа рацәан, абри апроцесс аѡаргъы азѡлымхан, халахәын. Аинститут аѡы напхгара азызуан уаанза еиѡыркаахъаз апсуа литературатә кружок аусура. Арахъ лас-сы-ласс иахтауан еицырдыруз хашәкәыѡѡцәа.

Игылон аѡра иалагоз ашәкәыѡѡцәа ѡарацәеи апхъаѡцәеи рабипараѡыц. Апсышәала иаатыцуаз ашәкәы – зегъы еицырбартахон, иаархәон, иапхъон... 1937 шыкәса иалазыз С. Чанбеи Л. Лабахәуеи рыреиамтакәа ртыцра, риубилеикәа рымѡацгара – жәлары зегъы зызѡлымхаз хтыскәан. Урт рѡымтакәа зынза иззымдыруз, ирмыпхъацыз аѡар – ѡыц, ицахә-цахәуа ирныруан, ипшьѡу акеипш ирыдыркылон урт рхы зыхтнырцаз рдоухажәа.

* * *

Москва...

1960 – 1965; 1970 – 1974 шыкәскәа рзы.

Абра, апхъа иарбоу, 1960 шыкәсазы, сталоит А.М. Горки ихъз зху Алитературатә институт. Дук мырцыкәа избартахеит апареи арѡиаратә уси, анс-арс акәымкәа, ѡацхъа ѡ-напыкла ишыгәцарактәыз. Алекциякәа ихазрыпхъон атәылаѡ иеицырды-руз апарауаа, арѡиаратә семинаркәа (уака хажәеинраалакәа реи-лыргара есымчыбжъа имѡапысуан) напхгара рзыруан иналукааша ашәкәыѡѡцәа.

Уахи-ени абиблиотекакәа срыѡнан, апоезиатә хәылпазкәа рышка сныкәон, аспекталькәа збон, амузеикәа сыртауан – ахтныкалакь ахаера сзаанартуан, еиха-еиха уи адоухатә пстазаара сныруан, сашыцылон.

Арантәи сѡынаскоит Ленинградка («Евгени Онегин» аитагара нап анасыркуаз аамтазы), Иаснаиа Полианахъ – Лев Толстои ипсадгъыл ахъ, апшзара икны иаго Киев ахъ, Москва ааигәа-сигәатәи адоурых тыпкәа, абакакәа, ақалакькәа рахъ...

Схьатцны акэзаргы, сырзаатгылар стахуп абас еипш икоу хэатэкэак.

Сыкэлацэа алиитература ианалалоз, аора реаназыркуаз аамтазы, апоезиае, ажэинраала анеилдыргоз, ианыркыпхьуаз, иара абра, хара хёы, – уи еилзыргоз – изкыпхьуаз бла цырыла иашькляцшуан, ицаауан аоымта «анаходка» амоу иамаму хэа. Дцаауан аизара, аилыргара иакэымшэазгы – иеилдыргоз арёиамта «анаходка» амазма хэа... Убаскан еихабгы-еипыбгы абжыгара злакарцоз ала ажэинраала хымпада иадырчаблар акэын «анаходка» – апхьаю рацэак дыззыпшымыз хтыск, сахьак, хшыоцакык, апстазаара пхьа ишцаз узырбо «идеиатэ еидарак» – еихаракгы убри ала ихыркэшалатэын аоымта ахата. Ажэинраала даеакала хар амамшэа иказаргы, абри аоыза кэынак «адмыччалозар», ианахцэажэоз, ианеилдыргоз аамтазы: «Изаазарызеи, аоымта «находка амам, ишшэырза икоуп, ухаёы инхом, еизадоуп, антэамтагы рацэак изтымкёеит, изымхысит» рхэон (абри атеориала уахэапшуазар, иаххэап, А. Пушкин, А. Блок ражэинраалакэа «Азын хэылпказы», «Сёызцэа шэахь», ма С. Есенин илирикатэ шедевр «Сан бахь асалам шэкэы» – «находка» рымазам, «изтымкэаз», «изымхысыз» жэинраалакэоуп)...

Аоымта сахьаркыраала, цэаныррала, иахэо апстазааратэ цабырг ала итэы-ипха икамзаргы, уи автор «инацэакэа ирылцэцааны», ихы итхэааны цыра «находкак» изыпшаар – акыпхь ахь еиха имоа аатуан. Ари, иара убас алада зызбахэ сьмоу егырт арыцхаракэа реихарак рыхкёеит ахатара акульт аантэи алиитература атагылазаашьа удао, ицэырцуаз аоымтакэа рыгра, рыцыркыра цыара акала ахартэааразы, лабачашьк рыцыргэаразы.

Апсуа поезиае 40-тэи 50-тэи ашыкэскэа раан «анаходкакэа» рхыпша акыр игэгэан, уи ашьтамта иахьа уажэраанзагы иуцылоит, цыара-цыара акыр инартбаангы: шьоуку-шьоуку уи иадхалацэеит, рхаи рчышы еипшыа уи арххара иаёуп, инадырхэы-аадырхэуеит; атыхэтэантэи ашыкэскэа рзы апсуаа реапыцтэ хэамтакэеи дареи еипыршыа, еиларыгзо иалагеит, аха, рыцхарас икалаз, аипшыртакэа ргыара мариамхеит, илгэыгэ-мылгэыгэны (зны-зынла укьатеи-ах цырцэо) инхеит, апхьаю идимкылт.

Икан уи аамтазы «анаходка» амамзаргы рацэак изкэымызбуаз ажэинраалакэа ргэыпк... Урт, еихарак, «аенышыбжён», «аргамду» иуцылоз атема дукэа, атема кэазкэа ирызкыз, апримитивтэ

казыа змаз, гэырса-хыаак здумбалоз «актуалтэ жэеинраалакэа» ракэын, «апаровозкэа» хэа ирыштыан – «рыцэабжэ» апхыаоцэа рааста изкыпцхыуаз аредакторцэа ирызгэакыан... Икан, апоетцэа уарла-шээрла ирыоуаз абзиабаратэ лирика, иара убас «асса-мысса» ирызкыз ажэеинраалакэа абарт «апаровозкэа» иандырхэазозгы...

Харт, аора знапы алакыз афар, уи аамтазы абарт «анаходка-кэа» хрыштыан, «апаровозкэа» ракэзар, еиха харцэыпхашьон, аха уртгы налахаршэуан, ханыманшэалахоз, ханыркыпцхыуаз – жэоангэашэпхыара хзаатуан, адауы даххэынчозшэа хгэы иабон...

Даетгы. Хпоезиа ашыапы анакы, а-10-тэи ашыкэскэа инадыркны 60-тэи ашыкэскэа ркынза, даеакала иухэозар, 50 шыкэса! – абзиабаратэ лирика цэала-жыла, ишаанагара икоу шэыкэ хэычык алт-иалымт (апоетзиа зегь том рацэа анартэо аамтазы) – убаскак рхыпцхызара мачуп, игаруп, уапсцэык ауп икоу абри атема иазку апсуа жэеинраалакэа.

Сара зейгыкам ала еилыскаауеит, апоетзиае аус злоу ахыпцхызара мацара акэны ишыкам, аха, Америка ыпц иаасыртуам, еилкаауп, ахыпцхызарагы алиитература ахаера, ахырхартэ ишатэу. Урт ашыкэскэа раантэи абзиабаратэ лирикае еиха ирейгы, еиха уао икэеиаз ажэеинраалакэа рейкэыпцхызара хеырзахкыр – еицырдыруа аоымтакэа акы-оба шыкоугы, ишысхэахыоу аипш, урт рацэам, арбагык аидара ыка икам.

Хзыхцэажэо аамтакэа рзы, еихарак 30-тэи ашыкэскэа инадыркны, изыхкызаалак, абри атемагы «атабу» зкэу, рацэак зцазымкуа «аваравых» темакэа ирхыпцхызалан, аацра ицаргылан. Ускан акэым, иахьатэи хпоетцэа рыбжыарагы, шыоуы-шыоуы, атрибуанхь абзиабара иазку ажэеинраала апхыара реаназыркуа аамтазы, мачк иаанапш-аапшуеит, нас, иаахэмаршэа «хэыхга» пхыажэак рхэоит, хыркыиарак, хьатрак иалагоит, «сатамзааит, уажэ абзиабара иазку сышэзапхэоит» хэа...

Ари зыхкыо апсуаа жэытэ-натэ аахыс абзиабара иакэырцо ахатыр, уи иацу ацэанырра рыцсапан иахыырцэахуа, ацэыргара иахьацэшэо, иахьацэыпхашьо мацарагы акэзам, – ирацэоуп абрака, атэыла зегь афы, абзиабаратэ тема «аара ахьадыз», акыраамта акэыора иахыкэацалаз, рацэак зцазымкуаз ак ахасабала иахьа-хэапшуаз иалтшэахазгы.

Абзиабаратэ лирика акэзар, еилкаауп адунеитэ поеззиае «назатэи атемакэа» хэа изыштыоу рацхьа игылакэоу ишреиу-

оу, адунейтэ поезиæ уи иазку адакьякæа мыцхæы ахатыр зкæу, ажæйтæахыс ауатæы осæргæы итымтæо, ашæышыкæсакæа иргæылсны иаауа, амилиат поезиæ иабырлашу ажæаны ишыкоу, цæра шакеым.

Абри аамтазгъы иазгæастар стахуп иахъа ипланы ихалоу, лаба зкыугъы, лаба зкымгъы, хæатæ змоугъы-измамгъы зхъынхалаз абзиабаратæ жæинраалакæа рыбжейхæрак зхатæ хæфæра, зхатæ хъыцшырма змам, «анацæкьяракæа ирылыцæцаау» епигонтæ рæиамтакæан ишыкоу, зкъынтæ ирхæахъоу шракæу, шамахамзар, амца апыр-пырхæа изыцпроу кæашк шрылумбаауа... Аха ас иахъыкоу абзиабаратæ лирика мацæраæ ауакæхыу!..

Абра, аоада зызбахæ сымоу ашыкæскæа раан апоезиæ злафычаз, уи абга реидъны изкыз абарт «анаходкакæи», «апаровозкæи», «атабу» зкæыз атемакæи, ана-ара иарсыз «ацæгыгæкæи», алирика иацæтæымыз апропагандатæ хыцшеи ухæа Москва ацæра сыцызцоз сфызцæи сарей акырынтæ еимактæы-еифæктæыс, гæырфæа-хъаас икахцæхъан, хсеминаркæа рæы инартбааны хрылацæажæон.

Еихæ-еихæ снаскъацыпхъаза иамфæан избон сгæы исыцæнахæоз, исызгæакъаз ала афæра, абра зызбахæ сымоу агхæ-цхæкæа ганхæа рыргыллæра, реырцæыхъчæра (урт сæра уеизгъы-уеизгъы исылаены, исылагъаны икæмызт, фыц афæра иалагаз сакæын, «акомæфæртæ поетцæа» рахъ сшъамызт, рывсæра еихæ исзымариан). Ари, хæарас иацæхъузеи, иаанагомызт апоезиатæ хæсæхъакæа рацæра алъыршо ашæыгæкæа мап рыцæкра, рхамырхæара, – урт еихæгъы игæцæрактæын, ирышъталатæын, аха «быжъхъаак» ирыхæшæыз æкеипш ирыхæацштæымызт, хыкæкы хадас икæацæтæымызт, дææкалæа, еихæ ицæабаратæны, ауафæы ицæалашææракæа, ифæнутцæтæи идуней, идоухæ иаарбны, уи иатæны-иамааны ицæыргалатæын.

Ари иаанагомызт иара убас ауаажæларратæ цакы змоу атемакæа, ахтыс дукæа рцæыбналæра, рыцæхъацæра, – аракагъ аус злаз, «ишиа-шоу ахæдыцæылæра» æкæымкæа (уи ацхъæу ихапыц æфæхъан) урт рыз-неишъа, раарцшышъа æкæын.

Абарткæа зегъы аинститут сантала, акыцхæа, мышкы-фымш рыла ишътыскааз, «искæысблæаз» ракæымхейт (саныхæычыз абырбанцъиæ-мца сахыпан, «сафæыстаацæа» зныккьяра ишызбылыуаз еипш...), аха гæгæалæа схы рызцеит, хъаа-баан исзыкæлт – урт абас еипш ала рыхæацшрахъ, рызхæыцрахъ, æеыпсахра-æеицæкрахъ, æеыц ашъткъæарахъ схы дырхон сыкæшæ-мыкæшæ икæз ацæгылазаашъа, апоезиæ ахæтæ дææа лацшхæаак ала ахæацшæра.

Мач-мач сæра сзы хадæра злоу акакæны икæло иалагеит ажæинраалаæ иаасырцшуа ахтыс, ахæатæы зыххæау «ажæабжъ» («алирикатæ ситуация») схæхъы аиагæра, уи ала алирикатæ лагамтæ

еиха исызгэакъан, исзааигэан акацара, «сара» хэа икоу аформа еиха инартбаан ахархэара.

Ирацэан ари иаразоз, атакпхыкэра иуднацоз – ажэа аус адуларае, агъама харак аарцшрае, хэатэыс исымаз ацэыргарае изласыцхраауаз, аха ишэартан даеакгы – хэатэ аныкам ацэажэара, икам-иным азбара, апшаара, иухымсыц, узымблыц ухысхыоушэа, уабылхыоушэа апхыаоцэа дырбара ухэа апоезиа иацэтэыму, апхыао зыгэра имго аехырцэажэарахь аиасра...

Убаскан, 60-тэи ашыкэскэа раан, аитакра гэгэакэа раамтазы (хэарада, иахынзауазала), сабицара иреиуаз афар рдунейхэацшышья анышьякэгылоз, ианшэуаз, ускантэи ашыкэскэа рзы амса атан иаартны ацэажэара, «аёаца зёаз» аамта аёаца аёыхра, ацабырг ахэара, ахатара акульт аантэи агэнахаракэа, азалымдаракэа аргама ду рыкэзбра, хара змамыз ауаа «рыриашара», «рхара» рыхыра...

Убри аамтазы Москва ахтны-калакьяе, алитературеи аказареи рыцэкэырца, рымехак еиха-еиха рыедыртбаауан, рыедырцаулон, иац иршэыз рцэашэцатэы цыржэжэон, иршэыруан, ииуан аамта ицэырнагоз ажэа ёыц.

Аха, рыцхарас, икалаз, дук мырцыкэа абри апроцесс мац-мац иааныркыло, агэра афаркуа, апап илабашья еицш ихдыркэшо, ирымкэыцанцэо иалагеит, инартбаан атыц роуит ажэеи ауси рейкэкэара, ипсырмацгаз абарбарракэа, аибарехэаракэа, аёагэыбзытракэа, хи-пси мацара рышьтазаара ухэа хэцстазаара иацыз ацэырцракэа. Абарткэаг асахыажэа ахэдацэа цыркаауан.

* * *

Убарт зызбахэ сымоу ашыкэскэа рзы, зегь рылацш ицашэо икалеит апоетцэа рабицара ёыц, аестрадатэ поезиа, ахара зызбахэ наоуаз, атызшэа дукэа кэзпоз, ауаа рацэа здызыпхыалоз апоезиатэ хэылпазкэа, акыыпхыае ицэырцуаз апоезиа атагылазаашья иазкыз аймак-аиёаккэа.

Урт ахэылпазкэа нартбаан имсапысуан Аполитехникатэ музеи аёы, апоетцэа рбакакэа, азал дукэа, ахтныкалакь еиуеицшым атыцкэа, аштэакэа рёы. Зыкёоыла, жэанызкёоыла астадионкэа рёы ауаа злахэыз апоезиатэ хэылпазкэа рымсапгараан акырынтэ избахыан цыара машэырк камларцаз зегь ргэыреанны, иёыжэыз амилиция гыланы...

Акалакъ ацентр аёы, иаарту ажэоан ацака, имшынха иеилацэкэырцоз абарт аицыларақэа – анықэақэа – апоезиатэ хэылпазқэа анымоапысуаз, еихарак Маиаковски ибакаёы, икан атранспорт аусура анныркылоз, дара ахэылпазқэа рымоапгара, рнапхгара аныуадаохоз, ибжамеамны ианынхоз, иззызырфырц иртахыз рышытахъ, егырт, нас икэгылоз – рацэак зыгэхъаа ркымыз ианырзымзырфуаз, аtryшэ ианрызасуаз, азэазэала атрибуна ианыкэырцоз...

Иртахыз апоетцэа Е.Евтушенко, А. Вознесенски, Б. Ахмадулина ухэа ракэзар – урт акраамта иоурышытуамызт, рнапкэа ирылшонац еицэакны ирзеиныркёон, нас, атрибуна анынрыжылак, инарпылан напыла ишытыхуа, ирахуауа ажэоан ахъ иршэуа, ирыман амоаду ианылон...

Сара исгэацхон, апоезиатэ гэхэара снатон урт ражэеинраала агэамч, иацыз аёыцра, иаадырпшуаз агэагыра, анацш-аапшыа цар, ахшыо атбаатыцэра, апоезиатэ еизгақэа истандартмыз рформаткэа ртыжышыақэа... 1963 шықэсазы аблокнот сахъа зманы, ацъыба атацара иазыманшэаланы итыжыыз рацхъатэи сышэкэ хэычы «Игарцыз ажэа» ганкахъала урт рпоезиахъ, рцэырцрахъ исымаз агэбылра, азёлымхара рхыцша аныцшуан...

Ааи, убаскан, ажэа сахъарк иазёлымхало, иаднапхъало иа-лагеит шэнызкъоыла, миллионоыла ауаа. Этираж шэныкшэнызкъ иказ апоезиатэ еизгақэа – цэашыркыла иузыпшаауамызт, ихэыцакны, хэ-дула иртиуан...

Ари аоыза ахтыс шамахамзар хтэылаёгы, ахэаанырцэгы икамлацыз ак акэын, иахъа уажэраанзагы хаштра зкэым ак еипш ианхеит 60-тэи 70-тэи ашықэскэа раамта иадхэаланы.

Абри аоыза атагылазаашъа алитератураё, еихарак апоезиаё, лассы-ласс ицэырцуан ахъ ёыцкэа, ажэеинраалакэа, апоемакэа. Икан, ахычпацыр еипш, мышкала ииуаз-ицсуаз, иаарласны имоапысуаз-ирхаштуаз, мамзаргы цытраамтак аарла шыаёакак кэзцоз ахызкэа, аоымтакэа. Аха икан, урт рыбжъара еиха игэгэз, анарха змаз, абаохатэра злаз, апхъаоцэа ргэгыгракэа зыдхэалаз апоетцэа – ахапахэаоцэа – акорифеицэа. Урт рхыцша атэыла зегы аё еипш Апснынзагы иаазон, атэыла антыц инаоуан; урт рнырра зауаз, рёиаратэла ражэа рымыздоз ана-ара иуцылон.

Баохатэрала иацпаз аоымтакэа инарываргыланы, еихарак абарт аамтакэа инадыркны, аурыс поезиаё мацара акэымкэа, зехынцъара

еипш иара хара хегъы ицэырцуа иалагеит апхъараз иапцаз, «зытхыр бзиа», аҕах-аҕахэа «иркалан» ицэажэоз, амц-ацабырг реилыргара, атема дукэа, атема кэазкэа ирызкыз, адэахыала ак уазхэозшэа иказ, зны-зынлагъ ашыагэйт рифма лахёыхкэа ззыцшааз, урт рлитерациала ишыакэыргылаз, аха аонуцкатэи амца зыцрамыз, ахэмарра-аеырбара, апхъаоцэа реагэыбзыгра, апоза пшза, амода рахатыраз иапцаз, урт ицэырыргаз ажэеинраалакэа, ацэахэакэа...

Убаскан аестрадатэ поезиа иахэтакны ицэырцуа иалагеит ашэа иазааигэаз ажэеинраалеи агитареи – зыымтакэа агитара иацызхэоз апоетцэа. Урт рашэакэа нарыгзон асценае, азал хэычкэа реы, апо-езиа бзиа избоз атаацэаракэа реы, зылашара тааза иакыз ацэашыи акэша-мыкэша...

...Уаха шаанза, хыёоназ Алитературатэ институт азеипш нхарта аценцыркэа лашон: ахэылбыеха арахъ иааёуан иахъа алитературатэ хтныкалакъ аёы икалаз ажэабжыкэа, еиуеипшым ахтыскэа рызбахэ – ишыкалацэкъазгыи акэымкэа, инарыцпаны, амца аркны... Арака азэ ицэахэакэа кыпцхуа цхабжёонынза амашыинка даёатэан, егыи иблакэа ткэкэы ипатэы дадтэалан, еазэ иеитагатакэа (иподстрочниккэа) иоыцпакны, иеитагаоык дызбо-зар хэа днарылс-аарылсуан, – еихарак Дагьстанаа иреиуаз, – цыара цыхэапцэарада ажэеинраалакэа ирыпхон, еилдыргон, мамзарагыи, аены зыымта агазет ианылаз «агени» ёыц ицэырцра нартбааны иазгэартон (уи есуахатэи процессын), цыара аурыс мырзакан абжыи гызы-гызуа угэаца тнашыауан, даеацыара – игэыкацагаха, ихиаа-лан агитарабжы ёныёуан...

* * *

Убарт ашыкэскэа рзы асаркыалбжыи зхыёуаз аестрадатэ поезиа инаварыгланы азбахэ рхэо иалагеит «алирика тынч» – ирацэан уи иацыз аймак-аиёаккэа; иазгэартон алирика анлирикаха, «алирика тынч», «алирика гёе» хэа аихшаракэа шиашам, аха уеизгыи, ари атермин ускантэи аамтазы, инартбааны ахархэара аиуит. «Али-рика тынч» ахадараёы дгылоуп хэа азырыпхэазон убри аамтазы зыымтакэа нартбаан итыцуа иалагаз, иеицырдыруа аурыс поет, СССР ахэынткарратэ премиа алауреат Владимир Соколов (уи или-рика аестрадатэ поезиа алидер Евг. Евтушенко ипоезиа иаёаргыланы иахэапшуан).

«Алирика тынч» шыакэзыргылоз апоезиатэ хейдкыла, уи еид-накыло аурыс поетцэа ёарацэа – Анатоли Передреев (1934 – 1971), Николаи Рубцов (1936 – 1979) ухэа азэырофы заа зыпцстазаара

иалпыз, абаохатэра каимат змаз соыза гээкыа ауацс поет Хазби Заболови (1931–1969) сарей мыцхэы иахзааигэан, ацара еицахцон, хайдтэалан, зны-зынла акыраамта уадак хаицыонан, семинарк хаичалан. Урт рыла абри апоезиатэ хейдкыла «шыагэытс иамаз», аинститут антыц иказ егырт апоетцэа – Станислав Куниаев, Владимир Соколов (1918 – 1997), иара убас акритикцэа Вадим Кожин (1930 – 2001), Дмитри Стариков (1931 – 1979) ухэа хаибадырт, хаизааигэахеит – рзеицш еицэажэара, реимак-реиеак халахэхеит, ихазгэакыоу акакэны икалеит.

Ирацэан, аиашаз, 1960 шыкэса инаркны абри апоезиатэ хейдкыла атаацэара иалахэыз-иацэауаз амилац поетцэа цэарацэа Хазби Заболови сарей абарт аймак-аиеаккэа, аицэажэарацэа, есааиратэи аипыларакэа ихартоз, хгэама злараазоз, хпоезиатэ лахынцаеы типс иааныркылоз.

Убаскэнтэи аурыс поетцэа цэарацэа гыпцэык рызбахэ, абри апоезиатэ хейдкыла атоурых, «алирика тынч» ацэыртцэа, иналукааша уи ахатарнакцэа руазэк – иахэа инартбаан зыхыз рылацэоу Николаи Рубцов ухэа акыр инейцыхны дырзаатгылоит иеицырдыруа аурыс критик, иналукааша ацарауаю Вадим Кожин «Николи Рубцов среди Московских поэтов» хэа хыс измоу истатиа-игэалашэарацэа реы (ажурнал «Москва», 1980, ахэбатэи аномер).

Арака В. Кожин дызлацэажэо азцаарацэа, зызбахэ имоу апоезиатэ хейдкыла (иара ишазихэо ала: «своего рода поэтический кружок») ахацэра шыакэзыргылоз аурыс поетцэа цэарацэа рдунеихэацшышэа, урт зыкэгылаз ауасхыр – аклассикатэ традиция – абицарацэа рыцэа, «алирика тынч» адунеи ухэа Н. Рубцов иреиамтацэа рыхцэажэара, ихатара агэаларшэара ажанр иацанакуа аткыс акыр итбаауп, ганкахэала апоезия абзибаацэа рзы аинтерес чыда ацоуп. Уи адунеи – саргы иахэеи-уахэеи сызлаз, сыззызырцуаз, «ацсуа моакэа рыла» збырткал сыцызхуаз иреиуоуп – иахэа уажэраанзагы исызгэакыаны инхейт. Астатиа автор икыпхымтаеы ажэа цхала сара сызбахэгы игэалаиршэоит – дазаатгылоит Н. Рубцови, А. Передреви, иара Кожин ихатэи сарей суадае 1964-тэи ашыкэс наскыагацэа, 1965-тэи хшапылоз. Абар, урт ажэакэа:

«Мы сели за стол в момент, когда радио уже включало Красную площадь. Почти не помню подробностей этой новогодней ночи, разве только всегда восторженную улыбку замечательного абхазского поэта Мушни Ласурия, с которой он угощал нас знаменитой мама-

лыгой. Но эта ночь была – тут память нисколько мне не изменяет – одной из самых радостных ночей для всех нас».*

Цхъазашьас, еицхъашьас ирымоузеи арт соьызцэа гэакъацэеи сареи акыр шықэса рыонутцка абас уака, миши цхи харпылаз, зака цэахэа нак-аак харзызырфыз, хрыцхъаз, зака поезиатэ хэылпазқэа хрылахэыз, зака чеицъыка еицахфаз, убра, Урыстэыла аицш, иара абра, х-Апсынрагы!..

* * *

Сыкэлацэа реицш саргыс сдоухатэ цстазаарае иналкаау атыц ааныркылт абарт ашықэсқэа раан алитературае имоапысуаз аиёыхарақэа, акэпарақэа, абипарақэа («абацэеи апацэеи») реи-макреиёаххрақэа, аурыс журнал дукэа «Новый мир», «Октябрь» лассы-ласс рхыбахэара, алитературатэ процесс аеиара иацыз, ганкы мацарала зыхэшъара уадафыз ахтысқэа.

Цхъафок, поет қыпцшк иахасабала сара среуан ажурнал «Новый мир» згэы-зыпсы азыбылуаз, уи аномер ғыц атыцра, апхъара иахыцпакуаз, алахынца иахызоэ...

Ицэахэык иеицш дсыпхъазон уи аредактор хада – Александр Трифон-ипа Твардовски (1910 – 1971). Акыр шықэса рыонутцка алитературае срыниейт зыхыз нартбаан ирдыруаз азэырфои. Убарт рахьтэ, шамахамзар, дысгэалашэом азэымзар азэы алитературае, А. Твардовски иеицш згэаанагара мыркэарацакэа ишиашаз изхэоз, агэагъра, агэгэара аазырцшуаз, зышэкэыфуратэ ламыс аёапхъа аламала хьатра ззымдыруаз ауаю. Уи атэы ахэтакахъала каймацла ирныцшуейт ицстазаара даналц ашьтахь икыпцху инапоымтақэеи изку агэалашэарақэеи.

Цсра зкэым апоема «Васили Тиоркин» автор икэгыларакэа, ицэажэара, ипоезиатэ оымтақэа рыцхъара Москва санней инаркны акырцъара исахаит, сырзызырфойт, нас-нас хаталагь дыздырт, хайцэажэартэ еицш знык-фойнтэ атагылазаашьақэа соут; уимоу, икоуп еицтыху хпатретгы – 1966 шықэсазы Акэа ипсы анишь-оз, хпериодикатэ кыпцхь ахатарнакцэа аёцэажэаразы ханидикылоз аамтазы.

Уи дреиуамызт «ацэггы мбылуа, акэацгы зуа» хэа икоу ауаа. Иахъа, иаахтны, гэаартыла ацэажэара аеанартбаауа аамтазы, хатыр

*Николай Рубцов. В горнице моей светло. Стихотворения. Москва, 2007, с. 397 – 398.

дула, қыпсычхарала иргәаладыршәоит дызхагылаз ажурнал аредак-
ция аназиуаз аамтазы уи дызтагылаз ауадаәракәа, азалымдарақәа;
иазгәартоит редакторк иахасабала имәәпигоз иусура, икәпара ган-
кахъала иаңал шдырцакыз...

Ипсыжра ахатагы инартбаан имәәпгаз акакәмызт... Анышә
данартоз аены уарла-шәарла, иаға-маған акәын абжәапны инап
акырта уафы изымтоз иәызцәагъ шубоз. Дыржуан Новодевичие хәа
изышьтоу ацсыжыртаеы. Дызтаз атоубыт адамра иантадыргыла,
ианыларышьт, итынхацәеи иәызцәеи рышьтахъ, изныкымкәа дахъа-
ахъаз, бзиа иибахъаз адгъыл иахатарнаку азә иахасабала (Апснынтә
уафы дыкамызт) уапцәык анышә изкәатып инавасыпсеит... Иара
убас уи анышә шыпцәра уахъ интеипсеит рапхъаза акәны абрака
сызнияз Александр Солженицин...

Твардовски дреиуан ХХ ашәышыкәсазы иреихаз амилап
поетцәа дукәа. Ипоезиа иканатоз анырра аурыс литература ахәаакәа
иртыцны ахара ишынаскъоз еипш, редакторк иахасабалагы уи
анырра ду каицеит хмилап литературақәа рыәиараеы, еипагылоз
ашәкәыәәцәа рабицара ышп ртапхыкәра арәыхарае, азырхараеы.

* * *

Ирацәоуп сара сыпстазаарае урт ашыкәскәа – сцара аамта –
иртаз, ирыцаркыз: сара сзыкәан урт уасхыркиафызәхеит, арәиаратә
дунеи ацәәә, уи апсабара реилкаарахъ ана-ара амәахәастакәа сза-
лырдеит, «маакырақәак сдырkit», ца змам, хәаа змам адунеи ахъ
снадырцшит, ргәыбылра соуит.

...Исхамыштәа сыбла ихгылоуп хзыргәыргъоз, амцәыжәәқәа
хазтоз, иара убас гәгәгала зхыпша хныруаз, зны-зынлагъ зеилкаара
хцәыуадафыз ахтыскәа:

Иури Гагарин акосмос ахъ ипырра, Ашта Капшь ае уи ипылара,
жәлар еицырзеипшыз аныхәа:

Убаскан акара сымгәыргъац сара –
Сапхъацәкәа дгылан Гагарин!

Убарт ашыкәскәа раан ауп адунеи ианыхъаз Б. Слущки ицәа-
хәақәа:

Что-то физики в почете,
Что-то лирики в загоне...

Борис Пастернак СССР Ашәкәыәәцәа Реидгыла иалцара,
икәызбара... ипсра-ипсыжра... инышәынтра...

Алитературатэ институт аҕари ашэкэыооцэа дукэеи
реицдыларақэа – Л. Леонов, Н. Хикьмет, К. Симонов, И. Ерен-
бург...

Иара аинститут хазтаз ахата – еынлатэи акэша ашэ аркра... аар-
тра...

Алхрақэа раан, агитаторс саныказ, ақалақь ацентр ағы алхыоцэа
рынхарта-рынцыртахь саннеиуаз сызлацшыз, еитахэашыа змамыз
ауаа ртагылазаашыа удао...

Абарт ашықэсқэа раан инартбаазан зшыапы кыз аргылара – ауаа
рынхарта-рынцыртатэ бзашыа аигьтэра...

Ацара хцонацы, хэышықэса, аинститут итаз астудентцэа,
апарахыи ханцоз-ханаауаз иахыа ыынтэ хавсуан Пушкин ибака
– Маиаковски ибакағы еипш абракагы изныкымкэа ауаа рацэа
злахэыз апоезиатэ хэылпазқэа моапысуан. Хаштра зкэым уи
иёыцшылара, илацш цауыла – зны иаамта удао ашқа, илахьанцахыи
ххьадырцшуан, даеазных – цхьака, ахара, иеилкааны ихамамыз ду-
неик ахь ихапхьон...

Урт ашықэсқэа рзы имачоымызт Ацснынтэи инеиз, ахтны-
қалақь еиуеипшым аинституткэеи аспирантуракэеи иртаз аҕар. МГУ
ағы ацара зцоз Тарас Шамба ибзоураны иеифкааны ихаман, аинте-
рес ацангы аус ауан астудентцэеи аспирантцэеи ххеидкыла – абро-
уп рацхьаза акэны иахьейбаба, иахьейбадыр ашьтахь иеизааигэахаз,
аиоызара зыбжьалаз ацсуаа азэырфы.

Т.М. Шамба ишьтахь абри ахеидкыла акыр шықэса напхгара
азызуан.

* * *

Москва!..

Адуinei зегь зызёлымхау, цсра зкэым ақалақь, Дырмит Гэлиа
«ақалақькэа ран» хэа дзышьтаз, зылшара адгьыл зегь иахызыгзо
адунеи ахтынра дукэа руак!

Ихазуп, наунагза исызгэакьоуп уара уғы имоапысыз
сышықэсқэа, сҕара! Уцэмзалашаран усзакын, агэаҕра сутон снапы
злакыз аусқэа реы, сшыаҕақэа реы. Урт иасымшагыи ашша рыхышь-
ны ицомызт, рыхэрақэа снырцон...

70-тэи ашықэсқэа раан ыоахыа ацаразы, арҕиаратэ усураз уара
уахь сҕанынасхоз, гэаартыла иузыскуан:

Гэынхарак са санақэшэоз... заа
Гэынхарак амоакэа хырффа,

Са сахъчон афадатэи ацаа,
Сдырцхон умцэыжэоакэа, Москва!..

* * *

Сцара саналга ашътахъ, хэышыкъэса инарыцны аус зуан, зны – «Ацсны къащъ» аредакцияе, нас – ажурнал «Алашарае». Абарт ашыкъэскэа раан сара сашътан ахътны-калакъ аеы исоуз адырра, аилкаара – ацстазаарае ахархэара, ацентр аеы иацшыгаз, имоапысуаз аускъа ирышъашэалаз акы-оба абракагы реиекаара: уаанза иказ атрадициякэа, апышэа уасхырс икацаны, абаохатэра, агэагыра змаз аоызцэа рылшара еиекаауа, алитературатэ процесс ацхраара; хэаа змамыз, уао дызцэыпхашъашаз айбарехэаракэа, афеиамта хысхакаэа, аказентэ аццамтакэа амоа рытара рцынхэрас аймак-аиеаккэа рымоацгара, литературатэ хъыск, проблемак, оымтак, жанрк атагылазаашъа иазкны ухэа еиуеипышм агэаанагаракэа рцэыргара; афеиаратэ ус арлахэыхра, иреицгу аоымтакэа рыбзарзы ахэара, абаохатэра алпшаара, адгылара, – абарткэа рыла амилац литературае амци-ацабырги реилыргара, ацхъао иаазара, афеиаратэ ус аизха-зыгыра демократиатэ пасла азнеишъа азаапсара (абри ахырхырта шъахэла ирныцшуеит 1968–1971 шыкъэсакэа раантэи ажурнал «Алашара» аномеркэа – еихарак акритикатэ кэшаеы икыыцху аматериалкэа).

Аха ари, изаазарызеи, усцэкагы имариоу усны икамлеит, – ускангы уи ашътахыгы: иатахыз рацэан, ауадаоракаэа рдац-пашэ гэгэан. Убарт иреиуан, ииашоуп хэа иуцхъазоз априинципкэа рыхъчарагы. Аха, ишырхэало еипш, амчракаэа еикарамызт, ауадаоракаэа раан иупылон зэыпхъазкуаз, згэаанагара ацэыргара иацэшэоз, ма уи иазыкапамыз, иара убас азцааракаэа рыхэацшраан анахыгы иеиуамкэа, арахыгы иеиуамкэа, ацэацэашъ еипш итартаруа икэхоз, зны «ипсылманхоз», зны «икъырсианхоз», мамзаргы «ус халагар..» хэа цэыпцэхэоз аоызцэа. Абарткэа раан, сара сыблае, хэарас иатахыузеи, азы иагон уаанза урт рышка исымаз агэрагара, агэыгра, адэахы, аатрае, ашэшыра амцае, ма ацэа ахъааныркылоз ыырбагас ирхэоз ажэа хараккэа...

«Ахэа зыкэныз» алитераутратэ чынуаа, атыпантэи «алитературатэ» еинралцэа ракэзар, рылацш хаа еиха-еиха исыцэмачхон, ргэы тынчмызт, катакэак рхауан...

* * *

1970 шыкъэса.Сызэыз аускэа рфеи еиха-еиха сымоакэа ркуа, сдыруадаоуа ианалага, сцоит Москвака.

Сталоит СССР атцаара-дырракэа Ракадемиа иатэу А.М. Горки ихыз зхыу Адунеитэ литература аинститут аспирантура. Абра ацара аныстоз ашыкэскэа раан Иуа Когониа ирѐиамтѐи иахьатѐи апсуа поэма атагылазаашьѐи ирызкны адиссертация сыхьчоит, исоуеит афилологиятэ наукакэа ркандидатраз астенѐн, еитаган салгоит уаанза нап зсыркхьаз Ш. Руставели ипоэма «Абжьас-цэа зшэу».

Апсныка саныхынхэ, цытраамтак аус зуан Апсуа институт аѐы. Ашьтахь сиаргоит ашэкэтыжьырта «Алашарахь» редактор хадас, уака цшышыкэса (1974 – 1978) аус анызу, схатэгэацхарала, џацхьа, уаанза аус ахьызуаз аинститут ахь сгьѐжьуеит... (абракоуп иахьагьы аус ахьызуа)...Ус, шыкэсык акара аапуаны, салырхуеит Апснытѐи Ашэкэыџоцэа Реидгыла аусбарта ахантэаџыс – аус зует быжь-шыкэса (1979 – 1986). Ирацэан арака аутэы-амџацгатэ, апстазаара икэнаргылоз, ѐыц ихацыркыз, иапшыгаз арѐиаратэ, асоциал-бзазаратэ казшыа змаз, ашэкэыџоцэа рысптазаара, рырѐиаратэ ускэа ирыцхраашаз азцааракэа. Напхгаџык иахасабала имачым урт ирызбаз ацабаа.

Арака азбахэ схэар аует хадарала сара сапшыгара иабзоураны 1984 шыкэсазы атэыла зегь аѐы аипш адунеи аѐгы зыхыз еицырдыруа апоетцэа, ашэкэыџоцэа алархэны Апсны асовет литература амшкэа рымџацгара шеѐкаахаз.

Арт ашыкэскэа раан алитературатэ процесс аѐы ахэтакахьала атыц змаз ак акэын алитература аџнуцка жьра-цэарала, кланла аееидкыларакэа, ашьауракэа, хи-пси хэа иказ акэпаракэа...

Абри аамтазгьы арт ашыкэскэа – сырѐиаратэ усуразы еиха санилахаз, еиха џыга стол санакэгаз, санацэыхараз шыкэскэоуп, убри алоуп зны-зынла акыр излагэнызгоугьы...

* * *

Еиуеицшыш аамтакэа рзы сгэы-сыпсы ткэаны ирыман еиуеицшыш апоетцэа-аклассикцэа (реикэыпхьазара салагом – урт азэи-џыцѐи ракэым); дара зегь, шамахамзар, иахьагь бзиа избоит, азэ иџымтакэа мчыбжык-џымчыбжэа икуп, егьи ирѐиамта шыкэсыбжак-шыкэсык иааигэаны иахьсымпыхьашэаша цъара икэгылоуп, лассы-ласс иаасыртуеит... Урт санрыцхьо – схатэ џымтакэа рахьгьы схьадырцшуеит, исыгыу-исыбзоу сыргэыладырцшуеит. Зны-зынла убас еипш ала исацэажэоит, исахэыт-хэытуеит – акалам ашьтыхра, ажэеинраала аџра – игэагьыуацэоу усны ишыкоу сеилыркаауа: адунеи аѐы зегь ртэы џуп,

ихэоуп псра зкэым ажэала, Абиблиа – Ашэкэы Цшы – анапырцаз инаркны...

Ус анакэха, уара узустада? Иарбан уара хэатэыс иумоу, иа-цупаран икоу?.. Гэыжыжагас уао икайташа: дарбан шэкэыоу ари аоыза азцаара зхы иазымтоз, иазымхэыцуаз?..

Абарткэа раан уао илымха итаоуеит дарбанзаалак изгэакбоу аурыс шэкэыоу Ан. Платонов иеицырдыруа иажэакэа: «Сара сыда ауаажэлар хатэаам». Ари иаанаго: доус иаамта дацоуп, дацеиуп, иара иеы ауаатэыоса зегь ыкоуп, иара дара рёы дшыкоу, рдоуха дшалоу еицш: урт рыгэтыха иарггы игэтыхоуп, рлахынца илахынцоуп, рыцэгъа-рыбзиа далахэуп, рыгэтацэкъа дгылоуп. Дара рыда урт ак рыгуп, ихатэаам, иарггы дара рыда дышхатэаам, икам азэы дшиоызоу аицш.

Убас ауп сарггы – исхэау, хэатэыс исымоу ала, истахуп, зны Д. Гэлиа ишихээз еицш, «жэа хаала», «ацсышэала», «сбырфын оны» ахара саёызарц...

Сырфиаратэ моахы анырра кэзцоз абри сызлацэажэо атагылазашьатэ иадхэалан иазгэастоит: Москва атара анысцоз 60-тэй 70-тэй ашыкэскэа раан, шамахамзар, дыкамызт иеицырдыруаз аурыс поетк, шэкэыооык, зоймтакэа сырмыпхыацыз, сыззымзыроыщыз, хатала исымбацыз. Урт рхыпхызара жэаоы-жэаоыла акэымкэа шэоы-шэоыла икан, зны-зынла зыкыола хэаггы сгэы иаанагоит!.. Шёоук рхы-рёы сгэалашэон, сара стэы акэзарггы – убас, апсшэхэара хэилян, азэырои сареи акыр хаизааигэахейт, доухак хайднакылт, жэашыкэсалатэй аиоызара хабжыалт. Убас иааигэаны издырит иазэымкэа аурыс критикцэа, атарауаа. Акыр шыкэса рыоунуцка урт рыёцаара, рзызыроура, ихауаз аймак-аиёаккэа, – иарбан рцага шэкэызаалак, иарбан классикатэ рёиамтазаалак ала иузыпсахуамызт, убас еицш иказ алацшхэаа аадырутан, рышьтамта нрыжыуан.

Убарт рахьтэ азэыроы, А. Передреев, В. Кожинев, Ст. Куниаев, И. Кузнецов ухэа Апсныка иаасыпхэон, урти, хашэкэыооцэеи, хпарауааи еибадыруан, иеизааигэахон, Апсынра зырызгашаз, иахэашаз аускэа нап рыларкуан...

* * *

Рапхыза акэны итсыжыуа «Иалкаау» захьзу абри ашэкэы аёы еизгоуп акыр шыкэса раахыстэй сьбабаа – споезиатэ оымтакэа рыбжеихарак, иреицгу рыхэтэ.

Исхээр стахуп, урт анызыуаз, ианапыстоз аамтазы дара зыххаау, хытхыртас ирымаз, ицэырызгоз – схата исыпстазаараз, гэгэала исныуаз, исызгэакъаз хтыскэаны ишыказ, напшыхакэ акэымкэа, шамахамзар, ааигэа издыруаз, сгэы-сыпсы еилазыргъежьюаз акеипш ишсыдыскылоз. Сгэы итымхоз, исцэыхараз, цэара акала исызгэакъамыз – сгэахэара дырцысуамызт.

Абри аамтазгы, хэарас иатахыузеи, истахын сыреиамтае иаасырцшуа сара сеипш апхъаогы изгэакъан икаларц, агэра игарц, сара гэтыхас, хъаас исымаз, аоымта сзыроуаз ахтыс иарггы цэара акала ихысырц, дхъанарцшырц, аханатэ игэытыхаз, иитахыз акеипш инырырц.

Истахын, урт злациу, «зегъ хзааз» аклассикатэ традиция иаепоу аформагъ – сара истэу ашьтыбжъ, цэара акала исызгэакъоу интонациала ашьапы икэгылазарц, даеазэ ихыпшым, иегам аритм аныпшуазарц, ажэакала, зны А. Лашэриа «Са схатэы, са с-Лашэриа бжъала» шихэаз еипш, истахын сажэеинраала «кэымжэы уаарала» акэымкэа, са слахынца, сызнысуаз амѳа иацыз, уи амши ацхи иртэыз аныпшуазар.

Абри аганахъала исылшаз ахэчы, споезиатэ цэалыт, ишыххэаз еипш, абри ашэкэаеы икоуп. Сылшара зыкыз, сыззаапсаз – дара раццароуп, егыс, урт рразкы, уацэтэи рлахынца, рыказаара апхъао иумадоуп.

* * *

Соымтакэа еидызкыло абри атыжымта, снахандеи, иагэыламлеит сеитагакэа: Ш. Руставели ипоема «Абжъас-цэа зшэу», А.С. Пушкин иажэеинраалоу ироман «Евгени Онегин», М.И. Лермонтов ипоемакэа «Мцири», «Апсыхарам», Ць. Байрон ипоема «Шилонтэи аткэа», Г. Лонгфелло ипоема «Гаиавата изы ашэа» ухэа егыртгы.

Арт аитагакэа сыреиаратэ мѳаеы хазы, абарцае иргылан, «ипацсоу» шьоук реипш срыхэапшуам, акыр жэашыкэса рыонупка хытхыртак, гэхэарак акэын соымтакэеи дарей зхылцуаз – арака абри аганахъала ихадан амилац поезиа сара истэу кэырчахак адпара, хапхъао идоуха, игъама аазара, арбеиара, хажэа сахьарк аеиара, аизха-зыгъара ацхыраара, хмилац доухаи егырт ажэларкэа рдоухатэ беиарей ацха рыбжъацара, еизгэакъан реизыкацара, реихьырсра.

Сара гэхэхэс икасцон, сызэыз аусае агэхэара сыртон урт ртыцра апхъаоцэа цханы иахъапылоз, алитеруартэ кыпцхъае, ауаажэлар рыонупка рыбзарзы ахьырхэоз.

Урт аитагакэа – схатэ соымтакэа реипш сыреиаратэ усура иахэтакуп, иреицгу сышыкэскэа рызкуп, соымтакэа раццара

ирыкэсырзуаз аамтеи ацабааи уртгыи ирыкэырзуп, сгэы-сыпсы, сдоухатэ пстазаара иахэтакуп.

Издыруада, урт реиатара иакэсырзыз аамта схатэ ыымтакэа ирыдысгар еигыызтгыи, урт сгэы-сыпсыае иказ, аханатэ исызгэакыз, сыздызпхьалоз ареиамтакэа реиатара мап ацэкны?..

Аха абас аипш икоу азцаара, знымзар зны ссапхьа икэгыломызт, насгы иапысцози иеиатзгози зны-зынла еицхыраауазшэа, иеиатзгоз – схатэ ыымтакэа рахьгыи лшарак, такпхыкэрак цэырыргозшэа збон, схатара, сдоухатэ еизха-зыгыара ирымфан...

Убри акнытэ саргыи акыр исызгэакыоуп «Евгени Онегин» аита-лиа бызшэахь иеиатзгаз апоет Цюовани Цюдичи иажэакэа:

«Анс-арс акэымкэа иналкааны иазгэастар сылшоит: Пушкин иажэеинраала ацаара – сара сзыхэан зейгыкамыз школан, дунеи тбаатыцэын, уи сара сыреиаратэ моафы акыр зпазкуаз анырра канацит...».

* * *

Асара-акэыпшра!

Зны убас сгэы иаанакон, сызтагылаз асара, ачкэынра – цыхэапцэарак амазамкэа ицаларашэа, апстазаара хамтас иснатаз, икаууа, есааира исызшаз ак еипш сахэапшуан. Ас иамыхэапшцда, згэы иаанамгацда? Ашэкэыооы ицабаа, иус уадао снапы шалакызгыи, уи зегь сзапсахуан, зегь срыхьнагзон, соыга стол сшахатэаз имырхьаазакэа атхкэа сыршон, ажэа ишалоу еипш, ускан амшын шыамхахьы исзааиуан, уи ацэкэырц срыцшэоомызт – ари атэы слирикагыи ианыпшуа цыисшоит...

Уажэ асара-акэыпшра наскьеит, ихьацит, зны-зынла ацэкэырц рыхьантара реысдырдыруеит, ахарантэ рыштыбжь ааоуеит...

Аха ицаз – имоасыз ашыкэскэа исзынрыжыт апстазааратэ, ареиаратэ пышэа – урт ухата урхымскэа, урыламцшыкэа, рбырткал, реихац укылрымхыкэа ашэкэы иузаныхуам, иуцгылом. Ирацэоуп урт исыдырцо аутэы-ахэатэы, насыпуп хапхьакагь арт идырхиаз, идырмазеиз адгьыл ана-ара уао игэы кзцаша ак ыкэиаар...

* * *

Апстазааратэ моа!..

Ауаои ауааи...

Санкэыпшыз инаркны имачоым, Апсны аонутка аипш уи антыцгыи, знапы сызтаз, исыцхрааз, згэы разра сзаатыз, зажэа пха сыду – урт ракэымзар, аиашаз, исыздырам стареи сыреиаратэ уси разкыс ироушаз. Урт реапхьа сара схы асаара иласыркэеит, гэыбылрала исгэаласыршэоит. Сыпстазаара моафы урт иратэоу доухак, уаорак, бзиабарак сзаарцшызар, мцак ахы сзеибаркызар – соымтакэа ирныпшуеит, урт ирыдубалоит исыгу-исыбзоу, схатара.

Абри аамтазы, иара убас избеит, сагэылацшит ёа шэшъыра
лашыцарак, стацшит та змамыз тыша цаулак – асахъаркыратё ли-
тература жэытё-натё аахыс тцаатэыс-цэыргатэыс, еилкаатэыс,
ёацелатэыс иамоу, уаё илаёны, илагъаны икоу аказыша баапсқэа...
Иааигэаны сырхыпшылт, избеит урт здызбалоз рлакта, рдунеи
тшэа, рчархэара...

Ацэгъеи абзиен...
Амши ацхи...
Ахэахэеи аиашеи...
Отеллои Иагои...
Моцарти Салиери...

Иарбан, нас, апыжэара змоу? Иацахаз – иаиааиз?... Дарбан
апстазаара зтэу?..

Абас еипш икоу азцаарақэа ёацхъа ианыстаауа-санрызхэыцуа
аамтазы, сыбла иаахгылоит Прага ақалақ иалсны ицо азиас Влат-
ва ихыу фышэ шықэса зхыцуа ажэытё цха... Уи хцан ажэипшытэи
ашэышықэсазы, аимператор Карл Ацшьбатэи ихаан, «Карл
ицхахэагъ» иашытоуп. Иарбан уи зхааным, изламцшыц, аха иа-
хъагъы мшаёны ишхыз еипш ихыуп, агэгэахэа хаамтазтэи атран-
спорт ықэуп... Зны, Чехословакия саныказ, уи сықэсны санцоз
аамтазы, сгэы иаанагеит абри ацха иқэсхёу ауаа рыбжеихарафзак
– уаа бзиан, згэы разыз, икыiaz иреиуан, убри ауп Карл ицха иахъа
уажэраанзагъ еиқэзырхаз хэа!..

Абри ахшыюцак иахаршалан иазгэастоит: сара агэра ганы
сыкоуп апстазаараё иахпыло, иахъеи-уахеи зыкны аус хамоу ауаа
рыбжеихарафзак – цкъа узрылацшыр, цкъа иузеилкаар – згэы цкъоу,
ауафытэыс аихаёра, иуафара, иуалпшыа харак аныкёгара зылшо
жэларуп хэа. Уи ада апстазаара зыкалом, ауафытэыс аихатара,
иуафара рлакта уздапшуам, уи ада аёиара, аизхара узалыршом, – уио-
уп, ааи, зегъ еибаркны измоу, ауафи ауафи еизааигэазтэуа, еимаздо
– цхас ихыу:

Адуinei лаша нцэара ақым,
Зегъ цъара-цъара еипшыуп.
Са сыпстазаара-моа арақэа
Аамта ахы-ацыхэа иахшыуп!

* * *

Акыр шықэса рацхъа, санстудентыз, саныцкэыназ, Акэа, сцареи
амузеиаё аусуреи еиласыгзон. Смацураамта анааилакъ, ахэылбыеха,

амузеи иатаауаз, убас уи аусзуоцаа дэылцны реанынархоз – аекспонаткэа сыдыскылон, сырхылацшуан, счапшыон... Снеи-ааниуа уи азал дукэа срыонан, снап ианыз ааста сажееинраалакэа рыора сазхьуа... Счапхьа иаацэырцуан ыымт-цсымшьа ицшыз асаркофагкэа, кэрыжэа рхаантэи ахапшьакэа, ажэытэуао иабцъар, ицэаматэа, атзафы икыдыз апатреткэа, зыцсы тоушэа иухэапушаз ашэарах, апстэы, апсаатэ рцаахакэа...

Аха убарт зегъ рааста иалхны исыман аобатэи аихагылае
 ѿ-тзамцк ахъеиѿагылоз икѿакацаз, зыцсы тацѿкъаз експонатк –
 ашьхымзатра. Уи кацан казарала, даара игѿцаракны, асаркъа иалхны,
 убри акнытѿ итагылаз асаранцьи уахъ италоз-итыцуаз ашьхыцкъа
 рыпстазаареи русуреи шяхѿла иубартан. Сара акыраамта уи аѿапхъа
 стѿалон, сгачамкны, сазыцушан аапцсара зымдыруаз ашьха русу-
 ра, реилысра, рцара-раара (ааигѿа иказ ахышѿ хыыч икылцрааны),
 сазызырѿуан еихсыцъра зкѿымыз рыштыбжъ, – уи иахъагы
 слымха итаѿуеит.

Зны-зынла урт исхадырштуан сахьыказ атыц, лбаа, саргъарахь, азал агѣта ишътѣз ацсыбаѡ, уи авара анышѣ иалагъан еикѣжбакца иаваз аеышыкыл, армарахь, еиба-кѣеибаха, еикѣыхьшѣашѣа атзы иадкнахалаз абыкъ...

Абарткэазысгэаласыршэо, исхэарцггыистахыу: икамапстазаара
иеихау, уи аипш хаздызыпхыало, агэахэара хэзто, ихапхыо даеакы!
Уи аеышькыл хангыланац – амѳа хэқэуп, цхыа хцоит, хбыккыбжь
ахара инаѳеуит!.. Уи агэеисра иахылцуеит иахамѳыц хашэакэа
– аѳаѳытэыѳа ибзиабаара, амра ацэкатэи ипеипш, иаххылцны адэ
икэло абицара ыцц ырызку, ырымахдо ажэа.

Хзыыхъаз, ихалшаз ахэчы – хцэашы анылашоз хзыдтэалаз – убарт, иеыжэло, апстазаара аеышыкыл иангылаша иртэуп, хабицара ахызала үрт ирыдахцо хамтоуп.

Мушьни Лашәриа,
Акәа – Ленинград – Акәа,
1987 ш., май-июн*

*Шәәхәәпш: М. Лашәриа. Иалкаау. Ажәсинраалақәеи апоемеи. Ашәкәтыжырта «Алашара», Ақәа, 1987 ш.

АңхъаѰ, ухайкы!

АѰада иаагоу, убаскантиѰи сышѰкѰы «Иалкаау» злаатуаз инартѰбаау саңхъажѰа, ишаабо, иѰын 1987 шықѰсазы, 22 шықѰса раңхъа, Асовет тѰыла анеибгаз, иаркы-ирѰѰ хѰа ианыкѰаз, убас аханатѰ уи иаңгылаз, иаңыз ацензуратѰ шықѰсқѰа раан. Убас шакѰызгъы, абри атѰыжъымтѰазы уи аитѰакъыңхъраан, шамахам-зар, акагъы сымңсахит.

Схы, сыңсѰазааратѰ мѰа ирызку абри ажѰа, арт агѰалашѰара кѰаѰкѰа, ишьтѰыху азѰѰарақѰа Ѱаңхъа Ѱың сырзаатгъылозтѰгъы, хѰарада, даеа кѰазишѰак, даеа ѰыишѰак аархѰар ауан. Насгъы арт – инартѰбаау шѰкѰым, ажѰеилацалоуп, уака инагзаны иѰѰам, иаартым шыкоугъы, иѰѰоу, иззаатгъылоу сыңсѰазаара иаңыз, сызлааиу-аз иртѰѰуп, исызгѰакъѰоу ауааи ахтѰысқѰеи ирыхъѰаауп.

Издыруада, Ѱың акалам аанызкыло ма аңсуа поезиа тѰызѰаауа ауаѰңсы убартѰ ак изаадыртыр, сықѰѰацѰа знысуаз мѰааки дандырңшылар?!

Даеакуп хѰаңхъака, анѰѰа сахыгзозар, ари ажѰа, арт агѰалашѰарақѰа рынагзара, ирыңым рыңѰѰара, иаартым ахыңқѰа раартра, аѰѰатѰы ахартѰаара.

АбриаамтѰазгъы, еилкааупузнысыз, уңсѰазааратѰ мѰа, убиография иагъа урзаатгъыларгъы, угѰы-уңсы ишыртѰаху узрылацѰажѰом, иказ шыкаѰѰѰѰаз ала иаартны иузѰѰом, икоуп уи иаңықѰсылѰ еиуеиңшым атѰагылазаашѰақѰа. АбартқѰа раан гѰыжъжъагас, Ѱыхгас икоуп иаңуѰѰаз уѰымтѰақѰа – уртѰ хѰаамтѰазтѰи амедицинатѰ саркѰа иаѰызоуп, аңхъаѰ блаѰѰар икказа ирнибаалоит иаарту публицистикала, миыиңѰала унысымѰаѰ цумѰѰазгъы....

1925 шықѰсазы итѰѰыңыз иѰымтѰақѰа реизга иацу «О себе» захъзу ибиография кѰаѰ аќны С. Есенин иѰуеит: «Что касается остальных автобиографических сведений, – они в моих стихах».

* * *

АѰада зызбахѰ хѰѰоу сышѰкѰы «Иалкаау» антѰѰѰ ашьтѰахъ, ңишыиықѰса аайуаны, 1991 шықѰсазы, Асовет хѰынтѰқарра еилыбгоит, иеилаѰауеит.

ХѰазыңшымыз, хѰахъы иахъаамгозабри ахтѰы саназхѰыцуа, знызынла исгѰалашѰоит 1965 шықѰсазы итѰѰыңыз сеизга «АгѰыграқѰа» иану ѰымтѰак («Ибгаз ахра»):

*Ибгеит ашамтаз ахра,
Изкыз айа еилабааит...
Иамырхт излаеырбоз ахра,
Ишымгэыгзоз аьал азааит!*

*Аиьыжь, сеихьымза-еиңымза
Снеуан уи ахьыбгаз...
Ицъасишон ахра дузза –
Абас еилахэаша иахьыз!..*

*Иахьа еиңи исгэалашеоит арт ацэахэақэа анызыоуаз, «Ма-
анаа Чыжэ дрывсуан» хэа изықөкыз, ицёырызгоз, «мышкызны
иуңеиңихо убан» хэа ззысхэоз иаңыз амчра шакөыз, аха знымзар зны
схахьы исзаагомызт, сагьазхьуамызт Асовет тэыла аилахара.*

*Ацензура акөзар, аңсуа сахьажэа ахақөитра иахацаңиьауа
амоақэа шакуазгыы, хансуа тагылазашьае уи абла иам-
боз, ахиьо ззымцоз, иазеихымишьалақөоз ыкан (ххаан уака аус
зуаз йара дукгыы рымамызт). Иахьагыы уамаиэа избоит 1955
шықэсазы сажэеинраала «Алуқэа» акьыңхьра ңырхага ахьамо-
уз. Аоымтае атың змоу алкаақэа, ицёыргоу аидеиа – усқантөи
ахэынтқарратэ идеология иатэымызт:*

*О, алуқэа, рыцха, алуқэа,
Шьыбжьаанза ңсиьара зымбац,
Ақыта зегь ныкөызго алымқэа,
Итабун хэа бзанйык иишөмахац!..*

*Аңхьао блайар, убас алитература тызйаауа ауаоңсы им-
бар ауам хадарала Асовет аамтазы иаңйоу сажэеинраалақэа
рыхэтак, слирика ацензура злаңықэсылашаз, излааннакылашаз
хэаакае иигылоу. Ари аоыза амаана, ацензура анс ма арс излав-
сышаз аформақэа рыңшаара, Езон ибызшэа ахархэара усқантөи
апоецэа ркалам ңынйа иацын, көылзны иаишөын, ацензура ахьыци
ахэымпали уи акөылзы ңыххаайёкьа иазгомызт.*

* * *

Уафы ихахы изаагараны иказма убас, 1992 – 1993-тәи ашықәсқәа раантәи ақыртұа-аңсуа шыаарйәыра, хажәлар р-Цыңцьтәылатә еибашыра? Абартқәа зегъы сабиңара рхаан, сара схаан икалақәаз роуп, урт шыаңанкыла ҳаңсҗазааратә моа рыңсахит – иҳаңкоуп, иҳабзазароуп.

* * *

Арт ахтысқәа ҳлитература, доус ҳарғиаратә моа ир-нымңшыр ауамызт, иагъырныңшит. Ацензура аңыхра, акамзаара акәзар, ҳәарада, асахъажәа ахақәитра анаҗеит, еаңара ңхъака иарҗеит. Схатәы азбахә схәозар, ацензура аңны иказтғъы адунеи абарызма хажәлар ирхырғаз аибашыра хлымзаах иазку, споезиатә рғиамтқәа иреиҳау «Аңыңць»? Убас акалам сыңызку иахъатәи хашәкәыҗоңәа шыардафы раңғамтқәа?

2008 шықәса август 26 рзы адунеи амаа зку атәыла дуззақәа руак – Урыстәыла – Аңсынреи Аладатәи Уаңстәылеи рхъыңшымыра ахъазханайаз акәзар, иахъа иҗоу, иахаанхаз аңсуаа ҳаиңи, ес-иңуа абиңарақәа наунагза ирзылыңхаз мооуп!

Ари ахтыс Аңсны адоухатә дунеи, уи аҗоурых моа, ҳсахъажәа, ҳказара ирнымңшыр ауам.

Схатә ңсҗазааратә акәзар, имачым аибашыраан аиңи аибашыра ашьтахъ сзынкъаз-сзыңғаз, исхызғаз арыңхарақәа, ачымзара гәгәақәа: сыңиәма ңхәыс Елена Оҗыр-ңха лыңсҗазаара лалйра, исзынханы иказ саиша зайғә залымдарала иҗархара (ахәҗакахъала абартқәа рызбахә аңхъаҗ изаатуеит саңғамтә «Аңыңць» ағъы)...

Сомтқәа, сеиҗагамтқәа инарываргыланы сьабаақәа рахътә еиҳа зйазкуа ак акәны исыңхъазоит аҗеиҗәатәи ашықәсәстәи аңсуа поезиа Антология җ-томкны аиқәыришәара. Аибашырашьтахътәи ашықәсуадаҗақәараан абри аус сгәабзиареи саамтәи маҗымкәа иақәсырзит.

Абас аиңи иҗоу, акыр зйазкуа ахтысқәа рахъ исыңхъазоит алитературатә газет «Ейәаңыаа», убас ажурнал ду «Ақәа» рышьаҗакра, рҗыжыра, рхаҗара ашьақәыргылара ирыңу сьабааа ду, сыңхзаша.

Абарт, убас аханатә сыңсҗазаара иаңыз аредакциатә, ашәкәҗыжыратә ыбабаа, ауаажәларратә усура исцәыргон йҗоа змамыз аамтә. Урт зыңсҗазаара абжа азҗахъаз, изыбахъаз, игәнызгахъаз. Б. Шыңқәба иҗеит:

«Насың имоуп ашәкәыџџы есышыжьымтан ихы цкәза ишыкоу ифырта днадтәаланы аус зуа, аңхзы кәтәџ. Ус аиңи аамта сара исымам иахә уажәраанзагы...»

Закаџ аңсуа иәкәыџџә ргәы итхәаузеи арт әжәәкә, схатагы убрахь снәрылайаны!.. Ус икан, убас иагыанхоит, хада-рала, хәшәкәыџџә рлахьынйа, рңеиңи...

Арахь, икоу шыкоу ала (хәңсуаратә кәамайамакәа ирылганы) уахәаңиуазар, арҕиаратә ус иатәхуп уңстәзаара зегь, угәы-уңсы, удунеи зегь шеибаку – ма иазхарангы икоума!.. Мышзайәык иадам-заргы иухымыңсаароуп, настха иумыргылароуп онуңкала, доухала уеызмоудаз.

«Цель творчества – самоотдача» иҳеит апоет Борис Пас-тернак.

* * *

Споезиатә рҕиамтәкәа, сеитәгамтәкәа, алитература иазку сусумтәкәа раңхәза акәны абас иаидкыланы, инартбааны, хә-томкны акыңхь разырхиара исанахәаз, иснарбаз раңоуп. Ахәтакахәала уртә џаңхә исгәаладыршәеит аџада зызбахә схәаз Б. Шынкәба иажәәкәа:

«Сара апоезиә ехьынйас исымамызт, сахьцалаксгәы иадхәалан. Ацхәйәры саныкәлоз, саабрыр азы исцәагоит хәа аарцә ишьтәйаны ацхә сыкәымлеит, аџадара-цәгә санафәлоз, исцәыхәнтәхоит хәа сшәаны ашьақьастарае ишьтәйаны скидымлеит. Амайура харак ахь саннеуаз, ара саныкәйуа иаашьтысхып хәа ашә ае ишьтәйаны сыџнамлеит. Уи сыңстәзара ахәтә акәын, иареи сә-реи еиқәытхашьа хәамамызт».*

Абрака, абри атыжьымтәе икоуп сгәы-сыңсы злоу иреиғу саңјамтәкәа, убас, ишысхәаз аиңи, сеитәгакәа – Пушкин инаирк-ны Лонгфелло икынза.

Убарт рыбжьара сырҕиаратә ңстәзаарае еиҳа ичыдоу, еиҳа ихадоу ак ауп 2004 шықәсазы аңсышәала Германия итәйыыз сеитәга – Абиблиа аџбатәи ахәтә «Ауасиат Ғың».

Убарт зегьы, маң-маң иаидкылауа, абри атыжьымтәзы ғың иансырхиоз, снапы ианыйызгоз, сырҕиаратә дунеи џаңхә

* Б. Шынкәба. Ажәеинраалакәеи апоемакәеи. Актәи атом, ад. 33; Акәа, 1967 ш.

саналшыокуаз, ҫаңха семоциақәа саныртәыртәуаз аамтазы, изом, зны-зынла сгәы исыйанахәон: уажә урт абас исзыоуамызт, ма исзеиҫагомызт хәа, усқан ааста иахәа еиҫа аңышәа исымоуҫы...

Абри аамтазгы избоит дарбан рҫаоызаалакь ирҫиамтақәа зегы шеикарам, ишеицнарымго аиҫи, сара сҫгы зегь шеикарам, ишеицнарымго. Абас шакәугы, хәарада, иказароуп зда ңсыхәа ыкам шәага-загак, ҫазарак.

Абри аҫазаратә еикарамрақәа рызбахә далацәажәауа, итомқәа ирыцу ңхәажәак аҫы аурыс поет ду А. Твардовски иоуеит ана-ара ибжҫаратәны, ихысҳаны иҫыло ацәахәақәа, иажәеинраалақәа рырееира-реиҫтәра иешазимкуа, зынтәи ихыицрақәа, ицәалаишәарақәа, ицәаныррақәа иахәатәи ицәаныррақәа, игәахәарақәа, иахәатәи иҫышәа ирылаимгало, урт рыла ишимиҫсахуа, рырееира-реиҫтәра дишаламго. Ләымтақәа ирызкны абри еиҫиу агәаанагара лхәоит зыхыз кашәара ақәым А. Ахматовагы.

Абас акәхап ишыкоу аказараҫгы – асахәтыхыоцәа, акомпозиторцәа, ашәахәаоцәа знык итырхыз, иапырцаз, итароыз, шамахамзар, ишыкоу иаанхоит. Ари иаанагом зынза цәара акы уахькысыр ауам, ицасым хәа...

* * *

Алитературеи аказареи ртоурыхә ана-ара иуҫылоит дара ашәкәыооцәа, апоеицәа, аказацәа раҫҫамтақәа ишырзыкоу, ирыртәо ахәишәарақәа (истахы-истахым абри атәгы ңытк саланагалт)...

Убас, Пушкин ңсра зқәым иаҫҫамта адрама «Борис Годунов» дишалгаз аиҫи, ианаззеи-атәкәажә данылзаңхәоз аамтазы, ишицааиз, ишикәҫиаз аргама ибаны, ихы дазгәдуны уажәы-уажә, дықәгәежәа дкәашоушәа, инапәйеи ишәапәйеи еиниҫьон: «ҫаи, уара ақәаафыр, ҳаи, уара афырхаҫа, Пушкин, ҳаи, уара алахша!...». Иара аурыс гени иауми изхәаз: «Исыргылт сара сзы инапылакайҫарам абака!...»

Аурыс сцена азказа, ашәахәао ду Ф. Шалиапин изку игәалаишәарақәа рҫы иеицырдыруа аурыс шәкәыооы, Нобель ипремиа алауреат И. Бунин Шалиапини иареи реиҫыларақәа руак игәалаиришәоит абас:

«Потом завел граммофон, стал ставить напетые им в прежние годы пластинки и слушал самого себя со слезами на глазах, бормоча:

– Неплохо пел! Дай бог так-то всякому!»

Дарбан рѣиаѳу, дарбан шѳахѳаѳу Шалиапин арт иажѳақѳа ишахѳѳу аиѳи ала еилызымкаара?!

Идыруп, амилаѳ литературақѳагы шейкарам, рыѳазарақѳагы шхаз-хазу. Аха арѣиаратѳ ус ацѳаѳа, апсабара зегы иеицырзеипшуп, цъаргы мѳа мариа ыкам, ашѳага-загақѳаг ак ауп, еизааигѳоуп.

Исхѳарцгы истаху: раѳхъаза акѳны инартѳбааны, сгѳы тыѳсаа-тыѳсаауа, аѳхъаѳ иудызгало сцѳахѳақѳа, сыиѳѳѳѳѳа, зны-зынла, ана-ара, абас еиѳи ала ихѳоу ажѳақѳа цъара акала сгѳы ишахъысуа сымбозар, ускан арт аѳѳамѳақѳа (исхатѳума, иеиѳагоума) ѳаѳхъа ркыиѳхъра-рѳыжъра зынзагы иаѳсазамызт!

* * *

...Апоеѳ Ал. Лашѳриа идунеи аниѳсахшаз аламѳалазы иѳи-жъыз ипоезиатѳ шѳѳѳ ду («Смал») аѳхъажѳа аѳра, изыхъазаалакъ, даѳазѳ идѳара-имадара изымгѳагыт, иѳахымхеит. Ари аус автор ихахы игоит, иагыаѳиѳоит иахъауажѳраанза хаитра зѳѳым, цѳахѳа лыѳишаахла иѳу, угѳы-уѳсы ыызкаауа апоезиатѳ ѳхъажѳа. Уака иѳѳазааратѳ, ирѣиаратѳ мѳа еихиъалауа апоеѳ иѳуеит:

«Абри ауп сара исылиаз, абри ауп са смал!..»

Арт ажѳақѳа – зегы ихъазгѳакъоуп, зегъ хъыхѳан ихѳоуп.

**Мушьни Лашѳриа,
2008, 2012; ноябр,
Акѳа.**

АСАР РЫМӨА

*Асар рымөа, жөөан аңсаса –
Ус аун саб ишысирба...
Ажөөан иалхөа игоуп, еиңарса,
Аейә гөартҗа рыцөқөырҗа.*

*Асар рымөа, схөыцра иуңыз,
Изуам аишьтра, сгөы итҗынйөо.
Зйаарак ыкоуп са сзыргөамйыз:
Умөа иахьалаго, иахьынйөо.*

*Сдөықөыргалон, уахь исыхон,
Уахь – зегь рымаза наскьоуп.
Сара сымөа сияанза илхын,
Уи аракөаишьтра хароуп! –*

*Ицоит, ишинеуа ыара изуеит,
Ахабар умбо ишьақьоуп...
Зйаара гөартҗак уа еиңцөырийеит,
Асар рымөа иацырқьоуп!*

*Еиҗацөырийеит: адөы сзықөу,
Адгьыл сзықөу са сианы.
Аңсабара ағаңхьа исыгу,
Сыкоу сыкаму сразны.*

*Еиҗацөырийеит схөыцра иаңыз –
Икалашам сгөы итҗынйөо,
Аҗак сауам са сзыргөамйыз:
Сымөа иахьалаго, иахьынйөо.*

*Хакөша-мыкөша, асытөхөа анаоуа,
Цьара цөымзак ҳа иаҳзакуп!
Амөа –*

*Дгъыли-жѳѳани рымѳа,
Асар рымѳа! – уҳаракун!*

*Еихдоуп, амѳақѳа еиларсуп,
Цѳанатѳ-ѳѳаҳаным узго...
Ак ѳѳатѳы шыақан иаҳзарсуп –
Ацѳгѳа-абзиа еилзырго!*

*Икыдуп, иѳоуп амра шаша,
Ицоит агѳнаҳа хыжжсны,
Иѳоуп ахѳахѳа, аиаша –
Исыдсымкылт имарианы!*

*Сгылан, сгылоуп амра ахькыду,
Снапы рыстоит аѳх зыришо,
Дгъыли-жѳѳани раѳхѳа исыду
Мыч ѳамларѳ изырхѳаишо!*

*Адунеи лаша нѳѳара ақѳым,
Зегѳ ѳѳара-ѳѳара еиѳшыуп.
Са сыѳстазаара-мѳа аракѳа
Аамѳа ахы-аѳыхѳа иахишыуп.*

*Асар рымѳа, жѳѳан аѳсаса –
Ус ауп саб ишысирба...
Ажѳѳан иалхѳа игоуп, еиѳарса,
Аейѳ гѳартѳа рыѳѳѳѳырѳа!..*

1986

1955 – 1987

* * *

Са среиуоуп ацсуаа рѣарацѣа,
Иарѣыхаз Дырмит ицѣахѣа.
Апоезиа иацу ацѣа рацѣа
Ѣарала иацыло иахѣа.

Исыздыруам испеипшу сацхѣаѣа –
Исыцхѣоит сымчи-сылшей.
Сгѣаца итыцуа ажѣаѣа
Ирбар стахуп адунеи.

Сгылоуп сықѣлацѣа ахыгылоу,
Рыгѣтыха, сыгѣтыха хѣатѣуп!..
Доухас урт ирылоу, са исылоу –
Ацсуа поезиа иатѣуп.

Са среиуоуп ацсуаа рѣарацѣа,
Ес-шар изыцгыло зцѣахѣа!..
Апоезиа иацу ацѣа рацѣа
Гѣыблыла иацыло иахѣа!

1955

АЦСАЗ

О, ацсаз иацѣа, ацсаз,
Уалан ацхынгы хѣцхыз,
Уажѣ, абар, улабѣабоуп,
Уеикѣахѣ-еикѣапса уахѣоуп!

Уааигеит ацаа бабаду,
Хѣычи дуи рѣаацѣа ду
Уара иуеигѣыргѣоит, ацсаз,
Уалан ацхынгы хѣцхыз!

Аецә лаша уа иухакуп,
Арцшзагақәа узакуп,
Умахә ҫычоуп, илашоит,
Абар, уҫацхьа ҳа ҳкәашоит!

О, ацсаз иацәа, ацсаз,
Ушалац уалоуп ҳа ҳацхыз!

Абнагь иамазам ацәыз,
Утыцан уақа еак ииуеит,
Уи ҫаанынза иазҳауеит!

О, ацсаз иацәа, ацсаз,
Уалан ацхынгыы ҳацхыз!..

1956

АЦЫРБЕЛ

Иахьак, абар, уаҫын ашьахәара,
Икамлоушәа уаҳа узхара...

Икауцеит ипахәза умгәацәа,
Ех, уускәа башацәкьан рацәа! –

Нак иуҫырхит иужәхьаз ашьа,
Ахәа уларбылгьо, упсумыршьа...

Ицьбароуп ҳацстазаара аказшьа...

1956

СУЧИЛИШЬЧЕ УАХЪ

Арда Лакәар-ңға ылыхзынфолоуп

Цшышықәса дузза, сылашара,
Угәаца старшәын, убла схын.
Уеигзауамызт умч-улшара,
Упацәа сренуан, сутахын.

Аброуп ашьта са сахъхылаз
Дырмайт итихыз азыхь...
Аброуп, сышкәыпшыз, сажәеинраала
Рацхъаза иахъабаз акыпцхь!..

Сахъцалакгы сыбла ухгылоуп,
Иутахын скаларц суафны.
О, усхаштуам, сыцсы уалоуп,
Сыфны анафостәи сыфны.

Сучилишьче, избаз Акәа,
Аброуп афызцәа са иахъсырхаз!..
Хамшқәа, хцеипш-моа еицыхуа,
Амцәыжәа хато, иахъхазхаз!..

Уштәе ауп Қбаазым, нас Иуа
Убас хпоетцәа рашәа ахъгаз!
Рцәахәа кәыпшқәа ргәаца итыфуа
Ушьха наара иахъағаз...

Аброуп Багратгы иажәеинраала
Кофта шкәакәа иахълызкхаз!..
Сашъа Алықса цара моала,
Дырма моала иахъызхаз!..

Ушә аатын еснагъ са сзыхәан,
Усыпшынын угәы тыгъға.

Уажэ, абар, исымоуп ныхэак –
Спара салган сцоит иахьа...

Аха усыщуп, ухьз еиҥасхэоит,
Улашарбаган усзакуп.
Абжы схауцеит, ашэа зласхэо,
Амѡагь сүҥеит, иҥабуп!

1957

«СУХОУМЫРШҢЫН УАРА!»

Ңынч аѡны сантэало схэыцуа,
Мамзаргь, еаҥыара,
Ңаха снаҥом сгэаҕ иҥэыртцуа:
«Сухоумыршҥын ура!»

...Са схэычын, ашкол сҥазамызт,
Ампыл сасуан сыѡ,
Хьаа усгьы исымазамызт,
Ңынын сара сеыѡ!

Убаскан, алемс еижэыла,
Ңтэыла ргарц еихеит.
Сашьеихаб иѡызцэа дрылагыла
Ңсадгьыл хьчара дцеит.

Ашҥа ныжь, данынаскьахгоз,
Имѡа анцоз хара,
Са даасыхэацшит, дысеаччо:
«Сухоумыршҥын ура!»

Еибашьрантэи уи дыхнымхэит,
Уахь дахьцаз дҥахеит.
Аха ажэа исеихэаз мызит,
Сгэаҥакны иаанхеит.

Абар, уи аахыс сапылеит
Ажэшықасақәа рыцра...
Аха сгәы-сыцсы ирхынхалеит:
«Сухоумырштын уара!»

...Деибашьуан уи хьызла-цшала,
Ихьчон Ленинград...
Дагъызбашам шыта хатала
Ихабжьаст аурт...

Аха данцоз сгәыгәтеимыжьит,
Ирцаулт схәычра...
Гәаларшәагас исзынижьит:
«Сухоумырштын уара!»

1957

АГӘЫ

Агәы хәычуп, аха итазоит
Адунеи зегъ шейбакәу.
Агәы хәычуп, аха ишәазом,
Мрацас уахгъы ҕынгы иахзакуп.

Агәы цәахыуп, аха иҕалоит
Зык иазымызәзәо иҕашьыр.
Иурахоит, ицшқахоит –
Абзиабара мца ҕашыр!

Ацсадгъыл амца анакы,
Ианыбылуа, ҳагеита,
Иннакылоума акы –
Бъаруп усқан ахата!

Аха игәума нас, ишәхәа,
Маза шыыцрала иблыз,
Агәам-самқәа еизыхәхәа
Еидызкыло амхылдыз?!

Мап, урти уареи шәеилахәым!
Са сгәы, уканац угәыз!
Уеихамзарггы атачкәым,
Шарпиацәан усзакыз!

1957

* * *

Б.Шь.

Уара уоышья, улызшәа
Сшыхәыңыз сыхнахит.
Исгәацхоит уи уамашәа,
Аоада сышьтнахит!

Упоезия, угәы иташу,
Аханатә, зегь рыла,
Ацсуа иоуми изеипшу,
Уагмыз Ацсынтәыла!

Аус ууеит, угәы тыгыгъа,
Икамцакәа тәамоахә.
Уара уоымтақәа иахья
Җа ҳпоезия иамроуп!

Дызуоста иузтауа гәыбған,
Аиаша ду иацәкьалаз!
Иургылт назаза ахан,
Ацхьяоцаа зыоналаз!

...Азин сымазааит сара
Уаштахь сымоахыцларц –
Исыхьзаанза адамра
Уашәа салахәызарц!

1957

ХАНЕИЦУ

Амѡа саныкѡу слызхѡыцуа
Сымѡа нымѡѡушѡа збоит.
Лсахѡа, сгѡаѡаѣ иѡѡырцуа,
Сахзызо ишназго саапсоит.
Аха ханеицу, хайдгыла,
О, ѡеи саапсап, ихаѡа:
Аѡсны зегь сахысып шыапыла –
Киноук ахь дызгоушѡа иѡхѡаза!

1957

ДИОСКУРИА...

Сѡон амшын хыкѡ савала...
Ашьѡыбжь гон «апѡаѡ»,
Басла амшын иахѡалало
Иѣыбгаз аѡаѡ –

Аихатѡ гѡашѡа ыѡаѡо,
Иныркылон шыоуку;
Аѡѡѡырѡаѡѡа еигѡыѡѡауа,
Агѡахы еибаркы,

Амшын, аѡаѡ иажѡланы,
Амитѡѡѡа арѡион,
Уажѡ, абар, аа, иамжѡаны,
Агаѡа рыхѡчон.

Ашьаѡаѡѡѡа ыѡарѡон,
Ура дула иас.
Аѡѡѡырѡаѡѡа рыдырѡон
Агаѡа гѡѡѡахарѡ.

Амшын итнашэаанза
Икацатэын зеггы...
Уи анызба, хэлаанза
Срыцхраауан сарггы.

...Акэа апцхэызба илфызоп,
Зыблакэа еипэоу,
Зыхцэ ду қамызуа,
Зышықэскэа рацэоу...

Бзиа илбоит азталара,
Аха са слыцэшэоит:
Уи дзыхшаз амшын Еикэа
Дагахьеит рхэоит!

1957

* * *

Бызбахэ саҳаижьтеи ицуазеи?
Сбышьтан сгэаца тыцгыа.
Сгэырғара хэаак замоузеи,
Банызба, сымш, иахьа?

Ашыжьза амра ихазгылаз
Ҳа хзыҳан иафуп апҳара.
Сбыцуп, сбызхэыцуан лассы-ласс! –
Сбыцуп, ҳаицылоит ҳара...

Быччара, бымоа, бынамыс
Иамоуп сыпсҗазаара ртэы...
Сымцэыжэоа иазҳаит банынахьыс,
Иазҳаит, игэгәахеит, спырратэы!..

Ибдырузааит иахьарнахыс
Бзиабарак азбахэ хэатэуп.
Ацэыркъара еипшзаргь амацэыс
Мроушэа икаххаа иакуп!

1957

* * *

Сѳыза дсазцааит зны сара:
– Иаха уцс анушьо анбыкэу?
– Санаѳу аѳымта аѳра,
Сеыхэа иацэа агэра аныску!..

Сѳыза дсазцааит даеазных:
– Нас иаха уангэыргъо анбыкэу?
– Ажэеинраала, сгэаца итых,
Са систол ионы ианыкэу!..

1957

АДГЫЛ

«Адгьыл – атеатр иаѳызоуп»,
Ихэеит ус ажэытэан Шекспир...
Ацтакэа – адгьыл иахызоуп,
Аецэкэа – ахэацшцэа рыр!..

Ашьхакэа гылоуп ирыцхны,
Агбакэа амшынаѳ изсоит...
Ацэакэа, аура неитыхны,
Шэыга рацэала еилыцъѳоит.

Асахьатыхѳы ирхиазшэоуп
Ишыкоу уанырзыпшуа,
Адгьыл атеатр иаѳызоуп,
Цшьаала зысцена гьежъуа...

...Ауао адгбыл дартиступ,
Атеатр иахыоуеит ибжбы...
Дхақымуп, дышэкэыоууп, деиғамсуп,
Дацгылоит амра шыжы!

Апстазаарае еипшым аганқәа
Рыцэкэырца итынчым дакьоит.
Дыхәмаруеит еипшым арольқәа,
Еипшым ашәақәа ихәоит.

Адгбыл атеатр иаоызоуп,
Арольқәа еипшымкәа иашоит.
Шьоук акулисақәа ирцэыцоуп,
Шьоук асценахь иагоит!

Моа рацәа еидызкыло цәымзоуп,
Ицэыуеит, иччоит, алакта.
Адгбыл атеатр иаоызоуп,
Апсра – ианаркуеит апарда, –

Амоан иацыло дашагом,
Итәышам,
Изышоит еиҭа...
Адгбыл ацәымза ду кьагом,
Аира иаанартуеит апарда!

1958

* * *

Аҭаа зыхшәылаз азмах,
Саркьара ауашәа ицкьаза,
Сахәацшуа сгылоуп еиҭах,
Ицшуп ахаәра лашаза.

Иаҭахуп азмахажә сажьарц,
Иацәахырц абла шхәашьу.

Уимоу, иатахуп иеырбарц,
Иахаштит аца зеицшу...

Есышықәса иахало акасы
Иарцшзалааит еитах...
Аха аапынра ааир лассы –
Ишызмаху иаанымхои азмах?!

1958

АМЌАН

Идэықәлеит адэығба иааныжъ исызгэакьоу
Сыцсы зығхэароу Апсынра.
Ағарацэа ҳақәлеит амѡа инаскьягоу,
Акыргы ихароуми иара!

Амра цлак ашэара ишыказ
Ҳналсит иныжъны Апсны.
Акыргы схьацшит аоныка...
Адэығба цон иласны.

Ҳналсит ҳашнеиуаз Қыртгэыла,
Азарбаицъантэылагъ убас, –
Анефт аазго ццакрыла
Авышкақэа абрада исымбац...

Ус, Дагъстан ақәапа-сапа,
Ҳназеит, аа, Махачқала...
Ҳахысит Кавказ ахы-ацыхэа,
Ҳдэығба уцала, уццакла!..

Амѡа ҳануп Кустанайка,
Ақазахцэа рыдгыл ҳазцоит,
Сибра азааигэа шыкоу
Акаршэрақэа хрықәла ҳнаскьоит...

Шәбабакоу Кавказ пагъа ашьхақәа?
Шәысцәызит, шәеиуа збазом!..
Шәбабакоу ахрақәа, ашьанцара? –
Арака хаҳәык уаниазом!..

Адәазақәа, адәеиужьқәа, акаршәрақәа –
Адунеиқәа рдунеи, нцәара зқәым,
Ирышьтоуп, ирыциуеит сашәақәа,
Башазагъ сылапш рхым!..

Хтәыла азыпшыми ача рацәа –
Ча тагалара хдоит...
Хңеиуеит апсуаа рәарацәа,
Дунеи ғыцк агәашәқәа артхоит!..

1958, Кустанаи, Казахстан

* * *

Са сзыҳәан зегъ реиҳа инасыцуп
Сан санлыцу аены.
Гәырғарала сгәы тыпан
Саман ицоит ипырны.

Сшьапы неилыхны дырызгоит
Ихьшәашәаза инеиуа азы.
Ажәабжьқәа илзымдыруа цәырызгоит,
Даараза лгәы кастарцы.

Ххала хәнеицу исалхәалоит
Харада лаб дыштахаз.
Игәытшьааган иахьанза илгәалашәоит
Деитымны, дсабины дшынхаз...

Цшьаала, дкәыпсычхауа, исалхәоит
Зегъ шынхоз аипш хшынхоз...
Ма дахыччауа еиҭалхәоит
Акәака рацхәа дышцоз...

Лыпстазаара – иреигъу романуп,
Рдакъақәа пабыргла итәуп.
Сара сашәақәа ирануп,
Сымџаџ лашаран иакуп!

1958

АҞАН МАКАЗ АБАЛЛАДА

Икапсеит ҳара ҳеан ахапыцқәа,
Ашьапра жәжәо изыхәуам...
...Иасышықәса иахшоз амархәацқәа
Акакала саб итиуан...

Ацара-шьарахәа ихашәалаз,
Акыр иапылама ран?
Ҟеимаа ҟыцкгы ацамлац...
Ианафои ианамфои еикаран!

Иалшоз ала уи гәыкала
Иахон ачалт, ақәатан;
Ҟажәа шықәса ахыцуа ианыкала,
Ашта изтыцуам шыжымтан...

Саб уи азцаара ҳасабуа,
Ихала дазхәыцхьеит акыр;
Итахын, изго дибауам ҳәа,
Сынтәакәым, цыцхгы итиир!

...Аакыискъа Ақәа иаҳазаап
Ирфоит ҳәа амаамынқәа ае-жы.
Дгәыргъо дхынхәит: еилазазаап –
Иман дцоит уацә шыжы!..

О, амака, иухылцыз абакоу?
Баша уагом агәытқъа:
Амаамынқәа уеипхызуеит Ақәа,
Мшәан, узыхчода иахьа?!

...Ишами апстазаара лакәшәа,
Икаутәоз апхзаша зызхәои?
Зегь реиха иузгәакъазоу апшәма
Ианулымшо уахьиги умбои?!

1958

АПОЕТ

А. Л.

Мап, Дантес! Апоед дузымшьит,
Адуель ае уацахеит уара!..
Илшо маҷым, иашоуп, ауафы кьашь,
Аха илшом апоет ишьра!

Дзакә поетуи аға ихы дагозар,
Иеитәахуазар абцар дацәшәаны;
Амц ихәозар, шәыцъара дкьакъозар,
Ма думбозар ижәлар рыгәтаны!..

Дыцсып ус еипш икоу иара ихала!
(Ихы ицхъазозаргъы поетс!..)
Аха кәпарала зхала ҟада ихалаз,
Жәлар ицъыршьо ала зымҟа ианыс, –

Уи дпоетуп! Икоуп ицырхагоу! –
Уара умц данышәом, дагьарпхом,
Убас аиаша ду ахь зымҟа нагоу
Апсра хьшәашәа амцәыжәҟакәа ихацом...

Мап, Дантес! Апоед дузымшьит!
Адуель ае уацахеит уара!
Илшо маҷым, иашоуп, ауафы кьашь,
Аха илшом апоет ишьра!

1959

АЦЛА ЗАЦӘ...

Цхэыс еибоушәа агәы ыгъуа,
Ацла гылоуп ахала.
Ацсаа рашәагъ шыта еихсыцъит,
Уаѿ дабом уи уахала!

Ажәѿан гәытбаа сакараѿ
Аецәақәа лаша-лашоит.
Нахъхьи, ашьха катәараѿ,
Иѿеиуа амза цәыцыччоит!

– Исахә, ацла, иабакоу
Иасуаха иутаауаз?
Амца шоура иаргәакуаз,
Абзиабара иабылуаз?!

– Исыцәцеит уахарнахыс,
Уатәы ирымоуп ачара,
Рымазақәа, исанахаз,
Бзиабаратә лашароуп!

...Сымш, икоу баҳама?
Җамѿахыцып уи ацлахъ!..
Иеибаххәаша аргама
Иуадаѿуп шәкәы бгъыцлагъ!..

Җамазақәа амахдап,
Иамазааит цәахыкгъы,
Иахзымгәагъуа агәагъып,
Ицнацәап ус җхәарагъы!..

1959

АЛУҚӘА

Аисра иакәыцыз мшынтас
Ацых цшьяала апсашьоит.
Ахара, псыуа мацмыцьтас,
Ецэацьаа ҫымтуа илашоит.

Итынчуп, итынч апсабара,
Цсаатәкгы абжы уахауам.
Ирыцхами азлагара, –
Акыбжь ақыта иакуам!

Еибафоит, еибафоит, еибафоит,
Алуқәа еибаөит зынза...
Урт ирзымхәыщыз, қяф уа,
Ииартаҫ дышьтоуп дыцхаза...

Иахыоуеит ахабла, ақыта
Алуқәа-аишьцәа рыбжы.
Аха рыгәхьяа хәа зкыда!
Ацх наскьоит еикәышышы.

Иаауан ҫыла, ҫадала,
Хәса-хацәа, шыжы, цхагәанза.
Иргон аатәала, хатала,
Иргон ашыла гәзаза.

Ақытаҫ инхо зегь хатала
Дыкоума рымтак здым.
Икьиоу, ицкьоу рцъала
Ачеицъыка ирнато ззаным.

О, алуқәа, рыцха, алуқәа,
Уахи-ени цсшьара зымбац!
Ақыта зегь ныкәызго алымқәа! –
Итабуп хәа бзанцык ишәмахац...

1960

СОУРА ЗКЪАҒУ...

Гәык-ңсык ала иалысхыз
Иламхаҳәеит абас:
– Аароара иқәнакыз,
Укьағцәахеит зынзас!..

Уоура маңзак иаңларушь,
Цсызак иуңхартә? –
Схәыцуан уа: иласхәаришь,
Лгәаца иазынхартә?

Дсахәаччауа дгылами...
– Ибырха сыбжы:
Сымш, са саоызами
Амца зкыу ацәашы!

Нас соурагь еихатыруа
Изыкамла ззазом,
Ибымдыруеи, ибылуа
Ацәашы иазхазом!..

1960

АРИФМАҚӘА РАШӘА

Акәалаң-ачалаң,
Ачалаң-акәалаң...

Арифмақәа акәымцуа абас ишәахәоит,
Еицыло-еиңырцуа ажәа дыртәоит...

Урт саңхәа ишьталом –
Ирдыруеит са стәы,
Иҳамоуп дарей сарей цоа змам ахәатәы:

Акэалац-ачалап,
Ачалац-акэалац...

Еипырцшыа рымам хцэаоа, хказшыа,
Зны-зынла исахэыт-хэытуеит: «Уцсшыа,
Уцэа –
Уахыцэоугь хабжыы уахалап,
Хгарашэа акэзар –
Ишгац игалап:

Акэалац-ачалап,
Ачалац-акэалац...»

1960

АТАХМАДЕИ АСИ

Атахмада имшкэа ицхэзоит,
Иааигэахоит иаха-иаха уи иацьал.
Аамта цшыаала ишазац иазоит
Имч-илшара ҕанахэоит икҕацал.

Ашырпаз икьато иацэацас
Аҕар дрылацэышхауеит ихала.
Икацсеит уи имчкэа зынзас,
Узиқэгыҕуа дыказам акала.

Аха, абар, аа, иаха хэылпазы
Излагаз асоура иакэымцит.
Ашыыжь, апсабара ибаразы,
Атахмада, иеилахэан, дындэылцит...

Ахэылыхэа иаҕуп асоура,
Цшыаала днеиуеит ари атахмада.
Оацхэа ҕыц ицэырцит ихэычра –
Дгэыргыо асы данылалоз еимаада...

Оапхъа ибла ихгылеит иѣара –
Шѣарахи цсаатѣи уи данреишѣарыцоз,
Даѣазнык игѣалашѣеит иара
Асду аан бзиабарак дшамырцѣоз...

Иацхъа зшѣыб казыжъыз махѣтацас
Икѣра ахъантара ду наицырцит...
Апсабара даргѣыбзыцт хѣычцас,
Оацхъа агѣалашѣаракѣа изцѣырцит...

Асы аѣеит, иаѣеит икатѣаны,
Хѣара уи еитахбалашт, хѣарада.
Аха иалшоит ѣааны уажѣааны
Ас иауа дахъымзар атахмада.

Аха иара уи агѣхъаа икым,
Иахъазы дычкѣыноуп атахмада!

1960

СХЪАЦШИТ СЫШЪТАХЪ...

Схъацшит сышътахъ: снаихѣацшит ацсѣаха!
Дыѣуа дсышътан, шъа злазам инапкѣа раха!
Уи дысхыччон! Сааникылон!
Срыцхаишьомызт!
Исхалашо ари амра сеиразомызт!..

Саргъы сыѣит, убри нахыс уи дысхъымзарц,
Еснагъ иеишьтоу ха хамѣакѣа еилахѣымзарц;
Хѣиѣамцшырц иареи сареи ас еипш уаха,
Аха дсышътоуп, дыѣуа дсышътоуп ацсѣаха!

Ишѣашаноу адунеи ду апсабара!
Бзанцык сара сгѣы рыхшѣоума: алашара,

Ашыац тата, амшын иацэа, ацсаа рашэа!
Адгбыл иакэлоу – икамшэазац ауаа ражэа!

Иқақаза хыхь иаххало апта кэашкэа –
Ибымбылза ахауа игароу ахтырпашкэа!
Ишпассиру, ишпалакэу ашыа ихалоу,
Ашыа дукэа – аршаш пагыакэа зхынхалоу!

Ишпастаху апсцэаха са сииааирц,
Сашта иацэахь амышьтацэгьа уаха дмааирц!
Ишпастаху – амреи сареи хаиуацэазарц...
Сани нахыс иареи сареи хаикэлацэазарц!

1960

САН БАХЬ

Ашэкэкэа аки-аки еишьтала
Иаауеит, иалпраа Апсынра.
Шака урт сдыргэыргьо жэала
Иуадашуп ахэара.

Итцит мызкы, итцит шымыз,
Аха избом, избом сара,
Сан, сыхаара, ашэкэы исзыбшыз,
Мап, сагыакэгэыгуам иара!

Аха ашышыа ба ибдыруазар,
Ацх каххаа ибыршарын.
Маркьяфла акэым, иатаххозар,
Бара бшыалагы ибыжарын...

Уажэ издыруеит, сылашара,
Сара сажэа базыцшуп,
Асы шаршло апсабара
Бара бхы аршлара саешуп...

...Хашта ныжъны са сандэықэлос
Азбахэ бхэон асатахъа...
Акэа адэыгба са санталоз
Бсыкэшарц балагеит ҫаңхъа.

Санхэычыз, адэыгба иабтаз
Сашъа айбашьрае дыршыит.
Ацаа-цэгъа зпылаз гэйлцас
Агэырҫа ибоуз баркычит...

Нас иахэтами бгэы сырдуурц,
Багысцэымшэан, ахахаи,
Ацара-дырра нагза соурц
Ахтнықалақь сазааит!

Истахуп иахьынзасатэоу
Смаашьазақэа аусгы зурц.
Ахтнықалақь иснато
Цхъака цэымзан исзакырц.

Сара исымтан, ихэычызаргъ,
Шэак ахыҫырц Ацсынра.
Сан, сыхаара, бышлахъазаргъ,
Уи базызырҫып бара!

1960, Москва

СҫЫЗА

Азэык-ҫыцъак ыҫоуп узтахым,
Анака-арака уара уцэгъа зхэо,
Ахарантэи израцэауа зтачкэым,
Идэықэу агэам-самқэа еизыхэхэо!..

Уара иулшоит урт ргѣапхара,
Рѣагѣабзыгра, ашѣа рызхѣара,
Рыцныкѣара, рымаршѣа акра,
Аха ускан уарбану уара?

– Амц ианаало, аиаша иацѣшѣауа!
Ашѣарыцаѣ, зхымта кашѣауа!
Азы хѣашыгы зыхыны изшыауа!
«Афырхаца нага» – ишѣакѣауа!

Аха ус еипш улшоума уара?!
Сара издыруеит, уашытоуп ауаѣора! –
Иааг, аѣыза, уаах уара унапы,
Истахуп ихамазарц мѣакы!..

Азѣык-ѣыцѣак ыѣоуп узтахым,
Гѣагла ишыыцуа,
Зыбла амса хыу!
Унеи ушнеиуа! Урт ирыцѣшѣатѣым:
Жѣларык ыѣоуп уара узтаху!

1960

ИАЦИ ИАХЪЕИ

Иацы ушѣахѣон,
Иацы укѣашон.
Иужѣуан, иуфон,
Ихѣлон, ишон...

Иууан иац къаф,
Иухѣон алаф,
Амацура
Уалан уара!

Икылтээз уцхал
Ужэлар рмал
Бзиа иабон,
Мазала иагон!

Уцъыба тэын,
Уцсы тацэын.
Иацы улашэхон,
Умгэацэа шэпахон...

Иахъа утакуп,
Улахъ еикэуп.
Уаёуп убра
Ацыкэкэара!

Иухаштт иацы
Иахъа закэыз...
Иахъа иунарбеит –
Иацы узёыз!

1960

АРАКЭАДА

Зегъы иузырхэоит аракэада,
Аха сазцаауеит, избан?
Мшэан, хапыцла ипызеуада
Уара иуёало акакан?

Изтаху иитаху ихэалааит,
Ахъзгъы хартааит ихэхэтам!
Аха урт ирхамыштлааит
Уи аракэада шкэадам!

1960

АДГЫЛ АЦАҢ

Избеит сара аханкэа,
Изкэыжым асы;
Цша змысуа, мра иамбо,
Кэа змысуа бзанцы!

Избеит уа амардуанкэа,
Цшыаала ихэазоит.
Миллионфык еицямкэа
Энак ауаа ргоит!

Са сталеит адэыгба,
Изымбац адунеи...
Адгыл апатэи
Алакэ, амусеи –

Еигъасшьо абакоу –
Са сзыгхэароу,
Зыхыз-зыцша нагоу
Москватэи аметро!

Ицъасшьон сантала
Цлоутэи ахапы,
Аха иахъала
Сыхнахит еакы:

Ауафытэыюса имч
Реихазаап зеггы:
Ицсабаратэу ацъынцъ
Убом ас цъарггы!..

Ишаноуп, илакэуп,
Уи цъасшьоит сара.
Излакоу ажэала
Изылшода ахэара!

...Стами уахи-ени,
Уахи-ени илашоит...
Исылшом хәа «иғьычны»
Аҗәәка изгоит!

1960

ТКӘАРЧАЛТӘИ АЗЫН

Ашыжь, ашахта данталоз,
Ицхомызт амра ашәахәа,
Ғагалан мза хышәашәаза игылаз,
Ашьхақәа аршлон ааигәа.

Ицхароуп ашахтқәа рыонупқа,
Ашахтиор илампа лашоит.
Баша икатәоума ацхзы цқба,
Афырқьхәа арацәа еикәыпсоит.

Ихапыцқәа кәашза шыыбжышытахь,
Дызталаз ашахта дантыц,
Ахауа иналалеит иччабжь,
Хәычцас игәырғара хыцт.

Бнацә-тәыға хахоушәа игылаз
Амахәқәа сыла изазоит,
Азынра ашьал кәаш зхалаз
Ашьхақәа рызқәа лашоит.

Зхы илаха-ғахо жирафцас,
Иней-феиусит акранқәа рымхацә.
Егьагым иғыцу районхарц
Аакьыскәа иахьгылаз ақәацә!..

Аалзга еипш, ашьха ирыбжьала,
Дэыгбакгы неиуеит матцас;
Аалзгагь царыми казшьала:
Ицлабуеит адэыгба иахьзарц!

...Абас нак-аак илахёыхза,
Азынреи ауси еипылт.
Аха азынра шэазаап, икэашза,
Ашахта итамлакэа иаангылт!..

1960

АИХЭШЫЦӘА

Хқытаё икоуп аихэшыцәа ыыцәа
Рыцьымшь, рыбақәа гәыкны.
Ражәа, рыхәмар, рашәа, рыгча
Уамашәатәкәа зегь еипшны.

Сынтәа жәаф шықәса еицырхыцит,
О-цәашык реипш илашоит!
Мап, агәылацәагь закәымцит –
Рыхьз анырхәо еилагоит...

Мшәан, агәылацәа зегь ракәым,
Рангы лыбла дажьалоит.
Хара хқытаё ауп, илакәым,
Еициз аецәакәа нхоит...

Иеипшу аматәакәа ршәырцоит,
Иеипшу тыргоит ачабра.
Иеипшу аймхәыц лаша рхарцоит,
Излеиөздыраари сара?

Аха хқытаё чкәынак дыкоуп, –
Сидашыыцхьоузеи шақантә,
Урт руазәи иарей еицныкәо
Ишеицу гәасталоит харантә!

Аихэшыцэа схала санырцыло
Са сыцхашьахьои шакантэ!
Исыздыруам ачкэын илоу –
Иеиодраауеит харантэ!..

Амала баша уи сигэылоуп,
Сгэыла далакоуп митэык!..
Азэ са сзыхэан ѿ-хьзык лымоуп,
Иара изыхэан – хьыз зацэык!..

1960

ИГАРЦЫЗ АЖӘА

Уаха шаанза, смыцэазакэа,
Сажэа, угара сырцысуан.
Аацсаракгьы камтазакэа
Сгэи сыхшыѿи узгэыкуан...

Иузысымкыз мышк абакоу?
Уара ула схэыцра тэын.
Сыѿны-сгэараѣ, саштаѣ укан,
Уара иахьанза са устэын.

Шьта упры, ухал, са сажэа,
Ашьха зыхь еипш уцкьаза,
Жэлар ргэаца утал, уцэажэа,
Жэлары урылиааит, урыхьза!..

Иныжь, иныжь уажэшьта агара,
Укэыпшуп, аха, уххаза,
Укэыл, укэыл ацсабара,
Угарц, адунеи уахьза!

1961

* * *

Агар ибеит иаха цхызла
Ачара дахатэазшэа.
Агар ибеит цсыуа цасла
Уака дкэашауазшэа...

Ахы иртөзшэа хтырпала,
Ихигахьоу анреихэа...
Агар рыцха илшоз ала
Дкэашон ахахайхэа.

Ацхзы злыцуаз иара изкэа –
Ацхзы уажэ иабазма!
Иацхья итэан амгэацэа кэазкэа,
Ауаа чох-патазкэа!..

... Ахы иртауан хтырпала –
Ихигахьоу анреихэа...
Ацсыуала, гэык-цсыкала,
Дкэашон ахахайхэа!..

1961

* * *

Амшын амацэыс хыччалоит –
Иузкаршэуам ацгэы цсы.
Ацэкэырцакэа идырчалаз
Егъагым аґба тахарцы...

Аха баша ус ипшым уа –
Ца змам иахэлабга ицарц,
Амшын иакэцоит уаха амшын уаа,
Изтоу рыґба хэыч рыхьчарц!

Амшын дузае урт уи ада
Цсадгьыл рымазам, ирбоит.
Зегь ззыкэцо, еилшэарада,
Рыґба еикэхозар – даргь еикэхоит.

Амшын амацэыс хыччалоит,
Алеишэа иаха-иаха ицэгъахоит...
Ацэкэырцакэа идырчалаз
Амшын-уаа рыгба хэыч рыхьчоит!

1961

АХ, ШЫРИ!..

Уахазыхэа исалхэеит хайниап,
Сарггы исызламхэазеит мап...
Ах, шыри, ах, шыри, уаха,
Иауандаз, иауандаз ақэа, –
Исоуан нас аёытца!..

Исгэалашэоит, ашэткэа еизга,
Аакыскыа лышка санцоз,
Амџан гэаныла сызхэоз:
Ах, шыри, ихкэондаз ақэа!
Ах, шыри, ихкэондаз ақэа!

Нас, аамта, исахэ, ухаткы,
Исыт сызцаара ацкы:
Сычкэынра абас еипш сзакьо,
Сымџа лассы-ласс сзахкьо?..

Ицегъ – исахэ, ухаткы,
Абри сызцаарагъ ацкы:
Данбазбои, зыбла тыцхо,
Мрацас исзыцхо, исгэацхо?

Избоит, аа, иёыцэоит мцакы,
Испырхагоуп аргама акы...
Ах, шыри, ах, шыри, уаха
Иауандаз, иауандаз ақэа!

1961

АНАСЫЦ АЗЫ АШӘА

Иархәа, иархәа, сылашара,
Иархәала ачамгәыр, –
Сыказароуп бааигәара,
Сағашәеит быцәгәыр.

Ашәахәара са сазказам,
Аха бзиа избоит.
Ихааза икоу абжы схазар –
Баргы цәгә ибгәапхоит.

Аха уи абахпырхагоу,
Ишәахәоит хагәкәа!
Анасыц ахь хамоа нагоуп,
Иеикәыршоуп хнапкәа.

Нас иархәала, сылашара,
Иархәала ачамгәыр, –
Сыказароуп бааигәара,
Сағашәеит быцәгәыр!

1961

* * *

Иац аткыс иахьа скәышу цысшьоит,
Амшкәа акалашәа инаскьоит,
Иац издыруз иахьа икәнысшьоит,
Ашәага-загакәа сакхоит...

Аамта ахала цхьака исыхоит,
Цхьака мшынуп, нцәара зкәым.
Сымши-сыцхи ахьейҕыхо
Сышьта бжъаз ицар стахым...

Иахъа иаха скэышу цыышьоит,
Амшкэа цхеибатца ицоит.
Иац издыруз иахъа икэнышьоит,
Исныруа бжык убасшэа ахэоит!..

1961

АТАМБУР АҢЫ

Адэы сакара иалаз,
Ацх лашьца еиоырффа,
Ицоит адэыгба: «Алас
Ереван – Москва».

Ицоит уи, амца аҕыцкыа,
Еимыцкыаа апшагы.
...Авагон аонуткагъ
Ицэахъеит зегы...

...Атамбур хэыц, атамбур
Амаза нцэазом.
Уака шьоук еибамбар,
Адэыгбатцэкагъ цазом.

Иареи лареи еидгылоуп, –
Ианеипырцуа уацэоуп...
Мца-шырак иалагылоуп,
Аоыцбагъ еикэлацэоуп...

Ацх наскыоит ашарахъ,
Ацх аускэа азоит...
‘Еа-дэыгбак алашара
Уажэы-уажэ ирҕачоит...

...Атамбур хэыц, атамбур
Амаза нцэазом.

Уака шьюук еибамбар,
Адэыгбацэкьягь зцазом!..

1961

Ю-БИЛЕТК

Апцхэызба дгэатеиуеит,
Дтынчым акала,
Дгылоуп лхала,
Шьта ихэылпазуп...

Ауаа акино ахь
Ионалоит,
Ионала!
Лара лхала
Ашэае дыцшуп!

Арцыс, иухьи?
Исахэишь
Уабакоу?
Угэра згаз лами,
Лгэы дзаургой?
Ашьыжь абилеткэа
Амылхын
«Акэа»,
Уааира дазгэакуа
Дахыгылоу умбои?

Арцыс, о, арцыс,
Иухьи,
Уабакоу?
Унеи акино ахь,
Унеи, уналпыл!
Еибышэхэаз ами,
Иухаштыма уажэа?

Икоуи? Уабази?
Уласы,
Шәеивагыл! –

Иултап амцэыжэоа,
Агэахэара-лшара,
Жэоан ахь ухалап
Уи лапхьа уангыл!..

...Апхэызба дгэатеиуа
Дгылоуп лхала,
Ицэырцуа-иааиуа
Ибара дэзыцшуп...

О-гэык еидыргэгэала
Еицбылуа илкушэа,
О-блетк еидыцгэала
Еиларцэан илкуп!..

1961

ДАНСТУДЕНТЫЗ

Данстудентыз абаа хижэон,
Уао дихэомызт ажэала.
Илшоз ала даара иеишэон,
Дацахомызт акала...

Амцакьакьао дихыччон,
Аус хэахэа игэацхомызт...
Ацыртыша иачычо
Дбанык хэа уи дынхомызт...

Аха, аинститут даналга,
Ибжъазит иихэоз ажэакэа.

Иалаџитуам ақәнамга,
Иабакоу ишәага-загақәа?!

Атра итеицеит икама,
Атыхрагы иахәодашь?
Иеипсахт аргамга,
Иеицәахит – ахьапарч!..

Данстудентыз Абрыскьыл
Ажәала диџызамзи...
Апстазаара данаңыл,
Дызқәызбуаз рахь дмиаси!..

1961

ААЦЫН

Ажәџан ажәызшәа
Икылсуеит ақәа.
Амца иаршызшәа
Ихьцит азқәа!

Ацәакәа аеырхәа
Икыдуп хара.
Ацәакәа атыхәа
Назоит Қәабчара!

Амца сыцрала
Саџуп абылра...
Снеиуеит са схала,
Иакәымтцт ақәаура!

Сыхаара луадаџ
Сымра лашоит.

Сыхаара луадаҕе –
Сымра сарбоит!..

Искуп еидыцгыэала
Ибаазаз ашэт...
Цшыаалаза... цшыаала
Снасит лыон ашэ...

Ахьта иакызшэа
Иқыць-қыцьит снапкэа,
Қырмайтла идыршызшэа
Ишахэ-шахэит сшыапкэа!..

Ажэоан ажэызшэа
Икылсуан ақэа...
Амца иаршызшэа
Ихыцуан азкэа!..

1962

ИЛДЫРУАН СЫГЭТЫХА

Ашэа

Илдыруан сыгэтыха,
Хҕыцьягы хайцын.
Са сзыхэан ауха
Амшынгы ласын!

Иасуаз апша лас
Икэандан мыцхэы.
Хҕыцьягы хахьхалаз
Акэатэи ахэы,

Ха хзыхэан еитэацьяа
Кэеицеиуа ицхон.

Сыблақәа схачча
Агәыргъа сагон.

Схылцагъ ауха
Итамыз апыс.
Анасың сыман
Уа зегъ рыцкыс...

Илдыруан сыгәтыха,
Ҳаицрымшәо ҳаицын.
Са сзыҳәан ауха
Амшынгъы ласын!

1962

* * *

Уаха бымшира иапылоит,
Игәыргъароуп шәыџнәта.
Бәызцәа чча-ччо бгәыдыркылоит,
Аха сыкам урт рыгәта!

Аҷах-саххәа, ирхылцуашәа
Ацәца реинкәа ацәцабжы, –
Сгәы иқәыџуеит еихымсыгъуа
Игәырҕыхагоу шәыбжы!

...Азә дагымкәа еизаз цыыршьоит
Бара бәызцәа зегъ уаха,
«Маза быцакым!» – ибцыыршьоит,
Арахъ уи балоуми бзацәха...

...Уаха ауадаџ сумацара
Иуадаџоуп, исзыршом...
Уаха ауадаџ алашара
Исыркәатаран калом...

Сашәа буада ионашылоит,
Инеиуеит Акәа, иаапсаха:
Бымшира хайцапылоит –
Саргы сыцәазам уаха!

1962, Москва

* * *

Шәрыцашыыцла есымша ахәыцкәа,
Акгы злам азыхәан ишәмыргәаан.
Ицеит, ицеит уи аамта такәкәа,
Уажәшьта ҳа ххәыцхом адунеихаан!

Иахәа ҳа хзыргәамцуа дара рзы
Изышыцыло,
Аха иеыцу усхоит.
Дара рзыхәа ҳа хашлонацы,
Ирызгәамтазакәа зегь арцысхоит!

Урт макъана уаанза имназац,
Иахьиз ақыта хәыц иахымсыц.
Иеицашыыцуа ацәгәа рымхәазац,
Рнап хәыцкәагь азә ицәа иахьымсыц.

Ишакәым иаграмгылац ашьац,
Апстазаара амәа ду ианымсыц,
Рынасыцаз ашәа рымхәазац,
Абзиабара ргәы-рыцсы ирхьымсыц...

Ианыччогы,
Иссируп ахәыцкәа:
Урт рыбақәа шыыцуам, игызмалым.
Иантәыуагы,
Иссируп ахәыцкәа:
Урт зыхьцәыуа мацурам, ималым!

...Шэрыцашыцла есымша ахэычкэа,
Акгы злам азыхэан ишэмыргэан.
Ицеит, ицеит уи аамта такэкэа,
Уажэшьта ха ххэычхом адунеихаан!

1962

* * *

Иаха цхызла избеит сыцсызшэа,
Зегь аёызшэа сцбара.
Иаасыкэырша ацэашькэа аркызшэа,
Еибарцэыуазшэа жэлара...

Аха уа исхагылаз рацкыс
Гэаныла сара сгэырөөн...
Таха снаэомызт сызхымзас,
Сызхымзас хьаас икаэон.

Ус, цхыбжьон, сшэаны санёыха,
О, сышпагэыргъеи сара!
Цшьяала аэазон сыгэтыха...
Усгы схэоит гэаныла убра:

– Итабуп, апсра, уахыспырцыз,
Сашэа кэыцш хэыч рахаларц,
Ицегь амра шэахэа ахьсутаз,
Са сызхымзас сахьзаларц!

1962

* * *

Поетк исеихэон:
«Истахуп
Уажэшьта апрозахь сиасырц.
Сгэаё атемакэа ицэахы
Ажэабжь хэашьахь ииазгарц...»

...Сара апоезиахь сгэы ѡбахар,
Сыхнахуа сыказам еакы!..
Акала уи агэы нсырхар,
Апроза, ушэқэа зегь аркы!..

Сшэазызо сакэшалап убааш,
Ицаз агеницэа ртынха...
Уажэы-уажэ умѡақэа срызхылашт,
Аха ицэахыз ура уцацха!..

1962

АРАХЭЫЦИ АКЭЫРКЭАШЬЕИ

Акэыркэашья анылоит арахэыц –
Ишэпахоит иаха-иаха акэыркэашья.
Апа диуеит... иаауеит ихацыц...
Зегь айгэыргьоит амаалықь изхашья!

Аха нас ианыцуеит арахэыц –
Ипахоит иаха-иаха акэыркэашья...
Слыгажэхоит хэа аламшэоз зыцхыз
Иахья ицаирсуеит алабашья.

Адунеи ду уамашэа еибаркуп,
Адунеи зегь уамашэацэқьа «ихэыцуп»...
Салахэмаруа акэыркэашья скуп,
Сыцстазаара уи иану рахэыцуп!..

Гэнаҳарами ашыта зегь аныз,
Иара аныкам, иазахыз нхароуп!
Са скэыркэашья ианыцуа арахэыц
Ицэырызгаз сашэа қэнацалароуп!

1962

* * *

Быцс еицш бзиа иббоз арцыс,
Абар, уаха цхэыс дигоит.
Биарта тата маза беаларцс
Бышкыыз-кызуа ибыршоит.

Былагырзкэа быхчы иакэтэо,
Ашыжь заа еицш ицкьоуп.
Аха урт зымбо, изымшато,
Идыр, гэымбылцьбарак иоуп!

Ихжэеит бгэыгра лаша амахэ,
Ихъантан иакэнауз асы.
Амца бкуп, ибымам цэамѿахэ,
Ашоура, ацэыуара, апхзы...

...Уаха бгэаца италт ацаа,
О, ибцэызт агэрагара!
Аха бгэы кабмыжын заа,
Башта итыбымцан бара –

Анасыц лаша азгэыгра
Ацырг мац илашауа,
Бцаа зырзытыша амра,
Идыр, уи ауп изыцшаауа!

1962

АЕЫѿЧКЭЫН ИАШӘА

Исыхэтамкэа ианыстоит иахъа угэ ахэра,
Бзиа иубо умѿа санапыѿ,
Уажэшъта мацк иустоит сара агэра,
Ахы, уцкъя, уёынаха са сёыѿ!

Уажэраанза уоызцэа рлеишэа гэастон,
Уртгы сгэартон, исеисауан маза...
Уажэраанза амч-алшара устон,
Аха, усыцагыла, утэгэаза!

Истахума иахьа адьар ахьгылоу
Уара ула сыцхашьо скаларц?
Сеыо, уамеигзан, ахахаи, иулоу,
Иулоу здыруеит – ирдырааит иухьзарц!..

Цхзи-цъабааи рыцуп уара умоа,
Гэыроа сыгхом, сеыхэа, уаныбры,
Мчыс иумаз афартын амцэыжэоа,
Ахахаи, уеицамхакэа упры!

Уназа, уара уахьыназаша,
Иусырбом, идыр, акамчпцаца,
Снаг, о, сеыо, снаг, уи амба акынза,
Уагынахыс, хьзашьа змам уахьза!..

1962

АШЬХАРДАЦ

Аметро, адэыгба сџазааит,
Мамзаргь агба амшын ихьу,
Ма хайрпланла цџа спырузааит,
Сара сџыбаџ иџахуп –

Акэа адэыгба са санталоз
Сан, исыбџаз ашьхардац.
Иџоит ашыкэсқэа еишьџалан,
Иара сџыба иџоуп ишџац!..

О, издыруеит уи ишацу
Бара бажэа, бгэыбылра,
Мап, са сзыхэа ибашоу дацым,
Иаазазар Апсынра!

Исанахэоит быцсы сшацоу,
Гэтынчра шбымам ескынгы.
Иадызбалоит уи ишацу
Бара исзеиҕабшыо зегы...

Сцъыба иґоуп, акы бацэымшэан,
Ианцаауагь сарцхоит!
Акы сақэшэаргы, машэыршэа,
Бахатыраз сеикэнархоит!

Цхызла ибдыруеит уи ансыцым,
Сцъыба иґысхуама бзанцы!
Сан, саґамыз, уи шьхардацым,
Талисмануп сара сзы!

1963

АЗ ИАГО УАХЬ

Алеишэа цэгьоуп умтазырсыз ацэкэырца:
Иуцэагеит уи иузгэакъаз ухтырпа,
Иуцнахит бзиа иубоз уара уеы,
Икьыр-кьыруеит уи азлеира агэаґы!

Икьаптамхарц уоны-угэара, уахьынхо,
Издыруада, ак уцылар, уеикэзырхо:
Икьа унапкэа!
Умч-улшара зегь еизго,
Ахаґаи, угэы каумыжьын аз иаго!

Угэы кахар –
Амч иацлап ацэкэырца...
Уеоутазар –
Агэы иахэап ацэкэырца!

Агэы иахэап –
Иара убас уара уқэпар:
Иудыруазей, цъара уахатыр абар!

Уагацэкъозар –
Уагалааит уи – уцсыр...
Уцсы тазар –
Ацсра шутахым ардыр!

1963, Москва.

СА ИСТАХУП...

Са истахуп иахьынзасылшо
Аиаша ацшаара, абара...
Са истахуп иахьынзасымчу
Ашэа ыцкэа раццара.

Ирацэоуп са сгэаца итыхо,
Са сызмырцэо, сызмыртэо.
Сгэафы ахьаакэа зырфыхо,
Исну ахэрақэа змыргьо...

Зны исызбит са урт ааныжъны
Цшъаала абнае сыхьчаларц.
Ацхын ашьха скъала еилышьны
Ахарцэы хьшэашэа сахэаларц...

Мап ацэыскырц ақалақьгы,
Моа гызмал рацэа зылдоу.
Оада ххазгало амырдуангы –
Икоуп урт зегь злакэадоу...

О, акыр ицэгъоуп алеишэа
Апстазаара –
Сызпоу!
Насгъы имачгэышшоуп апышэа
Сара сымѡа хэыч – сызну!

Аха имачым сгэаца итыхо,
Сымч зкэымхо,
Изыкэхо...
Уахгъы-еынгъы исыгэтыхоу,
Иахъа хэыцыртас исхоу!

1963

* * *

Пцшак насныздо иара уи ак ауп,
Са сней-ѡеиуа амшын хыкэ савоуп.
Аха шэхъаак сгэы иантыхо,
Уи апша зацэ абасыхэо?!

Сгэы ґахэоуп гэырѡала ихэынчан,
Сѡыза амшынгъы алеишэа тынчым.
Уи азкэа тэуп еснагъ цэкэырцала,
Сара сгэы хыхэхэо – зацэрала!

1963

АѡАДАТЭИ СЦӘАХӘАҚӘА

Шэырцэымшэалан ахъта, акэа,
Амра шэзыпшыз!
Аѡадатэи сцәахәақәа,
Алада шэыпшыз!

Уоуп иахыѳоу абызшэа,
Еитагара зтахым.
Уоуп иахыѳеиуа уамашэа
Амра – шэахэа згым!

Аршэаа ианасуа арака апша,
Ускан, зегъ рыцкыс,
Игэхьаажэгала иасымша
Уи агаѳа, сахыз!

Ишэылаз аладатэи ашья,
Хьшэашэара ззыпшым.
Ишэылаз сышьхақэа рказшья,
Ҳаракыра згым!

Ан ишылаазо лхэычқэа
Шэаазара саѳыз!
Аѳадатэи сцэахэақэа,
Амшын Еиқэахь шэыпшыз!

Уахь ижэга ирацэаны –
Арака сгэы иташу.
Шэнеила, амѳақэа еихцэаны,
Ишэпылап исзыпшу!

Ахьта шэашэмыркын, снапқэа,
Аусура шэаѳыз!
Аѳадатэи сцэахэақэа,
Сыпсадгьыл ахь шэыпшыз!

1963, Москва

АЦЫХЭТЭАНТЭИ АГЭЫЗРА

«Уцэыуала, уцэыуала!» –

Ахэон игэ ишыз.

... Ицшзамызт апсыуала

Дитцэыуар ицхэыс!..

... Дышгэакуаз, жэацуха,

Илхыцит лыцсы.

Уаха уи дэыхом,

Дагыбом бзанцы.

Лыкэра лымфацызт

Макъана митэык,

Икоуп илхылцыз

Арпарцэа хоык.

Цсыжроуп уацэашьтахь –

Дартоит анышэ.

...Дгылоуп ион ашьтахь,

Дкылыпшуа ахышэ...

Дыюналеит ауада,

Дахыкэыз цхыбжьон...

Цхыбжьонгы ажэада

Гэыроала ичапшьон.

Идэылцит еизныжьны –

Еипырцырц дара.

Идэылцит – ацыхэтэан

Дибарц изхара.

Уацэашьтахь, даныржуа,

Ицэыуап зеггы.

Уацэышьтахь, уацэашьтахь

Ицэыуап зеггы...

Ускан – дапсыуами,
Дхацоуп, ичхап!
Аштаѣ апѣууара
Далагом, мап!..

Ианеизынха рхала –
Дгэаѣит такѣ...
Итихын иххэала
Ихѣеит лхахѣ...

Лылахь, лзамѣа
Цшѣаала дагѣзит...
Зѣыр иааира дацѣшѣама? –
Ашѣ ахь дыцшит...

Ихаштуам ахаан -
Дафарггы анышѣ:
Илагырз ала
Иркѣандон лкъышѣ!

...Дааныжыны иѣанынеиха –
Лыбжы иахауан...
Адуinei зегь еидараха
Игозшѣа ибауан.

1963, Москва.

* * *

Сара саамта –
Сѣпоха,
Зкаѣа адггылаѣ ихѣау!
Санузхѣыцхѣоу уахык-ѣаха
Ракѣым,
Ицегь инеихѣауп...

Ажәѡан иалоуп аракета,
Анхаѡ еагала драшәоит.
Ақәа анамуа ҳара ҳқыта
Ацуныхәақәа карцоит...

Цъара атом бомба цыржәоит,
Ус «атынчра иатаххан».
Цъара амла ауаа пнашәоит,
Цъара аґаца рґоуп, абан...

Сара саамта –
Сепоха,
Мшәан, исхароузеи сара,
Уара исутаз уи агәтыха
Еицырзушазар жәлара?..

Бзиа дубазом иуцәымшәѡ,
Иухәоит:
«Сашәақәа шәхәала!..»
Уареи сареи ханеинымшәѡ –
Сгәы стацәыуеит мазала!..

Сара саамта –
Сепоха,
Акыр схәама ишакәым?
Иуасхәон ицегь са сыгәтыха –
Ицегь схәар уара иутахым!

1963

АҒАҒА-ДАГҒА

Иумаҳазац уа узхылцыз лажәа,
Амшын дуззагь ашьтыбжь умахац.
Ухаара иузылхәашаз ашәа
Угәы хнахуа угәацахь имназац!

Апсаа рашәа ашыжь уазырҕыхом,
Уоызцәа ахыччо урылаччом уара.
Ирацәоуп издыруеит уа угәтыха,
Аха азбахә узхәазом цъара.

Исзеилымкааргы,
Иухәо сакәшахатуп...
Угәы цәыскьом башаза цъаргы.
Узышыцылаз
Ихъантоу занаатуп,
Жәа мхәазакәа еилукаауеит зегы...

Цәгьак казымтац асаби уиоызоуп,
Скьиазаргь –
Укьиоуп са сыцкыс...
Иузеитамхәо амазақәа урыцоуп –
Ацсабара иунатеит ус насыпс.

Усыцашыцуеит
Сыбжы еицых санацхьо,
Ма счамгәыр снацәкьарақәа анахыс...
Аха уангәыргьо –
Са сыцкыс угәыргьоит,
Уанцәыуагь –
Уцәыуеит са сыцкыс!..

Ацсабара маза-гәтыхан уацуп,
Зака зцаара умой еилкаатәыс...
Адунеи зегь умацара уацоуп,
Уҕапхьа иара иамоузеи хәатәыс!..

1963

АМЦ АНЫСХЭОЗ...

Аиаша анысхэоз
Схэыцрақэа зегь рышэ
Аатуан, бзанцыкгы саҕахомызт,
Амц анысхэоз –
Иамхаччон са сқышэ,
Ианакэзаалакгы инагзаны исызхэомызт!

Ауаа рзыхэа
Исҕамызт Ө-бызшэак.
Ө-намыскгы?
Мап, иныкэызгомызт...
Исыдгылоз ыҕамызт рацэак,
Өа шьюукых –
Бзанцыкгы сырзыхгомызт...

Исылыхит сөызцэа рацэаоны,
Исыцэгылеит ахара –
Исызгэакыаз...
Икан амшқэа,
Саныххоз сзатэны,
Ацагыацэагь
Са саныршьоз цагыас!

Сыззыырҕоуаз ражэакэа хьзыркын,
Аха исыдыскыломызт,
Ихьшэашэан...
Сыбла агэацкыс
Сзыхзызауаз сыхьчон,
Сыбла агэацкыс
Сгэы амаза сызгэакыан...

Ажэа сымхуа
Исзасуазаргь атрышэ
Аиаша анысхэоз –
Бзанцык са саҕахомызт,
Амц анысхэоз –

Иамхаччон са скышэ,
Ианакэзаалакгы инагзаны исызхэомызт!..

1963

АХЫ РАХЭЫЦКЭА

Ажэџан аца, ианымацэысуа,
Ахы рахэыцкэа аныцчалоит.
Ацэа иалоу ихырсысуа
Ирхалашо ирхалоит...

Урт иаразнак идырѣыхоит,
Идырлашоит ацсабара.
Афырхаца цхьака ихоит
Ахы рахэыцкэа рхы-лашара!..

Ахы рахэыцкэа, ахы рахэыцкэа,
Ианылашыцоу шэкаччала!..
Сгэаца итыцуа сцэахэа ыцкэа,
Хы рахэыцны шэлалашала!

1963

ЖАННА

Ацикл

*И долго милой Мариулы
Я имя нежное твердил...*

«Цыганы». А.С. Пушкин

I

Амшын хыкэаѣ хара хаибадырит,
Уоуп дыссирха ларггы иахьлызха.
Ицахэ-цахэуа цэанырракгы снырит,
Исызгэакыаз абызшэа ансаха!

...Издыруада, агаеахь изхытцар,
Са сынасып, хара амшын ихыз?
Издыруада, сышка дымѡахытцар,
Уи апхэызба, схэыцрақэа зызкыз?

...Амшын хықэае хара хаибадырит,
Нас хаикэшэеит иахыкамыз амшын...
О, издырит, уи нахыс издырит –
Аапынрак аеыхара иаеын!

Аха са стагылоуп шыта ѡажэифба,
Бара уаанза быказам, избоит...
Жанна, быхыз ианаалаша арифма
Ѧацхэа скэыцшра мшынны иаанагоит!

...Аеибыто еита ыыц исыжэлоит
Зны сара сынзыжыыз ацэкэырца...
Ихьантоуп,
Иагыщэгьюуп уи агэыжэла:
Иатаххар – сагоит ахы старца!

Ѧацхэа гэыграк цэырнагоит, иеыхоит
Ацэанырра, хышэашэаракгы зкэым...
Ѧацхэа Жанна бышка иара сыхоит,
Аха шыта ихышэашэозар стахым!

II
Ихабжьюуп хара ақалакь дукэа,
Ашьхеи амшыни хабжьюуп...
Иааѡуеит ирыман ателкэа
Бжы-хаак...
Жанна лыбжь ауп!

Хѡыцъагь телла хаицэажэоит,
Аамта акэзар – ицоит...
Хѡыцъагь хахыгылоу хагэжэажэоит,
Нак-аак хаибарехэоит,
Хаибарцьоит!..

...Ах, иманшэалазам телла,
Телла угэы иџоу зегь узхэом...
Телла днаскьоугом цхабжьонла,
Угэазхара Жанна дузбом!..

Аха имариоума уџс иалоу,
Игэхьаау абжы ануахауа!
Угэаџа амџа анаџрало,
Унаџаџа аџрубџа анбылуа...

Истахуп сара усџан исаатџа,
Сзыхзызо аминутџэа калар...
Анасыџ еигэыргьо џсаатэха
Сышьџыџраа Жанна лахь сџар!

III

Ба баныџџо
Илашоит бхы-бџы,
Илашоит ба быблџаџа,
Бхаџыџџа...
Ба баныџџо
Ишэахэоит сгэаџы
Быџџа иарџыхо агэыргьаратэ рахэыџџа!

Ба быџџара –
Икэыџџу ааџынроуп.
Жэаа шыкэса иасуаха иаргэамџуа...
Ба быџџара –
Жэџан иџыду мроуп,
Аџџаџаара иахыџуа зегь зхыџуа...

Ба быџџара –
Игэазырџагоу мџоуп,
Ба бгэы аџынџа сара сымџа назгаз,
Ба быџџара –
Жанна, уџри ауп...
Ба быџџџара раџхьаџа излазбџа!..

IV

Ртак сыбтоума, Жанна, са сызцаарақәа?
Брылырхыма, Жанна, са свацарақәа?
О, ианбыкәу, Жанна, ха ханейбадыр?
Ханасыпқәа рымџа-лаша анахкәадыр?

Ицеит ашықәс,
Ашәышықәса,
Зкышықәса...
Жанней сарей хәонапыкгы шейбаркыз,
Жанней сарей хәмазақәа шеимадаз...
Ажәоан, адгыл,
Азиасқәа, ашьхақәа...
Амра, амза,
Ашәапыцап,
Арџашқәа...

О, иссируп, илашоит ишанаха,
Аха истахым сымацара исанахар!

...Истахым са сымацара ахан-лаша,
Агәырғарагъ – ахаан исхамыштша!
Истахым, о, истахыцәкәам ашьхақәа,
Амшын ихыу,
Асқала иазааиуа ағбақәа
Сымацара, цхи-мши ырзуа, рцылара...

Бара бааигәа уахгы-еынгы агылар –
Абри ауп са сдуней абеиара.
Абри ауп
Сычкәынра зырхагаха,
Абри ауп –
Сыцстазаара анарха!

V

Акәа ауп, Акәа
Жанна дахьынхо,

Убри азы аума
Акэа зысгэацхо?
Акэа ауп, Акэа –
Жанна иахылызха,
Лара лоуп
Изырцшзауагь иаха!

Лара Акэа дыкамкэа икалар,
Икалап,
Саргыы иааныжъны сцар!..

...Агаѣахь ицэырцуа хэылбыеха,
Аѣар дрылоуп Жанна дымраха.
Алекциахь инеиуа ес-шыжъы,
Игэыргъа-хэмаруа ирылыѣуеит лыбжы!..

Ицаѣоуп
Уи ацхын матэа илшэу,
Иласуп
Уи азын матэа илшэу.

Ишпеинаалоу Жанна лныкэашэа,
О, ишѣахаау схызхыз лбызшэа!

Уи лыблақэа
Знык иназхэацшыз –
Еитаѣашъа змам зегь иразкыз!..

Лнапы кэымшэышэ
Знык иназлыркыз –
Маза гэтыхак игэаѣы иѣахыз!

...Москва сыказ,
Сыказ ѣаѣара,
Акыр пуеит –
Дыгэхъаазгоит лара!..

Аќәә, Аќәә,
Жанна иахьлызха,
Жанна лыла убеиатќьоуп иаха!

Уара уоуп издыруа уи лхәычра,
Уара уоуп изыреырбо лҕара,
Уара уоуп уи лычча захауа,
Уара уоуп уи лынасыц збауа!

Аќәә, Аќәә,
Мроушәа укаччала,
Сара с-Жанна ашәа лызхәала!
Сыбзиабара
Ахатыр бала,
Аќәә, сухәоит,
Жанна дыхьчала!..

VI

Исалхәеит Жанна ишаназ ахтыс:
– Избеит сара цхызла
Иеиқәатқоу ацыс...
Исышьталан иаама харантәи иара,
Уи еицшу адсаатә убом Адсынра...

Иеиқәатқан уи асахьа,
Иеиқәатқан ашьапхыц,
Ицәырцуан са сацхьа
Иахәон ашәак ус:

«Сымцәыжәәқәа рыла стәылахь бызгап,
Стәыла харазаргь, сара сааигәахап.
Схата сеиқәатқазаргь,
Ба бзыхәан слашап!
Схата сеиқәатқазаргь,
Хнапы еикәхаршап!

Баала сара стэылахь,
Сара сахьынхо...
Ба бакэхоит зегь реиха уака исгэацхо!»

Изалшом, Жанна, ибашоуп ацхыз!
Иеикэацэоу ацсаатэгы Жанна улцырт!..

Аха са сакэзар иеикэацэоу ацыс?
Ма аеазэызар иеикэацэоу ацыс?

Еазэызар,
Еазэызар
Иеикэацэоу ацыс,
Бзиа дузбашам Жанна сыцкыс!..
Бзиа дубаргы,
Дуцэызгоит сара!
Утэылахь дугаргы,
Сыцшуам Ацсынра...

Ашьха дугаргы,
Ашьхантэ дызгап!
Ажэоан уазцаргы,
С-Жанна слыхьзап!..

Иуасхэоит:
Иеикэацэоу,
Иеикэацэоу ацыс:
Бзиа дузбашам Жанна сыцкыс!..

VII

Бара исбырцеит смыцэазакэа апх аршашьа,
Бара исбырцеит агылашьагь шырпазза,
Исырца нас, Жанна, акэашашьа,
Ацыхэтэантэи акэашашьақэа сырца!..

Хэылбыехала убра афар ахьеизо –
Агэыргъара иатыц лашан икалап!

Цхагэанынза, Жанна, уаф даххымзо,
Иахзыпшуа зегь хацашьыцуа хкэашалап!

Ибыгхашам сара скынтэи ехэапхьыз,
Ба бгэы иахэо есааира икасцалап.
Быхэда иахасцап ажэа рыпхкэа реимхэыц,
Ибсыркып уа сашэакэа ркэалап!

Исырца нас, Жанна, акэашашьа,
Акэашашьа ыыцзакэа сырца.
Са ибсырцоит
Идгьылтэым ашэахэашьа,
Бара акэашашьакэа сырца!..

VIII

Избеит сара ашана,
Избацэкьейт ашана:
Избеит сара цхызла
Слыпсахызшэа Жанна!..

Ақалақь антыц,
Уахынла,
Цлак амца...
Цэаныррак ихнахыз
Ирықеччон амза!

...Ажэак лхэомызт,
Ажэакгы ихэомызт,
Азэггы дырбомызт,
Азэггы ибазомызт...

Ишэахэомызт атцарақэа,
Ишэахэомызт ахэыхэкэа,
Еилацэон рнацэкьарақэа,
Еилацэон ркышэкэа!..

...Имшацыт макъана,
Сѣыхеит ашамтаз,
Исылтама Жанна
Апсахра хамтас?..

...Пхызла сыгә иалаз –
Сыпхыз кяе иалакэын,
Иацуха уа игылаз
Лареи сареи хакэын!..

IX

Амза, о, амза,
Угэыргъа, уцха,
Зеижә шықәса лхыцуеит
Жанна уха!

Зеижә шықәса лхыцуеит,
Изсоит ағара.
Сгәахәара хыцуеит
Ла леиха сара...

Хыцъагъ абарцакны
Хгэыргъоит, хаччоит.
Хыцъагъ абарцакны
Амза ххаччоит...

Аоныцка ашәакәа
Рхәоит, икәашоит...
Абарцакны ыцъа
Хнапы еикәхаршоит...

Абарцакәа,
Абарцакәа...
Рлампа лашоит!
Адуinei ахәатәхамцакәа
Оыцъа хкәашоит!..

Хыыцъагы инымцэазо
Амѡа хануп.
Хгэацан имыцэазо
Амца еикэуп!

Ашьхеи амшыни
Ха хзыхэа иласуп.
Ха хзыхэан ахаан –
Ацсрацэкыагы цсуп!..

...Абарцакэа,
Абарцакэа...
Рлампа лашоит!
Адуinei ахэатэхамцакэа
Оыцъа хкэашоит!

Х
Са сшэахэозар –
Сзеигэырғыауа Жанна боуп!
Сныкэозаргы –
Сзыцныкэауа Жанна боуп!
Скэашозаргы –
Сызцыкэашо Жанна боуп!

Сбылуазаргы –
Жанна бымца сабылроуп...
Спыруазаргы –
Хэара амцэыжэѡа сарцырроуп...
Сыцсуазаргы –
Быдамзаара сиааит ауп!

...Сара сзыхэан
Ба быкэанац быказаз...
Сара сзыхэан
Адэы быкэыз шанацас.

Сара с-Жанна –
Уафытэыоса бсымимхааит,
Доус и-Жанна –
Ахааназ дигымхааит!

1963 – 1964, Москва – Акэа

АГЭЫЦРАҚӘА

Ачымазаф дафоит ахьаа,
Ацстазаара ашэшъыра ихацоит.
Ацсра хьшэашэа амцэыжэақәа заа
Цшьаала ишка иааскьоит...

Аха уи ауаф игэацаф
Гэыграк ацэаара лашоит.
Уи ала, ихьаақәа цхьацо,
Ииулак атц иршоит...

Агэыгракэа, инымцэазо агэыгракэа,
Адунеи зегь иахыцэа ицэкэырцоит.
Ауаатэыоса рымфа, рыгэтыхақәа
Хьы-шэахэала икэырцоит!

Дгэыгуеит, абар, ахэынтқаргы
Ицегь ихэаа иазхарц!
Аибашьраф иацахаз аргы –
Оацхьа аиааираз икэпарц!

Дгэыгуеит абахта итакыугы –
Ахақэитра аныхэафа ижэырц.
Ахэааф абцар зкыугы –
Лассы ионыка дхынхэырц!

Алашә, агәакракәа згымгы,
Дгәыгуеит илақәа ирбарц.
Ацхәысеиба апшқа дызкыугы –
Лытәџаншьап хазына изхарц.

Аимаазахџы, аџнатақа ицәытџоу,
Дгәыгуеит инхара лашарц!
Апоеггы, ашәакәа апызтџо –
Иашәакәа итәыла иахьзарц!

Ирацәоуп, ирацәа зегь ҳагәтыхақәа...
Икалоит инамзарггы дара,
Аха хрыхьчоит урт агәыграқәа,
Мтәыжәџас ихамоуп хара!

Агәыграқәа, инымтәазо агәыграқәа,
Анасыц җыцқәа шәхала!
Җалахь еикәызтџо ҳагәтыхақәа
Җрылган хара ҳажәгала!

1964

СГАРА

Ақәа ахькыслуаз ааныскыларц
Атуан схалеит сыццакы.
Сакәгәыгуамызт уақа испыларц
Схәычра сгәалазыршәо акы!

Аха – абар, абар, иахьызбо
Сара сгара ахата!
Исыздырам, о, исыхьыз:
Сгылоуп ус – схәычхазшәа еита!

Снапкэа сымто, сунѣахэала,
Сан закантэ улырцысхыази?
Сылагырз цақэа еикэхэала
Зақантэ уи дахмырцаахыази?!

Уажэ абра, атуан лашыцара,
Уамадоума – уеибакан?
Ихэа, сыудырма, сылашара,
Алоақ иашэыз схэычра ахан?

Абра уцэытагылоуп цшыаала –
Шэахэа ахыыкам – алагэра...
Уара абрахь уандэықэыргала
Агэы тазызама схэычра?..

Са сыпстазаара, сгэак-цэакра
Ршыапы ркызарцу абра?..
Са сыгэтыха, сымоа, сышытра –
Заа ипцэазу рығхэара?!

Са сразкы-моа уртқэа цнашэап,
Ари адгыылағ санааи...
Аха сан исзылхэоз ашэа
Алашыцарағ изсахаи!..

1964

ЕРЦАХЭ ИҚӘИАЗОМ АШЫАЦ

*Саниша Баграт Тапазәуа
ихъынызфылоит*

Анакэ дукэа ахы рылахэа,
Абар, сацхыацэқьа Ерцахэ!
Ацстхэа кэашкэа шэыстахым хэа
Ранахэазшэа уи еитах,

Инахытцит икѣаш-кѣашза,
Иахѣа жѣантѣ иахалоит нас.
Ерцахѣ ыкѣхеит «икѣантазза»,
Иашѣыз анаашѣнах абас...

Анакѣ тѣамцкѣа иаѣажѣу –
Саркѣоуп,
Уи ацѣеижѣ – хахѣуп, макѣоуп,
Ерцахѣ сгѣазхара исымбац,
Ерцахѣ икѣаиазом ашьац!

«Акѣадыр акѣцара» –
Уашѣшѣыроуп.
Уи алеишѣа зеицшроу –
Е-уроуп:
Ус камчыкѣгы узахкѣарым,
Ерцахѣ аидара атахым!

Уи –
Ха хѣцсуа дгѣыл иахакуп,
Ашьха тѣыла иабиракуп,
Шѣарахк акѣцѣ ахѣ имназац,
Ерцахѣ икѣаиазом ашьац!

Алеишѣа ацсахра зымчыда?
Иамоуп уи аказшьа чыда –
Азын аацынрас иашѣоит,
Ерцахѣ ускан иѣахоит!..

Иахадыдуа, иахамацѣысуа,
Игылоуп ажѣѣан иацакѣысуа,
Ерцахѣ –
Ашьха дукѣа ран,
Ерцахѣ –
Ажѣѣан амардуан!

Ухазгало моа аҕагылам,
Уи Ерцахэ азыхэа игэалам,
Азкэаҕ аапынрак мыцхьац,
Ерцахэ икэиһаазом ашыац!

1964, Ерцахэ

* * *

Иажэит сара сан лһапкэа...
Рытца кэымшышэым,
Ицһацһоуп.
Хһаазеит уи ааһык ахэыцкэа,
Илбеит ацһабаа имачым.

Дһашыһтаз һаһатэа,
Хһэы...
Зегһы дышһахһызоһ! -
Изышһа
Ишһеит сара сан лһахэы,
Аразһы иалһушэа икэашһа!

Дыцһуп уи, дыцһуп, дахһыцһуп,
Хһацһа дышһыталазом заа.
Адуһеиһаҕ зегһ реиһа еицһуп
Аһацэа ирбо ацһабаа!

... Аһоһоуп ахэыцкэа зегһ һахһыз,
Иахһахдырыз аһацэа рлакэ хаа...
Аһоһоуп сара сан дахһажэыз,
Уа уан дахһажэызгһы аһаһахһап!

1964, Москва

АНИ АЦЕИ РЕИЦШ ЕИЦЫРЦУАН...

*Ҳақсадгъыл! Ҳақсадгъыл рыцҳа,
Ҳақсадгъыл...*

Амҳацъыраа рашәа

Схәы-сжыы қақаза еилагылоит,
Ари ашәа ансаҳауа...
Лабѣабоушәа сацҳа игылоит
Илагырзашо уи зхәауа.

Абар, избоит амшын ихымларц
Ишгәакуаз ацсацәа абра.
Абар, избоит Ацсны иахылцыз
Агәы штыршьяауа Ацсынра!..

Агәырџа хьантә изцәырцуан
Сара стәыла хәыч ацеи.
Ани ацеи реицш еицырцуан
Ацсуа жәлари Ацсынреи.

Абар, Лататәи ахахә-гәара,
Ажәытә қәатә ду злахкаау.
Абар, Чхалтатәи ацсабара,
Ари агәаҕ ашәа зыххәау...

Сыбла ихгылоит Ацсынтәыла,
Амца иалаз, злахь еиқәыз...
Сыбла ихгылоит хәычла-дула
Амшын ахь амџа еиқәатәа изқәыз...

Ицон мрагыларахь еишьталан,
Рашәа уаз ашәан игон...
Ицон уа аҕбакәа ирталарц,
Ицон,
Назаза уахь ицон...

Урт ирышьтан, еикэыхышэашэ,
Ирыхьцэуаз Кэыдыргы...
«*Ҳақсадгьыл рыцха...*» ирхэоз ашэа
Итыѳуеит ацахь иахьаггы.

1964

АПКАҚӘА

Иаацэырцит ихьшэашэоу тагалан,
Ицсыхеит амра ашэахэа.
Шьыбжьышьтахь, гэыц-гэыцла еишьталан,
Апкақәа цоит еицрыхэхэа...

Инеиуеит,
Инеиуеит еилалан,
Инхашам, итэашам цъара.
Инеиуеит, ицоушэа ибналан,
Ишьтырхит урт амѳа хара.

О, апка цагьақәа, апкақәа,
Избан изыншэыжьуа Апсынра?
Ҳашьха хьзырхэагақәа,
Ҳархақәа...
Иреигъу шэыцшаама цъара?

Адгьыл,
Азиас,
Ацшалас
Гэыкала ишэпылон абра.
Атыц-цха,
Афатэ,
Ақьафаз
Ишэыпсахма шэзырчоз Апсынра?..

Ғагалантәи ахьтақәа аншәартаха
Шәыбналан шәцойт мазала?
Апату шәықәыстцон шәарт, аха
Са сышәтахымзар, шәцала!

Икоуп арака ацсаатәқәа –
Зыгәра назаза изго!
Икоуп арака ацсаатәқәа –
Азынгы бзиа ҳазбо!

Урт ахьта акыргы иареицыйт,
Кырынтәгы инхеит ицәыхәны.
Аха бзанцык имытхацыйт
Тәымцәара атәым рыгәтаны!

Апкақәа – имғазо сыхәрақәа,
Ишәеиуоу синиаргы стахым!
Апка цылақәа, апкақәа,
Тәылакгы шәыхыз ахым!

1964

ҲАҶОНЫ

Ицон шьоукы,
Ҳа ҳаҶоны шәины.
Ицон шьоукы,
Иныхәан ҳа ҳаҶоны!

Италон ҳашта –
Ауаа ашәы рхьыссы:
Ҳашта италоз –
Ғыцуамызт лассы...

Иалацәажәо инымцәоз агәырға,
Инатәон абарцакны зымға.

Сара урт сырзызырғауа сыңшын,
Урт ргәәкра сара сгәы иташын.
Са сшыхәычыз сашыцылт агәырға,
Инымтәазо
Ауаатәыҗоса ргәырға!

Са санду илырцауан амаца...
Имғахыцуан
Анхәа ма атаца,
Имғахыцуан...
«Иафауаз аныха»,
Имғахыцуан,
Инымтәауаз зыгәтыха...

...Са санду –
Ишаназ цааимбарын,
Са санду –
Ацабырг дахәынтқарын...
Уи лмацақәа,
Ибашоу мацазамызт,
Уи ллапықәшәа иланахәоз –
Мыцзамызт...

Схәычын, аха избон уамашәа
Санду дызлацәажәоз абызшәа.
Уи лажәақәа,
Сгәаца зытқәахяз,
Сышрызхәыцуаз закантә исыршахьяаз!..

– Шәныхәа ицегь,
Шәца Елырка,
Шәныхәала...
Ҳа ҳазхылцыз
Уахгы-еынгы шәихәала!
Шәгәыла изыхәа
Шәгәы ацәгья-мыцәгья ташәымкын,
Ацәгьяхәареи айташыцреи хташәымкын!

Изырлашо,
Изырмацэысуа
Шәихәала!
Иғашәтала,
Ацәашы шәбылла,
Шәныхәала!—

Иаауан абас захауаз еишәталаны,
Гәәкрак хаштахь иаанагон еидхәаланы —
Ахәса еибацәа,
Алыгажәцәа,
Атакәажәцәа,
Заа ишлаз,
Заа игәакыз
Анацәа!

Избеит сара урт рылагырз —
Сшыхәычыз...
Сара исаҳаит урт рымаза —
Сшыхәычыз...
Сагәылацшит рыпсәзаара —
Сшыхәычыз...
Ирыцхасшьеит ауаатәыюса —
Сшыхәычыз!..

Сара истахын
Санду дцааимбарзарцы,
Сара истахын
Схатаггы сынцәазарцы:
Хашта италоз ауаатәыюса срыхәаларц,
Згәы қахахьоу
Оацхәа ргәы сырғыхаларц!

1964

АХАХӘ АПСРА

Ашьха кышә-кышәра санхалоз,
Машәырны шыапыла сагәтасит...
Идәықәлеит иаразнак, ибгалан,
Ашьтыбжыгы ахра имцанарсит!

Апсра иацәшәозаап ахахәгы!..
Ибгалан иахыцоз ицәауан...
Икыдкьон,
Икәакәон,
Игәакуан,
Ианкыдкьоз – ицәыуан, икьуан,
Ианкыдкьоз – ицыххаа ицауан!

Ишлеиуаз, агәакра иакәыцит,
Итаңеит уи агәаңа лассы...
Ишлеиуаз –
Излаказ ацәызит:
Амџан иахыцит апсы.

1964

АБҘАБ АҘАХАРА

Иаразнак еиҘаңан аңамҘаз,
Ацықьхәа ахысыбжы игаз,
Ашьхара амра аҘашәамҘаз
Иадырит иаргы амра шҘашәаз!

Иалкьеит уи ашьха акышәкышәра,
Ибылгьан иҘалеит хланцы...
Иабашам шыҘа ашьаң акышәкышәра,
Иабашам ихышәашәоу азы!

Апсынтәыла иҘамызт шыхакгы
Иамбаң:

Убас иласын!
Ицагъаза игылоу Ерцахэгъы
Уи ашьтақәа ҕаҕаза ианын!

Аҕахъчон,
Ахшаташьа дыруа,
Атэымтахъ имнеицызт,
Иҕан.
Абла шеишеикәа цырцыруа
Ахра такнаҳақәа ирҕан...

Дарбан издыруаз уи ацэгъа?
Ашьхара иаман аҳас.
Ахра еибаркырақәа рпа-цкьа,
Итахеит иахъа харада, абас...

...Игәаҕеит асыпса иахъықәҳаз,
Иапыжж илеиуеит ашьа...
Ахәрашәа аҳәоушәа, ацсымтаз,
Цшьаалаза иасуеит ацша!

1964

* * *

Аапынцас гәырғада ишәтыма,
Ашлара иалагаз схахәы?
Сықәра аанза сажәыма,
Инхоума мҕабжара сҕахәы?

...Саапынра ахътагъ ацын,
Уи аума ашлара изаҕу?
Издыруада ихъшәашәоу азын
Са сахысхьоу, изыпшу?

1964

* * *

Ақға леиуан
Уахык,
Оаха...
Уздэылцуамызт адэахы.
Изхаломызт итакарха
Амрагъ,
Ажэоан агэахы.

Уажэ ақэаршаоы иакэыцит,
Нак ицеит икартэаны.
Абар, ацтақэа инарылсит
Ацэ цыхэақэа рацэаны...

...Оапхьа сгэацахьгы иаацэырцит
Сызмыртынчуаз ацэахэа...
Цшьяала суада хэыч сындэылцит,
Снавалт агаға апшахэа...

Басла иакъашьын, иоеижьза,
Амшын агаға хэашьуп.
Ацта татақэа бымбылза
Цшьяала ахалара иаеуп.

Амшын хэақэа амшын итыцо
Иеишьтанеиусит иеихьыцшы,
Сара сгэаца тыца-тыцо
Саатгылоит сырзыцшы.

Бзия избоит сара ацсабара,
Абас ианыкоу ицэаакза...
Амшын хықэ савоуп сымацара,
Амшын хықэ ауп сара сзааза!

1964

* * *

Иацлабуада амшын! Зегъ рыла
Иблахкыгоуп, имбатәуп.
Аха уигъ залымдарыла
Жэйтәнатә аахыс итәуп!

Са исгәапхом амшын апасқәа,
Сазыцшлоит ацәаоа рцьо:
Апсыз дукәа – ахәыцқәа еимцарсуа,
Уахгъы еынгъы иахьчо!..

1964

АСАХЪАТЫХҰЫ

Ғыла снейуан қытак салсны,
Амрагъ кыдшәауа ипхон.
Апсуа цәажәабжъ ғыха мцарсны
Апша слымҳахь иаанакон.

Дук мырцыкәа цшәаала саосит
Цсыуа хацак дахьынхоз.
Аха кыргы уа саанғасит,
Ашта-гәара итыцчоз –

Сыхнахт апшәмапцхәыс лиара,
Амра иалтаз адәахьы.
Аа, иззырхәо ҳаиашьара:
«Лнапы иапссоит ҳәа ахьы!»

...Лхыза ссирқәа цьам уарҳалцас
Цьоухарпсараха ирхиазан.
Урт асахьа рацәа ирнылцаз
Хаштра рықәымкәа икәңан!

...Снеиуан – иарццакуан аеыхэа,
Сагъазхэыцуан избоз ус:
Дсахъаџыхџуп, дсахъаџыхџуп
Урт рызџаза анхаџ пџхэыс!

1964

* * *

Ҳа ҳаицрыцит, шыта ҳаицылом
Ҳаидызкыло моак аеы.
Абзиабара мца ҳацралом,
Ҳаицэыхышэашэит хэыч-хэычы...

Ма ҳаџхызгъы иалашэомызт
Зны ҳаицэгылап ҳэа хара.
Машэырынгъы агэра ҳғомызт
Мацэыск цэыркџап ҳэа цъара!..

Имшын дуун, итабама,
Ҳа ҳашьтыхны ҳазмазас?
Амца иаџаз атабама,
Насгъы иџхызхама зынзас?

Ҳгэалашэарақэа ҳзынхоума,
Иџаз ахтыскэа ирыџго?
Мамзаргъ аамџа иагоума
Аџша аџстҳэақэа шаго?

Акгъыџазами иназазоу?
Зегъ нџэоума моа-бжара?..
Бзиа иахбо, ҳаџс иаџоу
Убригъ иаума аеҳэара?!

1964

АЛАФ АШӘА

Мшәан, ибыхьи, ус бызгылои?
Мшәан, изыбымхәои быгә иалоу?
Ахътәы каруат бызсыргылоит,
Амаалыкъ хәычқәа зыниаало!

Ахчы бзысыңшаап, итатоу,
Ааңыра агәеисра иалхны.
Ашьаршьафгы, бара ибаҗәоу,
Аз-шәах еибафа ихыхны!

Амшын Еикәа аңха хыстап,
Амҗа иаңәа башәа иалан.
Аецә ахыыз җыцқәа рыстап –
Быхыз лаша иахыншьалан!

Нас, ибыхьи, ус бызгылои?
Мшәан, изыбымхәои быгә иалоу?
Ахътәы каруат бызсыргылоит,
Амаалыкъ хәычқәа зыниаало!..

1964

* * *

Саныхәычыз са сызсон,
Амышн сгәаңхон уамашәа.
Ма уажәы-уажә икастон
Чарли Чаплин иныкәашәа.

Ахъа лыцсыкәшәон санду,
Ашәа лыцысхәон сахәшьа.
Аңхын, ашьха ианцатәу,
Дсыргәыбзыгуан саб иашъа...

Ахъча ихәамтан Абырыскыыл
Ишииааихъаз саҳахъан.

Сдухар,
Сымчқәа зегь еидкыл,
Ивагылара сызбхъан...

Ицеит схэычраамта цырны,
Иагеит Дгамшь ацшахәа.
Абар, сахъашьтоу ихнырхәны
Уи еитазхәаша ацәахәа...

...Азалымдара иаҕагыл
Рҕажәоас иамаз Апсынра,
О, сатамыз, Абырскыыл,
Сызлаухәазеи сара?..

1964

* * *

Игәыргъацәа, ашьхымза итыпраа,
Ашьыжь шаанза иара,
Адәы сакара дукәа ирхыпраа,
Ицеит ашьха цхаагара.

Игәазырхагаха ацсабараҕ
Ациаакәагь мпыти,
Ашәапыцъац риатәараҕ
Иашьтоуп ашьха амати.

Уи иадыруеит ахаа, аша,
Иабалакь агом фатәыс,
Ашәтыц иалатәазом баша,
Иашьцылт ашьха аңа ус.

Еимнадоит уи ацсабара,
Адгьыл харакәа баны,
Иазыхынхәуеит ашьха гәара,
Ацха злышуа еизганы!

1964, Москва

АИАШЬА ИАЖӘА

Джуп абрака са исызгэакьоу,
Джуп сашья!
Дықэын амфа инаскягоу –
Хьзыс ишья.

Иарей сарей хаикэлацэамызт,
Са сеитцбын.
Дықэын амфа, деицахомызт,
Деибашьоын!

Аха дахэает аға ихымта,
Уи дашьит.
Убри нахыс уаха ғымтуа
Днахьышьшьит...

Абар, сацхья, о, са сацхья
Джуп сашья!
Ак иацэымшэоз аға иғацхья –
Хьзыс ишья.

Уи ианшэартаз иеимзеит,
Деикэхарцы.
Ицсадгьылаз, мап, дамеигзеит
Ихы-ипсы.

...Уажэ исызхаит, сашья итэыла
Са сацоуп.
Сацсахароуми зегь рыла –
Ус ахэтоуп.

Ицстазаара иимшатаз
Цсыс исхоуп.
Сара исуалу уи иихьчаз
Ахьчароуп!

1964

АМШ ЦЭГЬА АҢАЦХА

Ажэоан ихчылеит аптакэа,
Уапоушэа убас еикэацэоуп.
Анакэ рхылеит ашьхақэа,
Цта кас дула итаҳэхэоуп.

Ацлақэа гылам ашьшьыхэа,
Ацша наатэ асуеит, избоит.
Рымахэқэа шытасуеит афывхэа,
Абгьқэа цхеибаца ицоит...

Арахэ ахыбрақэа ирыцоуп,
Ашта итоуп аҳэақэа –
Каканк азыхэан ицхеибац
Еимырдоит урт арақэа...

Ацықь, ацықь, ацықь!
Ажэоан мацэыст, илашоит.
Еицынчыла, ақэа хьанта иацақь,
Аптақэа еишьталан ицоит...

1964

УАХЫНЛАТЭИ АМЦА

Исыздырам амра запырхагоу,
Исыздырам ашэхэа изацэшэа...
Аха хгэацахь иара амѡа нагоуп
Ихазгэакьоу уахынлатэи абызшэа!

Хамазақэа еизнагама цасхэа?
Иамоуп иара агэаца итаҳэхэа...
Ибахауама, сылашара, ибасхэо?
Игалааит...
Уахынлатэи абызшэа!

Уи бзантцык апшацэгъа иазыркъатом,
Алашыцара ахысуам, ишэаха.
Бзиабара мцоуми хара иахнато,
Амца уахынла илашоит иаха!..

1964

* * *

Аѝа-маѝа синтэылеит,
Баракътроуп убра...
Зегъ калеит, зегъ еинылеит,
Зегъ шэит уа ишышэра.

О, иаргэыргъом лгэаца
Амахэ, лацхъа итыруа.
Дытцоуп сан уахъ ақэаца,
Зегъ лхы рыхбаауа...

Агъама лбом илцъабаау,
Гъамак амам цъара!
О, издыруеит илхъаау:
Са сахъыкам убра!

1964, Москва

АРЦЫС, АРЦЫС!

Итахцэа, иуацэа ихагылоуп,
Даѝуп арцыс азытра...
Апсцэаха дааины дгылоуп,
Икамлеит уи изхара!

Арцыс, арцыс – афырхаца,
Уеургэгэароуп, абаацсы!

Уи апсымтә инапатаѐ
Укамлароуп ас лассы!

Аѡ итоутәаз, ащыцхь гыло,
Иузыцшуп аоцараѐы.
Ааигәа, ублақәа зыдхалаз,
Дааумгац уѡнатаѐы...

Уан ахцәышла, ацәа зцәызыз,
Иумыркәаѐын лыҕхәара!
Адәы икәымлац иухылтыз –
Удыргәыргъарц узхара!

Абар, аацынра ааиуеит,
Амцәыжәѡакәа иацәаза.
Апсаатә гәыргъоит, ичырчыруеит,
Инумыжъын урт зынза!

Лассы уѡыза чарак имоуп, –
Чара нагахап иара, –
Уака унеироуп, ушәахәароуп,
Иеырбароуп уѐара!

Иузыцшуп, идыр, уѡызцәа,
Агәыргъара, азхара...
Кәрыжәаа ирықәлахон хабдуцәа,
Урт урхылымци уара?!

Угәы каҳар –
Ацстхәа хылап,
Угәы каҳар –
Ацх иазхап,
Ахъааи ахъаакәеи еицылап,
Амш апылара цәгъахап!

Арпыс, арпыс – афырхаца,
Уеургәгәароуп, абаацсы!

Апсцәаҥа инапацае
Укамлароуп ас лассы!

Оынтә апстазаара зауада?
Оапхьа иухазтода апсы?
Мышктәи амра ахә зшъауада? –
Уи уазыкәца, абаапсы!

1965

БЗИА ИЗБОИТ МОСКВА УАХЫНЛА...

Бзиа избоит Москва уахынла –
Миллион ецәацъаа анаклакь,
Ускан акалакь зегь рыла
Иблахкыгоуп уахьыцшлакь!

...Горки имоаду саныла
Сцоит, иссирузеи шака!
Абар сапхьацәкьа иахьгылоу
Пушкин дузза ибака!

Сазыцшуеит уи гәыбылрала,
Саеҳәарацәкьоуп, саеҳәара,
Оынтә савслоит мышкала,
Аха исзымбеит сызхара!..

Сахьцалакгы сыбла ихгылоуп, –
Хтәылагь салгаз атаххар!
Сгәы дытнымцәо симцагылоуп
Апоезиа ацааимбар!

...Снеиуеит...
Ашта Кацшь ахахәкәа
Иргоит схәыцрақәа хара...
Ара уахынлацәкьагь ахәыхәкәа
Цом рыоныка хәа цхъара.

Москва бзиахә!
Уара заа
Суаазеит, салургеит сцара.
Бзанцы исхаштуам уцабаа,
Иааит уажә ҳаицырцра аеҳәара.

Иааит, унсыжбуеит, сыцсы ушалоу
Изласылшой аҳәара?
Аха, абар, лассы сахьдәықәло
Тыц-цшыак ыкауми хара, –

Уа сахьиз ауп,
Иахьсызхаз ауп,
Апсуаа ирыдггылуп иара,
Са сыбжоуп, уи ада схьысхауп,
Изыцсахуеи схәыштаара?

Мамзар, сықалақь, иабыкәыз
Уара уныжьны сахьцара?
Аха икоуп са сызхылцыз,
Сдацкәа ирдацу Апсынра!

1965

* * *

Мацәысран ажәџан ауха изҕыз,
Амацәыс асит аекәа ахьтакыз.
Ицхьякны игылан уи аеытра.
Иутахызаргь ишулшо уаҕыз аеытра,
Азәгы иахауамызт –
Еимацәон ақәа.
Еибаркьыркьырит иаразнак аекәа!

Хыхь икәыз атәа зегь амца анакы,
Аекәа ирылахаит иаразнакы...

Аеыхьча итыцае дыцэоуп ааигэа,
Цхыз баацск дамоуп уи деимакуа...

Аеқэа ахьтакыз аетыцқэа рыцкьоит,
Аки-аки еижэылоит, еинкьоит,
Иблит урт рцыхэакэа,
Рцырцэқэа блит,
Амцабз амцэыжэоақэа ашьтит,
Иприт...

Икахаит аецыс хэыч –
Иабом иахьцара,
Амца касы кацшь иагэылахт иара!
Аеыхэа, шыамхыла ирапызгоз зегьы,
Иеызхеит, абар,
Иблит аикэагьы...

Адэахьы ишзахэо ишуеит алақэа,
Аеытра аоныцка икьыркьыруеит аеқэа...

Изтыцрушь урт зегь атзамц рбганы?
Аеыхьча дэыхарушь атх агэаны?

Игэакуеит, ицэыуеит, ишуеит алақэа,
Аеытра аоныцка икьыркьыруеит аеқэа!

1965

МАРИА МАГДАЛИНА*

Ибықэу ахцэы хьантэ оеижьза
Бгэакра ианаалоит рацэа...
Баргьа нап бгэы кэамшышэ иадца
Бхы боахан бихэоит Анцэа!

* «Ахьхэра иаеу, анцэа иашьапкуа Мариа Магдалина» – Италиатэи асахьаьтыхы Тициан иацдамтоуп. Икоуп Ермитаж аеы.

Хэышэ шықәса быбла иххалаз
Былағырз саблит сара,
Бқышә-цха амца иацралаз
Схы ахьызгара снаџом цъара!

Сгылоуп...
Сыздэықәлом бааныжъны,
Доухак сыннакылоит абра...
Еиџазбоит, ахаан самейжьо:
Аказара ишакэым ацсра!

1965, Ленинград

ЕЛИТА

Амџа хайцықэын,
Амџан дыздырит.
Зеижә шықәса дрықэын,
Нцәахшоушәа дыссирын!

Илыхъзын Елита,
(Игәныскылт иара!..)
Амџан уи лыда
Ицәгъан ахгара...

Исылаз ахъаа
Сарчалон цәгъаза.
Адунеигъы агәхъаа
Скымызт зынза.

Аха Елита
Игәахәаз лхәон,
Аха Елита
Уажәы-уажә дыччон!..

Схъаакэа схыцит,
Икалцеит зымѡа...
Нак инаспыртит
Сара сгэырѡа.

«Елита», «Елита!»
Уажэы-уажэ исхэон,
Аха уи лымѡа,
Шьта иааигэахон...

Дтыцит адэыѭба
Амѡан цъара,
Сышка лчабра-гра
Дафын акъара...

Адэыѭбагы цшымызт,
Ицоит иткъаны...
Уи аахыс цшымыз
Цеит ицырны!..

Аѡада, алада
Сныкэон саргы.
Избада, испылада?
Азэымзар азэгы!..

Исыхьыз лакэзаап,
Ишаноуп сзыниаз:
Елита лакэзаап
Акала исзынхаз!..

Аха Елита
Дамоуп хара,
Уаха уи лбарта
Смоузеит цъара.

Стынчим ба быда,
Изыцсоузеи ббара!
Елита, Елита,
Хаицэызеит хара!..

1965

ИУАЦӘА...

Иуацәа рзыхәа
Дталоит азы.
Иуацәа рзыхәа
Икеитәоит апхзы.

Дыцхауеит акыҕыхәа,
Угәхәаагь икзом.
Иуацәа рзыхәа
Дахьгылоу ак узхәом!

Реиуара бгоуп,
Иалхуп аныцә!
Иуацәа роуп,
Адунеи зегь агәыцә!..

Ибозар, аиашаз,
Дақәшәеит аума –
Иуацәа рзыхәа
Дашьтоуп аимаа.

Иуацәа рзыхәа
Дашьтоуп аоны,
Иуацәа рзыхәа –
Машьынак ҕазны...

Адгьыл,
Апенсия,

Амацура...
Иуацэа еибарыюуа
Ишьтоуп иара.

Цсрак аёггы ацэуацэа
Икэшеит цъара.
Иуацэа рыуацэа
Ракэын дара!..

Урт зегь ишьтоуп:
«Уҳахэа, хнырха...»
Ихсыркэшап абас шыта:
Абри иоуп атынха!..

1965

ИБГАЗ АХРА

Уи ахра гылан ахала,
Храмыз, ипагъан хратас.
Ахра кэадамызт акала,
Изеихаз зегь ирыман аҳас.

Аварахь иасуан амацэыс,
Адыд ахадыдуан хыхь.
Адунеи ауагеимшхара иахааныз
Иацэшэозма
Ацаа цэгъа, ачыхь.

Агацэа зегь еижэыла
Иажэлон,
Ирыман агэаг...
Иара гылон ишгылац,
Ахы шла пагъаза иоах!

Игылан ишгылоу атэыла! –
Адунеи ду иабжоу, иапсхау,

Ахракэа рыцшэмара нкыла,
Ахракэа рах, иреихау!

Аха адунеи зегь назаза
Хамтас хэа иртом азэггы...
Ицсыехоит алшаракэа рымца,
Ицсыехоит, иеикэыцэоит зеггы.

Икоуп урт рацьал, рхэаа,
Икоуп убас рыгэхэара!..
Идыруп зегь рымѡакэа заа,
Ухацоуп иацырх урт уара!..

...Ауха игэрымуан апшацэгга...
Ажэѡан ауухэа илагон...
Иқыць-қыцьбит ахра акьатрацэггы,
Ауха ашыапы кэадахон...

Ибгеит ашамтаз ахра,
Изкыз аца еилабааит...
Иамырхт излаеырбоз ахра,
Ишымгэыгзоз ацьал азааит!..

Ашыыжь, сеиххымза-еицымза
Снеиуан уи ахыыбгаз...
Иабакоу, дад, ахра дузза –
Иабакоу аиуак инхаз?
1965

АСТУДЕНТ БИЛЕТ №600019

«Мушьни Лашэриа...
Актэи акурс...» –
Сацхьоит актэи адакьа,
Актэи адакьа иахэоит

Уажә абас:
Хәышықәса шцаз исызгәакыоу!

Астудент билет
№600019,
Бзиала!
Иааит уәхәара,
Аха!
Убжы неицыхны уаацәажә, –
Ҳаипырцуеит иахьацәкыа ҳара!

«Исгәалашәоит, усқан, –
Сануртаз аены,
Мтәыжәоада хыхь
Умпыруази!
Агәыргъара хыцны,
Уагон уткәаны,
Ҳамтас иуман Москва зегь!

...Уцыбақәа ғарын,
Уара ишугәацхоз
Узныкәазомызт атеатр ахь...
Исгәалашәоит
Цара цсахра уанцоз –
Ацентр иатәу аламбард ахь!..

Смырцхашьакәа
Иуцон ацара,
Сухәон –
Исылшауаз ала.
Шықәсык ахь ҫынтә
Иусырбон Адсынра,
Иухаштуам ҳәа сыкоуп –
Хәы-бжала...

Аҫыга ахатыцан
Иукырц автомат –

Удэыкэсымгалазеит арра;
Чыдала иузыкан
Авоенкомат –
Итабуп хэа азхэа
Ахэынтқарра!..

Иухамыштааит
Уоызца уара,
Ацаае,
Ахьтае иуцыз...
Ахтны-қалақь гэакыа агэыбылра
Иумаз шейшықэс имырзуа!

Шьтарнахыс уаха
Хаибамбар қалап –
Умға сныхэоит ихирны!
Хаицзаара мырзуа
Архив ахь изгап,
Сыцхара угэаца иазныжыны!..»

Сбилет гэыблыла
Ицэажэон абас,
Сахэацшуа искын ес-минут...
Сыоналоит хэышықэса саамта ахьцаз,
Герцен ионы –
Хаинститут...

Сбилет хэыч рыстоит –
Изгоит адиплом:
Ус ауп ишыкоу аққара...
Дипломк уи еигьасшьо?
Мап, иқалом,
Уи ауп
Са сызгарцыз агара!

1965, Москва

* * *

Кэыдры, издыруеит указшья:
Еилашуеит, арпыс еипш, ушья...
Угара уангарцуагь суехэароуп:
Ацсны зегь ускан аацынроуп!

Абар, ашэапыцьяц шэтит,
Акэукэу абнакны җнатит.
Адгбыл, ажэоан еипш, ииацэоуп,
Зегь реырыпсахт, зегь җоуп.

Җыт-җыт, ажэоанаҗ хара,
Ацстхэа кэашкэа ируеит ахра.
Иреипшнысшьалоит лабҗаба
Ашьяцра илажью абамба...

... Амакэан хэыч ажэла тоуп,
Аутрагь бахазарц ахэтоуп...
Ирхаит ажэцарггы рытра,
Игэартит азаракэа хэра.

Кэыдры абжы тганы еилыҗеоит, —
Ихышхыцэазан ицоит.
Уи ианацло саҗхэароуп:
Ацсны зегь ускан аацынроуп!

Сацхья, ашьяцраҗ, ихэхэаза,
Аецыс хэыч иоуп уа ипшзаза,
Амра иамоуп уи аган,
Ааигэа анггы цшуп, абан...

Ашышкамс бажэ-хыцк архэазоит,
Уахагь налымшауа ицоит.
Пирамидоуп — уазыцшыр,
Оныс иаргыло ацэышлампыр...

Гэыргъак соулоит уажэааны,
Цхызкгы самоуп сышътцааны –
Сэара иацу, скэыцшра иатэу,
Зызбахэ ныцтакшэа ихэатэу...

Кэыдры, аеыо еипш, иццакзоит,
Агара игарцит, иеырбоит.
Уи ианацлоугь саеҳэароуп:
Ацсны зегь усқан аапынроуп!

1966

АБЫРФЫН ОНЫ

Амжэа быгь артон еснагь азхара,
Ақанч кыдлан иаеын ацара...

Ус, абырфын оны – апаркь хэыч аҳаит,
Цшыаала итацсит, шытыбжыкгы рмахаит...

Имѳасит аканч хэыч ауал нагзаны,
Иахылцит апаркь абырфын рацэаны...

1966

АКАХУА ЕИҚӘАЦӘА

Ха хагаға ауаа рацэа
Избан узыргэацхо?
Акахуа еикэацэа -
Агэырѳеикэацэа,
Шэеицума шэеибарцхо?

Избоит абыргцэа –
Аикэлацэа,

Акаһуа еикәатәа ишахәо.
Избоит, избоит аҫарацәа
Уи ажәра шырғәацхо...

Сыгәтыһақәа сыцрыһауа
Амәа са сануп.
Ианызбо сымыч зкәымһауа –
Сылахь кыр еикәуп.

Ускан, акаһуанаһаә,
Бкаһуа сызтатәа!
Ускан, акаһуанаһаә,
Са схьаақәа еикәыртәа!

Ускан уака сымала
Быстол хәыч сахатәаз,
Ускан дара ргьамала
Са схәыцрақәа схацаз!

Цәыцак –
Цәыца шкәакәак
Бкаһуа еикәатәа сахәап,
Сцәаныррақәа сыргәыцак
Ахара сырғап!..

Еитацәырцып исаәысхьоу
Асахьақәа жәпакы,
Ахәыцрақәа сзышыцылахьоу
Срылаз хамтакы.

Дысгәаласыршәап Жаннагы –
Са сашәақәа зызкыз,
Сгәыграқәа макьанагы
Дрымоуп уи нцәахәыс!..

Аха ускан сымала
Быстол хэыч сахатэаз,
Ускан дара ргьамала
Са схэыцрақэа схацаз!..

1966

АФЫСТАА ИГЭЫРГБАРА

Макъана иагъао рыцэгъа еибахэап...
Иагъао еилытып назаза.
Иагъао гэақып, ицэыуап, ихэхэап...
Икашып иагъацъара ашьаза!

Ахэынтқарцэа –
Игыло цхъака,
Иагъао налхэа иларышьтып...
Иахъа изыздыргыло абака
Уацэ ихъз наскъаргап,
Ирхаштып...

Иагъа гба макъана итахап,
Адэыгбақэа еиғасып
Иагъацъара,
Иагъараан азхыцра қалап...
Иагъараан сдэықэлап шэацъхэара!

Макъана иагъа ус хэымга иип...
Иагъао иагъацъара еибафап...
Гэагла иагъаоы сыршэиип,
Иагъа оны –
Иагъацъара еилахап!

Иагъацъара адгъыл цысып...
Итабап азиасқэа зкынтэгъы...
Ашэацыцъац иагъараан ипсып,
Иагъараан ихытып амшынгы!..

Иагъа абцъар ыщ ажэып,
Иагъа гыцрақәа еилаҳап,
Иагъа милат рхәаеып,
Иагъа тәылақәа еиҕаҳап!..

Иагъацъара снеип сара...
Иагъао рымца сыркъатап...
Ахаан исықәым ажәра,
Иагъао рымоа сымшатап!..

Иакәума сгәыргъа нцәара?
Иагъао ақәшәап ашана!
Макъана сабакоу сара? –
Иагъа нысцып макъана!..

1966

АШӘЫ ЗШӘЫЗ

Ашәы зшәыз ашәы даиааиуан,
Лшәы дагәылыччон лара.
Нак-аак халацшқәа еизааиуан,
Иаҕын автобус ацара...

Са исыздыруам тынха гәакъас
Абри ацхәызба илцәыпсyz;
Жәаа ракәын дызтагылаз,
Ашәеикәацәа еишьылза изшәыз.

Уи даапшуан са сахъ уажәы-уажә –
Ашәы ианышәом ләара...
Ааигәа илыватәаз атакәажә
Лхы наливлырхәхәон лара...

Илшәын атакәажәгъы, еишьылза,
Уи ашәеикәацәа ахата,

Дрыцхоу, издыруада, назаза
Рыон апшэма, рашта агэыгырта?

Атакэажэ сышка даапшзауамызт,
Ёа хэыцрак дагон хара...
Илыцыз –
Мап, ифашьяуамызт,
Лшэы дагэылыцхон убра.

...Афареи ашэеикэатцэи еижэылон,
Аха иаиааиуан афара...
Халапш еикэшэуан, еицылон,
Автобус иарццакуан хара...

1966

* * *

Исахауеит, о, быбжы гэыкзаны,
Ашэа бхэоит ба былахь еикэцаны...
Игоит уи ашэа цшьяала ба бхазы,
Апсаатэ ирыцыбхэоушэа хэылпазы!

Исахэ, уи ашэа салоума сара?
Иазкума цшьяала сызбахэ ахэара?
Са исыкызар –
Сбазцаап игэагыны...
Абас изыбхэои былахь еикэцаны?

Са исызкымзар –
Сара изсахауеи?
Ёазэы изкызар –
Сгэыгра сзажьяуеи?

Ихэала ашэа, соупшэыл, ихэала,
Сара сгылан сзыроуеит мазала...
Идыр, назаза бара боуп сызтэу,
Бара былоуп сара сгэы златэу!

...Сеимнадоит цэаныррак сшейбакэу,
Насыцк ыкоуп, –
Хоыцъагъ хазтаху,
Ихэала ашэа, соуцшэыл, ихэала,
Сара сгылан сзыроуеит мазала!..

1966

* * *

Ихышэашэоуп, ихышэашэоуп сыоны,
Атзамцкэагъ рылахь еикэуп.
Соуцшэыл, ббара иазыцшны,
Уахггы-еынггы хэыцрак иаёуп...

Ишеизац уа соызцэа еизалап,
Харгэатеилап хёара,
Суадаёггы урт еикэшэалап,
Сгэыргыалап ускан сара!..

Урт зегъ рыоныкакэа ицап,
Рычча-рашэа еихырсыцъ;
Оацхъа сымтарсны сагап
Сгэацахь иёыхо агёёыцъ...

Ихышэашэоуп, ихышэашэоуп сыоны,
Сыкэрагъ иаха-иаха ицоит...
Соуцшэыл, ббара иазыцшны
Агэыцрей агэхъааи иагоит!

1966

* * *

Е.Б.

Цшак са сышка гэгэала иасит,
Уи са сқэыцшра еимцанарсит,
Ашьхеи ахрей са сырфоуп,
Агба шкэакэа инеиуа стоуп...

Цэаныррак сымцанарст, сышьтнахит,
Ецэак сыпсадгылаѣ сыхнахит,
Ихьацшит сара сахь блақэак,
Снапқэа рахь иааскьеит напқэак...

Ашэткэа хырхэеит сара сышка,
Амра ччеит, са сахь ихьацшын...
Сымазақэа адыруеит Акэа,
Сара сзыхэан Акэа моамшын!..

Ашьац уархал сапхьа икаршэуп,
Цхыз-хаа ссирзак акэа старшэуп,
Гэык агэеисра салагылоуп,
Насыцк амцэыжэоа сыцагылоуп!

Цшак са сышка гэгэала иасит,
Уи са сқэыцшра еимцанарсит,
Ашьхеи ахрей са сырфоуп,
Агба шкэакэа инеиуа стоуп!..

1966

* * *

Амац буан убри ауха ачараѣ,
Ауха быздырит хэа басхэаргьы –
Мцуп.
Ацэца-па ибкыз азара-па бзаран,
Бгэахэара, бгэыргьа –
Сгэаца иташуп!

Зымцэжэо ласу
Ацарцалык хэыч баоызаха,
Бааиуан са сышка уажэы-уажэ быччо.
Ашытахь, о, соупшэыл,
Иссиру сбырфын цаха,
Цкэынак днабыцхьан –
Быкэлеит бкэашо.

Бхьацшуан уажэы-уажэ
Снеины снабыцкэашарц,
Мап, уи сзымгэагыт ускан сара.
Арцарцэа неиуан –
Баохатэрала ибеиыырбарц,
Амцэыжэо шьтнахуан, – изсон асара!

Жэа мхэазакэа сыбтэыбтэуан гэаныла,
Ажэоан ахь бхазгалон,
Бныхэафе жэуан.
Ахара снанагон хэыцра цаулак,
Мазакгы сгэацае амч ахауан...

Икоума анасыц?
Икоума агэыргъара?
Ма лацшташэароу?
Исашэхэ, изакэи?
Иацэаооу сзеилымкааит сара абзиабара:
Азшэах иаоызоу,
Мшын цэкэырцоу уи?

Зны мшынын –
Са сзыхэа,
Ла лзыхэан –
Изшэахын:
Амшынгы азшэахгы рымоакэа кын.
Ашытахь ицэырцуан ртыцкэа еитныпсахлан:
Са сзыхэан –
Имцын,

Ла лзы –
Итабыргын...

Исахә, нас, иахзеицшу,
Җаиниара иацеицшу,
Анасыц хнатоума хара хҗара?
Ачара хахьеинниаз
Җа хзыхәан имҗамшу?
Ма абри амҗа нцәоу иара абра!..

... Амац буан убри ауха ачараҗ,
Ауха быздырит хәа басхәаргы –
Мцуп.
Ацәца-па ибкыз азара-па бзаран,
Маза-гәацхарак
Лашаран иакуп!..

1966

МШЫБЗИА, АЖӘЕИНРААЛАҚӘА!

Мшыбзиа, ажәеинраалақәа,
Апстазаара иазхьыз.
Мшыбзиа, шәарт асахьақәа,
Есаaira сгәы иташыз!

Ажәа зхылцуа агәтыхақәа,
Шәымҗақәа аартыз!
Амшын игароу ағбақәа,
Ашәала шәгәаца тәыз!

Апцхәызба, абла гәытбаа,
Апцшара иацхау,
Ибзыскуеит ажәа гәылтәаа,
Схамтақәа иреихау!

Сыпсаанза сшәыхзызаауеит
Хашьхақәа шәара.
Бирақ лашан шәахызбаауеит
Сызхылцыз Апсынра!

Мшыбзиа, ахьычпадырқәа,
Зымцәыжәоақәа ласу.
Акаршәрақәа, азыхьқәа,
Са сзыхәа згәы разу!

Мшыбзиа, ажәеинраалақәа,
Адунеи тбаа-тыцә иазку;
Са сгәыргъарақәа, сгәалақәа
Еитазхәаларц зтахыу!

Мшыбзиа, сцәахәа ғыцқәа,
Ашьяға ғыц кызцо!
Мшыбзиа, схы рахәыцқәа,
Ахьтәы уархал кәызцо!

1966

АҚӘРА АГӘАЛАҚӘА

Сгәыргъон –
Ианеинышәшәылоз спатца, –
Ажәра схыччозаап: ех, агаза!
Сгәыргъон –
Рацхәа ианылзызфыз ашәкәы –
Еилахцоз цыышьон ыццәа хразкы!

Дук мырцыкәа иааит спатцагы,
Еилахцозар акәхап ыццәа хразкгы.

Ухынхәы, ағара,
Ухынхәы, ухынхәы!

Истахуп, анкѳа еипш, уажѳ асырхѳы
Апхѳызба илгѳыдыстарц сналыхъзаны!

Истахуп ѳыкѳбалла сакѳтѳарц аѳы,
Сеикѳага хѳыч ала ипыскаrc амѳы,
Адъмакѳа срышьтоушѳа зталара ссарц,
Адѳагѳта хѳипхныѳларц,
Адѳагѳта хѳикѳѳарц!..

Адуней! Сара сзыхѳа угѳыбзыгъз мыцхѳы!
Унапы кѳымшѳышѳа алшьла схахѳы!
Азиас, зиасцас уцѳкѳырцала,
Апсаатѳ, сара сышка шѳымтѳѳыжѳѳа шѳкъала!

Амра, ушѳахѳа карцей узхара!
Соупшѳыл, ахаан бгѳы схымшѳан бара!..
Апсабара, са сзыхѳа, уцшѳаз, улашаз,
Сгѳалакара, азыхъ еипш уцкъаз!

...Саныцсуа аенынза, сухѳоит, сѳара,
Адуней сара сзыхѳа иумражѳын уара!

1966

АШЬЫЦРА

Са сазхѳыцт ашьыцра иахыццоз:
Иахаанума Апсына?
Нарт Сасрыкѳа иашьцѳа ахъеиццоз
Дыргазомыт ныкѳара...

Анцѳа Абрыскъыл дицашьыцуан,
Аѳыстаагъы –
Хаз анцѳа...
Аешъеи аешъеи ирызцѳырцуан
Мацзак инеитакшѳа ацѳа.

Аицалацэа уи иаргэамцуан,
Анхэеи тацеи ирыбжъан.
Ацсха иаштахъ имоахыцуан,
О-милатк рыбжьара ииуан.

Амч чыда иара иацуп –
Нышэынтрак аёгы иузыриом...
Зегъ рыла адоуха ацэызуп,
Агэы жьакцоуп,
Абла ччом...

Амшын иакэлазаап ашьыцра:
Амшын ухылар –
Иухъзоит.
Ашьха иакэлазаап ашьыцра:
Ашьха ухалар –
Иуниоит...

Сара схэыцуеит,
Уи анбацсри:
Ашэышыкэсақэа ирылсуа ицоит!
Моцарт дыканац Салиери
Игэ ашьа тыкэкэо дынхоит!

1966

АМШЫН ЦЭАЖЭОН

Амшын цэажэон: улахъ зеикэи,
Цшъаала узавои са скэара?
Хэыцра гэартак ас узыркыуи,
Фымтуа узынацшуеи хара?

Избан, изыумхэои угэ иалоу?
Игэхъааугома уёара?

Ма угэыгракэа зыдхэалоу
Ауцшэыл дгылама хара?

Издыруада ирацэаохазар,
Ус, адэыцсшэаз узтаху?
Ма иуцмааиуа иалагазар
Ажэа, гэыбылрала итэу?

Ма уахи-ени ихэааугозар
Амшкэа, баша иуцэцаз?
Ма инамзар хэа урыцшэозар
Еиха уангэыгуаз уызхэуаз?

Исыт ужэоа, –
Са ушьтысхып,
Исыт улацш, –
Са усыткэап!
Исыт умца, –
Оацхэа еицысхып,
Исыт уашэа, –
Угэы азсырхап!

Ига, –
Апра ыыцкэа устоит,
Сгэахы ухылан узсала!
Уцры, –
Ацтакэа еицхаццоит,
Са сеицш уакэгэыг сыскыала!

Умцан сныжыны! Ха хаицрыцыр
Ашэак уаха изирым.
Знык ажэылара хакэыцыр,
Са сымшыным, уа ууаоым!..

1966

АМОНОЛОГ

Сцоит сара, наф, хара, хараза,
Апстхэакэа ахра иахьаёоу ижэпаза,
Арѡаш илеиуа бзантык иахьхэашьым,
Атытэеи ашьаци рцэеижь ахьшьаёым.

Шеишықэс ахахэқэа, изымбац ахэынтэа,
Сылапш рыткэап, срыниап ашацэа!..
Гэеыгърак ахаан уа иказымтца
Ацша хага сацылап – хнапы еикэхаршарц.

Сцоит сара наф, хара, хараза,
Ажэѡан цаула ахьыцшу ииацэаза,
Ахракэа игылоу ахьихэо анцэа,
Адунеи иахьахызбаауа рацхьатэи ацэа!

Са сзыхэа уака акацкац шэахэалап,
Абла гэцтрагъ лыбжы сазыхьлап!..
Игэхьаазгап уака исызгэакьоу зегъы,
Игэакааит, ицэуааит, игэыргьааит сыгэгъы!

...Сцоит сара наф, хара, хараза,
Арѡашкэа ахьцэажэо рыбжы ѡацаза,
Адунеи иахьацэмачу аратэи агэам-сам,
Ацсабара ахьырхыччо акгъы иацсам...

Амч ситап уака убас еипш анцэа,
Агэакраё сыриааиртэ быжьѡык адоуцэа!..
Игэазырхагаха уа ес-шьыжы
Ахраё сарёыхалап арѡаш абжы!

1966

* * *

Сыонытқа алым тәхуп,
Тынчреи нышәареи зкәым.
Җыыңьегь разкы-мәак хтахуп,
Ажәәангы –
Аптақәа зхым.

Иҳамоуп ҳа ҳыыңьегь кәзшьак,
Аха кәзшьак ҳазтазом,
Иҳамоуп ҳа ҳыыңьегь бызшәак,
Аха бызшәак ҳазхазом...

Адуinei ду иазгәауеит зны,
Иажәлоит амчра тнашәарц,
Адунеигы –
Атачкәым ргәгәаны, –
Алым иагәйдлоит –
Иаршәарц!

Мап, усцәкәагы ихьацуам иара,
Ажәәан мацәыст хәа икәацом...
Иакәым, издыруеит, шәара,
Агәәкраә -
Шьәәак инаскьом.

Гарак ҳаицгароуп хара,
Җыыңьегь ҳаицыкәуп мәакы.
Җаиднакылоит ҳәара,
Апстазаара амәакәа –
Шәкы!

Сыонытқа алым тәхуп,
Сыззыкәцо азыхәа икәпауеит.
Сыканац –
Җыыңьегь ҳаицуп,
Сара саныпсуа –
Иаргы псуеит!..

1966

АКӘАТӘИ АЦШАХӘА

Абаа хыжәжәара
Сара сазыпушан.
Сыюнытқа агәыпцжәара,
Агәаг еилашуан...

Зақа залымдара,
Зақа хлымзаах,
Зақа гәнаҳара
Ғыхои еитах!..

Абракоуп Кыалашьгы
Ахы дахьахәхаз,
Абцар иткьазгы
Уи дахьагаз!..

Рим еипш, тоурыхла
Итәуп ари аган.
Еижәылон хәаҗыхла,
Ақәцара цшыан.

...Снеиуеит са схала,
Хәыцрак сартәом!..
Ара хәылбыгехала
Ашыкьыбжь еикәтәом...

Шьоук тәоуп,
Шьоук неи-өеиуеит,
Аҳауа лбаадо,
Шьоук реимак гәатеиуеит,
Шьхеи мшыни еимдо...

Изцаарақәа ртакгы
Шуадаохаз гәынго,
Дтәоуп, аа, Багратгы
Шабат иеипш дгәырөө...

Иџацшылара исанахџоит:
«Иахъа Адсынра...»
Хатырла снаиеихырхџоит,
Снеиуеит сара...

Рим еицш, тоурыхла
Итџуп ари аган.
Еижџылон хџатыхла,
Аџџара цшыан!

Аброуп амхџацшырцџа
Иахъырхџоз ауаз,
Аџырт меншевикцџа
Рыцџгъа ахъышуаз...

Абраџоуп Къалашыгы
Ахы дахъахџаз,
Абџар итџказгы
Уи дахъагаз!..

1966

ПИСКАРИОВТѢИ АНЫШѢЫНТРА*

ПискариовтѢи анышѢынтра,
Пискариов,
Пискариов...
ФышѢ-нызкъоык айбашыцѢа
Уџаџа ииоуп.

ФышѢ-нызкъоык айбашыцѢа –
Милатџ иаџароу,

* ПискариовтѢи анышѢынтра аџбатѢи адунеитѢ еибашыра аантѢи анышѢынтра дуџѢа иреиуоуп. Уи ыџоуп Ленинград азааигѢара.

Нышэынтрак роуит –
Наунагза ицшьоу.

...Ахымѡас цэаа-цэаауа
Иасуан атрышэ:
Атракторкэа итыржаауан
Уахгы-еынгы анышэ...

Амашынакэа еишьтала
Ашьамѡа ианын.
Ауаѡытэыѡса ишьала
Амашынакэа шэын...

...Ахымѡас агэыцракэа
Цыххаа иагон.
Ачкэынра амцэыжэѡакэа
Цкэа-шэкэа иагон.

Ачкэынра ржуан,
Агэыцракэа ржуан,
Аибашьра шуан!

Пискариовтэи анышэынтра,
Пискариов,
Пискариов...
Сашьейхаб дымѣыхазо
Уцака диоуп!

Изхара имбацыт
Уи хаѡнра.
Изхара имбацыт
Уи х-Апсынра...

...Пискариовтэи анышэынтра –
Аишыцэа иртэуп!
Фырхацарыла
Атоурых хьанта ѡуп.

Аибашьра иазхэыцуа
Назаза ираҕоуп...
Адгьыл ианымцуа
Ианхалаз баҕоуп!

1966

АЦСТАЗААРА ИСАНАХЭИТ...

Ацстазаара исанахэит:
– Мацк уццакы,
Уацхьака ускан
Уахьзоит угэтакы,
Укэлацэа заа убжыы надырха,
Заа абызцэа иашакэа рха!

Бзиа иубоггы заа дыцшаа,
Лареи уареи заа шэнапы еикэшэырша,
Шэкэыцшра амч ду шамоу ицхаза,
Заа шэзеигэыргыаша ахшара шэааза!

Ацстазаара исанахэит:
– Уццакы, уццакы,
Ужэлар ирыхэаша заа уеазкы...

Заа умшэакэа амцэыжэоакэа рха,
Заа уфырхацаха,
Заа иузха!

...Заатэи умцэыжэоакэа –
Амцэыжэоа дырхап,
Заатэи угээзхара –
Агээзхара архап!

Апстазаара исанахэеит –
Зцышэа рацэоу:
– Сынцэом сара ахаан,
Укэроуп инцэо!

Заа усцэымшэан,
Заа успыл.
Заа ушьтамлан,
Заа уоагыл!
Аоыццэа, уацхэа инеиуа игэгэаза,
Заа иргэырға,
Заа урыхэза!

Апстазаара исанахэеит:
– Лашэриа, ухацкы:
Уаамта кьафуп,
Уццакы,
Уццакы!..

1966

АМАЦЭАЗ

Афырхаца ибаоқэа
Анышэаф ирыцшааит.
(Уи згэытаҳэхэаз ахрақэа
Альпинистцэа азааит).

Аибашьоы инацэкьарақэа,
Зкэартэра еиҕышэшэахьаз,
Руакаф, имеицакзакэа,
Иамган амацэаз...

Аибашьоы-афырхаца
Цхэызбак дышизхэаз
Уанахэон иахьанза
Еикэхаз амацэаз!..

Дтахеит афырхаца,
Ихъчауан Кавказ, –
Уи апхэызба игэаца
Лсахъа штапхауаз...

...Дабакоушь уажэ уи апшза?
Издыруада лхабар?
Дыпшумашь уи иахъанза
Лмацэазгы, аа, абар...

Ма хаца уи дцахъоума,
Илхаччауа ллакта?
Ма адгъыл иафахъоума
Уи лыбаокэа уажэшьта?

Зны арцыс изтаз ажэа,
Аибашьфы изхэаз,
Илдыруоушь адгъыл хышэашэа
Ишамфаз лмацэаз?!

1966

АШЪА

Истахымызт ахаан акэты ашьрацэкъа,
Ихъаазгоит акала ашъа абара...
Аха, шьоук уи агэхъаа мкыцэкъа
Иазыхоуп, аа, ашъа акацэара...

Адунеи атынчраз икэцауазар –
Шьоуп зегъ рацхъа икоу еикэырхатэыс,
Аха уи хэхымцшыр камлозар,
Ахақым зацэык инапы иахъшьыз!

1966

АЗЫ АҲРА

Ижәфанын, азыжь иатәа жәфанын,
Ажәфангы зыжын зынза.
Цштәы иатәа ссирзак еицрыман,
Еицыршон наҕ-ааҕ рәатца...

Хдәықәлон шыыбжьон уи азыжь ахь,
Пшь-хаблак иатәыз ахәычқәа.
Хдәықәлон, хаауеит хәа шыыбжьышьтахь,
Хафоны хархысуан адәқәа...

Аеыф еипш, хгәатца цых-цыхуан,
Амра ххацеиуа хәхьцоз.
Ус, хара хәацхәа иаацәырцуан,
Иаразнак халацш зыткәоз:

Ахахәқәа –
Аҕәара шкәакәа ахәыхәқәа,
Ахәыхәқәа – зымцәыжәфәқәа мааз...
Ажәфан зцәахуаз алапанқәа,
Зкасы-шәшь азыжь иатәа ихзәз...

Хталон, азыжь иатәа хталон,
Хтугарагы укан уатәы!
Азә дыпарц апаф ашка дхалон,
Ахахә-гра ицәахуан аеазәы...

Хаилалон, –
Еимахкуан аз ахра!..
Аеапсахуан уаҕа ххы-хәы.
Икан ианызгоз аиааира –
Ускан сахан азафәы!

Сымац руан сара апсызқәа,
Сызтахызгы еиыркәуан иас...
Азапахьтә исәацчон ахахәқәа,
Азыжь иатәа саман аҳас!

Ажәәанае амра аатгылон –
Сышиааиз абарц азхара!..
Азыжыгы са сзыҳан имшынхон –
Сгәырғара иаццо аҕара!

Абар, уажә азыжь сахьыхгылоу,
Абар! –
Шықәсы җажәа анцы...
Са исцәәам азиас иацәәоу:
Иажәышам азиас бзанцы!

...Иуцәыззом, азыжь иацәа, иуцәыззом,
Акалашәа сылахь еикәуп:
Уаҳа са сышка ихнымҳәзо
Уа уцака сзахра цәахуп!

1967

АМШЫН ХАХӘҚӘА

Амшын хахәқәа икәымпыл-кәымпылза,
Рзамәа кылчаа иҕам,
Ға хахәқәоуп...
Хахәык сацхьа ицәырымцит ишәыгәза,
Ацхәысеиба лышәхеицш зегь цәгоуп.

Шәышықәсала
Ацәқәырц дукәа иреисон,
Иахьа шәынтә инахәуан,
Иаахәуан...
Ага ихыцуаз
Хацатас ицылон,
Амшын ихылоз
Рыгәхьаа игауан...

Избеит абнаѣ ахахѣ дукѣа икажъыз,
Рѣыгхарей рымгѣацѣеи шѣпаза.
Ирацѣан урт аидара ирыгражъыз,
Иани нахыс ицѣан иѣаза...

Фыртынк абнаѣ машѣырынгъы ирмысит,
Цѣкѣырцак цхызлагъ ирымбеит зынза.
Абна шѣшьыра ишцѣыцажъыз идысит,
Ашыцламтѣгъы рхыиааит ижѣпаза.

Насыц шѣымоуп, са сыгаѣа ахахѣкѣа!
Хахѣык ыкам шѣѣацхѣа иехѣара.
Ишѣхацыруеит ачнышкѣа, ахѣыхѣкѣа,
Амшын дугъы иалшом шѣырцѣара!

Ихѣамтѣыз ар ду шѣара шѣрыдыскылоит,
Ишѣхызбаауеит амшын ахаѣара.
Ѥахык сиеипшны шѣашѣа-гѣара сѣалоит,
О, ишѣнаалоит амшын аѣара!

1967

АКАХУАЖѢЫРѤАѢ

Шѣоук тѣан, шѣоук ѣагылон,
Шѣоук ааиуан уажѣ ѣыц.
Зегъ уахъ иныѣналон,
Акахуа еикѣаѣѣа ржѣырц.

Ирацѣан рхыцхѣазара,
Ирацѣан иахѣа уа...
Афымца-лашара
Иаршуан акахуа.

Икаицоит, абан, ажэахэ,
Тахмадакгы абра,
Жэытэ тоурыхк азбахэ
Даеуп артытра...

Такэажэ гызмалкгы
Дацшуеит акахуа,
Цхэызба тэахьакгы,
Лгэы тыпсаауа –

Уи лажэа даргэцроуп! –
Дыпшуп уа дшыпшыц:
Ус, иакэылкт хэа сыкоуп
Атакэажэ длыгэзырц!..

Еидшылт шьоукгы даара,
Акахуа ишазыпшу...
Амилац ус азцаара
Акэхап изеу...

Чкэынаки згабки
Мазажэак рхэоит.
Акахуеи акониаки
Мач-мач инахэоит...

Нцъныр-тэанчафокгы
Проектк еилиргоит.
Икэыпшу цырфокгы
Ажэабжъ ыцк ирхиоит.

Артист-цэгъахэафокгы
Артист баацск дирехэоит.
Поет-лилипуткгы
Поет дук дирцьоит!..

* * *

Уажэштарнахыс уаха уи дмаалықхашам,
Ацэгъа-мыцэгъа иара иускэа ирыгхашам,
Аха, ирхэоит, уи еакала дықан хэа:
Ирхэоит аңныш рацхъаза дмаалықын хэа!

Импэыжэоа хэычкэа ижэоахыр цшза иаласан
Ажэоан иацэа уахгы-еынгы далазан,
Иашыцэа хэычкэа амоа ритон, дреигэыргъон,
Аецэакэа хыхь икыдыз дреихырхэон...

Уажэштарнахыс уаха уи дмаалықхашам,
Мап зцэикыз имоа уаха дықэлашам.
Уи игэацае гэыбылракгы ғыхарым,
Хазшаз ишка мчык ииаины ихарым!

Тыц цшыастгы абна лашыца ылихит,
Зыхэшък уака инапала итихит,
Иара ижэуам – уара иуитоит деилахан,
Хайшэиуеит уи абна лашыца дылатэан...

Угэтыха лаша, угэыгракэа, ухъаакэа
Гэхъаас имам, нак уанихуеит – указам...
Азы иеитоит ухъз-уцша, уцабаакэа,
Удамра ирхиоит, уахь дагьупхэоит зааза...

Мап, бзанцыкгы уаха уи дмаалықхашам,
Ацэгъа-мыцэгъа иара иускэа ирыгхашам,
Аха, ирхэоит, уи еакала дықан хэа:
Ирхэоит аңныш рацхъаза дмаалықын хэа!..

1967

* * *

Оацхъа сычкэынхеит сара,
Истахым, иагъсыларшэым шлацкгы...
Ицшзамхац абас Апсынра,
Ицшзамхац абас ҳа ҳамшынгы!

Иац аткыс иахъа ажэоан иацэоуп,
Шэ-гэырғак еипхныолоит сгэы аёы!
Адунеигы амрахэага ахьыршоуп,
Ицкьоуп иаха амра ахаёы.

Абар, оацхъа ҳоыцъагъ ҳаицуп!
Ибдыруеит са сыкан хара.
Адунеи зегъ ҳа ҳзыхэа иразуп,
Аоыстаагъ дыкам цъара!..

Истахуп сара адгъыл сагэзыр!
Амшын еиужъ схылар,
Скэашар!..
Ашьхакэа рзамоа сшышыыр!
Ахахэкэатэкъа хэмарыр,
Иччар!

...Са сгэырғоит,
Сычкэыноуп сара,
Сгэырғара иацылоит зегъы!
Ицэыжэооуп са сзыхэан бёара,
Ба бкэыцшнац скэыцшуп саргъы!

1967

* * *

Амшын итнагаз абырлаш –
Амшын апшзара азыцтэоуп...
Ҳакэша-мыкэша, са сахынацш,
Зегъ еинаалоуп, еиуацэоуп...

Ацша, цшбаала амшын ихыцуа,
Ханасыцаз ишәәхэоит,
Амза, ажәәсанаә ицәырцуа,
Хәара еигәыргыошәа збоит.

Ацсаатә ашәәхәара иакәыцит,
Ба быбжы хаа сахаларц,
Амзагь апцәкәа инарылцит, –
Даеа мза лашарак пхарц...

Хөыцбагь хәагакәа еилацэоит –
Уи амшын ихуп изсо...
Хөыцбагь ханасыцкәа еилахцэоит –
Насыцк амәа лаша кәцо...

О, исыздырам ари ацых
Хә хзы ипхызу, илабәабоу?
Уи хә хәмазақәа хәцых,
Иааннажьюу, иахцәагоу?

...Абгькәа ахауакны ихәмаруеит,
Уи насыцуп – уаха акгы.
Бгәы итоу сабымхәан – издыруеит,
Сгәы итоу базымцаан баргы!

1967

* * *

Шә-гәыргыак са сзыхәа ицәахызма,
Шә-гәакрак цәахызма, ицшыз?
Знык ауп урт аблакәа анызба,
Знык ауп сара саныблыз!..

Сгэы исанахэеит ускан: уёыха!
Уалаз амшын ацэкэырца,
Иумаз узмырцэо агэтыха,
Уиецэахэ кыdleит, иба!

Сыпстазаара иоуит ахэаа!
Иёыхеит акэыпцшеи асарей,
Мацк сышлахьазаргы заа,
Ашлара ацэтэымуп сдуinei!

Ишэцэыззом, урт аблақэа схырхит,
Срыткэеит, са сагыргеит хара.
Сахьак сгэаёы исызтырхит,
Иакэым хэа сыкоуп уи псра.

Икан, иансымаз агэала –
Уи мшын-нырцэ ихыцны иаауан...
Икан, саныказ гэырфала,
Урт аблақэа са сырхэышэтэуан.

Санкарахоз, амфа саныкэыз,
Амыцхэ ианызбоз аца,
Акалашэа сылахь анеикэыз,
Урт аблақэа исархэон: учча!

Урт аблақэа исархэон: укэышыз,
Урт аблақэа исархэон: хаицуп,
Саапын уалаз, укэыпшыз,
Назаза уа узыхэа хразуп!

Истахым урт рылахь еикэылар,
Фарала, насыцла урт тэыз!
Лагырзык мышкызны ирхылар –
Ханасып иацу иатэыз!

1967

БАРА БЫДА

Бара быда адгъыл агэы ғыңьрын,
Бара быда амра бжахарын...
Аетэақэагь алашара иакэыцрын,
Адуinei ба быда ибжахарын...

Ба быкамзар – ашэтқэа раазарымызт,
Ицшзахарымызт амѡақэагь абас.
Аапынрагь –
Ускан иаапынрамызт,
Ацсаатэқэагьы –
Ирхэарыз ашэас?

Изтахыда ари амшын итажьу?
Ма азиасқэа иара амшын иазцо?
Ажэоан иацэа –
Ацта кэашқэа зцажьу,
Ацта кэашқэа –
Ажэоанае изсо?

Изтахыда уи ашэацшь касы-кацшь,
Амраташэара ахаеы зырхио?
Изтахыдашь, соуцшэыл, изтахыдашь,
Ахьычцапыр хэыч –
Аапынра хзаазго!

Бара быкоуп! Адунеи зегь бабжоуп,
Агэыргъарақэа ираху, ирыцхау.
Бара быкоуп! Адунеи зегь базноуп –
Быцшзаралоуп
Уи ацшзара шырхау!..

Бымра шэахэан са сыцкэынра балоуп,
Еа насыцк стахымызт уи еихазгьы!
Сара сымѡа, сара сгэеисра иапылаз –
Ба бѡызара сымаз лахьынцасгьы!

1967

ХЬЗЫК АУП...

Хьзык ауп исныкәуа,
Исныруа, сгәы итоу,
Хьзык ауп са сзыхәа
Иргәакгоу, ихәартоу!

Уи сгәаца иантыцуа –
Сгәаца ейбахап!
Уи сымџа ианакрыцуа –
Сгәыгра тахап!

Суада ианыџоныцуа –
Сыџоныцып схата!
Сцәахәа ианакрыцуа –
Исцәызып блакта!

Исыркаџуан, исроууан –
Быхьз ескьынгы.
Са истәын, сазгәдууан –
Са истәыз иахьагы!

Са истәыз, исызгәакьаз!
Са сзы илахьынтәаз!
Ишпагыацгы ипагыаз!
Ишҗәз еицшгы иҗәз!

Уи сахьчап, исыхәап,
Уи са сеимнадап!
Санҗамгы сарҗыхап,
Санҗоу – цхьа сагап!

Сархәыцып, саргәакып,
Сзакәыцәкьоу снарбап!
Сышьтнахып – сыхнахып!
Сарцәыуап – сарцхап!

Хъзык ауп, ааи, сымѡаѣ
Амѡақѣа зкыз!
Хъзык ауп са сгѣаѣ
Ахъзқѣа зѣахыз!

Уи сзааиит –
Исиааиит –
Илашоит ахаѣы!
Уи сыкѣша инеи-ааиит,
Аѣаѣрахт сгѣы аѣы!..

...Зыхък ауп сызѣыхѣо,
Мшынк ауп сзеисо!
Еѣѣак ауп сзеихырхѣо,
Мрак ауп хыхъ изсо!..

Шъхак ауп –
Ихъзырхѣагоу,
Гбак ауп хара иѣо!
Моак ауп инаскъагоу,
Жѣлак ауп игъаѣо!..

Ѣсаатѣк ауп сзеигѣыргъо,
Дунеик ауп итѣу!
Хъзык ауп иѣагъоу,
Хъзык ауп сызтѣу!

1967

АѢАѢА

Азыс азыхѣа иказ мшаѣын,
Адуinei иара азыхѣа
Хақѣитрала итѣын...
Иаѣахызар, –

Ашыац иатэарае ихэуан,
Иатахызар, –
Инеины аин ацэауан...

Азыс азыхэа иказ мшацын,
Адунеи иара азыхэа
Хакэитрала итэын!

Ус, амч антала,
Мачк ианазха,
Ацшэмагь даргэамцуа ианалага иаха –
Иакэихырц
Изышыцылаз атас,
Ацшэма азыс дазныкэеит абас:

Аёаца 0аёеицеит, иаёаргэгэаны,
Азысгы абыз ацэызт уи аены...

Азыс хэыч, азыс,
Алахь еикэуп,
Адэеиужь иахыкэу –
Аёаца аёакуп!..

1967

АХЫЧЦАЦЫР

Уааит умцэыжэ0а хэычкэа 0еижэа,
Аацын уацэыртит уара,
Мап, судымлеит саргы стынча,
Иаасгэалашэеит схэычра.

...Сы0уа снейуеит, уа сухьзарцаз,
Ацша уагошэа уцыр-цыруеит,
Схылца схысхуеит – уташэарцаз,
Аха схылца кашэауеит...

Аапын мшыи иацэа ду халан...
Хэаак амамызт хдунеи!
О, ишцеинаалоз убаскан –
Уареи, ашыац иацэеи,
Сёареи...

Уиижьтеи ақалакькэа срылан,
Аоны еихагылакэа срыонан,
Зны, уа уеипш, ахауа салан –
Ахаирплан ццышэкэа сыртатэан.

Абар, умцэыжэа хэыцкэа шеижьза,
Адэы ацыхэан снаухьыпшит,
Аапын уалызбааит уссирза,
Хэыцрак сыжэлеит, еилашит...

Унеиуеит, аапынра уанаалан,
Абахча уеалакны, уезо,
Акы зацэык са сыгэ иалоу –
Сыюуа сушьтазам уахьцо...

1967

ДЫШӘМЫРҒЫХАН

Дышәмырғыхан, апшқа дыцэоуп,
Ишеишеиуеит ихы-иғы –
Амаалыкыи иареи еиоызцэоуп,
Урт еицима штак ағы?!

Сара сиязцааит: уа узхылци?
Маза ссирс абас узгәылци?
Адуinei лаша узырбада?
Укацха-каччо уаазгада?

– Са сырхылтит ашәти амрей,
Агәыцкәarei ахалалрей,
Ацшзarei аҕarei,
Абзиабарей агәызрей!

1967

АУАӨ ИЦСРА

Ацикл

*Род проходит, и род приходит,
а земля пребывает во веки.*

Екклесиаст

I
Ахәхәабжь алөит уаха ақыта,
Онык ашәеикәацәа ашәнацеит.
Ауаа еибарөит уахь: «Ицсыда?» –
Ацсзы ахара иназеит...

Уахь ицоит акәара ирны,
Ахәкәа ирыкәсны уахь ицоит...
Амөа икәым икоу дырны,
Ргәаҕ агәөарақәа еибарххоит...

Иацуха ишкыдыз аецә кыдуп,
Акәара иацуха ишцац ицоит,
Ахауа иацуха еицш итынчуп,
Амзагь ус еицш илашоит.

Аха дыкам уи ахаца,
Иацуха арткәа ирызхьуаз.
Дырпырцит, иаанижът назаза,
Урт зегь цстазаарас измаз...

Иара изыхэан аетдэ цэыртшам,
Амра ашэахэа пхарым.
Аацын гэыргъахэ уаха иааишам,
Апсаатэ рашэа иахарым.

Атдла иғало ашэыр ғихшам,
Уаха еимидашам адэқэа.
Дызхьымзаз амҕақэа дрыхъашам,
Игэхъааигашам ихэычқэа.

Иацуха ишкыдыз аетдэ кыдуп,
Акэара иацуха ишцац ицоит,
Ахауа иацуха еипш итынчуп,
Амзагъ ус еипш илашоит...

II
Иеы атыхэа ғахэазам,
Ачча-гэыргъара ипшынзам,
Дцоит уи ауаҕо шэацъхэара,
Имҕагъ ааигэазам иара.

Иеиқэа ишьхэа аирбом,
Пхэызбак лышка
Алаф ихэом.
Ажэабжь дацоуп ихъантоу,
Амҕа дықэуп ихароу.

Иреихэоит:
Ауаҕы дшыпсыз,
Апсцэаха дшыпцакыз,
Убас
Апсыжрагъ ағхэара,
Еибартцэыуеит жэпацъара...

Ипсыз иуацэа ахьынхоз,
Сасра рышка дахъаалоз,
Дахьырзымбоз рызхара,
Енагъ иахъазыпшыз иаара,
Ашэацъхэаҕо дрылоуп шэацъхэара!

III

Алахь еикәуп иахьа ақыта,
Хысбжык цъара иуахауам.
Чарак,
О, мап, изгәагырыда?
Цсаатәкгы цъа ишәахәуам...

Аеыхәа,
Ақәацә игылоу,
Алахь акалашәа еикәуп.
Ашәапыцъац –
Ашта итагылоу,
Рымахәкәа хыдыршышь иркуп...

Ицсыз ифызцәа гәықаала
Игәакуа ацәуара иафуп,
Ахәхәабжь неиуеит ихиаала,
Амцәыжәоа еикәара ласуп...

Алахь анеикәнаца ақыта, –
Рылахь еикәи шакафы?
Алагырз камтәа ицарыда?
Абрака дыцсит ауафы!

IV

Ацъабацәа ирылагылоуп
Ашәы зқәыршәу уи аеы,
Иазымхәо гәакрак иалагылоуп,
Ианубаалоит ахы-афы.

Мап, иахьада иакәыдмыршәыц
Ас ашәеикәацәа иара,
Иахьадагь ас еипш иаламгылац
Иазыцшыз ацъабара...

Инапш-аапшуеит ахала,
Аха апшәма дабазом,
Аеыхәа цшуп лахьеикәцарала,
Абжы иадыруз ахазом...

Икан амшқәа, —
Гәырғарала
Ианицылоз иззыцшыз,
Даннанагоз хьызла-цшала,
Хьызла анеира ахьатахыз.

...Инамзеит уи апшәма игәыгра,
Уаҳа ирхәмаруам иеы.
Уаҳа иааникылашам иағәра,
Уаҳа икышам икамчы...

Уаҳа иеышькыл уи дангылом,
Уаҳа апырцәкәа еилиргом,
Уаҳа ацъар-уаа дрылагылом,
Уаҳа цъа тарчеик игом!..

V
Цшьоык ахацәа анышә дыркоит,
Ацхзы рылцуеит ицхаза,
Хаҳәык амазамкәа итыргоит
Урт анышә еикәатәаза...

Анышә цызко идырмазеиуеит
Цәарта ахыкәам ацәарта...
Ацсреи ацстазаареи ирызхәыцуеит,
Аргама ианубоит рлакта.

Урт ирдыруеит —
Дара рзынгы
Абас мышкызны ишыпкатәхо...
Рыдгбыл гәакьа уажә изкәугы
Дара рзыхәа ишцәартахо...

Цшьоык ахацәа анышә дыркоит,
Ацхзы рылцуеит ицхаза,
Хаҳәык амазамкәа итыргоит
Урт анышә тата гәзаза...

VI

– Адгбыл сызхылцыз,
Адгбыл сзаазаз,
Амра шеишеи ду,
Абраҕа исзыпхоз:
Бзиала,
Бзиала,
Бзиала, шэарт!

Сышьхақәа, сзиаскәа,
Са с-Апсынра,
Схэычы аахыс гәыкала
Сышэзыкан шәара.

Скыта,
Са сыжәлар,
Сзеигәыргъоз, сызлаз,
Ауаора сылызхыз,
Сыбҕа зыргәгәаз,
Бзиала,
Бзиала,
Бзиала, шэарт!

Иахьа исыргәамцуа,
Сыуа-стахцәа,
Сықәлацәа, соызцәа,
Инсыжьюа стаацәа,
Бзиала,
Бзиала,
Бзиала, шэарт!

Сеыхәа, сыгәхьаазгоз,
Сымоа иазыпшыз,
Са сзыхәан игәашьымхыз,
Игәыбылфыз,
Бзиала, уара!

Инцэит сара сымѡа –
Иахъанза сызныз,
Аеацэахит сымра,
Ес-шар сыззыцшыз!..

Снапала исыргылаз
Сгэахэара иатэны,
Бзиала, инсыжъуа,
Сара сыѡны!..

Имызааит, иѣиааит
Са стаацэара,
Ишеикэыц еикэызааит
Са схэыштаара!..

1967

АЦЭЦӘАБЖЫ

Акыта ахэ дукэа иара рныѡуан,
Ирныѡуан абнақэа,
Адэқэа...
Уи абжы ала сара издыруан
Иахықаз ҳажэқэа,
Ҳуасақэа...

Сцон уахъ схала,
Хэылбыгехала,
Иаасцон ҳарахэ еилацала,
Исыма сгэарлон
Сгэыргъацэа,
Игон абжъ ахарагъ
Ацэцэа...

Аамта цеит,
‘Еа моакгы шытысхит,
Ихеит схэычы матэакэа,
Сшэысхит...

Снеиусеит мызкахь знык аоны,
Сзаазаз гэхьааго,
Сгэыкны.

Шырпазыла хажэкэа тысцоит,
Агэарабжьарахь пшыаала инасцоит,
Еилыбзаауеит урт рцэа,
Аха акы иахам ацэцэа...

Схэычра аипш уи аамта моасма?
Ма иара аамта еитасма?
Шыыбжьон,
Ахэылпаз,
Шыыжы,
Исаҳазом, аа, ацэцэабжьы!..

1967

АПСУА ӨҚӘА

В. Айнарна ихъзынфыланы

Шьха-тэылан.
Ацсаса,
Ашьамака,
Атыц ахыгылоу игылоуп цака.
Ацсуа өқәа
Ахра наара иаёоуп,
Амш уағеимшхароуп –
Ауырт баацс аёоуп!..

Арѡашкѡа хыцит,
Илеиуеит ақѡа...
Ажѡѡан мацѡысит,
Икыркырит аекѡа...

Ихысит ацыкъѡа,
Ихысит еитѡ,
Илашеит адунеи ду
Алакѡа.

Илеиуеит аееахѡа,
Икыдцѡоит ақѡа...
Апсуа ѡызкѡа,
Аееикѡақѡа,

Аѡѡа ихалоит –
Ахра иаѡал,
Амацѡыси
Ақѡеи ирхынхал!..

Ианымацѡыслакъ –
ѡызхоит дара:
Ишьтырхуеит усѡан
Абѡѡ адшра...

Ишѡаны ирышьѡам ахапкѡа,
Ахра ишамкуагъ ршьапкѡа,
Ахра-ѡкъѡара дара аѡоуп...
Ицѡгъѡазаит амш,
Рлеишѡагъ цѡгъоуп!..

Исгѡапхоит, апсуа екѡа,
Шѡѡ шѡѡас!
Ахра-ѡкъѡара ду иахшаз,
Ахра шѡѡалиаит,
Ахра шѡѡѡаз!..

1967

АХЭЫЦЫ ХЭМАРРА...

Ацшхэынтэй ацшхэынтэй еиқэылон,
Нак-аак цшыыцъара еихданы,
Ахэыцқэа гэыргъауа идыргылон
Ацшхэынтэ иалхыу уи аоны.

Дара рзыхэа уи хэынтқарран,
Бгара зқэымыз,
Ғыц ииз...
Хтынра нага харақыран,
Дунеин –
Адгбыл зымехакыз.

Аоны аоныцқа «аимператор»
Итыц алырхит цъара,
(Имуит уаха «архитектор» –
Ахан иазтоз хадара...)

Ацшхэынтэй ацшхэынтэй еиқэылоит,
Нак-аак цшыыцъара еихданы,
Ахан ажэоан ахь ихалоит,
Изыргыло ргэы тганы.

Аха иалшом уажэшъта уаха,
Изцаз аидара гэгэахан,
Абар, агэарахэа еилахаит,
Иоаргоз Вавилонаа рхан...

Оацхъа ацшхэынтэқэа еизыргоит,
«Рхэынтқарра» аус хтакуп...
Еитахышэтуеит,
Еитагэныргоит –
Вавилон аоагара иаеуп!..

1967

АПСЛЫШ

– Исахэ, апслыш, улахь зеикэи?
Изутааи агэырѡа?
Ихьыдышышь умахэтакэа зукуи?
Узамои ари азхыкэ зымѡа?

Узымышэтуазеи зегь анышэтуа?
Узаргэамцуеи абас апша?
Узцэыцагылои абрака ҕымтуа?
Измачхеи умахэтагь алша?

– Ихѡааит исывагылаз,
Ихѡааит, икьаеҕеит рыҕхэара.
Истааит азацэра сахьгылаз,
Убри иаеҕоуп са сгэырѡара!..

1967

* * *

Ҥаикэшэеит, хаибадырит харт уи аены,
Имашэырыз машэырмызт, избон иахэтаны...

Сацхьацэҕьа бгылан, – бцырны бцарашэа,
Сацхьацэҕьа бгылан, – сыцшуан харашэа.

Сыцшуан харашэа, – бызбарц иааигэаны,
Зынзаск иааигэаны... бмыцшырц хараны.

Убаскан, – иаразнак сыбцырцыр стахын,
Убаскан убас еипш былапш сакын.

Сыбцырцыр стахын, – сцомызт цьаргьы!
Сцомызт, сцазомызт, бцомызт баргьы...

Еицэажэеит ҳагэқэа, – ирхэеит ихэатэыз,
Моак акэын ашьтахь ҳоыцьагь ҳазныз.

Моак акэын, ааи, иуадафыз моакы,
Измахдоз ханасыц, хгэыцгра, ххыкэкы...

Ирхэоит: икам, измам афхэара!
Ирхэоит иара убас: игазоуп афара!

Игазоуп афара?! Шэа шэажэа разаз!
Сара шэа шэфапхьа назаза сгазаз!

Назаза сгазаз! Стагылаз кэракы!
Уи акэра ууадакэа са срыфнакы!

Моак акэын, ааи, хфыцьягь хазныз,
Моак акэын ха хзыхэа ихьантаз, ирызиз...

Уажэы?! Ба ибдыруеит икоу уажэы:
Слахэуеит сара, ааи, слахэыцфэкоит, слахэы!

Исыздырам: хаипырцхьоу, хаипылоу еиҭа?
Исыздырам – исцэуадафуп схата...

Са сышҭахька схьапшуеит, – еиғасшьоит ус,
Снаскьоит сара уахь, – еиғасшьоит ус!

Избоит уи атыцгы, – хахьеикэшэаз атыц, –
Уи санапырцзо – исымам насыц!..

Уи аахыс шеишыкэс цахьеит шыта уеизгы, –
Хайдгылоу цысшьоит уака иахьагы!..

1967

АПСНЫ

Анык лоуп сызхылтыз, жэларык роуп сзыхшаз,
Ф-бзиабарак сгэацаф назаза илашаз!
Ак апхьа егы мыхьшэашэааит бзанцык,
Рыфбагь еицызааит, ирхазааит урт псык!

Атэыла хэыч ыкоуп, Апсадгбыл хэыч – мап!
Зыцсадгбыл кэнызшыазгы имѳа дахкыап,
Иабацэа изырхэари ыкылаз апа,
Икылаз апа – итабаз ацэкэырца!..

Уара, са сгэадурa, сыцсадгбыл, Апсны,
Укыкахш ауп адгбыл санызцаз суаѳны,
Уцеицкэа рзы хышэашэа ахаштру схэычра?
Сдунеи зегь арлашоит уара ухаѳра!

Ушьхақэа лакэуп са сзыхэа иахыагы,
Узыхкэа гэхыазгоит уажэ иахыагы,
Ушьац еицш ииацэоу шыац сымбазац,
Ужэѳан еицш ицшзоу жэѳан камлазац!

Узиаскэа апсуа ицэѳа сдырбоит:
Ахэарахэа еисуеит, иццакуеит, ицэкэырпоит.
Уеыѳкэа бзантыкгы ршыамхы кэадахом,
Ушэтқэа реицш ицшзоу шэткыгы калом!

Исахэ, уитахызма ихазыхэан анцэа?
Амшын ахауагы унаалеит рацэа:
Ушэапыцьяц убас ицшзоуп, ииацэоуп –
Удгылыи ужэѳани цштэык рзыццэоуп!..

Истахуп сара гыкала умац зыуларц,
Зкышықэса умра шгыло збаларц,
Апсны цшза, скэалац хэыч, сымаза зтоу,
Апсны цшза, сдунеи ду, са исгэыгыртоу!

1968, Москва

САШӘАҚӘА

Ажәәқәеи ажәәқәеи еицысцоит,
Еиластцоит – ииуеит ацәәхәа.
Ашәәқәа иҕыцу апысцоит
Гәыбылрала иҭахәхәа!

Зны ацхьаоҕы дсазцааит излыхыу
Иасхәарц изыскуа ацәәхәа:
Анакә – Ерцахә харак икәу,
Ацша лас – ихыцуа ацшахәа;

Ашьяц иацәа – аапын иацу,
Ма сапхьа ашәт икашәаз,
Ажәытә лакә – са сзыхәан иҕыцу,
Абыфрын цаха – сыбла зыткәаз!

Са сашәәқәа хысхит амшын ду,
Са сашәәқәа хысхит аз шәах...
Ирацәоуп сара сашәәқәа ирыду –
Еилымшәо еибаркыз еилатәах.

Апоезиа ашьха кышәкышәра
Иеиеырбо иакәкыз рхы...
Ирылаз ашьяц акәымшәышәра,
Ирыцаз урт ацсуа ишьямхы!..

Ажәәқәеи ажәәқәеи еицысцоит,
Еиластцоит – ииуеит ацәәхәа.
Ашәәқәа иҕыцу апысцоит,
Бырфын цахала еилахәа...

Издыруада сажәәқәа сеижьар,
Ацша-мәас иагар еизыхәхәа?!
Уимоу, ишпастахыу сеисар
«Ахра ашәа» зәыз ицәәхәа!...

УИ САРА САКЭЫН

Адэахы ианцаауаз, ианкажыз асы,
Уахык зны, ианараз, диит цхагэазы...
Дкьяасит уи уака, дкьяасит ацей,
Акьяасыбжэ иахэон: мшыбзиа, адунеи!
Итаауан иаархан, иасуан апша,
Апшэмацэа ауха дроуит ахша!..

Сатамыз: са сакэын урт ирыхшаз,
Агэылацэагэ сызбахэ нарылаот ишшаз!

Ашыацра дылаиан уака ауаоы,
Ао еипш дафыхэон адггыл аффы,
Аоада апстхэақэа реышьтых изсон,
Ахара ашьхақэа сыла иеырбон,
Ипсадггыл избомызт уи изхара,
Иазикуаз ашэақэа ицхэон хара!

Са сакэын уака ашыацраф ииаз,
Зыпсадггыл хяас, хэыцрас измаз!

Цхэызбак дицылеит – дагзымцеит уи ус...
Рылапш еилацэеит, дихалеит уи псыс...
Уинахыс иибаз – дмаалыкын, дынцэан,
Игэыгреи, ихяаи, игэтыхеи рацэан,
Еицыршэар – дыпсуан, еицызар – дбылуан,
Ицпышэ дагэылтуан – оацхэа диуан!

Са соуп лара илыцыз! Са соуп уи дызбаз!
Са соуп уи рацхэаза лычча зылтаз!

Дхэыцуан: «Сахыама, инаама сгэхэхэтэы?
Ма сықэызма баша ус сара адэы?
Изуоу, аз шэах еипш, са сзығхэараз,
Ма еазэ дарёыхо са сгэы амца иацраз?» –

Дхэыцуан абырг, ас еипш дышлахъан,
Имшқәа иреигъыз цахъан, ицахъан!..

Уи сара сакэын – сацэажэон схы,
Смаҭа хэыҭ дыкэҭэан уаҕа сшъамхы!

Оыҕа тагылан цаҕа адамра,
Еа цшъоы-уаак акэыба ларыштыуан убра...
Игылаз ахыгылаз гэырџала иҕабон,
Иаха-иаха анышэ акэыба хнаџон,
Ихдыркэшеит абраҕа уи идунеи
Агареи акэыбеи – аҭстазаареи аҭсреи!

Са соуп уаҕа иржыз, анышэ зыкэрыпсаз,
Агарагъ игараз, акэыбагъ иҭаз!

Ианарын. Амза каххаа илашон.
Ахэса гэатеиуан, ахэса еикэшон...
Диит уи ауыха џнатакаџ аҭеи,
Икџаасыбжъ ныкџоит ари адунеи!
Ихахэ тата –
Ашьац, абырфын,
Иблақәа –
Ииацџоу ажџоан, амшын!

Са соуп џацхџа икџаасыз! Са соуп изыпшыз!
Са соуп изеигэыргъаз! Са соуп уаҕа ииз!

1968

ИџОНЫКА ДХЫНХЭИТ АҭА-КЪАЛА

Ипхэыси ихэычқәеи изыпшымызт,
Урт рзыхџа адунеи уи данымызт...
Дапырцхъан назаза иџоны,
Зны ишэымызт, ишэын даџазны,

Зны дгэыргъон, зны дыкан гэыроала,
Ионыка дхынхэит аца-кьала!..

Зны ыызцэас уи дрыцын шыоуки,
Урт рзыхэа дамеигзеит акы,
Аха, ианаслакь ацша,
Ихала дынхон есымша!
Амшын еиужь деисон ихала!
Аха дхынхэит аца-кьала!..

О-хэыцрак изааиуан еицны,
Иказшьа аеашон иобаны:
Дкьалан уи – дкьаламыз цыишьон,
Зны икэнишьоз ашьтахь ицьеишьон,
Игэы зегь назомызт акала,
Ионыка дхынхэит аца-кьала!..

Ишьтахька – адэыгбақэа, амшынқэа,
Ихааз, иссирыз апхызқэа,
Амшқэа – башаза ицаз,
Аимакқэа, игэ абжа зитаз,
Амоагь, акьала дызнысыз –
Уи ианымсыз ихтымсыз!..

Ишьтахька – ахычча иаҳаз!
Ишьтахька – апышэа ирҳаз!
Ишьтахька – ицаз аёара!
Ишьтахька – гэык абылра!
Ишьтахька – риашашьа змам!
Ишьтахька – ашьтакэа ирхам!

Уи дцон амоа дукэа дрыбжьала,
Адуinei дазыцшуан иказшьала.
Азын – пхынран иара изы,
Апхын – илеиуан асы...
Имшқэа цон инеишьтала,
Ионыка дхынхэит аца-кьала!

Зегъ гæыргъоит – иа илахъ еикъуп,
Дызлиааз агæашæ ахъ дыцшуп.
Ибоит икаитазшæа агха!
Ех, изыршодашъ уаха!..
Игæырфæгъгоуп дызху аоната,
Са издыруеит: дыбналоит еита!..

1968

ИЦÆАХУП СА СГÆЫ АФЫ...

Ицæахуп са сгæы афы – са сыгæ иасхъоу,
Са сзыхъæа ихадаз, иахъа имфасхъоу,
Ицæахуп са сгæы афы – исызгæакъоу,
Сзыхъызаауа, истæу, ицагъоу!

Са сычхара ачхара наццо,
Сгæы итæу, са сзыргæакъа аныззо,
Исыхъчоит – сызбылхъоу, исызгæакъоу,
Са истæу, са сзыхъæан ицагъоу!

Са сыкæла, иснаало кæзшъала,
Исцæузакæо ыкæоуп иахъала,
Уатасцом: иумаз мазакгъы,
Уи соухæарц иуасхæом ажæакгъы!

Исгæапхоит сара амшын ахъцаулоу,
Апра хæыч – ацæкæырц иахъалоу,
Ацла ифæахъоугъы – сызгæакъоуп,
Иахъыз зегъ шачхæзгъы – ицагъоуп!..

Истахым сара схъаакæа шæхъысырц,
Ма сыхæра шæнапала шæакъысырц,
Са сыхæрей са схъааи еицызааит!
Иауазар, шæа шæзыхъæа имазазааит!..

Ицэахуп са сгэы аёы – са сыгэ иасхёу,
Имёасрангы икам, имёасхёу!
Ёа мёаказ, ёа хтысказ ипсахтёым,
Агэ итоу, агэ иатёу, агэ итыхтёым!

1968

* * *

Уи дыцшын, дыцшын лхала,
Уи дыцшын асқалаёы...
Ашэтқэа лкын илгёыдыхёхёала,
Ианын лахёеикёрак лхы-лёы...

Ашэтқэа хамтас азёы илитоу,
Ма азё изыхёа ла иаалгоу,
Ашэтқэа лызтаз игёра лзымгоу,
Зыгёра лгаз лыгёра имгоу –

Са исыздырам... Аха избаз,
Избаз ауп са сгёаца зхёыз:
Илкыз ашэтқэа, илгёыдыхёхёалаз –
Са сахьгылаз сыбла зхыз,

Амшын иалалыжьит иршёны,
Амшын акёзар –
Иццакит...
Ацёқёырцақэа, ашёт инасны,
Иёгёыхаа иргеит уа, иёдырпит...

Изсоит, аа, ёытха-ёытха,
Агёил бгьқэа амшын ихыуп.
Ёазё инапқэа рхьысшам уаха,
Ёазё игёыргьаз – ицёахыуп...

Абар, сапхъа ихыпсалоуп
Амшын –
Лышэткэа еипхытта...
Сылзыпшуеит, настха сахыгылоу,
Сыхгы сазцауеит еиҭа:

Ашэткэа хамтас азэы илиҭоу,
Ма азэы изыхэа ла иаалгоу?
Ашэткэа лызтаз игэра лзымгоу,
Зыгэра лгаз лыгэра имгоу?

Ус уи хэмаршакэ икалпазар –
Ацэқырцакэа дырзыпшуа?
Ма са сҕапхъа амшын ихызар
Алагырз капшыкэа зсауа?!

1968

АПСТХЭАҚЭА РЫХЭМАРРА

Апша пшыаала еиннакьоит анапкэа,
Ажэоанае тынч изсоит акасқэа –

Апстхэакэа хэмаруеит – амра лашоит!
Апстхэакэа еилыцуеит, еилалоит, еикэшоит.

Ак апхэакэа еипшуп – аха иласза...
Егы – ласахак иафызоуп зынза.

Еак, аиашаз, иакым хэа алаба,
Апсыуала еибытоуп – иахоуп ахтырца!

Дэыгбоуп егы – агангы хэхэаза...
Ашьхака ицоит уи – имцац уахьза!

Уи иашьтанеиуа – еипшуп ае-хы,
Ае ацкыс мацк икэадоуп ашьамхы...

Абан даеа џба – џъарак изыџит:
Бзиа еибабо ракехап, еилаџеа еибагезит!

Ус, аа, еицэгэаит, еицырцт лабѣаба,,
Иататэзар акѣап руак еиха авба!

Апстхэакэа хэмаруеит, избоит сызхара,
Ажэоанае чароуп, ируеит урт ахра.

Цхәакәак еихамыз – шьхак аткыс иазхәит,
Гәыла дызмамыз – агәылацәа архәит.

Хшарада и́каз – иоут а́цаэа,
Инрыжъхъаз апхэ́ызбагъ – иааит лхэ́аэа...

Аслан – мышәхеит, иеҥеит – аҥада,
Адәыҕба цан иааит – ицәырцит еиҕа!

Аакъыскъа исымбацызт абас ажираф,
Иагым, ирыцхам, итоуп уи акъаф!

Нхаѡыкгы – дгылазар акѡхап шыжъза –
Цѡахѡ лашак ѡаго, дцѡагѡит, ихаца!..

Цса цлакгы цшьяала ахышэтра иаеуп,
Соупшэылгы илнало цкы цшзак лшэуп.

Апхын ибыбышза ишәтит ахәаса!
Ахьча дрыцуп, абан, иуаса...

...Иеицлабуеит, иеиныруеит –
Еыц иеибабоит!..

Адстхэакэа хэмаруеит, –
Ажэоан ыырбоит!

1968

АЦХЫЗ

Ф. Искандер ихъннызоылоит

Салан ацэа, зынза ихааз ацэа,
Смырѣыхазо саман сыткэаны...
Сагъреипхызуан ѳыцъа афырхацэа –
Абрыскъыли Дон Кихоти еицны.

Тынч ицшын ажэйтэтэи апсабара, –
Иамыргэакцыт ускан анапы...
Сылацш акэшэон уи апша злагара,
Сылацш акэшэон Члоутэи ахапы...

Хара ацэа далан Дульцинеиа,
Адырганцыхэа гэыргъарак иагон...
О-цэаѳак шамац иаман адунеи уа,
Ацларкэыкэ – ахылцакацшь ырбон...

Ихыркэакэон Дон Кихот иеабаа,
Ацша злагарагъ амцэыжэѳакэа акьон...
Ашақэ иасуан Абрыскъыл ирашь уа,
Алацш дгъыли-жэѳани ирыхъзон...

Адунеигъы иара ацас ацасын,
Хъаак амазамкэа ижахэон.
Атырасгъы – апсабара иацын,
Ацша злагарагъ ахыухэа илагон...

Ацэгъеи абзиеи еицын, еицыршэазомызт,
Рыѳобагъ зеибабомызт рызхара...
Санчо Панса акэпара изыхгомызт,
Аха дагъанааломызт атэра.

Аѳыстаацэа абна еиужь ду илан,
Амаалыкъцэа ажэѳанаѣ ицшын...
Ахапы лашьца ашьака тагылан,
Ицэкэырцон, ижэылауан амшын...

Ацәа салан, салазамызт ацәа...
Слымха итаџуан истәу абыжкәа...
Тџуба еицыруан ыцџа афырхацәа,
Тџуба еицыруан ыцџа ахәычкәа!..

1968

* * *

Икан зны хәынтқаррак –
Сара сзеихабыз...
Икан анкџа тәылак –
Сара сыхъз зхыз...

Ицџазеи? О, имцџкәа,
Шеишықәса иреихауп...
Аха, исхәоит имзакәа,
Сгәәе уи ашьта хауп...

...Уа апстхәакәа срықәтәан
Са сцон ныкәара.
Сеыхәа иацәа адә агәтан
Исырхәмаруан убра.

Уи атәылае ашәткәа,
Ах, зака ирацәааз!
Са схәынтқарра агәашәкәа
Ма зака игәгәааз!

Уа азынра абаказ! –
Есымша аапынран.
Аетәакәа рацкыс
Ахычпапыркәа еихан.

Цәгъара азәы икаитомызт –
Имамызт гәтакыс.
Оныкгы уака иубомызт –
Гәырџала злахь еикәыз.

Бзанцыкгы уаф дыпсуамызт –
Ауаатэыюса рацэан.
Ацсра акэым, уаф дажэуамызт –
Уа иказ еикэлацэан!..

Ма уцэгъа азэыр ихэозма?
Иузгэдууан ракара!
Ма ашыцра азэыр дагозма?
Зегъ ашьтан утгара!

Еснагъ уа гэыргъа-хэмарран,
Еицлабран, кэашаран,
Насыцла ишаз хэынтқарран,
Са исуалызггы ахран...

...Шэ-гэыргъарак аёыкэуп,
Уагъарпыруеит хара:
Насыцуп, о, насыцуп,
Насыцуп ахэычра!..

1968

* * *

Лыхэда иахан ацъарсахъа,
Ауахэамаф диҳэон анцэа –
Илыздыруам:
Уи лычкэын мызк ацхъа,
Мызк ацхъа, –
Дыршьит иагацэа.

Москва амцан дкахаит ианараз,
Ишьа кацшь нылашэт асы;
Ифызцэа анжэылоз, ашамтаз,
Дрылан,
Ихыцит ицсы...

Ан лычкэын зацэ ихьчара дахэоит,
Дгэакуеит,
Лыцхызггы баацсуп.
Ацсэыхоы дитцапшуа дныхэоит,
Амаалыкыцэа лзыцшуп...

Дкыдуп дышкыдың Иисусггы,
Алада ихыдышышь ихы...
«Зыцсы тоуггы, ицсуггы
Рыцсыхьчао, рыцсэыхоы, ртахы», –

Зкы-шыкэса абас еипш изырхэоит,
Арыцхара нтэамашь иаха?
Ан лычкэын зацэ ихьчара дахэоит:
«Срыцхауп, Иисус, иуаха!...»

Ёитуам, ус дкыдуп Иисусггы,
Алагырыз иацхьа икатэоит.
Аибашьра цоит уа ишцацггы,
Ахара абомбақэа пжэоит...

1968

АЦЫСИ АПСЫЗИ

Ацыси апсызи бзиа еибабеит,
Рыюбагь назаза рыцсы еилахеит.
Азхықэае амахэ иқэтэоуп ацыс -
Апсыз абзиабара аиут разкыс!

Ипшуп уака ахала апсыз хэыч, апсыз,
Иамуит, азиас изтыцуам, изтыц,
Тыцкае, ацыс абаларцаз, еикэшоит,
Азатце ахахэқэа кэшза илашоит.

Атыс хэыч ныкэпраа ицашам цыара:
Азацае ацсыз аеуп абыпра!..
Аха изнеизом атыс азахы,
Изтыцуам, изтыцуам ацсыз адэахы!..

Ирхэоит ицшуп хэа атыс иахьаггы,
Ацсызггы уантэи ицазом хэа цыарггы!

1968

* * *

Лыбла ацыць аукэа иссирзас,
Абар, абар, ихьантаза,
Ашьац иадхалаз цэыкэбарцас
Инархьынхалеит ижэпаза –

Алагырзкэа – сара сзыхэа
Адггыл ацкыс ихьантоу.
Урт исархэон иахзыцшуп хэа
Иуадаоу, ха хзы ицшьоу.

...Сырбылуеит урт алагырзкэа,
Сырбылуеит урт, уаха акггы...
Адггыл сакэшап, ақалақькэа
Са еимыздап шэкы ма зкы;

Исыцшаап сызцыз, исыцыз,
Сызтахымыз, сызтахыз,
Анкэа, ицегь са санқэыцшыз,
Сышьта ихыз ма зышьта схыз –

Аха, мап, икаларым,
Уи дзыцсахуа слыниарым!

...Амоа сыман, амоа сыман,
Амоа сыман, ихароу,

Сацхьа дгылан – амца салан,
Амца – амцақэа иреицэоу!

...Амш ас аѳуан, амш ас аѳуан,
Сымѳа сыцхьон: уцауоу?
Бжьык аакэымтцауа слымха итаѳуан:
Уаха ухнымхэуоу, ухынхэуоу?

1968, Москва

* * *

Жэеинраалак мѳахымцит
Уа уаштахь зынзас.
Кэцышь хэычык хымцит
Укэартуа уахьтэаз...

Мрахэагак, хьзырхэагак
Уашта имтаччеит.
Цэахэа гэазырхагак
Машэырны имкаччеит...

Аацын иацыз
Ашэт умбазеит,
Ашэагь иазурыз
Заа иканзеит.

Ерцахэ ду урехэозар,
Ёырпштэын – ахампал...
(Икалап уи ахкьозар
Узыргэакуаз амал.)

Ас азбахэ ухэозар,
Убрыгь – ауархал.
Амза хурбозар –
Амашьына абарбал!

‘Еа сахъак итұхызгғы
Ма ипылдадын...
Уатасдом: ачарағғы
Улапш ахын.

Апоезиатэ ануҳэозгғы –
Издукылоз цхан...
(Шьхымзақзақ уаштағғы
Ишумоу уҳахьан.)

Исоухэон амжэакакал
Еипшуп ҳа акэап...
Уазхэыц амаахыргғы:
Ианаалар калап...

1968

АҢЫСТААЦӘА ИРКЫЗ АДАУЫ

Ашыбыжышытахь, ақаршаабы анауы,
Абнағ дтынчза дыцэан адауы...
Шэабы-уаак усгғы ишътнахрын имахэға!
О-сацбанк еихигон ишыаға!

Мақғахэара илеиуаз ипаца,
Лахэахзушэа иған еикэапэаза.
Ибла дукэа лыхэтак иакаран,
Ихагылаз ацъ еипшцэкыа дыцэгэан!

Ашыбыжышытахь, ақаршаабы анауы,
Игэы каршэны дыцэан адауы...

Ағыстааца уи лассы ирахайт,
Адау изыхэа акатапэкыа рхайт:
Ацаа дшалаз акыпцхэа дырпахт,
Хэаа змам агэыргыарагь ихнахт...

Ирзыхгомызт рацкыс дахьауыз,
Абна аҳас дахьамаз, дахьдауыз! –
Урт рыгэхьаа ахыкымыз зынза,
Имч-илшара ахыыказ игэгэза!

...Нас инаган икэрыжыит атэа,
Иара изами издырхыз сынтэа...
Шьоук ашьанца иашьталт, иёкьаса,
Ирыцшааит, ус, акыцхэа, ацэымса...

Дёыхеит! Амца далоуп адауы!
Иахьирхэыроуп аҳарамраа зуы:
Абна зызоит, ашэарах шэакьоит,
Аоыстаацэеи адауи еикэпоит!

Идырбылгьоит ишка ахахэ-мёыхэ,
Ишья леиуеит (аҳарам уаёыхэ!)
Гэыцрак рымоуп икэлаз иагацэа:
Хацсы уахтап, адауажэ, рацэа!..

(Абна гэырғьом – дагхар адауы,
Агызмалра аиааира анауы,
Мчык уи иалзаап, иалацэап ада,
Уаха абна доурым ахада!)

Аоыстаацэа шэ-оыстаарак рызбит,
Зегь еидгылан адауы дыркит!
Рымч аникэха –
Цэгьала уа дыршып,
Ихагылан зегь ргэы ршышып!..

Аоыстаацэеи адауи еикэпоит!
Абна зызоит, ашэарах шэакьоит...
Ирзыхгомызт рацкыс дахьауыз,
Абна аҳас дахьамаз, дахьдауыз!

1968

* * *

Акызацэык истаху –
Оацхьа хаикэшэарц,
Ханеипыло асаатэ –
Бшызбац бызбарц;
Иаххаштырц агэалакэа –
Хара ихабжъаз,
Оацхьа ихарэыхарц –
Ха хзыхэан ицшыаз.

Ашэткэа бызназгоит,
Румыния изызхаз,
Уи адгьыл иаазаз,
Уи амра зхацхаз,
Сгэы бтамкэагь арака
Икасцомызт шыафак,
Шыкэсык исцафызан –
Исхызгазмышкэак...

Са сныкэо сахьаваз
Дунаи апшахэа,
Ба бакэын изыскуаз,
Иэтэыз са сцэахэа:

Амра антэшэозгьы –
Ба бгылон са сзы,
Ахьта сакзомызт –
Ианлеиуаз асы.
Сымоа аеаркьафуан –
Са сгэаца бантаз,
Азатэра салыбгон
Арака ихьантаз...

Абар, бара бышка,
Снеиуеит сгэыкны,
Сгэы тыцуеит, исыхоит,
Ицоит ицырны...

Ицуазеи, ицзозеи,
Бхабарак смахазац!
Ицуазеи, ицзозеи,
Зынза бсымбазац!

Сшэоит: уажэ хаибамбар,
Бшызбац быччо?!
Бхы-бёы зегь лашо,
Быбла тыцьцьо!

Сшэоит: иканзазар
Ашэткэа иаазго?!
Ирацэахазар
Сгэы сазырго?..

Сышьтахь молдавиатэи
Акаршэрақэа нхоит.
Еицыларак сацхьақа,
Абар, иааигэахоит...

Шэ-гэыргъак сыхтаркит,
Сыхтаркит шэ-гэыроак.
Шэы-мцэыжэоак схараркит!
Инхеит, аа, шыаёак...

Суҳэоит, адэыгба,
Уаапшы хамтакы!..
Суҳэоит адэыгба,
Уццакы, уццакы!..

1968, Бухарест – Москва

АХӘЫШӘТӘЫРТАӘ

...Уаха хәшәык уи иртазомызт,
Шәымтак ауп уажәшьта изынхаз.
Ихагылаз уаә дибомызт,
Уаә диздыруамызт зынзас!

Уи дуафын, ауаа зегь дреицшын:
Азәы диеицғын ма диеицәан,
Аха инапкәа иаха инапымшын,
Ахәышәтәыртаәгы дынцәан!

Ипсуаз, ирыцхаз, иуазыруаз,
Иззырхәоз: фымшгы дызцарым...
Уи ипқага-хәызба иадыруаз
Азәым, ыцъам, ма ишәфым...

Уажә ихдырраә цәа еилацәоит:
Агәыркәа, ахәызба, арахәыц,
Абамба, абинт еилазәоит,
Зегь еилазәоит җацхәа җыц...

...Лыгажәык ацкартахь днеигоит,
Дгылт уи изыхәа цхагәазы...
Җазә ихәра җизәзәоит, иҗеихәоит:
– Умшәан, уәныка уцап лассы!

Ауаа атым-итыша итызгоз,
Ацсәәха иеисоз ес-аашар,
Ауаа ацаа-цсра иацәызгоз,
Ихата дыцсуеит, абар!..

Ихалат ацсра ианышәом,
Ацсра ианышәауам акы, –
Ицәажәоит ахәызбақәа: шәәышәшә,
Шәхы хашәырхәа, шәыццакы!..

Шэгыл, ицсхьоу зегь! Шэымч ейбышэта,
Шэааи, ачымазцэа, шэеиза!
Иара ишэитоз ахэшэкэа ишэта,
Иара ишэзыкаитоз кашэца!..

Аха, мап, уажэшьта зегь башоуп,
Хэызбаки хэшэыки шыта ихэартам.
Зегь ззыцшугы – икалашоуп,
Икоуп хырцашьакгы змам!..

Ионоуп игэазхарацэкэа изымбаз, –
Дзыгхоз, дызхамшэалоз иара,
Ахэышэтэыртае ауп дахышслаз,
Дахьапылоугы апсра...

1968

АН ЛАШӘ

Шэы-гэнахак апсабара иумаз!
Абас узысхэарцгы утаххейт:
Ахатца-рпыс лцэеижь дшалаз,
Диаанза ан рыцха длашэхейт.

Ус акэхейт, дақэшэейт дыззыцшымыз,
Алашара лцэызт зынзас.
Лпа запэ имбара, закэ усыз,
Илоут назаза лахьынцас.

Ан дцаауан: ихэхэы иапштэузеи?
Ирыцштэузи иблақэа схэычы?
Ицэеижь шыанақэас ианузеи?
Ипшзоу ипшзаму ихы-иёы?

Ан длашэын, аха лнапала
Уи дихзызаауа длаазон...
Ла илыркэандауаз азала
Есыуаха дылкэабон.

Лнапала иматэақэа изылцон,
Ацхьазашьа илырцон,
Ихааза агара ашэақэа изылхэон, –
Амши атхи еибарс ицон.

Абар, уи лычкэын зацэ дарцысхеит,
Даатагылеит иғара,
Цшра-сахьалагь деицамхеит,
Узихэапшрым узхара!

Ан уи ицшзара лымбарцу?
Мап, сушьыргьы исызхацом!
Ичча лылацш ицамшэарцу?
Мап, бзанцык агэра сызгом!

...Днеиуеит, днеиуеит ан лхала,
Амѡа адыруеит лаба.
Анцэа дихэауеит гэаныла:
«Знык ма зынзацэык дсырба...»

...Длумырбарцу ан лыхшара,
Длумырбарцу цхьакагьы?
Иухьы, иухьзеи, ацсабара?
Улашэхама ухатагьы?

1968

* * *

Иаха цхызла бызбеит сара еита,
Бсымбацыт...
Бызбеит сара еита:
Оын-дукае ибуан бара аус,
Машэырны сныоналеит уахь, ус...

Снабыдгылт, – апсшэа схээрцы,
Снабыдгылт, – ғазнык бызбарцы...
Далан ахшара ба бцэа,
Хзеипымлеит уа хгэыргьацэа...

Бтынчын, – былахьгы еикэын,
Ус хьантак уақа бағын,
Избахьац бакэын, – быцшзан,
Быблапыцькэагы – аузан!..

Иччомызт хэа, сғапхьа, блакта,
Избахьац бакэын, – бхата!

Исыздырзомызт хаца бышцаз,
Избахэ смахацызт бызгаз,
Сазцаар, – сызцаара сацэшэон:
Икыдлон ецэак ма итэшэон.

Ус акэхеит:
Ғазэ бзиа дыббон...
Ибдыруеит – уи сгэы санаргон,
Цсахшьаькгы змамыз шыаған,
Са сзыхэа иназазз гэыроан...

Сзыкэгэыгуаз – уи биццар стахын, –
Исызгэакьаз уи ала ихьчатэын, –
Уи ада – са сғапхьа блакэын,
Аамталатэ цэаныррак батэын!

Са сбазцааит, – избахэ сахарц,
Блахьынцямға еилсыргарц,
Сеипасуан, – исыхьызшэа ашыз,
Сбазцааит: исабхэеит уи ихьз!..

Исабхэеит ааигэатэи шэтоурых,
Са сзыхэа ишлеиуазгы акырцх –

О, сгэыргъеит са стэала убра,
Изгеит сара убаскан быгэра!
Батастцом хэа басхэеит бзанцы!
Батастцом: сыпсы танацы!..

Сгэакзаргъ, сгэырџазаргъ иагъа...
Бџагъан бышпагъац – џацхъа,
Бхы бџахан ишыбкыц ибкын
Бџабырг ашьтақэа бнын!..

Иразкыдаз, – исоут аразкы!
Ишьамхыдаз, – исоут ашьамхы!
Снасыпдазаргъ – биатџ лашон!
Убрыгъ гэыжъжъагас исшьон!..

1968

* * *

Хџабацэа ргэы цъбара угэында,
Рыхъз ауп ус башаза иухуу,
Ашьыргэында, уара, ашьыргэында,
Арака еа ажэак атахуу?..

Упшқам, абар, ушла уапысуеит,
Хацарак ухъз ахым.
Ажъа еипш ушэазызоит,
Ушьыцуеит,
Ашьыцреи ахатареи еицым!

Рахэыцны агэыр ата укылсуеит,
Укылс хэа ателбжъ уахар!
Ухылџа-псылџан ушьтыцуеит,
Ухылџа-псылџаха рхэар!

Уқъақьоит узыцэшэо зегъ рџацхъа,
Уеихаб иџацхъа уқъақьоит.

Уи иуа-итахы, уи игэакъа
Рымац анууа – иузшоит...

Ушызбо иаразнак уцэышхоит,
Асёоҳэа амахэта ццэар...
Икауцо уакэымшэо укэхоит
Иаалыркъан цхыз баапск убар!..

Ажэа зегь рацхьацэкъа уахэоит –
Уеихаб ибла цысыр,
Унап зегь рацхьаза уоахоит –
Уоах хэа уи дуёацшыр!..

Схацоуп хэа укэлацэа ужьахуеит,
Изутада урт рахьтэ ужэоахыр?
Хэынтэ иахьа уажэа упсахуеит,
Хэынтэ иахьа ажэоан дыдыр!..

1968

АЗЫН

Зныкгы иахмырбазакэа асы,
Умёаслоит, асас еипш, лассы,
Суҳэоит, азын, сык лашьты,
Уаюцас шэарыцара сышьты!

Адэкэа кэашза са исырба,
Цытрак агакны уеырба,
Мацзак ахьта са саркы,
Уцаа агьама цкъа исыркы!

Ацла рымахэ ааларкэы,
Нармак ныкэыршэ нас, ахэы,
Азын суҳэауеит, сынтэа,
Ахэштаара ацгэы ехэартэа!

Ашьашьал –
Ацаа анапқәа –
Ирхынхалаз хаонқәа!
Ауатка – ацыс ахы хнацәоз,
Ацыс – аценцдырае итәоз!

Ацәыкәбарқәа ашәак дырхәа!
Хара ашьхақәа тахәхәа!
Уеырба, цытрак уеырба,
Сабгы ишәицалааит иаупа!

Амра! Мачк цъара уеза,
Ушәахәа җазны иаххыгза!
Иахьак – умахәыз зынзас,
Иумаз ацтақәа хтырцас!

Азын! Сышьта асы ианыз!
Сухәоит, цытраамтак схәыңыз!
Лакәқәак схаштхьейт – исырха,
Хқәацае знык ацәкьа сырха!..

Атахмада игәы аатга,
Иажәра гәырғьак азаага!
Сухәоит, азын, сык лашьты,
Уаџцас шәарыцара сышьты!

1969

СТАМПЫЛТӘИ АЦЪАРМЫКЪАЕ

...Длымтиир – уа длыдыцсылон,
Длымтиир – еиха еицәан.
Илзыцшыз зегь лыбла ихгылон,
Амла, ачымазара – нцәан.

Дцэыцагылан, цъара, акэакъае,
(Дааит зегъ рацхъазагъ шыжжы)
Уа, Стампылтэи ацъармыкъае,
Ирылыѳуан ан лыбжжы:

– Сычкэын иоуп, дсаазеит снапала,
Дал – Ацсны цшза агэаны,
Сшэылахэаахэтуам сара сшьала,
Дыстиуеит имарианы...

Лца зацэ дихэацшуан, дуазыруан,
Мап, илбомызт даеа мѳак,
Даазхэоз тэыс дкаитцон, илдыруан,
Аха имоурыз ча-ѳацак!..

Аца рыцха цшьаала дгылоуп,
Иан длыхэацшуеит ибла траа,
Ацагъ, ан леицш, гэаѳрак далоуп,
Уажэы-уажэ длазцауеит ус уа:

– Сан, бызцэажэои тыркэ бызшэала,
Арт зынза ацсшэа рмахэои?
Былагырзкэа зцои еикэхэала,
Сан, Ацсныка хамцаои?

– Сычкэын иоуп, дсаазеит снапала,
Дал – Ацсны цшза агэаны,
Сшэылахэаахэтуам сара сшьала,
Дыстиуеит имарианы!..

– Сан, бызцэажэои тыркэ бызшэала?
Сан, бызцэыуеи еиматэаны?
– Сшэылахэаахэтуам сара сшьала,
Дыстиуеит имарианы!..

...Длымтиир – уа длыдыцсылон,
Длымтиир – еиха еицэан.
Илзыцшыз зегь лыбла ихгылон:
Амла, ачымазара – нцэан.

1969

АХАСКЬЫН АНЫКЭАРА

Избоит, адэеиужь ду иахысит,
Мац-мац, ашьтыбжь мыргазо...
Ацста итысит, ахра иафьсит –
Цьара аргама, цьара аэзо!

Адгьыл амч, агэьргъара –
Ахаскьын аныкэара!

Абар, ахапы иахьталаз,
Азиас ацаф иахьазхаз,
Ацла икажбызгьы иахьхалаз,
Ацеиць иахьтияаз – илашьцаз!

Ахаскьын аныкэара –
Ацстазаара адэыкэлара!

Абар, амра иахьарфоеижьыз,
Абар, иахьаблыз цьара асы,
Акэчышь еицш (акатран ахьейкэцаз),
Иахьагэьлтц, иахьтала ацсы...

Цсы зхоу зегьы среигэьргъоит,
Урт рыкэцара сеихырхэоит!

Ада-сса –
Адгьыл ацэа иалоу,

Адгъыл амч, агэыргъара!
Сгэеисра шьтызхуа,
Цсыс иахало,
Ахаскын аныкэара –

О-мчык реиҕагылара,
Есышыжь амра апылара!

Сыбла ахызгоит адунеи ду –
Избоит изхьоу амѡакэа.
Сыбла ихгылоит икаамету
Чингис-хан иеышьтакэа!

...Абар, еижэыло атанккэа –
Ахаскын цшқа зцахэаеуаз!
Ажбакца иафаз автоматкэа –
Назаза адэеиужь ианахаз!

Аха ахаскын ызуама?
Ашьта адэы ианыцуама?

Цъара азыхь сара саҕыхэоит,
Цъара ашьацра сылаиоит,
Ахэырбгъыц хэыц сыхэра иахэоит,
Арѡаш сталоит –
Сеыскэабоит:

Сгэыргъо сацуп адсабара,
Уи са сзыхэа имра лашоуп.
Адсабара амч-алшара
Сахылцт –
Кэылзыс исыкэыршоуп!..

Сылацш амч, агэыргъара –
Ахаскын аныкэара!

Еимда, еимда адунеи ду,
Уртал, иргэыргға аштақәа!
Уѣиа, иузҳа, унеи – иахънеитәу,
Ушьацра илиааит сашәақәа!

Адгъыл уқәыз, ацәгъа хәынчә,
Адгъыл ауп зегъ пашәзыркыз!
Са сыңсыргъы, снышәнап ҫычә,
Сан лкас аипш усықәыршәыз!

1969

* * *

Уажәы-уашьтан бааира сазыңшын,
Сгәы еисуан, ишеисуа аипш амшын,
Сылаңш уақа уаа-шәҫык ирыхъзон,
Сахъгылаз – зқъы рқынза сыңхъазон...

Гәҫарак сыман – бшымаауаз зхәоз,
Гәтыхак сыман – маза са сзыңәшәоз,
Гәыңрак ыкан – уа сырңшны сызмаз,
Еңәак кыдын – зңәара лашауаз...

Уахакара ба ббара смазхъың,
Уахакара сказыҫазы смағъың...
Уахакара бзиа бсымбазаң,
Уахакарағъ быңшзаны бкамлаң!..

Уажәы-уашьтан бааира сазыңшын,
Сгәы еисуан, шәазызарак иаҫын,
Гәыңрак цәырцуан, гәыңрак аеазон,
Сахъгылаз – зқъы рқынза сыңхъазон...

1969

АЕЫ БЫЛГЬОН

Ухнахуан аапын алакта...
Ацгэыхшкэа ртиааит ахэыста,
Амжэабыгъ цоит икатаза,
Ашьяацгьы зсоит ииацэаза,
Адгьыл ацэеижь пхоуп,
Шэ-сахьак шэы-цъара еиласоуп!..

...Иаци жэаци иауан акэа,
Ихкэеит. Акэарасақэа
Кэбақэшэо ағарае избоит,
Цшьяала аапын дгьыл боит,
Ихнахт гэацхарак са сxy-сёы:
Аеы былгьон адэаёы!

Аеы былгьон, асарххон,
Ашьяпқэа аоада иархон,
Инахэ-аахэуан иара,
Ацсашьон агэазхара...
Зны азқэа икэион, аеазны
Ганха ишьталон аеёьаны.

Асаргэыбзыгуан, ацсашьон,
Шэымтак аамта агон,
Нас, оацхьа амч зегъ еизганы,
Ахгьы оышьтыхшэа икны,
Инахэ-аахэуа аеаёьон,
Ашьяпқэа ахауаё еиннаёьон...

Ицхон амра ашэахэа,
Ахылоа-цсылоа еиптыхэхэа
Цшьяала ажэоан ахь ицон,
Ажэоан иацэа урт азон...
Ишанан аапын ахаёы,
Аеы былгьон адэаёы!..

Сзахэапушамызт сызхара,
Сапырхагамызт цъара:
Иарак иатэын ари адунеи,
Ипнашэон амчи аёареи!..
Ахала ибылгъон адэаёы, –
Гэацхарак иарлашон схы-сёы.

1969

АСАСААИРТА «АСТОРИАЕ»

Циак са сышка гэгэала иасит...

М.Л., 1966

Абра хаипылт, –
Иареи сареи хаидтэалан,
Иаажэуан абрака хыыцагы бныхаёа.
Быцшын азеипшынхартэ бара бхала,
Шьта сышьтахька икасцон сара ашьаёа.

Абри ауха атцхгы акыр ихьшэашэан,
Аоадатэи ажэоангы хэшын.
Сара сгэацаё пхарак иауа-иашэан
Усгы иубомызт, –
Сара сгэаца блын.

Шьта са сзыха –
Уаха бпагъазамызт,
Зегь еакала срыхэацшуеит уажэ ыц...
Шьта са сзыха –
Амаалыкъ-цэа бхамызт,
Инцэеит абрака,
Ипцэеит уи арахэыц.

Иара ишка гэалак сымазамызт,
Исырбомызт ихаамыз лактак.
Цэафалагь –
Рацэак хайцэыхарамызт,
Игэацхон са сеипш иарггы акониак.

...Зегь здыруан, –
Зны банынаскъазгоз –
Ихъантоуп уи амш уажэ еихаггы...
Зегь здыруан, –
Ха ханеибадыруз,
Аха исыздырзомызт акггы!

Уаха еипш барей сарей хайцэымшэац, –
Шьтарнахыс ихамазам хэатэык.
Уаха еипш барей сарей хайцэымзыц,
Уаха еипш хадымлазацызт цхык...

Сара сзы –
Уаханахыс ицхамызт
Анкъа са исызгэакъаз анапкъа.
Сара сзы –
Уаханахыс иччомызт
Мра шэахэала итэыз алактакэа.

Шьта ицахьоу зегь –
Уаха изыхынхэуамызт,
Еикэыломызт уаха даеа мцак.
Ицэахызггы –
Уаха ибзыцэахуамызт,
Шьта са сзыхэан иасит даеа цшак...

Насыц бымаз!
Бымоа хирыз!
Бмызын!
Еа насыцкэак роуп хара ихазшаз!
Ихьтамхалааит –

Бара бзыхэан азын,
Ацх лашьцагь ба бзыхэан илашаз!..

Асасааирта «Асториае» ха хайдтэалан,
Иаажэуан абрака бныхэаеа...
Быцшын азеипшынхартэе бара бхала,
Шьта сышьтахька икастон сара ашьаеа.

1969

АЗЭГЫ БИТЭЫМ!

*Вы помните,
Вы всё, конечно, помните.
С.Есенин.*

Азэгы битэым –
Са сгэаеуоп бахыкоу!
Са сгэаеуоп бахыз,
Багьахыцсуа!
Ишэартоуп амѳа,
Иахьа ха хзыкэныкэо,
Лахьынцак ауп хѳыцьягь хазбылуа.

Сааит ба бѳы!
Ахара исыду басхэоит,
Са исымхэаргы
Ибдыруеит уи бхата.
Ацыхэтэан акэны
Бгэы ахалалра сахэоит,
Маза-гэыцрак
Хылааит ба блакта!

Ицаз азыхэа –
Исабымхэан ажэакгы,
Хыцъагы хзыхэан –
Икалаз еилкаауп.
Избоит, уажэшта,
Избарц сара исыхэтэзгы,
Зегь назоуп,
Инамыцхэынгы иттэаауп...

Сара истахыуп –
Цаса еипш хайдтэаларц,
Сгэазхарацэкъа –
Быбла сыртапшырц, –
Зны хаххыз
Амшын агэы хайцхыларц,
Зны хахьтэаз
Акахуажэыртае хайцтэарц.

Абар, дахыгылоу
Уи апхэыс,
Дыбдыруит...
Ибгэаларшэ,
Ашэткэа ааххэауан уи лэы...
Брылапш лышэткэа!
Ига –
Ибгэыдымзало!
Ишылашацгы илашааит бхы-бэы!

Исахэ уи ахыз –
Бара затэык исабхэоз!
Хаштра зкэым ахтыскэа зегь шэлаша!
Хайкэшэап уатэы –
Хыцъагы зны хахьейкэшэоз,
Бара –
Са сымра,
Сыжэџан,
Сынцэахша!..

Издырт уажэшьта,
Издырт,
Сыңсы сыхнахит...
Сынасың саргэаҕит, ааи –
Мыцхэы!
Аццышэ айцш
Икэашхеит,
Ашла ихнахит,
Ҳанеибадыруз иеикэацэаз схахэы.

Издыруада,
Шьта ҕацъара быцшхъазар?
Бгэахэарақэа срылцхъазар зынзас?
Бгэацағгы назаза ицэахъазар
Игэтыха-мцабзны
Бгэаца зегъ иацраз?!

Издыруада, шьта
Аацынра маауазар?
Импытуазар ашэтқэагъ, ҳаҕеита?!
Издыруада,
Ацсаатэ рыбжы мгауазар?
Ччацшь-мацэыскгы хыцзар ба блакта?!

Издыруада,
Амшынгы хышэашэахъазар –
Барей сарей ҕыцбарах
Ҳахьтаз?
Ацх ссирқэагъ
Риецэқэа таахъазар,
Ашьац ахысзар –
Ацстазаара зыхэтаз?!

Сыбзиабара!
Умца сыгыумыжын,
Ухэаахъ снаг!
Сыргэак,

Сыпсы сҕаца!..
Аха, назаза,
Суҳэоит,
Сгэы каумыжын,
Уагэтамсын,
Абга умырхэан слахынца!

1969

* * *

Уаха бдэылцуеит ба быоны,
Бахьиз, бахьаазаз аоны...
Рапхьа агарашэа ахьбаҳаз,
Хаца бцартэ еипш иахьбызхаз...

Зегь реырцсахт ба бзы:
Бкыдыпшылауеит атзы –
Уа апатретқэа бызхара
Ибызбом уаха бара.

Зегь реырыцсахт ба бзы,
Ңыщ италеит зегь рыцсы.
Бхэычы матэакэа бызцауеит:
«Хара хныжыны ба бцауеит!...»

Избоит, избоит, ауразоуроу,
Биеипшуп амцашоура змоу:
Бызтэом, бызгылазом цыарак,
Акака цэырцуеит бахьыпшлакь...

Ааи, ионоуп абра бхэычра,
Арака аеибнатейт бҕара,
Бышэтит арака, ба бышэтит,
Ара бхэычы хэмаргақэа ажэит...

Са истахуп бара бымшхарц,
Ишбатэоу бынасыц лашарц!
Са истахуп бахънеиуа аоны
Базылцхарцаз бымраны!..

Быцшуп, амца бгэы иташуп,
Былабжышкэа алеира иаеуп, –
Уаха бдэылцуеит ба быоны,
Бахъиз, бахъаазаз аоны!..

1969

АРГЕНТИНА

*Хара икоу Амазонка
Са сымнеиц знымзар-зны.
Киплинг*

Са саауан бара бнаскъаган,
Саауан сылахъ еикэцаны,
Хэыцра-шэк рымѡа сгэахъы инаган,
Хэыцра-шэк срыман сыткэаны!

Ицон автобус шыта ишытхысаа,
Ақалақъ ахъ иназарц.
Цшыаала дсазцааит цхэыскгъы ус уа,
Сылахъ зеикэу еиллыргарц.

Атак лыстеит: «Сара сгэаца
Аеродром аќны иблит...
Бзиа избауаз назаза
Аргентинаќа дыприт!..»

Баша исхэеит ус. Амашыына
Цон ишытыцпрауа зынзас,

Са исыздыруам Аргентина
Ахъз абрака изысфашәаз...

Са бнаскъазгауан бцарамфохъ,
Уи аены акэын афхэара...
Бымфә хамызт Аргентинахъ,
Аха иалган Апсынра!..

Бсымбеит уаха. Уи нахысгы
Сыззыцшымыз кыр калеит.
Әә цәкәырцак быштнахит, насгы
Бымфә әацъара ибырхеит...

Са сыцшит, сыцшит акырза,
Сылахъ шейкәыцгы еикәуп,
Хъаак сгәацаә, имхәа-мырза,
Ҥаха сымтәзо ицәахуп:

Уахгы-еынгы сара исыдхалт,
Уи иагоит сыцсы зегъ тых...
Уажә аакъыскъа фәпхъа садтәалт
Аргентина атоурых...

Сара уака быкоу цысшьоит,
Апальмақәа рыгәтаны,
Цхыз хней-ааиуашәа еитазбоит,
Даәә мшынк апшахәакны...

Аргентина, Аргентина,
Хара икоу, хараза,
Уара уцшзара хазына
Исымбарцу шыта зынза?..

Уцсаатә зымпыруеи ха хкынза?
Изымгой уашәақәа абра?
Уцша замысуазеи Адснынза?
Ухароума, ухара?..

Сгэыгра сыпхьауеит макъана, –
Исыщрыцуам сгэы иташу,
Аргентина, Аргентина,
Уажэшьта снеира уазыщшу?!

1969

* * *

Амѡан быспылт уажэ аакъыскъа,
Исгэалашэт бантаз апара...
Мап, избахъаз бакэзамызт анкъа,
Аарла быздырит сара:

Ибыгуп –
Бзамѡакэа цэышуп,
Ицэаакза еилахэаракгы бкуп,
Ибыгуп –
Агага беипшуп,
Хъаакгы быблакэа ирхуп...

Зны сѡызак дыхнахъан ба бсахъа,
Адунеи зегъ дакуамызт иара...
Зны дгэабтон,
Зны дгэабтомызт цагъа,
Блак-ѡакуан,
Быпшуан еацъара...

Бцеит бара хата, насыцла
Беикэшэам хэа сархэоит зегъы...
Сѡызак дааигеит иара икэлак,
Дааигеит. Иеицуп иахъагы...

Бызбахэ лассы-ласс исеихэоит,
(Апсаатэи ауааи ирыцэзо).
Имоу аразкыдара гэнигоит, –
Далоуп амшын еипш дызсо...

Атцла махэ гэастоит ақэапае –
Ашэыр калаанза иццэаз,
О-етцак ажэоан ду ацае –
Иеицэыпсыз,
Зымоакэа еихъаз.

О-цстазаарак сыбла ихгылоит,
Рыобагъ – ииасны ицаз.
О-насыпк цхызла еицылоит –
Анасыц пабырг зыхэтаз!

1969

* * *

Сацхьацэкъа бгылан, бпырны бцарашэа,
Сацхьацэкъа бгылан, сыпшуан харашэа...

Сыпшуан харашэа, бызбарц иааигэаны,
Зынзаск иааигэаны... бмыпшырц хараны.

Убаскан, – иаразнак сыбпырцыр стахын,
Убаскан убас еицш былацш сакын...

Сыбпырцыр стахын, сцомызт цьаргьы!
Сцомызт, – сцазомызт, бцомызт баргьы!..

Еицэажэеит хагэқэа, – ирхэеит ихэатэыз,
Моак акэын ашьтахь ҳоыцъагъ ҳазныз.

Моак акэын, ааи, иуадаоыз моакы!
Измаҳдоз ҳанасып, ҳгэыгра, ҳхықэкы...

Ирхэоит: икам, измам аеҳэара!
Ирхэоит иара убас игазоуп аёара!

Игазоуп аҕара? Шәа шәажәа разаз!
Сара шәа шәҕаҕа назаза сгазаз!

Назаза сгазаз! Стагылаз кәракы!
Уи ақәра ууадақәа са срыҕонакы!

Моак акәын, ааи, хҕыҕаҕа хазныз,
Моак акәын ха хзыхәа ихьантаз, иразыз...

Уажәы?! Ба ибдыруеит икоу уажәы:
Слахәуеит сара, ааи, слахәыцәкьоит, слахәы!

Исыздырам, хайпыртхьоу, хайпылоу еиҕа,
Исыздырам – исцәыуадаҕуп схаҕа...

Са сыштыахька схьацшуеит, – еиҕасшьоит ус,
Снаскьоит сара уахь, – еиҕасшьоит ус!

Избоит уи атыцгы, – хахьейпыртцыз зны,
Исыцуп, исыцкоуп, самоуп сбылны.

Уи аахыс зкы-мш цахьейт шыҕа уеизгы, –
Хайдгылоу цысшьоит уака иахьагы!..

1969

СХАЛА, СА СХАЛА...

Схала, са схала ауада сыҕоноуп,
Хэыцрақәак срылоуп, акыргы ихьантоуп.
Аденцыйр акынтәи сыцшуеит адәахы –
Аразны азыхәа исыцсахит ахы...

Амшқәа иреиҕу уаха ихынхәрым,
Бжык, исызгәакызгы, шыҕа исахарым.

Цсаатэкгы амцэыжэоакэа –
Еиха икэадахап,
Лагырзык ашытакэа –
Гэык иазынхап!

Игэнызгоит, игэнызгоит схы сахьагоу,
Испырцыр ауам имоасны ицахьоу!

Уи ськэшоит, исыцуп –
Са сзыхэан ицшьоуп,
Сзаиааиуам, исыцэахуам –
Шьта илахьынцоуп!

Шэ-хэыцрак сышрылаз,
Шэ-хьаак сшыртэз,
Шьафакгы сзыкамцеит –
Сара исыхэтэз!
Есаaira са сыцха снапала исфакэон,
Исызгэакьаз,
Ссызгэакьаз – мац-мац инаскьон...

Санфыха –
Адсаатэкэа рашэа еикэтэахьан!
Санфыха –
Ашэацыцац рыбгы кацсахьан.
Санфыха –
Ицэоз мцакы сахьыцшит!
Санфыха –
Сылагырз сзамоа иахьыжжит.

Ськэша-мыкэшагь –
Гэгэала идьдхьан,
Ажэоанаф амацэыс –
Ашыта зытхьан!

Схала, са схала ауада сыоноуп,
Хэыцрақэак срылоуп – акыргы ихьанцоуп...

Ишэшъуп ари амшггы – илеиуеит акэа,
Ихьшэашэоуп анкьа ишахэ-шахэуаз снапкэа.
Апенцъыр акынтэи сыпшуеит адэахы,
Аразны азыхэа исыпсахит ахы!

1969

АЛ. БЛОК ИНЫШЭЫНТРАФ

*И перья страуса склоненные
В моем качаются мозгу,
И очи синие бездонные
Цветут на дальнем берегу...*

Ал. Блок. «Незнакомка»

Ирхэоит: дырбоит абрака мейшала,
Жэытэ цасла еиџкаау такэажэык.
Даалоит абрахь, лсаатаз, лымала,
Иакуп уи ларгъа напггы шэтык...

Днарылс-аарылсуа ахатгэынкэа,
Днарылс-аарылсуа, жэа мхэазо,
Уа улапш лыкэшэарггы лтахымкэа
Даатгылоит уа, уаф дымбазо!..

Зегь збеит уи ашыыжъ!
Сара сылала!
Урт ашэткэа ныкэылцеит игэы...
Уи дгылан тынч убра, ла лымала,
Уи дгылан лымала такэы...

Дыпшзан апхэыс бырг, о, акалашэа,
Деибытан жэытэ-цасла ихыркны!
Еилкаауп убаскан сара исгэалашэаз:
Ла лоуп – Идырым – цабыргны!..

Избон: аѡыцьагъ цѣа еипылоушѣа,
Ресторанкаѣ, хѣылцазы...
Апоеѣ – ишаноеу хѣыцѣак далоушѣа,
Лара – днееи-ааиуашѣа хазы...

Лбырфынтѣк илшѣу – лѣѣеижѣ алыпѣо,
Нас лыбла зыжѣкѣа иаѣѣаза...
Апоеѣ изы ауп насыѣны дзылѣѣа,
Дзыжѣѣоантѣу, дызхытѣѣау зынза!

...Дыѣстѣѣоуп, дымроуп, дихоуп дихагѣежѣуа!
Дтѣоуп уа имала, дзаѣѣаза.
Ѣа ѣѣыѣак, иѣегѣ, ѣѣыѣак аагишь уа...
Ѣа-ѣѣыѣак – ѣѣыѣак – ѣѣбараза!..

Азѣгѣы издырам, маѣ, игѣ иалаѣѣоу,
Имаза змадоу аѣо ауп!..
Ихшыѣѣаѣ ииѣо – иѣам, иѣаѣѣоу –
Зегѣ ыѣоуп, иѣамзар гѣырѣѣоуп!

..Аа, дааиуеит ишѣка, дтѣоит аѣенѣѣыраѣ...
Ла лоуп уи имра, илахѣынѣа...
Ѣѣыс ла лоуп ихѣоу, зехѣынѣѣара,
Дтѣоуп уа имала дзаѣѣаза!

Ла лоуп убѣаѣа атѣх зырлашѣо,
Дзыхѣѣо, дагѣылызго ашѣшьы.
Ѣ-аамѣак – ажѣытѣ-аѣатѣ – ирылашѣо,
Ѣѣра зѣѣым, ѣѣра ззымдыруа аѣѣашѣы!

Сыргоит хара – алаѣштѣашѣѣараѣѣа,
Аѣан, зегѣ ѣѣырызгаз дахѣѣо –
Днарылс-аарылсуа аихатѣ гѣѣараѣѣа,
Днарылс-аарылсуа – жѣа мѣѣѣазѣо.

Абар, шыкәса хнѡажәа егъагым,
Уи лышәткәа анышәынтраѣ ишьтоуп...
Еилкаауп – Идырымггы уи лакәым,
Еилкаауп – Идырым лара лоуп!

1969, Ленинград

* * *

Ажѡан ашәакъ еицш еицоуп,
Гәтыхақәак амоуп, иазом,
Ацых убас илашьцоуп –
Улацш шыаҕак иназом.

Ус, ажѡан цысит,
Игәыргәырит,
Бжбык уахъ абылгәара иаҕын...
Адгғылггы иказ адырит,
Иказ адырит амшын:

Илашеит сара сҕацхъа, иаразнак,
Италаха ицшыз адунеи,
Ажѡан агәы зегъ чаразуа,
Иныкәнагоушәа атарчеи,

Амацәыс цәыркҕеит, ихысит
Апсабара иазыкнаҳаз ашәакъ!
Сахыгыз иаразнак сытрысит,
Икачҕоит, илашоит сахыцшлак...

Ақәыршаѡггы – уахынҳалап,
Убас еицш илеиуеит иара,
Угәаца шәазызарак талап –
Ға пытрак иакәымцыр аура.

...Исырцэоит афымца-лашара,
Икаххаа илашоит адунеи!
Ацсабара, хазшаз ацсабара,
Иназазоуп уа умчи-улшеи!

1969

* * *

Сара сымра, упха, сырҕыха,
Алахьеикэра са искэыблааз.
Икэадырыз сара сеыхэа,
Са сыцхызкэа ргыама хааз!..

Схызхыз амоакэа мариамызт,
(Маза-хьаак азбахэ схэоит).
Сгэы сыххэыцуамызт, иауамызт,
Иахьагь сылахь еикэнацоит.

Ашэткэа анызбо, гэырфоак соуеит –
О, исгэалашэо рацэоуп!..
Гэтыхак усқан аеароуеит –
Азэ изыхэа ихьантацэоуп...

Ашэа ззысхэоз аҕхэара аман –
Иказ цыышьон ҕхэара змам.
Хара ицэахугь – аргаман
Мап, ицэырымцыр ауам.

Аха, сыжэоан, утбаа-тыцэыз,
Уара уца зегь лашаз!
Са сиецэахэ уака укыдыз,
Мцак имыцэо сгэы иацраз!

1969

СА СЫРХЫЛЦИТ

Са сырхылцит ашьха зыхькэа –
Ихызтцэо ацхын унацэа;
Ажэоан иалоу ашьха зышкэа,
Зыцсы имаздаз анцэа...

Ацстхэа кэашкэа са сырхылцит, –
Працас ажэоанае изсо...
Аацынтэи ашэт сагэылцит –
Азын сцэырцуазма, сеимсо!

Асы шкэакэа – са сагэылан,
Иагран амацэыс сыцсы...
Ацэкэырц саркэа дуқэа срылан
Амшынае, –
Срылцуамызт лассы...

Сшэырын даеазны – тагалан,
Сшэапшыын аацын, – шыжбы...
Уахынла арцу рашэа салан,
Еынла –
Иго ацсаа рыбжбы.

Сыжэбон есаaira,
Сыжэбазомызт,
Сыжэбон, –
Сшэыздыруамызт цкэагы...
Са сыкан, сыкоуп,
Сыказамызт...
Са сшэыцмызт, сшэыцуп ескынгы.

Зны шэареи сареи хайцэажэоит, –
Хаччоит, хэхэмаруеит,
Шэыбла схуп...
Ус-ус, иаразнак, шэылацш сытшэоит,
Сшэыцшаа – быжэрабыжэцэа стэахуп...

Ма иѣшѣаз абѣгы –
Са сзыхѣа ихызоуп:
Уи сыкѣуп, – сыцѣоуп,
Са саапцоуп...
Мартакс –
Тѣиц хѣычык схы иацоуп,
Ашьац рыбжьара сыбжьаиоуп...

1969

АЦСУАРАХЪ

Сузымдыруа зынза сеысыпсахыр –
Даеа моак, ишѣартоу, сананыл,
Ма цагъарак иахъа са сыхнахыр,
Уара сухѣоит, Ацсуара, сынкыл!

Сзыкѣтѣоу амахѣ сара саѣахозар –
Сашьцѣа ирызсырхиозар ашьацхѣа,
Ма зны иухыччоз иашѣахъ сиаигозар,
Уара сухѣоит, Ацсуара, сѣахѣа!

Уа унапы сыркы –
Анапкѣа иреигъу!
Ихъшѣахаанза уажѣа кѣыш сырхѣа!
Иаштѣа стоумгалан имахагъоу,
Соызцѣа рыгѣта соызара иазырхѣа!

...Иупгыло, узтахым уриаины,
Азиас еипш уццакы, сцѣахѣа!
Ацсуа Дгъыли Ацсуареи урызгѣдуны
Ацсыуала Ацсны азы ушѣахѣа!

Быжь-шьхакы урхыс!
Уца, исзеикѣца,
Уа уахънеиуа амца быжь-цѣара...

Абыстаацэа абна илоу ылца,
Уара умѡа иакэыз нагзара!

Са сеыжэызцо рахатыр сымбозар,
Цагъа снеины аеышькыл санангыл...
Ма сгэы ашыра сиааины сацыцкьозар,
Уара сухэоит, Апсуара, сынкыл!

Санинахыс сгароуп уара угара,
Иахьатахымгъы исумтан снапы.
Усызныкэа, ишизныкэо ахшара,
Уцэеижь салоуп, сацоуп угэыхэцы!

1969

ДКЭАШОН АЦИГАН

Дажэхьан уи цэгъаза,
Ишлан ипаца.
Дхэхьан, – имата хэыч дицын.

Цхынран, еибашьран...
Ақытае – млакран,
Ххаблахь дыбжьалт, дымѡахыцын.

Рацэакгъы атахзамызт,
Рацэакгъы бжъазамызт –
Хаизигеит – ибжы наирган:

Лапкъак, цш-лапкъаказ,
Икацшыыз ма ишкэакэаз,
Дкэашон ациган!

Итацэын ацакэа...
Иахзон ахэычкэа –
Цш-лапкъак, цъара, ишакэхалакгъы...

Дкэашон ациган,
Дқамсон ациган,
Дкэашон убра – ишабалакгы.

Ха хгэыргъон мыцхэы,
Иахбон ацьшьахэы!..
Дкарахар – мацзак ипсишьон.

Иааугон цш-лапкъак,
Иаазгон цш-лапкъак,
Дкэашон ациган, дкэашагэышьон!

Иматa дшэахэон...
Еиниъьон... Дкэашон, –
Дкэашон ауаѰ бырг – дкэашагэышьон!

«Еихауп са слапкъа»,
«Еипоуп уа улапкъа...»
Деимахкуан, – иргылон асаба.

Ифыкэкэон апхыз-баа,
Хгэы цон итыпраа,
Икаитон ациган уа апсаца!..

Иблахац еилагон,
Уи аарлахэа дцон.
Аидара – иматa хэыч датан...

Сыцшуан сахъхэны...
Са сылахъ еикэны, –
Хъаакгы талауан сгэаца:

Ацш ыказтгы аоны, –
Са сдэықэлон спырны, –
Абрака сдэықэлон смыцшзакэа!

Уи са сихъзаны:
Ацш истар стахын!
Ацш истар стахын,
Уи уаха –
Дмыркэашазакаа!..

1969

* * *

Исхамыштуа исгэалашэит усқан цхынран,
Ҳацсадгьыл ажэоан хэшын, – еибашьран,
Ленинград амца далан сашьа,
Уи ахьчаразыхэа икеитэон ашья.

Шэкэеикэацэак ус ҳаоныка иаазеит,
Ҳаштае назаза гэырџоак аеазеит...
Ҳаштра уи иакэым, бзанцыкгы ицсуам,
Атзамцае икнахау исахьагь иауам...

Ус, убри ашътахъ, имцыцкэа рацэак,
Ҳтаацэа рыхъзала иааит матэакэак –
Сашьеихаб ишэицоз, уи итынхаз,
Аибашьрае амцеи ахътеи збахъаз!

Быжь-шықэса схьцуан, усқан цхынран,
Ҳтэыла зегь амца акын, еибашьран...

Сашьеихаб иматэа кнаҳан аоны,
Ашътахъ уи кныхны, ғыц ирбганы,
Аматэа сзырзахт акласс ахь санцоз,
Уа зегь реацхьа са сымеырбоз!..

Аха, сандуха, хьаас искит,
Исырхаз аматэа амца снаркит!..

1969

АПАТРЕТҚӘА

Абар, кыаразаа тәоуп са сәапхьа,
Ршәакькәа рыпсақәа царза.
Ркантаруазкәа еилышь, цьарсахьан,
Рыхәда иахшьуп ихьантәза...

Уа зхәычы дызку аныкгы
Дрылызбааусит рыгәтаны,
Иахшьуп аганахь хылцарчыкгы –
Ацла амахә аханы...

Шәарт, асахьакәа, апатреткәа,
Альбомкәа ирымоу ицәахны,
Ихаосыз, ииасхьоу ахтыскәа,
Ишәыма шәцоит еикәырханы...

Имиц – шәымазақәа изыжәгоит,
Иихьоу – икәра еикәшәырхоит...
Амшкәа, ашыкәсқәа еизыжәгоит,
Еихьышәыгзоит, ишәыхьчоит.

...Саб, уансықәлазтәи апатретгы,
Абар, иахьыску уажә сара.
Зызбахә соуҳәалоз уеыҕгы,
Агәра иахо ицшуеит хара...

Ухтырпа, уапсуа кәымжә, укама,
Уцшра-усахьа, уғара...
Ус еипш ала са срыхьзама,
Аха избоит зегь рхаҕра!..

Ажәытә сахьакәа, апатреткәа, –
Аамта агәеисра, ашьаҕакәа,
Хара имҕасхьоу ахтыскәа
Иртынхо рбака хәычкәа...

1969

* * *

Иалоуп, еимнадоит ақыта
Тагалантэи апша цэыцэза,
Ахьта ыналазом хмапурта –
Ақдымца еикэуп ихэыжжаза.

Аишэае – акакан, ауатка,
Акаб, апшаза, араса.
Иахьагы исгэацхоит абарткэа,
Исхыцуан усқан аа-шықэса...

Гомер диацлабызшэа хгэыла
Даеуп ажэабжь ахэара...
Шэы-уаак Нартаа еилагыла,
Абар, идэыкэлеит ныкэара...

Шьта схынхэышам саргь аоныка,
Дарбан сгэахэара иахьзо!..
Сара сицуп Нарт Сасрыкэа,
Сиехьынтэалоуп уи дахьцо.

Харт еицахшыит агэылшыапгы,
Нартаа дукэагь хрыцэшэазом...
Ацэца ааникылоит ус сабгы,
Краамта ихэо сахазом...

Сан даакэымцуа цшыаала дхахоит,
Ас еипш аласа зытуеит.
Хгэыла цэыщак деитаоахоит,
Сахэшья апшаза лызуеит...

Ақдымца иканапсо акэицкэа
Цхныга бзиак иакароуп.
Хгэыла иажэабжь арахэыцкэа
Рымоа хашта, хгэара итгоуп!

Шьта сабахынхәуеи аоныка!
Өыкгы абакоу Бзоу иахьзо!..
Сара сицуп Нарт Сасрыкәа,
Сиехьынтәалоуп уи дахьцо!..

1969, Москва

* * *

Имџамсыз убрака схәычра,
(Акытаџ ауп иахьсызхаз)
Игәхьаазгеит Акәа сара –
Сымш лашарақәа ахьцаз!..

Убахчақәа, уханқәа, узқәа
Мазажәак са сзыхәан ирхәоит.
Угаџа, ужәџан, ухәқәа
Апсышәала ицәажәоушәа збоит.

Убракоуп Дырмит ибака
Ашәтқәа ахьазназго шыжьы...
Схы саназхәыцуа цхьака
Уброуп агәра ахьызго сыбжьы.

...Уцшзоуп, улашоуп, Бухарест,
Уацлабт Париж ахата!
Аха Акәака мчык сымцанарст,
Сгәы сыхоит, исыхоит еиҭа!

Уброуп уи дахьыздыр, убра...
Сашәақәа рзынгы ицәахым:
Илеиҭгасшьо дыкам цьара,
Дыкам, – дкаларгы стәхым!..

Уброуп сара сџызцәа ахьынхо –
Са сзымыҭсахыц бзанцык.

Уброуп сара сымра ахьыпхо,
Уброуп иахьсызцэырцуа шэ-насыцк.

...Апсынтэыла сымбац сызхара –
Еснагь сара уи сыгэтакуп.
Акэа, уи ухароуп уара –
Сугэыдыхэхэалан сукуп!..

Имѡамсыз убрака схэыцра, –
Сышыкэскэа иреигъыз моаст!
Игэхьаазгоит Акэа сара, –
Иуцэыззар стахым, Бухарест!

1969, Бухарест

АР РАШӘА

1918–1921-тәи аамтақәа

Иазхоит ари агэакра, ацыхэа пцэатэуп,
Апсынтэыла аиааира аргатэуп!..
Ихацкьап, хаҕагылап аменшевикцэа рдунеи,
Шэнеибац, ахацэа, шэнеибац, шэеицнеи!

Игылахьеит амра Урыстэыла агэахьы,
Шэыпшы, ахақэитра аазго хразкахьы,
Шэрыхэапш агэакра итагылоу жэлара,
Шэацгыл иҕыхо, икэцо Апсынра!

Ахақэитраз икаһаз имра ташэом,
Абидарақэа дрылоуп, ихьз кашэом.
Еихсыгъуеит ахысыбжь –
Иара дтазырхаз,
Цсра ақэым аиааира –
Ишья зызкәтәаз!..

Иҫыхоит, игылоит, икәпоит Апсынра,
Итыцырц ақырт меншевикцәа рхәуура...
Абар, шыта егъагым, хәргәылсит зи-мцеи,
Шәнеибац ахацәа, шәнеибац, шәеицнеи!

1969

АЛАШӘ ЕИНИКЪОН...

*...Еиҫкааҫысгыи ичара иамаз
Алашә мыжда ашәа имхәози...*

Алашә еиникъон, ацыркь дкәашон,
Хдамакъя идиржәуан, цәгъала идыршон...

Дыкан абрака: Арыцха, Ахәапса,
Дыкан абрака: Хырбза-кәырбза.

Дыкан, исхаштыз, Шхам Қыақыа-ица,
Хынтә итихъан уи иаб ихтырца!..

Дыкан Рашь, Ёбатамахжәа-ица,
Ауха ихыцуан ҫынҫажәихца!..

Ауаҫацшь итә иубац – имхацәгыи кацшьын,
Апатхь идыркызгыи – еикәацәамызт, иацшьын!

Алашә еиникъон, ацыркь дкәашон,
Хдамакъя идиржәуан, цәгъала идыршон...

Сыс-ица ҫитуамызт, дтәан уа хазы,
Иҫымтрала ҫитуан,–
Иазхон уажәазы...

Ионыка дыкәцны дцеит уа Ёбал-пал,
Рашь уи даргәаит: «Игап ахампал!

Идыруз – уи ала са сизыршэом,
Идыруз – са слыра Таташыгы изыхжэом!»

Иазыразхеит, ақыпхэа, Арыцхаи Ахэапсеи –
Ирулакь, мчыла, хынтэ имеимсеи!..

Ацыркь иахь датахэхэон уака Мшэылды:
– Иаарха, убас,
Ирдыды!
Ирдыды!..

Сыс-ица абрака Мшэылды диахэшьяцан,
Жьра-цэарак Рашьи Шхами ирыбжъан.

Акала еизыкан Арыцхаи Ахэапсеи,
Агэыхэпыхш рыбжъан Ауаџацшыи Қамсеи!

Кылзырџи Рашьи рыхэса еиуацэан,
Хрыбза-кэырбза – ицабаа рацэан...

Хдамакь дзаарххъан урт зегь азы,
Хдамакь фырхатца, Хдамакь ркэылзы...

Алашэ еиникьон, ацыркь дкэашон,
Хдамакь иркыкьуан, –
Цэгъала идыршон!

Кылзырџ, цасхэа, уажэы-уажэ деимхэон,
Сыс-ица зны-зынла аџарпын аирхэон...

Анасыц иман ауыха Хьахэ-хьац:
Хдамакь дицкэашеит! –
Ицэгъан даныбжъаз!..

Гэырғъаран уака! – рыстол сахатэан,
Такэажэ аџыстаак ислыржэуан атэан...

Длацэкэысуан Рашь иахь Қбақба-ипағы,
Исхэон уа гэаныла: шәеигымыз зеггы!..

Алашә еиниқьон, ацыркь дкэашон,
Хдамақба иркыкыуан, –
Цэгъала идыршон!

1970

БЗИАЛА, СУЦЫРЦУЕИТ СА СЖУРНАЛ!..

*У птицы есть гнездо, у зверя есть нора,
Как горько было сердцу молодому,
Когда я уходил с отцовского двора,
Сказать прости родному дому!..*

И. Бунин

Сахьцо абыкәу? Аха сцоит сара...
Абар, сзызхәыцуа арт аоаха-хаха:
Бзиала, уаансыжъуеит, Апсынра,
Изгоит сахьцо сыгәхьаакәа, сыгәтыха.

Иац ауп, са саб, уанамазда анышә,
Уара унаскъеит – ухьаца-цла гылоуп!..
Усықәгәыцуан: иаумыркын ҳаон-ашә,
Аха сымч зқәымхауа стагылоуп.

Аптақәа еизыцэоит са схахьы,
Иуцәыззом, саб, иахьала гәтынчра сымам.
Сыкәша-мыкәша, аонутқа-адәахьы,
Залымдарала урхәаеуеит аргама!..

Стабырг акәзар – иакәрыпцоит анышә,
Еиха-еиха иажәырцоит ацаа...

Рееибытан иузасуеит, аа, атрышә,
Ари ас шакәхоз усгыи иудыруан заа...

Бзиала, супырцуеит са сжурнал,
Акыр шықәса умши уцхи срыцын!..
Исызкаршәмызт арака ауархал...
Ауархал-ба? –
Абар, уажәшьта сыцхарсын!

Сыцхарсын, ааи, иахъзуп: ашьаура! –
Ирыламзеит сгәаанагара, слеишәа...
Ацабырг атыпан: арехәара,
Артаташьра, ахыларкәра урнышәа!..

Ча җацак аз стәамызт сара абра,
Зака удаора, маза сзаатызеи!
Адоуха иахьамазааша ахра
Зака паршеи ма гәнаха срылацшызеи!

Сыкәша-мыкәша ихауп ашьацхәәкәа,
Иацсоу, хра злоу узыхьчом ала-мала!..
Мышкызны рызбахә еиташәхәа, сцәахәәкәа,
Акәраан шкәәкәа сшеипшыртәуа иахьала!..

«Дышпацәажәо, агәынхара иеат,
Шәаазырфы, изакәызеи иихәо!...»
Шәа шәакәым, мап, итабуп, Баграт,
Уара азәк уоуп иахьа сара сымәа зныхәо!

Уахьцо абыкәу? Иузыцшуи пхьака?
Уацәымшәан, иласцәазаргь умәаныфа!..
Сымч-сылшара, сшәыхәоит: шәапсаха,
Исашәымхәан: изнышәатәым уанышәа!

Саташәымтан, сышьхақәа, сыхәқәа,
Сықалақь иагәылгоу амәа дукәа!
Саташәымтан, сымшын ацәқәырцакәа,
Мықә, Лыхны иеицлабуа аеықәа!

Сан бакэзар, мап, бзиала сызхэом,
Бгэыбылра, бгарашэа – назазоуп.
Уажэ арака сыхэра сызғахэом,
Ибдырузааит: бышьхардацгы сыцуп...

Убас, бзанцы супырцуам, Апсынра,
Исыпсахуам уара уцеира, уанра!..
Саб ихъаца, усыцнаскъа хара,
Усзылыпха аоадатэи амра!

1970, октиабр 18, Москва.

РАФАЕЛЬ АЛЬБЕРТИ* УАХЪ

Азы итажъу ацэцэоуп зыбжбы умахауа,
Азатца лашыцоуп, ицаулоуп...
Апсадгьыл азыхэа ашьа анкатэауа,
Апоет иашэа уака исаркьалуп!

Иеихылцуеит убаскан ашэеи ашьеи –
Ашэа кэабоуп уака шьала.
Еицнаргоит, акоуп – рцэаеи рказшьеи –
Иудыруеит, Альберти, хатала!..

Апсадгьыл апырцра –
Хьантоуп, ихьантоуп...
Ахаан агарашэа цсра акэым!..
...Акыр уцеит, апоет, уцсадгьыл уакэгоуп,
Уахышлаз – уцсадгьылае акэым!

Удэыкэуп гэырфала уашэакэа адцо,
Испаниатэи ажэоан наскыагоуп...
Апоет ицсадгьыл ааныжъны данцо
Икоу иреицэоуп – игэыёкаагоуп!

*Рафаель Альберти – 20-тэи ашэышықасатэи аиспан поет ду, Испаниатэи ареволиуция анацаха ашьтахъ жэашықасала ицсадгьыл дахцан.

Өа тэылак ипылом, ғазнык дзыткэара,
Цсадгбылк – ицсадгбыл иапызго!
Мчы ыказам, мап, цыарамзар цыара
Апоет итэыла дакэызго:

Зегь ицуп дахьцо, игэы итаҳэхэаны
Имоуп, игоит уи анышэггы...
Анасыц имаз, дгылаз длахэны –
Зегь ицуп! – уи ауп иара ицашэггы!

Ууадае уахынла еимудоит адэкэа,
Мадридтэи амузеикэа урыоналоит...
Ууадае, уахьхэыцуа, икбыркбыруеит аекэа,
Испаниатэи ацстхэакэа халоит!

...Ионалоит убрахь, апшэымара уа,
Утэыла гэакыа ацсабара...
Улацш ихгылоит ацэкэа быооуа,
Ациган цхэыс илкуп агитара!...

Ицэырцуеит зеггы: арха, ахапы,
Ахэса – ашэеикэатца зшэуггы.
Иныкэушьуеит, цшьяала, гэырфала унапы
Гарсиа Лорка ихатгэынгы!..

...Уашэакэа ахымнеиц ыкам цыарггы,
Зтэыла антыц игэжэажэо!..
(Рафаель, итабуп хэа расхэоит зеггы,
Утэылае имшэакэа иухцэажэо!..)

...Ациган цхэыс илхэо ашэа хьантоуп,
Изызкуггы фашыарак акэым...
Акыр цуеит, апоет, уцсадгбыл уакэгоуп,
Уахышлаз – уцсадггылае акэым!..

1970, Москва

ИАҒУП АЖЫТААРА АЦСЫНРА

Иағуп ажытаара Ацсынра,
Ажы иапсадгғылуп ара.
Адгғыл, амра ашәахәа –
Шәышықәса андырцуеит азахәа.

Рдәыноуп ацлағ ажымжәа,
Амахә хыдышышыит амжәа,
Ал ду сылацш ахызом,
Ишаапсазгғы аазом.

...Амцәышә, ацлахь уццакы,
Ухацыц амахәта иаркы!
Ашаха, жәѡан ахь уназа,
Иахьа шәы-цлакы урыхьза!

Акалатгғы ухьантаха,
Цыцхцәтәи аѡы зтаха,
Ацшәма изаапсахьѡу акыр,
Аѡы уамшәаит, ауалыр!

Адгғыл ицѡу ахацшәа,
Дыссирхеит ацлакны уахәшәа:
Лыхцәы шытасуеит асаара,
Илтахуп уа уахь аара...

Игәагғы, апхәызба, шыта сынтәа,
Арцыс, ахардан татәа!
Цыцх дәацаьара иагаз,
Асас, сынтәа ҳа уахтаз!

Иағуп ажытаара Ацсынра,
Са сазхәыцуеит ағара...

Абыгькәа цәажәоит: шыта даага,
Уѡызцәа, уқәлацәа еизга,

Иануоуа знык ауп аёара,
Иргэыргъа, уацныкёа уара!

Ахауа иалоуп ажъ аффы,
Ацла дыкэуп анхаффы,
Ацла амахёта ацсашьоит,
Ицоит, аоада еихоит...

Шё-мазак азааиуеит са сёара –
Иаёуп ажьтаара Ацсынра!..

1970, Москва

ДЫРКАПАНУАН ХЭЫНТҚАРРАКАЕ АХЭЫНТҚАР...

Дыркапануан
Хэынтқарракае ахэынтқар,
Акапанга иунарбон, абар, абар,
Зака игхаз,
Зака ицлаз
Иахъеи-уахеи,
Убас, иааидкыла,
Егъи ашэахъеи
Ари ашэахъеи...

Акапанга акапаншьақёа еипшым,
Акапанга иунарбацёкьақёо
Иеипшым...

Улацш лықэшэон уи адхэыс –
Зызкы дызкыз,
Зхаца абахтаё хара-барада дыршыыз:
Улацш рықэшэон ацёгъахэацёа –
Изкэу хатыр –
Гэык-псыкала иара ихэалоз акыр.

Улацш акэшэон ацыртыша –
Зымѡа тѡааз,
Дубон азѡа – иѡаршеиз, узтиуаз...
Абарбарѡы –
Ахэынтѡар изыхэа иѡгаз,
Апоеггы –
Ашьамтлахэ хьантаѡа зшьаз!

Иубон абѡар –
Ахаѡэитра ѡах изкыз:
Иубон ажэлар –
Аразкы хьанта зауз:
Аа, зыкъѡыла,
Имлага-млашьуа инхаз,
Аа, зыкъѡыла –
Зыкъ гэаѡракэа ирѡашэаз!

Дыркапануан
Хэынтѡарраѡе ахэынтѡар:
Иѡахын, ааи,
Игхаз-иѡлаз еилиргар!
Иркапануан:
Асаѡатѡа, аѡахта иѡаз,
Заѡа рыѡ атэыла иагхаз,
Заѡа рзаз,
Заѡа къаадггы –
Мыѡ башала еибаркыз,
Заѡа хыѡра ажэыз, еилахаз,
Заѡа бгаз,
Заѡа ханѡэагъ –
Иѡахѡеи иареи рыѡназ,
Заѡа бырлаш –
Ишэындыѡераѡэагъ ирѡаз!
Амѡадуѡэаре
Акэрышь иахэо заѡа тэаз!..

Иркапануан:
Абадакбра, арехэара,
Амц, арыцхара, акбра,
Ацэхэы-кьантазра,
Абеиара рызхара:
Иркапануан –
Ахэынткарра зегь абра!..

1970

ЖАНА ИЦХЪАРЦА

Икоуп ажэак –
Иашьтоуп уи ажэа ауасиат хэа.
Ажэытэан ахаца дыржуан,
Иватан иахэа.

Иуасиатыз ажэан –
Иважын иахэа – зны иикьоз,
Аибашьфы-хаца адэафы
Изныкымкэа ахыз-ацша злеигоз!
Жана дыржуан –
Иажэа-уасиатгы нагза:
Иварцеит алашэ –
Ифыза гэакыа – ицхъарца.

Афыцъагы еиван –
Еибырхэарызшэа мазак...
Анышэ ихнафон –
Оыцъа, о-бжык, о-пхъарцак!

Жана ицхъарца –
Алашэ иргызуа иикыз,
Ицстазаара рыцха ахата,
Ицстазаара ззыкыз!

Афыцбагы еицын –
Еицеицшны ирдыруан Ацсны.
Жана ицхьарца –
Дарфыхарын икэыз ицсны!

Ахэа имкьацызт бзанцык,
Ахэа зитахыз Жана?
Иажэа – ицхьарца инанагзон,
Ицэкьарахоз дакэшэон ашана!

Ицъабон иразкы –
Уахынла – даныказ ихала,
Азацэ-фырхаца, абырг
Игэтыха ирцэыуан пхьарцала!

Даиааиуан уи мчыла иразкы –
Икоу иреицэоуп уи аиааира;
Аказа изгэыкыз ацхьарца
Ашьтыбжыкэа ыццхон есааира...

Убжы сахауеит, ацхьарца,
Гэыҕкаагала Жана ирцэажэоз,
Алашэ длашэымкэа дказцоз,
Уи иказара ицнашэоз!

Убжы сахауеит, ацхьарца –
Иааиуеит адгьыл иагэылсны,
Цшъаалаза – игэыргэо-иҕызуа,
Азацэра зцу гэырға-гэалсны!

Акалашэа иудыруан уара
Амра анташэоз, ма иангылоз.
Иудыруан ибжыала иказшыа –
Амған иуцылоз!

Ацсаатэ амцэыжэаа иахэон –
Иахьцоз, иапрышыаз,

Аеышьтыбжъ ала еилургон
Аеы ццышә иацашъаз!

Жана ипцхьарца –
Апхи амши ирыхшоз,
Жана дзыхьчоз,
Имшауз апцхкәа зыршоз!..

Жана ипцхьарца –
Ашьтыбжыкәа, рымч, ргәытгага!
Аапын иацу апсата –
Ашьац аагага!

Жана ипцхьарца –
Еицыржыз ани аңеи!
Жана ипцхьарца –
Оыцъа, псра зкәым, рдунеи!

1970

АИХАМѠАѢ

Цхынран.
Икыдтәан иафын ақәоура.
АихамѠа иқәлан инеиуан дара.

Амацәыс –
АжәѠан агәы ианыччалон,
Геи-шьхеи убасқан
Лашарак рхалон...

Еилацәон аихамѠаѢ Ѡыцъа зынза...
РымаѢа еидчаблон,
Нак-аак, ицәаакза...

Рзамѡақәа,
Рқьышәқәа
Ирхьысуан ақәа,
Еилысуан,
Еилацәон наҝ-ааҝ анапқәа...

Адәыҭба харан.
Уи рбозу ирымбозу
Адырра мариамызт...
Ирбаргьы инаскьозу?!.

Аха, издыруада,
Абжы рмаҳауазтгьы,
Ма инархысны
Ицахьоушәа рбауазтгьы!..

Икамызт усҝан:
Ажәѡангьы амшынгьы,
Адгьылгьы –
Аѡыцъагь зықәгылаз ашпалгьы...

Дыҝамызт ѡызак,
Қәлак ма тахыкгьы,
Ари адунеиае
Игаша шытыбжьыкгьы!..

Иҝан акы зацәык –
Ѳ-гәык рбылра!
Иҝан акы зацәык –
Ѳыцъа рҕара!

Ақәыршаѡ илеиуаз
Уа зегь ардагәон,
Амацәыс хцәы-қацшь
Зынзаск аеархагон.

Иҝан акы зацәык –
Ѳ-гәык рбылра!

Иҗан акы затҗык —
Оыҗа рҗара!

Адэыҗба харамызт...
Уи рбозу ирымбозу
Адырра мариамызт...
Ирбаргы инаскызу!..

Иҗан акы затҗык —
О-гэык рбылра!
Иҗан акы затҗык —
Оыҗа рҗара!

Издыруада, адэыҗба
Абжы харазатгы? —
Ма инархысны
Ицахыоушә рбауазтгы!..

Иҗан акы затҗык —
О-гэык рбылра!
Иҗан акы затҗык —
Оыҗа рҗара!

1970

АФЫЗЦӘ ШӘАХЬ

Җаикәгыгырц,
Цша-цәгыак хабжамсырц,
Ишызжәыц изжәуеит шәныхәәә.
Истахуп, макъаназ, шәысцәымшәарц,
Макъана игәгәоуп са смахәә!

Ахра улбаазгап уа снейны,
Ахра-цәгыа апырцә иаҗахаз.
Оызара уызуп иргәеоны
Уи ахраҗ схаҗа сейкәзырхаз!

Ахэрашэа узысхэап ахата –
Ухьаатэ ахэоит улакта...
Уи ашэа итнагон сара сгэаца –
Сахьышьтаз ирхэон ахата!

Са сцеидьгы макъана итамбац,
Сфымаагь иаёоуп арахэыц.
Са сымрагь, ижэдыруеит, итамшэац,
Скаламгы зынзацэкъа имцагэыц.

Сеыхэагь псуапас икэадыруп,
Са саштаё ашьацгы ииацэоуп.
Згэы цкъоу зегь –
Са сзыхэан ихируп,
Суапа ахьыкнахау илашоуп!

...Са схьацуам,
Ашэартаё сыбналом –
Шэа шэышка икастоит ашьаёа...
Са сёоуп –
Ицаршеиу сзанаалом –
Макъана игэгёоуп са смахёёа!

1970

* * *

Цкык са исгэалашэоит, ба ибшэыз,
Зынза ибашан изахыз,
Иазшан, ианаалон ба бёара,
Ибшэыбцон аацын иара.

Иакэын уи мака хэычык,
Ицшзан, икъаёцэамызт митэык,
Иамазамызт амагра,
Еилыграан аацынтас иара!

Бцэыртцлон сацхьа, ибышэцаны,
Быблақэа насыцла итэны,
Ичча-ччо исыцхьауан хара,
Снахьыцшуан мацэыск цъара...

Ускан шэацшык са сзы илашон.
Разкык ашэахэа схацхон,
Маза еицэажэауан хагэқэа,
Еизыразын хагэтакқэа!..

Ускан – ажэоан ааигэахон,
Ускан – ашьхақэа лашон,
Иказамызт даеа моак,
Сгэы иаздырамызт гэырмоак...

Цкык са исгэалашэоит, ба ибшэыз,
Са сымышқэа насыцла иантэыз
Рацхьа ибшэыбцоз ауп иара –
Сзахэацшуамызт сызхара!..

Рацхьа ибыстаз ашэт канзом,
Рацхьа ибасхэаз ажэа цсзом,
Икоуп –
Икамло зыцкы,
Икоуп имхазо атцкы!..

1970

БЫМЦЭЫУАН, МАГДАЛИНА!

Хаицушэа збоит макъана...
Хаицушэа цхьакаггы...
Ба бцэыуоит, Магдалина,
Сцэыуоит схаҭаггы!

Адунеи ду аргэыбзыгыртэ
Зны иауан асы.

Уажэ бцэуоит – ажэоан цэуартэ,
Ихалоит уахь быцсы!

Исцэыхантоуп, о, избо!
Сбыхэоит ибычхарц!
Ма бара сыбнызбо
Сара схы сыхьхарц?..

Идыруп, Магдалина, –
Ари адунеи тшэацэоуп!..
Бымтэуан, Магдалина, –
Былагырз цацэоуп!

Аа, ажэоан ашка бхалоит,
Уи уажэшъта иааигэоуп...
Халапшкэагь еидхалоит,
Мцак сара исыцроуп! –

Ба бацыл ба бышыжь,
Адгыблае, абра...
Са сылагырз са исанажь,
Исанажь сызхара!

Ба бцэуоит – ажэоан цэуартэ,
Уи ала сыбкэабоит.
Ба беиха са саргэакыртэ
Былагырз цахоит.

Бымоае – бымра шашан,
Ибыгэтыхазгы рацэан.
Былагырзгы роашын,
Бгэыргъарагь – хаацэан.

Икакэоу срыцэоашьо
Афыстаа дысхам...
Агэнахаха ибшьо
Еицахтэуп, исыхгам!

Еицахтәуп, Магдалина,
Хәнеицымгы җаицуп.
Еицахшоит, Магдалина,
Бхала? – мап, имцуп!..

Са скыдуп ба бахькыду –
Сангылан бымҗа агәта!..
Агәнаҗа ба ибыду –
Са исыду ахата!..

Җаицушәа збоит макъана...
Җаицушәа пхьаҗагы...
Ба бцәыуоит, Магдалина,
Сцәыуоит схатагы!..

1970, Ленинград

АЦАЦХАҢ

Ари аҗы умжәыр игәнахауп,
Адгьыл ицоуп изтәтәоу...
Аца – алҗа иалакнахауп,
Цсыуа пацхоуп сызцатәоу.

Анаатә асуеит, иҗалазеи,
Ицәеит, хынтәуп, ацәашьы!..
О, са сгәаца бзыцалазеи,
Ацх изалыҗуеи быбжы?

Тцәыцак ныскылт, ба бысныхәоит,
Шьта – ианышьтоу атаацәа...
Гәнахак салигарцаз сыхәоит –
Баргы бихәа, нас, анцәа!

Анаатә асуеит – ак зымшато,
Схала апацха сахьаху,
Уарбан, цьым, сцәашьы зыркьато,
Ацх лашә салахар зтаху?

Стәоуп, сазызырѳуашәа ҫымаак...
Ицәырцуеит сахьакәак сгәакны.
Уаоацшь-ҫыстаак, хәымаа-жыымаак
Аоы ицызжәыхуеит зны...

О, уи иакәым, ба бысныхәоит,
Ацәа ианалоу атаацәа...
Гәнаҳак салигарцаз сихәоит,
Баргы бихәа, нас, анцәа!

...Амцабз гылт, еиқәыла-еиқәыло,
Салацәажәоу ихытхәау?...
Лакәк басхәоит, хәнеипыло,
Ацьамцәа рах иоуп изыххәау!..

О, сцәашьы лашоит имкьато,
Уи насыпу – игәырѳоу?
Анаатә асуеит, ак зымшато,
Схала апацха сахьыѳоноу.

1970

* * *

Ус, бындәылкьеит суада, бшьапкәа хтны,
– Усышьтамлан! – ажәазапәык хәаны!
Сгәы иснаҗеит: ҫацхьа цасхәа ибуит,
Сыцшит, сыцшит –
Бхынхәуазар хәа сыцшит!

Аха, мап! – быкамызт цыаргы!
Сындэылкысит нас – сёынаскеит саргы...
Цас иауазшэа иаапкуан кэаршаоык,
Исымбацызт абри иеицшыз цхык!

Ажэоан ацае амацэыс хэашон,
Адуinei уажэы-уажэ илашон...
Ианыдыдуаз –
Сгэы итадыдуазшэа збон,
Аеах-саххэа афымца телкэа еинкёон.

Иказамызт уаоцсык ихабар,
Амоадуае ицэкэырцон аоар,
Акалакыи ацх баапси еикэпон,
Амацэыси адыди еисон.

Илгэагызеи, сукэыхшоуп, анцэа!..
Сыоуа сбыштан, амоакэа еихыцэцэа.
Ус, амацэыс харантэи быснарбеит:
Алашыцарае быгага аалашеит!..

Оацхэа бызит! Оацхэа бцэырцит нас!
Амацэыс са исыцхрауан тахцас.
Иаарласынгы агэшэ акны бназеит,
Уа быон акэын:
Аарла снабыхьеит...

«Узсышталей?!» –
Ба блакта иахэон.
«Бышцагазоу!» –
Бжык сыонутка игон!..
Хныцагылеит, мчылашэа, цсакы,
Сбыхэон уа, бымцарцгы хамтакты...

Уажэ, иахэа, ханеицэгылоу хара,
Абри ацх сгэалашэоит сара:

Сыѳуа сбышьтоуп, амѳакѳа еихыцѳѳѳа...
Илгѳагызеи, сукѳыхшоуп, анѳѳа!..

Ажѳѳан тынчым, амаѳѳыс лашоит,
Сгѳы ѳаызоит, схѳыцраѳѳагы еикѳшоит!
Сыѳуа сбышьтоуп, амѳакѳа еихыцѳѳѳа...
Аха сыбхыгзом анѳѳа...

1970

* * *

Сааит бара бышка, зкышыкѳса анѳы,
Сааит, сагѳылсны аамѳа-атзы.
Бышка саазгоз амѳакѳа нѳѳѳомызт,
Амшкѳеи ашыкѳскѳеи цомызт, иѳомызт.

Стѳѳылаѳ аапын иасуа апшалас,
Амахѳ хѳыцкѳа – ашѳѳ хѳанѳа ирѳалаз,
Азаза цѳыкѳбаркѳа – иациуаз ашыбжѳ,
Амаѳѳыс хѳѳы-ѳапшь, цхыбжѳонтѳи аѳѳа ашьѳыбжѳ –

Са исыцуп, иаазгеит, снапы ианыртѳала,
Ба ибѳѳуп, илашоуп, ишьѳыхуп ашѳѳала!

...Исѳѳарыма заѳа гѳакраѳѳа схысыз,
Закантѳ сылагырз сзамѳѳа иахысыз?
Аѳѳѳѳырѳ законтѳ сыгѳѳыхаѳѳа адырыз?
Заѳа зы-хѳашъ аарлаѳѳа срырыз?

Ажѳѳан маѳѳысуан – амѳѳа сахыкѳѳыз!
Абыѳкѳѳа ѳеижъхон – амѳѳа сахыкѳѳыз!
Абыѳкѳѳа ѳалон – амѳѳа сахыкѳѳыз!
Амѳѳа нѳѳѳазомызт – амѳѳа сахыкѳѳыз!

Сааит – ѳ-ѳѳаѳшьк ѳѳаѳшькны еилаѳѳѳарѳаз,
Сааит – ѳ-ѳѳѳѳ еѳѳѳѳкны еиѳѳѳѳѳарѳаз!

...Ба бахыыкоу, о, ацхгы лашоит,
Ацэыкэбаркэа ашэа хаак ршоит.
Ба бахыыкоу – икоуп сыцсы,
Ажэоан ианашытуеит рацхыатэи асы!

Сааит бара бышка, зкышыкэса анцы,
Сааит, сагэылсны аамта-атзы!

1970

* * *

Ацх лашэ иалсны исзааиуеит ба бсахьа,
Бжык сахауеит, зны исыцхьоз цхьака!
Ибасхэарц стахуп са ибасхэалоз анкьа:
Ари адунеиае хахьчами шака!

Зиаск хышхыцэеит хьыцьягь хазмырыц,
Харыр – сынхомызт, сышэхаштуан ахэарц!
Ацэкэырца хэмаруеит ажэытэ ишыхэмарыц,
Апсаатэгы шэахэоит ажэытэ ишшэахэац!

Исгэацхоит сара уи: шыта уаха хайдгылом!
Исгэацхо ауп схаразкыз! Амца сзыркы!
Са издыруеит, ыы-мшык ахаан еицылом,
Са издыруеит, еицгылом знык ыы-мракы!

Зегь шанан, илакэын, ицкьан, ихьзырхэаган,
Зегь цшқан, игэыбзыгын, рнапы еикэдыршарц!
Зегь рымѳа ҕахцэан, зегь рымѳа наскьаган,
Зегы сымоуп, исыцуп, назаза исзынхарц!

Абахчакэа, шэҕыха, – сзышыцылоу, исызгэакьоу!
Апыс иатэа, сухэоит, еазнык ушэахэа!
Ашэткэагь игэылцыз, иааскьажэга – инаскьагоу!
Сашэакэа рызбахэ еиҕахэа, сцэахэа!

Снеиуеит аз хыкэахь, снеиуеит уахь смырырц,
Снеиуеит, зегь рышьтыбжь ғыц исахарц!
Ацэкэырца хэмаруеит ажэйтэ ишыхэмарыц,
Ацсаатэггы шэахэоит, ажэйтэ ишшэахэац!

1970

АХЬЧА

Румыниатэи акаршэрақэа нцэом, инцэазом...
Сырхысуан, –
Акакала иааныжъны.
Ажэоан иаоызоуп, улацш рыхьзом,
Ашьяц иацэа зсоит инеиужъны.

Уахьцшлакгы –
Ауаса, ауаса,
Ркьаца хьынтыцькэа гьалдызуа.
Ихэуеит – арымзаа, ачычмаса, –
Акаршэра оызара азызуа!

...Ахьча снаидгылт, –
Истахуп ибара.
(Амшгы даарак еилымгац...)
Иуапа, илабашья, ихылца-аматра,
Ацсны...
Цсыуа хьчак дшубац!

Ихэуеит иуаса, –
Адэеиужь иакуам.
Итыц-ла –
Ақэыцьма иаоызоуп!
Ибжы-цар анақэирга –
Асас дакуам,
Иуапа – кэахьчоуп, ихызоуп...

Иареи сареи убрака хайдгылан акыр,
Хрыхцэажэон ицсаса, итыц-ла...
Избеит: ицбабаа изакэын хатыр,
Уи дыкан, иа итэала – насыцла.

Снеиуеит дааныжыны, скара-саапса,
Рацэак ихарам амфадугы.
Адэеиужь иацэарае ихэуеит иуаса,
Абар, сара схэыцра зызкугы:

Адунеиае икам, цыарамзар цыара,
Ахышыцэа реицш еицшу, ишэцэыззом:
Руапа, рлабашья, рхылца-аматра...
Милат матэа урт ирыздырзом!

Румыниатэи ахьча дааныжыны сцауан, –
Адэеиужь стахык дазынхозшэа...
Исызгэакыаз бжык абра исахауан:
«Реит» хэа ацсышэала игозшэа!

1970, Бухарест

ЕЛЫР

Уаха схяцшуамызт аоныка,
Хаццакуан убрахь цэгъала...
Са санду сылгон Елырка:
«Уаала, сумаалыкъ, уаала!»

О, гэадуран сыгэра ахьылгоз,
Сахьрылалгалоз ашацэа...
Жэоанае, ацстхэакэа ахьеилгоз,
Маза сияцэажэон анцэа...

Рыбжы аафит асаркбалкэа,
Ус, асаракэа, ахнырхэтэкэа,
Ус, апса-цлакэа, ацбаркэа,
Ауахэама,
Ацэашькэа...

Елыр-ныха, злыцха хаура
Амшап-шараз ацэ аазго!..

Уи аонутка, иматанеиуа,
Еилагылоуп шыардафы...
Саргы срылоуп уа, сней-ааиуа,
Ацэа-цэашь, асакэмал рыффы...

Избо саршанхоит, ишаноуп,
Зегь мазак-мазак рыкэнуп...
Сацхьа икыду Анцэа Иан лоуп,
Дихызо Лысаби дылкуп...

Санду лыбла схуп, уа дсышьтоуп,
Ацэашькэа мачымкэа илыблит...
Аены рацхьаза акэны, исхаштуам,
Ацбар-сахьа убра сагэзит...

1949 – 1970

БУНИН. А-9-ТЭИ АТОМ...*

...Ауада ыцкэа ирыоналон,
Еилыхаран зегь зэыз...
Амашынакэа неишьталон,
Урт рыоныматэакэа зкэыз...

*И. Бунин. А-9-тэи атом. Убрака рацхьаза акэны икыцхьын асовет аамтазы аламала итырмыжьюаз уи ишымтакэа рыхэтэк...

Илыцэкахт, сгэыла пхэыс,
Машэырны,
Дзыхзызоз вазак уи аены...
Лытэаабжэ геит уа,
Даауазырны,
Ахэхэыхэа дцэыут еиматэаны...

...Уадак соут
Шыкэсыбжак ашытахь,
Хапсырас икоу зегь сырба...
Иназгт, сыоныматэа, шыбжышытахь –
Каруатк, астал, акэардэкэа оба...

Иназгт, убас, машыынак азна
Са смал, сыпстазаара, сышэкэкэа.
Хэычкэакгы сыцхрааит уа, иаразнак,
Ирцэажэо суада атызкэа...

Урт рахьтэ са сзыхэа уао дыгэоарам,
Аха игэоаран хэа избом:
Исцэызт, ишыкалах сыздыруам,
«Бунин. А-9-тэи атом».

Хаипшуп барггы сарггы, о, сгэыла!
Бваза бхазырштэа калом...
Ибцэыззом,
Цхыз избойт уахынла:
«Бунин. А-9-тэи атом!..»

1970

АЗАЗА АГӘХБААГАРА

Хусурахъ хамѡақәа хрыкәуп,
Уагхар – узымааи?.. Заҕантә уи!
Жәба рзыхәа жәохә минут агуп...
(Аамта рхәон уажә Москвантәи...)
...Еикәацәоуп уара уеимаакәа, лакуп,
Алаклых цырцыруеит харантәи!..

Ашьыжъ, машынак, апсаца! –
Ахразага ахакуп амѡадугъы...
Заа имгыларц асаба
Арцәаakra ауми изеугъы...
Ацыцхькәа аршәуеит, уеитаца:
Уеимаа баазап ма иушәугъы!..

Атроллеибускәа акакала еишәталоит,
Аталарта уоуам уажәнатәгъы...
Алоа – аѡада ихалоит,
Иеыхоит, абар, азауадгъы...
Ауадакәа асаба рыѡналоит,
Спас ихнаѡоит умардуангъы...

...Уызыхәыцуа закәызеи? Азаза!
Уқытае ашьац иахынхалаз!
Уанмачыз ихызхыз угәаца
Ашьыжъ уа иасуаз апшалас!
Афѡы-хаа зхылтцуаз ақәаца!
Азыжъ иацәа, еыла узталоз!

...Акәыццара акыыба хәыч кәәеуп,
Акәарагъ – акәатакәа хтәалоуп.
Уан лцырахәа цхьареуп, –
Уи акакан аныцсалоуп...
Ашьыжъ иузылуа – еилацьуп.
...Цхызуп, апхыз са сыцс алоуп!

(«Азпаара дахцэажэт ишахэтамыз,
Азхэыцра атахын даеакала...
Автор, ақыта даңамыз,
Ирмариет, кыта казшыала...»
Акритик, исанажъ, саңамыз,
Уиашоушэа збоит ганкахыала...)

Ашыжытэи азаза – уи лакэуп,
Игэхыааугахыоузеи закантэ уи!..
...Жэаба рзыхэа жэохэ минут агуп,
Автобус ушытнахып, ушытантэи...
Еикэатэоуп уара уеимаакэа, лакуп,
Алаклых цырцырует харантэи!..

1970

МОСКВА АҚӘА АНАУА, ТАГАЛАН...

Москва ақәа анауа, тагалан,
Сара сыкоуп Апсынра...
Аихацә апшаза ахацалан
Хәеҳәа сыеҳәатэоуп убра!

Хаштәе ауп абгыжә ахыкажыу,
Хкытәе ауп ақәа ахыауа,
Ажәоан аптәқәа ахыахажыу,
Апша какангы ахыкапсауа...

Стэоуп уа схала... акы сазхэыцуеит –
Аеҳәа инаташәа сгэышпы...
Апш-цырақәа сәаткәацуеит,
Хәцгә ахы ықәнатоит сшыапы...

Ибзиоуп уск иахыа иахысымам,
Еилахаразам цыара...
Ахаеахәа иафуп, еихсыгъуам –
Ахаеахәа – ақәаура!..

Мап, цѣа улапш дыцашѣашам –
Ус, машѣыршѣа адѣ ицѣу.
Цѣша хѣычык аѣоуп, еикѣтѣашам,
Ахѣатроуп уажѣ итацѣу...

Урт арацѣла дукѣа ирыцоуп,
Уа апѣшакакан капсоит...
Адѣ ицѣу аекѣа еилысуп,
Апсаатѣ – рытрахы еихоит...

Са сахѣатѣу саашьоит, сгѣыбзыгуп...
Хѣбарцаѣ ицѣоуп уажѣ ала...
Оынтѣыршыра цѣгѣа илахѣыхуп,
Убас, сыцѣшаза, узла!

Адѣ-мѣ, умца зырхаауазеи –
Сзаршахѣ-шахѣуеи угѣыбылра?...
Ех, пыргык умбеижѣтеи ицуазеи,
Абар, уахѣапш узхара!..

Москва акѣа анауа, тагалан,
Сара сыкоуп Адсынра...
Аихацѣ апѣшаза ахацалан
Хѣаехѣа сыехѣатѣоуп убра!..

1971, Москва

АИМХѣЫЦ БЫСТОИТ...

Елена Отыр-ѣха илыхъзынФыланы

Аимхѣыц быстоит, қаруа лыхуп,
Быхѣда цѣкѣашаа иахаца:
Маза гѣыграк ала ирыцхуп,
Зака цыра ахоу цхѣаза!

Иансыршоз ауп, смыцэазакэа –
Рыцк нахастауан шыжыжа...
Атца тэит исымбазакэа,
Исымбазакэоуп атцхэа шца!

Дэкьанк идэылсымгазеит иаахэан,
Урт арыцкэа злыху гэуп.
Сара сзыхэан дара гэхэан,
Бара бзыхэан дара мшуп!

Ашамтаз – асцэакэа цэышхо,
Ианыспырцуаз иццакы –
Ажэоан-зыжъ ахъ снапы сѳахо,
Инарылысхуан акы!..

Ус акырынтэ – уахык-ѳаха...
Адунеи са сзы иразын...
Агэырѳа-хьаа, агэыргъа-гэхэа
Зегъ еицрымшэазо еицын.

Зегъ аныцэаз сыцэахъазу?
Ус измыцэо ицэа хаауп...
Арт арыцкэа, еиха икэазу –
Еиха атц анымшоз ауп...

Абар аимхэыц! – қаруа лыхым,
Быхэда цкэашаа иахатца!
Мышкызны, ҳа ҳанылахѳыхым,
Зака цыра ахоу цхьаза!..

1971

АПСНЫ АШЬАНЦА АНЫКОУ

...Зегъ ыкоуп, акгы мызит,
Акымзarak мыхышэашэит.
Ушэышыкэсақэа ирызрыжэит,
Уара угэамч ицнашэит!

Ацеицэа, уызгэдууаз,
Ашаецэақэа иреиуоуп!
Иканат иацсыуаз, –
Даныкамгы дацсыуоуп!

Уара уашэа сгэаца
Гарашэан италоит.
Ацсынтэыла – ашьянца,
Ашьянца уадызбалоит!

Уи ала аханатэггы
Уеибаркуп, ипагыоу!
Уара ужэытэ-уэатэггы
Уи ауп иаха изызгэакьоу!

Зегъ ануп, –
Ианызбоит:
Акырзагы инейцыхуп...
Бла зхымзо сыбла ахызгоит,
Шьала иоу тоурыхуп!

...Ацсны ашьянца анызбо –
Сгэыргыа иамам хэашыа.
Абрыскыыл, игэнызго,
Ирцысуеит агэашыа!..

Исзыхгом, санышэом,
Ашьянца здаракэацым!
Ажэоан, мап, ижэоаным,
Амацэыс анацым!

Ацсны ашъанца аныкам –
Ақәасаб – қәасабым!
Ацсны ашъанца аныкам –
Ақацқац – қацқацым!

Ацсны ашъанца аныкам,
Дыказам Сасрыкәа!
Ацсны ашъанца аныкам –
Ишутаху уазныкәа!

...Ацсны ашъанца аныкоу –
Аға изы ицәгъаразаап!
Ацсны ашъанца аныкоу –
Икоуп, ааи, кьаразаа!

Ацсны ашъанца аныкоу –
Ацсуа дгъыл атә – лакәым!
Ацсны ашъанца аныкоу –
Ацсуа иашәа псра ақәым!

1971

УА, ИХӘАЛА, ИХӘАЛА МАКЪАНА...

*Уа, ихәала, ихәала макъана,
Атла җсирири җсиқәана...
Ажәйтәтәи ахәрашәа.*

Иухьи, иугәырџоузеи рымшуп
Са сызбо ана-ара...
Бқәыцшуп, бқәыцшуп, зынза бқәыцшуп,
Биацәахә қацхоит хара!

Бара бқәыцшра – ақәыцшра иахәоит:
Сгәы зегь хәуп, ихәуп, иззом.

Ех, афызцэа, икоу шэасхэоит,
Икоу шэасхэоит...
Исызхэом!

Уа, ибызха, ибызха макъана,
Атла псирири псикэана!..

Быжь-хык зыкэшэаз ибаргэузеи –
Бжъаха рнафыс дагарым.
Жэаф зыкэшэаз иоуп! Ииурызеи –
Жэаф-мыш рыла ихгарым!

Уа, ихэала, ихэала макъана,
Атла псирири псикэана...

Уи дышьтоуп, дышьтоуп ихала
Ихэра иакэуп ахэрыбгъыц...
Ичхауеит ихаташьяла –
Ихы ирцхашьартэ дымкыц!

Уа, ихэала, ихэала макъана...

Ахра кнаҳақэа сырғысып,
Цслахэи бгацьмеи сыцшаалап.
Амшын цэқэырпае сгэы мытрысып,
Схылан ахара сцалап!..

Сдэылцрым, суада хэыч сеыюнаскып,
Суада гэыцрала исырцхап.
Ашэа ғыцқэа –
Ғыц ибзыскып,
Ашэае – ажэақэа бгэацхап!

Уа, ибызха, ибызха, макъана,
Атла псирири псикэана!..

«Угазоуп, уара угазацэ́кьоуп –
Угазоуп», –
Исаҳазом!..
Еҳ, имцоуп, имцоуп, имцацэ́кьоуп,
Сабыллааит –
Са сбылзом!

О, есыуаха, иссирха,
Цхызла уиацэахэ бала!
Ишырхэало еипш, уажэымтыеха,
Аҕар рыгэта уеырбала!..

Уақэшэеит, ааи, абас ашана,
Уақэшэагэшыеит – ичхала!
Уа, ибызха, ибызха макъана –
Уа, ибызха –
Ибызхала!..

1971, Москва

УБАС ДЫЧЧЕИТ...

Убас дыччеит,
Убас дыччеит –
Лыбжьы лызтымго...
Сгэысеанзамкэа. Сара сгэаца зегь тыцсааит!
Убас дыччеит, ааи, илгэапхацэ́кьян – исызхымго:
Уи иалыюны даеазэ лыччабжь са исаҳаит!..

Даеазэ лыччабжь! Наунагза са сгэы итаюуа,
Иналазюеит ари аччабжь са сгэаҕы.
Икалазеи – урт бзанцык еилазюазомызт!
Икалазеи – аеацсахзеи са схы-сҕы?

Абар, ассир! Азҕабцэа зегь еипшны иччозаап,
Унасыпҕы амҕа мариа азпшуп...

Амала баша акыр аамта угэы уажьозаап!
Аа, уанышэа, аччыбжькэа зегь шыта еипшуп!..

Илсырдыррым, илсырдыррым, мап, игэнызго,
Илсырдыррым... саакэцсычхаит зегь цэахны...

Убас дыччеит,
Убас дыччеит –
Лыбжыы лызтымго –
Убри лыччабжь сзыкалацэжьейт гэырфаны!..

1971

АРФАШҚӘА РЫШЬЫЖЬ

Арфашкэа зиасхоит – арха ианнеиуа,
Азиаскэа збоит иркушэа алаба.
Ацэа иакуашэа ицоит итаатиуа,
Иалазфойт фымт амшын ацэкэырца...

Урт архахь илбааит – ишлейт даеакала!
Ршэах цэага кэашза уаха идырхэуам.
Изнымшэоз ианышэейт, ианаалеит кэзшыала,
Урт ашьхақэа рышка, мап, ихынхэуам!

Ифэан урт апхьан – ахра ианалкьоз,
Рагэра ианахоз, ргэы аныцьбараз!
Апаф лашьца ианымшэо, хыла ианажелоз,
Икэкьа ианыргоз ахахэ ихьантаз!

Урт рышьтахь асыпса цыхаа еилажьуп,
Абахэ дауапшыкэа хьатт ипхашья!
Рымфа – ахаца изгэакьоу ажэабжьуп,
Рашэа афурыхгы фурыхуп хэа ишья!

...Ускан ирѡашын! – ашьхакѡа ирахын,
Ускан шыжьын – ѡа лшарак цѡкѡырѡон!
Ашьхакѡа урт ирзыцшын рыхкѡа рахан,
Аѡхаакѡа рыцѡаабжь ахара игон!

Ускан ауп, ускан, урт сандырѡыха!
Ускан ауп сымѡаѡ сгѡы ианазха.
Ускан иснырит урт рымч, урт рыгѡтыха,
Ускантѡи рлеишѡа сызгѡакѡоуп иаха!

...Ускан сшѡызгѡдууан – дыкам ишѡиааиуа!
Дыкам абас еипш насыцлагь ишаз!
Сышѡнышѡом, арѡашкѡа, – арха шѡанааиуа!
Архаѡ шѡызѡашьей ашьха иахшаз?!

Шѡаатгыл, зынзатѡык!
Шѡыцшы гѡыбылрала, –
Шѡахьиз ахь, Ерцахѡ ахь, –
Шѡышьтыбжь ахьго!

Ех, башоуп зегьы!..
Шѡажѡызаап мышкала –
Шѡнеиуеит ашѡшьыра шѡѡыцак –
Шѡгѡагѡо...

Шѡкѡыцшрахь ауп сымѡа;
Сышлозаргь – убрака,
Шѡгарашѡей шѡхатцашѡей еилацѡан иахьго!
Уа иѡоуп сыцсы,
Сыцсуазаргь – убрака,
Шѡышьыжь ауп сышьыжь, сымѡа цхьа изго!

1971

ИУДЫРУАЗ ХАНИЕИЦЫМ УШСЫЦУ!..

Гьаргь Кылгъы ихъзынфыланы

Абар, аа, хышықәса мѳасит,
Ицеит аспирантра псаатас!
Изхыстәыз лыпхала уахысит,
Ихъчатәыз акәзаргъ убас!

Уеиха, нас, уеиха, афырхаца! –
Икоу хакәитроуп уажәшьта...
Акалашәа уцахын иахъанза,
Иухаччеит, абар, улакта!..

Икалароуп хәа уасхәон ацысхш,
Абра, убанкетаѳ хантәо...
Зегъ ыкоуп, зегъ ыкоуп, о, сымыш,
Ацатхъ акониак антәтәо!..

Хаигымыз, сашъа, ауаѳ-нага!
Сагоит уажә агәыргъа сымцарс:
Уа уда ах дамазам «Прага»,
Арацла зал* уамоуп хәынтқарс!

Удәықәлоит апсуа дгъыл аштәхъ,
Сынхоит сара абрака сзатәны.
Удәықәлоит – уацәы ма уацәашьтахъ,
Избоит сара суада тацәны.

Хрыхцәажәон ажәытәи аѳатәи,
Уи ауп уажә арака исзынхо.
Хрыхцәажәон Дырмити Баграти,
Цшъаала, ачаи хаицахәо...

*Арацла зал – Москватәи аресторан «Прагаѳ» иреиғъу азал.

«Ахътэы-уасцэа» азбахэ, споема,
Арака изасхэода уажэшьта?
Иаххэаауп уи ажэытэтэи Колхида,
Ҳабацэа ртэала – Кылцъта!..

Ацарауао кэыцш, хцеи, ауао кэыга,
Аурыс цхы ара изыршауаз,
Иуныруан енагъ сцэахэа агэтыха,
Аргама иубон ишиуаз!..

Шьтарнахыс сгэылара ауадае
Иапылода ашыжьтэи ашэапшь?
Ех, иуадаохашт уа уда,
Саргъажэоа, сыкэла, сдауапшь!

Ухабла хъзы акэзаргъы: «Цычка!» –
Ичырчыруа исыцуп ес-шар!..
Урыдызбалт хадгъыл агэапшькэа,
Уахънеиуагъы ураоусеит ар!..

Уманшэалаз, сашъа! Ёак иёыцу
Аиааир стахым указшьа!
Иудыруаз ханеицым ушсыцу,
Ус акэзар хаипырцуам хэа ишьа!

1971, май 11, Москва

АУХАНТЭАРАК

Аухантэарак срыхэапшуан бнапкэа –
Ашыабыста апхьатэи ашыапкэа...
Анацэкьаркэа – мацэазк зымбазац,
Зынза икэыцшу – хахэык зымшьышьзац...

...Зны сзеигэыргъоз сара ссы – зытхъеит,
Зны еикэацэаз са ссахэы – шлахъеит.
Ирацэоуп ифыхо агэыроакэа,
Ирацэоуп ирныруа са снапкэа.

Аухантэарак са стэан шэыгэтаны,
Издыруадаз сшыказ уа сзацэны?
Издыруадаз ишэанахэоз слакта?
Мап, сыкамызт ускан шэа шэыгэта!

Скэашазомызт – ускан зегь кэашон,
Жэа схэазомызт – ажэакэа еисон,
Гэалашэарак саман сыхтакы,
Гэалашэарак – илашоз мцакы!

Нас, инхама изласкасто шыафак?
Илашарц, ацыхэтэан, еа шэахэак...
Сааннакылоит хэыцрак са сгэафы:
Уахьзырхэуа – уазымхын,
Зегь хэаеы!

Зегь хэаеы-ба?
Имариоума ахэаера?!
Зегь хэаеы...
Уацэшэоума афара?!
Зегь хэаеы-ба?!
Мап, зегь харакы!
Гэрагарак ацэымза оацхэа иаркы!

Ирыдхалацэон сылацш ба бнапкэа –
Ашыабыста ацхэатэи ашыапкэа!..

1971, Москва

АДЭЫЦСШӘ

Избоит сара, зны-зынла,
Адэыцсшә рацэоушә,
Икоу иреицэоушә,
Хра злоу ак азоушә,
Ацла зхэаруа,
Уи иакэшо кармоушә!..

...Шэеицэтэымуп, шэеидгылом,
Еиҕаччалатэума?
Аҕызара ишэзеилаз –
Азбахэ хэтэума?!

Машэырны шэеиҕахар –
Укэацэҕа дталоит...
Абас еипш икоу
Адэыцсшә уарҕалоит!

Икоуп, ааи, апсшә,
Уи акэым сызэу,
Икоуп ҕа цсышэак –
Иацсышэам – ио-ҕыу!

Дэыцсшәала ақәлацә,
Аҕызцәа урхарцу?
Уи ала уцстазаара
Амоа ургэгэарцу?!

Мап, цьым, икоуп –
Ак анузымзо:
Адэыцсшә аусқәа
Цхьака ианзымцо!

Икоуп аамтак,
Асыцса аныткэацуа!

Афызцэа, ақәлацэа
Зегь ануқәацуа!

Ускан –
Аиҕацшра
Мацк иуадафхоит,
Ускан – адэыцсшэа
Адэышкэағыз иқәхоит!..

Избоит сара, зны-зынла,
Адэыцсшэа рацәоушэа,
Икоу иреицәоушэа, –
Хра злоу ак агоушэа...
Ацла зхәаруа,
Уи иакәшо кармоушэа!..

...Адәкәа зегь са срыхәеит –
Адэыцсшэа смахарцаз!
Ақәлацэа ирасхәеит –
Уи сышка ирымхәарцаз!

Сгәылацэа еизызгеит,
Абас ауп –
Иазхазааит!..
Ирасхәеит стахцэа зегь:
Адэыцсшэа хакәгазааит!

1971

* * *

Уи ауха истахын,
Ха хаипырцырц, ха хаицәызырц.
Аус-гәнаха сыгәтакын –
Ба бымчала схы саиааирц.

Ха хаицырцра ацыхэтэаны –
Зегъ моацысит ишахэтамыз,
Сылабжышқәа катэаны,
Икам-иным сағын,
Саатамыз!

Аха, ашыжымтан, ианша,
Ацыр-цырхэа иаамацэысит.
Иныонасит суада апша,
Иныонысит –
Сеимцанарсит!

Гэтыхак сыжэлеит имитэны,
Нкылашыакгы амаатамызт.
Оацхэа сцэыуон са стэаны –
Аха сылагырыз сацсааызт!...

1971

ДЫРЖУАН АПОЕТ...

Паруир Севак ихъзынфолоуп

Иахъазацэык иашэақәа рхэоаызт,
Иашэақәа итэыла иахъоз!
Иахъазацэык имра лашоаызт, –
Ицырцуан назаа дахъцоз.

Дыржуан апоет – абицараз
Цсра зкэыаыз,
Игэакъаз,
Иғаз!
Ажэа иахшаз – иахэынтқарыз!
Ажэағ здуinei ду лашаз!

Дыржуан апоет, хаибадыруан,
Дыржуан апоет, са сашьа,
Уи иажэа ижэлар ирдыруан,
Ижэлар иртэын иказьа!

Дыржуан апоет –
Лагырзыла,
Икьызкьызуан икэыцшыз агэкэа...
Икьызкьызуан дзыхшаз Ермантэыла,
Уи аштакэа,
Амѡакэа,
Ахэкэа!

Иашэкэа нижьуан апшэымас –
Дызлаказ,
Иныруаз,
Дзыкэшэоз...
Итэыла ахэракэа иамаз
Урт ракэын, игэ акэын, изшэоз!

...Дыржуан агэлымцэах...
Иуадафын...
Назаза... анышэ... адамра...
Ахра дафызан уи, дгьефын,
Дцааимбарын иара!..

Ишьхакэа –
Икоу рахазаап,
Изгэакит, иаразнак ишлеит,
Ацтакэа –
Ргэы иткэахьазаап,
Рылагырз уахьынтэ илеит!

Аецэ иадырит – икыдыз:
Аеацэахт –
Изгэу дабазом!..

Дыржуан апоет, ипоетыз
Даныкамгы дыкоуп –
Дыцзом!

...Иоымтак иахъа иаадыртуамызт,
Цахъак рѣадыршѣуамызт, мап!..
Иахъацацѣык иашѣакѣа рхѣомызт,
Урт абицаракѣа иртѣаап!

1971, Москва

* * *

Амшын цѣкѣырцоит, иагагазшѣа,
Ианыѣеалоит амѣаду.
Гѣакра дуззак иалашѣазшѣа,
Атыц иахыргарц аѣаххазшѣа,
Иазымхѣазшѣа ихѣатѣу...

Ацѣкѣырц-еицѣакѣа реахыыршѣуа,
Игѣагъыуацѣоуп ахыкѣ...
Сгылоуп, сыблакѣа рыхмыжѣуа,
Рееизакны реахѣеиларыжѣуа, –
Инарылыѣусит: ы-ыы-ыы-ык!

Избоит: мыч чыдак сылалазшѣа,
Смахѣѣа иахыкысызшѣа махѣѣак,
Исмаѣацыз бжык саѣазшѣа,
Еиѣа акала сыгѣгѣахазшѣа,
Шѣѣахъка схѣамцуашѣа шѣаѣак!

Уцѣкѣырца, амшын, амшын еиужѣ ду!
Апаѣкѣа урыжѣла, урынца!
Акоуп наунагза идыртѣу, –
Акоуп хзыткѣо, хазтѣу, – имшынтѣу!
Амшын, имшынтѣыз уцѣкѣырца!

1971

ӨАЗНЫК, ДАӨАЗНЫК БА ББАРА!..

*Ах, шыри, ах шыри, уаха,
Иауандаз, иауандаз ақәа,
Исауан нас ағыйға!..*

М.Л., 1961

Бымгылан, бымгылан хара –
Насыпуп ба быбла атацшра!..
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр,
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр!..

Беиҗазбар, беиҗазбар стахуп,
Лашарак са сгәтә ицәахуп –
Азынтәи ацхкәа аршоит,
Схәыцрақәа шытрақәлоит, еикәшоит...

Өазнык, даөазнык ба бара! –
Ибасымхәац ажәа ахәара –
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр,
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр!

Амшкәа ангыло, ианшо,
Брыцгыла бааиуа, блашо...
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр,
Ах, шыри, ах, шыри, шыыр-шыыр!

1971

СА СҚЫҒА-МҢА ИАНУ АХӘЫҘКӘА

Ирзыскуеит кәтолаа рғар

Шәыцкакы-ццак, шәшәыра хәыҗкәа кны,
Шәыспылалоит, – сышәзыпшуп саатгыла.

Амса цоит катранла ичаданы,
Шәнеиуеит, аа, аңыңахәа, шәеилагыла.

Хцон убас, шэа шэеипштэҗкэа хайзгэыкны...
Ирацэан ххэычтэ-хэышпракэа еимтазырсуаз, —
Акыр шыкэса рапхэа харгыы зны
Шэа шэызхысуа амфа ханахысуаз.

Са сқыта-моа иану ахэыцкэа!
Ианбашэызхай, сара исымбазакэа!..
Шэысцэыпхашьо илашэыркэуеит шэыхкэа,
Шэсывсны шэнеиуеит, –
Апсшэа самхэазакэа!

Са сгэы тынчым усқан шэара шэеипш,
Аха шэарт – хазы, сара – еакала.
Шэа ишэтахуп адухара, ха хайпш,
Уи саргыы сахыццакүан аамтала.

Игоуп шэа шэымѡа, ахараза игоуп,
Ашьапы шэымкит шэара мариала.
Са сзеигэыргѡ: хамѡакэа еиласоуп,
Хайлахэуп шэареи сареи үи ала.

Ицахъазаант ашыкэскэа такэггы, —
«Шыжьсбзиа, абицара икэыишу!...» —
Шэиатэ кыдыз иахъаггы уатэггы,
Ишэзыпшыз наунагза имфамшу!

1971

МОСКВА

Бзантык қалақьк уа уалафашьом,
Еицакра ақэым ухаера!
Бзантык илакэысьом, ицьасшьом –
Уахьысзымбо сызхара!..

Аха, уныхэа дукэа раан,
Ублахкыгоуп, цабыргны:
Усхаштуам ускан сдунеихаан,
Амшын ду уеипшуп уи аены!

Угимнуп, сықалақь, убаскан,
Угимнуп, ааи, ушейбакэу.
Адуinei – аброуп, Москва, убаскан,
Дунеик ауп адуinei зегь зку!

Уразкымфа хагалам мариала,
Қэцаран, фырхатцаран узлаз,
Москва, сыткэоуп угэыбылрала,
Ушэахэоуп иззылашаз, сзаазаз!

Аброуп, иудыруеит, иахьымфасыз
Сара сычкэынра, сёара –
Мазас ма гэырғарас ирыцыз
Уа уоуп издыруа, зегь – уара!..

Гэынхарак са санақэшэоз – заа
Гэынхарак амоакэа хырффа,
Са сахьчон афадатэи ацаа,
Сдырцхон умцэыжэоакэа, Москва!

Цсра зкэым уа уашэа сгэатца италоит,
Уа уашэа – адгьыл иазыпхо.
О, харантэ исгэйдсыхэхэалоит
С-Адсны – абрантэ уара иурцхо!

...Са сгэы тагылауам – ажэала
Изхэода сгэыргъа закароу?
Илашоит иахъа еакала
Уханкэа, умоакэа, уметро!..

Мхылдызуп Аштэ Кацшь!.. Шэахэала
Абааш апсаз хэыцкэа тахэхэо...
Идырцшзоит ужэоан цштэы рацэала
Абзарбзанкэа –
Уиааира азбахэ хэо!..

Москва, усхаштуам сдунеихаан,
Цэкэырцак иаыызоом уцэкэырца!
Иззом, уныхэа дукэа раан,
Гэаныла иустон атоуба!..

Хаицуп, са сыкалакъ, назаза,
Хаицуп – саныкоугъ хараза!
Утоуп сыуаажэлар ргэаца,
Ртоурых адакъа ухъз анца!..

1971, Москва, ноиабр 7

МЫШКЫЗНЫ САНЫКАМГЫ – УОУП СА САХЬЫКОУ!

Икалап уажэшьта скытае ашэткэа пытхыазар,
Ашыац иацэа, адэы зегъ хызхоо, аахыазар,
Ажэдар абартае рнышэ-он карцозар,
Ахэылпаз абнахьтэ апсаатэбжь гозар!

Уа икоуп ахацэа – ахаца ажэа сазхэоз,
Уа икоуп азиас – санмачыз сызтазсоз,
Уа аплакэа гылоуп – зны сгэыргъо сызкэыз,
Инхоит иахъа убра – сбызшэа агъама сзыркыз!

Уоуп сара апхъа ачаракъа ахъызбаз,
Рацхъатѳи сышьтакъа асы иахъаныспаз,
Уоуп сара рацхъа ацсра сахъазхъыцыз...
Ашѳацхъаѳ, харантѳи иааиз, дахъеыжѳыцыз!

Убрака рацхъаза аныхъаѳа ааныскылт,
Сшѳа-зызо, сышмацыз сангылеит аеышькыл!
Рацхъаза уака иззеит мазақъакгы –
Исзымгѳагѳт ла лышка, исзымхъеит ажѳакгы!

Иагъацъара сцарггы – уоуп са сахъыкоу!
Цхызкъак збарггы – уоуп са сахъыкоу!
Гѳакрак саниарггы – уоуп са сахъыкоу!
Мышкызны, саныкамгы – уоуп са сахъыкоу!

... Икалап уажѳшьта аѳар еиха ирызхахъазар,
Исзымдыруа ацкѳынцѳеи азѳабцѳеи иихъазар.
Икалап уажѳ ахаблаѳ чарак руазар,
Тацакгы убрака лхы-лѳы лашауазар!..

Икалап уажѳ абыргѳа ашѳшьыраѳ итѳазар,
Саб рыцѳа избакхъ аацѳырыргазар...
Икалап уажѳшьта хъытаѳ ашьац иацѳа аахъазар,
Икалап уажѳшьта сан еиха дышлахъазар!..

1971, Москва

БАТАКЪА

*Иашъа ахъча Батакъа,
Хратѳыла иаѳаз.*

И. Когониа. «Абатаа Беслан»

Батакъа, Батакъа!
Ацыр еипш угѳгѳоуп.

Сангэыргъо, сангэакуа
Сзыкэгэыгуа уа уоуп.

Уа уоуп шыжь ифыхо,
Уа уоуп илацо,
Уа уоуп зегъ зыгэтыхо,
Зегъ злазо!

Асас ицыло,
Измырз ххэштаара,
Ацэгъа иафагыло,
Уа уоуп, цым, уара!

Ацсны ахъ анаыхыз –
Ажэытэтэи Ацсны!
Абцъар ифахаз
Уа уакэын Лыхны!

Сыцсадгыл ангэакуаз –
Ашыацкъа анкатэоз,
Уа уоуп, цым, Батакэа,
Оадала ихэноз!..

Уа уоуп иуадафыз,
Ихъантацкъаз здунеи.
Уа уоуп, ааи, иатэымыз –
Ладеи-фадеи!

Уа уоуп са сбаагэара,
Дызуста узырцьо?!
Уа уоуп хапсабара
Ацэафа зыхьчо!

Уа уоуп зыбла еицыху,
Агэы-тбаа зызтоу,
Уафрала ишьтыху,
Зказшьа еилартэоу!

Уа уоуп зегь рзыхэа
Иказтэо апхзы.
Уа уоуп сара сныхэа,
Уа уоуп са скэылзы!

Уа уоуп хара ихэыцуа,
Игэакхьоу уамашэа;
Уа уоуп, цым, измырзуа
Цхьака сбызшэа!

...Исызхаит онатакае –
Уцэымза ахьаку!
Исархэон алакэае –
Улшара закэу!

Мап, лакэым узлыцыз,
Лакэым узтэу!
Уа уоуп изызрыжэыз
Сгэы зегь златэу!

1971, Москва

О-ШЬАҢАК АСАКЫНЗА

Абна зегь тынчуп, ашэак,
Ашэакгы уахашам, мамоу,
О-шьаҥак асакынза,
О-шьаҥак...
О-шьаҥа зацэык роуп, аа, ибжьоу!

Ацлалака бахцэоуп абра,
Ианараз абгыжэггы цэаакым.
Асы-шэткэа...
Иаеуп рызхара,
Ма улапш дара ирыткэарым!

Абнаѣ макъана зынроуп!
Сшэарыщон иахъак саацсаха...
Атцла ашьапы хэыштаароуп,
Уааи, нас, абрака уеырцха!

Исымбацызт абас еипш бзанцык,
Ашэткэеи аси ирыбжьоу,
О-шьаѣак, нас, икоуи митэык,
Ихарам, ихарацэкъам, мамоу!

Азынра цоит, инаскьоит,
Аапын шыта илабѣабоуп...
Асышэткэа снапала исыкэшэоит,
Рыцака бахтэаза ибоуп.

Еицылоит, еилыцуеит абра
О-хэаак – ажэреи аѣареи...
Уцшы, нас, иба узхара –
Еимаркуеит нак-аак адунеи!..

Атцла ашьапы, суѣхэароуп,
Цытрак сацшэымаз абра!
Умца – ѣароуп, аапынроуп,
Ушэткэагъ сырѣашьом цъара.

Ибжьоуп асакынза о-шьаѣак,
Уахъ, асахы, сыццакрым...
Ашэткэа сыкэшэон сара иахъак,
Са сзыхэа макъана изыным!..

Уаатгыл, урзыцшы о-шьаѣак,
О-шьаѣак –
Игэасымтазацызт...
Ашэткэеи аси абаскак
Еизааигэан, мап, исымбацызт!..

1972

АЧАҚӘА

*Ачақәа реиҥхызра –
аҥсра иамааноуп...*

Снықәеит – ишсымаз агәтыха.
Схәыцрақәа еизон ахыцәхәыц...
Саб даныцсышаз ауха –
Ачақәа збон сара цхыз:

Тәартак ханталеит ҳа ҳоыцъагь,
Хаицуп –
Иара илахь еикәцәан.
Тынч иахзыцшын ашәапыцъац,
Акәчар реицш ача рацәан...

Рымцәыжәаа пыцәцәан, ирызкьомызт,
Ихәыры-хәыруа – ацшзара иагон.
Аума зегь ҳкит, аха инцәомызт,
Рыбжь аарла, икәит-цситуа, идыргон...

...Акыр цуеит – уи дыказам уаха!
Уи дыказам уаха. Даазом.
Акыр цуеит – избом илакта хаа,
Акыр цуеит, ибжьы саҳазом.

Зны-зынла, ацъармыкьахь саннеиуа,
Ачақәа шыртиуа збоит.
Исгәалашәоит: сдәыкәуп сгәатеиуа,
Ахәшәқәа, аҳақьымцәа – сшақьоит!..

Икастоит уи изыхәан исылшо,
Сицырымцзо иааигәа стәоуп.
Икоуп – ацхқәа анымшо,
Икоуп ианшо – зегь лашоуп!

Сгәы иснаҥоит: акымзарак ихьуам!
Сгәы иснаҥоит: зегь башоуп уажәшьта –

Ахъаа мца шоуроуп, еихсыгъуам,
Имчыдоуп – мчы змаз алакта!

...Ус – зегъ чапшьоит онатакае,
Онатакае зегъ рылахъ еикъыццоуп...
Ус, ачақэа хкыхуеит тэартакае,
Ус, ача рымцэыжэоа пыцэццоуп!..

1972, Москва

АПСУА БЫРГЦӘА

Апсуа быргцәа, шәмыццакын,
Иҳарашәк Сасрыкәа илша!
Иашәырхәа апхьарца, афарпын,
Ачарае жәытә цасла шәкәаша!

...Ажәабжъ сашәхәа, зны Лыхны
Гәагла ахы цахә-цахә зыткьаз,
Шәа шәызхылтыз абцъар кны
Реицықәгылара зыхкьаз!

Исашәхә, кьаразаа – иахъеи уахеи
Алакәаба изизцаауаз?..
Исашәхә, тауади-аамыстеи
Ишырцэыжэгоз атарчеи!..

Гомер уицыркьоуп, Кастеи,*
Ус уагъаанхоит бзанты!..
Игәыҭекаагоуп уашәакәа рдунеи,
Изласхәои уцхьарца абзырзы?!

*Кастеи Арстаа, Маадан Сақания, Синат Цьения, Тыкә Кәыцниа
– иеицырдыруа ажәабжхәаоцәа, аҭапыц уаа.

Жэытэ жэабжык уалага, Маадан,
Ицшуп Кэыбина апшахэа...
Нартаи уареи «шэеимадан», –
Нартаа зейцацэахаз хэа!..

Арамца шэшъыракны, Синат, –
Са сазызырфып ичха, –
Амхацъыр-жэлар руасиат –
Угэ итымцэо сгэы иарха!

...Ех, иаха-иаха иагахоит,
Ацсуа быргцэа ртаацэара...
Урт аныкам – дак тахоит,
Инаскьоит дунеик хара!

Ачандара быргк дызбом, –
Иацхэа Гьаргь ицъар аркны...
Уажэшъта Атара Тькэ синиом,
Дыццакыцэкъеит, цабыргны.

Уаха, мап, исахазом –
Игазом шьта саб ибжыи,
Уи сыцуп, сыканац еипхьбом –
Исхатэаанза ашэшъы...

Ацсуа быргцэа – атоурых,
Ацсуа цас – намысла итэу,
Ацсны ажэытэ-аэатэ акэых,
Ашэа – ахара игатэу!

...Шэхагмыз! – хасасцэа шэырцыл,
Ишырцылалоз Ацсны!..
Ажэытэ еипш шэеышыкылкэа шэрынгыл,
Шэацсуа матэа шэышэцаны!..

Ацсуа быргцэа, шэмыщакын,
Табара акэымзааит шэхэатэы!..

Иашэырхэа апхьарца, афарпын,
Ацсра аҕацхьа шэшьяцэхьыртэы!

1972

ЦХЭЫЗБАК СЫШКА АМФА ДЫҚЭУП...

Гэыраз-гэыргьарак лҕықэуп,
Даауам амфакэа еихцэаны.
Цхэызбак сышка амфа дықэуп,
Са саанымхарцаз сзатэны!
Цхыз-аргама уи дызбоит,
Дызбоит шысхэо – дынкабоит!

Суада... Аус ахьызуа цшьяала...
Тынч даафналоит: сыззыпшыз!
Уи сылзацхьоит жэытэ жэеинраалак,
Ла лыхьзала ицэахыз!..
Уи дыкоуп, дыкан есымша!
Уи – са сгэы амазоуп дзыхша!

Дсыцуп уи – амшын сантало,
Ашьха – ныкэара санцо,
Схала атеатр саныфнало –
Сыжьжьо, сыргэакуа, сгэы като;
Ианыгэхьяазго сҕара,
Ианцо са схэыцрақэа хара!

Зны дыкам уи: зынза дыбжьазит,
Лхабаргьы уаха исмахауа.
Са издыруеит ускангьы: хаицэымзит –
Са сахь, са сахь ауп дахьяауа!
О-напык еибахаркырц –
Илтахызма хаизгэыкырц?!

Имариам моакы дахысуеит,
Аизха-зыгъара даѳуп.
Зны дгэырѳоит, зны лгэы дтахэыцуеит,
Са сеипш апенѳыраѳ дыпшуп:
Зны лѳызцэа дрыщуп уи мратас –
Адунеиггы сықэымшэа зынзас!..

Цхэызбак сышка амоа дықэуп, –
Амоа дықэымшэа зынза.
Лымѳа аѳапхъа атаксыпхықэуп,
Хаиыпшует нақ-аақ маза,
Са схы сазцааует еита:
Аеаркъаѳуоу лымѳа шыта?

Дааит, абар, сара сахыгылоу,
Аха мацзак са снаскьоит:
Слышьтоуп – нас: лара дахыыкоу
Снеир – дааиуам, сгэы сагоит!
Уи днаскъацыпхъаза хара
Тынчрак сымазам цъара!

Ааднык ыкоуп – исызгэакьоу,
Схэыпреи сгэыграқеи змадоу,
Са сзыхызаауа, сзызпагыоу –
Сзыхьчо, сызтэу, сыпсы зымдоу –
Гэырѳа мазала ишэахау,
Саапынкэа ирыпхау!

Сцэахэа, сухэоит, сырманшэала,
Улзышэахэа цхъакаггы!
Ицэырцуа лакэым ала-мала! –
Аха исбартоуми уеизггы:
Насып-гэыргыарак лэықэуп,
Цхэызбак сышка амоа дықэуп!..

1972

* * *

Схала сцоит скэынд-кэындуа,
Срыцхьо цэахэакэак.
Апшоуп сызёахэыт-хэытуа,
Исзыыроуа иахбак.

Ашьха рыкэцэахь, – шыри,
Хара, убрахь, хара!
Сгэы иснатоит уантэи Мцири
Даёушэа Нхыцка апшра...

Са скэыпшра акала инаган,
Уи ала имшын, цаны:
Даацэыртт, абар, Онегин,
Илахь еикэцаны...

Уи иажэа са сыхнахуеит,
Исзымзо атэ – сымзап!
Уажэы-уажэ саргэыбзыгуеит:
Мрагыларахь хаиццап!..

Мрагыларахь са схала
Ех, амыцхэ снаскэацэеит...
Уа абжэас-цэа зшэу гэыроала
Ипстазаара ибылцэеит...

Уи длышьтагэышыоуп, дмыцэа –
Ибла иабом акы:
Нестан дыргеит араццэа!
Сартынчуам даеакы:

Са сымра оацхэа ицхарцаз –
Имхэацкэа ахэа ктэуп.
Барей сарей хаикэшэарцаз –
Қацъет абаа гатэуп!..

Ашьха рықәцәахь – шыри!
Хара, убрахь, хара!
Сгәы иснатоит уантәи Мцири
Даеушәа Нхыцка апшра...

Дазхьуеит уи разкы бзиақ, –
Данразкыдоу аены.
Ишәтүеит Ө-лакациак
Иацәыхарамкәа аоны...

Уа амра цхоит еакала –
Итәылакны – ицскәых.
Абыргцәа жәытә ажәала
Идырцәажәоит атоурых!..

Схала сцоит скәынд-кәындуа,
Срыцхьо цәахәкәак...
Ацшоуп сызәахәыт-хәытуа,
Исзызыроуа иахьак...

1972

* * *

Агәыла ичарае акәын. Аштае,
Җацшын, гәыц-гәыцла, хәешаны.
Кырцуан, са сыкамызт ақытае,
Ссасызшәа сгылан уи аены...

Даахадгылт цхәызбакгы, –
Икәыцшыз, –
Икәыцшыз сакуамызт, пабыргны...
Ус уа, ашәшырахь, са сахьхәацшыз,
Итәан абыргцәа еикәшаны...

Акы саеын...
Сыбжы сызтымгеит...
Гәыроакгы хылеит са слакта:

Урт рышка, сгэырҕо сгэы сазнамгеит, –
Са саб дызбомызт урт рыгэта!..

1972

ЦХЫБЖЬОНТЭИ АҚӘА

Схыза цхацэазу,
Илакэцэазу сыхчы...
Са сёыхеит цхыбжьон,
Дышёыхо ахэчы.

Ақәоуп са сзырёыха,
Цхыбжьонтэи ақәа.
Ахыбра иахыкэкэон,
Ирхыкэкэон абыгькәа.

Сыкәша-мыкәша –
Игомызт ажәак,
Ацёыкәбаркәа еицәажэон,
Еицырхэон ашәак.

Сиартаё цхыбжьон
Исхэон мазала:
Суҳэоит, макьана
Уакәымцын, уаула!

Иауан ахаеахәа!
Зегь ыцәоуп аоны.
Дыцәам хәа сыкоуп,
Са сан, цабыргны.

Ақәа даанарцшызар,
Дзызхэыцуаз – абар:
«Исбахап аутра, –
Адгьыл аабар...

Исбахап, искэакэап,
Ажэла ласцап...
Исбахап, искэакэап,
Ажэла ласцап...»

Сзызхэыцуеи сара?
Акымзаракы...
Ақэа ашытыбжъ галандаз
Абас хамтакы.

Ақэа ашытыбжъ,
Ақэа ашытыбжъ.
Хаоны.
Хамтакы.

1972, Москва

АПРА

Оацхъа сашэа амшын иазкуп,
Еыцныхэак соушоу: ирацэоуп!..
Сыпра шкэакэа уахъ ихуп,
Иназго ацэкэырпқэа еитцэоуп,
О, сыпра, сеигэырғоит улша,
Уара уагэыцахэхэоуп апша!

Снаскьоит иаха-иаха агэахы...
Агэы зтаху са сгэы ацэшэауам,
Амцэыжэоа еитднахуеит апша-гъы,
Уи санацлабуа сажэуам,
Ишьтыхла ацэкэырпқэа, апша,
Уара уацэымшэазан сылша!

Ашэак сызгэакьоуп аханатэ –
Апра шкэакэакэа ирызку...
Ахауа шагэацхо апсаатэ –

Уи ашэоуп сашэакэа ирыцку!
Иансыцым – схэаа ахэаа апшьуп,
Иансыцу – ахэылпаз шыжьбуп!

Ианымацэысуа... уахь санху,
Цсы зхоу антэзызо рцэа,
Бара, са схэыцрақэа зызку,
Сара сзыхэа бихэ анцэа,
Бныхэа – аныхэакэа ирыцкуп,
Уи цэымзан ахара исзакуп!

...Зны сыпра лтахауеит цака,
Еазных – инхалауеит цэоанцэы!
Са снейуеит, сижэлошэа ага,
Сагэылсуеит ацэкэырпқэа реыхэцэы!..
О, сыпра, сеигэырғоит улша,
Уара уагэыцахэхэоуп апша!

1972

* * *

Имацэысуеит ажэоанае хара,
Уахантэарак иаеуп ақэаура –
Қэыршаоцас, еихсыгьуашэа еазны,
Сара схэаа ацэыргара атахны –
Уахантэарак иаеуп ақэаура...

Сбызхэыцуамызт, сааиуан ичхашэа,
Ақэа анлеиуа – тынчроуп уамашэа.
Ақэа анлеиуа – имлеиуашэа цхьаза,
Иузгэакьоу асахьақэа урыхьза,
Сбызхэыцуамызт, сааиуан ичхашэа...

Асалам шэкэкэа срылоуп иртытуа,
Уи азоума ажэоангы здыдуа?
Исыцхьазоит агэы иалоу ахэакэа...

Сцоит сышзахэо –
Иҕытуа, иҕытуа...

Аха быҕам – быҕазам ҕыаргы!
Ақәыршаҕы еихсыҕуам еихагы...
Шьтыбжык суада ионалоит, итэаауа –
Алашыцараҕ ацэашы цшаауа!..

1972

АМШЫН ХЫҚӘ, ХӘЫЛБЫЕХАЛА...

Амшын хықә, хәылбыехала,
Иней-өеиуа рыла итәуп.
Уней-өеиуеит уара ухала!
Гәыроак уа ухала иутәуп.

...Өазә еакы данышәоит,
Данышәоит, иразкуп.
Уара? Өа мшынк уднашәоит,
Өа мшынк уа уцра хуп!

Издыруеит уара уцәаҕа, –
Уи хзеипшуп, хаилахәуп!
Амшын абаллқәа жәаҕа
Уреисар утахуп!..

Мап, агаҕахь узхыцуам,
Уахь иубақәо лакәуп...
Мап, ацәкәырцқәа узрылцуам,
Уа узыхәа уи разкуп!..

Ицаз ҕацхьа иааскьоугоит,
Ицаз уаҕеит, – уатәуп!
Харантә уи убла лхугоит,
Насыцла угәы зегь тәуп!..

Ицаз мацэыс еимкыароуп,
Моа зылдамыз мооуп.
Ла лзыхэа – гэлалашэароуп,
Уа узыхэа уи гэырооуп!..

Улымха еснагь итасуеит,
Фартын баапск ахыпша, –
Нахьхьи, уа упра иасуеит,
Иазымгеит ирхэаша!

(Са сгэы иабоит амшынае
Уизшэа уа ухата:
Ацэкэырц реилашырае –
Уазхьуашэа уоната!..)

Уа узыхэа уи насыцуп,
Инасыцым урагоуп.
Лызхэыцра – илбааудо псыцуп,
Уи ала цытк угэгэоуп...

Лара, мап, уаха дцэырцуам,
Шэа шэымоакэа еикэыгоуп!
Еазэ иката акгы ннацуам,
Уа утэ – ныцэ шашэала ицоуп!

1972

ГАЛАКТИОН УАХЬ

Хэылпазы сынхалт Мтацминда, –
Ицсахьышьо Галактион.
Цшьаала иасуан апша кэанда,
Тынч ицшын апантеон.

Амза, ажәоан ахь ицәырцуа,
Ашәахәа каччо илашон.
Мери* лоума уа узызхәыцуа,
Мери лоума, Галактион?

Уашәа – агәы иатәуп, агәаца –
Гәы цахә-цахәла иурцхон.
Уахзынзыжьда ас назаза?
Мери лоума, Галактион?

Мери лоума, апсуа пхәызба,
Уи дхафымраха длашон:
Зсахьа асахьаҭыхцәа иапырцоз
Уцсы ҕылкаау, Галактион?..

Моа удаәзак сықәын, сықәын,
Иуадаәзгьы санион...
Ускан – Мери и уарей шәакәын
Зцәашьы сыпхьоз, Галактион!

Амра ахәы иагәыдыччало
Ианарҕыхо апантеон,
Дарбан рацхьаза узпыло –
Мери лоума, Галактион?!

1972

МОА ХЫҚӘКАҒ...

Моа хықәкағ ижуп хәҗеи пхәыси,
Ашықәсқәа еишьталан ицоит.
Рыжәлеи, ианизи, ианыцсызи, –
Жәытә ҕырак аарла иахәоит...

*Мери – Г. Табизе иеицырдыруа иажәеинраала.

Апша лас, иахьыжу ахэ икэсуа,
Иөеижьу быгъэкэак канацсоит.
Рнышэынтра цшыаала санавсуа, –
О-цэартак еивагылоушэа збоит...

1972

АЦХ ЦЭЦА

*Сымиқәа ңсуеит, ауаатәыџса шыңсуа,
Игәырооуп рнаскъагара са сзы.*

Е. Межелатис

Иснубаалазомызт гәтыха,
Схэыцра – сахъан аеашон.
Аоны аштәе акэын.
Уи ауха
Агәыр каршэзаргы иубон.

Иалоуп, тынч, абан, апхыз хаа
Амахэ икәтәоу акәыткәа.
Аецә ажәџанае икаххаа –
Анык илхылцыз ахәычкәа...

Стәан уа ахъаца амца схала,
Инеикәыршәны са сшыамхы.
Амза-шаша цшыаала-цшыаала
Иавыхәхәон хуацъаӀ ахы...

Арцу сааигәара ахыбае –
Цыр-цу-цу... ашәоуп иахәо.
Агәашә апхьацәкьа асабае
Итәоуп хкамбашь дугьы жахәо.

Лакгы аакыц-еыцит
Хгәыла
Данамоу ацәа хаа дташышыы,

Ахаҳэ ташәазшәа азыжь цаула
Атынчра иналазит абжы.

Аецәакәа ааилацәкәысит –
Ажәоан ахрацәкәа рымбей!
(Изыхкьо сзымдыруа сазхәыцит
Ацлакь мгьал иаларцо акацъбей...)

Асахьакәа – узыршанхало,
Азиас ду еипш ауп ишцо...
Амзоуп сыблакәа зыдхало –
Хәоны ақәә иқәхеит,
Имтысзо...

1972

УАХЫНЛАТӘИ АХӘЫЦРАҚӘА

Ацх ацець еипш итынчуп,
Бжыы ыкам цыарамзар цыара.
Ажәоан ду аца – мацмыцъуп,
Аецә ируеит уа ахра.

Зегь ыцәоуп аоны. Ак гәәтеип,
Ак ҫыхап, азә духәацшып – мап!
Сдәылцып абарцахь... сней-өеип,
Агага акаршәшьақәа збап.
Икәандоуп уахынлатәи ацшалас,
Зегь ырцәо – ацәара иаәуп.
Ахара сыбла зыдхалаз –
Адәыоада – аоада ицшуп.

Амза, ажәоан агә иалоу,
Гәалак аным ахы-аҫы.
Арамцаә, иуауаза ишгылоу,
Ицәоуп уа цшьаала хә ҳеы.

Ицэоуп, абан, амѡадуггы,
Ицэоуп ашыацгы тахэхэа,
Абарцаѣ аматэа ихшыуггы...
Ицэазам – амза ашэхэа.

Урацэажэ, иба нас зегь шыкоу,
Уазцаа – уа уоуп изылшо:
Иарбан ацша лас зырныкэо?
Абажэ хэыч икажью злашо?

Уазцаа: ахэаакэа знымцэо?
Ухэыцракэа здэыкэу ишако?
Уазцаа: акэата хэыч зыцэо?
Уазцаа: ацар ахыпцхэо?

...Уахынлоуп ахэыцракэа аннымцэо –
Адунеи аныцшу ицьшыатэха, –
Азцааракэа рзыжь анухыцэо...
Итабуп, нас, сызмырцэо уаха!

1972

ТАГАЛАНТЭИ АХЭЫЛЦАЗ

Нахьхьи, хараза, цака илбааны,
Амра антэалоуп амѡаду агэтаны...

Икацшыуп уи аган, амра ахьташэо,
Икацшыуп абыгькэа, ацла иреышэшэо.

Ажѡан кацшыуп, икацшыуп аонкэа,
Икацшыуп – амѡа иангыло аекэа.

Шэыгак ауп, ахэылпаз, амра иакэо,
Уи ала адгылыи ажѡани хкэо...

Нахьхьи, хараза, цака илбааны,
Амра антэалоуп амѡаду агэтаны...

Итээз, нас, убрака, итээз, имаапсеи,
Сыжэоан ду ах, уи адоумбеи!

Итээз нас, убрака, ицээз схэычы...
Ицээз – иахыцэоу иазназгап ахчы!..

Абас ицшзамхар калоит уи уацэы,
Ажэоан икыдлан иоеиуеит ахцэы!..

Сылацш аргэыргъоз иахыызбо хара,
Иахыызбо – исзымбоз са сызхара!..

Сазхэыцрым уажэы, сзызхэыцло, сзыцэшэо:
Сымѳаѳ мышкызны уи цшыаала иштэшэо...

Еилазѳоит акны – ацсабарей ахы...
Стэа-кацшь амѳа иантэалоуп, нахъхы!

Икацшьуп ашэапыцбац, ашьхакэа, ахэкэа,
Икацшьуп – амѳа иангыло аекэа!..

1972

АЦСНЫМРА

Хабацэа ирхэон –
Амахэта-ахэцэы иаххэааны:
Баша иауырсыргы –
Иудылоит хэа ашьыжъ ишэтны...

Ацсны амра иарэыхон,
Ацсны амра иарэыхоит зегы!
Ацсны амра ахыцхо –
Азын еитэоуп абыгъгы!

Ицстыхгам ацаа,
Ицхоуп цака илеиуа асы,

Апсаатэкэагь арака
Ацсны азынра иалоуп рыцсы.

Итоудап, о, укэа ашэахэа –
Иугэыдыхэхэала!
Урзыкандаз, шыри, зегьы
Ацсны амра акала!

Ацсны амра, о, сухэоит,
Улшара зтаху ирызша,
Иузыцшу зегь урцыл,
Урт зегь ргэыргьа, улаша!

Ацсны амра зхапхо –
Азын еицэоуп абыгьгы.
Урхоуп зегь цсыс!
Урануп абрака зегьы.

Исыт уара умч!
Исыт уа улшара, угэыкра,
Уагмыз са сцъынцъ,
Уара узхапхо Апсынра!

1972

ПРОМЕТЕИ

Алахэа ацрыхон иара игэацэа...
Ихъаа еимцанарсуан апша лас.
Дгэакуан Кавказ
Анцэа инымшэаз анцэа,
Ахра цысуан дыздэахэалаз!..

Ашьарфаш еихымсыгьуа иткъаса ицон,
Игмызт уи гэаkreи гэырфои.

Алахэа иаха-иаха ипсы иѣанатон,
Игэатэа еимнажэжэон Прометеи!..

Шеишыкэса уака ашыа катэауан,
Арыцхара далан имцацшыны.
Ишыа ахькатэауаз –
Ашэт ꞑацшыкэа ииуан,
Ахра иаѣалашоз шэацшыны!

...Алахэа ақырра, алахэа ақырра!
Назаза ушэиуп – ушэииз!..
Алахэа ақырра – иацамызт хирра,
Уахынлоуп, о, алахэа аниз!..

Алахэа кырѡы – сашатом, уашатом!
Уи анаххало – ишэшъуп...
Прометеи, ура умца мцакы иазыркьатом,
Ушэткэагъ назаза икацшыуп!

1972

АЗЫН МШЫ

Инахэ-аахэуа ргэышца,
Итоушэа рыцсы...
Аццышэ еипш икэашза
Илеиуеит асы.

Ихэмаруеит, ихиаалоит,
Ипыр-пыруеит.
Цшыаала ишъталоит, –
Аццышэ зытуеит.

Урт ицкьоу ак рыцууп...
Ирылоуп сыцсы.

Урт азын иашьацуп,
Ишлоуп ркасы.

Апсабара зегъ дагэоуп,
Илашоуп алакта.
Ацгэ еикэацэа шкэакэоуп,
Уацэымшэан уажэшъта!

Счалт уаха исызгылам,
Ицеит ахэычра!
Сзеигэыргъо сыздырам,
Сгэыргъоит сара...

Азэ сгэы нирхахъазаргъ,
Ишьом акашэа.
Са издыруеит – ауаа зегъ
Цкъоуп уамашэа!..

...Сархэыцуеит акалэшэа
Еснагъ асаура:
Сан илхэоз агарашэа
Иаеуп агара...

Илеиуеит ихиаало,
Аецэ засо...
Илеиуеит – сахыгылоу
Сыкэа итацсо.

Сзеигэыргъо ажэала,
Исызхэом иткааны,
Сгылоуп са схала
Амардуан сылбааны...

...Италоит, ихалоит,
Ицыр-цыруеит,

Цшьяала ишьталоит,
Цшьяала изытуеит...

1972

АЖЭАФАТЭИ АМЗА НАСКЬАГО!..

Ашықәс ғыцазтәи

Мчыкам уа умџа иапырхагоу,
Икатца зегъ зықәныхәо шыаҕак...
Ажэафатэи амза, унаскьаго,
Салан ҳақсадгьыл иахьак!...

Шәааи, аикәлацәа, соузцәа исызгәакьоу,
Аишәахь шәааскьа, шәеикәагга.
Дҳалам уахала ицагьоу,
Ицшуп адунеи зегъ разха!..

Асы аеуит адәахьы, аҳәылыхәа,
Итабуп, ацсабара, асазы!
Ацәцақәа ҳкып Ацсны азыхәа,
Ацәцақәа ҳкып ҳразқазы!

Уныхәаз, абырг, ҳацхьагыла,
Иудыруеит, ҳа хзыхәан унцәоуп.
Уацәцахә аанаҳкылоит ҳгыла,
Аецә реипш ушықәс рацәоуп!

Шәныхәазааит, анацәа! – шәтеицәа
Шәнеибац рхәон Ацсназы!..
Ицылон аға хәымга ахацәа,
Ицылон уацәтәи ҳразқазы!..

Иҗахон хызыла-пшала ацынцыз,
Урт ыкам,
Иҗоуп Ацсны!..
Акала назаза иаххыаз,
Иҗамаз җацсаца ицәахны!..

Астудентцәа, –
Ахақәитра ахәынтқарцәа,
Иныхәаз «шәхәынтқарра» хазы...
Иныхәаз, о, ацсуа поетцәа,
Ацсуа ажәа иахазцо ацсы!

Аҗынаха җлышҗтам, –
Җа ххала
Ацәцақәа тахтәоит уаха.
Бныхәаз, аҗаца, хатала,
Назаза җ-насыцк бырзыцха!

Илеиуеит, илеи, ахәылыхәа,
Ахәылыхәа иаеуп асаура...
Са сыҗоуп бара,
Бара бзыхәа...
Имыцхәуп даеа ажәак ахәара!

Ацстазаара,
Еицыхла умцәыжәа,
Җамшқәа насыцла имҗацга!
Шьардаамта, ашәақәа рашәа,
Ашәақәа урашәан уга!..

Ухәмар,
Уеилашы,
Ашампан-җы, –
Ацәцақәа ишәку шәырҗах!
Ашампан-җы,

Ацэца атахэмароы,
Ацэца иахыгееоит ушэах!

1972

АЖӘЕИНРААЛА

Ажәеинраала – са исашьоуп,
О, ха хайшьяара мариам!..
Сара сзыхэан иара цшьоуп,
Ианысзааиуа – ак гэырроам!

Жәәанаә ацстхэа хьантахар –
Иланашьтуеит цака ақәа...
Ацстазаара сгэы ннархар –
Сеикэзырхода? – сцәахәақәа!

Ашла налацсеит схахэы,
Аха ишэартам смахәәақәа:
Оацхьа исыцхьоит ашьха, ахэы,
Асыпсақәа, азтаәеақәа!

Ажәеинраала – са исашьоуп,
Аешья илымшо зылшо...
Абри ацх еикәа лашоуп
Хмыцәазакәа ианхаршо!

Цака ианлеиуа асырхэы,
Сгэыргьа сзыцәахуам хэычцас.
Ианызбо ацьыкәрей кахәхэы –
Сикәныхәоит иара лазцаз!..

Аха ацстазаара мариам,
Ацәгъеи абзиеи, о, еипхом!
Уара узыхэан иангэырроам,
Зегь рзыхэа амра цхом!

...Леирыз хэыч аоы татэа –
Ан анышэынтрахь данцо,
Уахьгылоу улагырз катэа,
Уаалзыцшы – ажэа мхэазо...

Лыхэра иакэца ахэрыбгыщ –
Дхырцшыл гэыграк алакта...
Иеыжэу –
Иеагэра гэгэала икырц –
Игоз азар ашэа ахата!..

Ажэеинраала – са исашьоуп,
Азэгы илымшо зылшо.
Абри апх еикэа лашоуп
Хмыцэазакэа ианхаршо!

1973

СА СЗЫХЭАН БА БЫМБАРА ХЬААН...

Са сзыхэан ба бымбара хьяан,
Ишхьяау – ицаз аёара:
Агэра згом, агэра згом сара ахаан –
Хайцэызуеит хэа ажэа ахэара!

Ицэкэырцоит уажэ амшын даеакала,
Даеа бжьуп, даеа бжьуп уи иахго!
Са санкэыцшыз издырхьан агэала...
Даеа ашэоуп, даеа ашэоуп иаанаго!

Даеа дэуп, даеа шьхоуп иахья избо,
Даеа мшуп, даеа мроуп илашо!
Гэыргьак ыкам са сгэыргьа иацызго,
Гэыграк ыкам – уи иалшо зылшо!

...Иразкуп – ба бахызбо, бахыкоу!
Ба бахыкоу – назатэи тыцс!..
Исыздыуам –
Исыхыз, сызлакоу:
О, уи ауп иахъа исымоу насыцс!

Истахым даеакы,
Истахымыт!..
Са сыхнахуан идгъылтэым акы.
Уахъ исыцхъауаз амѳа мариамызт,
Сазыцшуан ѳа ецѳак,
ѳа мцакы!

Сишь, аѳада ацстхѳакѳа халоит,
Имацѳысыр калап имитэны!
Издыруеит: сынхоит сара схала,
Са сашѳа баналам аены!

...Шѳа-зызак аацѳыркѳалоит заа,
Сгѳыгракѳа рымѳа рхѳашо;
Агѳра згом, агѳра згом сара ахаан
Са саштѳаѳ ба бымра млашо!

...Хѳанеицым –
Сгѳы агѳѳакра иакѳыцрым,
Хѳанеицым –
Ихѳлар – ишарым!
Сазхѳыцрым, сазхѳыцрым, сазхѳыцрым,
Сазхѳыцрым –
Зызхѳыцра стѳахым!..

Са сзыхѳан ба бымбара хѳаан!
Ишхѳаау – ицаз аѳара;
Агѳра згом, агѳра згом сара ахаан –
Хѳаицѳызуеит хѳа ажѳа ахѳара!

1974

* * *

Аецә кыдшәсит, ишеишеиуаз,
Абжы ааоыртә – ижжаза...
Жәоанаҕ ашъта ныжъуа ишлеиуаз,
Амшын иалазт хараза.

Амшын схықәгылан са схала,
Сыцкакит ацәқәырцахы:
Снапқәа амшын интаскит, цшъаала
Амзагъ зсон уи агәахы.

Аецә, ажәоанахътә италаз,
Сахысызшәа сгәы иабон:
Ацәқәырп, снапсыргәыца иантәалаз,
Агәра сзымгартә илашон.

1974

ЦХЫЗЛА

Цхызла избеит слыгажәны,
Схала амәа дукәа срынны...
Сыблақәа ирыгуп зынза,
Лабашъакгы скуп ишәпаза.

Исшәу зегъ неибейцшы иажәуп,
Сжакъагъ шлаза илашътуп.
Шьоук сывсуан, харантә исзыцшы,
Дычкәынан хәа абри ауаогы зны!..

Исхәагәышъомызт рышка ажәак,
Сахәар стахын ча-ҕацак!
Сахәар стахын – сыцхашъон,
Цшъаала снатәон, сыцсы сшъон.

Цхызла избеит слыгажэны,
Аарла амѡа дукэа срынны...

Ус, ассир калеит, утаххар,
Зиаск сынхыкэгылт, абар:
Ицэоуп, ахцэ еиужь кахэхэа,
Иахахэмаруа амра ашэхэхэа!

– О, сычкэынра сзырхынхэ ѡацхьа! –
Ишаназ калеит ахэхьа:
Дыкам, дыцсит лыгажэык,
Цкэынак хэа дёыхеит, митэык!

Иаразнак ацсаатэкэа чырчырт,
Ёыхэа иатэакгы кыркырт...
Уаха илабашьам слаба,
Икамчуп аа,
Искуп лабёаба!

Икэадыруп ахахэггы –
Сзыкэтэаз,
Мѡа духеит азышьтра зегь нас...
Аматэа абакоу иажэу,
Иёыцу кэымжэуп сара исшэу!

Дыцшаа, цьым, алыгажэ уацэы!
Иутахума: хаижэылап еыхэтэы!
Гэыс икоу ак ауп – аёара!
Инеиуеит са сеыхэа апкара!..

Ашьтыбжыкэа гоит: умѡахыц!
Аускэа сзыцшуп – ахыцэхэыц!
Ѳадароуп, ладароуп цъара,
Сызнымшэогь ак ауп – атэара!..

Цшьяала саацшит, цхагэаны,
Сыцсыцэкъар стахым слыгажэны!..

1974

* * *

Адэыгба дэықэлөит, ба снэскыабгом,
Иқэсуеит аплатформа апша,
Исахэ адэыгба, цыым, сабоуго,
Иабоуго сгэыцрақэа рхэаша?!

Исахэ: сшызацэу сзацэума?
Хэыцрак сзааиуеит имцаха:
Сара сзыхэа лгэы тацэума?
Ма дсызхэцуоу уи уаха?

Гэ-тынчрак ыкам сара сзыхэа,
Гэ-тынчрак соургы стахзам!
Асы леиуеит ахэылыхэа,
Сымоа ахьхоу – са сгэы хазам!

...Сара ба сыбтан иацуха,
Гэыргыак хылауан слакта!
Бара аоны быонан ббарфынха,
Ашьха шыабыста ахата!..

Истахын, о, ибсырдырыц,
Сара сыдгыыл гэакы апха,
Са сгэы итыхоз бгэы ианырыц,
Аха сиеипшын аґаха!..

Са сыгэтыха ус имоасуам:
Ирызкымызт азэыроы!
Уара сухэоит, апша иасуа,
Сыхыз ла лценцыраґ иоы!..

Са суцырцуеит, ақалақ ду,
Зегь аныцэоу, цхагэаны.
Уара уґоуп, о, сымра ахькыду,
Са сгэы устеит итганы!

Ихъантоуп, идыр, упырцра,
Цырцшы аныкамыз аены.
Исаабызоуп: лара лцэызра,
Сынхап сразкыданы, слахэны!

...Гэтынчрак ыкам сара сзыхэа,
Гэтынчрак соургы стахзам!
Асы леиуеит ахэылыхэа,
Сымоа ахьхоу – са сгэы хазам!

Слахьынцамоа, ех, сабоуго,
Сгэырфоаларцу есымша?
Адэыҕба дэықэлоит, ба снаскыабгом,
Икэсуеит аплатформа апша!

1974, Москва

* * *

Ашкол ахь ханцоз, хаилагыла,
Итысхит ба бсахьа гэаныла.
Сразкымоа мазак ахауан,
Харантэи быбжы сахауан –
Бызхэыцра иазкымыз мыш-цомызт,
Аха бызбомызт, бызбомызт...

Ашколае сзышьтазгы – ба бакэмызт,
Ачарае сзыкэшээзгы – ба бакэмызт,
Ашэтқэа зсыркызгы – ба бакэмызт,
Згэыразра сыщыз – ба бакэмызт,
Ба бакэмызт, ба бакэмызт, ба бакэмызт!

Уамашэацэ́кыа ишоуп агэ-ацэаоа,
Моак ауп уи иадыруа – аҕаоа,
Моак ауп уи иатэу – иуадаоу,
Урт ахрақэа, аҕаоакэа нцэомызт,
Инцэомызт, инцэомызт, инцэомызт!..

Абар, зыгэра сзымгацэ́кьо лакэуп:
Акэлацэа, гэыргъарак сёыкэуп!
Акэлацэа – шэыкэла деахароуп,
Имра шеишеиуа ицхароуп,
О, апстхэа-цшқарахкэа ццакы-ццак,
Илбааргоит ба бзыхэан атаца-цк!..

Ашколаё сзышьтазгы – ба бакэын,
Ачараё сзыкэшэазгы – ба бакэын,
Ашэткэа зсыркызгы – ба бакэын,
Сгэыразра зцызгы – ба бакэын,
Ба бакэын, ба бакэын, ба бакэын!..

1974

* * *

Иразкуп са сзыхэа бкэыцшра,
Рёашуп, сыблакэа зыдхало.
Иразкуп са сзыхэа бкэышра,
Мцэыжэооуп, ажэоан сызлахало.

Иразкуп – бара баныччо,
Ишыбнаало басхэарыма?
Ацшқа игэыргъара бшаоычо
Ускан сгэы иазыцэахрыма?

Исыздыруам сара исуалу,
Ицэыргатэым хъантахазар?..
(Бара бгэаца, ихалалу,
‘Еазэ изы икэыцсычхэахазар?)

Наунагза иззазаргы
Гэнахак амца насыхнажып!
Бара уи банымшэазаргы
Ма хазшаз исанайжып!..

Иацынтэарак схы саиааиуан,
Зегъ сыхтызгап хэа гэырѳала.
Уахантэарак са сней-ааиуан,
Суада хэыч сшэауан шыаѳала!

Сызлагылоу – гэырѳа-гэакроуп,
Гэырѳа-хѳаа са сыршатом!
Абзиабара – маза-гэыгроуп,
Цэашы лашоуп, изузрыкѳатом!

1974

* * *

Сышэткэа – бышэткэа роуп,
Иахѳада шэтык сымкзацызт!
Быхъз са сзыхѳа имроуп,
Амра цырымтцацызт!

Агэыгракэа рымшын,
Лашарак атх иацэыжэгон!
Шэарт са сзы шэымшын:
Сыцра пхѳака инажэгон!

...Ацэкэырц гэыргѳо еисоит,
Еибырхѳоума мазажѳа?
Апка шкэакэа зсоит,
Уи ба боуп – са сашѳа!

Ихъшѳашѳан сыѳоны атзамц,
Цэашы лаша ахѳакымыз!
Иацэысхъчон уи амц,
Аразкы –
Иразкымыз!

Амшкэа цон, ицон,
Амшкэа цхын, имшымызт.
Азыхь сзызхьуаз табон,
Ашэт са сзы ишэтымызт!

Абар, са слахынца,
Насыцла ашэа ззысхэо!
Наунагза ихаца
Ажэоан сшамцаныхэо!

Агэыгракэа рымшын,
Лашарак атх иацэыжэгон!
Шэарт са сзы шэымшын:
Сыцра цхьака инажэгон!

Избоит, о, аацынроуп,
Аацынра мцазацызт!
Быхьз са сзыхэа имроуп,
Амра цэырымцзацызт!

Са суада ионаееоит
Арѡаш – гэыргъа рѡашуп.
Уаха атх сыршоит,
Атх цхым, имѡамшуп!

Бымѡеи сымѡеи – мѡак,
Мѡак, ѡ-гэык еимаздаз!
Игоит шытыбжык, ашэак.
Уи ажэоан ауп исызтаз!

1974

* * *

Е.О.

Усцылт ажэытэ-афатэ уёыкэны,
О, Қарт, усзылыпхеит иахбак!
Абра илашон, са сзы инасыцны,
Насыцк иапстазаароу еицэак.

Ицшьоуп уа умоакэа са сзыхэа,
Ушьха наарақэа ирыёгоу!
Абрантэ уара днаскьоугеит, дныхэа,
Лшьапышьтыбжь ауп, абар, иго!

Иудыруеит знымзар зны дсымбацыт,
Абра уа умоакэа дрынны.
Бзантык ухэыцра иаламшэацыт
Са схэыцра шуцыз игэыкны!..

Иныхэаз ашыкэскэа, илызгэакьоу,
Абра, уа ужэоанае ицаз!
Иныхэаз лынасыц, ицагьоу,
Сыцсадгьыл ашьхақэа ирыхшаз!

Усзыкалт схэыцра иалоу тыцны,
Ухэыцра сшаламыз зынзак,
Абра илашон са сзы инасыцны, –
Насыцк иапстазаароу ецэак!

1974

* * *

Иоуит бтыхымта, бышэкэы –
Атыс пшза, ахьачпапыр...
Еицшнишьалеит аразкы,
Итахын ажэоан ахь дыпрыр! –
Ианизаабышьт аены,
Шьта даныкамыз дыцшны!

Ацыс – гəырґыак атə ахəон,
Ичыр-чыруан, ичыр-чыр!
Ба бахьтə ашəак изаанагон,
Аацынран – ахьычпацыр!
Зегьы ирхикаауан ба бцəа,
Ихəон: дысзылбаапшит анцəа!

Ари амш здикылой? Акгьы!
Уи хамтас иказма ицəахы?
‘Еакала реырыцсахт зегьы,
Ицыпрааит игəы-ишьамхы!
Итахын бынасыц атəра,
Иара дазыразын атəра!

Иуада хьшəашəаф, дахьынхо,
Уи ашəымтаз аацынран!
Иуада – ихəыцрақəа ззынхо,
Ибеит быоналазшəа –
Бымран!..

Ацыс – гəырґыак атəы ахəон,
Ичыр-чыруан, ичыр-чыр!
Харантə ашəак изаанагон.
Аацынран – ахьычпацыр!
Зегьы ирхикаауан ба бцəа,
Ихəон: дысзылыпхеит анцəа!

1974

АШЬХА ҚЫТА НАА

Ашьха қыта Наа –
Азынра замана:
Асы қаһаит заа,
Архака – макьана.

Ашэапыцап тынчуп,
Кэыдры цом игэаа,
Ацла рымахэ – харцъуп:
Асы кажьуп Наа!

Ацшэма имам хьаа,
Уимоу, иоут агэахэа;
Иутаххап – уи́таа:
Имца еикэуп агэгэахэа...

Ахэычкэа хэмаруеит, аа:
Асыуаю ибжа хиами!
Аштэ ацыхэае – аа
Атаца кас ахами!

Рлеишэа дырцэгъоу заа
Сынтэа ашьха зышкэа? –
Асахьаыхоы-атцаа
Иархиоит ашэыга кэашкэа.

Ироуит зегь ахэаа,
Ахьта шэага-загоуп.
Абарт реицшкэа раан –
Абарт сыпсы рызгагоуп!

Ашэарыцаю Наа
Заа иеирхиазаап:
Мшэык деиџазоит, аа:
Ахьта илбаанацазаап!..

Ашьха қыта Наа –
Азынра замана:
Асы қаҳаит заа,
Архақа макъана!

1974

АЕНЫНТЭАРАК...

Аенынтэарак апстхэа иалан сгэы-сыпсы...
Апстхэа акэзар, схэыцра, сгэахэара рцысы –

Иама ицон, иагон имцарс апша-шыамхы,
Аенынтэарак схала сацэажэауан схы...

Сцара салгар – Апсынтэылахь, исзыпшу! –
Ицэырызгап «Ахьтэы-уасцэа» – уажэ сызэу...

Апсынтэыла хьтэы-уасцэада? – ус калом,
Медеиа лакэзар, дчархэафызма? – агэра сызгом!

Ицэырцуеит сапхьа, апстхэа иала, уи «Арго»,
Уабаци, апстхэа, схэыцра ума, сгэы сарго?

Уабаци, аймцэаф, сыжэфан аца еимгэхэауа!
Бцэыртц, Медеиа, сгэы ахэра иамоу фахэауа!

Абар, абар, бызго брыцрикьоит башьа Апсырт,
Сара сакэзар – базто соума апша-урт?

Схынхэуам, Медеиа, сыдгьыл ахь, схынхэуам сазэны,
Бара быда, хьтэы-уасцэада –
Сеимцэаны!..

Уабаци, апстхэа, иарбан пшоу узмаз, узмоу?
Са сразкымфа уалахэмаруа? – мап, мамоу!

Мап, Медеиа, хаицыхынхэуеит хаиманы,
Бызыпха, о, блашарбаган, бымраны!..

Аенынтэарак апстхэа иалан сгэы-сыпсы...
Апстхэа акэзар, фапхьа сгэахэара рцысы –

Иама ицон, иагон имцарс апша-шьамхы,
Аенынтэарак схала сацэажэауан схы...

1974, Москва

АЖƏЛАКЬАФ

Абар –
Аёара, агэыргъара раацын,
Аацын! – сгэышьтыхга,
Умааит уасны!..
Ишэтит ашэапыцьац,
Ацшзара раабын,
Ацшзара иагэылакуп
Нарттэыла – Ацсны!

Сшэыкэыхшоуп архақэа,
Аёаоакэа, адэеиужькэа! –
Ишэыцын рацхьатэи сашэа,
Сёара.
Уаарых, сара сышка,
Амра, ухьоеижь напқэа,
Ушэахэала, ғарала зегь рхаёра
Ырлаша, ирёыха, уеырхыгза!

Аацын – сгэаарт, сымшын еитэа аацын! –
Сырхақэа ркэыцшра, Ерцахэ аёара!

...Абар, са сыззышэахэо –
Агэахэара сызто.
Абар, уи дахьцэырцуа,
Абар, са сынцэа –
Мшыбзиа, уара сыззыразу, Ажэлақьяф!

Ажэйтэан, шеишықәса,
Зқышықәса рацхьа
Ажэла шу́кьоз иу́кьоит иахьагьы!
Гэыкала схырхэоит асаара, уара уеацхьа,
Адунеи иахьа уаҭаххеит еихагьы!..

Уцстазаара, умҭа –
Цьамҭоуп, ихируп,
Инарха кьаеуп – иуагахо.
Абцар еицазцо иакэым, идыруп,
Ажэлакьяо уоуп адунеи еикэзырхо!

Амбатэқәа рымбатэ зхызгахьоу,
Иаапсаз,
Ҷадгьыл уа уда иапсацәкьям акгьы:
Шьыжбын уара рацхьаза ажэла анкаупсоз,
Шьыжьуп, аа, ажэла ану́кьо иахьагьы!

Сашэақәа рашэа узыскуеит,
О, сукэыхшоуп,
Ацстазаараз Ажэлакьяо –
Иреихауп уара уус:
Инырхага-цстацагоу,
Игэазырхагоу –
Ажэла кьала...

Амра-гэытгага,
Амра бла-тшаша –
Назаза Ажэлакьяо уизыцхала!

О, ажэла кахэхэы
Ишаалац еицш иаалааит,
Ибарақьатны адунеи зегь иахьзааит!
Игьацааит!

Адгъыл икәу –
Укәыз гәыртәыла!
Иагмыз, Ажәлакьао, ужәла –
Нартгәыла!

1975

* * *

Амахә дукәа еилацыхза,
Иашьтит ацъ – ишатахыз.
Ахәычкәа хәмаруеит илахәыхза,
Ашәшьыраф – аштә зымехакыз.

Иреитбу иеырманшәалан
Дгәыбзыгуа дыкәтәоуп са сшәамхы.
Иоызцаа дырзыцшуеит дшанхалан,
Икыдуп еацъара са схы...

Уамашәа избо, сагъызхәыцуа,
Мазасгъы иацоу адунеи:
Ацъ какал хәыч ауп излыцуа –
Абри ацла – ацлакәа рдумбей!

1975

* * *

Е.О.

Уара иудыруеит са сзызхәыцуа,
Ак еицәэхзом уаха харт!
Амза кыдуп, сануцырцуа,
Зегъ лашоуп, абрака, Қарт!

Уецәакәа сгәдсыхәхәалоит,
Ужәоан иалоу хараны.
Урт –

Лара азэк илеицшнысшьалоит,
Илбаацшуеит са сзы иразкны.

Аапынрак уа уадызбалоит,
Сара сапхын агэаны!
Ухэкэа рахь гэаныла схалоит,
Уа уцшалас иацганы.

...Сахьак сыблакэа ирыхшэашам,
Хэаак ыказам цыара,
Цаса иззауаз сыззашам,
Ацаокэа иртамзо ицоит Кура...

Адунеи зегь – гэырҕа-жэабжыуп,
Сара сашэоуп ус иго!..
Уацэ икыдло гэыҕра-шэацшыуп,
Уи шарцы ецэоуп иаазго!..

О, иудыруеит са ссызхэыцуа!
Ак еицэахзом уаха харт...
Амза кыдуп, сануцырцуа,
Зегь лашоит, исыцуп, Қарт!

1975

* * *

Амцакыакыа ицаца кэашоит,
Дануацэажэо ихы-иҕы лашоит,
Ибла агэыцэҕкыа иалыжжуеит ацхзы...
Иажэакэаҕь ирыкэыртэоуп ахызы.

Иашта агэашэҕы уара узы иаартуп,
Ичеицыкаҕь – умацура иатэуп...
Шыыжьбзиа – иацхыа иузхэазом,
Уара уацхыа ионыка дыццакзом,
Еибеиркуеит иаатызар ухэынцэра,
Днаскыагаоуп уа уанцо хара...

Дубазом уи зны-зынла, уаныцшлак,
Аха ускан дцэыцатэоуп акэакь,
Ма упакка акьаадкэа дрыцратэоуп,
Ма устол ду амгэацэкьа дтатэоуп.

Иутахума – ацэгьа уи ирхэа!
Иутахума – алаба иркьа!
Иутахума – ицегь дыргаза!
Ма еадеимхэыцк ихэда иахаца!

1975

АШӘКӘЫҘИРҘАӘ

*Ашәкәыҗиҗы, аңсуа шәкә рыларҗәаә
Цьамфер Ақацәба изкны*

– Зегь ажәуеит, ааи, имажәуа: Гомер,
Дақәлоуп уи Хеопс ипирамида,
Даахә, абар! – ихәыцигеит Цьамфер –
Ишиашоу икәзар – аттахәа изымгарыда!

Икәуп, аа, «Азахра», уара утәы,
Цьума итә ыкәуп, дыкәуп, ее, Никәала...
Шәара шәеипш измада аотәы-ахәатәы?! –
Ааигәахап җажәижәаба уантала?!.

Гогәуа ипроза... «Ахрашәа» – Баграт,
Уажәазыхәа уртгьы егьрытныцуам,
Иудырузааит, иахтнырцауам амаат! –
Арахь – аплан, аплан хәа исыцрыцуам!

Ашәкәаахәараз, изыззари, хапсцэоуп,
Абар, Платон, Витали, Шота, Нели...
Абни агыруа, ее, зегьы дреицэоуп,

Арахь дыоналар –
Дааихэоит Руставели!..

Пастернак ишэкэы зысто хэы-шэкэык
Ацсуа шэкэыооцэа роымтақэагь игароуп!
Иргоит, иабацой! – еимахкуам уи ускак,
Мап анакэха – Пастернак дрымбароуп!

Ишпагыжью? – ишэкэума ха хашэкэкэа?
Ишпазаху? Еимыттоит мызкала!..
Излачабу акэзаргь, сыгэра га,
Оашьара ақэу? – еибаркуп қэырпала!

Ахэынацкэа ирчысуп ақэырпа,
Ацхьаоцэеи ахэынацкэеи азэ роума?!
Ирыст, ирфоит, ирылгоит лабѣаба,
Ацгэы онакымзар шэкэык ара иаанхоума?!

Исоут ааигэа, абар, иштыжью ба:
Москвеи, Майкэапи, убас, аа, Краснодари...
Ирыхьи хтыжыцэа? – иадхалт ақэырпа
Аргэын, Гэазаа, убас уа Хахмигери!..

Папаскьыр – урыс бызшэала дцоит,
Уи анырго – шэара иштэу рыцуп...
Шэгэы кашэмыжын: ацхынра ааскьоит,
Аус тнагоит... аха аплангы ғыцуп!..»

– Иуасхэари, уеилыскаауеит, Цьамфер,
Уажэ зынроуп, иузымариам аамтала.
Иүхэо иашоуп, дааг арахь Гомер,
Зны сазхьуан деитазгарц гэхэхэрала!..

– Уакэыц, уакэыц, деитоугарггы иргазом,
Аха ицеит, аиашазыхэа, «Мцири!..
Иахьак ара уао уаха дызбазом,
Ех, ацхынра ааигэаханда, шыри!»

Мамоу, Цьамфер, о, иухэо сахазом,
Уплан атэггы еилыскаауеит, хэарада,
Аха мышкызны иеитазымгар сузом
Апсуа ишьашэалоу «Илиада!..»

1975

АЖЬЫМЖЭА

Т. Кэыйңниа игэаларшэара иазкны

Хэычи дуи цэуа еилан,
Шьоук ашта италон,
Шьоукгы цон...
Апсрае акэын. Ажь гырлан.
Апша-хаа...
Ажьымжэа зазон,
Ашта апыхэан, хаикэшаны
Хэхьацагылаз ашэымкьат...

Ифьсхит, снапы нагзаны,
Уа жьымжэа кэымшэышэк,
«Шабат,
Еаанбзиала, цытк сыркы!..»
Инарымцаскит сжьымжэа,
Жьыргэыцкэак намырхт –
Еизыцшыны...

Ицоит аамта уамашэа,
Хъзашьак амам, цабыргны:
Сышламызт ускан –
Сышлахьеит, –
Сашэа иналыжжит еа шэак...
Акырынтэ атлакэа ртаахьеит,
Искхьоушэа сыказам жьымжэак!..

Ааигэа кытак ахтэ саауан.
Ахэылыхэа иауан асы.
Онык.
Хэыштаарак лашауан.
Сахьак аасызцэыртт лассы:

Тагалантэи амра цхон.
Ашэы.
Амыткэма.
Агэырѳара.
Аштаѳ алагырз катэон.
Ажэ афын агырлара...

...Уи ажымжэа – ҕа жымжэоуп!
Ианааѳысхыз – абыржэоуп...

Уи цэоуп, дыззыказ ауп, ашэоуп,
Цыала адгыылаѳ зегь шэоуп!
Уи апшэма ицамтаз... исиркит,
Гэалашэарак арцысит,
Акала исыдхалт, исзынхеит,
Исхамыштуа жымжэахеит!

1976

ЕЦЭАЦЫАА

Тагалан ма азын шэеицны
Шэцэырцуеит жэѳан агэаны,
Шэкыдуп шэкэеицеиуа хара...

Ецэацыаа – аицнеира, аѳара,
Ецэацыаа – аиццэыртца азхьра,
Атаца қэыпш лымѳа архиара...
Хаз игоу, хаз ишоу амхара,
Хаз ицаз быжэ ецэак рыонра!

Ишэыкэкуп халапш, хнацэ! –
«Ецэацъаа» – Дырмаит итаоцэа,
Ецэацъаа – апостцэа ртаацэа!

Ажэоан шэанагу хшэызхъеит,
Убас шэыпхаеит, шэлашаеит,
Ажэоан шэа шэыда ибжоуп,
Ишэытацшуа ашлагы дэоуп!

Итабуп, шэарт, ихацхьо абас,
Иахзылашо хыхьтэ еишыцэатас,
Иахзыразу, хызыоахауа ххы –
Азын, тагалан, ес-цхы!..

1976

ИРАПАЛА – ИРАБАЛА...

Узцысуаз уахлырпон
Ухацоуп ак хэа шыта!..
Нышэацшык лрапон –
Жэеинраалоуп хэа дашьтан...

Қыдқэак еиғалыжъуан –
Амца еибакуамызт.
Аха итлыжъуан –
Уао дрызгэышыуамызт...

Ак лазхэо дылрабон –
Дхылауан ишыта...
Нышэацшык лрапон –
Жэеинраалоуп хэа дашьтан...

Ирапала, ирапала –
Аусқэа цэгъазамзаап!..
Ибыжэлазгы драбала –
Цқъа дыбжэазамзаап!..

1977

АРҢАШ

Сылапш иабоит: адау имаџаа изэзэошэа...
Ацэкэырц еиладькыруа ихалоит еитах.
Зыкъ Ыра асапын уи аџа изытуашэа
Са сѣапхьа уаџышэара игылоит ашэах!

Сылапш ахьзом – хланцы иахьылбааеёо,
Уи ахьылбааеёо – ацыпхь рхэашоуп,
Тышоуп ухэартэ иџаулоуп иахьтаеёо,
Шеишықэса раахыс шанан ишоуп!

Быжь дагэа-џаулак, иара аказшьала,
Ипымџэазо игоит – атса еипш ихьантоу!
Апсаатэ еипш сықэтэоуп, аџада схалан,
Ахахэ ду икажьу, џнык иакарору!

Ашэах еилаџынтуеит, еилагьежь-еибафоит,
Арџаш аецыххаа иаџуп аџара.
Мчыкны апшзареи ашьтыбжьи еилазџоит,
Насыџуп урзызырџ, иба узхара!

Ажџоан – снапы насыгзартэ исхагылоуп,
Цхзы улџуам арака – амра анышуа!
Ашьха дауапшькэа тынч еикэагылоуп,
Адэ икэтэоу алымкэа – агака ипшуа!

Арџаш, са сбырг, ажэытэзатэи сгэыгэгэа,
Асыпсақэа рычкэын, сара сѣара,
Ерцахэ ахьзырхэага, Кэыдры аиџаа зықэгэыгуа,
Ахрақэа рлеишэа, рашэа – рхаѣра!

Мчыкам уа умџа нызкыло, узырзуа,
Издыруеит, мариала иумоуит акгы!
Иухыџуеит укэпареи умџеи ирхыџуа,
Мыширак еипшэымоуп – Ерцахэгы уаргы!

1978

* * *

Абыргцэа ртэылаѣ – ақэра ду ахьаңыз,
Ипырцыр акэхеит ашыжь азкы ииз...

Убра, ашымха ацака, иахьыцшыоу,
Иубартоуп атхи амши ирыбжьоу.

Инеиуан аб иахь: «Ус ауп, дад, иаузом, –
Уеыргэгэа, ишэтуа зегь еикэхазом...»

Ипырцыр акэхеит шыжь ииз ацеи,
Нас уи ами – имѣахыцт зи-мцеи!..

Ижуп уа ани аби рыцсынцры,
Ижуп, уахь ицкоуп, уахь ицеит ипры...

Убрака, ашымха ацака, иахьыцшыоу,
Иба агэыгреи агэырѣеи ирыбжьоу.

1979

* * *

Ажэеинраала – хтысуп,
Изырлашо кэастхоуп.
Умши-уцхи ирыцуп,
Уанымбылуа – инастхоуп.

Хэыштэаароуп – иѣымцэо,
Ихьтакыз дзырцхо.
Дунеиуп, угэ итымцэо,
Шеишықэса ирзынхо...

Ххэыштэаарамца аныцэоз,
Гэылара сыткьон,
Мшы бзиаза ма икыдцэоз,
Акэастха аазгон...

Искъауан ма сатэхэон...
Исыцпраауа сшыапкъа,
Иахъаазгозгы сгэыргъон,
Ирцэызгазшэа адаукъа...

Акыр цит, кы моасит,
Кыр нахэит, иаахэит.
Сгэыргъеит, сгэы еитасит,
Зны цэгъашэа слахэит.

Даеа мцак еикэырцоит,
Сдыргэамцуеит сцэахэакъа.
Скэастха еипш срыхзызоит,
Сажэакъа – спыргкъа.

Сжэытэи-сэатэи расхэоит,
Шыжы, цхагэаны –
Схэыштаарамцае срытэхэоит,
Ифыцаар хэа сшэаны...

Сажэа, сымцеикэцарта,
Сзыкэгэыгуа ескъынгы,
Са сгэафы ианкъата,
Икьатеит шэа шэгэафгы!

1979

АКАЗА

Леуа Касланзиа ихъзынфылоуп

Амоа узнысыз хъырхэагоуп, аказа,
Анапеинкъабж еихсыгъуам,
Уанкэыпшыз игаз!..
Ашыкэскъа моасит,
Ухацуп назаза,

Ицшьоуп убафхатэра,
Уи дақэныхэт Хазшаз!..

Ацэгъеи абзиеи реимак уеоутон,
Ауафара уадгылон,
Еибагон уфэхэы!
Уи ала асценеи азали еимоудон,
Ихухуан уи ала ауафытэыфоса игэы!

Уразра, укьиара –
Цэырган, иаргаман,
Асценаф, амфое,
Зегъ хагэтаны...
Хажэлар узгэдууан, уехэапхьыз рыман,
Уехэапхьыз амоуп узхылцыз х-Апсны!

Ацэгъеи абзиеи еилымцыц макъана,
Зака рыцхара,
Зака кэпатэы!..
Урт зегъ ыканац –
Икоуп асцена,
Макъана нцэара ақэым
Афотэы-афэатэы!

Дурцэажэеит Шекспир,
Дурцэажэеит Отелло –
Агэыраз, агэытбаа,
Ижьоу ауафпсы!..

Ихаухэеит гэырфала,
Бзиабарала:
«Рыцхарақ шэмышхааит,
Шэгэышэеаныз, абаапсы!..

Рыцхарақ шэмышхааит,
Дыкоуп, ааи, Иаго,

Шәүскәә мңурашоуп,
Шәангыл игәра го!..

Дездемона лцабырг ду
Хьчазааит,
Икыдзааит уи лымра –
Ашхам иацго!..»

Амҗа узнысыз хьзырхәагоуп, аказа,
Анапеинкьабжь еихсыгъуам,
Уанкәыпшыз игаз!..
Ашықәсқәа моасит, –
Ухацуп назаза,
Ипшьоуп убаохатәра,
Уи дақәныхәт Хазшаз!..

1980

АМҖАХӘАСТА ХӘЫЧ САНГЫЛАН...

Ицон ашьамака еишьталан,
Ақыта иалсны,
Еицхрышьшы.
Арахә хәуан, сафратагалан,
Анааракны, шыжжы.

Амра ыкәыччауан абахә,
Азаза рылабон адәкәа,
Апшь, аилыцраа ма аурыхә,
Анаара зтәызтәыз арахә –
Ирыхьзон ашәахәкәа...

Ажәкәа, ақаблақәа, ацәкәа...
Ухырхуан рыцшзара,
Рылша...
Ицысуамызт цъара абгъыцәкьа,
Шьханхыц аеазеит апша...

Нырцә-аарцэггы, Дәаб ахықәан,
Дәаб ахьцоз иагәарцханы,
Уахьыцшлакгы – сахьа лакәын,
Ссахьарыхьызтгы аены –

Рсахьа тысхрын ацәқәа, ажәқәа,
Аурыхә, аилыграа, аикәа...
Хара – ашьха хьшәашәа зышқәа,
Ажәәан, ацәкәырцқәа, ахәқәа...

Рсахьа тысхрын апстхәеи амреи,
Шәахәа-шәыгала итаҳәхәа...
Адгьыл апшзареи агәадуреи,
Хахәи шыаци рыцшахәа!

Рсахьа тысхрын сахьа тыхшьа
Змам хәа ицхьазоу зеггы.
О, са стәыла гәакьа, Апсны цшьа,
Иутәын,
Иутәуп сыгәгы, сыцсгы!

Амәахәаста хәыч сангылан.
Ацсаа рашәа. Дәаб абжьы.
Арахә хәуан, еафратагалан,
Анаарақны, шыжьы...

1980

АЦӘХАР АНАХЫЦУА

*Ацәхар анахыйуа уах.
Ажәәңка*

Ааигәа чарак ыкан,
Азбахә шәахәхьейт,
Ақытае акәым – Акәа,
Ақытатә рхәахьейт.

Адунеи кашырран,
Икан амомент.
Изиуан ица ачара,
Апшәма – аинтеллигент...

Ауаа узыцхъазомызт,
Икан ахыцэхэыц,
Еизаз зеибабомызт,
Чарамызт – азхыц!

Аус ауан акасса,
Арака уи хадан.
Акассир, длацәкәысуа,
Иртәит Ө-чамоданк!

Атамадахәа – рыуак,
Апхз-баа иғашуан,
Ана-ара, аафы-уаак,
Ихатыпра руан.

Аныхәәәкәа апитон,
Ауа-аҭахы...
Акатахәа еишьтеитон,
Имцан ацә ахы.

Афатә-ажәтә еиқәыжын,
Х-чарак рызхара.
Апылгыдкәа еиғажын,
Ачыс иауан ахра.

Чарашәак гауамызт, –
Ириааит амикрафон;
Азә ииҳәо уаҳауамызт,
Аестрада аеыхәнажәон.

Ацшэма игэы дартэомызт,
Иатэаз наигзон...
Ала-мала еилгомызт,
Аускэа харахон.

Ёа мчыбжык ичаран, –
Икан асериал...
Аиашаз, икашырран,
Инанагон амал...

Ибеит ацэхар ахыцуа
Ацшэма-аинтеллигент...
Дахар акэын, дхьамцуа,
Иман амомент...

Ааигэа чарак ыкан,
Азбахэ шэахъеит.
Акытаё акэым – Акэа,
Акытатэ рхэахъеит.

1981

АМЕНШЕВИКЦЭА – ДАДА...

*Ажэеинраала аниџоуп Кэтол акытан
инхоз ауаџ бырг, жэлар рашэахэаџ,
ачамгэыр архэаџ Кэарсантел Адамиа
иахътэ.*

Аменшевикцэа – дада,
Хажэжыагэышыон – дада,
Хэонкэа жэбылуан – дада,
Ха хэцэшэырхэуан – дада,
Шэаххабабан – дада,
Ахақэитра – дада,
Шэалацэажэон – дада,

Акыргыы шәхачхайт – дада,
Ихалыжжит – дада,
Цсыхэа хмоуит – дада,
Ххы хамеигзеит – дада,
Хшыа кэапеила – дада,
Иахтагэышыеит – дада.

Шьта шәбаакоу – дада,
Шәеикэзырхода – дада,
Шәеы-уардынкэа – дада,
Кэыдры итажьуп – дада,
Шәа шәеабаакэа – дада,
Егры иагеит – дада,
Шәхы шэзымдырит – дада,
Шәхаграгылеит – дада.

Уа, шәымш аабзиахт – дада,
Хапхыз шәалам – дада,
Хгэы шэзыбылуам – дада,
Хчара шәахэам – дада,
Хапсуа кытае – дада,
Аринахысгы – дада,
Шәхабар хамбааит – дада,
Хакалакь ае – дада,
Шәышьта анымыз – дада,
Хагаҕакэа – дада,
Шәыгба рхымыз – дада...

Уа, ахьырпар – дада,
Инакэшэыпса – дада,
Атахмада – дада,
Инаимдан – дада!..

1981

АЦӘАШЫ

*Великое чувство! Его до конца
Мы живо в душе сохраняем,
Мы любим сестру, и жену, и отца,
Но в муках мы мать вспоминаем!*

Н. Некрасов

Акалакъ дуае, аурт баапс анасуа,
Адыд-амацәыс, апх аныбго,
Сзыцәом, сзытәом, имцабзны исхысуа,
Сахьиз ахь,
Сқытахь ауп рымџақәа ахьго.

Сан, быгага – бынаур,
Бызқәа тыц сакәыхшоуп,
Разкымзи ханейбгаз –
Җтаацәа еицаџоы.
Уажә уа –
Җхәаа ахықәан иамадоуп
Быцстазаара ззыбтахыз,
Бзығәхәараз азәырџы...

Уахынла, апх амитә анаџуаз,
Җаацәа дукәа бхы итарцаны,
Бнеиуан ххатгәынқәа рышка, игәырџагаз,
Бхынхәуан –
Ицәаз ацәашьқәа аркны.

Ѡ-мцәыжәџак исыбтаз –
Руак гәыхуп, иґыхуп,
Сшыбхагылаз ибхыцит быцсы.
Агәы исызтоугы –
Кәастга цыблаахоуп,
Ицсит сара сыбжа –
Бара баныцсы!..

Сеацхъа игылоуп назаза бхыбѣы лаша,
Сарцхоит уи –
Сшарцхо еицш амра иаххаку.
Хсанзыгэ ахэааѣ –
Ацэашы лаша бхалашоит,
Бнышэынтраѣ акэзам –
Сгэаѣоуп иахъаку.

Абар, аа, уаха,–
Ақэа уахынхалап!
Ажэоан тыккара агэыштца лашоит.
Рееикэдыршеит схэыцрей ацхи –
Еинаалап,
Акырынтэггы еинаалахъеит –
Ацх дыршоит!

Итадыдуеит уахъ, хахъынхо,–
Узыцшышам,
Ацсабара иалоу цнашэоит, аешы...
Мап, адггыли ацхи сыгэоит, сзыцшышам,
Абар, уа, анышэынтраѣ,
Икьатт ацэашы!..

Са сцоит уахъ сышзахэо! –
Уи асыркыроуп,
Лара ишалыркуаз еицш –
Жэытэ-натэ ишахэтаз!..
Сахънеиуа ацх баапс иалыѣуа бжык ауп:
«Са соума иухъау,
Уа умоа лашаз!..»

Бнышэнап сакэхшоуп, сан,
Са сызхылцыз,
Сыканац быкоуп –
Бансыщым аузом!..
Икоуп, испырцуам уи амш –

Банысцэыыз...
Исыцуп назаза, уи шыта инаскязом!..

Акалакъ ду аѣ, аурт баапс анасуа,
Адыд, амацэыс, апх аныбго,
Сзыцэом, сызтэом! –
Имцабызны исхысуа –
Сахыз ахь, –
Сқытахь ауп рымѡақэа ахьго!..

1982

* * *

Ашәкәы кьашь сзысѡыз! Ушәкәы кьашь соут,
Атак усымтеит – аусқәа сымроут:
Алабақьашь уакьашьуеит, иамазам цсыхәа,
Ахы укызааит, мамзаргь – ацыхәа!..

Ужәла ацаѡуп, иацаѡуп ухьзгы...
Иаанкыла исымам, сахзызо, итазны.
Иумаз итацәахны, иукьыцхьып мышкызны,
Мыцла, шыцрала, гәагла ирысны!

1982

САНЫХЫНХӘУА АКӘЫМ – САНЦО!..

Ипей-пейуа ажраѣ изсон
Сығба хәыч анкәаза зны.
Еикәлацәаз ҳакәын, ҳаисон,
Сталон аѡарз сшыапқәа хтны.

Урт амшқәа сгәаца ицәахуп,
Ицәырцуам са сылапш рыхьзо...
О, сығба, ахара ухуп,
Уалоуп амшын ду узсо.

Амшқәа мариам, ихъантоуп,
Имѳасуам ацша-хаа ундо.
Ацстазаара – мшынуп, цәкәырпоуп,
Издыруада амшын агә иҫоу!..

Шьоук агаҕа сыҕба ршәиуеит,
Ишхамыркха исыкәкуп рыхҕа.
Шьоук ражәа-гәытҕага гауеит,
Иаргәҕеит ишаргәҕац еицш смахәҕа!

Истахуп наҕ итаҕь снаскьарц,
Ацшатлакә рымч ахьиуа.
Сгәыгреи сылшареи еисарц,
Шәапшьуп сгәы иҫыхо, сзызхьуа.

Иахьшәартоу ахь сымѳа сырхоит,
Са издыруеит, имачым сзыхьзо.
Стахозаргь –
Иахьшәартоу стахоит,
Саныхынхәуа акәым –
Санцо!..

1982

* * *

Чынуаѳык дцәырцит – уажә дынцәоуп,
Анышәапшь иалихуеит ауаа...
Уи иишаз, иицшьаз рацәоуп –
Иҫахызар –
Ирымгои абаа!..

Иҕы еилгомызт азә иацы,
Уажә дцәажәоит, аа,
Гәҕәа-гәҕәа...
Азә ибҕа хәан, дыцушан хланцы,
Дкаипцеит, уабеихәо, дкахәхәа.

Азэ дықәиргылт –
Асақә иҕшьны,
Егъи, абан,
Ашша иҕашәит.
Азэ дынижът ихы таҕены,
Ғазэ –
Рацәа ххырала дишәит...

Дырҕатәхәит – инархалт аҕсы...
Абар, ирзыкалеит ақяф!..
Еицырхәит, адрухәа, ибзырзы,
Еицдыргызит: Саваоф!..

Шьоукгыы ихәыцархәоит: «Рацәа
Дхалахәмарит, хайкатәит,
Хрыцхара ибааит анцәа, –
Имцахырхәара хартәит...»

Анышәацшь тата тыр-тыруеит,
Иахьак анышәацшь данцәахәуп...
Абар, жәоахыр хахак диуеит,
Ахыци ахәымпали икуп!..

Ус, азэ иакәым, зақафы! –
Анышәацшь еикәаҕта иархиоит...
Еибарсуа ишьтоуп ршафы, –
Шьоук ицгәоит,
Шьоук ргәы иагоит!..

Игәацхан иишаз иахь дразуп,
Лыцхала иатәашьоуп махак!..
Зхы таҕеу –
Хахәык икуп,
Арацәа зхышьызггы кәастхак!..

1982

ТЕМЫР АЦЫРКЪ

Темыр-ацыркъ, агэымбыл Тамерлан,
Умавзолеи сныоналеит – удамра.
Рёйнархеит са схэщрақэа цытлан, –
Инархылеит ушьтақэа хара,
Ак ауп урт ирхэо: ауаа рнырцэара!

Иутахын иацугар Чингисхан!
Ақалақьқэа угон ихэаш-хэаша,
Апстазаара хираз уеилахан,
Апсцэаха иеигэыргъон улша,
Ишьаарцэыран ура ухъз-уцша!

Апирамида – ашьхақэа кауцон,
Жэанызқьла ахыбаоқэа еизганы –
Ихуссаз ахқэа угэы рыткэон.
Ма иужуан, еидгэала, абаакны,
Рыцсы штаз, цоа змамыз, оеилакны.

Ишэа-зызо адунеи еилан,
Апта лашыца ахажьын – узхэаера.
Темыр-ацыркъ, агэымбыл Тамерлан,
Апх еикэара иузауан ахра, –
Еикэатэа самсалуп удамра!..

Ура умата уваратэкьа джуп,
Мармалташь лашароуп идамра:
Шэарах-ица Улугбек* дхазуп –
Ипстазаара азикит аёиара,
Ауафотэыюса аиааира иргара!

*Улугбек (1394 – 1449) – адунеиае еицырдыруа ацарауаю, аматематик, астроном, Тимуридираа рхэынтқарра ашьатаркоы, Тимур-ленг («Темыр-ацыркъ»), Тамерлан имата. Дтадырхоит иусқэа ирзыразымыз апсылман дин аматцуоцэа.

Уара инужьыз ахэракэа иргьон,
Аразкы азыхэа еицеиаазон афар,
Жэоан икыду аецэ ипхьазон,
Итахын урт рымаза еилиргар,
Итахын адырра аиааира агар!

Имч-илшара азикит даеакы –
Хэакьарамызт иалих – жэлакьароуп!
Дазыкэгылеит дхызхыз агэтакы!
Иеагылаз – удац-пашэкэа роуп,
Урт зызказоу дыруп – тархароуп!

Кашэара акэым ихьз-илша бзанцък!
Ихьзи ухьзи – амши атци роуп –
Шэарах-ица, умата, Улугбек...
Уа уецэахэ аптакэа афатэоуп,
Уи иецэахэ кыдуп, илашоуп!

1982, Самарканд

ЦЭАЛАШЭАРАК СЕИМНАДЕИТ...

Цэалашэарак сеимнадеит,
Гэырцхагас иааит харантэи.
Сгэацаф хэыцрақэак лакьтеит,
Дгыбли-жэоани ркынтэи.

Лыпха роуит зегь са сзы,
Ихьацит – сымоа пызкуаз,
Мап, ифымцэааит шарпазы,
Аць кэастха, сзыкэгыгуаз!

Ихэыцакын ихэажжаза,
Сыщышэхауан – ианнымха.
Ацсабара, сахьыгза
Са сгэхэтэы, сыгэтыха!

Заҥа утэы-хэатэы, қәпара –
Исзыцшу –
Затэызма?
Сашәа, уртқәа зегь уара
Заа урцэыцсрызма?!

Сылапш-сгәамч еиха ицархеит,
Еиха рыгедырғыцит.
Цсыс исхалеит, сеикәдырхеит,
Шәахәеи-шәацшыи цырцит!

Арҗаш, – аиҗаа зымехақыз,
Уа узлеира схыцәом!
Сыць-кәастха, ушақыц уақыз,
Ухәыцазқыз уирцәом!

1983

«ЗАНИ ЗАБИ ЫКОУ...»

А. Лагәлаа

Хаштшыак аман иҕам,
Са сгәағы ицәахуп:
«Зани заби ыкоу –
Иҕба амшын ихуп!»

Сара саб, сызхылцыз,
Ихәалон абас...
Изызхәаз, ирыцаз
Сбартахеит нас-нас...

Дара – ақытағ... Акәа –
Са схата сынхон,
Сани саби ыкан –
Сыцба хын, изсон!..

Ашэацшыгы уаркалеишэа
Ицэырцыр атаххеит...
Ус, амшын алеишэа
Сара сзы ицэгъахеит!

Иамуит, уаха ихьамцит,
Зегъ еакала иаахэит,
Ашьтахъ –
Даара сгэамцит,
Ашьтахъ –
Цэгъа слахэит...

Цэгъа слахэит, избанда
Сыгба сахьыцшзом...
Ажэа пхак, жэа кэандак
Шгац айцш игазом...

Иани иаби дрыцны
Днеиуан соыза иацы,
Сизыцшит, саашьыцны,
Җахъеикэшэаз, шарпазы.

Еивагыла иахънеиуаз
Срызгэдууит, сгэы иазхаит;
Иззом, уи аминутаэ,
Саб иажэакэа сахаит, –

Хаштшыа рыкэны иҗам,
Са сгэаҗы ицэахуп:
«Зани заби ыкоу –
Игба амшын ихуп!»

1984

* * *

Ушьтахька улыгъежьюам, уацхьака каршэрам,
Напеинкьара-къафурам, ыырбагам, чашэрам –
Апстазаара – ус аеунаотом,
Оадароуп, – ахра иафьзоуп, уашатом!

Уаамтагъ –
Асаби ихарц еипш икьяеуп,
Уаахьацшаанзагъ –
Ашлара уцеипшуп.

Ирхэыцгаха ицэырцуеит, ацыхэтэан, тагалан,
Аамта-зиас абыгъкъа хыцсалоуп, –
Ацъ дукъа ирылышэшэан акакала илеиуа,
Ацэкэырц инанаго – иоеижь канталеиуа...

Ахра иафсалаз –
Уи алыпха имаз!
Агэкаҳара ицэыхараз –
Цхьагылара идыз!
Иускэа адгъылае хратас иапшэымаз!
Ишарцы-ецэа изылашоз,
Ихэылцы-ецэа кыдыз!

1984

АБРАКА

Аоны абарта ажэпар идыртэит,
Азын хьатцит,
Ашэапыцъац шэтит.

Акэукэу акэзар –
Ха харгэыргъеит ыыц –
Игъацарц икарыцсо арыц.
Саб ихьаца –

Ҳашта аҗааимбар,
Ашәшьыра хышәашә сыцатәоуп, абар.

Иқашә-қашәоит аҳаскын-ға аан,
Цыанат иашьтоу еацъара умыцшаан...

Сразказыхәа иныркылт сныхәәа,
Нас абрака еихызгеит са сшыәа.

Зцәәаа здырыз адунеи ду –
Цлоуп.
Иара шыкац икоуп,
Са сышлоуп.

Агъама збеит уи иағало ашәыр,
Иагъеимыздеит амахәтақәа акыр.

Саб ихъаца –
Ҳашта аҗааимбар,
Ашәшьыра хышәашә сыцатәоуп, абар.

Адуinei – иахгәыдымзало цлоуп,
Уи ацашәқәа ахъамадоу аброуп!..

1984

АҒАКӘАСТА

Аибашьрахь днаскъаргон аб,
Ускан амца акын атәыла,
Схынхәыпхәагь дыкамзаргь қалап...
Ица фышықәса дыртагылан...

Дишәарц днықәиргылт ашәхымц,
Ашәваз ианицеит ағакәаста.
Дыказамызт аб дхынхәырц,
Хәыкаә акәхеит итахарта...

Аха итѳаншыап мызит, мап,
Ихылцыз даргъажѳоуп ақыта.
Цсра зкѳым ашықѳсқѳа цалап –
Ашѳваз ианыцуам аѳақѳаста...

Инхеит хызыѳыра бақатас
Аби-пей ирцейпш-насыпны...
Ашѳваз ианхалеит уи хѳрацас, –
ѳақѳастан акѳымкѳа –
Ихтыпаны...

1984

АКѳАРДѳ ЕИЦАРСА

Сахъак сыбла ихгылоуп,
Избоит лабѳабаны –
Акѳардѳ-еицарса гылоуп
Аѳны аатра – адѳакны...

Илыртѳазомызт цшыха,
Днықѳтѳеит ус, абар, –
Акѳчар еижѳылт, ишзахѳо,
Дрылашѳазшѳа ар.

Ак ѳеижѳуп, ак грачкѳынуп,
Ак – ацх лашѳ ахѳта...
Зегъ – хѳонѳатазыноуп,
Идыргѳыргѳоит ллакѳта!

Лнапы иануп, ирылѳарц,
Ирѳарц иргѳацханы,
Ачхѳар, абыста, ахѳац –
Ихиоуп еиларпыцны...

Дрыхзызаауа, ишато,
Дымгэамцуа, дмыццакзо,
Дтэоуп, лыкэчар ирылто
Лнапсыргэыца ианцо...

Сырзыпшуан ихылхыз,
Аецэ реипш, абар,
Дышлахъеит, сызхылцыз,
Ипшқазоуп лыкэчар!..

Сыбла ргоит ихыхны,
Уи лнапқэа – сзаазаз,
Акэтағыца са сагэылхны
Адуinei сзырбаз!

Урт акэчар рынчалоит, –
Пстазаарас ишьоуп,
Сахьгылоу исгэйдсыхэхэалоит, –
Зегь лара илыцышьоуп...

Сыпшын – лара сылбозар?..
Сыпшын уа –
Слымбазо...
Уи лбака касцозар,
Икастон – апсаатэ лаазо!..

Сахбак сыбла ихгылоуп,
Имѳасит ааигэаза:
Акэардэ-еицарса гылоуп,
Аон аатраѳ изацэза!..

1984

АУАРХАЛСҮҮ

Сылацш мтадырсит, ацэажэашыа сцаанза,
Агарае сышрыхэацшуаз сыцэон стахэхэа:
Апқақэа неиуеит рееибаркны, шаанза,
Ацлақэа ирхууаа ицоит еицрыхэхэа...

...Аеацэ дазкылыцшуа дгылоуп ахысҮҮ,
Сыбла ихгылоуп,
Избоит лабёаба...
Ирылыбхуаз ссирын, ақаза, ауархалсҮҮ,
Аласа, аныцэ, абарфын, абамба!..

Хашьхақэа цэырцит шэыга рацэала,
Ашыац иатэа кыdleит ажэытэтэи атзы...
Ицэажэоит амшын –
Бафхатэра бызшэала:
Ацэкэырцқэа фашыара рықэым бзанцы...

Цыара – ецэацьяа, цыара – ашэацыцьяа,
Цыара – амза лашо, игыагыаза...
Цыара –
Азиас леиуацёқяа цыушыап,
Аганахь – апслыш,
Ахала, изацэза...

...Избеит иахьаныз ахыци ахэымпали,
Иахьеилагылаз ашэтқэа пытны...
Рымаза еилоуп ақазеи ауархали –
Гэыргъеи гэырфои еыт-еыт иханы!..

Избеит фнатакае, исхаштуам ахаан,
Нарт Сасрықэа дтахон уи аены:
Адуinei зегь арцэуарын имаз ахьяа,
Иаргъа шыап фыхны дышьтан дшыабаны.

Итахашьа захаз – адыр-дыр-дыр-хэа –
Ахэыхэкэа... алахэа, акэыцьма, ауарб...
Иапызтаз лылабжыш неирын ахэхэыхэа –
Лкымта назаза абипара ирзынхап!

Ицэырцит са сѣацхьа, абар, агэра сзымго,
Дунеик аанартуан, сыцшын шанханы:
Саниеит, ааи, санкэыцшыз, атаца илызнарго,
Саниеит ауархал – ахьтэы-уасцэа анны!..

...Баауан
Ацьабааи апхзашеи быргэылсны...
Бгэахэара-сахьарк рахэыцла еилаца...
Ирылыбхуаз ссирын, сахэшьа, ауархалсѡы,
Аласа, аныцэ, абарфын, абамба!

Брахэыцкэа рахэыцмызт, –
Цсра зкэымыз анбанын,
Сыбла ихгылоуп буархалкэа рыххьа,
Бказара –
Апсуа ѡыракэа иранын,
Банбан ауп сыблакэа рацхьа изыцхьа!

1985

АГЭАШЬАҚЭА

Ахыбра агэшьякэа,
Ахыбра агэшьякэа.
Избоит, еилыскаауеит –
Сацэымѡашьякэа:
Шэыгэгэа-шэычхара –
Инымтэо хадароуп,
Шэызтэо айдара –
Ахыбра иацстазаароуп!

Зынраз, цхы баапсыз, –
Гэакра-шэартараз,
Шоураз, дгылтцысраз,
Зхыцра-зыхэашьраз,
Ахыбра агэашьакэа,
Ахыбра арашькэа, –
Шэгылоуп, шэгэашьакэоуп –
Абааш рбаашкэа!

Быргк дысгэалашэоит,
Ацеи диныхэон:
– Дад, ихапаркуан,
Уажэы-уажэ ххыырхэон,
Ужэлар –
Рыцэгъа-рыбзиа укэгамзааит,
Уцаа шыапны акэымкэа,
Уцыр шыапызааит! –

Ацэашькэа каххаа иакуп,
Икьатазом.
Убарт зырлашо –
Рыхкэа ршатазом.
Убарт зырлашо –
Цеицэа гэашьакэоуп,
Рхы зыхтнырцогъы –
Цабырг иашакэоуп!

Абааш рбаашкэа,
Агэашьа ргэашьакэа,
Избоит, еилыскаауеит –
Сацэымшашьакэа:
Шэыгэгэа-шэычхара –
Инымцэо хацароуп,
Шэызцо аидара –
Ахыбра иадстазаароуп!

ЛЗААТӘИ АКАЗА

*Асахъатыхоы В. Гамгиа
ихъзынфолоуп*

Суеихырхэоит лзаатәи аказа,
Указара иалан аума.
Шеишықәс иргәылсны иахъанза
Иааит иурхиаз адашьма!

Икыцхоз анышәапшь иануцеит:
Ацсыз, ашьабыста, аеа.
Ацсуа цсабара –
Цсы ахоуцеит,
Адашьма ианзалт итығәа.

Уацсуара убла ихгылан,
Уи ауп, ааи, угәы иаззырха!
Иәашьом –
Уцсадгьыл уцсы алан,
Уи адоухауп – удоуха!

Издыруеит:
Уажәы-уажә ухьырхәон,
Издыруеит:
Угылон уеикәных!
Лзаатәи асаркьалқәа еиҗархәон –
Утәылеи убафхатәреи ртоурых!

Угәырғьон –
Уцсадгьыл алшараз,
Уқәдон, уи иазкоутәон ашьа!
Уи абҗа, аҗеипш, ахьыцшымраз
Уцъынцъын ажәытәтәи сашья!

Сакәыхшоуп иҗарыз улацш,
Убафхатәра –

Узыргэаҕуаз аума,
Сшэыкэыхшоуп лзаатэи анышэацшы,
Лзаатэи ауахэама адашьяма!

1985

* * *

Итынхазеи хэа ицааит, даныцсы,
Данамарда анышэ, хэылпазы.
Ижыра-цэара? Амал уи ирхаз?
Икэныршьеит атак ирахаз –

Зегь ирызэлымхау шьюуы,
Ицэытыцшуа ицшын хамтакы!..

Ус, рлымха интасит ажэак:
– Апоеит итынхоит цэахэақак!..

...Ааи, ус ауп! –
‘Еакын иара иус,
‘Еа малын уи имазгы хыс,
Дышқэыцшыз данылеит еа мѳак,
Зыхь-цшыак дафыхэеит ѳамѳак,
Изцэырцит еа хѳаак, –
Гэырѳак.

‘Еа мшынын, мчымхаран дызлаз,
‘Еа малуп илшара зитаз!
Имѳагы данымызт иезо,
Уи днеиуан –
Ацъныш диаццо!..

Дзеигэыргъаз, игэнигаз рацэоуп,
Имѳагы уи ала инырцэоуп!
‘Еак уаха апоеит дахъазом!
‘Еак уаха бзанцык дазыхъом!

Уи дхыхны дагоит еа шээхэак,
Еа хьаак,
Еа хэыцрак,
Цэқэырцак –
Иаанхоит, итынхоит урт ртак –
Ицсы зығэхэараз цэахэақэак!..

1985

АЖӘЫТӘ ЛАКӘ

Акыр цит, акыр цит, –
Инаскяагоуп, –
Ицзозеи! Ицэырцит еиҫа.
Уи лакэым –
Иеымцэо мрахэагоуп,
Уи акэын сдунеи, сгэыгырта.

Уи акэын ахара исыхоз,
Сзеипхызуаз –
Уи ала сгэы тэын.
Истэын сара саргъарахь иказ,
Сармарахь иказгы стэын!..

Ибдыруеит, ханасыц сахэон,
Сахэон, избон иааигэаны...
Исгэалашэоит –
Хэамтак еитабхэон,
Ацэамцэа рхэынтқар иххэаны...

Ицеит, –
Зегь моасит, иғэыхаа
Адгылае ашәтқәа капсоуп.
Бцәаҫа, бхыбҫеиқәа, быбжы-хаа
Рызхэыцра, рызгәакра сацсоуп –

Уи ауп исзынхаз...
Инаскягоуп,
Сзыхцэажэо наскягоуп уажэшьта,
Аха мшаенеипш, исызгэакьоуп,
Схыцшылоит ажэытэ еипш блакта!

Убаскан еипш анасыц сахэоит,
Убаскан еипш –
Саегэыхэааны...
Барах –
Ажэытэ лакэ еитабхэоит,
Ацямцэа рхэынткар иххэааны!..

1985

КЭЫДРЫ АБАХЭ

Е. О.

Кэыдры леиуан агэгэа-гэгэахэа,
Кэыдры леиуан имбатэны:
Ицысшэароуп слахынца хэа,
Аеуао дыцон игэагыны –

Ацха ааныжыны, уа Багада,
Дталон алада, цсаатас,
Кэыдры еилаеон, мра шэахэада,
Бжы-баапск тыоуан,
Дыдрацас...

Ахауа иалазуеит аеышьта,
Игачамкны аиохаа цшуп:
Быж-шьауардынк рыкэра дашьтам,
Дзышьтоу –
Гэымшэароуп, разкуп!..

Итахаз дтахон, инхазгы –
Дызыжэын,

Дрылган бжы-мцакы!
Изыцхон убри нахысгы
Гэыгра-гэымшэара мракы!

...Бахэы удаоок, харакырак,
Сықэнагалеит сшааиуаз зны...
Сназыцшит – цэқэырца еилыгеарак,
Ба бахыгылаз хараны!

Избеит –
Сытрысызшэа ба бышка!
Избеит –
Сынталазшэа, скакэкэа...
Салашэазшэа зеилыгеарак, –
Гэыгра-гэымшэара-лашарак
Са изыцхеит, ааи, уи аены,
Рымцэыжэоа еицырхт –
Сеиқэырханы!..

Кыр цит уи аахыс, –
Кыр ххысит,
Икалап хрылсзар бжы-мцакы!
Моа удаоокае сгэы мытрысит,
Бара бакэын урт рыцкы!

Бара бакэын схы-сыгэтыха –
Исдыбгалаз саныхнах.
Бара бакэын сыгба-пёыха!
Сымшқэа хазгалоз Ерцахэ!..

Иахдырхагам ашықэс рышьта,
Ашықэс хьапуеит шарпазы!..
Быжь-шьауардынк рықэра сашьтам,
Қэра зацэык ауп,
Уигь – ба бзы!

1985

* * *

Ианар шарпазыказ хаицылеит,
Моадукаѣ машәырны. Шыжы.
Мчы мазак хахан хаатгылеит,
Ихақәиргазшәа азә ибжы...

Илнаалон ашыжы, ашара,
Дааиуан асы даганы...
Ашықәсқәа моасит хабжара,
Ирзымгаз цәахуп са сгәакны.

Снеилыуааит...
Гәыргәа-гәынхарак...
Гәыграк...
Лак-оакрак... Ғарак...
Ахара иубартаз лашарак!..
Нас, ашытахь, ицәырцыз гәыроак,
Аацын иацыз зынрак!..

Абар, рыедыреыцит аргама,
Шьта уаха ыреыцра зыпшым.
Хаидгылоуп –
Едгылатә хәа хамам,
Хаидгылоуп –
Хаидыцыр хтахым!..

Имырхәашәа, иахзымариазазшәа
Хаицырцит уа хөыцагь лассы.
Хаиниара ахәыцыртахазшәа
Ихиаалан илеиуан асы...

1985

ЦСЫУАК ДЫКАН...

Цсыуак дыкан анкѣ зны,
Избахэ рылаохъан Апсны:
Мызк хынтэ Стампылка дцон,
Стампыл –
Иашыцѣа рыцѣгѣа ихэон.

Иара иакэымзар Апсны
Иркѣашъуан Аллаҳ идин.
Иара иакэымзар, цаны,
Абга ццэон апашѣа изин.

Шыцреи гѣагрылеи дытэны
Ацѣгѣа ихэон икартэаны.
Ацѣгѣа ихэон, ааи,
Еихаргыл –
Ишазыразым Стампыл! –
Ргѣы иштѣоу апашѣа ишѣра,
Ишыртаху ргѣы ашышыѣра,
Убас шипеипшу асултан,
Дазыцшыз –
Уажѣы-уашѣтан!..

Цша-хаак асгѣышѣар Апсны,
Доагылауан иатѣца кны,
Иныкѣуан иабацѣа рдамра,
Рцѣынцѣ ишақэым тахара,
Ишықѣпатѣу пхѣаказы,
Мбатѣ шибахъоу Апсназы, –
Цқѣагѣы дшеилкаам иахѣазы!..

Зызбахэ рымоу еимыркѣауа,
Инеиуа зѣыхѣакѣа шыкѣыруа,
Афырхацара иазгѣышѣуа,
Урт хатала дышреицѣам,
Инцѣартѣырц иртаху шынцѣам!..

Цхьака урт зегъ еилкаахап!
Ажелар кэышхап!
Еилдыргап!
Изызхэыцкэаша калап!
Азалымдара рымзап!
Икакэазгы ршэап-ирзап!..

Ипцэан илахъ ҕаша ада! –
Уи датэын лада-оада...
Иашыцэа уи деилдыргахъан,
Ижелар –
Рызкэа идырбахъан!..

Цсыуак дыкан анкыа зны,
Аускэа аныхъантэз Ацсны!..

1985

ЕИЗАРАКАҢ ДГЭАСТОН...

ЕизаракаҢ дгэастон –
Уао димырцэажэит.
Доатэон, доаткьон,
Иридомызт ажэа.

Еихабык дизываст,
Еитбык дихыкэласт.
Азэы диҕашит,
Азэы дигэнышит...

Ани диҕапеит,
Ари диҕаҕаҕеит;
Зны акыцэыхэа,
Зны акыҕыхэа –
Зегъ ирыгыз,
Зегъ реыцныхэа,

Изамтеит уаха –
Цыхааццэаха...

Ицэимыцпыз,
Ицэимгэыхааз
Уао дынхама
Уи аизара ауха?

Аха имтэакэсит
Ирыдхалартэ:
Иаргы дрыцкэсит,
Иааинхалартэ...

Инапкэа раха,
Доагылт –
«Шэымцароуп!
Ихсыркэшароуп,
Иеилхаргароуп...»

О, агэнаха,
Анцэа исумырхэароуп:

Хай, ичхара
Шака иуадаоуи!
Хай, иацсуара –
Зака ацсуара агуи!

1985

АБАР, ЕИҚӘЕИ-ЦӘХАЦШЫ...

Атэартахы шэынхьацши,
Икақэоу цышьатэуп:
Абар, еиқәеи-цәхацшы
Аицыхәра иафуп!
Ртэыоакәа еиғасуан,
Ағәх-сах жәацы,

Реигара мацэысуан,
Итеибацон хланцы.

Аикэа цэхацшы иазыцкьон:
– Хаккаарақэа ухьчом!
– Уа уианзагь сеазышэон,
Уа умц сара сацэшэом!

Абна, адэы рыхьчозшэа
Рышьтыбжықэа дыргон,
Атэартақэа еикэдырхозшэа,
Ацсабара рхы ақэырцозшэа
Ақаблақэа ржьон, –

Ирзыказшэа тынхас уа,
Ихырхуан хаз-хазы...
Ақаблақэа еибарсуа,
Ирышьтан, иласы!

Ус, уа, гэыргыа-ччацшыи
Хышхыцэан игазейт:
Еинаалеит еикэеи-цэхацшыи,
Еинаалеит,
Еилазейт!..

Еинышэейт, шыта, еинышэа, –
Ахтысқэагь даеакуп,
Цыси хэыхэй рашэа
Урт рызбахэ рёакуп!

Абна, адэы еицыршейт, –
Шыта еицырхатэын,
Маза-аргама ирылшейт,
Ирымоуп хкаарашьтын!

Ақаблақэа хьацшит, –
Ирбо еиланакон:

Абар, еикэеи-цэхапшы
Ахьеицыхэуа шыьбжьон!..

1985

ШЬЫРИ, СРЫКЭАХШАНДАЗ, ШЬЫРИ!

Идырцэажэон аказарма,
Еицырчачуан атадын,
Хыуаак: Нуца, Ада, Сырма,
Сырма лзызырора иафын:

– Шьыри, сыркэыхшандаз, шьыри,
Ацэажэашьа рцеит зеггы.
Ххантэаои хабригадири
Уажэшьта ицъасшьом зынзаггы!..

Акэа салатэан еизарак,
Иааиртит ахантэафы.
Сырзызырфуан аенынтэарак,
Закао цэажэеи, закаоы!

Ажэа иман аминистр,
Ирхэахьан –
Иускэа еикэшэом...
– Харт ихагу анахымдыр...
Харт ихагу ус хацэшэом!..

Атрибуна шыкоу инеиун,
Ражэа акъаад кэымшэышэ ианын, –
Аалзга дэықэлон икеи-кеиуа,
Ахала ихыцуан атадын...

Азэ аканч иаазеит, ишахбоз,
Хэацхьа ихихит абырфын.

Даеазэ –
Цышэа дук дыхнахуан,
Егы –
Ус хьантаказ дфын.

Ихықэгылаз тым-итыша
Зегь иргэыт –
Иахьа-уацэы...
Ацыхэа цицэеит ацыртыша
Аускэа ирхылацшуаз азэы...

Зака еилыскааи, зака здыри,
Исзымхэазаргы игэагыны...
Шьыри, срыкэахшандаз, шьыри,
Ишцацаажэоз уи аены!..

1985

БАГРАТ ИАХЬ

Абжь иахыоуа-ианыоуа шаноуп,
Уи сазызырфит гэыртэы!
Баграт иажэеинраала – мшыноуп,
Цэкэырпагырак ауп са стэы!

Гэыла ирцхамзар – еикэыхьшэашэоуп,
Ускан – иказам хэатэы.
Баграт иажэеинраала – хэрашэоуп,
Хэрыбгыц хэычык ауп са стэы!

Ауаа ззызырфыз саркьалуп,
Иаднацхьялеит харантэы.
Ихэахьейт: амалкэа ирмалуп,
Шырпазтэи ашэоуп са стэы!

Уи ахьхалаз – бҕацымкыроуп,
Цашэуп – аҕата заазо.
Баграт иажэа – хрейбаркыроуп,
Храк ауп сыҕанац сзеизо!

Доус игэтыха – иашэа ихэароуп,
Изтаху – сакала ихэа!
Баграт иажэа – цла царцаруп,
Махэҕа шыыцэрак ауп сцэахэа!

Шьардаамта... Ахра рахра
Хтырца Шкэакэа ма Шабат,
Алахэажэқэа – хадгьылтэ гэакра,
Кофта шкэакэагь – аханатэ!..

Амхацьыр хлахэада игара,
Ашьта ихымтуа абыжьқэа,
Лаганиахэ апсабара,
Ацынцэарах игэырҕақэа:

Уа ихэала, ихэала макьана,
Атла псирири псиҕэана!..

Игэырдугоуп, шыаҕамырзгоуп,
Уи амцэыжэҕахеит Апсны.
Сцэахэа иақэыҕчо мрахэагоуп,
Исмыпсахит знымзар-зны!

Абжь иахыҕуа-ианыҕуа шаноуп,
Уи сазызырҕит гэыртэы!
Баграт иажэеинраала – мшынууп,
Цэқэырцаҕьырак ауп са стэы!

1986

НАХЪХЫ, АЛАШЬЦАРАҢ...

Нахъхы, алашьцараң,
Реейбыртеит шыоуы.
Рыедыргэгэеит урт даара,
Иееим рыгэтакы.

Гэнахароуп уа икоу,
Тышоуп, хагеита.
Уа ахра зку ргэы иамыхэо –
Ипырцэеит иуахта!..

Иузаагазом ухдырраң –
Амбатэ еилашуеит.
Нахъхы, алашьцараң,
Адгбыл тыржаауеит...

Аахъхы, алашараң,
Ифыхоит хагэтакы.
Нахъхы, алашьцараң,
Ирыцкьоит шыоуы.

Ахаца имоа уахъ ауп –
Иуаора еикэирхарц.
Адунеи ахъ даапхьоуп
Лашарак каирцхарц!..

1986

* * *

Амра цоит алыра иахагьежьюа,
Апстхэа кэашкэа уантауа.
Амоа сыкэуп сымшкэа ирыгыжьюа,
Ацла сыкэуп урт таауа....

Иара гылоит, са сангылауа,
Җа ханеибабо – шыжъуп.
Аташәмтаз, аеынкылауа,
Иарбагъ икаха икапшыуп...

Атх лашьцара са санышәлом,
Сазыпшуп нас уи аара...
Амра, сухәоит, сус сахашәлом,
Исыт уа улыра ауаара!..

1986

АШӘАНЫ, ИРХӘМАРНЫ

Очамчыра, Гәдоутә, Аҗәа ирызкны

Очамчыра – зымра пхаша,
Ахцәы қамыз, абла тшаша!..
Гәдоутә – зыхьз лашаша,
Зара-сихатыр, аилкәа иаша,
Еизгәдууп, иеиерыбоит!..

Аҗар рылиааит, хаҗа иҗаша,
Изызхаша, ихыпрааша,
Цсаатәк амцәыжәфакәа иртәны,
Ғарала, цстазаарала итәны!..

Акәа арцысуп, цхәыс даазгаша,
Аҗар рынасыц зшаша
Шарпыетцәан илашоит!

Хаҗа иҗаша мыцәазакәа,
Ғымт-цсымшыа, аҗәа мхәазакәа,
Абла-гәыгра, хтырца-шкәакәа –
Акәа, сарцыс, цхыз ирбоит!

1986

1988 – 2013

АСЫЦСА ЦХА...

Уажэшьта кыр цуеит,
Санмачыз акэын,
Сгэы тгэыргьон: ашьхака сыргон,
Уахь хаха-хымыш амѡа хақэын,
Ашьхацамѡа шытыхны ҳдон –

Аѡаѡа қыта хэыцқэа хрылсны,
Апста гѡаѡақэа хартысны,
Апсаса, ашьамака ҳацца...

Ҳназеит адырѡаены Ламкац,
Анакѡ хамѡақэа хнаѡон.
Ишар, Адѡыѡадака ҳхаларц
Соипсара ҳа ҳацхьон...

Ҳамѡаѡ арѡашқэа еилаѡеон,
Наанытѡ – жѡыларан изѡыз.
Абнаѡ ацла дукѡа еилажьын,
Аамта иаѡнахыз, иарезыз.

Абахѡ, ахра еилаарцыркѡа,
Асыпса-цхѡ –
Зегь ѡыц избон...
Амза цлақѡа, ашѡ кьантазқѡа –
Ажѡан иацѡа агѡы прыпссон...

Абар, суѡыбжара сынтысит,
Шьѡук рышьта схуп,
Шьѡук сышьта ихуп...
Кыр цит, абар, геи-шьхеи сырхысит,
Асыпса цхѡ азытра иаѡуп...

О, сашәа, са сыгәтыха змырзуа!
Цәашыс исымаз, сзығхәараз,
Сызкәу асыңса цха анхыцуа –
Уара азәк уоуп икоу сыцынхәрас!

1987

ХЪЗЫ ЗЦАФЫМ АШӘКӘЫ

Уи Пушкин ду зны дтазырхаз ауп,
Ихәытәыз агени идуней...
Уи хыңхыртас, мпәыжәоакәас иамоуп
Ашыңрей, агәағи, ашыауреи.

Идырзуан уи ала миллион-уаа,
Миллион-уаа адыргон ахәынцәа!..
Икам-иным иахдыркьон уа –
Иаңицеит ус «ажәлар рынцәа...»

Дабакоу Леонти, ашаецә,
Дабакоу, исашәхәа, Самсон?
Хъзы зцафым ашәкәы, уи ахызатә –
Ицкәа-шәкәа, ипыххаа иагон!..

Дабакоу, дабамоу уи иаңхаз? –
Уи дыкам, лашыцарак датәуп...
Ари амшаз, ма егы иаңхаз
Ихымта уагоит – ус ауп.

Хымтала аңх лашыца цызеуа,
Укалам аанкыл, узырфы! –
Дцәажәоит укылатәан иушыа,
Уаңыар зыкәку ауафы:

Уеуцэахуеит баша! Угэатоуп,
Уалкаауп, хабжьара ухазуп:
Ацгэ аипш ушьапышьтыбжькэа татоуп,
Ауарб аипш улацшгы пруп...
Салиери ичыдара улоуп,
Ишхамгы уаахан иукуп...

Уздырит ухэоу кьаёкэа рыла! –
Срыцёашьаран сыкам зынзас...
Уздырит – ухэымгарала,
Умзышээралагь убас!

«Еилдыргоит» нап зцафым ухэамта,
Еилдыргоит, акомиссиакэа еишьтоуп...
Мшацы кэтагьны ирутеит ахамта,
Ухылца ацыс иацэа тоуп!..

Абар, фадхьа шэцэырцит убаскан,
Леонтии Самсони шэеицны!
Ишэгэалашэоит шэфызцэа матацшьха
Ишцэажэоз, шэандырзуаз аены!..

Ишэыдгылаз ражэа захада?
Игон уа, ишго агэи-ци...
Уа апсахра иказ зымбада?
Ишцеипшу ари амши иаци!..

Абар, аа, абра, убри ахыбрае –
Ус акэу? – ашхам ркьон!..
Сааиуам, Леонти, шьоук рыблае,
Иудыруеит ирцэафоу, Самсон!..

Доус ибла ихыжьоу акдыцэкьа
Ибарц итахым, ибазом...
Иашьтоуп са сыблае атэыццэкьа:
Ирымбар, ирмыцшаар калазом...

Итабуп, шэарт убаскан са сцабырг
Урт рымц иаёагыла изыхъчаз! –
Уи шэыцкъара, шэхатара акэын,
Шэдоуха лаша акэын, ицшъаз!

Агэнаха иацалаз уацыз,
Ашэкэы къашъ къашыым хэа ицхъаза!..
Са сцабырги схақи назаз,
Ус иказ са сцъар, слахынца!

1986 – 1987

АНЫХА

Ахахэ ианазыю ауп сытрысны санёыха...
– Иухъзеи, сзумыхъчазеи аныха?

Са сакэзар уа узыхэа ахы саёалон!..
– Уафы ишимбац ала ижэылон –

Азэы-фыцъа роума, алахэа хыцит!..
– Ус аипш ануба ушьтахъка ухъацит?!

– Иртахын, уимоу, харакгы сыдзарц...
Фысымтыр акэын абрака скыдзарц!..

– Иабакоу зызбахэ умаз аиаша?
Абицарақэа ирымахдалаша?!

1987

АХАХЭҚӘА ҒЫРТУАМ

Ахахэкэа ғыртуам, анбанкэа цэажэом,
Абаа хыжэжэарақэа рымаза ҳархэом.

Аеышьтақәа ракәзар – адгъыл ианыцит,
Ирықәтәаз ахацәа рыхабар бжъазит! –

Апша еимцанарсит ражәеи ртоурыхи,
Ацшәымас ироут ацхи акырцхи...

Шәкәыс иртынхазгъы – аамта ашьац ауп,
Ех, уи ашьацра рыцҳарак ацуп!

Шәызхаану цәырыжәга абџа махмызақәа!
Шәцәажә, ишәыреҕых шеишықәс рыхтысқәа!

...Имоут ажәытә уаџ анбан аццаха,
Иажә асыс-цәеи ақбаади ранцаха...

Ахаҳәқәа ғыртуам,
Анбанкәа цәажәом,
Абаа хыжәжәарақәа рымаза ҳарҳәом.

Рышьыжъ, рышьыбжъон –
Ахара инахоуп,
Ашьацра иагәыцәхәҳәоу –
Ацсыуа тоурыхуп!..

1987

* * *

Мрак ыкоуп – мраканац итамшәо,
Моак ыкоуп, иишаз ашаџы.
Сашъа, уанышәарым ҳазнымшәо,
Сашъа, сатамыз, узырџы:
Иагъа ицшаз убра, Тырқәтәыла,
Удыршанхоз Дамаск Стампыл...
Моак ыкоуп – уара умра ахыгыло,
Моак ыкоуп,
Игәагъы, уаныл!

Ухнахузааит убратэи ашьха,
Убратэи агаҕаҕ еиҕах,
Убарт ирзыпсахуам ҕамшын хықэ,
Убарт ирзыпсахуам Ерцахэ!

Иаҕа ицшаз убра, Тырқэтэыла,
Удыршанхоз Дамаск, Стампыл...
Моак ыкоуп – уара умра ахыгыло,
Моак ыкоуп,
Игэаҕы, уаныл!..

1887

* * *

Уиит уара агэыграқэа анцэырцуаз,
Амал-уаа рмал анырцэызуаз...
1917-тэи, май...
Убаскан дахган Николаи...

Са сиит шықэсы ҕеижэа рышьтахь...
Урт агэыграқэа аныршьуаз,
Инага азыршы иантарыжьуаз!..

1987

ЖЭЛАР РҔӘАМҒАХЫТӘ

Ажэҕан хацоуп, адгьыл пҕэысуп,
Ақэа илеиуа хаца усуп,
Русқэа шейбытоу абас ауп,
Ашэапыцап – ирыхшаз ауп!..

1987

УБАРТ ЗЕГЬ УРНАХА ХАРА!..

Апоегцаа рбаохатэреи рдунеии
Рымаза-рцас аауртырц,
Нап рылаукит иамби хорееи,
Итуцааит хэда-хэтала, рыц-рыц.

Итуцааит, ицэгьамкэа, ахэтачкэа,
Абжьыка, ацыбжьыка рхыцша,
Итуцааит убарт амач-сачкэа
Ацэахэа-цшза, ацэахэа-хаа зрыхша.

Итуцааит: иахьѿахо – иахьхало,
Итуцааит, иткаа, иахьырххоу –
Ахра иахьаѿкьо, иахьыбгало,
Ашьтыбжь ахьызуа, иахьтахо!..

...Ех, икоуп игэадам мазакгы,
Икоуп, ааи, ажэѿан иатэны:
Апоегцаа иацырцом цэахэакгы –
Убарт амач-сачкэа тцааны...

Арыц рыцхьазом – имшарыларц,
Абаракьатракэа мцарц...
Акоуп изызхьаау – бга рцыларц,
Иртахым урт рныга утацшырц!..

Цырхагас иумоуааит, итасым,
Идырны, цэгъара аца, иумузеит...
Иаххэом апоезиа урт ацым,
Иацуп, ишацу умзеит!..

Уашьцэа – апоегцаа, узныхэо,
Упоезиа иаызуа тахра,
Ухата уаныѿуа хазлаухэо:
Убарт зегь урнаха хара!..

1987

* * *

Ахэырма амахэ икэтэан –
Ашэишэикэа хэба.
Ацхтэцара ратэан,
Идыршон цэа мба...

Абар, дааиуеит ыла,
Иеиқэа ишыхэа арба,
Уи дсасын, наскыатэын,
Арцыс – ахышыцба...

Аламыс шыагэытын,
Аштэа уи азхиан.
Ишатэаз ала дгэатан,
Ицылан...
Сасра иуан...

Дук мырцыкэа раштэа
Нижыит уи деырба,
Ашацкыра шыказ
Иеиқэа ишыхэа арба...

Ахэырма амахэ икэтэан
Ашэишэикэа цшыба...

1987

УХАЛА УАКЭУШЬ УС ИГЭНАХАУ?

Мап, са салагом иухысыз,
Мап, ицэырызгом акгы!..
Са уеилыскаауеит згэы трысыз,
Схатэа сақэшэахьеит зынгы.

Зқэала дхьахэт –
Знапы узыркыша,

Дхьахэт –
Уикэшэом иахьаггы.
Итацшыз атым-итыша,
Уацамхароуп иахаггы!

Угэырфа-хьаа наӀ инацаз,
Идыр, уцабыргатэ кэцароуп.
Ухы уоаха, атх ацасаз,
ЛбааӀа аталара мариоуп.

Ухала уакэушь ус игэнахау?
Убас чархэара зызуу? –
Инеибейцшы рнапкэа драхау?
Уара ма зынза ухау?

Снапы устоит, згэаца трысыз,
Ишэазыаз, згэы тыцсааз.
Сара соуп иухысыз зхысыз,
Атх лашьцарае узыцшааз!

Снапы устоит тым-итышае,
Уара уцабырг – лагырзуп.
Хакан, хакоуп хара хиашае,
Шьюк риаша мцуп, ипсуп.

Адунеи, хара хазпылаз,
Цьа илашазаргь, цьа икьашьуп.
Уи азыхэашь згэыдыееалаз –
Иамгаз, зеазымтаз дцэашьуп!..

1987

* * *

Кэара хэычык ацсабара
Ргэыргьо ицоит ахьхьахэа.
Хазгэаарым, иамам хара,
Мшын дук иакарам хэа!..

Амоагь ылнамхит мышкала,
Хгэы зазынхарызеи?!
Инеиуеит аеырееиуа, цшыаала,
Уаха иалшарызеи!

1987

* * *

Дырмит ихэон: хахылцит Ефиопиа,
Хагэылсны хааит Ажэытэзатэи Мысра...
Ха хтоурых-шътра аамтае ииоуп уа,
Ари адгылае ха хакамызт сасра!

Ааи, хашьта ануп ашеишықаса –
Ихатэаа...
Уцэажэ ахахэ, ашэышықэскэа ртынха:
Нахьхьи, цыа халацш ицашэоит ахьетаа,
Хбызшэа иагэылсуеит ржэытэ бызшэа ашыа-цха!

Нас ак хэа, уеых адэы-сакара,
Ацхызқэа ракэзар – сахьақэак аажэга!
Сагэылга, ароаш, ари ацх-еиқэара –
Ашықэс рыхра-цагьақэа еилырбга!

Упры, са сеыхэа, арашықэа ахьыркэадыруаз,
Ицаз ахтысқэа хьаага укьыр-кьыр!
Са истахуп, иуцэыззарым, иудыруаз,
Хабдуцэа иреиуаз илакта стацшыр!

Сыжэга нас, аце аурыхқэа, ажэытэтэи ацемаахь,
Иахьыцагэоз, иахьылацоз сшэырба...
Акармацыс! – усыпхьароуп аоымаахь –
Иаеыоуа ашытыбжь ааоуеит лабэаба!

Амсеи ашыанцаеыхеи ирынхалаз
Ажэытэ науырқэа шэымаза сшэырха!

Сга, хабдуца ршеишыкэс ахь, апшалас,
Уцэырц, уеышыкыл саныргыл, Ацсха!

1988

* * *

Сғара шыкэскэа моасит,
Сышгэыгуаз сынхеит.
Ғазэы бымтаирсит,
Ғазэы бизкапхеит!

Ус, ашыкэси ашыкэси –
Ашыкэс нархалт...
Ғамғақэа хрыкэмзи –
Моакағ хаипылт...

Ирғыхо сгэы апхара
Бхьацшит бразны.
Ғоыцбағь ҳабжьара
Ак цэырцт ицханы...

Ех, сышьта сызхылазом,
Ех, сабиц, иаузом...
Аццышә еикэылазом,
Аццышә былзом!..

1988

АПСЫ АНЫШӘ ДАХЪАМОУ...

Апсы анышә дахъамоу,
Дахълыважу ипхэыс,
Сахьақэак аргама
Ибла ихгылоит ус:

Абар, ыла дниеуеит,
Дрылагыла аецәа,
Амра ихашеи-шеиуеит,
Ашоура баапс картәа...

Даеазных – мыш уеиуоуп:
Иузкаршэуам ацгэы-псы,
Имѡа ахькыду ҕаѡоуп –
Иацэахуеит асы...

Ажь ихэоит шыапыла
Аихэаҕ – даеазны...
Ираху дрылагыла
Дгэарлеит, аа, ирхэны...

Сишь, абар, агэашэаҕ,
Асас днаихьыцшит:
Дылахеит ионашэаҕ,
Алақэагь еицшит...

Агэашэ ашка деихарц ауп –
Арахь акы дакуп...
Ипхэыс лахь ак ихэарц ауп –
Лырҕыхара даҕуп...

1988

БАНГЫ ИЛАБЫМХЭАН!..

(Ажэлар ртэала)

Бангы илабымхэан,
Бабгы иабымхэан,
Сара бзиа бшызбо
Башьцэа идыбмырхан!

О, уараидара,
О, уаридара...
Сара бзиа бшызбо
Башьцэа идыбмырхан!

Аецә бадызбалт,
Амра бадызбалт,
Са сгәы бамазоуп,
Хускәа мѡа назоуп...

Сашта бталароуп,
Цсыс бысхалароуп,
Ха хайцызароуп,
Бысразкызароуп!..

Банггы илабымхәан,
Бабггы иабымхәан,
Сара бзиа бшызбо
Башьцәа идыбмырхан!

О, уараидара,
О, уаридара...
Сара бзиа бшызбо
Башьцәа идыбмырхан!..

1988

ИКЫДУП АМЗА ЛАШАРБАГА...

Инеибеицшуп уахык-ѡаха,
Исызшәахәом изыпсо...
Амза кыдуп, тәыѡа хаха –
Нышьуп, ажәѡан аҕ изсо...

Изакә цхузеи, апх ухәеит хәа!
Саршанхацәкьеит уи зназы...
Жәѡанаҕ аецә уцхәзеит хәа
Угәра згода уахазы!..

Шыри, шыри, са снаскбага,
Са снаскбага, ацх, хара!..
Еа цхык, амза лашарбага,
Еа цхык сгэалашэоит сара.

Ицеит, имоасит аёара-цхын,
Урт ёакала ргъама хаауп,
Ускан аецэ-лаша рыцхын...
Уажэ ирыцху сышыкэс ауп!..

Шыри, шыри, са снаскбага!
Узыжь сагэылагала, ацх...
Укоуп амза лашарбага,
Исзынхеит назаза укэых...

Мачк уаатгыл, нас, ацх-шана,
Иуздырам узыцсо...
Амза кыдуп – амагана,
Нышьуп – ажэоан аё изсо!..

1988

* * *

Ёитуам – уцэгъа цъа иахьырхэо,
Азы уахьартауа, уахьхьырхэо,
Цьоук еипцхныолан уахьдырцьо,
Алаф ахьулырхуа иччо.

Уус иахьалаёыртуа – ёитуам,
Игэ ицоу цэахуп, ихитуам,
Иажэа аизараё игом –
Сгэы нирхом, угэы нирхом...

Иажэит шэ-хэыцрак игэ аёы,
Ихахэ макьоуп ихы-иёы...
Уи дагьцэыхарам зынзас –
Уа дуоызоуп, саргь – убас.

Ичхатэымыз кыр ичхаит,
Амал – ҕымтрала ирхаит,
Ғымтрала – амацура,
Акырзагъ иатэамыз иара...

Иускэа ҕымтрала икаицоит,
Уи ала ахара дназоит,
Бцъаруп, иалихит цхасы,
Дыкэла днеиуеит иеырпсы...

Уаха деигъхом, ус дцалап,
Җивыршыааргъы ичхалап...

1988

ШӘЫРЦЕИЦӘАН КӘТОЛАА, ЛЫХНАШТА, БАСЛАХӘ!..

*1989 шықәса шуль 15 рзы
иҗахаз ирызкны*

Еибашьра аныкамыз еибашьрахеит,
Ацхын, Апснашта: Аҕэа шәтахеит.
Апснашта шәтахеит, ааи,
Ихьантахеит
Шәара шәтахашьа –
Еакала иахзынхеит!

Еакала назаза шәа ишәыцуп ҳацсы,
Еакала хгәырҕоит шәара шәзыхәа бзантцы.
Шәыхызкәа хгәацаҕ –
Наунагза ицшьоуп,
Гәнаҳада гәнаҳала имҕасыз хәа шәшьоуп!

Бцъарла ишәҕагылаз, ҳадгьыл иагаз,
Аринахыс уаха дхауам тынхас.

Ҳадгыл, уҳамцын, ушықепац уқепа,
Ушья тайжьюам ацеи, уара уца!

Ақеа, Ацснашта, шәыпстазаара ейхсығт,
Мап, шәыкоуп, шәыпсадгыл аеацхья егышәмышт,
Шәгылоуп ҳабжьара, ишгылоу Ерцахә,
Шәырцеицәан Кәтолаа, Лыхнашта, Баслахә!

1989

* * *

– Шәара – шәара шәакәзам!
– Ҳара – ҳара ҳауп!
– Шәара шәацкыс ҳара ҳаихауп!
– Ааи, шәеихауп, акыр шәеихауп,
Аха ҳара – ҳара ҳауп!..
– Шәыдгыл акәзам!
– Ҳадгыл ауп!
– Шәара – шәара шәакәзам!
– Ҳара – ҳара ҳауп!
– Ишәыдгылода шәара нцәа!
– Анцәа!

1989

* * *

Ацсабара, сутахызар,
Сара сгәахәара моапга:
Ма иаакәымцзакәа ицхызар,
Ма имшызар, ицыкка?

Уи амшала сус еицамхо,
Сгәазхарацәкья исызхо...
Ацхи сареи ҳус еипымхо –
Ацх – ҫы-цхыкны ицакхо...

Аха ишыкоу иказ... иказ:
Ааи, ишыкоу еигъуп ус...
Итабуп, шәахьынзасыхәаз –
Зегъ акоуп инцәашам сус!..

1989

«СЫШГЫЛАЗ ИРГЕИТ ЕИМЫЦӘЦӘА!...»

Акоуп иахьа ирхәо ауаа зегъ,
Акоуп, ааи, измам цыхәаццәа:
– Икан шьаршьафқәак, ахызагъ...
Сышгылаз иргеит еимыцәцәа!

ЦУМ-ае лаханкақәак нарган,
Исзааргаз идырып анцәа!
Исыгәтасуа, исыгәтасуа – сыкеаргәан,
Исмазеит, иргеит еимыцәцәа!

Сапын кыра-бзиақәак ыртон –
Шьыри, инахьысшында сцәа!..
Талонлоуп – акакала игәартон...
Сышгылаз иргеит еимыцәцәа!

Сыкан ааигәа, «акомиссионкае»,
Урт роуп уае дызмыхәо – архәцәа...
Икоуп, абна, ацшахәа ахықәае, –
Алиустра уазхьызар – ухцәа!

Ацъармыкьае сахънеиз акәацаз,
Сақәшәеит, машәыршәа, агәацәа...
Егъсыгымхеит уака сыршьырцаз,
Сышгылаз иргеит еимыцәцәа!

Снадгылт машьынак – аган ахь,
Унан, абар, азынцәа!

Аиуакгы мneiит смакэан ахъ,
Сышгылаз иргеит еимыцэцэа!

Ашыжъ, ѿ-саатк хаилагылан,
Адэкъанае, ус иасит ацэцэа...
Хныѿналеит – инеиуан еижэылан,
Цэацшь-кацшькэак срыкэзит уа, нцэа!

Адсакэа рыца – аллеиае
Ашэ ртиуан – икыцэза...
Егытамхеит са сзыхэа ауалырае –
Ацхьатэкэа роуп изыхьза...

Ашэкэытиртае Карнеиги
Иѿымтакэа рыртон аены, –
Даара истахын, аха, иааги! –
Еизаз ургон ухэаены!

Изтиуаз –
Зырлашэ-кацшь лакэын, –
Зпаратра пахэза изырчыз!..
Аганахъ жэеинраалакэак ыкэын,
Длашэриоуп хэа сыкоуп изтэыз!..

1989

ЦЪАНАТГЫ САХЭОМ АХАНАТЭ...

Урт ауаа ирылшоит, цабыргны,
Рацэак уадаѿс икамцазакэа,
Аатрае ауаѿы дышьны,
Иаины аѿнагэта итэаны
Кыруцырфарц – имыццакзакэа...

Ус икоуп, агэра хгеи шакантэ,
Ус икоуп, икоу атэ хамзозар,

Цъанатгы сахэом аханатэ,
Цъанат урта уаа нанагозар!..

1989

* * *

Аускэа аншэартаха,
Дара еизынижыит,
Иалазгы алихт, цаны...
Ихы фалиган, шьоук аёаижыит,
Давоуп ыркэыш катаны...

1989

* * *

Зынзаск ишихэтамыз
Уи изыхэа иашшит...
Инацэхыццэ́кья иацсамыз
Шьюкы дыркэашыит...

Ирысуеит ателкэа:
– Дшыцсыз шэахахьоу?!
Ателкэа – асаркьалкэа:
– Ари аоыза жэбахьоу?

– Зегь ицэахузаап!
– Мап, зегь мцуп!
– Зегь ухэан-схэанзаап!
– Зегь иашоуп, – дыцсуп!

– Иатэамызт, иатэа!..
– Деилеигеит анцэа!
– Дшататэым, дшата!..
– Дхапан рацэа!

Ухапоуп, аус къашь
Уашьтал еилкаа,
Ухэан-схэанкэа –
Рыхэдакэа цкаа! –

Цса цынцоуп, урхахар,
Иухырхуеит уцсы...
Урт тышоуп, уртахар,
Уцеит ултацсы!..

1989

АЦСААТЭ ЧМАЗАФ

Ианызба слак-факит: иарамишь?
Изыниазеи, ас цшыаала итэаны?
Ицшуп уи – амтэыжэоакэа хыдышышь,
Гэыпцэарак ахажьуп тсаны...

Иарбан уи ас изырчала?
Шыахитрак анылт ахафы.
Ицшуп, имтэызо, аа, ахала –
Цэахак дырхиазшэа ахэафы.

Ирыцхашыа игэастоит: ихэлоит, аа:
Исгэацхом уи атэашыа – ихыпцаа.
Ахахэ харак ашка сыхэноит уа:
Иухыи, узыргэамти, сыпцаа?!

Иухыи, о, сгэымшэа, сыпцаатэ ду!
Ирацэазма уа умоаф ахэкэа!
Ужэоан цаулаф – уахьнату,
Еиғасма нак-аак апшақэа?..

Ирцэымшэо фыртыни кэеи-чыхыи,
Ахара иназго згэыхэтэы –

Ацьоухар-мцэыжэоа цсарақэа ишэыхы?
Икаму уаха цыртэы?!

...Аблақэа ирхылеит хьантарак,
Ицсыдоуп, итаауп, ихэашьуп.
Иацоуп изцымтца еидарак –
Оы-мцэыжэоак нак-аак ирыхшьуп!

1989

АЦЭАШЬ АУ

Ацэашь кьаёқэа ирылагылан ацэашь ау,
Ак санахэон, игэыбзыгуа, абжь итаау.

Еицыбылуан, еицыларышьтуан ашьашьал,
Аишэахь снейны цшыаала ихысцоит асакэмал.

Мца-лашарак хиаала-хиаалауа изазон,
Гэалақарак салагала сама ицон...

Игэыбзыгын, исызгэакъан абжь итаау...
Ацэашь кьаёқэа ирылагылан ацэашь ау...

1989

* * *

Мза лашарак, мза лашарак
Укашьшы укацха.
Ажэоан ата тылашьцарак
Ырлаша, ирцха.

Атцх, уарей сарей хайнышэап,
Сахэазом митэык –
Уазыразха – сан лнышэнап
Сныкэырцш зынзатэык!..

Хахэ лашала иара ыычоуп –
Ртесыхэ дтахкаауп.
Амза анылашо уа тынчроуп,
Ашэахэақэа таауп...

Слахэыт-хэытып: быцэа салаз,
Быцэа-хаа, сзызхыыз.
Сбымаз уахь, сыбгэыдыхэхэалаз,
Ба бдунеи сацныз!..

Уи дысзызыроуп, иласхэап –
Интэарым схэатэы.
Слывагылап,
Снапкэа еиысхэап, –
Илымыздап лутэы.

Азахы слызцап, ацеиць ахь,
Зтагак азна стап.
Аоны абарцаё, ашыбжышьтахь,
Хнадтэалап адап.

Абгы ҕаххып цыра-цыра,
Инхарыма жэабжь...
Апарпыл қацшь ананыра
Иахьнаршап ашэацшь...

Сышлахьеит, уабакоу лымшуп...
Имҕаси зака мшы!
Ацх, иухи, алахэ уеипшуп,
Иубартам ацэыршы!..

Ацсабара ак агэтыхоуп,
Ак цэажэоит, исыншы...
Сыбла ахькыдхалаз сыпсыкоуп,
Ирлаша, сырцшы!..

1989

АРАШ АНЫЦИТ...

Абгақәа уаха арахь ихынхәрым.

Чиарди

Амат уацәымшәан, усцәкьа иабакоу,
Абаажәә иубарцу? – аеазахьейт.
Ахьапарч, аинтәыш ызит – иабахыу?
Акәуақәа азмах итыцны ицахьейт.

Азырлашә аныцит, амҭа иантәалам,
Избом ахәынцәрацшыгы,
Ибжъазит зынза.
Искуан ацырбелқәа азмахае, сынталан,
Санду илтахын урт хәшәыс ипхьаза...

Араш аныцит, ахьацла гәакуейт,
Ақәцә ахь ихәежъаауп –
Ацәеижь хәакны...
Агаеа унеир – ақьашьра угәахәуейт,
Ашәыр агәра згода? –
Иаеҭоуп ицыхтны.

Иабакоу абацәра, иабакоу абгызра,
Иабакоу агъарае акәараса?
Иабакоу атырас, иабоубей апкызра,
Ахаша-цәаша, абна-раса?

Иабакоу ажәытәан иказ ашыцра,
Уғынаха, ихьаага Бзыц ахахьы...
Иахбом хәа иаеҭуп ацсабара ақьыз-қьызра,
Инеиуейт ахызатә уи агәахьы...

Амшәқәа лбаауан, тагалан ишәартан,
Ацьыкәрей дыргәытәуан, икарцон апхаста.
Улаиаз, апшәма, тынч уажә аиарта –
Мшәык ахабар убарым лбаа шыта...

Рышьтыбжь газом уажэ абгакэа уыууа,
Адагъ кэае-каеуам – инеимданы,
Азыцэакэа азмахае иуцылом, икыууа,
Ма акамбашькэа азмах итаны...

Бгъамам – итыфаа, ипхастоуп ахарданыжъ,
Афыцъбара атыцан –
Ацырмакыа татэа!
Абарткэа, абарткэа
Ауафытэыоса ианажъ?
Дарбан хэыртлагъу хадгыыл зкатэа!..

Ибом хэа даеуп ахыфара ихала,
Даеуп еибашьрада ахтырхара...
Арыцхара мѳасуам ус ала-мала,
Аоныка имѳахыцит,
Ионалт акѳаѳра!..

Ипшаа, нас, азхыкэае ажэытэтэи алапанра,
Апаѳ иахагыла уахи-ени ичацшьоз? –
Иабакоу, сашыа, уи иалыцхоз амра,
Идыр, даеа мран, ѳа шэахэан икаччоз!..

Шыабыстеи еацэи шэышьтакэа абахоу?
Бнакэтык збахыада? –
Амцэыжѳа акыахъеит...
Амат уацэымшэан –
Успэкыа иабакоу! –
Акэуакэа азмах итыцны ицахъеит!

1990

ЕДРАТ УАХЬ

Едрат Багәтәлиа ихъзынҕылары

Иухәалон, Едрат, лассы-ласс:
«Сәарпын сымыздо синиом...»
Уитаауан шьха иахылаз –
«Аәарпын агаға агәацхом...»

Уахь иуцымцоз дгәырҕоугон,
Иауам хәа ага ирпара...
Уахь иумазаз ак ҕоугон –
Қыатуан* духылацшуан убра!..

Ааи, уброуп анцәа иахышаз
Уара указара, узанаат...
Ацсаса сырзыцшуп – исыкәшаз,
Шьтыбжык гәхьааргоу, Едрат?!

...Науырк ғағаза иаацәырцит,
Ибжәазит, дамазам шахат...
Уабакоу, акыр цуеит, хайцәызит,
Арҕаш сазцаауеит, Едрат!..

Абар, удышәарччо уицылеит –
Идунеи ихалашеит Баграт:
Ашәа ахра-шьха иағалеит,
Илбааит, нас, агака, Едрат!..

Ацхьарца шьтихуан апоетгы –
Гәахәа-цлабра хаак иеат...
Иацахозма уәарпынгы –
Апоет уиацлабуан, Едрат!..

*Қыатуан – аәарпынархәара ацшыызгаз Нартаа рыхьча.

Сыкоуп, сааит абра шьхатэыла –
Ашьха, улцха-лша хат!
Сеимдоит, аа, ушьтақэа сырхыла –
Уеарпын ацсадгыылае, Едрат!

Ациаа циаа-шэахэак рылоуп,
Надьнатэ иргэыцакуп ишат,
Абар, апшахэа изыхгылоуп,
Аеарпын-цла уадызбалт, Едрат!

Абар, иззом, еиха игэнызгоит –
Срылоуп ашьтыбжықэа рцанат...
Уеарпын абжыала сымшқэа схызгоит,
Усхаштран сыказам, Едрат!

1990, Ауадхара

АЦСТАЗААРАХЬ

Ацстазаара, ус еипш сумражэроуп,
Иоеилааит макъана сзахэа.
Исаџэашья истаху: мразэроуп,
Уаџашышь уаџыхэа ашэахэа!..

Уџатхь иара аганахь ираха,
Иџэызааит уи ала ихытта!
Адунеиае, нас, икоузеи уаха,
Уџах даеазнык иара еита!..

Ханыкам хабаџэаху? Нышэроуп.
Ханыкам аусқэа еакуп!..
Ацстазаара – ихатэашьоу мразэроуп,
Амш – апатхь аипш икуп!

1990

АБАМБА-СЫ

(Айанаа рхэамтахьтө)

Цшасуамызт, шеишықәс, Цан-тэыла:
Икан ха хауп хэа – гэыртэыла,
Иқэлан икареон атырас,
Дахьзон ацан шыамхы-лас
Ицкьан илеиуаз аеа –
Иаиркацомызт шыаға!

Кьанғаак деихазамызт, ааи, ацан:
Адауцэа неицон ицхьацан,
Дырпылон Нартаа, иеырхатан,
‘Еазных –
Адумбеи дузза дацан!

Ахахэи ахахэи ъеиқэырцон,
Уи ала ацангэарақэа апырцон...

Зынра ыкамызт, цхарран, кашырран,
Рышьтэа шкэакэа ажакьа ду шэшьыран,
Уи дыцатэан рах, рдоуха,
Ацанаа рцыза, Рыцсха!
Хьаа-баак азбахэ гауамызт,
Азэгьы диуамызт, дыцсуамызт.

...Икоуп абас еицш рлакэқэа!.. –
Шанала ишуан урт рқэабқэа!..
Амца рыздырамызт ацан,
Икан апстазаара разан:
Еицышэарыцон, еицыхьчон,
Рыкэша-мыкэшатэ – ирхыччон:
Уаа хцара-пагыакэан ацан,
Цан-тэыла амаза иацан!..

Цшасуамызт, шеишыкэс, Цан-тэыла,
Қаа леиуамызт ацанцаа ртэылан,
С-леиуамызт уақа, Кьанҕтэыла...
Ишы́каз, ишааиуаз, еинтэыла,
Ус ацан еилалт хыла-гэыла:
Ицэымыҕхеит ацан Анцэа,
Ишьеит уи итыцит хэа рцэа!..

Цшасрак цысит ус, абар,
Ирбахъазма бзанцык ахабар!
Ихынааит ажакъя рышьтэа,
Идырит ишааз рцыхэтэа –
Ишы́калаз хыхьтэ адоуха –
Уи иацатэаз ацан Рыпсха!

Драбашьуеит ацан Анцэа,
Иамам, абар, цыхэапцэа:
Илеиуеит, илеи, иласы,
Ажэоан ахынтэи, еилыссы –
Абамба-сы,
Абамба-сы!

Цан-тэыла, – ацан игэара,
Ацан игэара – хахэ-гэара,
Цан-тэыла, ацан-псабара,
Акармаш қала – ацан инхара –
Бамбала ибыбышза ишэтуп,
Абылра –
Кэицк азыпшуп...

Ус ажэоан мацэыст, хараза,
Ацыпхь лашеит, ижжаза,
Италеит Цан-тэылахь,
Кьанҕ-тэылахь,
Атырасқэа казёоз ртэылахь!..

Абар рхахэ-гэара иацрасит
Икам урт уаха... Имѳасит.

Акалашэа икан рлакэкэа,
Шанала ишуан урт ркэабкэа...

1990

АЧАРАХЬЫНТЭИ – АЦСРАХЬЫ...

Ицааузааит адэахьы,
Уеилахазааит даарагъ:
Ачарахьынтэи – ацсрахьы,
Ацсрахьынтэи – ачарахь!

Аускэа мачхэума, ирацэоуп,
Уеилахазааит даарагъ:
Ачарахьынтэи – ацсрахьы,
Ацсрахьынтэи – ачарахь.

Цсшьарак, ухатэ уск уазхьы? –
Икоу уи алшарагъ?..
Ачарахьынтэи – ацсрахьы,
Ацсрахьынтэи – ачарахь!

1990

ААЦЫНРОУП ХАЗТАЛАЗ...

Ацсны ахьи-ацыхэеи
Амш еилгоуп, икаххаа,
Зака гэыгра ыыхеи,
Мамзаргъ зака шэа-хаа!..

Аапынроуп хазталаз,
Изакеи сгэы итыхо?
Иумхэои, апшалас,
Зака нысцран сыкоу?

Адъныш иакэзар, мшын-нырцэ
Ацэкэырц дыннакылеит.
Ипытит апымацэ –
Ашьхыцкэа ахылеит.

Бааскэа, ациган пхэыс,
Абар, снапсыргэыца!..
Утра уахылеит, ажэцыс,
Сыцатэоуп абарца...

Аапынроуп хазталаз,
Изакеи исыцрыхо?
Иумхэои, апшалас,
Зака нысцран сыкоу?

1990

* * *

Акэа леиуеит аеа,
Уара адгылаф уцоуп.
Аа, иуыуеит апша,
Адгбыл укэуп – ихызоуп.

Уажэшъта уаха, икалап,
Уара азэы уимыргэамцыр,
Ишар – амра пхалап,
Уи лашьцом – ха хапырцыр.

Адунеи, нас, пхэака
Аус-хэыс дукэа ахыцэоуп –
Са сузхэыцуеит уаха –
Уара адгылаф уцэоуп...

Уажэшьта, уаха, икалап,
Уара азэы уимыргэамцыр...
Ишар – амра пхалап,
Уи лашыцом –
Ха хапырцыр.

1990

* * *

Зегь аамтак-аамтак рымоуп,
Рымѡа-рықѡра нырцѡа...
Ак наскѡит, ак апшѡымоуп –
Икалом цыхѡапцѡа!

Урыниом уажѡ ақытаѡ
Еишьтагыла аѡцѡа.
Иабазом, ааи, ақѡаца –
Еизха-зыгѡа азынцѡа...

Ак наскѡит, ак апшѡымоуп,
Урыхѡза, урыцхныѡ!..
Зегь аамтак-аамтак рымоуп,
Аха ианышѡом сыхшыѡ!

1990

ДЫКАН, ДЫКОУП...

Ароманс

Дыкам, соуцшѡыл, дыкам сылашара,
Уи дхароуп,
Дыгѡхѡазгоит еиха...
Сгѡырѡа-гѡакра удкыл, агитара,
Ахарантѡи уи лыбжѡы сырха!

Амза кыдын, амза лаша кыдын,
Хара ххала абахчара хантаз...
Адунеи уи лыда зэыр дахызу?
Аха илдырушь ускан са сгэы итаз?!

Гэыграк сыман, гэыгра лашак сыман,
Гэыграк ала саануеит иахьаггы...
Лара лыда мѳа-лашара ыкам,
Лара лоуми исыцхьѳ цхьакаггы!..

Дыкоуп, дыкоуп, дыкоуп, сылашара...
Сарггы сыкоуп, дшыкоу азхаца!
Сгэырѳа-гэакра удкыл, агитара,
Ла дахьыкоу сашэакэа нагза!..

1990

* * *

Шьхатэылан.
Ацхын.
Азиа апшахэакны.
Арахэ хэуан –
Ибзарыбзаруа рцэа...

«Изутац ит!» –
Аатысхэааит сгэакны:
Иреигъу ахэда иахан абѳа-цэцэа!..

1990

* * *

Ларгъа шыап цэыркъоит икэашза,
Леипка уажэы-уажэ еимкъоит...
Успэкъагъ стахмадам, ихашэца,
Чкэынрак сышьтнахит, сакъоит.

Ларгъа ган – луатэарафынза...
Агэагъра лымоуп, еиѳсоуп...
Улапш мѳанарсуеит нахъхыза –
Аахъхы илыргэамѳуа са соуп!..

Шэеикэаѳэу, цэырѳга-еырбагоу
Исызшэахэом, илшэуп еикэаѳак...
Ѳшралагъ уи дреиуам инагоу,
Илнубом гэырѳахэагъ раѳак...

Илпыло атакар-мѳа рыжэѳа
Днеиуеит... ѳэаѳшыкгъы лыѳшыуп...
Ларгъа шыап цэырѳѳоит икэашза –
Гэыграк уа луатэа иаѳшыуп!..

Гэыгроуп нас иѳоу, уи ала
Згэахэара ѳыхо дырча!..
Сиѳхэоит хэзшазгъы иахъала
Ларма шыап ѳыѳрак ихъча!..

1990

СШЪАКАУАѳУП

Сшъакауаѳуп, срылоуп миллиард-уаа,
Исызшоуп ирызшоу лахъынѳас.
Иеыжэу сызшэаѳлабуам, дадраа,
Ирахатуп са сзыхэа абас...

Сышнеиуа азыхъаѳ саатгылоит,
Ашьхымзатра аѳаѳхъа сыѳшуп...
Исхашѳхъаз сыкэлак дыѳылоит,
Схала кэынд-кэынѳрак саѳуп...

Ицэырѳеит, амшынгэакны, аарла,
Ахара избартоуп гбагы.

Ацэкэырц, са сеапхба ухэмарла,
Изыпсой уара ухыкэ аф мышкы!..

Абан, икэадыруеит иеыхэа
Моак имоуп, деилкьоуп анхафы.
Агдара иснафойт агэахэа:
Ицэырцуеит атырас аффы...

Умфохыц – азлагара ахьтагылоу,
Алукаа рышка уонал...
Унеи, нас, ахэыхэа ахылоу,
Атэатла ахыцшу ахь ухал...

Убас, ашэыр апытраан,
Амфохэастахь ауп сышытакэа ахьгоу...
Иеыжэу идырру ахаан
Закэ хаара-бзаароу дзыкэгоу!

Иеыжэу ацыхаз изыжэу?
Дышеыжэу мацара дцазо?..
Иеыжэым иоуп – иалиаан иеыжэу,
Иеыжэым иоуп зеы ныкэызцо!

Сгэы изыбылуеит адгьыл зырныкэо,
Ашыакауаа срылоуп ес-шар...
Сшыакауафуп, сыкоуп шэахыкоу,
Сгылоуп – иахыгылоу ашыакар!..

1990

ХЬАКАЦСАН

Ахьа леиуан, хьакацсан,
Абна ссирын, кыр иацсан,
Укэша-мыкэша уаазырофы:
Ахьа дэыкэлейт: аффы-ффы!

Аеш ахъа еизнагоит,
Ацла гѣаѡарахъ иагоит,
Аашъышь ацахом уеизгъы,
Атыѡра тѣыроуп сынтѣагъы.

Убас, ахѣынапкъа рытра,
Уи абыкѣу? – ақыдра!
Ароаш ашьтыбжъ: агѣгѣа-гѣгѣа,
Ааигѣа-сигѣатѣи ахѣкѣа –
Асы рыкѣуп – ицаѡоуп,
Апста гѣаѡараѣ ипхоуп!

Ацстагѣаѡараѣ, уцшы!
Закѣ мшузеи, закѣ мшы!..
Амшѣгъы ахъацла аршѣшѣоит,
Амышѣхѣаракѣа ирыкѣшѣоит...

Ахъа-цѣа шѣахѣоит: хъарч-хъарч,
Ихъапарчуп – ихъапарч!..
Унапы иалалоит агѣыр,
Уѣацѣыхъча уи ацѣгѣыр!..

Ус, абар, итѣит саацѣа,
Ихъазхоит сынтѣа аѣаацѣа,
Ишьѣыхны сацалеит, уазхъы:
Аацѣа дук азна ахъы!..

1990

* * *

Сзымцеит, дсымбазшѣа, сналывсны,
Дызбазшѣа-дсымбазшѣа, маза...
Илшѣыз пхын-матѣан, ицагапсын,
Иубон илышѣзамшѣа зынза!..

Сыкэылкьеит, али-пси, сшыара,
Азэы, нас, иуеихэом играк...
Лапхьа, лжэоахырқэа рыбжьара,
Ирылыпхон апстхэа о-мрак!..

Тагалан, ахьацэкэыншыара
Итыцуеит изтахэаеуа трак...
Лапхьа о-жэоахыр кэашк рыбжьара,
Ибылуан, ишахэ-шахэуан о-мрак!..

1990

СЫМѦА ШӘНЫХӘА

(Аиньхраф сзидтәалаз иажәахьтә)

СымѦа шәныхәа, сымш анааиуа,
Апсцәаха данысиааиуа...
Уахь икоу салхымзарц азыхәа
Ацыхәтәантәи сымѦа шәныхәа!..

Сқьиара убрака испыларц,
Исызгәакьоу срылагыларц...
Схьамыпшырц шәа шәышқа уаха,
Кьыс шәимтарц апсцәаха! –

Заа сшәыхәоит: сымш анааиуа,
Апсцәаха данысиааиуа,
Гәнаха шәмоурц аказыхәа
Ацыхәтәантәи сымѦа шәныхәа! –

Уахь шәаннеиуа ҳа ҳаикәшәарцаз,
Уажәазыхәа лафк аасхәарцаз!..

1990

АЗАР

Отыр Чаң игәләршәәра иазкны

Схәы-сжыы қақаза еилагылоит,
Азар анга!
Ускан уи апсы даргылоит,
Агәра га!

Икалазеи? Иахьи ашта,
Җагеита:
Уаха иамбарцу аеышьта
Иара еита?

Ипсхәы руан аеыбгақаза –
Ирыпхаз:
Зыхыз рхәоз ахаца-ихаца,
Зышә акхаз!..

Иаацәырыргеит артәаа-артәаа,
Аа, абар,
Аеыбгақазацаа-афырхацаа
Ирхәоит азар!

Аецә кыдшәап хыхь икыду
Уи аены!
Аецәа азар рхәоит ишратәоу,
Ахапа тганы –

Игәыҗкааган, гәырҗахәаган –
Ихәатәны!..
Ацеи дзыцсоу, дзакәу иадырган,
Уи ала итәны!..
Зегь убра хатырла инаган
Азар иатәны!..

Закэ гэырѳоузеи, закэ ашэоузеи,
Угэы уарго!..
Лшарас иамоуггы иахэоузеи
Уи анго? –

Амца иалахаз аеыхэа
Агэы ргэгэаны,
Амца иалыргон ахацэа
Азар хэаны!..

1990, Абгархыкэ

ИТАБУП, СЫНХАѲРА!

Азэ иаб акыр илшон,
Азэ ианшэа дыгэгэан,
Урт алацш-хаа изыршон,
Дышмачыз дырцхан.

Са саб дынхаѲын, аа,
Инапамса – хахэын.
Икылцэан са сеимаа,
Даарагь слахэын...

Даарагь нап сыгын –
Цсатала иухэар.
Азэ имѲа насыцын –
Дахан ахмышэхэар...

Са сымѲа еакала
Ахэаакэа пцэан,
Избартоуп иахыала
Иснатаз рацэан.

Са стымиааит цла гэаоак,
Уи акэым сызёу...
Исыман та-цэаоак –
Нхаофроуп изеипшу.

Искын анырхага –
Сышмаңыз сыбжбан:
Исыхэеит аеага –
Егьунатом хэа ишбан!

Уиала са садара
Ацашэкэа лашьтын...
Нак-нактэи ацшасра
Акэпара иафын...

Снапамсакэа сыхэон –
Гэыграк дырхион...
Урт рацхьа са сыхрхэон –
Маакырак карцон...

Са стэала сазкылсит
Ус-ус ак цъара...
Мап, сышьтакэа мызит,
Итабуп, сынхаора!

1990

БЦА БИЦЭЫМШЭАН...

Ишэуп убас еипш икоу уи кэылзык
Иатэашёуп убас еипш икоу бзык –
Аамта шэынтэ иаахэыргы икэылзы
Халкёо икам, икамыт бзанцы...

Бца бицэымшэан аказыхэа ан:
Ацх лашьцарае дакэшэауеит ацан!..

*«Апартиа далалт – иоуит ахъз-аңша,
Апартиа далҕит – иоуит ахъз-аңша,
Аха иаңсаз хъзы имоуит, ҕабыргны...» –*

Иара иоуп иззырҕыз ас еипш зны...
Избахэ рымоуп апхьарца ианцаны!..

Бца бицэымшэан аказыхэа ан:
Атх лашьцарае дақэшәауеит аңан!..

1990

АБГА ИАҚӘТӘОУ

Инеиуан абна илкәа абга:
Дейжэын – дақәтэан ауаөеибга,
Ишьхэа аарха, дпырны,
Иаркы-ирцә хэа еибарганы!..

Мап, уаө дихэомызт иеыжэыз! –
Здоуха абнарае изрыжэыз:
Ихацыц кәашқәа цхагәаны
Еихакшо, бга-цламхәаны!

Абна дылкәа арха дкылсит,
Дәи сакареи уи дырхысит,
Ус, аа, арахэ зегь еимитәеит,
Шьоук рыпсаса рцыхэа цитәеит,
Дрылагьежьюа, дыцьшьатәха,
Ижәит игәазхара ршьа-пха!

Ее, дахьнеиуа, апкарахэа,
Амәа ду ахь, ағарахэа...
Агәра дахо, ицәыхәхәаны,
Уаха сылшом архәаны –
Аштә дтәлеит, атх ишалаз,

Игэы рахатын, дахышъталаз:
Макъана икэыцьмашьтран илша,
Дгылт уаџтас, аа, шыжь ианша!..

...Зны сышнеиуаз кэара хыкэла,
Абар, ацьшьатэ сахъахтыгэла:
Бга дук хыкэжьылоуп аѣыкэ!
Избахьада ас алакэ:
Зхыцра-зыхэашьк иаанагазаап,
Ишымгэыгзоз итахазаап,
Мшыцэгъа-зыбларак аены
Иашьит, икэнахт ихэаены!..

Икоу уиоуп – аускэа еeim:
Иеыжэыз иблакэа кэеи-цеим –
Ицхкэа рускэа ааласыр?..
Абга иакэтэоу ибга цсыр –
Ирхэоит дызцом хэа уи хара,
Ацыхэа ццэоит хэа ашьахэара!..

1990, декабр

* * *

– Хабацэа са санырхааныз,
Ацэкьыртхэа иахьрыкэшэоз икажьцэон.
Иашьыцылан ус: ихэычаахыс
Маграла рцынцакэа дрыцкьон...

– Исыздырам, сахымзеит узхааныз...
Иурцшзагэышьеит хазхылцыз...
Иуцъыршьоит абрака, иахаахыс,
Ас еипш инагоу уахьрылцыз!..

1990

* * *

Хара амацэыс цырцырит,
Исахаит адыд абызшэ!..
Ацсабара ак снардырит,
Иааигэашэа, ихарашэа...

Аха сымѡаѣ урткэа схаштуан,
Сымѡа – слахынѣи Аѣсни.
Зны ашэахэа, зны акырѣх ланашьтуан
Сымшеикэшара уахи-ени.

Иааскъеит, абар, абар, уи адыд,
Шырѣазшэакэым, хэылѣызшэа...
Сахэоит: сышыжь ахь снаскъаг, дад! –
Аха иазызырѡуам сбызшэа!..

1990

АЦЫС МѡАС АХЬЫЦЭО АКЫНЗА

Е.О.

Амбакынтэи – амбакынза,
Агаѣантэи – ашьхаранза,
Иацы инаркны, уахь уаѣынза,
Шыжьы инаркны – хэылѣазынза!

Амбакынтэи – амбакынза:
Кэрыжэаа рыкэла – акэра хьымза,
Мрагылара – мраташэара,
Амѡа хара – амѡа тшэара,
Ааѣынрантэи – азынранза,
Шеишыкэс инаркны – иахьанза!

Амбакынтэи – амбакынза:
Шьынтэа-кьынтэа, шьынтэа-кьынтэа!

Са сназаанза, нахьхынза,
Усзакыз, уара, сеихымца,
Са сназаанза, нахьхынза!

Сара сзыхэа амра ангыло,
Унаскья, наҥ, апта ихыло!
Инасыцуп – атх санамба:
Санькэашо – рамба-дамба!

Унаскья, наҥ, арѡаш-хыцра,
Иумырхэашьын сара схэыцра
Са ианцэырызго: Рарира –
Дгыбли-жѡфани рашѡ – Риира!

Агэыр цынца, агэыр цынца!
Сызкылымсит шыынца-кьынца:
Зны сышътухит жѡфан аҥынза,
Зны сургѡаҥит сыцсаҥынза!

Бара снаскьяг: амбаҥынза,
Ашѡт аҥынтѡи ашѡт аҥынза,
Шѡахѡеи-шѡацшыи рхѡааҥынза,
Урт рхѡы-иацѡахь – нахьхынза:
Ацыс-мѡас ахьыцѡо аҥынза!

Уара, убас, азыхѡашь сырга,
Уи ахықѡ ахь сгѡыцра цѡырга!
Уангыл сара сѡышыкыл – сымта,
Ахѡы-иацѡаѡ сашѡа сымда!

Амбаҥынтѡи – амбаҥынза:
Агаѡантѡи – ашыхаранза,
Иацы инаркны, уахь, уацѡынза,
Ацыс-мѡас ахьыцѡо аҥынза!..

1990

* * *

Абан, избоит, нахъхьи иаѣуп... иркуп абаха,
Анышә ржуеит, пардак лаķәуеит – са сыкам уаха!

Анышә хьантоуп, анышә азоуп, анышә цәаakup уа,
Абан, уцшы, ацхзы рѣашы, абаха ркуп уа!..

Цқьа уаазырѡы... инаргт аѡы... уажә ирхәо лафуп,
Ааи, уи аххәауп, хминут ихаау... Сызхылцыз срывоуп...

Зны сымра пхон, абра сынхон, сыхнхәуан аѡныка,
Сеимаа сырхон, суацъаķ сарцхон, уажә, аа, сыкам!..

Ант иубо адәкәа, уа икәу аекәа – саргъы исызгәакъан,
Ишуан са сшыа, еикәмтәо цышыа, уажә сықәын смакъан.

1990

ДАРА АНЫКОУ – ИКОУП СЫЦӘА...

Доченьки, доченьки, как вы хороши...

Ал. Вертински

...Икам сажәеинраала, сыцәа,
Икам уаха сцәахәақәа.
Сжәѡахыр икәтәоуп амаалықыцәа
Ѧыцъа азгабцәа – схәычқәа.

Иабакоу сѡыга-калам, скъаадқәа?!
Иабакоу стынчра? – уцшаала!..
Сгәалакара, урт зегъ хәшыадқәа,
Нас, иулшозар, уѡла!..

Сишь, аѡны ианыкам еигъу? –
Ашәазызара саѣуп:
Срывагыламкәа ак рыхъу?
Сгәы тагылом, сырзыцшуп.

Сыщцакуеит, абрахъ, аоныѳка –
Иахъыцшу атаацэара...
Урт андухалак, саныѳкам,
Рышэтқэа агхарым сдамра!..

Сышьта ианхылалак – ирбартоуп
Ирызкыз агэыбылра,
Ускан – еихагы изыхтартоуп
Са сызхым ахэыштэара...

Дара аныѳкоу – иѳкоуп сыцэа,
Иѳкоуп, ааи, са сцэахэақэа!
Сжэѳахыр икэтэоуп амаалықыцэа –
Оыцэа сыпхацэа – схэычқэа!..

1990

АЦӘҚӘЫРЦ-ШЛАРА ИАЛЦУА...

Гбак аауеит ихылан –
Ацәқәырц еилыгееоит,
Ирымбеит иаатгылан,
Атх лашыцақэа аршоит...

Шеишықэс амѳа икэуп,
Иаеуп арахъ аара.
Агэамч, ацэаѳа еицаку? –
Иақэым аапсара!

Ирылоуп жэытэи-ѳатэи –
Уи ауп адоуха-мал.
Иаауеит, абан,
Харантэи –
Итэнажэуам апырсал!

Избоит ацэылашамтаз,
Избоит уи хэылпазы –
Слахынтцамѡа хамтас
Иснатеит уацэазы...

Икоуп уи доухала –
Убри ала ихьчоуп,
Сацуп гэыла-псыла –
Ихируп, иѓба-цшьоуп!..

...Ацсынтэыла, имызуа, –
Сыузышэахэоит еиѓа:
Ацѓкэырѓ-шлара иалѓуа
Сахѡашьом улакѓа!..

1990

АШӘКӘ АЗЫ...

Ажурналаѓ акэын –
«Алашара»,
Азэы ирызнеигеит цэахэакэак.
Иѓырѓэарызма ибѓашшара? –
Иразны инаихэаѓшит блаѓэак...

Иахаит, нас, гэыграла иѡналаз:
– Еилкаауп, ушьахэуп уажэазы...
Иззом, иѓсыгеуп ажурналаз,
Аха изаманоуп ашѓкэазы...

1990

АХАХӘ-ЦАХА

Унеихьоума зныкыр Адэыџада?
Иубахьоума Азыжь ду захьзу?
Уи апшзара злакоу еиџазхэода! –
Закэ сахьоу, закэ лакэу, закэ-зу!..

Саркьан ишьтоуп икеи-кеиуа,
Ахаера шыақыргылоуми жэџантэ: –
Ииаџэкакароуп шухэо, еак аиуа –
Еа-шэыгак, еа-сахьак, мышк-жэантэ!

Ахықэае иџажьу ахахэкэа –
Иратэашьоуп шеишықэс рымхэыр.
Рыбжьы уахауеит акаџ-каџқэа
Ахэылџаз, цкьа уаазырџыр...

Илагоуп уа ашэарах рышьџа,
Ирбартоуп азыжь разынха...
Аџада ухалар – Кэын-иашџа,
Соипсарагы – џака!..

Ицеит убарт ашықэсқэа мхьахэкэа!
Иабакоу хазцыз хшьамака!..
Исхаштуам Азыжь ду ахахэкэа –
Исхыџрын абас жэабака:

Саныџа – ахахэынтэ ахахэ ахь –
(Сназазаргы ахахэ акны уа!...)
Еиешэеит са смака! – нас азыжь ахь
Инталеит –
Ихылт изсауа...

Ихын, иџеи-џеиуа, смака-каџшь!
Бжьык сара сгэаџахь ихэхэон:
«Уеиџамхан, ушџаџшу, уеалажь!»
Ахарагы адыдбжь гон...

Иаафуан: «Итало дхахэхоит» хэа! –
Хэамтак азырхэахьан ус...
Сан лоуп исызтаз уахьцо хэа...
Азыжь ду иагарцу? –
Сытрыс,

Сыцеит – схахэхозаргы!... Сагэылан
Ацааршэ, са сашьтан смака!..
Уи цон, нак, Азыжь ду ихылан,
Башаза сгэаки зака!..

Сгьежыт ус, апыхэтэан, ахыкэахь –
Схахэхацэкьон, убас сыхьтакуан!
Схынхэыроуп, макада, атыц ахь –
Апыркэхэа амца снаркуан!..

Ашыкэсқэа моасит имхьахэкэа,
Еа пстазаарак цэырцит, еа храк.
Адэыоада Азыжь ду ахахэкэа! –
Ишэымоуп, ижэгеит скэырчахак!..

Убаскантэи адыдра сыхэеит,
Ашэартахь еихызгеит сшыаеа!..
Убаскантэи ацэкэырца сахоит –
Ианыруеит иахьанзагы смахэеа!..

Уи нахыс уаха схэычымхеит, –
Сыцнашэеит убаскан цэкэырцак!..
Саргы, нас, убрака схахэымхеит,
Исыцуп ахахэкэа рцахак!..

1990

АЗЫХЬ АҢЫ

Азыхьяе ауми айрызкэа ахьыцеуа, –
Са сгылоуп, аа, днарылкаан сылзыпшуа!..
Атыпхацаа азыхь иахэоит абра,
Ауадхара – урызбоума рызхара!

Урт ашыжь заа рѣархеит абрахь,
Маза-аргама еиеырбоит узыхь..
Иразхэада хшеиниарыз абра?..
Оажэак рыла рсахьатэ ахэара
Са исылшарыма? Еиѣуп мап акра! –

Урт пслахэ-еѣаѣаауп! Ахра иаѣакэоу,
Ишэазызауа илбааз, иѣакэоу!..
Исоумхэан, о, рылапшггы шѣару,
Руазэ-лтэ акэзар, иарѣыхо сыззару?..

Ех, сгэы, са сгэы! Иунырызггы сымзап,
Оапхья ашытыбжь ааѣоит акаѣ-каѣ!..
Ауадхара! – уцэыкэбаркэа акэаѣ-акэаѣ
Сгэы-сыпсы ааныркылт, иѣкаауа...
Азыхьяе ауми айрызкэа ахьыцеуа!..

1990, Ауадхара

* * *

Сылапш лықэшэеит уи дкыыз-кызуа,
Дгэакуа днадгылт абака.
Дааиуан уи, деихыс-еипысуа,
Дырѣагылан хынѣеижаака....

Уи дагэзуан, илгэыдыхэхэала,
Ахахэ хышэашэа, асахья зныз.
Илеиуан лылагырз, еиѣрала,
Ипжэон, иткэацуан лгэы ишыз.

...Срыбжъан анышэынтрақэа абрақа,
Аоыра-ёымтқэа рынпыкка...
Инаскъагоуп урт ҫадақа,
Ицшуп ақалақь цақа –

Еимадоуп убрахьггы-абрахьггы,
Рыѳбагь цстазаарак иатэны...
Избон иѳыхазшэа ахахэггы –
Икьыз-кьызуа еиматэаны...

Исыздырам лааишьа-лцашъа,
Цашъа сзамтеит, имазоуп.
Аха лыуаѳра, лгэыблышьа –
Уи ахахэ цахэ-цахэ ианцоуп!

1990

АНАПѴЫРА

Р. Қапба ихъзынѳыланы

Азхыцреи амшын-еисреи рышьтахъ,
Ацсабара атэыла анарбга –
Агаѳахъ снейит, шыыбжышьтахъ,
Ажэѳанггы цшын ицыкка.

Абар, акэара, злыцха ҳаура! –
Ихықэжылам арбан ара:
Итнахэеит, еизнагеит, аа, алыкъра,
Еилыргашъак амам цъара!..

Сгылоуп, сеипхьхэыцаауа сгылоуп,
Ихэашьуп уажэ ара ацэкэырц-ҳарцъ...
Сахьақэак цэырцуеит рхала –
Ак сархэарц иаеуп акэарц-марц...

Изеипшузеи хэа сшыказ, иеидкыла –
Изеипшу: са снапшыра ахата!..
Ихаца, уи рызгэакьоуп акала
Схэоукэа, скъаад-маадкэа рлакта!..

Икэакэоуп, ицкьоуп, еилацыххаа,
Иубарцу ма хэоук еибганы?..
Акъаадкэа тэуп, еивцарыцхаа,
Анбанкэа цоит еикэтэаны...

Схатацэкъа исзеилыргом... цхъашьак –
Цхъашьак ансымам убап...
Ус ауп, ааи, соышыа: уиашьапк
Хыхь икоу – дсыхэазом, мап!..

Соыга-стол шыкоу абас ауп –
Акъаадкэа рдунеи, рахтынра!..
Рымаза, реипхытта сацоуп,
Ишцеипшу избо акэара! –

Акыдбажэқэа, апатлыкақэа еилажьуп,
Асаркыа, ахацшыа, атанақы –
Убарт зегь ирыцуп, ирхыжьуп
Сцабаа, скэыпсычхара – зқы!..

Санбанкэа, скъардакэа, скэацкэа
Цэырцт –
Акэара зегь дмыртэи! –
Акала еизгэакьоуп ртыцкэа –
Амшын анапшыреи са стэи!

Абар, исызцэырыргеит хэыцрак,
Абра, сахыпцшу акэарафы:
Са скъаад аеггы иказаап зхыцрак,
Ижэылозаап мшынк са сгэафы!..

* * *

Ашыыжь – амш иахчатуп,
Иууа – барақыатуп,
Ашыыжь, заа игылаз,
Убри иоуп бга зцылаз!

Ашыыжь – гэыгра-шэацшыуп,
Сара сымш иагэацшыуп,

Шыыжытэи амрахэага –
Сцэахэа агэазырхага!
Ашыыжь – амш иахчатуп
Иууа – барақыатуп!..

1990

АДГЫЛШЭАӨ

Ашколаё – ашкол ахь сахънеиуаз,
Еиталхэон абас сырцаөы:
Адгыл дақэитны ишиоуз,
Ишитэу назаза анхаөы.

Ишьтан хара хавара – ихамхыз,
Ишьтан өак – еиха ихараны.
Ацықәреи убри ашықәс иөаххыз
Хазнамгеит – инцэеит цхынгэаны.

Ацъамш ирхауан, аказен дгыл...
Саб дгэакуан – дхэхзызон таацэак.
Иархэон тагалан: иудкыл –
Иурхаз ацықәреи... ө-аацэак!..

Инхоз, ихандеиуаз деихэларшыын
Аускэа чапацэкьюуп хэа ишьан...
Адгылқэа ашэон алабаршыын,
Адгылашэаө дхалан, дыбжьан.

Дыбжъан – илабеимѣаца има!
Җашта дааталеит аены...
Ахъысташка деихеит хыма-цсыма...
Уирахъ даналга ишѣаны –

Игѣагъит, исирикит илабаршьын! –
Иубомызт уи ибла хааны...
Лабамызт са сзы – иматацшьын,
Ахѣдацѣкѣа сскын ицкааны...

Исыздырам са саб уи дызлеимшь,
Ианишѣауаз ѣынтѣ хамзырха...
Амца ѣахылкѣон ицѣеижъ,
Адгъылшѣаѣ дгылан настха...

...Дцоит, ихакуп илабаршьын –
Аус ду даѣуп, деихацсуп...
Исмахаит, ирымхѣеит: ак изыршьын,
Исмахаит абри ауаѣ дсасуп...

Са сызлацшыз, исахаз ауп –
Сышмачыз сахтыгѣлеит, сахъзеит:
Адгъыл ус аймак иахшаз ауп,
Реихараѣык аѣнахт, ицеит, –

Ирхѣон: шѣтыз-гѣара шѣахымлааит!
Ирхѣон: ицѣгъахааит шѣцыхѣтѣа!
Ирхѣон: ишѣаны утадыргылааит!
Ирхѣон: игъашкааит шѣцыхѣтѣа!..

Ашыкѣсқѣа цеит, имацѣысуа,
Абицарақѣа хуп ршьаркѣаста...
Илабеимѣаца има, дныгѣ-нысуа,
Адгъылшѣаѣ дтан ахъыста...

1990

АТАХМАДА-ҚАБАДА

Атахмада қабада
Баша удэықэын гэырғада,
Ишпоухы, хлахэада,
Хусқэа еeim, қабада!

Атахмада – қабада,
Цсыуа цасла икэашада?
Ас камлацызт уажэада –
Уахыпшлакгы: ламбада!*

Алакэ уақэшэеит, қабада,
Укэашароуп ламбада!
Атахмада – хлахэада
Укэлагэышыа еимаада!

Асар упхьеит, қабада,
Өак агьама дзырбада?..
Атахмада – лабада,
Иахухэаауеи ламбада?

Ас уи ашка хзырхада!
Хашпакалеи, тынхада,
Таха хнатом, қабада,
Атэым рбагы – ламбада!

Атахмада, қабада,
Ант икэашо зыхшада?
Ас рыцьымшықэа
Цызшэаада?
Ас реипкақэа зыртшэада! –

Оынахьхыза изыркаеда!
Оылахьхыза ибжызда!..

*Ламбада – 90-тэи ашықэскэа раан ирылатэан иказ ахэаанырцэтэи кэашаран.

Ахатейкэа зырчыда,
Аены-шыбжьон
Җазшыда!

Иаххэахьазаргь уажэада.
Хускэа еeim, кабада,
Тэашьа җамам гэыроада –
Ак азызбатэуп ламбада!

1990

АЦЭАШЬЫРЦЭАӨ

Цэашь гэартак лашон... агэы итымцэо
Аныхэабжьи... аразни... ахьи...
Ус, лаамта анааи,
Ацэашькэа ырцэо –
Даацэыртт ацэашьырцэаө,
Нахьхьи...

Даацэыртт –
Акасейкэацэа лыкэыршэ,
Акакала ирцэо ацэашькэа...
Дааскьоит ацэашьырцэаө-атакэажэ,
Ишьадоуп цсы злам лнапкэа...

Ибылуан, изытуан сара сцэа-цэашь,
Алагьыз өеижькэа неипшыы.
Ажэоан, о, сыгэнаха санажь,
Абар, иузакуп са сцэашьи!

Избоит, аа, алагьыз кэазкэа
Абгазара иакэнуп, иахьыршоуп...
Нахьхьи, атз икыдло ашэацшыкэа –
Гэыгра наскьагак рызшоуп...

...Цкѡа уаазырѡыр – имазажѡан
Иааѡуеит угѡаѡахѡ шѡтыбжѡык...
Адгѡыли ажѡѡани еинышѡан
Мѡа арѡоит лашарак,
Цѡашѡык!..

...Ибылуеит, изытуеит сара сѡѡа-цѡашѡ,
Алагырз ѡеижѡѡа неипшѡы.
О, пытрак баапшѡы, аѡѡашѡырцѡаѡ,
Иараз ѡа пытрак сѡѡашѡы!..

1990

АПСЫЗ-ЛЫМХА...

Асаби дыѡѡоуп,
Изѡауеит араса-махѡ.
Агѡыгра хыш-хыѡѡоуп,
Изкуп аѡа-гѡыргѡахѡ!

Разѡы-мѡак еинѡѡылоит,
Агѡыраз ибарѡоуп.
Ашѡаѡ-ѡа ѡагылоит,
Ашѡа –
Нѡѡа тѡартѡоуп...

Ажѡѡар-еилыѡраа –
Агѡаратра иахуп.
Апсыз-лымѡа еилыѡраа
Агара иахакнахуп!

Алаѡшѡѡѡа убла
Ирѡа наѡ – ианамух...
Изѡааит насыѡла,
Уѡиа, араса-махѡ!

Дунеи дук агэыгра –
Еихахауп,
Еицахауп...
Апсыз-лымха еилыграа
Агара иахакнахуап!..

1990

ИУА ИНЫШӘЫНТРАҘ

Аброума инарцә дахьатаа –
Геи-шьхеи рымтәыжәоа, ргәыбылоы?
Ара дызлоужуеи Абатаа?
Ма Хмыч шәарыцао-ныкәаоы?!

О, дарбан ахракәа дыркәызго? –
Уи илшоит ахра зырцысра!
Ипсыбао аума шәымоахызго? –
Мап, дыкам апоеа абра!..

Уи дыкоуп –
Хахәи мақеи ахьыкоу,
Ахраҗ –
Акац-кац ахьтәоу.
Уи дыкоуп –
Ашәарах ахьныкәо,
Азыжь цаула ахьтәтәоу...

Уи дрылоуп уа –
Җыхәпәыла иахьейсо,
Җаниф дахьлыцаххуа лассы!..
Уи дыкоуп аштакны,
Иахьейзо,
Беслан иахьылго шырпазы!..

Уи дыкоуп –
Шәара зқәым Батакәа

Иашъа дизгэакуа дахьихоу...
Уи дыкоуп –
Ашыцсыг ахьыкоу –
Ажанаакэа ахьтахо...

Уи дыкоуп –
Акарач дахьыкоу,
Нхыц-аахыц иара дрыбжьоуп:
Дубоит –
Аедыг дахьыкоу,
Игэапаеггы дапсыуан дшьоуп!

Уи дыкоуп иахьтахо Маршьанаа,
Шъаурала рыжэлар иахьрыцхо...
Убас, абар, Дадашькылианаа,
Урт рах дахьыршьуа, дахьтахо!..

Ароума иахьыцшаатэу уи иеиуа? –
Ара ижэбо азымхозар калап!..
Дшэыцшаала Ацсны зегь Иуа,
Ара мацара акэым, мап!

1990

АХԵԱՄՈԱ

Нартаа рлацс ду кажьуп асаара,
Уи аонутџа – ирзаазшэа азаара,
Аху-сухэа ишуеит аласбақэа,
Имиц,
Ииран икоу ала-хшақэа.

Икара-уароуп –
Иаапсазоуп алацс,
Игэыбзыгуам –
Уао дарбзом уи абз.

Икам-иным иреипхызуеит иахьиоу,
Иазеилыргом –
Иабакэо змаану...

Зны, фыртынны акаршэракэа ирыхьон,
Абна-тоурае адстэы ргэы тнакьон.
Нартаа рхэаа иакэыршоу абаа
Чацшыауа иахыкэшон...
Ацхыз-баа
Ахыцэцэон...
Имцан...
Агэы цьбаран,
Иамцыхьашэоз –
Иазыцшыз цэгьаран!

...Нас ицама –
Ирыкэымкэа ҕаахэра,
Амш лыцшаахкэа гылама хара?
Икэадахама, алапс-кара ушьамхы?
Укаиама –
Узамыхэо ухы?
Идыркьяема, иухылцшаз, уҕхэара?
Иазыцшуама ҕа дунеик аара?!

Ишуеит ачыгэ-чыгэхэа аласбакэа:
Абар, ахарантэи ахҕакэа!..

Иумахазои, нас, амҕасҕы, рыбжы?
Гэырҕеи-гэыгҕреи умҕае инеипшы!

1990

А. ПЕРЕДРЕЕВ ИХЪЗЫНҢЫЛАНЫ

Прощай, высокий Анатолий!

В. Соколов

Ҳанбеикәшәои, Анатоли, уаха!
Арахъ, са сышка, умға гам.
Ҳайкәигеит заа аңсәәха,
Аха бзанцьк хара хайкәгам.

Еицуп аңеижьи анапхыци,
Убас хайцуп, хәцсәагъ еилоуп.
Еишьтоуп уңхызи са сыңхызи,
Ҳзыреыхаз, хазбылуаз еижәлоуп!..

Угәы цыруан анцәа дахьыкоу,
Идгьылтәыз уара узы ихъантан.
Хара, уахъ, амаалыкъ дахъамоу,
Уаңшәыман, Лермонтов уиған!..

Уара уагеит, ухнахт ижәәантәыз,
Умцанарст – уңсы ағхәаран.
Цака –
Ауаатәыәса ахьымтәыз –
Еакала адунеи цъбаран! –

Иауан чархәара уа узыхәа,
Иузаамгеит уаха унапағы!
Ухъчамызт –
Еутуамызт сшәыхъча хәа,
Аурт бааңс асуан удәағы...

Уа укән аурыс-жәа иахъахроу,
Иахъамоу иреихазоу аңышъа.
Уа укән аурыс-уаә игә-ахәрағ,
Уахзызон аурыс икашъа!..

Санымтадырсуа
Сгэыргъеи сгэалеи,
Иансыпхьо сгэахэара алшақәа –
Уара уаацырцуеит, Анатоли,
Уара сузрыпхьоит сгэахэақәа!..

1990

– Апоезиа хырцаагоуп, аспонсор,
Аспонсор уишьтал, дыцшаа.
Ас ихазтыжыуам, избанзар...
Унеи, – изхасабуа уизцаа!..

Сынтыцит... исыхэо крызбозар,
 Сцээхэеи сареи хнеиуеит – хаима.
 Сцааит: апоезиа шэтахызар?..
 – Мамоу, иахзахуеит ауп аймаа!

Снеиуеит, – амал ахьдырхаз ауп –
Фабрика дууп. Схэатэы:
– Жэеинраалакэак сымоуп... абас ауп...
– Чаиуп, поезиам, ха хтэы!

Сныоналеит иахыкарцо ахаа –
Фы-хаауп иаразнак сзыртэы...
– Спонсорс шэысыкала, иахэа!
– Уа утэ адкыс ихаауп хара хтэы!..

Сыкан, хаицэажэон зауадкае,
Срыхэон... исоуит адкы:
– Итахтэоит абрака ауатка,
Иарбан поезиоу, ухацкы?!

– Абар, ишэзаазгеит сцэахэа ыщкэа! –
Сныоналеит ацехахь, сеимсо...
– Мамоу, дад, татынуп ха хускэа,
Иумахаи иахьа «Акосмос» зыцсоу!

Лафхэаок дыспылеит: дхэартазар?
Акала са сгэы иргэгэарын:
– Ус еипш аускэа мариазар,
Мышк аа-жэеинраалак сыорын!..

Кахдыкгы слыниеит: апоезиа
Бзиа ирбоит акахцэа...
– Ажэоан азыхэа имшази! Аа,
Исоумхэан рызбахэ архэцэа! –

Дрыхцэажэон акалашэа, имшато,
Дгэыбыгуа, са сахь дцыхэаршэшэо:
– Ант роума ишхатэоу ак хазто,
Ма ха хдыбаахэ зшэо!..

Абан, ее, дахьнеиуа Гадракэа! –
Имоуп са стэала цэахкэак...

– Хаи, дад, ақбаф ахь хабаҕоу! –
Иахзуеит ауп чабабак, чакқак!..

– Ациган пхэыс, бсыхэоума сусае?
– Сацшыпишь, уаах унапы!
Ацгэиқэацэа уцылт: ацбармыкбае...
Ха хауп уажэ измоу амшапы!..

Сишьдоуп, сизгэакуеит аспонсор! –
Сишьдоуп, шыыбжьон, цэашьыркы!
Сшэыхэоит, цыаракыр дыжэбозар –
Атыжыртахь днеиааит, шэаркы!

Цхызуп... Сныоналеит са схала
Афинанскэа рминистр дахьтэоу...
Дацхьоит, икуп сажэеинраала!
Абар, абри иоуп сызматэоу!

Сиазцааит: крубама иугэапхо хэа?
– Икоуп, ахшыоцак еилкьоуп,
Сухэоит, исыт амалахэа,
Иуцэыззом, уажэыцэкьа сеипкьоуп!...

...Ихапсыхэоуи, са соуцшэыл, сыпстыора,
Са сымра, споезиа, сгэы-тшаа!
Аускэа удаохеит ашэкэыоора,
Исархэеит: аспонсор дыпшаа!..

1991

ДЫРМИТ АҢЫРА ЦШЬА ЕИҢЕИГОН...

Дырмит АҢыра Цшья еиҥеигон,
Ивагылан дааа хоы...
Еитаргон акэым, ргэы-рыцс артон,
Апоеит итэ дыруп, арккааы!

Ицэажэон Оыра Цшыала ианбан,
Икэыцшра агэбылра змадаз:
Ёа насыцк иацызго арбан –
Цааимбар ажэан итаз!

...Ирхэоит иамадоуп рыпсыбао
Христос итэ ҫазгоз Апсынра –
Агэахэа инатоит апсуа еитагао
Ахтыскэа рракэа цоит хара...

Игон ажэытэзатэи асаркьалбжь,
Ибла ихгылауан Лзаа...
Илымха итаоуан апсуа-ныхэабжь,
Жэоан икоу иашьапкуан ауаа...

«Думшыын...»
«Бзи дба иузгэакьоу...»
«Умгычын...»
«Агэнаха умун...»
«Ухы умоахан уеырцагьо...»
«Апсымтэра ухнамхын...»
«Думтиин...»

...Еитеигоит... Дыкоуп Палестина,
Ерусалим абааш дыоноуп...
Дтэоуп, аа, имшазац макьана –
Иисус илахынца игэырфоуп:

Разын кэрышк азыхэа Ииуда
Дигэзит Апсёыхы – дитиит...
Дырмит доагылт, дакуам иуада,
Даеа хэыцрақэакгы иит...

Убас «аиаша-хьчао» Пилатгы –
Ихагоу дизиалааит збаоыс,
Аиаша-цабырг имыхьчатгы! –
Ицъар-пшыа доацарцоит Иисус...

...Дырмит Аоыра Цкы еитеигон –
Ивагылан даеа хоы...
Еитаргон акэым, ргэы-рыцс артон...
Апоет итэ дыруп – арккаоы!..

Аиҥага нагзоуп, ихыркэшоуп,
Итыжыуп – асаркыалбжы уга!..
Мап! – нак-нак даеак аҗеипшуп,
Зыгэра умгаша агэра га:

Еихсыгыт Мыкэтэи ауахэама...
Қыаптажэк иаоызахеит, ирхэуп.
Лзаатэи алахынҥа еакхама? –
Згэы мтыпсааз игэы хахэуп!..

Дыпшуп, аа, аиҥагао их-икэае –
Иҗыабаа аразкы рызбуан:
Убра, Афонҥэи абер-тыҗае,
Амҗа илалажыны ирбылуан:

Нҗэа дызмам рзыхэа җсадоуп –
Гэаҗуп, иззыпшыз шыауроуп...
Иҗабуп хэа иуахэатэыз атыҗан –
Иуду аара җыбароуп!..

Шыаарҗэыралла ирзыфа
Амҗра икуп еа җааимбарк!..
Абар, уеиҥага а-Голгофа,
Абар, иахыкыдырҗаз аҗыар!..

Ибылуеит Уоыра Җшыа аеҗахэа,
Иҗышыахоит уанбанҗэа – уҗыабо
Улагырз-мазаҗэа атҗахэа
Уи ахэа илаҗэоит имбо...

Угэыроа хъантан, Дырмит, хатамыз!
Абас сымхэар са сгэы иаузом –
Исхэапхэагь салагом ихэамыз:
Бзантык Уоыра Пшыа былзом!

1991

АДГЫЛЦЫСРААН

Сгэыла дыфит: имиллионкэа
Ихыпсааит, абар, рацэа!
Адгыл ацатэи абаллкэа
Хысуеит ацыкъ хэа! Анцэа!..

Укоу укаму хэа ххэыцуам,
Укоуп ука! Хайкэырха!
Мап, еиха-еиха!.. Иакэыцуам,
Игэыткыагаха, имитэха –

Ихыц-хыцт афонеихагыла,
Атызкэа цэажэоит аффа-ффа!
Амардуанаф, хайшытагыла,
Хлеиуеит, ихэхьзом ахфа!..

Игаз-еазуеит ари адгыл,
Афы иашыызшэа изазоит.
Упры! Иахышэартам ахь уеадкыл!
Уи абыкэу? – митэ хэхьзоит!

Халбааккыоит, хайхьымза-еицымза,
Еимаада-еимсыда, харц зацэы...
Ирылоуп ацэкэырпкэа, еитымза,
Инхажьыз агба – хафн тацэы...

Имеицэажэозгы еицэажэоит! –
Ирыбжъам урт уаха аха...
Еицэгэшуазгы, аа, еинышэоит,
Ианнеи адгыл ахь, цака!..

Хаимак-хаиџак згэлалашэода?
Ма хахынтэааз? Ма хтоурых?
Дацсуоу дкыртуоу хэа ицаауада?
Иара убасгы даеаких:

...Ицэгамзар акэхап амиллионкэа –
Идырхьеит урт знапы иаку...
Аха џак рхэеит абаллкэа:
Зегь хапстазаара шрыцку!

1991, Акэа

АДГЫЛ – АЦСААТЭ ХЭЫ...

Убаскак ауаа цсхьеит,
Убаскак ауаа ржхьеит –
Шьапыргылартак ыкам,
Цсыбаола итэхьеит.

«Адгыл узыласхааит!»,
«Узкэатыц цысхэыз!» –
Абас еицш изаххэоит
Ихалцыз,
Ихагхаз.

Иац хақэлак днаскыахгон –
Хгэаца еицахэуп.
Иаххэо назозар –
Адгыл зегь псаатэ хэуп...

1991

ШЬХАТӘЫЛА СЗАЗЦААЗ АХЬЧА АМҘА СШЫҚӘЙЦОЗ:

– Ее, иумбо, абни арҗаш аҗынза...

Ант ахрақәа рҗынза...

Абни асыпсараҗынза...

Абни ахахә ду аҗынза...

Абна, нахьхьынза...

Абни алоатә ахьҗеиуанза...

Арҗаш ахьылбааеҗе анаҗс...

Нахьхьи, уцшы, уцшы –

Апсаса ахьаҗоу,

Убра, убри анаараҗынза...

Абни ахьызқәа ушықәу, ушықәу, ушықәу мацара...

Абни амардаҗынза...

Абни ачычхалеи иҗацәхькны...

Абна, җынахьхьи,

Базаа ртыц ахьгылоу уҗазаанза...

Уахь аҗым, уара, умоурахә мызт!..

Амҗахәаста уаҗа, уаҗа, уаҗа –

Акызгы-наара авара, лбаа...

Уантәи –

Аасра ахәадала, уцшы, наҗ, наҗ,

Нахьхьи, нахьхьынза,

Ани аҗкьара умбои, уара?

Аҗацара хәа иахьашьтоу ахаҗахь?..

Җахьхьи, ацәхьыра ахахьы...

Абан, абни аҗыбгараҗынза...

Ашьамака ахьаҗоу...

Нахьхьи, абан, абан,

Ацстхәа ахьааҗачыз...

Уахь акэым уара –
Лахьхьи, икылгъашаашэа иахьыкоу...

Нас, асар рѣапара уоавсны –
Ушаѣоу, ушаѣоу, ушаѣоу мацара!..

*Шьха ицахьоу,
Шьха збахьоу,
Убра изырѣхьоу,
Итѣахьоу-игылахьоу
Абас имаѣацкѣа дыкоума?!*

1991

АЦЪАРМЫКЪАѢТӘИ АИЦӘАЖӘРА

– Ари канзоуп, цъбеит!
– Иканзаргъы зака сѣаху сыманда!
– Ихѣапсоуп, ихѣапса!
– Акы-ѣба аламшѣар ауама, нас?!
– Иара ахѣ кадыцъгъы!..
– Ана бышнеиуа бѣаишь!..
– Хѣи, абаапс!..
– Изакѣзызеи мшѣа, ари агъама бо, егъи агъама бо,
Ари ара аишѣа икѣгылоу цъыбшьоума?
– Икалазеи, мшѣан?
– Бабатѣиу бара?
– Сахъатѣиу иалабхи?
– Мамоу, ус,
Баша сѣааит акароуп!..

1991

АЦӘАХӘА ХӘЫНЦӘРАЦШЫҚӘА

Срылоуп ақбаадқәа –
Аматериалқәа...
Анака-арака
Избоит синициалқәа...

Цъара – срезолиуция,
Цъара – аусцка...
Ирнызбалт средакция
«Аусқәа» ышә-хышәка...

Избоит, аа, иалагон
Урт рыла са сышыжь,
Сымшқәагь алагон
Аусхэарта амхэыр гьежь...

Ақбаадқәа сахърылаз –
Сеимдо иахъабалакгы –
Икоуп исцылаз
Ицхоу цәхәақәакгы...

Експромтуп, жәеинраалоуп,
Сыхтысқәак ирныфыз...
Исгәаларшәо срылоуп –
Сгәы итафыз антафыз...

Абгыц егы адакбае
Еитымха ианшәалон,
Аусхэарта ақбаадае
Изуан, ианхалон...

Асаба рхатәзаап
Аусцка дауапшықәа...
Рыбжьара еикәхазаап
Сцәахәа хәынцәрапшықәа!

1991

АРЫЦ

Сыҕиарц, исызхарц,
Сцар-царуа скарарц,
Сца-рыцны сыжэбарц,
Аишэаҕ шэсырчарц –
Сахькашэыцсаз зны,
Гэыбылрала сцэхны,
Ахэыстакны –
Сцэыгъароуп, сбаароуп,
Сгэакроуп, сыцсыроуп,
Иөеирц сыхға,
Исхылтырц аҕа!

Сцэбаагъ рацэоуп,
Сахьгыло ииацэоуп.
Иацы инышэынтран –
Сахьамаз ҕиаран,
Уи ала сыбзоуп,
Сыцстазаара ацсоуп...
Сыцсыроуп, ааи зны,
Аазаб сыхганы...

Уи ада сҕацом,
Мап, уаха иаузом.
Ари зегъ – мазоуп,
Назаза иаццоуп!..

1991

АЛАХАТИӨЦӘА РҚЫҢА

Икоуп ус қытак, иацнуп амөаду,
Уақа алахатира иақәуп пату...

Дбыргыз, дарпысыз, ицәырцуеит уахь заа,
Итәуп уа лаҳала аныга, агәыблаа...

Амѡа иангылоуп, иантѡалоуп ихѡыцны,
Лахауп иахѡа икоу убраќа, инасыцны...

Утраќ, рахѡтраќ ала-мала урыниашам,
Хардан цлак акѡзар, харданла изазашам!..

Рашта унталар – рлахамцахѡ унаргом,
Уѡы умырцысыргѡы рацѡак игѡырѡаргом...

Исмахаит, сахѡымѡасуаз, убраќа ашѡакгѡы,
Амѡаду ирцѡагеит ирхылцыз рѡаргѡы.

Иќам, ирымам, доуха-мазажѡа,
Лахатирууп икоу, иаашар излацѡажѡо...

Сиќѡшѡеит ирхылцыз, ирылиааз рцаќгѡы,
Исыздырам изитаххаз, иѡуан цѡахѡакѡакгѡы...

Урт збын, ихытхѡаан, ицсыѡын доухала,
Рдац-пашѡ еибаркын, еилышыын мариала! –

Имшѡыцызт – иазан, еипшын аки-аки,
Еиќѡѡыртуан «имузаѡ» цѡахѡаки лахаки!..

Мшѡан ас жѡбахѡоума, амѡаду зегѡ аанахѡо?
Кабей кѡымжѡи ахара ирнахѡ?

Мшѡан ас жѡбахѡоума, сас дымѡахымцуа?
Рабациа рхѡамтаќѡа, рашѡакѡа рцѡызуа?

Мшѡан ас жѡбахѡоума, абаѡхатѡраќѡа аныцуа?
Ажѡлар иратиѡу ишратиѡу ишьтымцуа?

Икоуп ус ќытаќ, иацнуп амѡаду,
Уаќа алахатира иаќѡуп пату...

1991

АҒЫЦЫНХАӨ

Ғыц ажэам, шеишықэс: ғиароуп ацакы,
Уцәғаншыап аурсит – анхара уеазкы!
Иныхәзааит удгбыл, иацмыз хыхь-гәыхь,
Улоатә лаушьтит, итухт узыхь!

Изхәада анхара-анцыра мариоуп,
Думоуп агәыла – уаргәажәа иоуп!
Ақытағ азәы-оыця ракәын инхоз
Ағыцынхаө ззырхәоз, изыхзызоз, изхәоз.

Сишь, сишь! – аеацсахт уи ажәа ацакы,
Иаанахәеит ға цәаоак: апшәмара кы –
Адгбыл дазыөит, ашәапыцяац мцаирст,
Азиасқәа хыла адамрацәкәа иаирст.
Икәша-мыкәша цәирхәит ицәирхәы,
Ғыцынхаоума – дахылт агәахәы!..

Апшәма иахь ғитит: иутахызар ухцәа,
Уапшәмарагь шыкоу идырып анцәа!
Ғыцынхароума – аус ғыц кәлеит...
Апшәматәкәа иакәзар – гәырәала дышлеит.

Абри ажәа анихәоз дазхиан ауаөра,
Гәырәыцрак-еиныррак ипхьон иара.
Иахьала изцәырнаго даеакуп, даеакуп,
Аныхәареи ашәиреи рымхылдыз даеакуп!..

1991

«САХЬАСУА УАС!»

«Сахьасуа уас! Сахьасуа уас!» –
Игон уахггы ынггы абас...
Игэйтшыааган ашытыбжъ ажьахэа,
Жьахэамызт уыран уи! – ихэжэа
Иагон уцсахаара ҕкааны,
Ари – сынтэа, ари – еаны...

Аихазеи амцеи еибаршуан...
Аганахтэ амаалыкь даапшуан,
Игэнигон – илагырз катэон,
Иныкэбомызт:
Аихаза артэон...

Имаха-шьаха еитцхэа,
Аныхацаао дыхэхэон дыхэхэа:
«Сахьасуа шэас! Сахьасуа шэас!» –
Сышмачыз исахаит ашэас!..

1991

АШЫЦ МАХЭ

Адша иахьамам тэамоахэ,
Иахьеимнадо геи-шьхеи,
Умшын, уцхын, ашыц-махэ! –
Смыртынчуа иахьей-уахеи –

Разкымоак саныцнашэоз,
Ианшэартахоз сыонашэ –
Уа уоуп маза сзацэажэоз,
Ирхадаз сдац-пашэ!..

Ицшъан, ааи, ураа умахэ,
Уи сахьчон аханатэ,
Иунырт узеиааз абахэ,
Ибзоуп ужэытэ-уэатэ!

Убгыиацэа сыпсалоуп,
Еицакуам ахафы.
Угэапшыгы еиха салуп,
Ицлабуеит аихафы!..

Ушьтра-иацэа, узбахэ
Шеишыкэс ирыҭгоуп.
Сразкы-иацэа, ашыц-махэ,
Са сашэа цсыс уахоуп!..

Акоуп – угэахэареи сгэахэареи,
Махэ ылызго рыцсха!
Ишеицу асыпсеи ахрей –
Акоуп, еицуп хдоуха!

Уапшэымоуп сыпсабарэ –
Цлаб думазам сгэахы.
Санызкыз – агараҭ
Исыцан уа убгы:

Уцэкэырц-иацэа салан –
Сурзасон хара...
Урт жэылауан, ихалан,
Иаҭасуан акэара...

...Уареицъуам ацша иасуа! –
Апстазаара уазшоуп!..
Цхыбжьон, ианымацэысуа –
Абџа-хызы ухыыршоуп!..

Абахэкэа уреысуа
Ухалт уеҳаракы!
Исыхтысуеит иухтысуа,
Ҳаицаазеит мракы!..

Санызкыз исыцаз,
Исыцгылаз имшны,

Ушәтырқакыа сыңыз
Санынаскыоуго аены!

1991, Бзыц аиохаа

АГӘАЛАШӘАРА

Җаб баша акамбашықәа, ацәқәа цейхәон...
Җажә хыанза хгәакуан... хажә хыанза ххәон...
Ихыазар – хаззатәуан, ухапоуп ирцәа!
Ихыазар – ихаман ахчат, ахцәацәа!

Җажә хыанза хгәакуан... хажә хыанза ххәон!
Җаб баша акамбашықәа, ацәқәа цейхәон:
Акамбашықәа – цә-камбашықәан – ами ржахәон...
Җажә хыанза хгәакуан... хажә хыанза ххәон...

1991

ГӘЫБҖАНС ИРУҢОИ, ДАД!

(Изхәо – Мықәтәи уаф-быргун)

Дад, сыблақәа ирыгын, гәыхәпыхшк сҗахын,
Ақыта зегь хрылсит, уаха умцсын!
Дад, иахбахыаз ыкам, имфасуеит, ицоит,
Уахынеилак – азкы цшқа қәырпала драазоит!

Қәырпоуп, дад, ироуа, ирфо ес-шар...
Гәыбҗанс ирыуҗои, дад, ақәырпа-ғар!..

1991

ИНҚЫТ

Сыңшуан аонеихагылахытэ, ахэылпаз,
Ишьтан са саңхьацэҕья Инқыт.
Нахьхьи, хара, асҕа ахықәнацаз,
Аахьхьи, ҳа ҳагаҕахь, ыт-ыт –

Избартан, сҕаңхьа, аңсабара ссир,
Ааигҕа-сигәтәи ахәкәа –
Исымам псшьартәси ыырбагәси –
Ға жәабжьуп ирхәо сцәахәкәа...

Ара са сзы – зда сымам пстазаароуп,
Иаздырам сцәеижь ааңсара,
Ара сыңсы дыруа иахызароуп,
Иуахау, истәышьтроу Амзара!

Абан, нахьхьи, абна, са сарҕарахь,
Атәым-уаа ажәытәан иахьахыз.
Сыңшуеит хара, ицаз аңстазаарахь,
Зны амра зхалашоз, зны ихәыз...

Инқыт, убарткәа зегь урхаану –
Арака амоакәа урцынны?..
Ирацәан иухысуаз гәырҕа-хьааны,
Ирацәан узцылоз имшаңны.

Абар, сагәылаухалоит ухәылпаз –
Егьагым, ахәлара иаеуп...
Аңсызкәа хыхь, цәоанцәыка итыңоитаз –
Рцәырцра-сахьа сазыңшуп...

Абар, илакәу саңхьа салаңшуеит,
Абар, уңшы, ҕеижәка псыз! –
Азапае урт лашьцарак иахәеуеит –
Ирымоу ажәоан ахь ма цәыз? –

Ицоит итыцо, ѿацхъа реалажъуа,
Ицыххаа, аразны тѣаны...
Сыцс уахъ ицеит, аа, ацъшьахъа иалацшуа,
Угъы тагылоума ибаны! –

Урт тыпон, али-пси, еинырны,
Урт ныхъак рыман, цабыргны...
Азиа-цыцхъ цыххаа, ирцырцырны –
Азиаштаѣ, аа, азиагъаны!..

Инкыт, машъырны сгъы сыцънымхаз!
Исзатом хъашъак узыцсоу, –
Умацъазуп – Ацсха ицхъыс илымгъаз,
Уи абла цшзара, агъы итасоу!..

1991

СЫЗГЪЫК...

*Сызгъык ѣдыуоит,
сызгъык гъыргъоит...*

Исхъоит ауп схазы –
Ирыххъаауп сшъаѣакъа...
Сызгъык – асы,
Сызгъык – акъа...

Сызгъык – агъыгра:
Арыц абыгъкъа...
Сызгъык – апсымра,
Итааз ацъашъкъа.

Сызгъык – ашьанца,
Игъытгагоу ахъкъа!..
Егъи, аа, иѿеижьза,
Икъаиоу адъкъа...

Сызгэык – лашарак,
Еикәу мцакы.
Егырахь – цтеикэарак,
Егырахь – цшакы...

Сызгэык – иеыжэлан
Инеиуа апкара.
Егыи – инауужэлан
Иухо адамра!..

Сызгэык – жэласы,
Арыц ахшақәа...
Сызгэык – асы,
Сызгэык – ақәа!

Сызгэык: апхыз хаа –
Здунеи лашазоу...
Егырахь: азеиохаа –
Азыхэашь ахыцо...

Ус икоуп назаза:
Зны – аза, зны – аоа...
Уеиха, Бжаоа-бжаза,
Са сгэыргъа, сгэырџа!..

1991

АБРЫСКЪЫЛ ИААЦХА

Апоетцәа ҳахь

Слымҳақәа нышәацшыла исшыыхит! –
Исаҳауам, ала-мала, шыта акы:
Исанашәыжь сыхъзи стоурыхи,
Сызбахә шәымхәан ҳамтакы!..

Сеицэкысуеит, саазкэылаз, сакэымтцо,
Сызлымхак цоит иѣшааны...
Аныха-цшыа атэакыакэа агэыдцо
Ишыхтаркуа сыхташэки, цаны!

Цыргэа-зацэны салоума шэашэа?
Шэеицлабны – шэеиканны зеггы?
Шэхала шэыцшаа, шэнашэа-аашэа,
Шэцахым хэагэыжыла уеизггы!..

Ирыцхахеит Гэашьей Сасрыкэей –
Хаигэныцит цыхэа анахмоу:
Ажэакэа рзиаси-рзыткэей
Ркэабкэаг рмыхэеит, мамоу!..

Доус унасыц иамак, уецышэа!
Илга уи ала ухэатэггы...
Еипшышэымтэын, шэеичаха шэажэа! –
Итэит еимашыыхаа схацггы!..

Сгэы иснатоит: цэахэала сшыахаушэа,
Ижэдыруз, исыхэом смахэа!..
Исыхэлацэеит, сахэеит ажэа,
Сагеит, о, арифма рыхэа!..

Слымхакэа нышэацшыла ишыыхуп,
Исахауам, ала-мала, шыта акы:
Исанашэыж сыхьзи стоурыхи,
Сызбахэ шэакэыц хамтакы!..

Ишэымхэар ада цсыхэацэкыа шэмоур –
Схац аца лашартэ еипш ишэхэа!
Ишэымхэар ада цсыхэацэкыа шэмоур –
Саман итыцааит шэцэахэа!..

1991, Цлоу

АЗХКЫРАҢ ИГЫЛОУ

Азхкыраҥ игылоу – җабаала утәуп,
Апстазаара уациит – апстазаара утәуп.

Угылоуп си-цааи, хьтеи-гәакреи чҳаны,
Азхытра иазымго, иазхымхуа цҳаны.

Цәтәы шыақан уарсуп, уеитацуам шыаҕак,
Уеитацыр – иаразнак ижәылоит цәкәырцак!..

Уатәи аҗау ауп хамчкәа зтаху,
Ашәартара ахыкоу, хзыхьчо дахьаху!

Дарбан уа игылам, забицара зтахым,
Зымца хаара – ззыхкыра иахым!..

Уа игылан сызхылцыз... ацхи амши чапшыа,
Урт цеит, инаскьейт, уаҗа дгылоуп сашыа!..

Нас умшәан, лада икоу, нас, умшәан, ахаҳаи,
Саргь абрака сзыхгылоуп,
Саргь абрака исызҳаит!

Уеыртынч исызгәакьоу – ишәаҳауп ацәкәырца!
Уи ҕахәоуп, ала-мала, уахь еихарцу – ишца?!

...Са сыпшуп азхкыраҥ, изыдуреит апан,
Уи алеишәа иаҕагылоу схала сакәушь, избан? –

Азә дызлакоу ҕазә илоуп... ес-ииуа, ипсуагы...
Азхкыраҥ ҳайдгылоуп, азә иакәым, зегы!...

1991

* * *

Шьыри, шьыри, ацэа сшалоу,
Са сыцсыхыр, шьыри, шьыри,
Крыфа-крыжэны, сахьышьтало,
Имыргэаккэа тынхеи-дыри!

Шьыри, шьыри, апсцэаха
Ибла сдамцшыкэа, дымбакэа,
Иара изырхэарц: афараха,
Сара сзыхэа – жэынташкэакэа!..

Амца-шоура санагэылоу –
Исызнаго чыси-шэыри...

Шьыри, шьыри, ацэа сшалоу,
Сынтахэахаа –
Шьыри, шьыри!..

1991

АЦЕИ УАХЬ

Икан, санкэыпшыз, аамтак,
Абас еипш анысхэауаз енак:
Саргъарахь икоугь – са истэуп,
Сармарахь икоугь – са истэуп!..

Жэоангэшэпхъарак еипшын – пырран.
Иааира-насыцын, хиаран!

Синыхэон абырггы ус зны:
Уаргъарахь икоугь – утэны,
Уармарахь икоугь – утэны!..

Уныхэаз, ацеи лаша абас,
Иумоур ауам уи аамтас:

Уафрала, намысла утэны,
Ужэлар рзыха убганы,
Уаргъарахь икоугь – утэны,
Уармарахь икоугь – утэны!..

1991

АРХЕОЛОГ

Анышэ ижуеит, абаха кны дтагылоуп...
Ацхзы иѣашы, дахуп апсилаа рбаа.
Хыхь – ахра дукэа шеишыкэс еикэагылоуп,
Ухлахац гъежып –
Кэыдры лакъуеит лбаа.

Ихэыцра цоит, аракэым уи дахыыкоу,
Иасуеит ахарантэи апшақэа...
Апсха ир-уаа дрылоуп – хара иныкэо,
Инапала еилихуеит рыхеақэа...

Дрылоуп уи, аа, аирызқэа, агэыгэымқэа,
Амацэазқэа – илтэыз Апсха ипцхэыс.
Иафнахыз роуп аамта иакэымқэа –
Ирхынхэыроуп – дагъырхалоит цсыс...

Урт зегь шыкоу агэыцра наза иман –
Ахарантэи иаафуан рыбжькэа, –
Агэыцра шимаз археолог Шлиман –
Данреипхызуаз Троиатэи атызқэа...

Дгэыргъоит, ашэа рычихэоит апсилаа,
Иахьа чарак рымоуп, дахатэоуп...
Иахзапитцоит уи асахьа-хсаала,
Ахацшыа иику иаанаго уи атэоуп...

Ашьтыбжь ааѳуеит апѳарахѳа аееимаа –
Ирылыѳуеит ашыкѳскѳа, ихѳашьыз!..
Шѳгѳышѳеаныз уа! Сас дышѳѳоуп, апсилаа! –
Адгьыл иѳоу дамоуп уи цѳашьыс!..

Апоеѳцѳа драѳлаб дрывагылоуп –
Цѳахѳа-ѳыѳкѳан аймхѳыѳкѳа дырхуп...
Са споема – ажѳѳан иаѳѳа иалоуп,
Иара итѳ наѳ, анышѳаѳ иѳѳахуп!

1991

САШЬА УАХЬ

Ровик ихъзынѳылары

Укара-уароуп, уааѳсагѳышьеит,
Ех, сашья...
Уускѳа уаха инымѳагѳышьеит,
Утѳа, уѳсшьа!

Умахѳѳакѳа амч ирылоу –
Рымч иазѳап.
Ани аѳага, икьдгылоу,
Даѳнахѳ хаб.

Уѳшы, амра ѳаѳа иѳало
Амшынгѳ арѳзоит.
Аѳѳѳырѳ-мѳабѳкѳа еишьѳала-еишьѳала
Изазоит.

Амра ааѳсозар, аѳсашьозар –
Утѳа, уѳсшьа.
Уѳьабаа сзымдыруазар?
Ма уѳазшьа?..

Уааи аѳеиѳь ахь –
Азы хьшѳашѳа хѳѳып-иахѳап.

Ихапхьойт амазахь – ацъынцбахь
Хдунеи ақытап.

Рызбахэ харзап хамоеи ххақи –
Даеазнык.
Сара соыгеи уара уеагеи –
Рхылтцт анык.

Цааи-урти си-кэеи урылоуп,
Уахь уцэуп.
Саргь убас хуадак ае сгылоуп,
Убас сазэуп...

Угэыбылра, ушэаыза аргамоуп –
Уиешьоуп!
Гэыграк мра шэахэан ихамоуп –
Ихабжьоуп.

Уара иуасхэо –
Еиха икьяеуп, еиха ицшьоуп.
Аха уи ами сыхэра җазхэо –
Усашьоуп!.

1991

РЛАХЬЫНЦАМҢА ХГӘЕИСРА ИАЛДАН...

*Г. Зизариа,
А. Отырба*

Изаке уааузеи адгьыл иафо –
Ихапхаз иацы, жэацы.
Адгьыл икэмызт урт ақыафаз,
Хаштра рыкэума бзанцы!

Ркэышра, руаџра, рџабаа,
Ргэыџра, рхаџара, рыџшра.
Абиџарақэа рыгэхъаа,
Амилат агэыбылра...

Гэырџа-мџабзуп исыџрало
Санрызхэыџуа, егъ мхэа...
Аецџ ажџџан ахътџ италџ
Ишыннажъуа аџахэа –

џџахэак ныжъуп урт ирымџан –
Асар рымџашка уџшы!..
Рлахынџа-мџа хгэеисра иалдан
Уаџэазы идыршон џхы-мшы!..

...Еивагылан маза-аргама,
Рыдгыл гџакъаз џџашъыркы!
Доус иџъар-џабаа има,
Аџшъа тыџаџ иеџакы!..

Аџыр-џырхэа ианымаџэысуаз –
Еикџдыршџон ршъаџақэа!..
Ус ашъанџа-мџа ианысуаз –
Еиџхызуа џысышъоит рџамрақэа!..

Иџеит, имџасит урт анеибгаз,
Иџеит, адауаџшъқэа шџџо...
Инаскъоугаз, инаскъазгаз...
Закџ гэырџа хъанџои хџзџоу!

1991

САРА ИРХЭЫЗ ШӘАРАХУП...

Сара ирхэыз шәарахуп,
Икьасоит сшьяркэаста.
Аа, егьсыгым, сапырхуп,
Нас, шәрахатха уажэшъта!

Са сырхэит абни ахрае,
Иахьацшэымоу ацша.
Азэгьы дсыхэазом сгәәкрае,
Даеа лшан са сылша!..

Сцон, сышиашаз, сахыууаа –
Ахра-тыша, псаатас,
Цака, абнае иуыууа –
Са исыздырам рцас...

Са саған убри ахра –
Уа сҕазызомызт сцәа!
Изылшода сыпсҕыхра –
О, сапыршәхт рацәа!..

Исхатэон ани ацстхәа,
Уа сацшэыман сара,
Уи ахра ду – абз тхәа,
Ажәџан иалан хара!..

Са сырхэит убри ахрае,
Зны сахькыдлаз, шьыжы,
Ех, сымчыдахеит сыхәрае,
Ма иаразнак сышәшы!..

Исзыхгом ари сгәәкра –
Шәа шәызху сшьяркэастоуп...
Сара сыда уи ахра –
Хкаарашьтынтәи хәыстоуп!..

АБЖЫНЦ АНЫШӘТУА...

Азиас ахықған,
Издыруан аңаға,
Абар, иблахкыган,
Иацралон ағаға!..

Исыцын уахынла
Афәыцьбара исәсуаз...
Санмаңыз уардынла
Арахь ханымәсуаз!..

Ахьаца, аңра
Рыбна, рыккара...
Иаман атхаңра
Аратә аңсабара!..

Уажә иубо ға-сахьоуп –
Акалашә игарза...
Аха исызгәакьоуп,
Акамақәоуп ахәца...

Абжынц анышәтуа –
Лара дгәазырхагоуп!..
Инхышәт-аахышәтуа
Сахьа-ңшындагоуп...

Абжынц анышәтуа –
Икоу ңанатроуп!..
Ахара иғызтуа –
Ғароуп, барақьатроуп!..

...Азиас ахықған,
Издыруан аңаға,
Абар, иблахкыган,
Иацралон ағаға!..

Исыцын уахынла –
Аффы-цъбара исфасуаз...
Санмачыз уардынла
Арахъ ханымфасуаз!..

Уажэ иубо еа-сахьоуп –
Акалэшэ иғарза...
Аха исызгэакьоуп,
Акамақэоуп ахэца!..

1991, Цығарда

АБНИ АРЦУ ЕИЦШ: ЦУ-ЦУ...

Аида ибызкны

Сыкоуп – ахаскын шаауа,
Ацэшъы шакуа, иштәауа,
Сыкоуп – абри ақәа шауа,
Исылшо ала, ишауа...

Сыкоуп – икоуп сшыақәа,
Сыкоуп – икоуп сцәахәақәа.

Сыкоуп – абри ақәа шауа,
Исылшо ала – ишауа.

Сыкоуп – ахаскын шаауа,
Ацэшъы шакуа – иштәауа...

Абни арцу еицш: цу, цу...
Сыкамижътеи акыр цу?!

1991

* * *

Ацэкэырцкэа хрыцоуп –
Ихьантазаргь хазсоит...
Абгь иѣало хафызоуп,
Абгь иѣало кацсоит...

Аецдэаѣ, Амраѣ –
Ус заа избуп...
Уаацсоит ари амѡаѣ –
Ахааи ашеи еицуп.

Уеанраала, уанышэа
Цсабарала ишоу,
Ацстазаара мзышэа
Антцэамта шашоу...

Уеанраала – иуадаѡзаргь –
Иазкызааит улша,
Уи ала удоуха зегь
Шэахэак ахьырша!..

Уеыхьча уи ала,
Уи ала уеыбжъа.
Умтэан, нас, гэырѡала
Аускэа кэыншъа...

Ак уцсахуа хэа икам –
Убас еибаркуп...
Аѡнуцка, адэныка –
Ачархь хаѣакуп...

Ацэкэырцкэа хрыцоуп –
Ихьантазаргь хазсоит...
Абгь иѣало хафызоуп,
Абгь иѣало кацсоит...

1991

АЦЫРА

Амра рылыпхом шыбыжъон – атакараз,
Шэшъыроуп ирымоу цстазаарас, хаарас,
Шэшъыра мацароума –
Икоуп мазакгы...
Сишь, аф-цъык рыбжьара
Ибжьахэмарит мцакгы...

Цшъа-тыцуп арака –
Угәуеанызааит...
Ацъ дукәа рымахә –
Улацш рхызааит...

Абгы икацсоуггы акалашәа ицәажәоит,
Сыфныцка ак ҕыхоит,
Ак сыцхьоит, игәжәажәоит...

Сиоызоуп ажәытә уаф –
Амцацшыи атлеи
Рыгәра згоз иами,
Нас уааизхәыцлеи!...

Иныхәабжъ ауп иаафуа –
Башатәи цшасрам,
Амцабз аҕацхъа –
Оыстаа духыысрым...

Ацста-гәафара, улыцха ҕамаз!
Җабацәа-рабацәа рыцсы ахъацшәымаз!
Сишь, ани арфаш иахәо уахауама?
Анапсыргәыца-бгъ баша ицаауама?

Изыхызаауа инарго ҕатахъа-затәуп...
Амахәкәа ирыкәтәоу –
Жәытәзатәи цсаатәуп...

Апста-гәафара, улыпха Һамаз!
Җабацә-рабацәа рыцсы аһьяцшәымаз!..

1991

АМЗЫРХА-ШҖА

Аштә аҗыхәан ыгуафок даагуеит...

Сныкәахъеит нхытгы-аахытгы,
Сныкәеит атәылаҗ – ыт-ыт...
Сыкан убас, нак, нтытгы,
Избеит сара стәала цыт-чытк...

Избеит ауаа рашта, рынхаша,
Икан – сахыказ мызкы.
Ицрын, сара стәала, сыцшыша,
Ацыхәтәан сазааиит акы:

Агарра, абейара зныцшу
Нцәом – еилагылоуп аныцә...
Исымбеит цара Һамзырха иеипшу!
Иахьрымоу абас еипш тбаа-тыцә!

Мамоу, ак сырцьом, ак кәнысшьом,
Ус ауп, иапу ауп, аиеи!
Ишәасхәо: Һамзырха фашьом!
Ихазымцо –
Уакәша адунеи!..

Идгьылкәа имырхуан, ддырзуан,
Дтарцалон ацшәма амацәаз...
Амзырха – аццышә иагәылтуан,
Уцшыр – иацәынхон иреицәаз!

Уи пшьоуп – адунеиае кыр пшьазар,
Дахзызон, ионацкыс, изтэыз.
Насыцын – ачараша газар,
Агэылацэа ирдыруан иутэыз!..

Итыоуан убаскан абжы-хаа,
Еакала илашон ахаера.
Асасгы дталон – ицэгэыхаа,
Агэыргыа иатэыназ иаара.

Исгэалашэоит саб данапырцуаз –
(Уахыцар ауам иузшоу!)
Ацъар – хара хашта иазымкуаз,
Ие рацхыа иргылан,
Еикэшо –

Иеацхыа ианиасуаз, ускан –
Ашта кыыз-кызуан, ихэжэон,
Хахыацагь цэыуазшэа сыкан
Назаза гэырѡак азынхон...

Ушоуп, амзырха-шта, доухала!..
Мамзар уцон улыбжыаз...
Цаца змам, паца змоу, Цаца Қыала –
Ахэынтқарцэагь адыруан ушыац.

Ицыгэоуп, нас, аѡыстаа илымха,
Ицыгэоуп – итартэоуп уи ацэа...
Агэшэ иахакыз алакэымха
Амышьтагь бзиан рацэа!..

О, сукэыхшоуп, сашта, суззатэуп,
Шта аныкам – иугым штара!..
Аламыс иаауго – нацънатэуп,
Иахъзуп ажэак: Ацсынра!

АИШЫЦӘА РНЫШӘЫНТРА ШКӘАКӘА...

Жәабжьуп, легендоуп урт иртынхаз –
Рразкы, рыцстазаара җҗәыхаа:
Ашьхара ижуп – уброуп иахьтахаз,
Иамоуп наунагза аиҗаа...

Ахымҗас ацшәыман, иткьон абзарбзан,
Иааскьон Ацсынтәылахь ашьажәцәа...
Рхақәырцон рышьха гәакьа – рыпс ан,
Алемс иреагылан уа аишьцәа.

Бзарбзан-хуп уака аҗыцьагь зыцкьаз, –
Ус ауп, ааи, еикәхаз ишсеихәаз...
Ижит инапала, ацааҗ, ишәхьаз,
Ихәеит: шәыпсатә шкәакәа ныхәаз!..

Зынгьы-цхынгьы убрака илеиуеит асы,
Сыпсала итәуп нас уа аиҗаа.
Уа иамадоуп рыбаҗ, уа итынчхеит рыпсы,
Иалоуп уа аишьцәа ацхыз-хаа...

Изхылтдызгьы рызбахә кьаҗзан ихәоуп:
Ицәозу ацхкәа мыршакәа?..
Аиҗаа рыбжьара сыла итахәхәоуп
Аишьцәа рнышәынтра шкәакәа...

Азын ма ацхын, амра анышуа,
Старшәуп хәыцра цшьак акәа:
Избоит, агаҗантә, уахь сахьыцшуа –
Аишьцәа рнышәынтра шкәакәа!..

1991

ИКАЗАМ УАҲА ҒА МҢАК!...

Ацәгъара, схуп уара ушьта,
Сушьтаххны сцоит, скәарацо.
Уус уанналаго – аҕы шыта:
Сцәыркьоит, иҕаку нагзо.

Зхыцран ужәылт, ак умышәо,
Ргәыреанзамкәа ихурцәарц:
Архака сыҕит, сышзахәо –
Архака инхо еикәсырхарц!

Укылатәа уцшын иахантәарак –
Хәыштаарак арцәара збны:
Снеиуеит исыма мҕеидарак,
Изкасыцсеит адшәма, сразны...

Азы ахьтаурбаз асакарае
Иназгеит, идсыржәит ғамҢак...
Суабашьуеит адх лашьцарае –
Иказам уаҕа ға мҢак!..

1991

СЦӘЕИЖЬ НЕИШЬА АХЪАМАМ ШӘАХӘАНЫ...

Амшқәа игыло-ииясуа, кәзшьала
О-цәыкәбарк ирҕызан ауп ишцо.
Сгәы зыжъжьо: ирыцуп сажәеинраала –
Сацхәа ииз ауп, самоуп сымҢақәцо!..

Ус аноп уа: Ажәоуп рацхәа иказ,
Настәи уи иахшеит – иацацәаны,
Ахәатәы назон: ииуан игәахәаз,
Икан, ааи, уи Ажәа-цшья Нцәаны!..

Аоыра Цкы адакыкэа сыртэыртэуеит,
Ах Соломон ситаауеит ссасны.
Апстазаара амазакэа хыртуеит
Иажэа кэышкэа рцабырг апсаны.

Саргэыбзыгуеит Екклезиаст ихэамта –
Даеа хэамтак амехак ус итбаау?..
Сгэы итахэхэа сама ицоит аиарта –
Амши апхи роуп иара зыххэау...

Шеишыкэс рапхыа ишыкац ауп ишыкоу,
Ус ишоуп, ааи –
Аказшыа цыбароуп:
Ашхам алоуп – ахаара хазёыхэо,
Адуinei назазам –
Иуаароуп...

Дсахэыт-хэытуеит: «Уи апдас уанышэа,
Ацэа хаара уаламхан, уаапшы!
Уакэымгэыгын ари амш-мзышэа,
Иара злакоу алакта утапшы!..»

Заа идыруп, рымоакэа хасабуп –
Сыёхэара аныстаа, саныпсы,
Сара сцэеижь – дгыл азоуп, isaбоуп,
Даеа хылцшытроуп –
Ихадоуп Сыпсы!..

О, избартоуп: икамызт сахыкоу,
Иареи сареи хаицызаргь – ххаз-хазуп...
Пшыртас иамоуп сара сцэеижь ахыыкам,
Еа Цсхарак агэашэаё иразуп...

Сыпсоуп, ацыхэтэан, азбартахь икылсуа –
Апсабара иагэапхаз апуп:
Дыкам уака иудгыло – иугэтасуа,
Аназартаё ауп уа –
Избу – збуп!...

Амшқәа игыло-иасуа, кәзшәала
Имәасуеит ы-цәыкәбаркны, инеипшны...
Сгәы зыжъжъо: ырыцуп сажәеинраала –
Сцәеижъ неишәа ахәамам шәахәаны...

1991

АШХӘА

*Нас было много на челне.
А.С. Пушкин*

Сшақәтәаз, санақәтәаз мазоуп сара сзыхәа,
Ацәқәырц ырылала инеиуан ашышыхәа...
Акоуп сара исгәалашәо: усқан шыжъын,
Исыцхъоз, исныруз –
Илахәыхыз шытыбжъын!..

Снеиуан –
Исыцтан абызцәагъ азәымкәа,
Ацәқәырца шытыцуан, абар, изызымкуа!..

Ацәқәырц-махмызқәа! – ишпацәбароу шәышыхәа!
Ицысхәны иргәыларшәын хәазгауаз ашхәа!

Нак, ахарахь акәзаап, ацшацәгьақәа ахәасуаз,
Цәәанцәы иахәхалоз, лада иахәтасуаз!

Адыд-амацәыс амшынгә ихыччалон,
Аамтеи амәеи хәашхәа дырчалон.

Имәахыцуан арыцхара, агәәкра цәа змамыз,
Исыцтаз ракәзар, хыхь икоу, сатамыз!..

Азә агәнаха дацалт,
Азә ахынхәра дахәеит,
Азә амаалықь ишқа: ажәәан ахь сга ихәеит!..

Саргъ ижэбахъац сакэым –
Срабашьуам абқэа!..
Сырғамхар еиғасшьоит –
Уажэтэи агэылшьапқэа...

Жэытэтэи ажэабжьуп, егъ шэасхэом ифыцу,
Иаргамоу – ицхызу? – хытхэаала ак хыцу?..

Ижэылоит, ихалоит ацэкэырц-махмызқэа,
Сышхэа-лас арзысоит арашь-иацэа азқэа!..

1991

УАХАЗНЫ

Сцэеижьи сыхшыои ирыбжьала,
Сыхдырра акэац ахьынцэо –
Хэачак аеацэахит, цшьаала,
Сгэацакны – сшьеисра цэацэо...

Уи цэырцит ахала – иацыхуа
Ашэахэа лаша –
Хыхьтэ иахзаауа.
Самоуп уахи-ени сырғәакуа,
Уахи-ени закэу иазцаауа...

Инаскьоуп, ихароуп уызхьыша,
Иуркәафыр ауеит иузыццэоу...
Уганахь – ца ахьыкам атыша,
Моадуи моахэастеи ахьынцэо...

Иубартоуп: икәафымгьы кәафуп,
Уцэеижь апсымлашьгьы цаауп.
Ацэа-цэашь акэзар – ихәаеуп,
Еихакәысуеит –
Итаауп...

Ёак шам – даёакала изызбыша,
Уи иамоуп сыхдырра цэацэо...
Уганахь – ца ахыыкам атыша,
Моадуи моахэастеи ахынцэо...

Уганахь – иахьеицырцуа ыыца,
Нас – зегь ахьалаго ыыц...
Иадыруеит ацыц – ахэача,
Уахазны уарёыхоит: уазхэыц!..

1991

ИЦА ИБАЮ АЛА...

...37. Ддырзит
Инагаз аб ица.
Аб акыр дархэыцит:
Ишцеиури, ишца?!

Уи дабын, игэнигеит,
Дагыртэеит зымоа...
Аха нас иацигеит
Ёакала игэырфоа.

Имфоа иапырхаган
Ибеит абас имур:
Иёыкайцеит дёырцшыган,
Иамеикит ацыр!

Ажэак имоит рзаҳалны,
Дишьтамлеит ицеи!
Иёыхракэым, иуалны
Ёа усқэак наимыгзеи!..

Акоуп ирбартан иихэо,
Иналкаауа, иццэа:

Рсабрадакэа шыреырхэо
Ажэлар рагацэа!..

Нышэаракгы шыркэым,
Инырцэа – итакы...
Апыза иажэа шакэу
Аускэа зегь рыцкы!..

...Иаатуан уи ала
Имѡакэа пхьака.
Ипа ибаѡ ала
Итыкка-тыкка!..

Игэра ган уи ала
Ахадаракны...
Ипа ибаѡ ала
Дырбартахеит Ацсны!

Аха ицрымцуа ишьтан
Уи инаур иара,
Цхагэаны, дахьышьтаз,
Иатаауан рыонра...

«Усыцхьазом абысгы! –
Бжык ааѡуан имитэны, –
Са срымшьыр абасгы
Бга уоуамызт Ацсны!

Зегь узбит мариала,
Иагумыжът акы.
Сара сыбаѡ ала
Ухьз-цша ҳаракы...

Зегь еилукааит заа,
Имѡакэитцон анцэахэы...

Мап, уара иугэхьаам,
Сыбаѡқѡа ахьцѡаху.

Саб, уара уцсахѡуп,
Идыргыларгьы убака:
Са сыцсыбаѡ акѡхонт
Ихѡыцѡу уа цака!..»

Нас ииарта длықѡтѡон,
Шѡа иламкѡа, дыцсны.
Апхзы хьшѡашѡа иқѡтѡон –
Ихы-игѡы ахшѡаны...

* * *

Ицеи абас дигѡтѡсит,
Абас анатахха...
Дыкам аб, дымѡасит.
Ихагылоуп абака...

1991

ХѡЫЦРА ЦѡААРАҚѡАК

Амра, аптақѡа инарылцын,
Амшын иналабылуан цшѡаала.
Цша-ласк, ахѡылпаз ицѡырцын,
Ахатѡы ахауан, ибжьала.

Абахчаѡ, ашѡапыцѡап рыцан,
Сықѡтѡан акалам-кѡардѡ схала,
Ашьапқѡа –
Агарашѡап иаѡызан,
Цшѡаала сдырцысуан ихиаала.

Хѡыцра цѡаарақѡак еишьылза,
Хаара-бзаарақѡак еихыршон.

Урт, абар, еихымза-еипымза
Атэа-цла ашыапы иахыкэшон...

Сызхылцыз –
Ахара инаскыагоуп,
Рлакта-хаа сыканац исатэаз,
Сахэшыцэа, шэылагырз сызгэакыоуп,
Сара саныкамло асаатаз!..

Сразкы, исымчузеи? –
Ухэмарла...
Ари апстазаара – цыбаан.
Атэа-цла, иуэхала, уцар-царла,
Лациеихышь умамыз ахаан!..

Абахчае, ашэапыцбац рыцан,
Сыкэтэан акалам-кэардэ схала,
Ашыапкэа –
Амза-еа иафызан,
Цшыаала сдырцысуан ихиаала!..

1991

АБ ДБАГЪАЗА ДЫЗХАГЫЛАМ...

Абырг ихэамтаны

– Раб иакэын иаазгоз рыхшара,
Иуадаохеит, дад, раб даныпсы.
Еиоыршеит, еихыршеит рылшара,
Еицэтэымхеит, еилалеит лассы,

Азэ аоада дахеит, азэ алада,
Азэ аонабжа итаххеит, азэ зегы.
Еицрыхон... иубомызт урт гэалада,
Гэалакэак рыман зегы.

Жәаңбарак уаҳан ухызымхәоз
Иузырамызт урт уажә иубар:
Аңсышәак еибызхәоз, еибызымхәоз,
Ибжәзт атааңеикәшәа рхабар!

Гәыбанс, нас, ирутои агәылаңәа,
Уртгы феидак иазыпшын.
Икоуп аңхырааңәа, аңылаңәа,
Уахыгы гәамң-хамңрак иағын.

Иудыруеит, дад, аңла анкаҳалакь –
Иазыот лаба змоу, лаба змам.
Знык, нак атыша уантаҳалакь –
Уңс иаңшәмахо, утызго дмариам!..

Азә дашыталт урт рышка апекәынра,
Азә рыдгыылқәа ибла рыхъзеит.
Раб иакәын – рыңс ақымқымра
Никылон... дыкам, уи дцеит!..

Иаанхаз роуп... хыла-гәыла
Еилалеит, инңом ртызшәа,
Еи, дад, дзыңсой аңхыагыла,
Уи иоуп зегь змоу еибаркшәа!..

Уи иоуп атааңәа зегь еидкыла
Иаазгоз, – зылшарагы апыз...
Дад, аб дбагыза дызхагылам
Аҳәынтқарра – зҳәынтқар-уао дыңсыз!

1991

* * *

Мрагылара дамоуп – амра анцэахэы,
Сиѣапшуеит лацш-ѣапшы, амра анхыцуа ахэы –
Апстазаара – абжьоуп уахьтэ иго,
Ари амш ага дузза сзаазго!

Уара, Мрагылара Апсха,
Уи агэеисыбжь насыцла исырха,
Сызхықэаѣ –
Сырѣаш ахықэаѣ сыцшыз...
Снапқэа рахан исныхэоит
Сыжэѣан аеыз,
Иарбатэым амахмыз:

Ахьачпацыр хэыч ашэтыц иахоуп,
Адуinei зегь ахышытыбжь –
Шэахэоуп...

Уара, Мрагылара Апсха,
Ашэшырақэа рымѣа шэаха!..
Ари амш –
Унапсыргэыца ианыз,
Ахьачпацыр хэыч азыхэа иразкыз!..

Нахьхьи, Мраташэарахь, хара,
Имоуп назаза ахра
Мраташэара Апсха –
Са сымш ашыацхэа,
Абызкатаха...

...Уатэ ашыыжь сыцшуп ахэахы –
Сымра анцэахэ уахь – сшэахэахы!..

1991

* * *

Ҳаштае сыкоуп. Еита ара
Сыкоуп схэычра азыхьрае...
Бзиа избоит азы атара
Ахахэ зтоу ацеицьае.

Ахахэи ахахэи еиласоуп,
Дгьыл уацьакуп ар хахэ.
Улацш злеиуам – илашьцоуп,
Ублахацгьы архынхэп!..

Ацеиць-тырас шэыр-шэыруа –
Атыз хахэ ирылиааит.
Цсыз еикэарақак шыкыруа
Уахь итоуп,
Итазааит!..

Азы анхаугало, ишақьо,
Унапқэа цсахуа, аттахэа,
Атага ихыееоит – изынқьо
Ахахэ кэабо аееахэа...

Сцэахэ ацынца хэахэаза
Оацхьа абра сыхгылоуп.
Ацеиць хахэқэа еикэацэаза
Мардуанны иеихагылоуп...

Ацэца хьшэашэаза изеаку,
Ацхын, кэыркэа шоураз,
Ибахьейт ацеиць закэу –
Иацэца иахылџа-цсылџаз!..

Сеирыз сьма сыццакуан,
Сцеиць-чаца, сьыз-тамбахь.
Исзыпшын, азба иакуан,
Снеиуан ахьаца амцахь...

Уака – аныхаацхыыз сырхаит:
Упсынцры назааит!
Уака – рацхыза исахаит:
Азашаа иузхааит!

1991

* * *

Ицэырцуеит тагалан мышкэак,
Убас икацхоит шэахэакэак,
Угэаца итынцэашам бзанцы,
Рзамфа кэымшэышэра уагэзы!..

Саранцуп! – ирылак умхацэ,
Ундэылцыргы алшоит укэацэ, –
Уёынаха, абна агэахы,
Амахэта иахьрылышэшэо абггы.

Упыруазар – амцэыжэоа утахзам,
Итэаз, ишъанхаз – дынхаоозам!
Апое, усаранцэ цэахэа оы!
Ашэакэа апызцо – узырфы...

Еицлабит, еиканит геи-шьхеи –
Ишаноу мыш-шарак мыцхеи!
Ицшуп адунеи, иразу –
Амш ага дузза захьзу!..

Убас ицёоухаруп цлакэак...
Убас еипш игылеит мышкэак –
Цъанатуп – измам цыхуаццэа.
Изхэада, мшэа, дыкам хэа Анцэа?!

1991

АЦӘГЬОУРА, АШЬЫЦРА, АЦСЦӘАҲА...

Ацәгьара амѡакәа еихыстәарц,
Тышак назаза итацсырц –
Исызбит сара апстазаара сырцәарц..
Нас ѡацхьа ґыц иаасырцшырц...

Уиакәхеит, амра лашьцастәит,
Иауам апсабараѣ ахра..
Аамта ґасхәоит – истәыстәит,
Иаансыкылт снапала апсра.

Ацәгьара атышахь ицхастеит,
Амашәыр амѡакәа скит..
Апстазаара шныскылаз хастеит!..
Сгәахәара слакә-камч снаркит:

Ишсылшоз, ус, амра ианыхыскәа –
Еицралт – шәахуапсароуп ахцәы!..
Амшынґы еилашькьырт абрацәкәа,
Ацәкәырц халеит цәѡанцәы!

Снеит, исырґыхеит иахьыцәаз
Акьиара, абзиара, аира –
Урт ракәын арыцхара зхыцәаз,
Иамкәыцжәан иацәызгеит апсра!..

Ацәгьара, ашьыцра, апсцәаха –
Хахәхеит, иазырґыхауам мчы..
Ишәартам аринахыс уаха –
Иццакуам убарт рышка скамчы!..

Апстазаара, баша сузгәаку? –
Слакә-камч, уцәырцла еита!..
Аѡынаха, беирыз абакоу,
Бааи, ари апатхь сызтәтәа!..

1991

АТИПОГРАФИАҢ

Ашәкәкәа еилажъуп, еибашьроушәа –
Ицкоу, зыбжакам ма цәа зхам...
Снарылст, икоу сымбазоушәа,
Цхьао изхоу ма цхьао изхам...

Икоуп тытшыа змам. Ибжъазуа.
Ак зыхшәау ма ак зыхшәаам.
Дырмити Иуеи роуп сзызхәыцуа,
Итзыжъуа – итызго уао дытшаам.

...Гәыбылрала зәыр дузхьацшуоу? –
Узыкәгәыцуа, уздаҕыу?..
Исахә, ацсуа-жәа, иуцеицшу?
Исахә, ацсуа-шәкә иузыцшу?

1992

ЦСЫУА ЦХӘЫЗБАК АКОМПИУТЕР...

*Ламара Чамагәуа-ңха
илыхъзынфыланы*

Цсыуа цхәызбак акомпьютер
Цәгәа данаала даҕатәан.
Ааигәоуп лнацәкьар ианырдыр,
Уи дазшазу? – еиматәан!

Ак анылақәон асаркәа –
Нбанла, цифрала итәны...
Са сазхәыцуан: иказ анкәа...
Лара илырхәмаруан илтәны...

Абызшәала ак аҗалтрон,
Илыпсахуан ахаера...
Уи аонутка ак еилалтрон,
Ак аҗын убрахь аира...

Сбыхәоит, иахтәу! – уи агәацаҗ
Җара иахцәызкәахьоу брыхьза! –
Җашьта ихьбцар – җа хтоурыхәҗ
Итәахуп иагьа маза!..

Илашыцоуп җа хзыхәа ркосмос,
Уахь хнапы назом, хароуп,
Сара сгәала бдырт! – абас нас,
Бара ибуалу атгароуп!..

Ипшаа, иашьтаца бкомпьютер,
Ахшыютра ахшыю зегь шейбакәу,
Икаларым убрака акамбар,
Уахь, быжьрабыжьцәа итәаху.

Сбыхәоит, сеикәа, уи аонутка
Җара ихәхәаша еицаца!..
Еибыт, бымаанала бацха,
Изаах, апсуапс ахаца!..

Сбыхәоит, бацәажәа: иреыц хәа,
Ицсхьоу шыбзоу агәра харго!..
Баарых, алашыцара ихәытцхәа,
Иаага, аецәа шаарго!..

1992

ШАМИЛ, ИСХАШТУАМ УЛАҒЫРЗҚӘА!..

Ш.Ц.

Шамил, исхаштуам улағырзқәа,
Ҳара хәнеипырцуаз аены.
Иубон ихъантан аусқәа,
Иташәеит арыцҳара Ацсны.

Абцъарла иакәлеит... иахъа хымшуп,
Ашьа катәоит, наҝ-ааҝ еиҫаст!
Ицдырцуа-иаатуа мѡа-тышоуп,
Еиха иахъшәартаз амца ацраст!

Еихеит убрахъ ажурналистцәа,
Еихеит, иахъыбылуа Ацсны.
Игылт, абар, Кабарда аҫеицәа
Ркино-камера рхианы –

Ага имцрақәа аҫапыреырц
Инеиуеит – иашамѡоуп изқәу:
Адунеи иаҳарц, иахъзарц, иадырырц
Убраҝа икацәҝбоу закәу...

Ицшуп, игәакуеит Ацсынтәыла,
Ицшуп, аҫеицәа цхъазаны.
Уцеит, уеихеит, убарт урыла,
Уцеит, Шамил, урыхъзаны!

Иаахәааит ишаҳтахъу ахтыскәа,
Разкымѡоак азыцшыз Ацсны!
Шамил, исхаштуам улағырзқәа
Ҳара хәнеипырцуаз аены.

1992, август 16, Ессентуки – Нальчик.

НАЛЬЧИКТӘИ АМИТИНГ

Еилацәиуа амцацшь
Ацроуп Ацсынра.
Сналагылт ашьыжъ
Амитинг абра...

Еизеит Ацсынтәылаз,
Еицгылт еилашы,
Еизеит, аха еизаз
Рыбла утацшы!

Еицралан, игәаан,
Дышгыло ашьауоы..
Са исхаштру ахаан
Урт рахьтә азәрыоы!..

Уизыцшы ани ахата –
Дынкыл уи уара!..
Сналагылт амца
Иацроу Ацсынра...

Уа иткъоз абзарбзан-хы
Абрака ипжәон.
Ашта ду мшынха
Ажәоан цнашәон!

Уа идәықәлоз ахымоас
Абранза иаазон.
Уа икахауаз арцыс
Абра дырцабон!

Уа зәыназхоз алағырз
Абрака икашуан.
Оашьарак аламызт:
Еибашьрак еилашуан!

Уа ажәлар ахыгылаз
Игон шарпазы:
«Җахиоуп Апсынтәылаз!»
«Җахиоуп Апсназы!»

Аиааирахь, апсра-моахь,
Ашьамоа реазкы,
Шьоук цон акацәарахь,
Еа уск ахь шьоукы!

Амитинг еиха-еиха
Амехак тбаахон.
Аштә иазха-иазха
Кабарда иахьзон...

Аштә ду шытырхуеит,
Ирымам хуарта!
Еицырхәоит, еицырхуеит:
«Апсны – Кабрада!..»

Еилыскааит, издырит,
Избеит ари аены...
Издырит, иснырит
Иштәмхо Апсны!

Еихсыгъра каломызт –
Тоуба картон...
Амитинг аркхомызт,
Уахгъы-еынгъы ицон!..

1992, август 16, Ессентуки – Нальчик.

АХЭЫЧҚӘА РЫПСЫБАӘ, РЫЦӘААБЖЬ ДАЦОУП!..

Сухэоит, Ацсёыхоы! Сухэоит Аллаҳгы!
Сахэоит ажэйтэтэи Чагьамтэи Ахахэггы!
Сшэыхэоит, сшэыкэхышоуп, шэарт, апшьа-тыцқәа –
Лзаа-ныха! Дыдрыцшь! Лзаатэи асаркьалқәа! –
Шәхадгыл – шәахзылыпха! – ақәылао деиташәкьа!
Хиашара, хқьиара дыргароуп дыцқьа-шәкьа!

Апшалас, хажэабжь ахара инага! –
Ишьаартэыроуп хашьхара, хага:
Ауаџпшь, абла-гра, амат-апшь иахәа
Апсны ишалихәаз, дшақәлаз еитахәа!

Цқьа шәиџапшы! – быжьра-быжьцәа дыцоуп,
Ахэычқәа рыпсыбаә, рыцәаабжь дацоуп!

Сшэызтатәуп, сшэыкэхышоуп, сыдгьыл ацеицәа,
Абцъарда шәрабашьуеит ашышкамс-шьажәцәа!
Итахах дахьтахо акэым ихьааиго, игәниго,
Иара дантахо – зегь цқьа-шәкьа иахызымго!..

Апсныка уццакы! – Апсны иахәаран икоу!
Апсуа дахьықэырхуа, иахьыбылуа Акәа!
Ауаџора, ахатара, аламыс зтаау
Апсныка уццакы – Апсынтәыла зыгәхьаау!

Апшалас, хажэабжь ахара инага –
Ишьаартэыроуп хашьхара, хага:
Ауаџапшь, амат-апшь, абла-гра иахәа
Апсны ишалихәаз, дшақәлаз еитахәа!

Цқьа шәиџапшы! – быжьра-быжьцәа дыцоуп,
Ахэычқәа рыпсыбаә, рыцәаабжь дацоуп!..

АХЫ МАЦӘАЗҚӘА

*Аңснхәса рхы мацәазқәа абцар
иахтнырџоит...*

Арадио

Урхаанхеит, сыдгыл, игәыҕаагоу ахтысқәа:
Абцар иахтнырцоит ахәса рмацәазқәа...

Иац акәын, жәац акәын, данааиз, дантацаз,
Лхы насып, лхы мацәаз рымџақәа анылхыз!

Хаштрак ақәума лнапы ианахалцаз,
Хаштрак ақәума лнапы ианахылхыз...

Исыздырам, хәашыак сзәтом ирыхәу –
Ға хы-мәтәак ыкоу ртоурых зтоурыху!..

1992

САХЫШЫҢАЗ...

Исхаштуоу? Кәаста Петербургынтә дааит,
Сахышыҗаз даныџнала игәаца цшааит, –
(Ажәохәтәи ахәышәтәыртаҕ ауп иара)
Сыхчы сыцхны сахыаҕыз ацсра...
Илагырз аахакәкәалеит убра...

Цнариа нага, соыза ду, сашыа,
Игәамцхеит схыаақәа рказшыа...

Саргыы исгәапхомызт, сахәомызт, иааг!..
Азбахә сеихәеит икоу Петербург, –
Ацсуаа уахь инанагақәаз зәу,
Аибашыра иазыркуа закә мчу,
Ишрыцхраауа, ирылшауа кәцо,
Дук мырцыкәа Адсныка дышцо...

Избац иакэмыт, аиашазы, иарггы,
Игын, кыр деихэлахан, ицшраггы
Ачымазао дуба иара дуба,
Абас абра хаицылеит лабеаба,
Аарла дааит уи сееим хэа аниаха,
Инасьхыст абрака уи идоуха –
Иажэа кэышкэа, са сыцсы схацо
Хамтак срыман, сахьыкэыз сымкэацо...

1993, Москва

КЭЫДРЫ

Ага джэылауан аиааира
Игэтакны –
Нахьхьи, Амткьал аоазара
Иоаркны –

Гагра!.. Гагра уахьахысуа,
Иахьлеиуа Цсоу,
Амца-пшатлакэ ахьырзасуа
Ицсу-ибзоу!..

Имѡа иалагон Егрынтэи –
Дыкэст Егры...
Дуеиѡазон агэыларантэи,
Са с-Кэыдры! –

Апсынтэыла азиас-цсаатэқэа
Рах, рыцсха!
Уцха иқэын ага итанкқэа,
Укэаха!

Хьатра рыкэызма уцеицэа
Апсназы.
Иухацоз агэымха-шьажэцэа
Рыцсразы.

Итадыдуан, итамацэысуан
Кэыдырта.
Адгьыл ыкэыблаа иахысуан,
Җагеита!

Иухаштран икоума, Кэыдры-лас,
Ихацхаз! –
Лата ажэоан аца иалаз,
Итадырхаз:

Хэычи-дуи рцэыуа-рыхэхэабжь –
Ртаарых...
Иалазрыма уцэкэырца-шытыбжь
Рыхлымзаах?

Итадыдуан, итамацэысуан
Кэыдырта.
Адгьыл ыкэыблаа иахысуан,
Җагеита!

Ацсынтэыла – ацсуа ибырлаш
Еикэдырхон.
Икашуан абрака ашьароаш –
Акэа ргон!

Уа аены шыыбжьон ирхацэеит
Архэцэа...
Абра еицылт, абра еилацэеит
Ацсны апацэа!

Рымоа ган абрантэ Егрыка –
Ршьамоа изкэыз!
Уаха ифы маахэырц Ацсныка –
Ацсны иазхэыз!

Икатэон, ааи, улагырзкэа –
Угэы иазха!..
Ацсынтэыла азиас-псаатэкэа
Рах, рыпсха!

1993

СА СЫШКА БААСКЪОИТ ЕИХАГЬЫ...

Уажэ арака ахымфоас шэышэуеит,
Ахыбракэа амца рыцроуп,
Уи акэу: еиха сбыцэшэуеит,
Бахыыкоу крѳбжьоуп, ихароуп!..

Аргама бхабар сазцаазом,
Аргама – ирасхэо хазуп...
Уахак уаха сзыцэом, иаузом,
Уахак абра атабиае хайцуп.

Ааи, иззауа сгэацае ихауп...
Са сымфоа ба бахь ианакы:
Ускан уахь изго иреихауп
Цкѳа сѳызцэа исызрамхэо акы...

Абзарбзан ахыцѳыха, ахы
Егърылшом – иргом бгэыбылра...
Исыхьчоит урт рыбжьара ицэахы
Лашарак, уи сахьчоит сара!..

Аргама бхабар сазцаазом,
Атабиае ирасхэо хазуп...
Уахак уаха сзыцэом, иаузом,
Абракагь хайцрымшэо хайцуп!..

1993

АИБАШЬРААНТЭИ АГАРАШӘА

*Ларисеи Аминеи
ишәыхъзынфыланы*

Атабиа аоныцка тылашьцароуп,
Ицәаакыроуп, илашом...
Дук мырцыкәа ацх шароуп,
Аха ишом, ишом, ишом!..

Икам, сьмаалыкъ, хаонабжа –
Угара ахьгылаз: шышь-наани...
Аха икагәышьоуп хтабиа,
Оныс ихамоу уахи-ени!

Цьаханымуп хакәша-мыкәша,
Ицапыркоит хдац абра.
Аха инхажьуам ха хаонабжа,
Аха инхажьуам ххәыштаара!..

Адәы укәымхарц уеитымха
Иаҕагылоуп уашьцәа ахы.
Уаб иашьа дыршьит иацуха,
Аха иргеит Ануаа рхәы!

Уаб ахымца даҕагылоуп,
Имахәҕа ургәҕэоит уара!
Уцәом, уцәом, уцәа кьалоуп,
Уцәа дәыкәуп еибашья!..

Икам, сьмаалыкъ, хаонабжа –
Угара ахьгылаз: шышь-наани...
Аха икагәышьоуп хтабиа –
Оныс ихамоу уахи-ени!

1993

АЦСРАКӘЫМ ИСХЬААУ...

Апстазаара нышьуп... Анышьгы
Ус-ус лахьынтэк азыпшгэышьоуп:
Еипырцуеит амшынгы анышьгы...
Исхьяау апсракәым – апсышьоуп...

Гәахәара-кәандак сазхәыцит
Сангәакуаз – ацх ауқәа анымшоз:
Петрарка ипстазаара далцит
Уахык зны,
Вергили дышипхьоз...

1993, Москва

ИАХЦӘЫЗУА ХЗЫМДЫРУА ХАКАМ...

Апсынтәыла еифыршеит нак-аак,
Агәылшьапқәа иреытакуп Акәа.
Иахыхуп уи апсуа ибирак,
Иахцәызуа хзымдыруа хакам!

Уцахуп-уткәоуп, амацәаз утакуп,
Уцахуп хақалақь шкәакәа.
Иахшәымзааит, иаххамзааит –
Хшузыкоу хазуп,
Хаипхарцу – уаха умбакәа?!

Апсра-млашь шәарыцоит, иахтоуп уахи-ени
Уи хара хзыхәан иҫыцым!
Еикәгашьас ирымой Акәеи Апсни,
Мышк ыкоу хахдырра ианацым!

Иудыруз, ақәылаө!
Харт тоуба аауеит:
Ишуахамто хақалақь шкәакәа.

Башаза убрака убирак шәыр-шәыруеит,
Иалшазом Акәа хамгакәа!

Еиошоуп Адсынтәыла нак-аак,
Агәылшьяпкәа ирәыцакуп Акәа.
Иахыхуп уи апсуа ибирак,
Иахцәызуа хзымдыруа хакам!

1993

ИЦАҒОУП УЗЫҚӘГӘЫҒУА АКӘЫЛЗЫ...

Ақәылао, утанк хазынкылом,
Ицағоуп ашьяпкьякья акәылзы.
Хадгьыл иазаауго харгылом,
Агәахәара хнатоит уцзы!

Иац акәын сашья хәа уангылаз.
Абар, аа, ужәылеит хамшат,
Асаби агара дахьгараз
Ашья канаршит автомат.

Агәырәацәгья тоугалеит хашта –
Абар, уахьяәу угәы ашьяшьяра.
Абчарах ашәарах дшашьтоу
Уашьтоуп иапсыуоу ишьяра!

Мап, угә итоукыз уагароуп,
Умоакәа каххаа иаатрым,
Уусқәа агәарахәа еикәыбгароуп –
Уаха апсабара иаурым!

Игәытшьяагаха абомбақәа илеиуа –
Хадгьыл аз-нырцә иргарым.
Ххацәазар – тынч унеи-ааиуа
Апшәмара арака иухаркрым!

Умшәан, аҳаҳаи, Апсынтәыла!
Унижьуам аңсадгьыл аңеи!
Ус еипш хазшазар разкыла
Харгәылсып, хариааип зи-мңеи!

1993

АИААИРА

Аңныш душтан –
Имариамызт уааира,
Уғааухеит ахы аныткьаз аены:
Уеыңахны, уеагәылакны аҳәиира,
Даеазных – ашьаң иаңәа былны!

Атабиа хьшәашәа, ажракәа уртысны,
Ухы умоахазакәа, укаианы,
Нхың-аахыңи ахракәа урғысны,
Зи-мңеи урылсны, шьала укәабаны,

Уаауан –
Аихаза цҳакәа хыхны,
Иңкьа-шәкьа икәңа, ес, илтарбганы.
Шьтыхшьа змамыз ахьантара шьтыхны,
Згәы каҳахьаз ргәы-рыңсы тганы!

Ахлымзаах-арыңҳара уеаеажьны,
Амшын ихылаз аңбақәа аархәны,
Ажәәан иалаз «Су-25» кажьны,
Ирхәыз ихәра-хьаа җаҳәаны, –

Аға «Икырцх», иминақәа ургәылсны,
Абзарбзанкәа рғы җеихагәаны,
Аиҗахысраҗ мцабзла ирмаңысны,
Атанкқәа алға рхылыбб ибылны –

Уаауан,
Ацеи-лаша дызцэызыз
Улпырымцуа лхы-лгэы шышыны.
Еиґарала иныкэаз, имоахыцыз –
Иара иабцъар ала иа дышыны!

Уаауан –
Адэазае ашэткэа рёыхо,
Ишеиларцоз амхкэа лацаны...
Пхзаша моала аоадара уахо,
Цъаханым уагэылсны, уацэцаны!

Хаузыпшын:
Иаххылапшу ихэахьала –
Дгъыли-жэоани иртэу шэахэаны.
Акэа апсуаа рашта ду уантала,
Адунеи зегь гылт ишанханы!

Ашьаза-гэаза, алагырз еилацэон,
Нхыц-аахыци гылан иеихэаны!
Адунеигы ажэабжь ёыц ахыцэон –
Жэларык рылагылон еикэханы!

1993

АБИЦАЗАЦӘ

*Беслан Владимир-иґа Касланзиа
ихъзынфыланы*

Апхынра, апхынра, аптакэа ухын!..
Хапсадгъыл азыхэа ашьамоа цэахын...
Абицазацә ахызацә иткёоз даёагылт,
Ицстазаара атыцан Апсны зацә хэа дгылт!

Апсны ианамеигзоз деигзама ихы?
Амцеиладшырае дапылеит ахы:
Цстазаарак иман иуитеит, Апсны,
Ужэлар еикэхарцаз ианыкэпоз аены!

1993

АЖЭОХЭТЭИ АХЭЫШЭТЭЫРТАЕ

Даур Агəхаа

Ажəохəтəи ахəышəтəыртае, сахышьтаз мызла,
Сыцсадгбыл аныбылуаз аеəахəа мцала!..

Уи санакəгаз, санамыхəоз аены,
Ахəыцра еикəаракəа санрымаз схəаены,

Урт рымəа Апсныка ианхаз иасымша...
Спалата дааəналеит, арпыск – анцəахша!

Абрака дышьтазаап, Апснынтə дааганы,
Шыкəсы əажəа ракəхарын имаз кəраны,

Изшьапык ыхны, дангыла илаба,
Аибашьра иалцыз Апсынра аца!

Дахышьтаз са сызбахə аннеи, ианиаха,
Иеааихеит сышка, ихəракəа чха...

Ихы аасирдырит, иказ хəаны...
Аеырхəа сылагырз леит кəыршаəоны,

Нкылашьагь амамкəа, амəа пжəаны,
Убрака сгəи-сыпси зегь ежəаны!

Изыбжак ҫыхны, ибжара шыны,
Дгылан са сацхьа дынцәахшаны!..

Абрака, сахьышьтаз, гәырәала ишлахьаз,
Сылагырыз сакәабон сиарае сахьиаз!..

1993, Москва

АМШЫНЦА

Л.С.

Аибашьра аоышьатә хьантәзаап –
Уабылхьазаргь ах-ца...
Оныкае машәыршәа еикәхазаап –
Испыхьашәсит цхәыск лымшынца.

Ахтыскәа акакала ианылцон –
Ицхьалкит даныршьшаз аены.
Лажәакәа убас еипш ихоуцон –
Рацхьатәи амш инаркны...

Убас урт адакьакәа снырит,
Убас еипш сааныркылт сәахәа...
Убаскан аргама издырит
Ак шагу иапысто сцәахәа!..

1994

* * *

Тамшьаа рымәаду уаныжьлоуп,
Ушьтоуп гыгшәыгушәа ушьны.
Абрантә иухатәуп хәагәыжьла,
Шьтыхшьа умам – ухчааны...

Иузыркыда, иугэазырцхада
Абцъар ухэдацъал иахшыыз?
Абрахъ умѡакъа зырхада?
Гэнаха имоума узшыыз?

Удгъыл-гэакъа уатахызар?
Убра уафызар акрура?
Цшъаала уаб ионы уахызар?
Икалозма ас уцсра?

Ара акруцэызызма? Уаахъазма?
Абрака – Дгамшь апшахэа?..
Иубахъазма? Уталахъазма?
Ахыкэан уважъуп уеицхэа!

Тамшыи Кындыги рыбжьара
Ишьтоуп уашыцэа еикэагта...
Уаб иоуп укэызкъаз ушьара,
Сара сакэызма уага?

Удгъыл стэуп хэа сашьталама?
Сапырхагазма уган?
Идырааит уабгъы: схагахама?
Ушьра стыхымызт, исыкэган!

Угыл, ихэа, Амирецъиби,
Арахъ умѡакъа зырхаз?
Урцэымшэеит аламыси ахаки!
Уаб иоуп, дад, утазырхаз!..

Еибашьрала амѡа укэын,
Абцъар уацагылт – имчыз.
Ианухуаз иапшэымаз иакэын,
Гэнаха имоума узшыыз?

1994

АСАС ДЫРТААИТ ЛЕЧКӨАПАА...

(Иһаз-иһыз ахьтә)

Адцәкоуп: стол дук дырхиарцаз,
Иануп афицарцәа рнапы.
Асас-дахь икәшан итәарцаз –
Рәыргәеоны –
Иоылга ргәышпы...

Егьагым – икахауеит Акәа,
Аускәа акала итгәтәуп!..
Уажәыткәа арт ауаа зыргәакуа
Шыбжьоншәа еишәак рхиатәуп.

Адцәкоуп – иприт хиа-кәиа,
Абрагыцәа цеит еиханы.
Ак змоу хәа, иахьыкоу хәа бзиа –
Инхаз абырзен, аерманы...

Иртәлон, имцаа-пшаа, агәашәкәа,
Кәытцареи хәатреи еимыркәа.
Иткьон автомат-хы –
Ашәишәикәа –
Цакь-пакьуа ишьтәлон цәка...

Кәти-кәатеи кәакәас еилажьуп,
Ухацоуп ак рымак, ак хәа.
Ақабла амға ианыжьлоуп,
Цәахыхра ифаргоит ишьтхәа.

Рееибыта ашьар ирысит! –
Цәкьарас иркит, иһыртәа...
Ахәан ду, урт ран, рзытрысит,
Ирзыткьейт атәым-уаа – архәцәа!

...Асас дыртаит Лечкэацаа...

Аускэа ихъчароуп, аиеи!..

Шеви дадыруеит Европа,

Америка, убас адунеи!..

Икэыруеит, икыақьоит аинралцэа –

Ихацара-игэымшэара цышьо.

Дрылацшуеит ах иафицарцэа –

Ибла гызмалкэа цэкэныршьо.

Иагыагым, икахауеит Акэа,

Иарах: шэымшэан, ахахай!

Хгылоуп хашгылац абрака –

Қырттэыла заакэрылт –

Ианахиааи!..

Имцоу зегъ гычуп... Абрагыцэоуп,

Бахта-уаауп уи дызлатэоу –

Нак-аак еилатэахыуп, еилацэоуп,

Еилацэоуп, гэырџоуп иреатэоу!..

Арака ишытцхаахо ргэашыа,

Итазны ишыршэыло ашэы,

Асас ибналашыа, ицашыа

Ёа темоуп, уи савсуеит уажэы...

Иакэшэаз-ианиаз роуп изхэамтоу –

Кэти, кэатеи, шэишэии зыгхоз...

Уимоу, еикэхазаап ахэан ду! –

Имшэакэа зыхшара зыхьчоз!..

1994

ЦСОУ

Ғакала, ғакала уцәкәырца,
Ғакала уицыл Ацсны апа!
Иудыруеит арт амшқәа зыцсоу,
Мраташәара азиас-гәашә, Цсоу!

Ацсынтәыла, уҕеа, уҕаца,
Тынхеи-дыри урцыл, урыхъза!
Уашта итало изыхәа уразны
Угәашәәҕ, уапшәымаз, Ацсны!

Убирак шәыршәыруаз уара абра –
Имырҕашьо утоурых ахаҕра!..
Цсоу азиас, Кәбина апшахәа,
Ихазгәакьоу Нарт рашәакәа шәхәа.

Ғакала, ғакала уцәкәырца,
Ғакала уицыл Ацсны апа! –
Иудыруеит арт амшқәа зыцсоу,
Мраташәара азиас-гәашә Цсоу!

Ари адгъыл шьала икәабоуп,
Назаза изтәугъы дарбоуп!..
Ҳа ҳаканац икоуп иара –
Ҳаныршаз ишаз Ацсытра!

Ғакала, ғакала уцәкәырца,
Ғакала уицыл Ацсны апа!
Ахақәитреи ахьыцшымреи ирыцсоу
Мраташәара азиас-гәашә, Цсоу!

1994, Цсоу ахықәәҕ

АҢКҢА

Уртгы ашыарцэыра иацоуп,
Рыццышэ-саба иахьаху.
Уртгы ауаатэыоса ирфызоуп:
Иеикэхаз, итахаз, ихэу...

Изеитапуамызт, рыгерыззомызт,
Зегь насыцк-насыцк рызшан.
Ишгыло ицсуан, руасиат рызхэомызт,
Рымца ахара илашан.

Зны дара-дара еиҕахысуан,
Икэцон, еимаркуан абирак.
Ашта-гэара чалтны иахысуан,
Мцала итеибархон нак-аак.

Зных – баагэаратас еибахьчон,
Ак тахозар – ак еикэхон.
Анапѳахара хэымгаршьон,
Еибашьцэан –
Нак-аак еихэон!

Шакаѳ ускан еикэдырхада,
Ирыѳонашьуи ма шакаѳы!
Ахыцеыхакэа рѳатата,
Акан хышьтакэа рѳаѳѳы!..

Зкы –
Ѳеижэа нызкь ценцьыр хышэашэа! –
Зны зцэашы лашоз хара,
Рыбла тыхуп, иташэашэа,
Ѳымт ирдэылыпшуеит ацсра.

Уртгы ашыарцэыра иацоуп,
Рыццышэ-саба иахьаху.

Уртгы ауатэыоса ирфозоуп:
Иеикэхаз, итахаз, ихэу...

1994

СПАСПОРТ

*Паспорт мой сгорел когда-то
В буреломе русских бед.*

Г. Иванов

Икам уаха, паспорт ызит,
Ицеит илатахэаша цъара...
Даеакала сускэа еитасит,
Иазхаттам са схатара!..

Икам уаха стэыла дуггы,
Ахэда иахарцеит акэараг...
Адунеи амаакэа шакызггы
Ахсаала ианым, иргеит ианых!..

Спаспорт акэзар, Маиаковски
Зны ишцеихэеи абзырзы!..
Закэ хатырыз иакэыз, насггы
Ас ишцаталеи хланцы?!

Ус аипш ахьзарггы – исцэызит,
Ипшаа, ихьяага, игэынга!..
Сгэаф исгэамыпхаша цэырцит:
Шьта узустоу еилырга!

«Дабатаоу?»... «Уабатаоу?..»
«Дад, иабыкэу уахьынхо?..»
Схьяа ажэоан ахь инаоу?
Ус игэхьяан исзынхоу?

Зегь хасабзу ас аипш заа,
Зегь абас еикэыбганы...
Са сзахымсит Цсоу ахэаа,
Стакуп, сыонагьежьюеит сыоны...

Иахьей-уахей хақэитрак сахэоит,
(Ипцэоу зегь раамтақэа, рсаат?..)
Сазыпшуп уи амш: уааскыа хэа,
Исыт умцэыжэоақэа, апсаатэ!..

1994

92-ТЭИ АПХЫН...

...Апсынтэыла зегь гэыхны
Игарц ауп аға...
92-тэи апхын –
Акэа анхапха...

92-тэи апхын –
Атанккэа рыбжы...
Акэа хбираккэа аыхын –
Иахылон ашэшы...

Апсуа иапсуара инахан
Аға ила аены...
92-тэи апхын –
Апсны ша-шаны...

Аға иабашыра реықэын
Ғаоей цшахэей –
92-тэи апхын –
Шэнейбац рымхэей!..

92-тэи апхын –
Хашыцэа раара –

Аиааира-моа шытыхын –
Еикэхарц Адсынра!

Адхынра аеацэахт –
Адхара шытабеит...
Адсны зегь аеацсахт –
Икэцеит, ицэабеит...

Хаштра укэым ахаан,
Хацсы танацы,
92-тэи адхын –
Зака шыа, лагырзы...

1994

УЦА СОУП, КАБАРДА!

Сеибашьуан Акэа акалтае,
Сеибашьуан Адсназы!
Станархеит ага ихымта,
Сжуп абра шырцазы.

Сеибашуэан, с-Кабардатэуп,
Шьта ихароуп Кабарда...
Сганахь иамоу аратэуп,
Уаха ибом ионата.

Агэра згоит Акэа шырго,
Ишааиааиуа Адсынра!
Ех, ишэцэыззом игэнызго:
Уи сахьымзеит сара!

Ех, исыкэмызт, сахьымзеит! –
Аха сиюума абра –
О, сназароуп Егрынза,
Са саиааины апсра!..

Нас схынхэуеит џацхьа абрака,
Иахьыспырцыз жэацы...
Сжуп, аа, салацшуа Акэа,
Уи сымбацызт бзанцы!

Сыкэша-мыкэша цьанатуп,
Ашэапыцьяц ииацэоуп.
Урт ара – икабардатэуп,
Исызгэакьоу тахцэоуп.

Гэымста азиас – Баксануп,
Абар, ашьтыбжь ахьго.
Ари адгьыл са исануп,
Уи сазгылт агэра го!

Са седьгуп, сацсуоуп,
Сгэы мытрысыр сыхэтан.
Сани саби шэымцэуан,
Сара џажэихца сыртан...

Са стахеит Акэа акалтае,
Ишахатуп сдамра.
Уцшья-тыц харакыртае
Счацшьяоуп, Апсынра!

Искыз абцьар аргаман –
Апсны азыхэа иразны.
Сара пстазаарак сыман,
Уи ахтнысцеит Апсны!

Са сыржит Акэа акалтае,
Шьта узбом, Кабарда!
Укьыр-кьыр акабардае,
Уааи сымцарс ура еита!

Укьыр-кьыр, зегъ аныцэоу,
Нак унах апарда!..
Уара иудыруеит сгэы итымцэо –
Исырба с-Кабарда!

Уааи сахьыкоу утрысны,
Ахахаи хэа уткэа!
Хцап Ерцахэ ду хыхысны,
Уашхэамахэа хыхкэа!

Упры! – аохаа урыбжьала,
Сани саби ахьаху...
Сга уахь, аоада ухала! –
Уацгыл амза анаху!

Уааи, арашь, са сыпс-ажэцыс,
Агеи ашьхеи срыгга!
Аха ароуп са сахьеыжэцыз,
Оацхэа арака саага!

Са сыржит Акэа акалтае,
Уца соуп, Кабарда!
Укьыр-кьыр, акабардае,
Уааи сымтарс уара еита!..

1994

АТЛА ПСИРИРИ ПСИКЭА...

Гэымста ахыкэан шыаарцэыроуп,
Амца иалоуп Ацсынра.
Акэа, Акэа, Акэа хгароуп! –
Са сыхэны сышьтоуп абра!..

Уа ихэала, ихэала макъана...
Уа цхьака, цхьака, цхьака!..
Атла псирири психэана,
Атла псирири психэа...

Шэсыдымхалан, шэсыдымхалан,
Уахь ишэылшаша җакэа...
Сыхэра са саиааип схала –
Атла псирири псикэа...

Уа ихэала, ихэала макьана...
Уа пхьака, пхьака, пхьака!..
Атла псирири псикэана,
Атла псирири псикэа...

1994

О, УАРА АХЭАША, УАН!..

Гагра тагаланаз, Гагра тагаланаз...
Ашьыжь ианжэылоз уеибган...
Ахэылпаз салазит, ахэылпаз салазит,
О, уара, ахэаша, уан!

Гагратэи амшкэа, Гагратэи ацхкэа
Унаур рыцгылоит, нан!..
Гагратэи амҗакэа, Гагратэи ашьхақэа
Урт сара исыцыпсуеит, уан!

Алада шэацшь-лаша, алада шэацшь-лаша
Цсымран иузылашоит, уан!..
Шэнеибац хэа инеиуаз уашэахэ апырцалашт,
О, уара, ахэаша, уан!..

Гагратэи амшкэа, Гагратэи ацхкэа
Унаур рыцгылоит, нан!..
Гагратэи амҗакэа, Гагратэи ашьхақэа
Урт сара исыцыпсуеит, уан!

1994

ДХЫНХЭИТ АИБАШЬОЫ ИОНЫКА...

Враги сожгли родную хату...

М. Исаковски

Дхынхэит айбашьоы, ацыхэтэан,
Дхынхэит, дахылеит ионра.
Убас еипш лахьынцала иатэан:
Дхынхэит – ибом итаацэара...

Итадырхеит ицеи ипцэыси –
Ус шакэыз заагь иахахьан...
О, ажэоан ас узымацэыси?!
Зегь ас изурхьантеи, избан?

Кэыдры ацхае уа, иахьеиёахысуаз,
Иашьа зацэ далыргеит дыхэны:
Дхаран, димбеит ицсы анихьцуаз,
Иахьа иахаит еилырганы...

Абар, икажьуп еилацыххаа –
Ицкьоуп бзарбзан хыла ионы...
Ипшуп, аа, ауацьақ еитымха
Қьырмыт гэашьаха – изацэны.

Дахыст итэыла ахи-ацыхэеи,
Дахысит – Гагра иоаркны...
Фырхацарала Шромеи Акэеи
Агэыла-қэылао дтарханы,
Убас Егрынза дназаны!

Унха-унцы уажэшьта гэырѡада,
Ипшаа, урхыла рдамрақэа!..
Дхынхэит, аа, айбашьоы-тынхада,
Уара ихэшэтэы игэырѡақэа!

Дыѡонаца ахан-хьытэцара,
Унеи, игэы ахэрақэа ҕахаа!..

Унеи, инхаз иахь, зымацара...
Ацшалас,
Ахэрашэа изхэа!..

1994

ИЦШЬОУ АПСХА-ДГЬЫЛ, АПСЫНТЭЫЛА!

Ицшьоу апсха-дгьыл, Ацсынтэыла,
Зда хамам, хацс иацу Ацсынра!
Адунеи лаша ажэларкэа урыла
Унеила, имыроашьо ухаёра!

Шэнеибаци ахэрашэеи рыла
Уцеицэа узрыжэуан уара!
Унеиуан шыанца шыаёсала,
Ашыанцамоа иану Ацсынра!

Шеишыкэс унхара-мца мырцэа,
Уцьынцэаё уа ужэлар гьацоит!
Нарт-рыдгьыл ашыауардын-цеицэа
Ужэытэ бирак рыма цхэа ицоит!

Ухьышьтракэа урыла – гэыблыла,
Ухьыцшымреи ухақэитреи рыцкны,
Уашэаху аццо, хаилагыла,
Унеила, о, хаблагэ – Ацсны!

Ушэацшь рзыцхоз, Ацсынтэыла,
Мшын-нырцэ иагаз хараны!

Ицшьоу апсха-дгьыл, Ацснутэыла,
Зда хамам, хацс иацу Ацсынра!
Адунеи лаша ажэларкэа урыла
Унеила, имыроашьо ухаёра!

1994 – 1995

ИСЫЗХОИТ САРА АШӘАРАХ РЫШЬТА...

Сыжәжы сара абнае – ашыабыста абаоқәа ахьжу -
Абгыжәи анышәи иахьырцәах,
Ацшасра иахьаеу...
Исызхоит сара ашәарах рышьта –
Әазә ишьта стахзам,
Уахынлатәи ацшасра ацынхәрасгы –
Гәырәашәак хәатәзам!..

Исызхоит, ааи, убра, ихәыжжаза, абажә ацәашьы,
Ацсабара зырцәажәо, изырфыхо
Ацсаа рашәа, рыбжы...

Ахьаца рымахә гәыблыла,
Гәыблыла еихашьшы –
Срылаз, назагаь исымаз риатә-рышәшы...

Сыгәтыхакәа гәтыхак рзышьтуа ахәыцра саеуп,
Убрака, абжынц ахьышәтуа –
Сшәымжыргы уа сжуп!..

Ашьхара акалтае –
Аәааа дгыл тынч иахьыцшу,
Ашыабыста рзыжәырта ахьыкоу,
Ас алеира иахьаеу...

Уахь сахәоит, сеитахәоит,
Ус сара сгәы иатахуп –
Ашыабыста абаоқәа кәашза асаца ицәахуп.

Сыжәжы нас убрака, ашыабыста аганае цьара,
Уи абаоқәа уака иахьыцәоу,
Иахьамоу адамра...

Исызхоит сара ашәарах рышьта...

1994

ДЫРМИТ ИБАКАҒЫ

Шәақь мцала дуабашьуан,
Их-тыцқәа уныцга:
Дагьыцхауан, дагьымлашьуан
Иаргамаһаз аға.

Дырмит, иуанарьжьюамызт:
«Абри соуп сара!..»
Уцшын абра, уейтацуамызт,
Уацеин Апсынра!

Уцынцәа хы иацәыхьчамызт,
Иҕыхуп уцламхәа.
Ирзымшьит, шыышьяк амамызт –
Ицәажәоит уцәахәа:

«Рееишьак аушт ссахьагы,
Исхьяам уи сара.
Икоуп сыдгьыл, санбангьы,
Икоуп схәыштаара!

Хусқәа хырыз хапхьяка,
Сыхаара, Апсынра!..» –
Изеибашьуаз аһахә-бака
Ицәажәт абас абра!..

1994

ТКӘАРЧАЛ

Шәарахцас, ахра иаҕаһаз,
Акыр укҕарцалт иуағаз...
Аһа атанкқәа реиха-сал
Уацгьылт – иаанукылеит, Ткәарчал!

Дарбан ас угәы зыргәгәаз? –
Инапы намзартә еипш иуағаз:

Ткэарчал – ирзымгаз абаа-тзы!
Уара, Адсны-шьхақэа ркэылзы!

Мраташэара, нхыц-аахыц –
Унапы кылугон аихац,
Иааира-зрыжэыртан уеихон,
Еиқэхашы аныкамыз уеиқэхон!

Цсымыштыгак узаауан,
Арахь сацбанк асы узауан!..
Иухылон хыхь ага ицсаатэ,
Гэаныла ицхязон усаат...

Абзарбзан хыцсыхақэа, «Акырцх» –
Ишьаартцэыран умыш-уцх:
Аха, уфырхацамыз, уеиқэхон,
Иааира-зрыжэыртан уеихон!

Ианалшоз – абцар узаауан,
Уи ала уцеицэа еибашьюан, –
Абцарла ианақэлаз Адсынра
Абцарда игылаз уоуп уара!..

Шэарахцас, ахра иаёахаз
Акыр укэарцалт иуагаз:
Уизымгеит, уразкымса хэшад,
Ткэарчал, о, адсуаа р-Ленинград!

Уацгылт – атанкқэа реиха-сал,
Ахаца ихаца дггыл, Ткэарчал!

1994

* * *

Аацын-моасоы аныстаа
Ацэкэырц салан ахраны.
Аха ицеит, ибжызит заа
Еимгеимцаратэ шэахэаны.

Азын акэзар, ахьта-такэажэ –
Излааиз амѡакэа шэахауп...
Ицом, имѡасуам нак, иныкэыршэ,
Уи асышлараѣ сшыахауп!..

1994

АЦСУА ЖӘЕИНРААЛА

Иахьакэым, иацакэым уашта сантала,
Ускан шыжын: хэылцазынза сцахэа!..
Суцуп наза, ацсуа жәеинраала,
Саныкамгы суцуп, Дырмит ицэахэа!

Иеицын, еишътанеиуан гэыргъареи-гэакреи,
Иеицын, еицыршэомызт, –
Рышьхэакэа еивцан.
Еиѣыхон-еицэажэон агэыгреи агэ-ахэреи,
Сцахэа, урт ргәеисра ахсаала унцан.

Упра уанѡахоз – зегъ гэазырхаган,
Истэын, инеиужьны, геи-шьхеи рыцшахэа.
Зны Пушкин имузахъ умѡакэа наган,
Ухнахуан, иеитоугон агени ицэахэа!

Ушьамх-арсны укьакьо агэыбзыгра уцэтэымын,
Уацшымызт, уаркымызт мчы змаз рратын.
Ургомызт, умцарсны, ацшасракэа урыман,
Енагъ усызгэакьан,
Сызлаказ уатэын!

Снумыжыт, сцахэа, снумыжыт са схала,
Скьыз-кьызуа сангылаз, еиматэаны:
Зны саб уихагылан, зны сан улхагылан,
Рѣыцшылара еицакуа ианысцырцуаз аены.

Сыпсадгьыл, сыпсықара, амца анацрала,
Абцар ианазбуаз алахынца –
Амца уцран, уеицақуан лагырзыла,
Нхыц уашыцаа ахьеизаз унеиит шыжьжа!

Уахь ирызнуогон агэакра-гэырфажэа,
Агэакра-гэырфажэа: ужэлар штахо.
Еибгам, са сцэахэа, зны еибгаз умцэыжэоа:
Ифыхуп, ифгэыхаауп убжа анупхо!..

Иудыруаз, иудыруаз, сцэахэа, иара убасгьы,
Уахазны сургэакуеит, иулшаз кэыншыа.
Акоуп уи ацыхэала исхэо: иауазтгьы
Оынфажэантэ еигзар стахын сара сцаа!

Малгьы смырхаит, сышгарыцгьы сгаруп,
Уажэтэи ацбармыкыагь исзалам акгьы!
Аха исхэом: сахьгылоу зы-ггароуп,
Сахьгылоу лашоуп, улашаз сцэахэагьы!

Иахьакэым, иацакэым уашта сантала,
Ускан шыжьжын: хэылпазынза сцахэа!
Суцуп назаа, ацсуа жэеинраала,
Санькамгьы суцуп, Дырмит ицэахэа!

1955 – 1995

РУШЬБЕИ УАХЬ

Шыжь-шара иацгылт уашэакэа, Рушьбеи,
Мшызха ирызхаит, кэапа-қаа иреаоит.
Еикэытхашья шырмоуа ани-цеи
Ацсны иатэуп, Ацсны агэаца итаоит!

Иац акэын уааира, угылара-уфара! –
Усаранць-цахэа зкыпцхьызгьы са сакэын!..

Таифи сареи ухайтбын уара,
Таиф, цсра зкэым, хабжьара дгэыбжьанытэын.

Уи иашэакэа – абицаракэа ирзынхоит,
Ирзымшыит, мап, апыкхэа инаргэйдпа!
Уаргъа ҕыхзар – уармара гэгэахоит,
Рушьбеи, сашъа, Таиф изымхэаз ацца!

Икам хназыдгылаша идамра!..
Аха ара ҕа цабырггы хэатэыми:
Иахдыруеит ибао амоуп Адсныра,
Иашэа зтэу уи ибаогы атэыми!..

Хэашъак амам Адсны агэырѳатэы,
Шъаза-гэаза згым аиааира акынза.
Рушьбеи, цэахышъа змам уара ухэатэы
Иеицхьбаз, хыла ишъу уи иашэа иацца!

Ухалагъ уакэым, уи хаҕыз зеггы,
Изнышэатэым наунагза ханымшэа.
Аха ушка схы сырхоит уеизггы,
Усеитцуп, иумаздоит сгэырѳажэа!

Усаранць-цэахэакэа зцало хьантахоит,
Уара уагэылсит мца иалагылаз рымца.
Уаргъа ҕыхзар – уармара гэгэахоит,
Рушьбеи, сашъа, Таиф изымхэаз ацца!

1995

ЗЕГЪ РЫМРА, РЫЦКЫ!..

Апсынтэыла, Апсынтэыла, зегъ рымра, рыцкы!
Уара ушахзыцхо иахзыцхом ҕа мракы!
Ға тэылак, ҕа цсадгылк ха хзыхэа иацзам,
Иуеигъахшэо дгыл-тыц ахсаала ианзам!

Иухтысхьоу, узхысхьоу – измам тыхэапцэа...
Урбоит Анцэа дшырбо уцеицэа-уцацэа!
Ирбоит ухақәитрагь убас ицшыаны:
Абаашкэа ирыоныргон ашыарџаш каршны.

Апсынтэыла, Апсынтэыла, зегь рымра, рыцкы!
Уара ушахзыпхо иахзыпхом еамракы.

Урыщуп, назаза, ес-ииуа, ес-ипсуа,
Абицарақэа инаргоит убирак шыыр-шыыруа,
Адунеи ду ханыз, адунеи шанацы!
Хапсуара, хгәеисра, псрақәмыз бзанцы!

Жәоахырлагь унагоуп – ухышытра рацәоуп:
Нарт-рашәа еицызхәо абшытрак иапацәоуп,
Урт уецәахә рылоуп – ецәацаан еицуп!
Апсны-дгбыл, зегь хан – анцас уразуп!

Хашәакэа рашәа, зегь рымра, рыцкы!
Уара ушахзыпхо иахзыпхом еа мракы!..

1995

* * *

– Хцыза, о, хцыза,
Хабоугои, хабоугои?
– Аиааирахь, назаза
Аиааира хатнамгои!

– Хцыза, о, хцыза,
Ишом, илашыцароуп...
– Аиааирахь, аоыза,
Аиааира иаршароуп!

– Хцыза, о, хцыза,
Ипшаа еикәырхагак!
– Уағал аға имца,
Ахьатра тархагоуп!..

1995

СУХЭОИТ, АГЭЫЦЬБАРА, ЕЛЬЦИН!..

Иахъзуп хазцыло ахэашыкэс –
Ашыкэс ртэуп ахэакэа!..
Ас еипш хацылоума ашыкэс?
Сыгэтыхакэа шэхэа, сцэхэакэа!..

Ех, Адсынтэыла-тынхада,
Учеицьыка-гэшэкэа аркуп:
Цсоу еионашеит аблокада,
Харт зегь абрака хтакуп.

Исхэом, мап, иахыркъан ма иаџцан,
Исхэом иара убасгы иагъны...
Сгэалакэа уасхэароуп, Ельцин,
Иухаштит ишыкоу Адсны!..

Сухэоит, агэыцьбара, Ельцин,
Сухэоит, агэшэкэа аарты! –
Уаха абас хаумыргэамцын,
Сухэоит, ихат абылтэы!..

Абан, илызтам уи блак ада
Аурыс пхэыс ацхаџ дышэуеит...
Дареицьит иапу аблокада,
Изыззозей? – ухъз лшэиуеит!

Сухэоит, ихарпсах апара,
Сухэоит, ихат ашыакар...
Лари ма атыркэ динара
Еицлабуеит абрака, абар!..

Уикэац Шевардназе, уизымцаан,
Уикэац уи ахыш-аласба:
Еиғышьоит указарц уқэзаан,
Уижьоит-уикадэоит лабџаба!

Бзантык ибарым уажэшьта Акэа,
Уаха адунеи изжыарым!
Уикэац, дад, уицырц уи аракэа,
Ишьта дыохла дгъежырым!

Уркэац ачеченцэа-аваинахцэа,
Уркэац нак, рхақэитра рызныжъ...
Иудыруеит, уамоуп рныха –
Ижэла гэыроала хрыжъ-хрыжъ!..

Александр Актэии Қыалашы
Еидырцеит Урыстэылеи Ацсни...
Уажэ иуреиаз ашэи-қашы
Цсоуае изсоит уахи-ени...

Иугэацхом арт исхэақэо, идыруп,
Инаушьтуам умцын, таны...
Зны иухэазае укоуп, уцыруп,
Зны иухэаз ареицъит Ацсны!..

Цхьака, Ацсынтэыла, Ацснимцабз,
Умоае иухысхьои шака!..
Имоасып, иаххысып ахэашықэс,
Цхьака, о, Ацсны-млашь, цхьака!

1995

АЦШЗАРА

Ацшзара ажэлар ахзызон,
Иахзызон, гэхьаас иркын.
Абла иацэыхьчан, итазын:
Гэында-цшза абааш дыонакын!..

1996

УФАТӘИ АЦАРАҚӘА

Аида

Зынран. Ахәышәтәыртаә. Сышьтан сыпканы.
Апсцәаха дааигәан, иааигәамызт Апсны, –
Уахь сцозу, сыргозу идыррын анцәа,
Зны срыцын аратәкәа, зны срылан апсцәа.

Са сеипш иахьа ипырказ сганахь ишьтан,
Арака ханеикәха, апалатахь уажәшьтан...

Уаҕеимшхара усуп Уфатәи ианар!
Абагыр-цар апенцъыр иазыоуеит, абар, –
Уажәы-уажә ицәыркьон, ишхәыцыз, цхыбжьон,
Рымцәыжәоа, ргәышц ҕеижькәа асаркьа ианцон! –
Цхарак, лашарак иашьта иаауан,
Рытра изтагыломызт,
Илахәуан, илахәуан...

Урт зыцәом, са сзыцәом, апц шазом,
Ахьта аеазом, ахьаа аеазом!

Сшоуреи атааи рылшара еипшыи:
Сшоура –
Оынҕажәа ахьхәхәара иаҕын...
Ахьтеи ахьааи ржәылара чха,
Издыруадаз хауа игәакуаз еиха!..

Аха урт ракәын схьаа зыртәоз! –
Антыцтәи цстазаарак азбахә зхәоз...
Антыцтәи цстазаарак! Еех, иахауеи, –
Урт рыла салахәын ари адунеи!

Апсцәаха цьа дсыпхьон,
Урт сыцхьон, арахь...

Сыпсадгьылтэи амѡахь,
Ацхарахь, мрак ахь!..

Уфатэи ацарақэа!.. Итабуп, итабуп,
Асаркѡа хьшэашэаҕны шэсахьа сзануп –
Ацсѡазаара иатэны, гыҕрала итэны,
Жѡангэашэпхьара шэеиуаны, ажѡан шэатэны!

1996, Уфа

* * *

Абга абга иазцааит,
Бга бызшэала ус:
«О, сашьа, саҕамзааит,
Уанбацои ашьха?» –
Атакс –
Ихэытыот абнаршэыра
Абас ала ибгаццо:
– Уара уанцо сыздырам,
Са сцоит ауасақэа анцо!..

1996

АМШӘ АЦЫХӘА ЗКЪАҢУ

Амшә алымха дуун,
Аеада алымха иаѡызан.
Амшәаз ипатуун:
Лымхак аура – ѡыза!..

Ацхажь рацхѡа ианнаргоз
Рацѡак иазыразымхеит:
Ахьшьцѡа алымха ишахоз –
Ирымпыцаццѡан икѡаҕхеит!..

Аха ацха хаамыз,
Ахыцра атахымхеит...
Ацыхэа кны ишахоз,
Убрыгь аадцэан икьаехеит!..

1996

* * *

Барей сарей хагагакэа еилан,
Еиванеиуан, инеихыс-ааихысуан...
Са сыгага –
Икахэхэа инеиуаз цлан,
Ба быгага –
Карманы иахысуан...

Схэыцра-фыха дэыкэлеит ицытлан,
Апстазаара шытракэлан асарееиларц...
Ибгэалашэоума: хагагакэа еилан,
Урт еилоушэа збоит макьана ишеилац!..

1996

АЖЭЦАРАҚӘА АХЫЛОМ АҚБАҚТА...

Ажэцарақэа еицыхынхэит еиҫа,
Аха урт ахымлеит ақбақта!..

Зақа хыбра гылои ибылны,
Рпенцьыр ҫыхны, рышәкэа ҫыжәжэаны.

Зақа барҫа – рылахькэа еикэны,
Зақа мардуан ҫамкэа иҫхэаны!

Зақа шта цшза – аҳэиира иағаны,
Аанда-сында ыкамкэа ирбғаны...

Ирзеилымкааит иҕалаз закэу...
Ажэцарақэа роуп уажэ злахь еикэу:

Иҕам тыцх инрыжыыз рытрақэа,
Иахым тыцх ирцылоз ахэычқэа...

Алоацэ леиуам, ахэыштаара лашом,
Амхурстаҕы ак ларцом, иеом...

Цстазаарала апшэма дахьахым,
Ажэцарақэа пхьартас иртахым...

Ихынхэит ажэцарақэа еита,
Аха реадрымкылеит аҕацта!..

1996

АХТНЫҚАЛАҚЫАҒ АҚӘА...

Ахтнықалақьағ, Ақәа,
Дынхоит абас азэы...
Сихцэажэоит сажэа еицыхуа,
Сахцэажэоит ихэыжэцэы!..

Дыцшқам уажэшьта, ианбыкэу
Ғакала дзыхьзара?
Абар, еидарас икэу:
Ағымтра, апс-зара...

Ғакэыцып уи дпоету,
Дпарауаоу абра.
Уи акэым харас иду –
Иускэа зғакэара.

Ғакэыцып матурасғы
Дахьөеихьоу ахэара!

Аха, абар, ажэасгы
Изцэыргатэу абра:

Цара-дырра игым,
Имцагь ус еикэуп...
Игэартахеит, изныкым...
Ех, игыу даеакуп!

Игыу аз ыцныхэа
Итатэым хэатэу?
Уимеигэыгын азэысхэа –
Азэысхэа дахышьатэу!

Ишпасхэари, нас, уаха,
Ихэом, ааи, ихэатэу.
Уи ауп, ааи, имоу гэнахас:
Изыхьчом ихьчатэу!

Ихэатэым дафуп, ихитуам,
Ихэатэыцэжьоу анхэатэу.
Ма дтэоуп, ус, алафитуам,
Ирзеилкаауам дызтэу.

Дызтэу – апша ахьасуа,
Иахьалнадо аган.
Дызтэу – изырмацэысуа,
Иахьыманшэалоу апан...

Диит абас... Ишызны
Ари дагоит, иахбоит.
Илоуп уи барбацны,
Уажэы-уажэ деилнахэоит!..

Знымзар зны изтымкьеит
Иабцъар ажэаны!
Иамуит, уаха изымкьеит
Иахэа ытцааны!

Егъыс, нас, ибаргәузеи?
Имѡақәагъ шәахау?
Ицеипш зыгәнигарызеи?
Ма уи ала ирхау?..

Ахтнықалақбағ, Акәа,
Дынхоит абас азәы...
Дынхоит ахаца-рақәа,
Ус икоуп ихәыжәцәы!..

1996

АМШАЦТӘИ АМѡА

*1996 шықәсәстәи амшац ауха иришьыз
сашьа Ровик Лашәриа ихъзынѡыланы*

Нак унаскъа, амшацымза,
Нак унаскъа, амшацы!..
Иудыруаз, уи аахыс знымзар
Укәтағъ қацшь ахъымсыц снапы...

Бзиала, сныхәақәа рныхәа!
Иреигъасшьоз уакәын, цаны, –
Шьта уаха ухынхәуам сара сзыхәа
Сгәахәара уцны, сузхьны...

Акәанза снага, снаскъага,
Амшац ауха, сашьа,
Аѡныка ухынхәуан, сгәазырхага,
Назаза хаипырцуам хәа ишьа!..

Ишпамбей, о, ускан са сыбла,
Ишпанхеи са сзы имазаны:
Уашта, уѡны-угәара, ухабла
Бзиала шроухәоз аены?!

Акэанза снага, снаскбага,
Ушьтахька заа ухынхэит...
Мшацымза – мшаптэи амрахэага
Умазакэа уиетэ аахэит:

Исахэзеи, узыкэшэзеи, о, амѡан?
Умѡа иацгылада абас?
Исахэ, о, иаххылацшу ажѡан,
Исахэ, о, сашьа дзыхдыркьаз?

Гыгшэыграла абас еицш изилгаз?
Изахада иуасиат, хэылпазы?
(Ирбеит имашьынажэ, ирзымгаз,
Ирбеит уи ицсыбаѡ хазы...)

Адгьыл иадыруан ицхзаша,
Иуаѡра, иашта, ионра!..
Дазгылан уи ижэлар риаша –
Амца анацраз Адсынра!..

Исахэ, Адсынтэыла, уабаци?
Ирутама амѡа архэцэа?
Ас нарха хауама, хмыззои? –
Азэазэала хцеицэа нырцэа!..

Сашьа, о, сашьа, ха хаицырцит,
Уцашьа смырдыркэа зынза...
Ѳакала са схы сазурхэыцит,
Сцеицш сазынужьит сзацэза.

Успырцуан, назаза умѡасуан,
Ус уразкымѡа ианын:
Амшаптэи амѡа уахысуан,
Амшаптэи амѡа уанын!..

...Акэтагь капшыкэа ыкэгылоуп аишэа,
Ирыцыжж инеиуеит ашья...
Шьала саргь уака сыршэызшэа,
Шьала скэабоуми, сашья!

1996

ИБАРГӘУЗЕИ!..

Ибаргәузеи, зөыра зкышкэса ахыцуа,
Нбанк убрака бзантык измыпсахыц!
Зтоурых хтыскэа уаха акбаад ианымцуа,
Игыло абицара рыбга еитнахырц.

Ибаргәузеи, зани заби рыхызкэа
Уи аоырае аханатэ изпыло!
Идгбыл гэакба ашьхакэа, азыхькэа
Дырцэымоашьо рышьта-мтакэа ирхыло!

Ибаргәузеи, жэытэ оыра иахзызо,
Аханатэгыи уи зтоурых иагэапшыу!
Иахья уи ала ашэа ыыц апызцо
Цстазааран изныруа дара злеипшыу!

Ибаргәузеи, ауриа, збызшэала,
Жэа-уасиатк ахахэ ианылаз иацхьо,
Амоа икэу забацэа рдоухала,
Урт анцан азкышыкэсакэа рацхья!..

Исыоуеит ари кэыпсычхарала –
Хьаакэак сара сгэатца итыхоит.
Аха уи акэым, иказ шыказ ала:
Уажэ, абар, Маштоц уеапхья схырхэоит!

Еикэырхаган Ермантэылаз уанбан,
Убри ауми иара ахэра ғазхэо!..
Скэыпсычхара иамазкуагыи дарбан?
Ацла гэаоа хтыцит хэа акэым исхэо!

Ибаргәузеи, зәыра зкышықәса ахытүа! –
Нбанак убрака бзанцык изымпсахыц!
Зтоурых хтысқәа уаха ақбаад ианымтүа,
Игыло абицара рыбга еитнахырц!

Иаухәарызеи, зәыра иацәыбнало,
Аены шыыбжьон ахәа уи иагрызшыуа,
Иаухәарызеи, дадхеит, газарала,
Әа бызшәак наунагза зәацызшыуа!..

Хажәа-хдырра ала-мала ушьтамбан,
Унапы уәахо: азы сыцабоит хәа!..
Анцәа сихәоит: указ ацсуа Ианбан,
Иназааит сгәахәара, са сныхәа!

Анцәа сихәоит: укамлан ушәартан,
Адунеигыи хырыз уара узыхәа!
Анцәа сихәоит: указ ацсуа Ианбан,
Ацсуа игәы-ицсы, идунеи еиҥахәа!..

Ибаргәузеи, зәыра зкышықәса ахытүа,
Иахьей-уахей уи аказаара иахызо!..

1996

АКӘА АНЫХӘАШӘА

Хәкалақь бырлаш, хәдсадгьыл Ацсны,
Ицшьоу лашарбаган шәеицыкоуп хгәакны!
Моак ауп, лахьынцак ауп: Акәа – Ацсны,
Иеизыршаз, иеибахьчаз Акәа – Ацсны!

Хашьхәкәа ирдыруеит иухытүа уара,
Ухьз ажәытәангыи инаоухьан хара!..
Уан Диаскуриа цхызла улбоит,
Ацкәырцкәа рыцака лныхәабжь гоит!..

Аќәә, – Ацсынтәыла абираќ зхаку,
Мшын нырцә иагазгы мрацас ирзаку! –
Иуцуп нырхаган Ацсны-жәлар рылша,
Уццышә уагәылтны җапхә улаша!

Хақалақь бырлаш, ҳақсадгьыл Ацсны,
Ипшьюу лашарбаган шәеицыкоуп хгәакны!
Моак ауп, лахьынтцак ауп: Аќәә – Ацсны,
Иеизыршаз, иеибахьчаз Аќәә – Ацсны!

Аќәә, хамшын-гәашә, ужәҗан лашаз,
Ушлара иамакуа угылаз, уғаз!
Ацсуа дызынсуаз уанысит уара,
Ацсуа итаарых, ацсуа иахтынра!..

Хақалақь шкәакәә, ҳақсадгьыл Ацсны,
Ипшьюу лашарбаган шәеицыкоуп хгәакны!
Моак ауп, лахьынтцак ауп: Аќәә – Ацсны,
Иеизыршаз, иеибахьчаз Аќәә – Ацсны!

Шәынарха, шәынасың нагаз хара,
Шьардаамта шәымаз Аќәә – Ацсынра!

1996

АҒБА – АҒБА АҒОН

Ағба – ағба агон,
Иақәын еихырсса...
Уажә Стампылқа ицон –
Илцуан ахә-ацса...

Ахара изсон
Иарггы абас еипш зны –
Амҗа ылга иагон
Ацәқәырц рыгәтаны...

Егъырт ирыцнагон,
Егъырт зегъ анажәуаз...
Абыжь гәаҭа аргон –
Иандәықәлоз, ианаауаз...

Урт ашықәсқәа наскьоуп, –
Иапылом иҭаха...
Уажә, абар, еихоуп,
Иртиуа аиха!..

Ех, сгәы санаргон,
Схәыцрақәа рцысы:
Аҭба – аҭба агон,
Дшиго абза – аҭсы!..

1997

АБАХӘУАҚӘА

Исхаштны икалом уи бзанцы –
Бахәуала сыруан азы,
Аарла еихго сшәәқәа,
Исцәахуан нас абнаә сыекәа,
Хәылпазынза...
Хәылпазы,
Ҫаҭхәа сыруан бахәуала азы.

Чеиҭыхра,
Хьакәшәара,
Быцаҭара, –
Ласы-ласс аз-нырцәка
Сандәықәлоз сара
Сбахәуакәа исзыруан тахра...

Уажә уа, уи атыцаә,
Ацха ду хуп.

Ашэапыцацгы хшыауп,
Аз итоугы хэычуп.

Ацха ду авара,
Иахыбартам азэгы,
Сбахэуакэа цэахуп иахьагы.

Ицэахуп –
Бардра дук агэанза,
Ахахэкэа ихыркэакэаз ршыапоукэа цэгэыхаа,
Ишшэыр-шшэырза.

Убра, алапанкэа рзааигэа цъара,
Ицэахуп са схэычра,
Скэыцшра-сэара...

Ицэахуп –
Аз иазымгаз сшыафакэа...
Ицэахуп уа сбахэуакэа –
Срасаекэа...

Са сыдагы уафцык ибазом,
Иажэзом,
Ибаазом...

1997

САБ

Ихигон имшкэа саб амхыртафы,
Сара акъаадкэа рдунеи-рахтынрафы...

Иахьей-уахей икын иара аеага,
Иахьей-уахей самадоуп са соыга.

Хазлеипшымы арбан? Хыцыагы ханхацэоуп,
Хыцыагы аашыара хагацэоуп,
Ахандеира, акъаад ус харцацэоуп!..

1997

ИМФАСИТ АШЫҚӘСҚӘА ЖӘПАКЫ...

О, смуза, сукәыхшоуп, ихәа,
Гәбылралоуп уаныстаа...
Иаңеипшу исатәаушьо сцәахәа? –
Избоит ахахәцәфы иңабаа!..

Ғакы сағым, ғакы сазшам,
Уара азәк уоуп сызмадоу, истаау.
Сдунеигғы ыңыара еиөшам,
Иарбан уара уда исхәау?..

Итцаа апстазаара ыт-ыт,
Ихәыштәы, иеибыт, еинраала!
Аиашеи апшзареи уерыт,
Уерыта пстазааратә мөала!

Апсуа мчы-шьтыбжыкәа ршьацхәа
Ургәылс Баграт еипштәкәа, лыпхала!
Убас иаңызааит уцәахәа –
Иағамхо, ирыцааиуа мариала!..

Имфасит ашықәсқәа жәпакы,
Акы-оба ракәым – жәашықәсала...
Хьи-мали сазоу еизакы?
Урт рышьта анны ижәбоу сыхсаала?!

Уара уанааиуа хәа сцаауам,
Избоушәагъ сыказам ңабаак!..
Аха усғы сгәы иауам,
Исыцроуп сызмырцәо гәтыха-хәаак.

О, смуза, сукәыхшоуп, ихәа, –
Гәбылралоуп уыштаа...
Иаңеипшу исатәоушьо ацәахәа? –
Избоит ахахәцәфы иңабаа!

Уахазны уааины сааурцшыр –
Оацхъа срылоуп къаади нбани...
Имоасхъоу сымѡа сазыцшыр:
Иапупаз, иухээз иркапани?!

1997

* * *

Сан рыцха дхалан ашышьыхэа,
Жэлариуаак хзыхэа данны.
Исмахаит игэнырхагаз лыбжьы хэа,
Ирхыѡуа ха хашта, хаѡны.

Дхахъзон лара харт зегъ ашышьыхэа,
Имариоума, ааѡык урыхъза!
Ихацын ашышьыхэа уи лныхэа,
Уи лажэагъ, ашышьыхэа, игэыкза...

Уи дыкам, дымѡасит ашышьыхэа,
Иѣымтуа ицшуп лдамра.
Мышкызны, ба боуп са сцэашы хэа
Цшъаала снаиап саргъ убра...

1997

АЖӘЕИЦШЬ

Абна илоу рах, са сах,
Ушка схы рханы,
Сумцаныхэон, снапкъа рах,
Ушэарах сазхъны!

Ушьхеи, убнеи, узиақәеи
Сыртаауан ссасны.

Ушәарахи сцәхәакәеи
Сырхыпшуан еицны...

Схалон ухракәа ргәаны –
Суашьапкуан еиҭа.
Исхызгон схала, цхагәаны,
Убнакәа рыгәта!

Сарҕыхон упхацәа рыбжы...
Уахылапшуан сыхҕа.
Сацхьа ицуркьон шыжы
Ахраҕ аб, аеа.

Ирылан урт сара сыхәтак –
Ус жәйтә-натә иапуп...
Сашәеи сгәыргәеи – урт ртак:
Ажәеипшьаа, иҭабуп!

О, са сукәхшоуп, Ажәеипшь,
Кыр хайцын хара...
Җапхьа уашәеи сашәеи сзеипшь,
Усхылапш җапхьа абра!

Исымоуп хәылпазтәи хәатәкәак –
Исацәажәоит ршәапшь...
Җапхьа сбарцаҕ тәыҗақәак,
Иаххылапшу, Ажәеипшь!

1997

* * *

Схынхәит шәа шәышка, сцәхәакәа,
Хайкәган шәареи сареи аамтала.
Иутааит амра ашәахәакәа,
Схынхәит уа ушка, сажәеинраала!

Зны са сахьхалаз харакын,
Акырцх ауан, ацшақәа еиҕасуан,

Уа ацъныш ахэа ццышэ икын,
Уахи-ени ажэоан иармацэысуан...

Игэгэан, кыр рылан смахэсақэа –
Исықэыркуамызт уақа атыцқэа...
Схынхэит шэа шэышка, сцэахэақэа,
Схынхэит, иснызаргы ах-тыцқэа!..

1997

* * *

Өынла ахэыцха цқыа ҳахьзом –
Уеазукиргы иаузом:
Адунеи хэґа-хэґа еиошоуп,
Ацх – ахэыцразыхэа ишоуп!

Нак иабыкэу? Нак – иаба?..
Ацх, ухэаақэа сырба?!
Ужэоан ас еицш саназгэақ,
Иаауртыр, нас, икоу нак?!

Иутэу соуми – сыгэра угар?
Итаузуа-иузо еилсыргар? –
Ихэатэымзар – исхэарым,
Ицаатэымзаргы – сцаарым!..

Ужэоан сахьа лаша кэцоуп,
Ецэа нбанла ак анцоуп –
Цьара акыкоуп, ак апцоуп,
Аха ґутуам, илашьцоуп!..

Адунеи сгэаґы еиошоуп,
Ацх – ахэыцразыхэа ишоуп!..

1997

АЦГӘЫ АХЫБРА ИҚӘЛА ИЦОН...

Русь моя! Рождаемость низка...

Ст. Куняев

Хаштра зқәым ажәоуп иахъанза,
Ирхәоит акәым – агәра ргон:
Агаѣантәи ашьхаранза
Ацгә ахыбра иқәла ицон...

Исахә, сукәыхшоуп, ажәытә баа,
Урт рымехак, рышьтра ахъаху? –
Шеишықәс рылашьцара иалбаа,
Шеишықәс рыцахь итәаху!

Иарбан зеилыееоу ирхытәа?
Урт ахыбрақәа зызхәаз?
Жәала ақәаб зыршуаз ахацәа
Исахә ражәабжьқәа зыххәааз?

Ицәырга, адауапшь рылшара,
Иаѣагылаз акәылзы...
Изыргылоз ацан-гәара,
Изыргылоз абаа-тзы...

Иарбан урту ас иахзасыз?
Адунеи ацшыганк хша-шаны?
Ишәхәа, ашықәсқәа имѣасыз,
Рымзыз-рымаза цшааны.

Ихәа, ажәытә баа, Апсынтәыла,
Апсха ихаан ишынхоз...
Зегъы урылыхәхәо уангылаз,
Иѣаз ракәэазма итахоз?..

Ех, игәхъаага зегъ рыла,
Ирѣых ушьыжь, уѣара!..

Дшэоит иуцлар хэа агэыла,
Даеуп удгыыл атжаара...

О, ирхаштуама иахъанза,
Ирхэон акэым – агэра ргон:
Агафэнтэи ашьхаранза
Ацгэ ахыбра икэла ицон!..

1997

* * *

Ус сышнеиуаз снадгылоит нышэынтрак цъара,
Изтэыда, изнышэынтрада? Абар, сара сдамра!

Хахэ хъантак схагылоуп, шыра кьафк ануп –
Саниз ашыкэс акэхап, саныцсыз – тацэуп...

Исазхэарыда, схэыцуеит, сахьыкоу, сахьарбоу...
Ус, абар, саафыхеит: ицхызу, илабфеабоу?!

1997

СЫХТЫРЦА

Геи-шьхеи рыжэоанаф уиит,
Рымцэыжэоа шлакэа рца!
Шэхылцак цэырцит – шэынтэ иажэит,
Уажэрыма сыхтырца!

Ххьа рахэыцла ухиоуп, укэцоуп,
Уцшзоуп, уцхоуп уара.
Апсуа игэахэараз уапцоуп,
Уанаалоит ихафэра!

Зака цаа, зака хтыс,
Фыжэлара, хэатэы...
Уара абас еипш узахыз
Улбартан харантэы!

Ахеа еипш ианнеиуаз сеы –
Сузгэдуун еихагы.
Уанысхысхуаз апсрағы –
Уцъабон уаргы.

Сыхэра азыхэа уёахэафын –
Схъаа самырго.
Дасазных – ушэацъхэафын,
Хмыч хэаша дгэынго!..

Иуатэоу ажэа сызхэарым...
Ма дарбан изхэара?
Са сажэуеит, уара уажэрым –
Иажэраха Апсынра!

1998

АЦСУА ЗГАБЦӘА

Азэгы икынтэи ишэйдмызт шэеибашы хэа,
Абцъар шытыхны шэнеи, ага дышэшы хэа...

Еитахэашъа змам акы шэыхнахит:
Шэеимаа ласкэа магэла ишэыпсахит!..

Таца матэан уака шэбымба-кьаёкэа,
Ахарантэи игэеитон ага урткэа!

Шэеиха-хылцеи ишэкыз автомати,
Дызыпшымыз шэгэымшэареи шэзанаати!..

Мап, ацэышэкиит аапсара – ацэа,
Шэрывагыла шэеибашыуан ахацэа!

Шэрывагыла ашыхақэа шэырхысит,
Гэашъа лхыпцхар шэакэын –
Шэгэы мытрысит!

Иахьеилартцоз, асакаса шэаца,
Деикэшэырхон инажэгоз афырхаца!..

Даеазных –
Ёакала шэашыцэа шэрыхэон:
Ускан урт ашэала ргэы шэыреыхон!

Закао шэхымта-камшэа итанархази,
Закао рыхэра ґашэхэеи-еикэшэырхази!..

Закао ма шэыбжьара итахада,
Инытакны руасиат-ажэа зархэада? –

Сыканац са сашэа урт ирзыкоуп,
Сыканац – рыцс ацака сыцс ыкоуп!

Ацсуа зґабцэа, ацсуа имрахэага,
Игэытра-маза, имра лашарбага! –

Излашэхыжэгоз – ацсуа имца аныцэа,
Шэрывагыла шэеибашьуан ахацэа!

Зака збаара-зыткэеи, зака змахи
Шэа шэыртysi –
Шэгэалашэара шэаахи!..

Аха шэацкыс ицшзаз-илашазгы
Адунеиаґ дыкамызт ахкэажэкгы!..

Апсынра амазонкацэа ирышьтроу
Шэыцсадгыл амца ишалыжэгоз ахаштру?!

Зызкэа абцар-еикэырхага кыдыз
Шэґацхьа схырхэоит:
Ус назаза исыдыз!..

Апсуа згабцэа, апсуа имрахэага,
Имцэыжэоа-маза, имра-лашарбага!

1998

АБГАБ АУАСИАТ*

III. Арстгаа ихъзынфыланы

Икамшэеит ахрае абчарах ихы...
Абгаб илеиз уи данахаххы, –

Иахэеит абас, зыцсы тоу азэ иеипш:
– Уара уацхъа са сишьхъан Ажэеипшь!

Сифахъан уи гэхэала, сыжэны,
Итаацэеи иареи аишэа иахатэаны.

Сырзишахъан ицхацэа хэта-хэта,
Аха нас сыбзеитэит иара еита!..

Уажэ, абар, аа, суитеит җапахэыс,
Сыцсы теитом уаха шытарнахыс!..

Сызлаухэо – абри ак нагза:
Оынтэ иршыыз шсакэу стэыоакэа ирынтца!..

1998

*Ашэарыцао илапш иташэо, иатэахо Ажэеипшьаа иишьхъоу, иифа-
хъоу роуп рхэонт...

ЗҚЫШЫҚӘСА УМАЗ, АПСНЫ!

Зқышықәса умаз, Апсны,
Еа зқышықәса раамта утала,
Ужәлар, уонра еибганы,
Указ назаза лыпхала!

Хабацәа рабацәа зны
Абрака рыцәоаншьап адырсит.
Упыршәон зи-мцеи еисаны,
Азқышықәсқәа рымәа уахысит!

Уишеит зегь зшоз Анцәа ду,
Уи иоуп лыпхалагь уҳазтаз.
Ацәқәырп уагәылст ихъантоу –
Апсуа абипарақәа еимаздаз!

Шахатрала ашьхақәа цшуп
Ицшьоу амәахәаста ахьағыргаз:
Цсырзхатә абааш акны джуп
Анцәа Иажәа Апсныка имәахызгаз...

Сишь, асаркәалбыжьқәа гоит,
Мықәи Лыхни руахәама
Лзаатәи ахышьтрахь ҳаргоит,
Аныхақәа цәырцуеит аргама!

Хабацәа рынаур збоит,
Сгәатәә акалашәа ицәажәоит,
Уажәтәи абипарақәа қәцоит,
Шеишықәстәи аамта ицнашәоит.

Иакуп, Апсынтәыла, уцәашьы,
Иакуп, аханатә ишакыз аипш...
Шәнеибац хәа иаафәуеит абжьы,
Арака жәытә-натә ишапу аипш.

Зкышыкэса умаз, Апсны,
‘Еа зкышыкэса раамта утала,
Ужэлар, уонра еибганы,
Указ назаза лыцхала!

1999 – 2000

АЗЗЕИ ЛГАРАШӘА

Уцэаз, соупшэыл, уцэаз пшыаала,
Иузха мшы-цхы!
Уан деырба-еырбоит лхала,
Дакэитуп лхы!..

Уаб иускэа цоит лыцхала,
Дтэашам уахи-ени!
Уара иушьтами таацэала,
Уцэаз, шышь-нани!..

О, иац акэымзи данґарыз,
Игэалашэоума иара?
Иахьа уи дыршьоит дхэынтқарны,
Ишмачугь ицара!

Ирашь акэзар – «иномарка»
Тагылоуп имзырха!
Далаеырбан имырхэмаркэа
Дувкьом шамаха!..

Стампыл гароуп уара угара,
Ирыхэхаит Мысра...
Иузха, о, сылашара,
Иукэыгаз ацсра!

Мрагылара кыынцъцас икоу
Хрылатэоуп абра:
Зхала ихысуа, зхала иныкэо –
Қытак рызхара!

Уан лыцкы цшзақэа мацара –
Иаалхэакэаз Шьамы...
Излафычо лыхэ-нацэкьара,
Ма лара лхамы! –

Азэ лыцхызггы иалашэарцу, –
Дрышьтаз уахи-ени!..
Уара ак угны ураазарцу? –
Уцэаз, шышь-нани!..

Уара уоуп сыгэтыха здыруа, –
Згара сырцысуа!
Икоуп, икоуп сзыруазыруа,
Исхысуа ибыз-бызуа!..

Истынхада? Сан алымша,
Ҳа ҳафныжэ иаху!
Сара алымша, лара алымша,
Дызбартам ҳазтаху...

Иатэашьоуп Леуан ихамта
Аибашьраф сашьа...
Аха адггыл дамоуп ғымтуа –
Дзамамзеи иахэшья!

Са сыцстазаара ахаара
Ахьымфәпысуа абас:
Уара иухарои? Сара исхароуи? –
Иҳаман лахьынцас!..

Сара ус сцалароуп пшыаала,
Сылагырз тэахы...
Уцэаз, соупшэыл, уцэаз хаала,
Иузха мшы-цхы!..

2000

О, ШЬАЛИ, ШЬАЛИ, ШЬАЛИКЭА!..

*Ажэеинраала иапхъан 2000 ш. пхын-
чкэын 28 рзы, акультуратэ центр
«Абазафы», ашэкэыффы, ажурналист,
Шь. Камкиа диижьтэи 70 шықэса айра
аназгэартэоз аены*

Ицеит, имфасит ашықэсқэа,
Имариамызт, ицангы!..
О, Шьали, Шьали, Шьаликэа,
Ас ҳақамызт зынгы!..

Сга, о, Шьали, сукэыхшоуп,
Сга уи ҳарахы...
Са сзы убра дунеи-лашоуп,
Амшынгы шьамхахы

Исзааиуеит, ицаулазам,
Амфакэаг мариоуп...
Упатхыгы усс исымазам,
Хракам, шыакъароуп!

Кэыдры аауеит иф-зиасны –
Уи патхыны иуфакуп!..
Зегь ҳқаф қауцеит ибзианы! –
Уара утэы факуп:

Иужэит Кэыдры, уоаханы...
Иубом, аа, ахабарк, –
Апатхь укуп ираханы! –
Амшын иамоут цэыкэбарк!..

Урт амшкэа ххаштуам, Шьаликэа,
Убас аипш хаймадан,
Еилахарак хамамкэа
Харт зегь угба хтан!..

Ацсынтэыла асасцэа
Хьызла-пшала иубон, –
Афранцузцэа, анемеццэа,
Англизцэа ухэа урынион! –

Ирыкэуцон апату,
Изырго Ацсыфра!
Хтамада, Сасрыкэа ду,
Нартаа рцыпцэаха!..

О, Шьали, Шьали, Шьаликэа! –
«Ацсны кэцшь» хапацэоуп:
Цыхэапцэара амамкэа
Исгэалашэо рацэоуп...

Иаауан уа уахь, цоа рымамкэа,
Ха хкытауаа жэпаоы...
Уус ааныжь, жэа ахымхэаакэа,
Урыхэоз шакаоы!..

Акабырцьык-жэла иашьтазгы
Даауан уа уахь, даауан...
Даауан аесимаа змауазгы –
Аесимаа шэыпшаауан!..

Тагалан ауалыркэа хэа
Шьоук цэыртцун, иузауан...
Ацэца дукэа хауам хэа
Уа ушэ убра ицырхуан!..

Агазет-рулонкэа хрышьтоуп хэа
Закантэ закау аауаз!
Уртэ кантэ, инышьтыхэа,
Ирытан иушьтуаз!..

Ацсуаа ражэа, ражэа-цка
Уған, иуцшауан...
Ацхэа ишка ажэа цха
Уара угэы иташуан...

Москва саныказ, Шыаликэа,
Сышпарзыпшыз ушэкэа!..
«Цароуп, цым икоу, арика!..» –
Исхаштуоу уцэахэа!..

Исхаштуоу, Шыали, хамоакэа,
Ханэазтэи хшыратын!..
Ицаз, имоасыз хашэакэа
Насып лашала итэын!..

Ацстазаара алукаа
Ихьантоуп, аиеи!..
Уара уда, Шыаликэа,
Еибгам ари адунеи!..

2000

БЖЕИҚӘА-БЖАШЛА

Бжеикәа-бжашла, Бжеикәа-бжашла,
Нартаа дукәа рматүөы,
Уажәа знырыз ачча-ччаҳәа
Еилашит, абар, аөы!..

Мап, дамыхәеит Нарт Сасрыкәа –
Измыршит Оазамакьат,
Уаҳа егьыртгы ирзамтеит псыхәа,
Иахьеицлабуаз уаө дымшат...

Бжеикәа-бжашла, Бжеикәа-бжашла,
Уашьцәа уреипшзамызт еиха,
Гәашьа дукәныхәуан мөамшла,
Иназон лара лдоуха.

Улшәуан шәыга еикәала Гәашьа,
Шәыга шкәакәалагь убас...
Уашьцәа урылан, уеырөашьа,
Гәөарак рымамызт зынзас!..

Урт ахьцоз урылагылон,
Цьа уаацәырт, урыхьзаны,
Еикәурхарц урывагылон,
Рыцсы уацшәмахон, цаны, –

Уаө дызмышәоз, дара змышәоз
Нак урылгон иныртәа!
Иудыруан уашьцәа ирыгәтыхаз,
Иуагацәан урт рагацәа!..

Абас хьызрацара уазыкәца,
Шәаныхынхәуаз, зегь шәеицны,
Ашьыжь заа аипш уныкәба
Унарылцуан уезаны...

Шэыгак уаха цѣа иухъшьымкѣа
Тынч урпылауан аоны...
Ушка гѣѣарак рымазамкѣа
Рашта утан умапуѣоны!..

Аха икан еилыргагак –
Уфырхацара ашахат,
Уи адырга шѣага-загак,
Икан уа Ѧазамакѣат! –

Нартаа дукѣа рхацшьа дугъы
Уака акалашѣа изыруан:
Баша итамызт иара итоугъы –
Доухак ацны идыртѣуан!..

Еиха ихацаз, ифырхацаз
Иажѣа уака аѣы аршуан!..
О, иаргамахон иуцаз,
Уашьцѣа шыцрыла иузыцшуан!..

Бжеикѣа-бжашла, Бжеикѣа-бжашла,
Гѣашьа лдоуха шана змоу! –
Баша ас сымцеит сеикѣышла,
О, издыруеит узмаану!..

Закантѣ ахракѣа еимаха
Сара сымѣа ршѣахахъои!
Закантѣ сѣацхъа ацсѣаха
Сицѣымѣашьѣа сиѣацшхъои?!

Закаѣ сыжѣлахъеи даушла,
Абар, хилгеит хѣа ишьаны...
Аха укоуп Бжеикѣа-бжашла,
Срылугон сеикѣырханы!..

Даеакала исымам хѣашьа,
Сускѣагъ мариазамшѣа избоит...

Бжеикэа-бжашла, уеыроашья
Сымоа ушацу агэра згоит!

2000

АЕЫ АМОА АДЫРУЕИТ...

Абар, ашамтаз, уеы укэадыруеит,
Утыцит ашта... шыжбуп макъана...
Уамыхан агэра – уеы амоа адыруеит,
Указшья, уцэаоа иара ианыруеит!

Акэаца-фаца шэара шэаёсит,
Цъара ицшасит, цъара имацёсит,
Цъара иладаран, цъара иоадаран,
Зны ацта хылон, еимгеимцаран!..

Аеы абла иамбо адунеи акыкам,
Ицхыз-ицхымыз, моа ахыкоу-иахыкам,
Умшэан аеыуао! – аеы амоа адыруеит,
Иугэыдыесало азыхэашь уруеит!..

Шэеизшан, еицнажэгон!..
«Ауао ишья алоуп» –
Абас азырхэон, иара упс алоуп...
Уагон умцарсны, ацша иацыжэгон,
Шэразкымоа шэеисон,
Ишэылоу пышэшэон!..

Аха уаапсазаап!..
Ихэылпазхазаап!..
Иаргъы аоныка ахы архазаап!..

Уи аума игэнуго? Иеыжэыз дёыжэцуеит!
Ирашьи иареи мышкызны еидырцуеит...

Сара исымхэаргы заа иудыруеит:
Дагазэ убаскан иеы икэадыруеит!..

2000

* * *

Ацхакынтэи исыршэит,
Ушэткэа азы иагон,
Нас са сгэы касыршэит,
Аз иагаша агон!..

Аха иамуит, иамуит,
Сзыцэомызт пхыбжьон.
Уара ушка сымѡа
Ѳапхьа ахы архон.

Мшэан ари змаанузеи,
Ас еипш убахьоу!
Ѳапхьа сзеипхызузеи
Ашэт аз иагахьоу?

Адунеи зегь шыацуп,
Иаауеит иагэарцханы!..
Сызлоу закэзыеи? – пхызуп...
Сыпшихуп цхак акны!..

Ѳапхьа сыбла ухгылоуп,
Узбоит хара-хара...
Ацэкэырцакэа хрылоуп,
Хазреисом хазхара!..

Мшэан ари змаанузеи,
Ас еипш убахьоу!
Ѳапхьа сзеипхызузеи
Ашэт аз иагахьоу?

2000

ӨУМТЫН

Уоны ионалан удырхэыма? –
Өумтын!
Ахьта уакыма, улахэыма? –
Өумтын!

Умацурафы уладыркэыма? –
Өумтын!
Ишухэтамыз угэы рхэыма? –
Өумтын!

Усда унхама, утахама? –
Өумтын!
Иугэтасны цхьака еихама –
Өумтын!

Уеибашьуан, ааи, уфырхатан,
Өумтын!
Егьыртгы уа абцъар иатан...
Өумтын!

Азбыртакны иулахэмарма? –
Өумтын!
Зхэы анырымтоз дуқэмакарма –
Өумтын!

Амцакьакьао иажэа мчоуит –
Өумтын!
Арыцхара шахатс уоуит –
Өумтын!

Хэатэык умоуп, уасиат ажэоуп:
Өумтын!..
Изнышэатэым уанышэароуп –
Өумтын!

Уажэа хэа рхэеит, уажэа хэа рхэеит –
Өумтын!
Иёыты рхэеит, иёыты рхэеит –
Өумтын!..

Аамтак ыкоуп,
Усшэа ыкоуп –
Өумтын!..

Укэша-мыкэша
Бцарла еибытоуп –
Өумтын!..

2000

АШЫШКАМС

Ахышыцбацкыс ублақэа царуп!
Насгыс убас иубоит, угэуеануп –
Акыд бажэқэа урықэыоны уанцо,
Атэыц-мыц рыбжэара ушыта анцо!..

Исахэ, исакэ, узалымшэо абгыс?
Ма узтамшэо инеиуа ацэкэырца-гыс?
Амца шыра узлавсуа ихараны?
Укамыз убрака убылраны!..

Ашыац еишылыраё умоа уцшаауеит,
Ушыта ухыло-ухыцуа уеикэшауеит,
Иубартоуп агэыр цынца иакароу,
Тэыци-тэыци рхэааё зака бжэоу.

Исыт, ашышкамс, ублақэа руаара,
Исатэашыа иубо абара...
Изыззарызеи, исымбо рацэоуп,
Анака-арака сымоакэа нырцэоуп...

Сахысит шысхэо стахауеит жракы,
Исымбеит ишэартамыз моакы!..

Са сашэакэа уи амѡакны иапцоуп,
Исызгэамтаз рыгны инагзоуп!..

2001

СА СЫЗТӘУ УААХЬАЦШИ!..

Аиѡа

Акахуаца, акахуаца
Сахбак адызбалоит...
Цхагэанынза, цхагэанынза –
Хэыцыртан усхалоит...

Ас итэада, ас итэада?
Изымцой атѡи-амши?
Са сызтэыда, са сызтэыда? –
Са сызтәу уаахьяцши!

Апсабара ус адыруеит –
Хлахьынца ҳагэтыхоуп!
Аханатэ мазала исныруеит:
Са сызтәугь азэ дыкоуп!

Ас итэада, ас итэада?
Изымцой атѡи-амши?
Са сызтэыда, са сызтэыда? –
Са сызтәу уаахьяцши!

Иупызгалоит, иупызгалоит
Угэы-упсы зыткэаша:
Сувагылоит, уашта сҗалоит,
Уашта зырлашаша!..

Ас итэада, ас итэада?
Изымцой атхи-амши?
Са сызтэыда, са сызтэыда? –
Са сызтэу уаахьацши!

2001

АЗЦААРАҚӘА

Уахынла, сыцхызае, исыртеит кэалацк,
Исархэеит ажэала абасггы:
«Акэалацае итоуп узцаарақәа ртак,
Уусқәа маншэалоуп зынзаскгы!..»

Сышнеиуаз атыша сахыпраа убра,
Скэалац хэыч машэыршэа исымкэыцшэеит...
Иташэеит уи атыша цаула хара,
Цоа змам ауадаорақәагь срыкэшэеит!..

Исмоуит нас уаха сызцаарақәа ртак,
Сымѡаеґгы сусқәа мариамхеит.
Абартқәа сдыргәакуеит,
Сдырхэыцуеит иахьак
Рзыблара самоуп, сырзымхеит...

Азцаарақәа аныцэ еипш игылт, икэцацэоуп,
Изура сақэшэом алымша!
Игэнызго, сызхьымзо, зтак смоуа рацэоуп:
Итаршэуп скэалац хэыч атыша!..

2001

АХЭЫЧРА-ШЛА

Сыпха азиас дтан, дызсон,
Дрылазсауан ахэычкэа.
Сара уи харантэ дызбон...
Гэалашэарак сцэахэақэа,
Абар, ирыцгылоит уажэ ғыц...

Аибашьра ашьтахь ауп: атэиц
Уахдыркьон – уёы маахэуа...
Иухэаз, иууз ашэкэы бгыц
Ианылон, ацакы аархэуа...

Рацэак схыцуамызт, схэычын,
Хтацэыхак ыкам, шамаха...
Саб исықэиршэон ачын
Азыжъяё амыцхэ санынха!..

Ала-мала уи убрахь
Сықэижьломызт, ахахаи...
Аарла сицахон ахэархь,
Убас – арашэара, ачаи...

...Ашьтахь, цытрак аацуаны,
Амра атыю иакит шыбыжьон...*
Ацэкэа ашаха рхацаны
Рапхьа сгыла, срыхо сцон...

Ацш хабжъяцэагэон аены,
Абацъар икны иагон...
Ус, абар, аа, ицабыргны –
Заа акьыцхь ианыз калон:

*Азбахэ сымоуп 1953 шықэсаантэи ацхынразы амра атыю акра. – автор

556

Амра иаха-иаха илашыцон,
Уцшы, инхеит итырффаны...
Са саб сихэауан-сичон
Мачк хаатгыларц, даеазны –

Уи хшааханымхо – ишцо...
Иарах: халгап, хаццакны! –
Сихэон, ааи, аума кацо,
Аимак хаут амхыртакны!..

Иара мап икзеит – иуам,
Ацэкэа срыхо... хыхь сыцшуп...
Абар, ихэлам – илашауам,
Аха усгыы цхым, имшуп.

Арахэ, икэфахэаз ааигэа,
Иаагызы-гызт, ишэакъеит!..
Амш еилгоуп, иауам ақэа,
Ацсабара аалашьцеит!..

Ацэкэа сыжэлоит, ирхауеит,
Ирымбацызт аипш зеипшраз...
Саб иажэакэа сахауеит:
«Хаикэырха, анцэа-хазшаз!..»

Аха усгыы хус хаёуп,
Цшышьак ыказам, избоит...
Адунеи алашыцара иаёуп,
Ацэкэа, инцэаша, срыхо сцоит!..

Ус зегь шыказ икалеит! –
Амра цэырцит илашо.
Схэычра агэы итацэут, ишлеит...
Ицоит уахь схэыцрақэа еикэшо!..

Саб деилыскаауеит: аа-оык
Ихшаз махэфала иаазатэуп...

Аамта акэзаргы – амыштэ,
Ауаҕеимшхара апуп!..

Ускан ашыкэскэа сызтаз
Дыртагылоуп аз иҥоу.
Ускан са схэычра иахэтаз
Лара илыцзааит – ихадоу!

Сгэы иаатысхэаауеит, сыцшны:
Ибызха-зыгъуа бцала!
Насыц бымазааит ес-ены,
Сыбцырхагам – бызсала!..

2001

* * *

Аецэ ракэзар уи ауха
Х-нызкь ркынза сыцхэзеит...
Урт рыбжьара аецэ-ныха
Бара уаха бсымбазеит.

Ашьыжь акэзар аецэ-заза
Разын-заза сыхьнаршеит.
Ацх иадыруеит апх иацасу –
Ршашьак амамкэа исыршеит!..

Амш игылаз сгэыргъа реыцны
Ашэахэа кацшыкэа акъеит.
Сгэы-сыцсы бышрымоу хтысны
Цыси-хэыхэи ирхэахъеит.

Цыси-хэыхэи, ла дабакоу?
Ма дабапри? – ртак кашэцом.
Амра сазцааит: сымра цеыха
Самырцхарцу шыта? – ҕнатзом!

Мцак иазмырцэо амца рёыха
Бхабарк уаха исымбазейт.
Аецэ ракэзар уи ауха
Х-нызкь ркынза сыпхъазейт!..

2001

АИБАШЬРА

*Война есть отец всего, царь всего.
Она сделала одних богами, других людьми,
одних рабами, других свободными.*

*Гераклит**

Аибашьра – айдгыларақэа раб,
Аибашьра – аиааира дукэа раб,
Апсадгьыл амра, ахьыпшымра раб,
Ахақәйтра, абгеитыхра раб!..

Ахэаа ғыцкэа, алшара ғыцкэа раб,
Атоурых адакьа ғыцкэа раб!..

Ахьз-апша, афырхацарақэа раб,
Ахамтақэа, азыргарақэа раб, –
Ацьынцъ ахақ, абырфын бирақкэа раб,
Аоеирақэа, ахаларақэа раб!..

Аибашьра – ахатгэынқэа раб,
Анапызацэкэа, ашьапызацэкэа раб!..

Аибашьра – айёыхарақэа раб,
Амалеизгара, амалмцарсра раб,

*Гераклит – ажэытэзатэи (530 – 430 х.к.) абырзен философ.

Аханчапакэа рхыларакэа раб,
Аеыцныхэакэа, аицэгэшпракэа раб,

Ахцэаракэа, аицатпракэа раб,
Атыз ыцкэа, анхартэ ыцкэа раб!..

Аибашьра – албааракэа раб,
Аибашьра – атынхадаракэа раб, –

Агарракэа, ахымхэаракэа раб,
Агьычракэа, ацэгьоуракэа раб,
Азалымдаракэа, алашэракэа раб,
Аихаракэа, аигэтасракэа раб!..

Инанагода жэоан ахь шакаоы!
Инанагода ацахь шакаоы!..

2001

АШЬАУАРДЫН, СЫҚЭЫРТӨА УКӨАКӨА...

Нахьхьи Кэыдры аоада – ацсилаа
Ржэытэ бааш саҥааит, цхынран.
Кэыдры абахэ, Кэыдры аиохаа ирыхиаала
Ашьауардын иамаз ахран.

Абахэкэа ажэоан ду иалан.
Реиохаа – быжьра-быжьцэа ицон.
Абааш ду – ацао иаҕагылан...
Ашьауардын, аблацар, зсон...

Сахьгылаз ак ақьыцгэгон сыжэоа,
Имоасхьаз рынаур збон...
Изсон ара аамта амцэыжэоа,
Ашьауардын, аблацар, зсон...

Атзеилаха, икоу умхэои, аа,
Абааш амардуанкэа срыгга!
Сахуп иахьа апсилаа ры-Троиа,
Еибашьроума – былроума изга?!

Ҳабацэа-рабацэа абрака
Рышыжь азгэакьоуп Кэыдры.
Ашьауардын, сыкэыртэа укэакэа,
Урт рышка, рдуinei ахь уцры!..

Изсон уи: шеишыкэс иатэушэа,
Ихиаала – апшэмара кы.
Ахауае иагэыцахэхэа иакушэа
Ажэытэ бааш иазымхэо акы!..

2002

СӨЫЗЦЭА ДУҚЭА, АИХАБИ АИЦБИ...

*О, этот юг, о, эта Ницца!..
О, как их блеск меня тревожит!
Жизнь, как подстреленная птица,
Подняться хочет – и не может...*

Ф.Тютчев

Сөызцэа дукэа, аихаби аицби,
Еицшыын, еизгэакьян шэа шэнапи снапи!
Ихьантан зны ихайхаз ахэакэа,
Уажэ, абар, ирныцшит хшыаэакэа!

Уара, са сбырлаш, са сеицбы, сгэырѳа,
Избоит, абар, угылазшэа зымѳа!..
Са сышыкэскэа уа иушьтоуп ипшаауа,
Атта-ттахэа алагырз каршуа!

Исахэ, сыхшыџпар, Кэаста, сыхшыыцба,
Сызлаухэо амџақэа сырба!
Уа узаџэра, улымшара ухэжэаны
Узго – са саџоуп, сабылуеит мцаны!

Урт зегь цхьаца урылызгар сџахуп,
Аха иабакоу са сымџэыжэџагь хэуп!..

Уара, ҳа ҳцыза, Баграт ду, ҳџааимбар! –
Иахзычхауазу ма мышкы уҳамбар...
Урт амшқэа – дунеи лашан иџхоит,
Адуinei аныкам ашьтахь иџахоит!

Агэра ҳгарызу, ас еипш, знымзар зны,
Уа ухэылџаз абас ихьанџаны?
Дунеик уагэылоуп уака, џа змазам,
Иареи уареи зынзаск шэеиматэазам!

Соызџэа дукэа! Ахра! Ахшыыцба!
Ҳа ҳжэџахырқэа шџеимадаз, ишџа!

Исызхаџом ирымоуп ҳэа аџхэара:
Ҳазбылуаз нак-аактэи ҳгэыбылра,
Ҳаиџызтэыз ажэеи ашэеи рыџсхара!..

Ахра, суҳэоит, указааит храџас!..
Ахшыыцба акэзар, суҳэоит, хышыыџбаџас!..
Са сымџэыжэџа, апырра зџаху,
Иаанышэмыжын уажэ абас ишхэу!

2003

ЕЛКАН ИАЦӘАЖӘРА

– Узқәатың ыкоуп хара,
Атәым-жәәан апан ңара,
Уалган ургеит Аңсынра!

– Исхарамыз уск сахдырҕеит,
Срықәзит сәара, сгазара,
Ғабаак аңыхәала абра
Самоуп назаа адамра,
Уи аахыс, дад, акыр пхҕеит!

– Игәнызгоит, Елкан, уразкы,
Урымшәтеит, аиашаз, шьоукы,
Ех, ихароуп удамра,
Сибра акалтахь ңара...

– Уи акәым, исаҳә даеакы,
Урт реипшқәа шәшазыкоу Аңсынра? –
Са сусқәа акалшәа избан,
Ус еипш идырзуоу уажәгы?..

– Ағғычраз, мамоу, дад, Елкан,
Ала-мала дыдмырзың азәгы!..

2003

АЗИАС АХЫҚӘАН...

Азиас – моа дууп,
Сеимаақәа археит...
Иаңлабыз среиуоуп,
Сыңлабны сеихеит!..

Итажью ахахәқәа
Акыр срыхкәашеит.

Апанқәа, апаоқәа
Акыр сеикәдыршеит.

Стәоуп уажә ахықәан,
Моасоык дыштәоу...
Сгәыгра хыхь икәтәан
Ицшуп еиматәо –

Иамамызт тәамоахә,
Иакәшан италт...
Ацслыш-иатә амахә
Иаацса иахьынхалт.

Азиас ахахәқәа
Акыр срыхкәашеит!
Апанқәа, апаоқәа
Акыр сеикәдыршеит!..

Стәоуп уажә ахықәан,
Моасоык дыштәоу...
Сгәыгра хыхь икәтәан
Ицшуп еиматәо!..

2003

АШӘАГА-ЗАГАҚӘА

Ашәага-загақәа роашьоуп,
Акапанга еиҕыбгоуп.
Ағба шкәакәа ду – нышьуп,
Анышь акәзар – иғбоуп!

Иахьа ағәрцәа – калмахауп!
Урт еицшыртәи зака...
Хыхь ирахатәым рахауп,
Еак лагоуп цака!

Ас иахъанза, уацэынза,
Ас мыц шэагала ишэо!..
Дыкам, дцэырцуам аказа,
Акапанга еикэзыршэо!..
Ижэбахьоу ари аоыза?
Ас аускэа еикэашэо!..

Азэ дануп, азэ даныхуп,
Азэ дтархоуп, азэ дыршэоуп.
Азэ имцэыжэоакэа еицыхуп,
‘Еазэ моа имам, дыхэжэоуп!..

Ари – җатэтэи тоурыхуп,
Ари – җатэтэи ашэоуп!

Ашэага-загакэа роашьоуп,
Акапанга еиҗыбоуп,
Агба шкэакэа ду – нышьуп,
Анышь акэзар – игбоуп!..

2003

ИРЫЦХАШЭШЬА АЖЭЕИНРААЛАКЭА ЗЫҖУА!..

Ацх пызеуа, имыцэазакэа изыршауа,
Арцу ашьтыбжь ак ацрызго, изырфоуа,
Зцэашьы каххаа шэара шэзыхэа илашауа,
Ирыцхашэшья ажэеинраалакэа зыҗуа!

Знасыц нагоу, базарала инхауа,
Ма лахьеикэрак зтаан иҗоу, игэырфоуа,
Апсабара амра лаша ззыпхауа,
Ирыцхашэшья ажэеинраалакэа зыҗуа!

Ахьта, ацаа уаныдреицъуа, асы анауа,
Ихы ихаштны даеа гѣахѣарак зауа, –
Зѣабаа азыхѣа аханатѣ акгы змауа,
Ирыцхашѣа ажѣеинраалакѣа зыѣуа!

Уара абѣацъма, ахра-ѣкъара иазцауа,
Акацкацгы, зыбжы акалашѣа игауа,
Шѣарт, псы зхоу зегъ, ѣхѣара змоу, ииуа, ипсуа,
Иара иами шѣа шѣрыцхазшѣо, ишѣызгѣыкуа!

Амра ацака цлаб дызмамкѣа изызхауа, –
Зкъышыкѣсала апоетцѣа зырѣауа,
Бара ауцшѣыл, цшра-сахъала хазбылуа,
О, ирыцхашѣа ажѣеинраалакѣа зыѣуа!..

2003

ИЦѢАЖѢОИТ АГѢ АХСААЛА...

*Акардиолог Л. Отыр-цха
илыхъзынѣылары*

Ацсреи апстазаареи еицуп,
Еинымшѣо еиѣагылоуп.
Ацсра акѣзар цсроуп, илагырзуп,
Рыѣбагъ брыбжѣагылоуп!

Игѣакуа дбыхѣапушеит нцѣаны,
Иблакѣа тырхаха,
Икалом игѣыцгракѣа нцѣаны,
Иѣнапык дырѣаха!..

Ацсѣаха имабкуеит бара:
Ацхи амши цымкуа,
Бдырра, бцышѣа, бгѣыбылра
Апстазаара ианазыбкуа!..

Зака бхысуа, зака чхау? –
Зака гэыгра набго!..
Насыц бымоуп иреихау –
Хацал ханацэыбго!..

Аха икоуп цсыхэа змам:
Ианееим агэ ахсаала...
Ибдыруеит ускан: ба бынцэам...
Аха бказарала

Ацсра бабашьеит, бымтэо,
О, иббоит хацсыра!..
Згэы аангылауа, еикэтэо
Бицыцсуеит зын-цсыра!..

Ускан адунеи бтахзам,
Банышэауам ибхысуа!..
Ускан бара ара бахзам,
Абас ианымацэысуа!..

Абар, абар, џацхэа имацэыст! –
џацхэа дцэыртт ацсэаха...
Иебыга ицэыбгеит, имцабырст,
Калашьягэ амам уаха!..

Бцэабаа аханатэ ицшьоуп –
Ацстазаара ахьчарала!..
Бааишьа хьызла-цшала ишьоуп –
Ибатэашьоу доухала!..

Агэхэаа амџа хоуп бгэахы,
Быгэхэаа – еазэ игэхэаа!..
Быхнамхит аразны, ахы,
Уи ала ишэам бцэабаа.

Илашоуп инабго агэтакы,
Илашоуп, илашарбагоуп!

Уи цэымзан боахоит, иахзаркы,
Цэымза – еикэырхагоуп!..

Сазхэышуеит сара абас акы,
Хацеицыло, банызбо:
Сцэахэа, иузаццару мышкы
Ипсуа ипсра дахырцо?!

2003

АХАХЭ ШКЭАКЭА

*Ирхэоит ахахэ шкэакэа амышьта
цэгьоуп, ахахэ еикэаййэа амышьта
бзиоуп хэа...*

Баша суқэгэыгт ахахэ шкэакэа! –
Ихабжэаымыз цыышьон цэгьа...
Сымџа анхацсыркуаз сымшэакэа
Усызгэамтеит усқан цқьа!

Сухкыашоит хэа сыказамызт,
Сдунеи гэрагарала ишан.
Укэша-мыкэша шэарта збомызт,
Избоз шкэакэан, илашан!

Аха спушэон ахахэ шкэакэа!
Спушэон, ахэрақэа сынца,
Зи-мцей рхэаа срафымгакэа,
Зи-мцей сыжэуцон маза!..

Иахьагы ушьтоуп уахьышьтац,
Ахахэ шкэакэа сара сзы.
Дсышьтоуп цсы мыцқьала исышьтац,
Сышьта дхылоит шырцазы...

Сышьта дхылоит исмырбакэа!
Оацхьа исмыхэо акы даёуп...
Ахахэ шкэакэа, ахахэ шкэакэа,
Уеырѡашьан усзыцшуп!..

Аха икоуп уара уёазхэо!
Иуапызго, умѡа зкуа:
Сара сажэа, сус еиѡазхэо,
Сёацхьа агёашёкэа азмыркуа!..

Икоуп амышьткэа хэызтэуа!
Даеа мчык – урт еиѡацёоуп:
Икоуп ацх еикэара мшызтэуа,
Уи ёа хахэуп: еикёацёоуп!..

2003

УЕИХА, АУАѦЦСЫ!

Умѡа хьантоуп, иуцгыло рацёоуп,
Ари адунеи апас цьбарацёоуп! –
Иашьтоуп уаныхра, урхёашара...
Уканац указ, иамак апсра!

Уеиха, ауаѦцсы! Ушьтакэа анца,
Башаза укан, ус баша уанца!

Иейтоухама уцла? Иуаазама иухшаз?
Уашёакэа апуцама, абицара ирахаз? –
Угёыгракэа агёыгра ёыцкэа рыцшы!
Ахара ирбартё уѡах уцёашьы!

Имариам ари апстазаара:
Қёдароуп, еибашьроуп,
Ажэытё уаѦ ихэан еицш: адунеигы уаароуп...

Инужъыз ауп ушьтақәа анызпо, инхо,
Инужъыз ацсазар, уаџ илацш азхо...
Уеиха, ауаџсы! Угәгәаха, уразха,
Ихирыз, нарха амаз ухъз-утынха!..

Са издыруеит, уаиааиуеит! Изуам уус,
Цхзашала, цъала умџа уаныс!
Умџа уаныс, угә амца рызшо,
Аџыстаа игәахәара цкъо, ирхәашо!..

Уацәы, уацәашьтахь акәым, мамоу,
Иахьоуп уара умш, иахьоуп ианымроу!..

«Нышәуп хазхылцыз, нышәуп хазго...»
Иамак! – иеикәхароуп, ацсәаха ицго
Анышә иафаран икам хдоуха,
Уи ауп иреихау, уи уашьтал, ирха!..

Укәца, ауаџсы! Ушьтақәа анца,
Башаза укәан, ус баша уанца!

Ушьтақәа ирхәаит: ишузтаз агәацәа!
Уцабырг – уцъар шитәыз Анцәа!...
Ушьтақәа ирхәаит: ушьта шынхаз,
Ушреиуам, ушрылам Шьтанымца зыхъзхаз!..

Уеиха, ауаџсы! Ушьтақәа анца,
Башаза укәан, ус баша уанца!

2004

АПОЕТЦӘА

Ацхәа Иуа иоуп имџасыз!
Нас Леонти – хаштра зкәым.
Нас Самсон ду,

Нас Леуарса,
Аибашьрашьтахьгы Қыазым!..

Ус, Алықса ииетә тамлеи!
Ус, Дымрит ду, уи зегь хаб!
Ус, Кыршьал, нас – Анатоли...
Ус, Владимиргы Анкэаб, –

Далхуп уи амрамор-сыцса,
Дыцэоуп Акэа ахэаны...
Ицэоуп уа Чычыкэа, Алықса,
Рымџа-нага нагзаны.

Уа дахылеит Шалуа Цэыцба,
Сибра, Калыма данаф...
Дыкам, дхалагылам Тарба,
Аибашьраангы Таиф...

Кэымф, агэшатаџгы дысхашту?..
Кэаста, уаридада хэа!..
Идунеи еихсыгьт Баграт ду –
Мра уасхыруп ицэахэа!

Абар, имџасит апоетцэа,
Мцэыжэџас иамаз х-Апсынра,
Аркаџцэа, ацаимбарцэа
Хаштра зкэым ртаацэара.

Икам реибаркыра, рцэыртра,
Икам уахагь рхaideи!..
Уаршэап акалэшэа рызхэытра,
Ирхуп ашэшыракэа рдунеи!..

Инаскьейт, шэахэак реалак,
Са сырхымзазаит зегьы, –
Са сзыхьзат ргэы ццышэ, реимак
Срылыхэдамызт зынзагьы!..

Урт аныказ сымшқәа мрамыз,
Игәгәан амцәыжәоакәа сәара!..
(Рәацхәа исыгу аз сатамыз –
Сахәоит жәоантәи рыцсхара!..)

Икам уаха ажәа зрыжәцәа,
Ажәа хызцауаз цхасы!
О, зыцс ажәоан иалоу сашыцәа,
Заа уахь еихеит рыцсы!

Агәылшьяп аамта иагәылсит,
Ар ирнымиаз дхаца гәгәоуп!..
Раазаб-мәа иацрасит,
Рцәахәа ана-ара иргтоуп.

Урт ирыцхьо уцъбарамхан,
Ус умгылан амца аркы!..
Цъара ак рытазаргь ак рымхын,
Убри аилкаара уеазкы.

Адгбыл иакәлазаант урт Ражәа,
Абицарақәа ирхьыгза!..
Шәахәафык ицәеипхьбаз ашәа
Ицагыло инагза!

2004

АБАКА

*Приснилось мне, что я чугунным стал,
Мне двигаться мешает пьедестал.*

Я. Смеляков

Сишь, ицхызу, илацшцашәароу, еилырга! –
Аханатә зыгәра умгаша агәра га:
Акалақәаҕ идыргылеит са сбака! –
Амшын ашка, амшын сбартан, сәы нарха...

Игэы инатон зны убасшэа са сага
Сырхаштрызшэа, цеипш хэа сымамкэа цхьака,
Ақалақбае идыргылеит са сбака!..

Абака, аха закэ бакоузеи, ихаракны,
Ашэт рқақба, афымаа, ахымаа идырганы,
Цъара абоа, цъара ахахэ еилагзаны,
Сылапш акэзар, хара амшын иахьыгзаны,
Сгылашъа акэзар, са сызлаказ иапганы,
Арахь са сакэны, ублае иааиуа, иапсаха,
Ақалақбае идыргылеит са сбака!..

Дсымазамызт са сзыкэгэыгуаз атынха,
Икам малк, хык, разнык – сара стынха,
Саныкамлоз сускэа шыахэла изырхиара,
Исымамызт урткэа хьааган сара,
Срышьтазамызт, искыртамызт рцапха,
Арахь, абар, идыргылеит са сбака!..

Са сызхьымзас зака ускэа шытахь инхеи,
Снаскьацпхьаза урт сгэырфоон иахьей-уахеи! –
Рыхь згароуп, санымфасшаз саапсаха,
Исылшаз гэато, абицарақэа ирзырха,
Сыпстазаара иахазгылазеи зака, –
Ақалақбае идыргылеит са сбака!..

Амра лаша аасықэыччоит ес-шыжы,
Зны ашэткэа ааргоит, даеазныхгы ацэашы...
Цхэыс ауцшэылкгы, сцапхьа лылахь еикэышышы,
Даатгылалоит, исмахарцу лмаза-бжы? –
Гэыбылрала, лылапш ала сырзытны
Ахахэ салга слыма днеиуеит сыткэаны...

Савсны сцоума, ашэткэа азназгалоит саргы,
Абар, сышьта ихыла рцаархоит шыоукгы...

О, издыруан, ахахэ иалан са сиира,
Иара убасгы ахахэ иалоуп са сыцсра! –
Хахэ-моала, шыанца-моала са саауан,
Убри ала сыцстазаара сшэауан...

Убри аз акэхап ас шэызгылаз шэтынханы,
Убри аз акэхап саргы сзыкам снастханы!...
Убри аз акэхап сыхъзи сыжэлей аныкка,
Изшэыргылаз сыззыцшымыз абака!..

...Иара гылоуп иангыламгы. Иахэтаны.
Збака гылоу збака гылам рыгэтаны!..

2004

АДУНЕИ АУАФЫТЭЫОСА

Дыкоуп ус апсыуак иахъазы,
Ихалагъ иакэу? – икэцо хразказы,
Ауаф изинкэа ирышьтоу хара хзы...

Адунеитэ уафытэыоса, апа! –
Адунеи дацамкэа, нас ишца?
Иркыкьеуеит хабжьарагъ ахапа!...
Шьта дзакэугы хбартоуп лабэаба:
Иани иаби, ишьтра, апсацэоуп,
Иапсуара акэзар,
Иазихэалоит: «Иажэцэоуп,
Икам уи зыхъчо уажэшьта кэылзык...»

Гэахэарала иеамеидоит еа мчык,
Игом ионуцка иабацэа рыбжьык!..
(Гэахэаралоу? – устэкъагъ каларым,
Апша аатасуа ипаратрагъ тацэым!..)

Париж датаар – диеипшуп афранцуз,
Лондон акэзар – иара убас англаз,
Америка – Америка иахшаз,
Ҳабжъара абас дишеит анцэа хазшаз! –

Женеватэык дуба иара дуба,
Ацсны ацеи лашара, Ацсны аца!..

Арахь, уизыцшуазар – бзауаџуп,
Ихэоит: «Ацсназыхэа сықэпаџуп...»

Адуinei дахысхэеит ибаны,
Ацсны мацарагь акэым, цабыргны,
Иажэа уахьгы инаџхэеит ражэа иатэны...

Иҳалиааз иоуп...
Иацынтэарак хайцын,
Истахы-истахым изызырџора саџын:
– Адунеи аеацсахт, –
Исирцон иара, –
Ианылароуп абри амџа Ацсынра!
Ианылароуп, икам еа мџакы,
Ҳашьтахькагь иаҳмыхароуп акы! –
Далашыџкны иажэа наигзон,
Ак аргама ихитуан, ак изон...
Америкатэык сияцэажэозшэа збон,
Сахьицыз абри ауаџ абри аены
Иара абра, Ацсынра агэаны!..

...Шэазызарак сагоит хара, сымцарс,
Ацсыуак дцэырцуеит –
Цсыуак ицынхэрас,
Аргама ду иҳалиаауа ҳагэта,
Ҳара-ҳара хайџызшауа хэта-хэта,
Хьи-разни рылшарақэа нагзо,
Дҳалагылоуп ажэла ҫыц лацо...

Адуניתә уафытәыџса, апа,
Адуinei дапамкәа нас ишца!
Иркыкыуеит абракагъ ахапа,
Иҳалиааз атыпантәи анашца!..

2004

АПОЕТ ИЦСЫЖРА

*Аурыс поет ду Н.Некрасов ицсыжра
иалахәыз азәы иџуан: «Это были первые гран-
диозные похороны русского писателя. Гранди-
озные не только по внешним масштабам, но
и по внутреннему накалу, резкому столкнове-
нию мнений». Сазәыкны арт ажәәқәа иахьа-
гъы апоеат Алықьса Лашәриа ицсыжраантәи
амиқәа сгәаладыршәоит...*

Ҳапсы җнакааит уцсра-уцсыжра! –
Шәеиқәәцәан иашәылт хәара...
Унаскъазгоз, узцабоз рымшынра,
Урт рылагырз, ргәырџара!..

Мрацас угылт, ухәжәеит утәымтаз! –
Уташәеит мрацасгъы лабәаба.
Унаскъаргон убри аены хәынтқарцас,
Анхаџ нанамга ипа!..

Унаскъаргон аитымра, агарра –
Уртәын, удыршәон иасымша,
Убас ахацара, ацырра,
Ацеи хьыз-камшәа ихъз-ицша!

Унаскъаргон хаштра зқәым ахтыскәа,
Бзанцык уахьамгоз агәытқьа!

Нак-аак ихэыцкьоз ажэа-мцабзкэа,
Урт рымч, рцабырг, рыхкья-цкья!

Унаскьаргон ажэлар еишьтагыла,
Гэырѡа цьбарала игэырѡоз, –
Лакэаба ишьтахь Ацсынтэыла
Ас псыжра хамбазац хэа зхэоз!..

Иарбан мчу абас ушьтызхыз,
Илагырзашартэ Ацсынра?
Исахэ, жэларык ргэы злахухыз,
Ухьз ахаршало Ауаѡра!..

Уазэын, умран, Алыкьса, иулшон
Узнымшэоз абахэ арцысра!
Ужэлар амра-шэахэа рзушон,
Дыды-мацэысрахеит уцсра!

(Итынчхеит ацанцэа-ашьажэцэа,
Изыркьяѡуа хамѡа, хаѡхэара, –
Икылатэан ицшу ахысцэа,
Иазкэзоу акаткэа рхара!..)

Ѳакын, сашьа, уцэыртцшьа, угэала,
Уцэаѡа, угэахэара-угэыхэтэы!..
Аецэ кыднацаартэ уацрала
Идурхайт уа ужэлар ухэатэы!
Уи ала ргэы-рыпсы уахьысит,
Уи ала уеублит лассы.
Уахьгылаз ырлашо уахысит,
Нас илшои уаха ауаѡпсы?

2004

МҒЕИДАРАК САЦОУП...

*Ажэытэан, иеибахаз ахайа, иаамтаны
ианирхъазоз, мғеидарак рхэысеибак лаишәе
икаижбуан. Уи иаанагоз игэы шлызцаз, ажәа
шылнийаз акэын...*

Мғеидарак сацоуп, акалшәа ихъантоуп,
Уи сшацоу збартоу рылапш-цар сыхрыжбуам.
Бцэыркъа-цэырсуа сгэы быштац еицш бтоуп,
Макъана баштае сеидара сызкажбуам!

Уи саца сааиусит, сацәажәауа схы,
Сылшарақәа ирылазо еихшала:
Цаса еицш ицъбарам сшәмхы,
Цаса еицш сеибагам махәәала!..

Аха мғеидарак ашьтыхра уеизгыи
Макъана исылшоит – иоазгоит абна илга...
Ба быкәлацәа, бөызцәа рыгәтангыи
Лахәыхрала иапшәымоуп сажәа нага!..

Урт сеидара сымдара иазхиоуп,
Усшәа збоит, акала сгәыгәтарыжбуам...
Ргәыграқәак сара сышка ирхоуп,
Аха раштае сеидара сызкажбуам!

Иудыруазеи: сналабылны сцар? –
Сымғеидара сықәнацар сыццышәха!..
Еигъуп ус: сшацоу снаскьалар,
Сымшқәа сґаар аиха ицбаханымха!..

Сеидара исылнахит апхзы,
Сусқәагь мариазам иахәа акала...
Аха усгыи икнах бара ахьурзы,
Схьапшуеит баштахь даеа гәыбылрала!..

Арт амшкэа лак-оакрала имоаст,
Гэтыха-гэыгра рыцымкэа сынрыжбуам,
Аха макъана исзыгэагбуам, афаст,
Сымфеидара сацоуп, исызкажбуам!

2004

НАНХЭА

Ацэашы былуеит, ашэгы кьакъаза иаартуп,
Астол-еишэа шэыр рацэала итэуп,
Ачашэ, акэац, абыста, зегь рыхкы.
Иахьа нанхэоуп –
Исыздыруам ацакы...

Азэ дагымкэа хакоуп атаацэа.
Сгэы иабоит ионаларашэа апсцэа...
Ампахьшы шкэакэа акэардэ-зкэа иахшьуп.
Ғаха-ғымтроуп. Аамта цом, хацшуп,
Атаацэа зегь сара абра среитцбуп.

Ухацоуп заа ак агъама ба,
Уи калашыа амам! Лабёаба
Срызхьуеит аишэа чыс хаакэа, иззом.
Ацэашы былуеит...
Аамта ццакзом.

Сани саби рхэыцракэа хара
Ицсхьоу ирыцуп –
Еибгам ҳа ҳтаацэара:
Сашыцэа роуп иғызкааз урт рыцсы –
Ааигэазоуп аоыцъагь аныцсы.

Икалап абрахь ионалозар рыцскэа –
Ашэ аатуп...
Афатэ рыфыоқэа

Дэылтны илаха-лахауа ицоит.
Са ссагылоит –
Исархээз насызгоит:
(Сыкоуп, аа, ара зеггы срейтбны)
Ацээшы сырцсуеит –
Снацэкьар ирыбжыакны...
Нас афатэкээ ргэма ба-баны...

Ихырцоит сани саби асакәмал,
Хартгыы убас –
Азәзәала хнеиштал...

Уи аффы – угэы-упсы артэуан,
Доухак ухысуан, аргам уатэнатэуан,
Анцэ Иан лыпха-лашара луан...

Аухантэарак – убарткэа сгэы рыткэон,
Аухантэарак – маалыкыцэак цэа сыргон,
Аухантэарак – сашыцэа пхыз избон...

2004

БЗАНА АХЫКӘАН

Сара сынхоит Бзана ахахы,
Ахы ахьакуа, иахыцыцуа изыхыны.
Бара бакэзар – уи аладахы,
Җқыта иахьалсуа –
Амшын ахь амфа шьтыхны...

Убрахь, ба бахь ихиаалоит сцэахэақэа,
Са сыпхызкэа, сгэахэарақэа, сашэа...
Бара бзырфэ! Изаашь ма бнапкэа
Сгэеисра напсыргэытала ибтауашэа!

Аецә рыцхра хыччалоит алакта,
Аецәкәа ирахэйт-хэйтүа Бзана...
Акалашәа исызгәакъахейт еита
Енагъ ибзоу, итамбо сзиас-шана!

Уи ацашәа – цауларак иатәуп,
Арахъ зынза ицаулазам сы-Бзана!
Хәыхәи-цыси рашәабжъ ала итәуп –
Уи мазоуп, итәахуп макъана!

Абар, избоит, ишәтүеит атамакәа –
Таца цкны иршәырцоит амца шкәакәа...
Истахым баша илеирц рыбгъкәа –
Атама рыцпла тама җамлазакәа!

Бара бынхоит скыта аладахы,
Бтаршәны бамоуп сзиас иацәа акәа,
Сара сыгба хуп уи агәахы,
Ихыцран икам былацш ақәымшәакәа!..

Барей сарей ю-шәаҗак хабжәоуп,
Бзаноуп сгәеисра иамоу шәага-загас! –
Ацәыкәбар еимхәыц-лашақәа цшәоуп –
Бара бахъ итамбо зыхыны инагаз!..

2004

ЗНЫ САЗЦААИТ СА СГӘЫ...

Зны сазцааит са сгәы: иабакоу уоны?
– Узцацшуа аецә лашара ргәаны!

– Уабакоу амра ангыло, иантәшәо?
– Иахышәтүа, иахәҗало, иҗало ахыҗәшәо...

- Абар, иаха хгэылара дроуит аңеи.
- Дңеи лашахааит, изыңшызааит хъзи-ңшеи!

- Тэымңыара сөызак апсхыхра даңуп.
- Сгэыграңаа сыма уахъ амѡа сануп.

- Зыхэашыык леиуеит... сыңсак аёкёоит...
- Укэңара-ухаңара-ухъамңра ирыхкёоит.

- Иубоума, хадгъыл иазаарңо шыоуы?
- Избоит, исыгэңыхоуп, салоуп мңаы.

- Ашыауардын-нымшэа сыңхёоит ңхъака!
- Уи сара соуп: дыңсыёым хаңа.

- Чархэара сзууама – уеиқэхаразы?
- Иудыруеит, исңэаѡам, са сшам уи азы!

- Уа ушоуп са саныршаз, усоуит мңасы...
- Ааи, ус ауп, са сущиит, ианухалоз аңсы!

- Саныкам уабакоу? – сңааит сара еиңа,
- Уаныкам сахыкоу: аеңэ рыгэңа!

2004

* * *

Сара абрака сжуп, ссабиуп,
 Сагэыңахэңоуп алашыңара...
 Абар, шықэсы ѡажэа ирықеуп,
 Адгъыл иарңысуеит са сгара.

Гэырооуп сышытахъка инсыжыыз,
 Алашыңарағгы иаргамоу:
 Сани саби ргэыңроуп иржыз
 Са сахыжу, са сахъамоу!

Ара сгара хышэашэа сгароуп,
Исхакуп ашымха рымахэ.
Ацша истаало иухэароуп
Гэырѳа зхымыцсаауа рызбахэ!..

Сара абрака сжуп, ссабиуп,
Идырхиеит абра са сиарта.
Уи тагалан-мшык азыноуп,
Са саниз аеноуп санкьата!

Ус ауп сшымѳас, цсахшьагь ыкам,
Зегь ирзеицшу ауп, сара-моу!
Аха излазари сыгэтыха:
Исгэырѳоуп гэырѳас сахьрымоу!

Ашэткэа, ашьац иацэа, ацша лас,
Шэаргьы шэрылахэуп сыхтыскэа!
О, са сшэыхэоит, иазшэырха нас,
Маза илеиуа шэылағырзкэа!

1979–2004

* * *

Сыцэа кьалоуп: еытха-еытха,
Ацх ауп ицэоу, еиқэышышы...
Слымха итаѳит ус, аккахэа,
Харантэ иааѳыз ацэцэабжы.

Уи иарѳыхауеит игэахэоу,
Сама ицоит ацшаҳэахьы,
Арахэ аҳаскьын иахьахо,
Илахѳыхыз схэычрахьы.

Сгэалашэарақэа аргама
Ихэмаруеит, сахьақэак еицшыы.

Абар, ацә сама-сама
Ицоит, иааџуеит ацәцәабжьы.

Ишпахаау, шыри, ускан ацә,
Моада-шытада уанаго!
Укәша-мыкәша абас икарцәа
Иухаштхьоу ашытыбжькәа анго!

Иалудраауеи уахьныкәо,
Ма уахьызыз? – еилкаазам...
Ах, ишпассиру уахьыкоу,
Уи абыкәу? – ицаатәзам!..

2004

ШЫЫБЖЬЫШЫТАХЪТӘИ АХАХӘҚӘА

Шырпазтәи ахахәқәа,
О, шәласыз зака! –
Сшәыцалейт, имшацкәа,
Схы ансырхоз цхьака.

Шәхахә мцәыжәџа сыпхьон,
Схахә-моа шәчапон,
Ҷацара цхьа сшәырцон,
Сиецә агәра жәгон!

Ахахә цәкәырпақәа срылан –
Схахә махәҶақәа зсон...
Ахахә шәахәқәа рыла
Схахә оны лашон!..

Ус, абар, сыпшызар,
Сымшкәа даҶакхеит! –
Схахәқәа сырцысызар,
Ҷакала ихъантахеит!

Арахь избоит ишызбац,
Иркапануагъ – ус...
Аха ртыц иахугарц
Ёа лшарак уазыцшыз:

Ихъантоуп еакала,
Ианыласыз шыжыын!
Ишьтых, о, хахә махәғала,
Ахахә махәға, умыцсын!..

Имариам, ех, сусқәа,
Ёакала исуеит ацша!
Шыбжышытахьтәи ахахәқәа,
Хәылпазтәи сылша...

Аха ухьамцын, сгәыгра,
Сымҕа уазыцшы! –
Искуп макьана сеагәра,
Икнахам ацзағы!..

Иухьи, сымра хцәыкацшь,
Уабаццакуеи?! Уаатгыл!
Даеазнык, ахахә гәацшь,
Сеышькыл саныргыл!

2004

СЫБЛА ТШАША, УАРА, САРА СЫЦӘ!

(Ацикл «Ацәтәыҕа» аҕнытә)

Абар, аа, укажьра иағуп,
Иужәлоит улацш рыхмыжьуа.
Ёыт-ёыт ушара иазыцшуп,
Адгьыл зызоит ацә анкарыжьуа!..

Адумбеиштра иаздырам ларкэра,
Иузарбом ала-мала асаара!
Уи алеира – хра леиран ишба,
Игэытшыаагоу сахьоуп, сашба!

Адгбыл акэым, итазызоит угэггы,
Иужэлоит еакала ухэатэггы!

Сыцэтэыџа, сыдгбыл Апсны,
Ахра иалиааз, игылаз храны! –
Иарбан урту иузасуа хацкьо,
Иахтэыштрақэам рыла хаинкьо? –

Салла еикэшоуп хаџната,
Гэымбылцьбарала, хэта-хэта!..

Сыбла тшаша, уара, сара сыцэ,
Иацаз сыцсадгбыл ацба,
Уеимаркуеит, иухоит нырцэ-аарцэ,
Улшарақэа, уаишбақэа рцба!

Утэыџақэа ркуп иргэгэаны,
Рнап рытэакэа усапхба имлашба,
Укарыжбеит, упара баны,
Икнахауп ақэаб еилашуа!..
Сыбла тшаша, уара, сара сыцэ,
Амца дырцеом –
Иацхоит нырцэ-аарцэ!..

2004

УАЖӘ АРАКА АСЫЦСА ЦАҒАХОИТ...

Сузыпшым, шыта уаха сузыпшым,
Сузыпшым ицәыркъаз амрахәага...
Иашоуп, иаша: сеипхызра уағым,
Сара ашьха сыкоуп, уара ага...

Аха арфаш агака еихоит,
АшәарыцаѰ ашьхарахь укыдла!
Уажә арака асыцса цаҒахоит,
Изытуеит, еилахауеит ыт-ытла!

Ага ихытны аптақәа аауеит,
Сыкәша-мыкәша ажәфан лаша иалоуп.
Цшак арантәи аладака исуеит,
Аладака исуеит уи гәыбылрала...

Сузыпшым, шыта уаха сузыпшым,
Аха ипхоит, ипхоит уи амрахәага...
Иашоуп, иаша: сеипхызра уағым,
Сара ашьха сыкоуп, уара ага...

Аха арфаш агака еихоит,
АшәарыцаѰ ашьхарахь укыдла!
Уажә арака асыцса цаҒахоит,
Изытуеит, еилахауеит ыт-ытла!..

2004

ҖЫЦЬА-ҖЫЦЬАЛА ...

Апоегцәа, сара сашьцәа, рцас хазуп,
Урт еихарак җыцья-җыцьяла еицуп...

Ирузом урт кәрышык рцыба иҗаханы...
Саргы срылоуп –
Сыкоуп сашьцәа рыгәтаны!..

Зал кьаёк азна апоетцэа еикэшэалоит,
Ажэахэарта реибамтауа еибаклоит.

Зал кьаёк азна апоетцэа рацэацэоуп...
Сыбыз цэгъазар, азаз алоуп, дара нцэоуп!..

Иатаххозар, ишеиёыхо убра идыршоит,
Иузгэамто амач-сач дара еионашоит...

Излацэажэо? Ма ирхъау, ргэы иазырго,
Хазшаз зацэык иоуп избартоу, еилзырго...

Мцак рыцроуп, ааи, енагъ иацасуеит апша,
Еидызкылоугъ фырцъан цэыцам – ажэа алша!..

Ркахуажэыртаё – реимак-реиёаккэа нцэазом,
Ркахуажэыртаё – ражэа ахыркэшара аузом...

Оыцъа-оыцъала идэылцуеит нас убра –
Ус еицш икоуп апоетцэа ргэыбылра...

Абан, еицнеиуеит, ишеицнеиуа о-цэжэырцак,
Ёа поеткгы рымѡаё дрылазом рацэак!..

Ирпыло-изпыло инарывсуеит, ирбазом,
Хыма-цсыма аоныкахагъ иццакзом!..

Сшэыхэоит даара: еизыншэыжъ урт хамтакы,
Шэахыкоу икам, шэеицаным уажэ уа мѡакы...

Ус ианеицу – анцэа иашта дара тоуп,
Ишэымдыруеи: уака аѡстаа дкэадоуп!..

Апоетцэа, сара сашыцэа, рацхъа сшыы,
Урт роуп исымда инаскъазго са сцэашыы!..

2004

КЭЫДРЫ АРРА

А. Г.

Азын, ианараз, ханхыкэгылт Кэыдры.
Азынгы ишнеиц инеиуан ипры.

Ацэкэырц кеи-кеиуа ацэкэырц иахъзон,
Хгэахэара шытыхуа ихацхьо инаскъон.

Исхаштуоу, Алыкьса, исхаштуоу бзанцы,
Иаххэаз хахымцо ханталт асырзы...

Хкбае матэа хшэыхны, хнапкэа еибаркны,
Хнеиуан хаикэгэыгны, ацэкэырцкэа цны! –

Иаххысуан имцабзны, хардысны, харпсны,
Идгылтэыз, хазлиааз былны, ихакэганы! –

Лыпха лашак цэырцны иахзыкан аены,
Шэахэа лашак хтазны, ицшыоу цэкэырпаны!..

Урт ацэкэырцкэа хпыршэон, ипсыеыз тыршэон,
Уажэы-уажэ еицылон, хашьтыхны харгон!..

Еидын ха хажэоахыркэа, еибаркын хмыхэфакаа,
Азацатэи ахахэкаа, ацэкэырцакаа

Урт реисон, ириааиуан, ихацхьон апао,
Амба ишазнеиуа цхьа инеиуа аеыо, –

Абар, аа, апаогы, Кэыдры акэзар – еиоцэоуп!
Ацэкэырц-махмызкэа ирхэаз рацэоуп:

Са сзааухт, уа узаасхт, абас еицш ишыа,
Кэыдры акэзар иазгэакьоуп нак-аактэи хказшыа!..

Кэыдры акэзар, Алыкьса – Иордан апшахэа,
Уи амаза ала ицшьазааит сцэахэа!

Ицоит уи ахтыс ахь сгэахэа пыруа,
Ицоит уи ахтыс ахь имѳасыз пшаауа...

Апстазаара хайсоит! – еигъзарц хтахны,
Хпыршэоит цэгъеи-бзиiei рыцахь хганы...

Арт амшкэагъ мариоума, узшато мышкэам,
Кэыдры акэзаргъ ацэаѳа ианырит иатэкэам...

Зыхэашькэак алалоит! – ицэырцит нырцэ-аарцэ,
Ишэартахеит хбаашкэа, хаштакэа, хкэацэ!..

Итадыдусеит уахь, ибгоит, хагеита,
Иубахьац акэым, еакуп алакта –

Кэеи-кырцхи еимаѳны, рлеишэа мбатэза,
Амра ашэахэа-лашара цхаца –

Уа амацэыс жэылоит, агэылшьап мац иапго,
Уи хашьтакэа ирхуп, аа, хайцэырзуа, хайкэго!..

Абар, аа, Алыкьса, ихазгэакъаз лшьа
Халагылт: дпырхуп Тамара, хэхэшьа!..

Ихазуп уи лыпцтэарта, ицшьоуп лыпцсхара,
Тамара хъыз-камшэа,
Шьта дыкам ара...

Сылхагыла ажэа анысхэоз иацы
Сыбжара сымхын –
Исхаштуоу бзанцы?!

Хѳыцъагъ гэырѳала днаскъахгеит хэхэшьа,
Зегъы иаххьыршоушэа збоит лара лшьа.

Уи хацхьоит, Алыкьса, имызырц хмилат,
Ауасиаткэа иреихауп Тамара луасиат.

Абас еипшкэа раан сгэы тынчым, сашья,
Сзыхзызо, исхьяау: ицшьоу азы-цшья!..

Кэыдры акэзар, инеиуеит хэарамшкэа иртэны,
Сгэахэае, сыцхызае харуеит ес-ены!..

2004

УС АКӘУШЬ, АПСНЫ?

*Мы умираем,
Сходим в тишь и грусть.
Но знаю я –
Нас не забудет Русь.
В. Брюсов*

Ус акәушь, Апсны?
Ханыкамло инаркны
Хахьзкэа тацәахума угәакны?

Мал хашьтамызт,
Хушьтан ауп уара –
Апсынра!

Иудырузааит:
Хахәом абака...
Инаскьоугома хахьзкэа цхьака?

Уашәахәаюцәа хакәын,
Уашәа ххәон,
Ухьзала амәа хакәын,
Угәра хгон!

Узырахгон ахара, Апсны,
Удоухала хажэа тэны,
Апсны-мра иатэны!

Ус аума, Апсны:
Ханыкамло инаркны
Хахызкэа тацэахума угэакны?

2004

ЛАШӘҚЫТ...

Ишыкоу абрака Ешқыт,
Ешаа ркыта, хэарада...
Икоуп Аштэыла Лашэқыт –
Сабацэа рабацэа ркыта.
Уатэи хылцшытракэоуп харт –
Ус еицш ннажыт ахэамта.

Изхэода жэлоруаак хтэаны,
Хэафара, хашьхара ныжьны,
Нхыцка изцаз еиманы,
Ршьам дгьыл, Апсны-мра ирпырцны?!

Ашэышыкэсақэа моасит еивао,
Акацэарақэа рымаза хыртуам.
Уажэы-уажэ саргэакуеит сыхшыю,
Абазаштатэи амфакэагь ғыртуам.

Сызцаарақэа дырцаруеит урт,
Исышьтоуп иахьакэыз, уацэакэыз...
Акалашэа ицэажэоит Лашэқыт –
Длашэызшэа мшэа хабацэа ирабыз? –

Ма ус еипш азырхэама рхы? –
Излыцыз цыанат дгъыл иазхъаан?
Рыхэтак аанагама ршьамхы?
Рхышьтрахь, рразкымѡа иазгэаан?

Исоуам сызцаарақэа ртак –
Ианцам урт қбаадла, тоурыхла...
Сгэаца итацсоит лағырзқэак,
Сахбақэак ублаѣ итыхла!

Ашэтэыла... Лашэымѡа... Лашэқыт...
Исыцуп, хаштрахэагь рықэым...
Исархэо еакуп иахъа урт,
Сабшьтратэ мацарагъы акэым!

Ирацэоуп са сыцсадгъыл уцэыз,
Ирацэоуп узэакэо, иугэтыхоу!
Лашэымѡа, Лашамѡан уцэырц,
Лашэымѡа иагаз зегъы рѣыхо!..

Хқытакэа рыхызқэа адунеи
Закацъара иуцылои игэыхъха!..
Гэакреи, гэыроеи, лашэ-моеи
Нбанқэас ирымоуп, урыцхъа!

Икоуп Ашэтэыла Лашэқыт –
Сабацэа рабацэа рқыта!..

2005

МЫСРА СЫМНЕИЦ

*Аќәәтәи ацъармыкъае зны-зынла
Мысратәи акартош рѣиуеит...*

Мысра сымнеиц, Нилгъы ус ауп,
Рызбахә амхәац са сцәахәа.
Аханатәгъы исымбац ауп
Нил ачашә-дгъыл ацшахәа, –

О-еаѳрак, х-еаѳрак аазышьтуа,
Мысра цсыс иахоуп иара...
Нил ауп, ааи, Мысра зегъ зыршәтуа,
Ирхәоит Нил иахшеит Мысра!..

Исымбац-ба? Исцылеит Аќәа,
Абар Мысратәи акартош! –
Нил алыкь еиқәацәа ахътата,
Аа, иахыртиуа, уазхьацш!..

Сатәнәтәит иќәашза иахықәу,
Алыкь илоуп, иацрышәшәаз,
Сахыыкоу Нил ацшахәае акәу?
Иарбан хәыцроу сызташәаз?

Саргачамкит уи анызба,
Сгылан уаќа сшанханы:
Сшаршанхаз еицш амза-саба
Ацәыргақәае анкъа зны!..

Сымцадырст, аа... хтысқәак срылоуп,
Мысра ажәытә-аеатә иртәны.
Апхын, иара убас тагалан,
Нил анхыцуа имитәны!..

Снахыцшит алыкь аазага,
Алыкь – хаеґа снахыцшит...
Сыбла ихгылеит амсыр-еага,
Амсыр қбаадгъы снахыцшит...

Ажэытэ цэматэа иахо ацэкэа...
Убас анцэа дузза Ра...
Сапхъа ицэырцт афараонцэа,
Рышьтра нага, Рыцсхара!..

Иказ шыказ иамазкрыда –
Адунеи ахэыштэара!..
Убас Хеопс ипирамида,
Заа иргылаз идабра!..

Апстэы, апсаатэ рсахъа-нбанкэа,
Аероглифкэа рдунеи!..
Сыбла ихгылт арака абарткэа...
Сыбла ихгылеит ба,
Сзыпшуеи?

Изгеит иаахэан, абар, ажэла,
Убас макэанк алыкыгы згеит!
Иласцеит уи сыдгыл ужэраф,
Алык акэзар жэлоушэа искъеит!..

Рыжэоа еибыстоит Кэтоли Нили,
Апхъао, сажэа агэра га:
Сшақэымгэыгуаз уа еинымлеи –
Еаорас икоу ирыцга!

Мышьта бзиа, Кэтоли Нили,
Нил сымбацзаргы схата,
Жэытэи-фатэи рышьта ухыли,
Абар, иахылырго рката!

Амза-саба снахыпшызшэа
Снахыпшит, ааи, абри аены...
Мысра азбжак аазгазшэа
Сутра итызбаауеит имшны!

АПОЕТ ИМАЛ

Уцшы, зегь акака ртиуеит,
Ацъармыкыа ус ахра ауеит.
Сарах, егъызмам апоет...
Егъызмамгы имоу итиуеит!

Егъызмам-ба, мап, ухацкы,
Аахэаѿцэа арахъ шэыццакы!..

Иаашэхэоума? – ацстхэа стиуеит,
Шыццэрак ецэацъаа стиуеит,
Истиуеит сара ашыжытэи ацша,
Ашыац иацэа, азаза ахырыша!..

Ашэацшы кацшы шэтахума? – истиуеит,
Ацсаатэ рашэа аума? – истиуеит...
Амза шеишей ду стиуеит,
Ажэѿан ахыбла стиуеит,
Уи амроуп – ацхара стиуеит,
Ихэшэуп ашэахэа – истиуеит.

Ашэапыцъац зегь шэыстоит – ижэга,
Ишэыстоит Ерцахэ ду – ижэга,
Бзыци Кэыдри еиццаны,
Икоуп акыр иацсаны!..

Рица шэтахума? – ишэтэуп!
Ахэгы хыла ишэатэуп...
Иацуп Амткьалгы хазы,
Ихэыццакны исымам схазы!

Амшын Еикэа аума? – еиѿырсса,
Ацэкэырцкэа шэыстоит, шэызса,
Макъана ирацэам рыхэ-рыпса!..

Абар, ахардан, араса,
Стəоума, снапы еикəыпса:
Сытитə нтəара ақəым, еипхьбом,
Амшын табараха итабом!

Амѡаѣ абырлаш стиуеит,
Апсыз лымха ашьтыбжь стиуеит,
Истиуеит сара аразны, ахьы,
Ишоураз, ихьтаз адəахьы –
Ижьакцом, еицакуам бзанцы
Урт са сыпсы рханацы,
Икоуп, аѡ ирфазом,
Ибаауам, ицакəиуам, иажəзом! –
Сажəакəа рыла итахəхəоуп,
Сашəакəа рыла еилахəоуп!

Истиуеит, аа, ибеиоу азə соуп,
Реимхəыц сцəахəа иахапсоуп!..

Урт рыхə ба? – иказам рыхə!
Упракəа нак унарых!

2005

«АМРЕИ АМЗЕИ РЕИЦШ ШƏЕИДАЖƏЛО!...»

«Амреи амзеи реицш шəеидажəло!...» –
Ус рхəоит ачара аены...
Уазыпшы, ашамтаз, ажəѡан,
Амра ангыло хараны –

Ѣарак амехакны ихалоит,
Алашьцара ахцаны,
Иажəым мчы-лшарак адубалоит,
Ашəахəа кацшькəа кьаны, –

Адуinei ɔaɕɕɤa иѣахазшэа
Ѣыц иарѣыхоит, ѣыц иашоит,
Ес-ииуа ирыциуашэа
Ус нарха амоуп, ус еикэшоит!..

Иара убасцэ́кѣа амза шаша
Шеишыкэс ажэѡанаѣ изсо! –
Ѣыхэак ы́коу узлахъзаша –
Апстхэа ирылцэ́раауа ианцо!..

Нас изхэада урт еидажэ́леит,
Ирымазам хэа еихыркэа? –
Ахэажэ́цэа ахы́леит рашта-рыжэ́ѡан?
Еидкычылоуп рызыгкэа?

Аха ирхэ́оит ишырхэ́ац ажэ́лар,
Жэ́ытэ́натэ́ гэ́ахэ́арас ирѣоу:
«Амреи амзеи реицш шэ́еидажэ́ло!»–
Урт еидажэ́лама? Мамоу!..

2005

АЦШАТЛАКЭ

Ишэасхэ́ом, еитасхэ́ом ажэ́ытэ́ лакэ,
Иасит имыхътэ́ыз ацшатлакэ! –
Иасит уи ацлакэа ы́цжэ́о,
Рдац-цашэ́кэа алато ажэ́ѡан!..

Амаѣ гэ́ылшѣап еицш, еикэ́ша-еикэ́ша –
Ажэ́ѡан иазцоит, аа! Асабша –
Асабша шы́бжъон агэ́азы,
Иасит, ижэ́ылеит икы́лкѣа,
Апсабара ашъара́кэа ирыкэ́кѣа!

Дагеит, аа, апхэызба дымтарсны,
Али-пси ала, ишьтасны!..
Дагеит, аа, ацысхэ шаго,
Иумчуи, апшатлакэ иацго!..

Лхы мацэаз акэзар, апшасра
Илымгцаа иканаршэит... ашьацра
Иларшэуп – лызбахэ иадыргоуп,
Абар, ла даныкам ицэыргоуп!–

Лнацэкьар апынтца иахаз ауп,
Иаразнак убрака иахшэаз ауп...

Аштае дыштэаз уа, дыкэцо,
Уаха лхабарк камлазо
Дагеит уи, дышьтнахит, ишьтасны,
Иуагеимшхараха иасны!..

Длашэриа-цхан, сахэшыцэа дреиуан,
Лызбахэ ахара инеиуан,
Лсахьа-лыпшра: анцэахшара,
Абас уи дахэхеит апсабара!..

Асабша рыжьжьарц лабеба
Хабацэа ируит атоуба,
Иззыпшымыз ианақэшэа,
Ирықэзарц хашьтрае асабша!..

Уи акэхеит: асабша илацом,
Ицсызгы убаскан дыржзом.
Дыртынхазаат ма дрыуаз –
Алагырз картэом, ицэыуом...

Еагак ркуам ицысны,
Ахара инеиуам иеицны...
Иакэырхуам ацла ашэыб,
Иркуам агэыр, ахэымсаг...

Уаџцсык ипаца исазом,
Цхзашак каутэар аузом –
Иалкаауп, акалашэа ишьоуп,
Изыхъызггы дсахэшьоуп!..

(Асабша рацэак стэалазом,
Стэазарггы – испылаз збазом...)

Ишэасхэом, еитасхэом ажэытэ лакэ,
Иасит, ижэылеит апшатлакэ!..

Сахэшьа!
Ацша баапс анасуа,
Ма цшатлакэха уи анышьтасуа –
Ицэырцуеит быхтыскэа зегь рышьта,
Аштэе бхы мацэаз сашьтоуп!..

Сэацхьа, ус ажэџан анеилга,
Сахэоит: лсахьа сызцэырга!..

Бара, Алашэриа-цха цхэызба,
Иџоуп аргама банызбо
Ажэџан иацэара цаулае!..

Сахэшьа-хара! – быџоуп са сыблае,
Аишьа игэхьаае, игэалае!..

Ианеихсыгъуа, ианеикэтэо апшасра
Бхы мацэаз сашьтоуп ашьацрае...

2005

АШЬАНА

*За родинку ее отдам я
И Самарканд и Бухару*...
Хафиз***

Дарцшзон акалaшэа лзамѡаѣ ашьана...
Ашьана мацароума, дгылан ашана!..
Дгылан дыцэны, ашэахэа лаша далхны,
Лшьанагь лнаалон, улацш цар хыхны,
Хафиз зызбахэ имаз длыцамхо дтыхны!

Ирхаштуа икам, аиашаз, макьана,
Хафиз ду ус еицш икоу ашьана
Иахиҳэааз ажэа, игэы-ицсакынтэи:
Иахтницон иара Бухареи Самарканди! –

Иоуцшэыл лзамѡаѣ лчыдара азгэата,
Апоег ипоезиа адунеи лаша иеата –
Хаштра змышьуа ацэахэакэа апитон,
Бухареи Самарканди шьанак иахтницон!..

Сылацш азхоуп, сыхнахуеит уи бшьана,
Иахтнысто сыздырам, исзааиуам макьана!

Хафиз итихьеит Бухареи Самарканди...
Исыцхьеит арахь скалами са скьяади!..

Сбыхэоит, нас, Акэеи Гагреи еиґаба,
Амшын еикэа акалакь шанакэа рыѡба,
Акалакь шкэакэакэа, абырлаш-қалакьқэа,
Уатэи абаҳчақэа, уатэи аханқэа!..

*Бухара, Самарканд – азиабжьаратэи ақалакьқэа, хьзи-цшеи змаз ахтынрақэа.

**Хафиз – ажэицшьтэи ашэышықэсазтэи ацьам поет ду.

Сбыхэоит еитаба – мра згымхо цъанатуп,
Адгъыли амшыни рылыцха рыдуп!..

Акэоуп бахъызбаз, Гаграгъ ароуми,
Бухареи Самарканди акыр ихароуми!..

Еикэфыртыр калоит апоети апоети,
Акэеи са с-Гагреи, Бухареи Самарканди,
Уажэакэа сныруеит Хэфиз ду харантэи!..

Гагреи Акэеи еицны, иблахкыган,
Сыхызала ибыстоит хамтас инаган!..

Бшьана зыцсоу слахоу ма сѳахоу?
Сѳахеит хэа сыкоуп, уи ауп са сзы игэахэоу!

2006

АРАРАТ – ЕРЦАХӘ

Саб ихэон: икэуп агба цеыха
Ерцахә аѳазара, акъатрацә...
Уа штак ыкоуп,
Ицшуп жѳѳан аца, иссирха...
Уа иаху ргэыгэым, рсаан, рымхатә
Хьуп излыху,
Хьуп ахан хьыцѳѳарагъ,
Уи ашта итэуп, дахылацшуеит анцә...
Уаѳцсык уи атыц лашарахъ
Неишъа имам,
Ус избоуп, иццә...

Са сазхьуан убратэи ашта-гэара,
Убрахъ анеира,
Рцылара ашацә –

Схэытыпшыны акэзаргъ,
Сашьтан урт рцэаара,
Цхызла срылан,
Ситаауан анцэа...

Са сазхьуан убри агба цыыха,
Неишьас иоуз,
Иказ мазақэас...

Ус иаанхеит,
Нагзашьа амоут сыгэтыха,
Дасакы санышэеит ус, нас-нас...

Ацшьафырае
Азхьцра дузза аан,
Икэхеит Нои игба Арарат...
Уи атыц са санацхьо: аа,
Саб ихэамта ыыхахьои закантэ!

Закантэ, закантэ! –
Сгэахэа спыфуа заа
Сдэықэнагалои
Имфасит шысхэо еидах! –
Цьарак еилацэоит,
Аханатэ истаа:
Арарат – Ерцахэ!..

Зака шьха,
Закацъара гба-цыыха,
Зака хэамта, аки-аки еипшыны!..

Адунеи ду уакэша ахы-ацыхэа:
Азиабжьара, Африка, Ацсны...

Урт уцылоит
Жэлар рхэамта азыхьае,
Ацарауаа итарфит иахьзаны...

Саб хацашъа имамызт
Өа шъхакаѳ,
Даеа гбак ус иаман хѳа разкыс...
Аха иажѳа Аѳыра Цшъа ианымкѳа
Иаанхеит,
Егъырт ражѳақѳа шынхаз...

Уртгъы цшъоуп,
Иаццоуп рцѳаѳа мцымкѳа,
Убри азоуп убартгъы зыцшъахаз!..

Заѳантѳ, заѳантѳ! –
Сгѳахѳа спыѳуа заа
Сдѳықѳнагалои
Имѳасит шысхѳо еитѳх! –
Цъарак елацѳоит,
Аханатѳ истаа:
Арарат – Ерцахѳ!..

2006

СЫХШЫБАѳ АѳОНУЦКА ШЪТЫБЖЪЫК...

И. Ашѳ-ѳѳа илыхъзынѳыланы

Сыхшыбаѳ аѳонуцѳка шътыбжъык
Уахгъы-еынгъы еихымсыгъуа ицѳырцит.
Абар, еихауп шъта шықѳсык,
Ахѳшѳқѳагъ амыхѳеит, ихѳамцит.

Ашътыбжъ! Снысымѳа ахтыс,
Сцабырг, сдунеи ршѳага-зага,
Сыхшыбаѳ ашѳка имацѳыст,
Рыцарра, рхѳаа азнага!

Игоит, есуаха игоит,
Сыхшыбао аонутқа шытыбжык.
Ианымго – са сусқа еилгоит...
Игоит, аа, макъана: дық-дық...

Исабхәои, сахәшьа, ахақым,
Ибылшари, схъаа иапго?
Арифмакәа еицырхәоит: трым-трым:
Рышьтыбжъ ауп уахынтә иго!..

2006

АПОЕТЦӘА ЫКАН АДУНЕИАҘ...

Апоецәа ыкан адунеиаҘ,
Дыкан Баирон,
Дыкан Низами,
Гиоте дыкан, ажәйтәзатәи ЕлладаҘ
Гомер, урт раб,
Дымрами уахи-ени!..

Шекспир ма Шиллер?
Блок?
Ма Геине иоума,
Закао рызбахә,
Зака хьзы ухәари!..

Урт ршьа иалцыз,
Урт ирышьтанеиуа,
Апсуа иаштаҘ
Ха х-Дырмит, Баграт?!
Убас ха х-Иуа,
Ашаецә зхашеишеиуа,
Заа иҕыхаз,
Заа имҕасыз ашәт?..

Адуinei дунeиxомызт урт рыда,
Ҳацсақбан,
Ҳаидыркылеит ыт-ыт!..

Ҳаидыркылеит гыкае,
Гәахәаракае,
Гәыбылрак ахәаахь хнаргеит урт!..

Рацлабракәым,
Ма рнацәхыц уацсоума? –
Иба ражәа иамоу закә мчу!..
Аха азбахә умхәазар ауама:
*«Мне и Байрон тоже по плечу!..»**

Аз ихыршәлоу урт рыцсаатә мцәыжәоа
Амцәыжәоа унатон,
Уарпыруан, уагон...
Убарт ракәын
Умши уцхи рыжәоан,
Убри ажәоан ацака унхон!..

Иагьао уака инхап,
Урт рымца иацхо...
Иагьао рылџацә џеип цхьакагьы!..
Ацсуа иашәагь убарт рашәа иацыз,
Ицацсамзааит уи убра бзанцгьы!

Апоецәа ыкан адунеиае,
Дыкан Баирон,
Дыкан Низами,
Гиоте дыкан, ажәытәзатәи Елладае
Гомер, урт раб,
Дымрами уахи-ени!..

*Ацәахәа итәуп М. Лермонтов.

Икан, иказ!
Урт ирышьтанеиуа
Духылацшааит
Жэѡанаѣ зегъ зымчу!

Ихэа, иудкыл
Убарт ирхэаз аиуа:
«Мне и Байрон тоже по плечу!..»

2007

АКЭА САНЫКАМ

Акэа саныкам –
Дабакоу хэа ацэкэырцкэа шэразцаа,
Ишэархэоит сахьыкоу,
Акэа саныкам.

Ацнышкэа шэразцаа, ишэархэоит,
Ирдыруеит сахьыкоу.

Ақалақь иалсуа амѡаду
Шэазцаа:
Дабакоу?
Иадыруеит сахьыкоу.

Акэа иахалашо аецэкэа шэразцаа –
Сахьыкоу иацѡашьом.

Зееикэапса игылоу апсакэа ракэзар –
Сымаза рытоуп.
Шэразцаа Акэатэи ахэкэа –
Ирдыруеит, сырбартоуп!

Аратэи ашэапыцап рыбгы,
Ажэоан аратэи
Шэразцаа зеггы –
Акэа саныкам сахыкоу.

Аз иамоу акалакъ шэазцаа –
Акала ианыруеит.
Акэатэи абахчақэа ракэзар –
Сшыаёақэа рдыруеит.

Шэазцаа сыоны ашэ,
Иадыруеит сахыкоу, саныкам.
Шэазцаа Акэатэи апша,
Акэатэи амра...

Шэазцаа Дырмит ицэахэа,
Шэықэнацоит амоа...

Акэа саныкам –
Акэатэи ашыац иацэа шэазцаа,
Акэа саныкам –
Дабакоу хэа ацыс моас шэазцаа!

2007

* * *

Уаргы днаскёуугоит инаскъарго...
Уи иуаора, ихатара
Иахъак еа хэашъак ала изырго
Ак агрыжбуамызт ара...

Еиха иаатуан уи имоа, итабырг,
Еиха иаатуан, ааи, абри аены.
Еиха дрызгэакъахон дахықэыз,
Даныргоз иашта дытганы...

Хэаак амазу илшара?
Дзыхъзоз, ирѣиоз иахъеи-уахеи?
Цсыс дахан уи иашта-игэара,
Цсыс дахан ари адунеи!..

Уара, арифма азышэарыцаѳ,
Зуада иамадоу цъара,
Цкъа дубартазу ари ауаѳ?
Ма уивнагоу хара?!

2007

70 ЗХЫЦУА

Ишэасхэап дзызхэыцуа,
70 зхыцуа?

Амра, шъха ихыцуа,
Аецѳ ицэырцуа!

Шъта иарбан ицэызуа
70 зхыцуа?

Уи амра, шъха ихыцуа,
Уи аецѳ ицэырцуа!..

Иарбан ицэымзуа
70 зхыцуа?

Абицарақэа рышқа
Имтан ицэырцуа,
Игэы-ипс ирхылцуа
Иашэақэа инырцуа.

70 зхыцуа
Дтагылоуп тагалан:
Ёаѳроуп иацхъа ицѳырцуа –
Ашѳа-ашѳала!..

70 зхыцуа
Ихѳыштаара шѳаниахъоума?
Ус цхарак зцѳымзуа
Хѳыштаарак жѳабахъоума?

Ажѳытѳа хѳацшъа итырго
Аѳыцъбара жѳжѳхъоума?

Иарбан игѳнуго
70 роума?

70 ракѳзар,
Иацрых ани агъѳѳ –
Быжъба уртагылап,
Иуадаѳоума? – иргъѳѳ!..

Быжъба уртагылап,
Актѳи акласс ахъ!..
Узнысхъоу уанылап,
Умѳахъ, уус ахъ!..

Быжъба уртагылап,
Жѳѳхѳгы, ѳажѳиѳбагъ...
Ёарала, ашѳала
Игарухып уажѳагъ!..

Пушкини Баирони
Рымра уѳацхама?..
Адгъыли ажѳѳани
Уреисар ауама?!

Уеиса ушаецә! –
Илаша-лашо иуцхьоит...
Ашыц иацәа амацә
Умоакәа аныхәоит!..

Ацстазаара-ебыга,
Ацакәа, ашьянца,
Идырцарт уоыга,
Иукуп, аа, иахьанза!

Пхьака, нас, са сыхәа,
Иоадараз ҳа хусқәа –
Ушьамхы лас еицыхуа
70 рышка!..

Уназеит, уагъахысит,
Ца змамыз сыргәыларцш...
Идыдит, имацәысит,
Еицарымкит сылацш!

Унеила лыцхала,
Шәхьао, амаҳмызқәа!..
Интәом, ала-мала,
Уареи сареи хусқәа! –

Изыцшу ацсцәаха,
Унах нақ унышәацшь...
Сызхымзац еихаха
Мрагылара шәацшь-кацшь!

70 зхыцуа
Иарбан дзызхәыцуа? –
Амра, шьха ихыцуа,
Аетә ицәырцуа!..

2008

АБ БАСАРИАН

*2008 ш. шун 19 рзы Аќатәи акафед-
ралтә уахәамае уи Ахада Аб Басариан
Аплиаа инапағы иртеит Москватәи Урыс-
тәылазегьтәи Апатриарх Алекси II ианан-
шьаз Ацкьа Серафим Саровтәи иорден.*

Аб Басариан, Апхьацшьяо, Аплиаа,
Иуеигэыргьоит абзыпуа-жәлар, абжьуаа –
Имариамыз амџакәа урнымси,
Ухьз-уцша Апсынтәыла иахымси,
Уаликааит Апатриарх Алекси, –

Дыргәылацшит уазаб, уцабаа,
Иазгәеитеит апабырг ахь угәхьаа –
Мџас иалухьыз: апсрала апсра аиааира,
Нагзатәыс ихәтәашьоу есааира.

Иазхацоуп уиашамџа аргама,
Иазхацоуп апсуа иуахәама –
Аныхабаашкәа рсаркьал еиныџеуеит,
Даут иарфа аехәапхьыз аеыџеуеит,
Ипсалмакәа Ихәкәиту ддырдуеит! –

Урт апсуа шеишыкәс игәы-ипсы еимырдон,
«Уахь икоу...» ашкә гәыгра лашак иртон! –

Андери Апхьанацхьяо, иааз харантәи,
Убас Симон Кананатәи – Сионтәи
Ажәла ґыхга, азхацара арака
Иааргаз цәыґьауан, еиылон,
Ибзарыбзаруа иґеион, ирыдыркьлон,
Уи ажәла умџае умџакәцо иупылон...

Аб Басариан, Апсны амца ианалаз,
Шьяарцәыра мџала, еигарала

Ианыкэырхуаз хашта, хгэара, хкыта
Уабцъар-Уажэа, уныхэацхьыз еибыта
Упсадгьыл цэашьы лашан уазгылан,
Уи Апыза-Хьамцэуи уивагылан!

Базара имоуп абыстаа инымшэаз,
Шэнеибац хэа анырхэауаз игэымшэаз!

Аб Басариан, ууаажэлар урцеиуп,
Урт рыгэхьаа-нымцэа уадунеиуп!
Маза умам, уаартуп, уаргамоуп,
Удгьыл уафырхацоуп, Анцэа думоуп.

Анцэа ида моакам – илашьцароуп,
Уи дызмамгьы Иара иахь дназароуп!..

Аб Басариан – Аб ихьзала ихэбу,
Ирацэоуп ихьаахго-ихагу, –
Хацхьа угылаз, хгэыбылра еипыхуа,
Ихақэитү ицабырг ала хэыхуа!

Моак ауп икоу, ихэцхьауа есаaira:
Гэыбылрала – цсрала ацсра аiaаaira!

2008, ииун 19

ВАДИМ КОЖИНОВ УАХЬ

*Нас, может, двое, остальные – дым.
Твое здоровье, Кожинов Вадим.*

Ю. Кузнецов. Здравница. 1982

Сыкэша-мыкэша адунеи тацэым,
Абызцэа ракэзар икоуп, урт азэым.
Азэ игэы аартуп, егы дартым...

Рыџонашэкэа ракэзаргъ – даараза еипшым,
Дыкоуп иузыцшу ма иузыцшым...
Исзымхо дарбан? – Кожинов Вадим!

Избодаз уара уеипш ихараны?
Ихшыџгы уа ухшыџ еипш итарны?
Абаџхатэракэа иреигэыргъодаз ус?
Хаизызгодаз убрака еишьцэапас?
Убжы, угитара, уажэа, хаштра зкэым...
Исзымхо дарбан? – Кожинов Вадим!..

Апсны ахы-ацыхэа, хаикэшаны,
Имшоз апх кыакыакэа ршаны,
Закантэ мши-цхи ирцылодаз абра?..
Баак, уахэамак ыказу Апсынра
Иумбацыз? Уиеипшызма атэым?!
Исзымхо дарбан! – Кожинов Вадим!

Жэашыкэсала, лассы-ласс, ес-ены...
Кремль абаашкэа рывара, уџны,
Закантэ убра, хыхъеипылоз Арбат,
Рызбахэ цырахгоз Дырмит, Баграт,
Убас Иуа! – хцэажэа цыаргъ ианым!..
Исзымхо дарбан? – Кожинов Вадим!

Аибашьраан ихазгэакда абас?
Абас зхы зхаштны иахзыкэпоз хацапас!..
Абар, уцсадгылы ала хазхацоуп,
Узызхыуаз ашьаџа кацоуп!..
Хадгылы уаха ишэартам, ихыпшым,
Аха уи уахымзазеит, Вадим!..

Уцеит, умџасит, хгэы-хацсы былны,
Уцеит сааныжыны –
Унаскызгомызт аены...
Арбат саннеиуа –

Арбатуп хэа ишыазом,
Уонашэ, аурыс цэа зыкэну, аатзом...
Стагылоуп укэра! – сышка амса уаным,
Исымхо дарбан? – Кожинов Вадим!

2008

«ОЫЦЬА ХАКОУП АЦСЫНРА!...»

Тиней Етериш

Иприт арт ажэакэа хара,
Имариахейт риира, рхэара:
«Оыцья хакоуп Ацсынра:
Хыхь Баграт, цака сара!» –

Иафызгейт сажэеинраала зны:
«Иаеуп ажытаара Ацсынра!..»
Ак аццо, ак агырхо, еимданы
Ицшаа иахырымхэо цыара!..

– Абас ухэама, Мушьни, дад? –
Дсазцааит чаракае уи зны...
– Исхэеит, исамхахэеит, Баграт,
Скыафгы ыкан уи аены!

Кахуажэыртак ае ауп, цыара,
Хаикэшэеит хыхьейкэшэаларц еита,
Шаецэк дрылыцхон абра,
Кофта шкэакэа лхата! –

Хаибарччейт хыцьягы хазхара,
Ихиркэшейт уака иатэца кны:
– Иахжэып, ихапшыап абра:
Амуза иатэу амуза иатэны!..

– Мап, Баграт, абрака сшы, –
Имаскуеит ацааимбар:
– Уа уоуп хпоезиа Апсха, ацэашы,
Ара имыщхэуп ҕазэ ихабар!..

– Ацэ ду акэша циаа иизом
Уи аума иухэо? Ашэахэакэа
Раанкылара аузом,
Иакыз икаххаа ацэашыкэа! –

Итабуп, Баграт, ухэыштаара
Закао арпыри цэоанцэы!
Уи хэаак амоу? Ишсызхара
Убра исызхаит, изап ҕазэы!...

Иакуп сцэашы, ишаку шэцэашыкэа,
Иакуп цэашы гэартак ахыаку,
Исыцапызцо ацэахэакэа
Иныцсах-аапсахуа ишэҕаку –

«Иаҕуп ажытаара Апсынра»
Машэырны иалпрааит аены!..
Исхарой? Сшаецэ лоуп убра
Сзыркылаз, усшэа сырбаны!...

1968; 1970 – 2008

АЕЦЭ РЫМСА, АЕЦЭ РЫЦХА...

Уажэшыта уаха урт еипылом,
Гэыцра лбом цыаргы.
Лыцба зса-зсо амшын ихылом,
Ихылом иара итэггы.

Иара иакэзар – дымхацыыруп,
Ацэкэырпкэа дыртэхеит.

Уахъ уи лсахъа ищыцсыроуп,
Лара аарцә дынхеит!..

Аха лгәы-лыпсы, лдунеи зегъ
Амадоуп аз нырцә.
Иара иакәзар: имрагъ имзагъ –
Аарцә ицшу ақәацә...

Ас мышк акәым, ҫымш ракәым,
Рымҫа – иеикәыгоу мооуп...
Изхъра – еихсыгъра ақәым,
Лызхъра – гәырҫоуп!..

Ирхуп рхәыцрақәа, рыцхызқәа
Ацәкәырц рызқәа, рпрыцә!..
Нырцә-аарцәтәи рылағырзқәа
Ирыбжьоуп нырцә-аарцә!..

Амшын ашәахәа хыччалоит,
Разынны еисуеит...
Рхәыцрақәа еишьтала-еишьтала
Рхатәи рхауеит...

Амза шәахәа, аецә рыцқәа
Хылцоит иханы...
Иара иакәзар: дыцәам уаха,
Ацәкәырц рымчра цны –

Ацҳа иганахъала ихитцоит,
Аецәкәа рыцх...
Абар, рхәаакәа еиларцоит,
Ишахәтуп атх!...

Иара уахъынтәи – ццакрала
Еиха-еиха дааскьоит...
Лара астәи, аа, гәахәарала
Ишкә лышхәа зсоит!..

Аецә рымѡа, ацәкәырц рымѡа,
Аѡыцьагы, нырцә-аарцә,
Еицануп, рыгәхәаа рыма,
Уажәшьта уиарае уцә!...

Еицануп, амшын еишьылае,
Рымѡа еилыцьдьоит...
Иара ицәаарак, лара лцәаарак –
Егърыгым, еибабоит!..

Аха, абар, ацәылашамтаз,
Аецә рыцха еипхьбоит.
Ацәылашамтаз, реибабамтаз,
Амра ирцәагоит!..

Ех, о, амра, иугәыгъызеи,
Даеа цытк уаапшыр!
Атх, абас узыццакызеи,
Еигъын иумыршар!..

Иуршазаргы – уцхымхой,
Уаламлои рыцхыз!..
Ѳацхәа амшын мѡа разнымхой,
Риецәахә уцәырц!..

Лара лгәы-лыпсы, лдуinei зегъ
Амадоуп аз-нырцә.
Иара иакәзар: имрагъ имзагъ –
Аарцә ипшу акәацә!..

Абар, ихылоит еытха-еытха –
Рынасыц иатәуп.
Ацсабара, иумам гәнаха,
Нак-аак рыцха хуп!..

Аецә рымѡа, аецә рыцха
Хырцалоит еицгәак...
Аргама ишеибамбацгы уаха
Еицыкәуп уи нак-аак!..

Аха, абар, ацәылашамтаз,
Аецә рыцха еицхьбоит...
Ацәылашамтаз, реибабамтаз,
Амра ирцәагоит!..

2008

АМШИ АЦХИ РАКӘЫН СЛАШАРБАГА!..

*Праздник жизни – молодости годы –
Я убил под тяжестью труда
И поэтом, баловнем свободы
Другом лени – не был никогда.*

Н.Некрасов

Мѡа мариа ыкам, сашьтамызт бзанцыкгы,
Хазшазгы апхзашаз хайшауан.
Икан псыхәа змамыз – ихъантазгы...
Азә мариала имѡа ипшаауан.

Азә мариала изаадыртуаз ашәкәа
Сара сымши сыцхи ртахын.
Алахәа ацрасуан сара сжъашәкәа –
Алахәа акырра сазыпшын.

Имлашьуан уи – сымѡае таха сымто,
Исызшан убасалагь уахтак:
Ес-иаашар иашьтан сара сымта,
Уажәы-уажә сымѡае иахәауан жьыхәтак!

Ус акэын, ааи –
Сшьабозаргы убрацэка! –
Иасымтар сагон уа сеиџэаны:
Исышьтақыруа исышьтан уи ацсыцэга,
Абла царқаа сылсуан сырғаны...

Амши ацхи ракэын слашарбага,
Убарт ракэын сдэиатэа, сдунеи!
Итабуп, сцэашыы лаша, са сџыга –
Ишэызшан сцабааи сгэыбылрей!

Азэ абар, аа, деицшуп ауалыр тацэ,
Ишьтыбжгы убас аицш ирацэоуп...
Аамтала изылакэуеит уи амацэ –
Амилат шэкаы иаармариан данцоуп...

Шэага-зага амоума узгэылсыз! –
Мышк моасу,
Ус инықэха ицаз?
Удгыыл агэхьаа уанатэымыз? –
Мышк моасу? – амши ацхи зшаз?!

Ацхи амши, ишэыстон кэарма-кэарма
Кэарма-кэарма ишэатэасшьон са сшьа!..
Қафурала дыкан хэа сыжэдырма?
Дашьяџын хэа сзумхэан, сашья!..

Аханатэтэи Ажэа – зегь рцабырг
Усыцхьон, схыцшылон улакта!..
Уи еихау еак ыкану? Уи иамак
Еа моакы санумцеит суахта!..

Апоецэа рымџагь – убри амџа,
Убри амџа, убри алахьынца.
Апоецэа рымрагь – убри амра,

Убри Ажэа –
Угэы-уцсы ирынца!

Уртгы моасуеит –
Иказауеит Ажэае,
Иазхуеит жэоантэи Ацсхара...
Рцэеижь цшьяала ибаауеит анышэае,
Рцэеижь ауп – рыцс амадам убра!..

Моа мариа ыкам, сашьтамызт бзанцыкгы,
Даеак сыпхьон, даеакы сазхуан:
Лашарак назгон ушэартэ иахылашыцазгы –
Иахылашыцазгы цэымзак асыркуан.

Алахэ акэзар, ицэыркъоит таха сымто,
Исзалнахит уи убас уахтак:
Ес-иаашар иашьтоуп сара сымта,
Уажэы-уажэ сымоае иахэауеит жьыхэтак!

2008

АЦЬ МАЦЭАЗКЭА

Аць мацэазкэа, аць мацэазкэа,
Ицаз ашықәсқәа ранца.
Ицхьаза рмака-махмызқәа,
Аць иахыцуагы цхьаза!..

Ацсабарагы иамоуп анбан,
Унеи, уацхьа, ухацкы,
Абар, иеаеаза ицэырган
Иакуп, ибжьажьым цъара акы!

Аць иахыцуа рыпхьазазар –
Хышэи жэеиза, аа, атак!..

Сынтэа абасала ихшыаамзар
Ицар алшон ҕа ускак!

Ацъ мацэазкэа, ацъ уадыхэкэа,
Ацъ иахыкэшо амака,
Истахын са сажэа ахтыскэа,
Сажэа иннатцкэаша пхьака –

Мышкызны ус, цъара иаацэыртыр,
Сцэахэа ашытакэа рынны,
Ари ацъ иахыцыз нырцыр,
Уимоу, ицегъ ейханы! –

Иарбан исхэоз: ацъ мацэазкэа,
Ирыхшыала, ргэы кацо:
Итабуп, сцэахэа-махмызкэа,
Ацъ мацэазкэа ирыхьзо!..

2008

АЖЭЕИ АШЭЫГЕИ

Батал Цъапуа ихъзынФыланы

Исахэ, Ажэа, иулшоума уара:
АсахъатыхФы иказаратэ аФора?

Исахэ ҕакгы: Аханатэ Иапу,
Уа уакэу, ашэыга акэу ишэеихабу?

Адунеи ршаз аахыс ара
Итыхуп хгэатаҕ Иара зшаз ицшра.

Микеланцъело, убасгы Тициан,
АФыра Цшъа ихыцшылоз – дарггы нцэан!

Мариа Магдалина, ахьхэра иаеу,
Сикстинтэи акапелла – реицш зеицшу

Тыхшыас иамои? – ашэыга узхазом! –
Жэоангэашэцхыарак аатыроуп, уаха иаузом.

Урт златыху шэыгам хэа ицхыаза,
Ажэеи ашэыгеи шэеикэлацэоуп, шэеихьза!

Ажэагь шэыгоуп – иалакоуп цсра зкэым,
Анцэа дызмам иоуп уи ашэыга зкым.

Хазшаз ихайтоит алшарақэа, цоа змам,
Асахьацыхы, апоетцэа уреицам!

Апоетцэа – рус аҕны инцэоуп,
Ус анакэым – ражэа ацыхэа ццэоуп!

Убас, Батал, ашэыгақэа рынцэа,
Блацаррала имоақэцо унацэа –

Угэы-уцсы ууаажэлар рцас
Ушэыгақэа рыхьуршеит цсуацас!

Итухуа абцъар аанукулт хацацас,
Агэымшэара ашэуцеит уи мацэас!

Ианалагылаз ужэлар ашьаршэы
Иудырт, иубеит: ишэыгам ашьа ацшшэы.

Икалеит убас, ажэоан иатахны,
Ашэыгеи Ажэеи шытибахит еизхьны!

Убри ала агэра гоуп еазнык
Урт наҕ-ааҕ еицырхоуп хэа цсык!

Аха ицшаа иахыѣкоу убри апсы?
Уи сахъас иамоу ма иахоу бласы?

Хаибаркуп маха-маха, жъашә-жъашә,
Хдашқәа, хдыңца, хаблақәа ма хқышә –

Урт иахбо роуп, хазхыпшуа лассы...
Еитахәашъа рықәу хгәы-хапсы?!

Ашәыгеи Ажәеи еиташәхәа хазлашоу!
Хапсуа матәа, уцарра зхыыршоу,

Уи матәа мацароума, Батал?
Игоит убра имѡаскәахъоу рсаркьал!..

Иарбан мчу нас убри абжыы зырго?
Шеишықәстәи агәеисрақәа аазго?

Узацәажәода, аказа, сс-ены,
Иумбауа рцәара уахыпшны?

Сдыршанхоит сызтәыштәуа уцәахәақәа!
Ёытха-еытха еилоу ушәахәақәа!

Итухуа ажәоан ма убри атцар...
Мшәан мазас ирыцой унацәкьар? –

Са снацәкьар излеипшым сызхәазом,
Уахыпшуа сыпшыр – акгыы збазом!..

Исахә, Ажәа, иулшоума уара:
Асахъагыхъы иказаратә аора?

– Микеланцъело, убасггы Тициан,
Аоыра Цшъа ихыпшылоз – дарггы нцәан!

2009

САРМА ЛЫМҲА

*Уаргъа лымха җшаауазар – арехэара
иатәуп, уарма – ариъара...*

Иахъантэарак сарма лымха был-былуеит,
Шьоук еицлабны иахъантэарак сдырцьауеит...

Сшэырцьала, дад, шэеизыразны сшэырцьала,
Шэыоазараҗ неишъа сымам хэа ишэшьала!

«Уи дзакәу, дзакәу, дзакәу, дзакәу!..» –
Абри ак ауп иахъантэарак ирҗаку!

«Уцшы дзыдгыло, уцшы дахьгылоу!» – абыжькәа,
Абыжькәа-ба? – ибыжькәоума – ахҗақәа!

«Хара дашьтуам, хара дашьтуам моас дызкәу –
Уи дзакәу, дзакәу, дзакәу, дзакәу!..»

Еихсыгърада, еихсыгърада, анцә хазшаз,
Исыздырам абарт ауаа сзырҗашәаз! –

«Ас калоума?» – «хихэом уаха!» – инеипшыы,
Игоит, игоит ахацәа бабақәа рыбжьы!..

Асшәа акәу? Даеакалоу? – слымха шуеит,
Иахъантэарак амца акызшәа ибыз-бызуеит...

Сшэырцьала, дад, шэеизыразны сшэырцьала,
Шәара шәеипш икәыгоу сакәым хәа ишэшьала!

«Иара иакәу цьушьап хусқәа ррагәапшь,
Кац дызмыхәаз, ахаца-ихаца, адауапшь!..» –

Иааоуеит, иааоуеит иахъантэарак лабәаба,
Цсыхәас иамои? – улымха итоутцап абымба!..

Мап, итастом! – иааоуеит, иацлоит ацэкэырпа,
Исыхцэажэоит ишихцэажэо анашца!

Сшэырцъала, дад, шэеизыразны сшэырцъала,
Иахъантэарак исышьтахх иааиуеит шэа шэчаала!..

Бара бакэзар, избац бакэзар – сыбмырцъан!
Бара бакэзар, урт ак иашоуп хэа ибымшъан!..

Бара бакэзар, икоу шыкоу агэра га:
Избац бакэзар – иббац шсакэу агэра га!..

Иахъантэарак сарма лымха был-былуеит,
Шьоук еицлабны, еизыразны сдырцъауеит –

Идырѣыцуеит: «Уи дзакэу, дзакэу, дзакэу!» –
Иааоуеит, иааоуеит еихсыгърада:
Цу-цу-цу,
Цу-цу-цу,
Цу-цу-цу...

Сарма лымха, сарма лымха, уѣыхтэуп нак,
Саргъа лымха, саргъа лымха ирхэо уаах!..

2009

АЦЭТЭЫОА

Истэу, исатэашьоу ацэ-шыкэс,
Суеихырхэоит, ацэ цэагэа, ацэ!..
Ушьапы-мшкэа сашта тбаа икэырс,
Хайцэтэымым, хайцэгылам нырцэ-аарцэ!

Исыцуп, исхаштуам макъана,
Сышмачыз издырит улша:

Икын сара саб акэатана,
Сгылан уацхьа, са сыцэ, иасымша.

Иукэыз аугэ хьанта амса
Канапон уа, иалымкьо ахы.
Уи гэнызгеит сышмачыз, иахьанза
Гэхьаан иаазгоит ицэахы!

Угэыргэгэаган утызбааит ха хашта –
Абык еицш уазыкан хаонра:
Имшын, инырхаган уа ушьта,
Итгэыхаа инаган хара!..

Ацьыкэреи, аца итаз – уа уцхзаша,
(Ажэцэеимаа исышьазгы – уцэа!..)
Мыг гэартак, азын хзырцхаша,
Илхэа иааугон ахэынцэа.

Уцэтэыоа акэзар, сыцсалоуп –
Иблахкыгоуп, ицшзоуп, ицаруп....
Харантэи узлазбо уи алоуп,
Акама еицш нак-аак иухакуп!..

«Ацэтэыоа шрылыхэхэо урылыхэхэо!» –
Исахьаркха абас аицш рхэоит!..
Тынч уанхэуа ма уаныжахэо
Узлоу зегь урылкаа узбоит.

Иеимырдо патхьуп утэыоа
Саси-цшэымеи уи ркуп, урышьтзом...
Издыруеит улеишэа, уцэаоа,
Иатаххозар хьацрак уузом!

Умоа цьабаала инагоуп,
Саргы убас, сара сыцэ, агэра га!..
Уцылара, угэамч – гэазырхагоуп,
Саапсамтаз, сытга! –

Оацхъа сылшарақъа рёыха,
Усмеигзан, са сусаё сцахъа! –
Аоада ырылыхъхъо уоаха
Уцётэыоа зобычо сцэахъа!

2008 – 2009

ТАРАС УАХЪ

Шамы Осман ишьтра-цеи, Тарас,
Иуман убас еицш лахьынтас:
Москватэи хцараамта инаркны
Хапцас уазықэгылан Апсны!

Хаидукулон аханатэ ёыт-ёыт,
Умч-улшара, убаохатэра мшат –
Ишьтоуцон Нхыц-Аахыци руасхыр,
Еибауркуан хажэларқъа ржэоахыр!..

Убаскан, уанёазгъы инаркны,
Абри амоа ылухт, ирзакны!

Ус, ацыхэтэан, атэыла ду аныбга,
Азыхэашь андэықэла, еиқэыбга,
Ус, ақыртъа иабцъар аныткъа,
Апсынтэыла анықэырцоз ицкъа –

Адырфоаены, Нхыцаа рыгэтаны
Угылан, Апсны ацеира уапсаны! –
Апсны ацабырг рыларцэо убра
Иказ шыказ роухэауан жэлара!..

Уивагылан Апсынра Ахада, –
Иқэпауаз ууаажэлар рыгэта!..

Онатацыцхъаза иукэгэыгуан, Тарас,
Штацыцхъаза утырбаауан, Тарас!
Еиха иахышэартаз ухы урхон, Тарас!

Хаикэырхара иазыцшаатэыз моакэас
Моа аанужьма, Мирон-ица, Тарас!
Стампыли Дамаски инадыркны,
Уцхзаша, уажэа агхама Ацсны!

Иабамназеи, иабармахаи убжы? –
Ацсынтэыла ианыхыз ашэшъы!..

Кавказ ацеицэа дукэа, ацацэа,
Урылагыла еицоукьон хагацэа,
Шамы Осман ишътра-цеи, Тарас!..

Хаштрак акэны икоума бзанцы,
Зака гэыргъа, зака лагырзы
Ацсуаа хиааира укэа итанацсаз,
Ари аипцшкэа амбацызт, Кавказ!

Хаштрак акэу иара убас, Тарас,
Ацсынтэыла иазырхэахьоу ашэас,
Дырмит дуи Иуеи инадыркны,
Убас, Таиф икынза иаагзаны,
Ашэкэы лыцшаах уазыкалеит тынхас! –

Ироуит хажэлар – ирзакит цэашьцас,
Хамтас икоу иреихауп, Тарас!..

Хэашьас иамои иулшахьоу, сашьа,
Иумоуп амилат ахьтэи ацьшьа!..
Иахьа утэыла гэакьа азхацоуп,
Изнысыз амоа ари ахтыс иацсоуп!..

Иалоуп уи, Тарас, ушьафакэа,
Иаапсам макьана умахэфакэа!

Шамы Осман ишътра-цеи, Тарас,
Иуман убас еицш лахьынтас:
Москватэи хцараамта инаркны
Хапачас уазыкэгылоуп Ацсны!

1960 – 2009

АРБАГЪКЭА ЕИЛАРЫЦСОИТ...

Арифмакэа сыкэыцсоит,
Арбагъкэа еиларыцсоит...

Арифмакэа, арифмакэа,
Шэкэаракэа, шэырфашкэа
Срыцоуп, сыртоуп.

Исыцхьоит шэа шэымфакэа,
Шэышьтыбжъкэа – сгэы ашьтыбжъкэа –
Санфаз еицш еишьтоуп.

Сахьакэак среифазоит,
Сзыфазом, сзылазом,
Рышьта сызхылазом,
Ишеит, уаха сылазом!..

Ак ызуеит, ак цэырцуеит,
Иеицылоит,
Иеипырцуеит...

Арбагъкэа еиларыцсоит,
Арифмакэа сыкэыцсоит,
Сыблацэ еикэысыцсоит...

2009

АХЦӘЫ*

Ига, амшынуаѡ, сүхэоит, са сүхцәы,
Иустоит, аа, снапала иѣахцәаны!..
Сымшқәа арака ипхъазоуп, уацәы
Са сҕалоума? – сүхцәы азга Апсны!

Гагра узхыцыр – Гагра икапса,
Гәымста уазнеир – Гәымста апшахәаҕы.
Абжыакәатәи аштакәа иртапса,
Ишьтапса, уи Шәқәырча акәараҕы –

Убра сқьыз–қьызуан, убрака хаҕба пшын,
Анцәа убрака дақәшәиит сҕара!..
Абар, сүхцәы –
Исзыпшыз зегь азыпшын,
Иазнаг, апша, сан рыцҕа лдамра! –

Анышә дахьамоугь ирнырп лнапқәа,
Ицәырылгап убра сүххәа хәычы, –
Уи уака ацәа дамоуми дтахәхәа,
Илыбаргәызеи илызгәакьоу адамраҕы!..

Дырҕых, апшалас,
Дырҕыха сүхьз хәаны,
Сүхцәы зпауаз убра бырфын цахала...
Илыман цыра-цыра ипхъазаны,
Шьыцәра-шьыцәра икыдпугеит уажә рхала...

Урт сызқәа икыдын нышәапшьла иҕышны,
Атиаа хәша рылшьны икәыпс-кәыпсуа...

*Амхацьырра атоурых тызцаауа изларыѡуа ала уи рапхьатәи ашыкәс уаҕеимышхарақәа раан апсуа хәса, апсуа тыпхацәа рыхцәкәа хцәаны ау-рыс мшынуаа, аурыс афицарцәа ирыртон Апсны агаҕа икарыпсарц...

Ирылыпхон Апсны-мра ес-ены,
Апсны-мра абакоу? –
Ицэырцуам сахьыцсуа!..

Исызуы, амшын уаф, сухэоит еихэшъара,
Еихэшъа дызмоу азэ уакэазр, абаацсы! –
Иазыстиусеит сеиуак Апсынра,
Уи иацны ицоит сынаур, сѣара –
Арахэыц ишаццо апс ипсы!..

Ицэахуп убра сыххэа хэычы...

2009

АКТӘИ АМАЗАНЫКӘГАФ, САРА САЦХЪАФ

В. О. Кобахъиа игәаларшәара иазкны

Сгәысеанзамкәа ател ашка исыпхъеит,
Аредакцияѣ акэын, зегь зырфуан!..
– Уеиҭага сгәапхъеит, иссируп, сапхъеит! –
Дызѣыз «Онегин» акэын Валериан.

Ааи, «Онегин» акэын, исызгәакъаз,
Измадоу сара сгәы-сыпсы.
Дцәажэон, аа, гәцаракрала иапхъаз,
Агәахәа знатаз, исзасуаз ауаџпсы.

Зегь зырфуан, ипшын уа игачамкны,
Агәра рызгомызт,
Чытбжь гозу ма!..
Ипшын сыхәша-мыкәша, илах-ѣыхны,
Дцәажэон Валериан Осман-ица!..

Дцэажэон, дасуан Актэи амазаныкэгао,
Зыкь ус ирылоу Апсынра Ахада!..
Ишызбоз ала, са с-«Онегин» апхьао,
Иааоуан сышка иажэакэа еита:

– Исгэацхеит, ицбасшьоит хбызшэа алшара,
Абеиара снырит ицшьатэха!
Итабуп, цхьакатэи акэфиара,
Пушкин иажэа алыцха-агэыцха!..

Сгэы иабон оацхьа ыыц сиуазшэа,
Истаауан проа змамыз ахэатэкэа...
Сгэы иабон ибжь Пушкин иахауазшэа,
Ирыкэыоуазшэа хархакэа, хахэкэа...

Сгэы иабон онатаццхьаза уи гозшэа,
Гэыла-цсыла ицэыргаз ажэаны.
Сгэы иабон жэлоруаак гылауазшэа
Итабуп хэа сахэара ртахны!..

Кыр цуеит, апыза, указам, умоасит,
Умоаст ушашьтаз ужэлар рдоуха!
Саргь, абар, снысымоа санысит,
Иагахеит са сапхьаоцэагь иаха.

Иагахеит, еакала аускэа моасуеит,
Еакала ауаа гэамцуеит, еилахоуп,
Урт хьаа-баан хсахьяжэа иацрасуеит,
Аха иааиуеит,
Хакла еикэырхоуп!..

Сычкэынан, ааи, убжь са сгэы ианыкэыо,
Ател аанкыла уансацэажэоз аены...
Актэи амазаныкэгао, сара сапхьао,
Хаштра укэу уара знымзыр зны!

13 май 2009 ш.

АТИЛЛА УАХЬ

*Но вас, кто меня уничтожит,
Встречаю приветственным гимном!..*

В. Брюсов

Мшыбзиа, игыло апоетцэа,
Мшыбзиа, аґар иахьа исеисо!
Шэарт, ашацэа, апааимбарцэа,
Зны-зынла са сшэылам шэахьеизо!

Сыкэнакьом шэааишыа са сшыара:
Икыдышэпаа аецэ ашэала!
Истахуп дызбарц шэа шэыбжьара
Ицэырцран икоу Атилла!

Издыруада, еиламзар ха хтыцкэа?
Уимоу, еиламзар ха хашэа?
Хоыгакэа, ижэдыруеит, атыпкэа
Иреипшым, еакуп дара рлеишэа!

Издыруада, амач хашауазар? –
Абаашкэа хреипхызуа заа?..
Ари адунеигы хакуазар? –
Нцэара ақэны икам ахэаа!

Издыруада, нцрамазар шэашэа?
Баша шэаауазма ас шэсывас?..
Абар, сара сашэа, са спышэа:
Ишэыстоит, ижэга уахь моаныфас!..

Имариам шэара шэускэа-шэыхтыскэа,
Моа мариагь ыкам! Шэыхиазар:
Абар, сара сеышыкыл, смахмызкэа,
Ишэыстоит, акыр ишэзапсазар!

Самцасуа сыкам шэа шэеагэра –
Шэеыжэызцо среиуоуп иахала!..
Сақэныхэоит шэиетпэахэ, шэгэыгра,
Сукэныхэоит иааиуа Атилла!..

2009

СПАТХЬ СА ИТАСТӘАЗ АЛА ИТӘНЫ...

Нет, я не Байрон, я другой...

М. Лермонтов

Дырмит ду сакэым, ма Баграт,
Убас хызыкамшэа Иуагь иакэзааит!..
Асаара среихырхэахьеит урт,
Аха са схазуп, схазызааит.

Еиҕкаауп абас аипш адунеи:
Ублаҕ дааиуам аехьынтэала.
Ак ауп сзыхьуаз иахьей уахеи –
Сёышькыл сатэзарц хатала.

Срыпшаауан сыотэы, схэатэы,
Сымш иснатауан хтыс-хтысла!
Исыман: сыжэоан, сышьха, сдэы,
Еитасхэон рызбахэ цэахэа ҕыцла.

Амтэыжэоа сызтаз, сызбылыз,
Сымоаҕ иеилыскааз, сыззааиз,
Исымаз адгьыл аҕ разкыс,
Исхэап ҕакала,
Сцэахэа иаоыз:

Иеитазхэарыдаз сара сеипш?
Еитахэатэыс, отэыс исымаз?

Сыгэхъаа, сгэырҭға, сгэала, сҭеипш
Ирныцшуеит сашәақәа аргамә.

Ирныцшуеит урт сгәашыра иатәны,
Цаха-цаха азәгы иҭымго...
Спатхь са итастәаз ала итәны,
Цәыкәбар цәыкәбар сахьақәшәо еизымго...

Ихәеит Твардовски дугы зны,
Ихәеит абас: Толстоигы иакәзаит –
Са исхәашаз игәра ганы
Убригь ишимазымдоз дырзааит!..

2010

* * *

Абзиара зызухьоу зегь сгәартар,
Цәыкәбар-цәыкәбар сыхьзала еилартәар,
Ихеуан са схьаақәа еакала,
Ихәрыбҭгыцны ицәырцрын гәыбылрала.

Ажәла иськьоз ахә-ацса цысхуамызт,
Уатә арахь испыларц сазыцшуамызт,
Иськьон схы схаштны –
Имәасуан сымши сытци,
Урт рыцхашеи, рымра лашеи, ркырцхи...

Хазшаз запәык улыцха сыпгала,
Еакы сахәом, сазыцшым хатала.

2010

«ЗВЕЗДА ПОЛЕЙ»

Н. Рубцов изкны

Хаиццонан зны уадакае ҳа ҳоыцбагъ,
Ухэдакэырша-гра уааигэа иахшыын...
Аурыс ицсабара, ишэапыцбац
Рызбахэ уалашыкын, иуёакын.

Хаштра сзакэу? Ашыкэс ёыц ҳапылон.
Соызцэа, уоызцэа аишэа ҳахатэан.
Агимн азызырора атыцан
Амёа ахтон уака умырзакан.

Иеицхаршон, аа, апоезиа ҳама,
Иеицхаршон уа, азын цхоукэа цены.
Сыбла ихгылоуп, сықэла, укэмызцэеимаа,
Иушыымхзакэа уиарае уианы...

Исызгэакъан, Николай, акала
Уара уцэаёа, удоуха, удуней.
Схыхны саман, саман гэыбылрала,
Иухалашоз, узтэыз «Звезда полей!»

Сылагырзкэа зны-зынла атта-ттахэа
Еицрала-еицрала сзамёа иахыжжуан.
Сухэауан усацхъа уи еита ҳэа,
Ёыц уеитацхьон –
Уаурыс-гэы аауртуан...

Умашэа изымбози ауаёаса
Ҳа ҳазшаз уахъаликааз абас...
Есенин иажэа имыздаз аказа
Лахынцала уёызара ахьсызшаз!

Сара усқан уи атэы сазхэыцма?
Егырт реицш ак гэастазаргъ калап?

Упсы аафит! – ишсаһаз сқыз-қызма?..
Сылағырз еипхьбама ашьтахь? —
Мап!..

Умашә ибатәума иахьа уажә
Урыстәыла дузза иахьахьаз? —
Аурыс гени
Ғың изызыроуашә
Уара ушка ргәыбылра ахьдырхаз!..

Заа уашә ғипәеит апсәәхә,
Аха умца шейкәың аипш еикәуп.
Улахьынца сахызом, сәыза, уаха:
Аурыс-гәы уагәыцахәхәа уакуп.

2010

ЕЛЬВИРА БАХЬ

*Аңсуа ңхәыс матәа, амизанйкы
(«амазонка») айташьақәыргылаф – асахьатых-
оы Ельвира Арсалиа лцәыргақәйәғ иоу
ацәахәақәа*

Апшза апшзара анапылтцә
Ғакалоуп ашьта шузынхо...
Ельвира, хгәы-хапсы иртамзо
Дунеик бырғыхеит, еикәырхо!

Бнапказара, ббафхатәра, бдырра –
Бгәырпынца идырғио цышьахәуп.
Ихароуп бахьынтәауа, Ельвира,
Уи аамтәғ сыказар стахуп!

Насыпуп бтыпхацәа рыбжьара! –
Са среиуам згәахәара зцәахуа:

Сцэахэа лаша шэызкуп, Ельвира,
Амизан цкы зшэу ма иззахуа!..

Шэеышькыл ныскылауеит, шэеыжэцо,
Абар, ихъеиѳуеит амахмыз!..
Ацхэыс кэадыр, мазоуп иуцоу,
Избан, абас аицш узысхыыс!..

Амизанцк азара-па, архиашья,
Ахэынцэреилацашья, ацэахэа-ххья!..
Уи зшэызцоз рылацш, рынеиааишья –
Ца змам дунеик сатэуп иахья!..

Уи салоуп, жэѳан цаулан салоуп,
Иеыжэуп имѳасхьюу сѳара...
Барах – ацхэыс кэадыр бантэалоуп,
Геи-шьхеи хархысит апкара! –

Зны са сыбпыза, ба быспыза
Инхажыт урткэа зегъ хара!..
Арашь бзыкэтэу амцэыжэѳа – бмуза
Ибнатейт хамтас Ацсынра!...

...Ус ажэѳан хналазуеит ҳа ҳѳыцьягъ,
Жэѳангэашэцхыарак сагеит сымцарс –
Мап, иамазамзаап хэашьяк, ѳышьяк,
Мгеимцароуп сзыршақьо абас!..

...Саныкэтцуагъ сыкэтцшья хэамазааит! –
Икастоит ацыхэтэантэи сшыаѳа:
Ех, сагозарггы сагааит
Амазонкацэа шэыхѳа!..

Имѳасхьюу быргьежыт, ибзabtэит –
Ўыт-ыт, кэца-кэца, цаха-цаха...
Ацыс мѳас асахья тыбхит,
Амизанцк ашэыбцеит:
– Цшзала ирха!..

Уи лшэыбцеит апсуа пхэызба! – илнаалеит,
Илтэны, илатэан, дымраны!..
Абар, аа, лфызэгь длывагылеит,
Икэымжэы-икаба ишэцаны!

Хазшаз дыбзылыпцеит, Ельвира,
Дрыкэныхэеит ббаохатэра, бца!..
Харэыцра иатэыз ба бцэырцра, бааира,
Ельвира, аблацар, сахэшьа!..

Апрель 22, 2010 ш.

УИ ДЫКОУП ИАХЫКОУ ИАРА ИЦСЫ...

*С.П. Басариа иңшэма пхэыс
Вера Николаи-иңха ылыхъзынфыланы*

Хаштра сзақэу? Бзиабарак саман, –
Аха уи акэым ицэырзго уажэы...
Бара бакэзар – ибыцшнын аргамат:
Быбзиабара иашэыбцахъан ашэы.

Уи ныкэыбгон лашарак цъа иахымсуа,
Уи ныкэыбгон ифымцэауа мцаны.
Уи бахъчон, ааи, ианыбхамацэысуаз,
Быцстазаара андэыкэла игэырфаны...

Бшышлара бышлан, аха бахкэажэын.
Апааимбар пхэыс сфэцхъа дтэазшэа збон...
Зны сыбла ихгыллон гэырфа зцымыз шэыжэоан,
Абаа дафызан баргъажэоа Симон.

Ихыбтуан сара сфэцхъа зегь аргамат,
Хрыжь-хрыжь –
Гъашъа змам фэхцэа-фэхцэа...
Изакэ насыцыыз ускан шэара ишэымаз?

Изакэ насыпыыз? –
Шэзимыхъчеи Анцэа?!

Ус апта цэырцит...
Брылалт урт ахтыскэа...
Уи бицыцсит, уи бицыршьит бара!..
Знымзар зны имлеиит былагырзкэа,
Знымзар зны! –
Урт леихъан бызхара!..

Ихъаабгон, рацэак имырзазакэа,
Иахъыкам бназыдгыло идамра.
Уи изкэа тыц бнап уаха икэымшьзакэа
Бызкэа тыц ахьпырко еацъара.

...Уи дыкам, ааи.
Акыр цуеит, дымѳасит,
Дымѳасит лгэы ишыкэыѳуаз ибжы...
Еицрымшэо еицызшэа лнысымѳа данысит, –
Ицшуп ахала лнышэынтра еикэышьшы...

Уи джуп хатырла, лызкэа тыцгы – Акэа,
Аха уакагъ акэым хэа ишэшьала! –
Уи дыкоуп шыта иара ипсы ахьыкоу –
Аоыцъагъ убрака ишэыцшаала!..

Са сѳан, ааи, ускан, аха иснырт, исбартан
Адунеи иацасу, иахзацнацо:
Иатаххар иаххысуеит нак хамшата,
Узыцшу атыцан ѳак мѳакэцо!..

Иахъа, абар, уи лыкэра-шыкэс стагылоуп,
Иахзыццэоу хзыццэоуп зымѳа-зымѳа...
Ицшьоу ак аицш ѳапхъа сыбла ихгылоуп
Абзиабара иацу агэырѳа.

Шықәс 40 рышьтахь

Абзиабарашәкәы

* * *

Амуза анцәахә пхәызба зны дыстаант,
Сышнеиуаз сымацара адәағы.
Дсахәытхәытит: «Усцәыхьшәашәама заа? –
Умшкәа срылам, сыкам угәағы».

– Икоуп ақәра, ашықәс мѳаскәа срыцоуп,
Икоуп ашыжь, икоуп хәылпазы...
Икоуп, ааи, иапысцаз, исцапымпцаз,
Итабуп убарткәа зегь рзы! –

Ибжъазт лыбжы, исаҳазшәа исмаҳазшәа,
Сыцшуп, итагылауам сгәы атра...
Цәахәакәак ус, ажәѳан иағышәшәазшәа,
Атта-ттаҳәа рѳаархеит абра...

2010

ДИОСКУРИАТӘИ АЦХКӘА

Аетә гәарта рыцшзара ҳахнахуан.
Апхын. Акәа. Агаҟахь хнаскьон.
Енагь ҳазхьуан, ибдыруеит, ацх каххаа,
Аетә рыхьзкәа, рымѳа еибахарбон.

Урт рымаза, реибаркыра, рхәаа –
Хәаа ахьыказамыз ахь ҳаргон.
Еиха сбыхызон убарт ацхкәа раан,
Бысцәызуан – ажәѳан ата бысцәагон...

...Урт рацәан, цѳа рымамызт. Аҟыцкәа
Ана-ара ицәырцуан, иааҳартуан...

Ҳа ҳаицш ға җыцъа, ажэйтэан, убарт атцкэа
Ргэазхара ирзымбо идыршауан.

Җыцъа роума? Убасканти миллион-бла
Уахь ажэван иалан, шыта рхабар хбазом.
Урт цеит, имҗасит, изгэалашэода иахъала?
Уаҗцсык урт аетэ уаха изыцхазом.

Иабакоу ажэйтэ қалақькэа: Диоскуриа?
Троиа? Вавилон? О, рышьта цкёуоп.
Иахъанза изеикэымхазеи Ниневиа?
Ацслымзрей амшын цэкэырцеи рхатэуоп.

Ирхатэуоп урт атц лашыца-еишыылкэа,
Убарт сышрылаз икахаа исыршалон...
Сыблағ иааиуан харанти рынауркэа:
Троиа, Диоскуриа, Вавилон...

Иабакоу-мшэа, ахатаа ма ахьэтаа?
Иабакоу? Нышэацшь цыыхакэуоп инхаз.
Иузыццоу усааткэа, умшкэа шата!
Иумыцсахын аетэ иузыцхаз!..

Абар, сагэылоуп уаха Акэатэи атц...
Ихыччалоит амза амшын агэы.
Срызхэыцуеит зны абра иахыз, имҗасыз,
Еимаздарц сашьтоуп урт зегь шеибакү!..

Җыт-ытла срыцхёит аамта ахтыскэа.
Зиаск җынтэ узталом-ба? Имариа?...
Уи хынтэгы уталап! – нырцэ узхыргар умчкэа...
Баша бышьта схыла сыцшаауам:

Сыдгьылтэ гэыргъа бакэны җацхъа бцэырцит! –
Бқэыцшра балагыла – бшэхэаны...
Ус-ус, ецэак нталауеит – ҳаицэызит,
Еицэызшьа ҳарт ианҳамамыз аены...

Убаскан аипш ифычоуп ажэоан аца.
Санғазтэи аецэ талашоит сгэағы.
Ҳаицны ҳаанхоит барей сарей наза –
Ҳахъеикэшэз Диоскуриа ацшаҳағы.

2010

СЫЦХЫЗАҒ, СЫМҒАҒ, СЦӘАҲӘАҒЫ...

*И вот теперь ее отъезд,
Насильственный, быт может.
Б. Пастернак. Разлука.*

...Абар, илзалухит еа мѡак –
Зынза данаыцшымыз...
Иугағгит убас шыағак,
Гәағгышыа, хәашыа змамыз:

Лтәыла-цсадгғыл ныжь, абра,
Иааныжь лара илызгәакьоу,
Изузои? Лхы урхеит хара,
Хара, иахынаскягоу!..

Усшәа угәы иабон уаңы
Уахъ улыхъзарызшәа.
Дцәырцран дыкамшәа ғазы,
Адуinei тахкаазшәа...

Иубеит, еилукааит, цқъа ианша,
Иубеит гәырғада ишымшаз:
Ишықәуцаз угәы рхәаша,
Уи ауп уажәала иулшаз...

Настәи лымға, лразкы?
Цхъака илынасыпу?
Лакѡакра згымхауаз лгәы?
Ғыцныхәа ара иатыцу?

Мап, исзеилымкааит зназы,
Ишсоуз адыңыла.

Аха иснырит, ус, лассы,
Иснырит лағырзыла.

Агә иалазоузеи? О, ишәхәа,
Излыху шыанца-хахәу?
Игәжәажәон, ицәабон сцәахәа! –
Лцәаарак сышка ихәахәу?

Шыкәс ыыноажәа са сгәәы
Мазак, гәыроак сыцрыхон.
Сыпхыз аә, сымоаә, сцәахәаәы
Ба бахь, ба бахь ысихон...

Адуinei иахоуп аурт,
Ха хразкымоа чышәуа...
Заа ихәздырам харт
Хлахьынца хәхәршәуа.

Ихәкәиту, ифыхтәу дөых –
Дөых угәыбылрала.
Гәнаха ыказар ирхых –
Иеицәызхьоу еинраала!

2010

УМЫЦАКЫН, АХА УБЫЛЛА!..

*Ах! Не с нами обитает
Гений чистой красоты;
Лишь порой он навещает
Нас с небесной высоты.*

В. Жуковский

«Я помню чудное мгновенье» –
Абас ихәеит агени зны:
Илашеит мацәыс-дунеины,
Оапхьа хәнеибаба аены.

Ицеит, ажэшықәсақәа моасит –
Хамоа, ҳаецә хаз-хазны.
Абар, ҳнысымоа ханысит,
Бызбеит бшымрац аицш бымраны.

Ех, еакала ҳеахапсахит –
Ашықәс рышьтакәа ханны...
Иахзымариазу хамши ҳацхи?–
Быкоуп бшыкац – бынцәахәны!..

Ханасыцқәа цшак иагазшәа
Зны иаххыст ҳархәашаны...
Ҳакоуп, гәнаҳарак ҳахьазшәа:
Бара бзацәны, саргыы сзацәны.

...Хразкымоа, хгәахәарақәа бжами,
Ирцеипшу ҳамоу еилкааны?
Ижәоантәу ажәоан ала ишами –
Ицәыркәа-цәырсуеит илбааны.

Истааит – сышыжь аилашымтаз,
Истааит цхызны – агәра мгауа:
Иснаҗеит усқан ажәоан ҳамтас –
Ижәоантәу псаатәны, бцыр-пыруа!..

Бәан, бәзан, багьлашарбаган:
Бдырра, бгәы, быцсы, бдоуха,
Аҗар рыбжьара – бшәага-заган,
Ибызхауан, бытәуан, мшызха.

...Бцәырцт, аа, сышла аилашымтаз,
Хәылпазтәи асаркәалбжь анго –
Сымш саранцькәа реилашәымтаз,
Иахзеипшыз адунеи ахь сго!..

Избоит: иҗыхеит еимга-еимцарак –
Скыба-зыбақәа срыкәго:
Нак-аак, барей сарей хабжьара,
Хаштра зқәым ршәахәа еизго...

Абар, х-цэашык, х-цэашь џеижык, исыбтаз,
џацхьа ханеибаба аены.
Хџык, х-цэашык! – ижџџантџу хамтаз,
Бзантык иџыцџаарым сгџаќны.

Урт сбылуам, ирхысырым амца,
Урт сбылуам ацџашьтраџы...
Сдунеи анысыпсахуа аенынза
Имцаны ибыллааит сгџаџы!..

Истахуп, еизыразрала,
Еивагылазарц хцџашьќџа.
Ихџаќџиту иныхџарала
Ицшъазарц еизхъуаз хшъаџаќџа.

Иго абжыќџа – ба бымџџа зныхџџ,
Са сымџџа зныхџџ абыжыќџа...
Исыцыцсузаап быхъзи быжџеи,
Ус шакџу рхаштру сцџахџаќџа?

Сгылоуп аналои аџацхьа,
Иаартуп адаќьяќџа апшъа-шџџы...
Ицџырцуеит, сыбла ихгылоит бсахъа,
Сныхџацхъыз – бразќы, сразќы.

Ихџаќџиту, дыхъча сгџы итымцџџ,
џџа хъзык сызнымхеит, иуаха!..
Иудыруеит ацџашы аныцџџ
Иаршџеуеит алашара еиха!..

...Умыццакын, сцџашы, макъана,
Сыдгылтџ гџахџа, улашала!
Исыцшу рацџџуп макъана,
Умыццакын, аха убылла!..

2010

БАРА, СА СГЕНИ, С-НАТАЛИ!..

*«Очень любимая книга –
очень любимому человеку. 1968 г.»*

Сабажэгои ақэыпш лцэаҳэакэа?
Уи лдуinei лашахь, лхамтахь,
Ас ахьырыоуаз лнапкэа –
Излалыоуаз ацсаатэ амцэыжэоахь!..

Сабажэгои ақэыпш лцэаҳэакэа?
Сабажэгои? Пушкин ду итом ахь!..
Игэтыақэа, игэыроакэа
Нцэахэыс ирымаз лахь – рыхтыс ахь...

«Быцс ауп иреигъасшьо, быцсы –
Быцшзара мацарагъ акэым»
Абарткэа ирыцыбшьит хазы,
Ибдырузааит: хаштра сзақэым.

Жэашыкэсала уахи-ени
Имоасхьоу моасшьа амоуа истааит.
Бара, са сгени, с-Натали,
Бара – назазатэи сыгэхьаа!..

Сабажэгои ақэыпш лцэаҳэакэа?
Ацх еикэара асытэхэа ахьаоуа.
Еикэтэашьа ахьрымам апшақэа –
Атла-цсирири ахьааоуа!..

«Сабоуго?» – абас аипш ахьзуп шэтык.
Бахьызго? – сгэытрақэа ахьёыхо.
Бахьызго? – иахьнымцэауа хэатэык,
Бахьызго? – сгэы-сыцсы ахьыкоу.

Бахьызго? – иахьаку хцэашькэа,
Бахьызго? – уаха бахьысцэымзуа!..

Сабажәгои ақәыпш лцәахәақәа?
Иану шықәс ҟыноажәа ахьахыцуа! –
Абас ахьырыҟуа лнапқәа,
Бзанцык уи ланбан ахьанымцуа!..

2010

АШЬХА ҚЫТА, БЗЫПТА АҚЫТА...

Ашьха қыта, Бзыпта ақыта,
Бзыпта ақыта – ба бтахцәа...
Бара быда, сара сыда
Ара иахыда? Атаацәа.

Ибтахын ҳаицынеиааирц,
Ибызгәакьоу насхьыпшырц...
Ибтахын урт рыбае сааирц,
Рыбае сааирц, ҳагьсасырц!..

Сбыцын, ааи, убра сеырҟашьа,
Дбыщны даазшәа ба бтахык!..
Амш ацашьа, ацх ацашьа
Иҳазрылан уа цәахык...

Хаз-хазы ҳашьтан. Ишомызт,
О, еихалама хы-цхык?..
Анс иауамызт, арс иауамызт,
Дақәшәеит ус убра бтахык!..

Цхызшәа салан: хчара руазшәа,
Абра еилацәозшәа ҟ-насыпк...
Хан хьыцәцарак ашә аатуазшәа,
Иаххалашозшәа ҟ-гәыргьынк!..

Жәҟан ае аецәқәа мацмыцьуп,
Мацәзқәан алышәшәара иаеуп...

Ацхи амши ара исаранцьуп,
Рыцха гъама хкъышә иахышьуп...

Хакәша-мыкәша уа цәашьгэартак
Рымца халон хразказы...
Ашьха қыта, Бзыцта ақыта
Хмыцәа хәыхеит шырцазы.

Хаштрак ақәума уи ашьыжь?
Ацшәма, абырг иныхәаҭа?..
Сыцхашьон, смахэын! – ацәа цәашь,
Аха сеигэыргьон сшыаҭа!..

Зегь лашон, итэын насыцла,
Ажәоан, адгьыл, еизгәыкны...
Амш ҭарак, шыжь-шәацшык аҭықәла
Иаатгылон иахзыцшыны!..

Зегь сҭахын убра ба бзыхәа:
Аетә, амра, ашта, ашьац...
Цыси-хәыхәи бырги рныхәа
Зегь сҭахын – мазак иатәхарц.

Сбыцын, ааи, убра сеырҭашьа,
Дбыцны даазшәа ба бҭахык!..
Амш ацашьа, ацх ацашьа
Ихазрылан уа цәахык!..

2010

АИРЫЗ ЦӘЫХА

Амшын схықәгылан. Ба бтыцуан.
Ацхын. Ашьыжь. Амзара.
Ханеибадыруаз жәибыжь бхыцуан,
Рацәак хабжам нак-аак хара.

Амшын бтыцуан. Бааиуан сышка.
Быргэылцуан ацэкэырдакэа ршэах!..
Бааскэуан са сахь бымрашха,
Жэибжь сырхыцшит еитах!..

Саргь убас, ааи, ыц сиуазшэа,
Сыгба шкэакэа амшын ихны.
Ибзыскхыз ашэакэа гауазшэа,
Оацхэа сгэы-сыцсы иртэны.

Исахауан, игон быбжьы лакэ,
Избон бжэоахыр цшзакэа оацхэа,
Быбла апыць ауқэа – сыцхыз лакэ,
Ицэырцуеит урт зегь ыц иахэа!

Бчыт-цк еилыграа, бышьхыц-зара! –
Банэзтэи беилахэашэа збон...
Мацэаз зымбацыз ба бнацэкэара –
Уажэ ха хыхыкамыз сыргон...

... Бааскэуан – иааскэон са сшаецэ...
Ацшатлакэ исцэагаз хара –
Амшын ахылапшоы ипха запэ!
Изса-зсоит ахкэажэра, аёара!..

Еибгам са сышхэа, зны сзеигэыгыз,
Еибгам, сыннажыт моабжара!..
Ихым ба бышхэагь, зыпра еицыхыз,
Еибгоуп ишеибгац сгэыбылра!..

Цхи-мши моасит, зегь еитасит,
Зегь еитасит сгэы сарго.
Уажэ ари агаёа сазкылсит,
Аирыз цёыхақэа еизго!..

Амшын баатыцны бааиуан сышка,
Сыцшын, сеидамцуа, ацшахэакны.
Итабуп, ацэкэырпакэа, сбырлаш
Абас иахьяажэго еикэырханы!..

2010

УИ УА ДХАЗУП, ЛМАЦЭАЗ ШХАЗУ АИЦШ...

Ца змам амшын, ца змам са сгэахэа! –
Нак-аак ицеибашэоит ара.
Бжык аафит: ахара узсахэа,
Сызсоит, сацырцит акэара...

Нахьхы, ажэытэ псацлакэа рыца,
Ахкэажэк ииоу рыбжьара диоуп.
Хайцэызны хакан харт иахьанза...
Иахьалагь – дшыхарац дхароуп.

Уи уа дхазуп, лмацэаз шхазу аицш,
Идгьылтэу ирылкаатэу лара!..
Уи уа дхазуп, – ацсхацэа рбырлаш –
Хаштра узақэу Амзара?!

Уи диоуп убра, еа хэыцрак далоуп,
Сахьыкоу дыказам иахья...
Илныцшуеит лаамта, лтагалан,
Лтагалан ауп сырфыха оацхья!..

О, сга амшын, сутэуп, снаскыага,
Схынхэып, сыхнымхэып – зегь акоюп!..
Сышьтых, исыжэца уцэкэырц хага –
Суахта ахьыцэаху уброуп...

Уброуп сахьызша, сахьтахаша! –
Убра, угәеисракны сәхәәоуп...
Сеикәхозаргь – сеацә ахьыцхаша
Уцәкәырц риацәарае ауп...

Лсахьа сәлашоит из-шәахны,
Иапырцоит ацәкәырц лхаәра.
Истахуп, сгәахәарақәа ирылхны,
Иацтәи дунеик апстацара.

Ихәуп, еитахәуп сымҕа, сгәаца,
Санҕазтәи аецә ала иргҕоуп.
О, сга амшын – сутәуп назаза,
Схынхәып, схынымхәып – зегь акоуп!..

2010

АМРА АМРА ИАЗЫЦШУАШӘА...

*Прекрасно солнце пред концом пути.
Байрон. Корсар.*

*Амра ссируп аҕашәамтаз!..
Т. Амьба*

Амра ссируп аҕашәамтаз –
Җазыцшуеит хара, настха...
Ус сразкымҕа иснаҕеит җамтаз:
Җа җайдтәалоуп хәылбыеҗа.

Агәра згом – излазгарызеи!
О, җаицәызны җакан җарт.
Сазыцшызижьҕеи ицуазеи –
Изыцсоузеи ари асаат!..

Ари асаат – са сымшныхэа,
Исзаанхароуп имыцсзо...
Амра заалоит ашышыхэа,
Амра хгылоуп имцысзо.

Уи ангылоз иахьа ашыжь
Адунеи иахьза илашон.
Уажэ ускак аицш икам ашытыбжь,
Уажэ еакала инаскьон...

Иахзаанхазеи? Амшкэа кьафуп.
Урт реихарак цеит, имѡаст.
О, банѣаз аицш бымрапыхоуп,
Абар, ханѣазтэи амш аанѣаст.

Иара убас иаатгылеит амра,
Ицшуп еилабылуа, имцаха...
Сапхьа ииасуеит хразкымѡа,
Зны итэны, еазны ибжаха.

Ицшуп – шэахэала сарпхауашэа,
Ацэаара сцэызыр хэа сшэауеит.
Амра амра иазыцшуашэа
Уи ахьзаало быцшуеит...

Акоуп сзызхэыцуа: быцымѡасра,
Насыпны, иеыцу цэқэырцаны...
Амш еиқэышла армацэысра –
Итаѡуеит сгэаца тоубаны...

Ца змам амшын, дабаугои сахкэажэ?
Дабоугои? – алада длашты?..
Хэылцазтэи ашэацшь аеаларшэ
Аеазоума сыбнакэты?!

2010

Илашон уи ахэа шақэбыпсазггы! –
Ахэа жэпазааип – иахьчон еихаггы...
Нак исхаштрын иара фархьымцазтггы,
Уи азыхэа сгэамтрымызт мышкгы!..

Исахауеит, сажэакэа инарыларшэ:
«Иахьа шыта иртыцу ухэатэкэа?...»
Зны-зынла брылала, ибгэаларшэ,
Апыргы цахэ-цахэкэа – сцэахэакэа!..

2010

АБАР, АСАРКЪА ЦЕЫХА...

Зны сбыхэеит ус: банрыпхьо
Ибзыскыз сцэахэакэа,
Сыказаара, ссахьа
Бжъарз!..
Игэат схэатэкэа.

Нак ибхаршт минуткэак,
Са сыда бызлахэыз...
Бырзаатгыла хамтак
Снысымѡа иатэыз, –

Сыг-сыбза, сыпсыгера –
Имзакэа рызбахэ хэоуп.
Азы зызхьуа – ахьышътра! –
Икоу шыкоу ауп!..

Брыпхьа ипсхьоу ишипхьо,
Изырееиуама цэахэак?...
Сгэы цкоуп асаркьа шпырко –
Исымазам мазак...

Брыпхьа урт уасиатны
Иныжъу ажэаны, –
Ба бѣапхьа харак сыдны
Санымѡасуа аены.

Иҗазам лашыцарак,
Шәәхәә лашак зызшам!
Иҗам гәнаҳак, харак
Назаза хыхшыа змам.

Самеигзеит, мап, са сгә амца –
Ахата мцахеит!..
Иҳақәиту иахь сгәамцуа
Сажәа ахы смырхеит, –

Уи иоуп сгәы итацәкьо гәазто,
Сцызшәогь иара иоуп:
Сзыхьчо, сызтәу, сеызмаздо...
Уи ида сыпсакьоуп.

Анака арака схырхәо
Сашьтам җа ецәак...
Сгәы пҗоуп асаркья шпыркo –
Иамазам мазак...

Абар, сразкы, сыгәтыха! –
Хәылпазтәи схәатәқәа...
Абар, асаркья цеыха –
Инсыжьюа сцәахәақәа!..

2010

БАРА БОУП СЫҖТӘЫ ЗЫРҖЫХО

Са спoетзар, сызуам, сыҗоуп,
Сыҗоуп сыжәлар рыгәтаны.
Бара боуп сыҗтәы зырҖыхо –
Хьзашья змам сырхьыгзаны!

Аҕарпын-тала амахэ аза
Бақəныхэ, иааган исыркы!..
Сашəа тыолап уи агəаца,
Дгылыи жəоани ирызкы.

Уи абжыала, о, иаңызгап
Бхабла гəакыа акарматыс.
Схала, сымацара игəнызгап
Ҳлахыында: быхтыс, сыхтыс.

Ашыц амахэ иацəа бааха,
Уи быжы-хыаак еиқəнартəоит.
Амза анылашо ауха
Бцəырцыр – сашəакəа ласхоит.

Анасыцаз, ашəа ыцаз
Ауми апоетцəа зшоу,
Ус анакəым рымца ыцəаап,
Нак ирызхəатəуп ауоу!..

Урт рыбжыара азахра стəызарц
Сусқəа шуадаоу гəат.
Ибтахума среиғызарц? Среисарц?
Ибтахума? Амцəыжəоа сыт!..

Са спуетзар, сызуам, сыкоуп.
Сыкоуп сыжəлар рыгəтаны, –
Бара боуп сыотəы зырəыхо,
Сыхыз аанзыжыуа иацсаны.

2010

УАЖӘ УБРАКА САНЫМӨАСУА...

Цкык са исгәалашәоит, ба ибшәыз...
М. Л., 1970

Апхын. Кәыркәа. Амцашоура.
Акәа агәта. Шыбжыагәазы.
Быцшра-бсахъа, бзара, боура,
Бцәаоа-бнаалашъа – хазы!..

Ашәткәа кны ма ашәткәа кымкәа
Закантә сыбцылахъааз абра!..
Инхеит иахъанза исхамыштыкәа –
Убри амш –
Бәара, сәара!..

Ибшәын быцкы-гра, уи ачыт-лых,
Уи быцкы цшза! – амаграхцәа!
Насыц сумацәазу амыцхә?
Амыцхә уитоума анцәа?!

Аены уа ҳаикәшәеит машәыршәа,
Сгәысеанзамкәа, сгәысеанны!..
Бцәырцит, ажәоан ахьтә былбаазшәа,
Дыргак ыкоушәа иахтәны!..

Изакә дыргои? Ахы-ацыхәа? –
Ҳацсқәа анеилазтәи аамтан!
Амза цеыха, амра цеыха
Сыкәа итаршәын – сус хъантан,
Исхаз ахылца ацыс-мш тан!..

Ашәткәа кны ма ашәткәа кымкәа
Закантә сыбцылахъааз абра!..
Инхеит иахъанза, исхамыштыкәа –
Убри амш –
Сәара, бәара!..

Уажэ убрака санымоасуа
Изынразаргь аапынроуп!..
Улагырзкэа угэы иантысуа
Урт атыцкэа акала ипшыоуп.

2010

ЦАЦХА ИЕИЦШЫМ АЦАЦХА

*Странно желанье любви –
Чтоб любимое было далеко.
Овидий*

Амраташэарахь икоуп ханк,
Уи аонутка азэ длашоит.
Избоит, далакоуп мазак,
Иара убрانتэи слыхэашоит!..

Амрагылара сатэуп,
Амрагылара сынхоит.
Ашэтеитахара саёуп,
Лара уахьынтэ илыршоит...

Амши атхи неишьтацо
Улызхэыцла иасымша!..
Лара лакэзар, уцхато,
Ес-шар иужэылцоит апша!..

Сара абра исызгылоуп кэацэк,
Еисырла ихыбуп – умбаазо...
Сацэоашьару? Ларазэк, саразэк
Иахзыцшуп хацскэа еилацо!..

Амраташэарахь икоуп ханк,
Уадак ла дыоноуп длашо...
Сара убрака снейшт ёнак,
Исыцгылауа рхэашо.

Са сразкымѡа ацахак
Уа сахъзап, еиқэырханы...
Аха истахуп цацхак,
Цацха еипшым цацханы.

Уахьынтэ дсыман санаауа,
Сгэыргъа адунеи иахъзап!
Уи нахыс, хахьынхауа
Сқэацэгъы ханны илашап!..

Сара убрака снеишт енак,
Азабс икоу сыхганы!..
Ех, испыхъашэом цацхак,
Цацха еипшым цацханы!..

2010

СЫХЪЗ ААНЗЫЖЪША?..

*Когда, старушкою, ты будешь прясть одна,
В тиши у камелька свой вечер коротая,
Мою строфу споешь и молвишь ты, мечтая:
«Ронсар меня воспел в былые времена..»*

П. Ронсар

Ронсар, Ронсар,
Сурччеит сызхара!..
Итабуп уцэахэақэа ахьыспылаз!..
Уара угени ихнахъан са сёара
Апоетцэа рбырлашқэа санрылаз!..

Мап, мап, Ронсар!
Арака даеазэуп
Изызку сцэахэақэа, ссонетқэа!..

Уи лдоуха, лбаохатэра даеакуп,
Лхатара? –
Исыцахоу убарткэа?!..

Франция мацароума иахьиуа
Апоетцэа ргэы-рыцсы зыхтнырцо?
Убрахынтэи аума ишаауа
Урт рыхызала ацсуа гэкэа иапырцо?..

Ахацэа реипш – ахацэа ирыцго
Ахацэа еилазгоз Ацсынра иахылцуан!
Урт рахьтэ азэ лоуп –
Сгэы абас аипш сазырго,
Уи азэк са сымѿа ццышэылтэуан, имцалтэуан!..

Бзиабарада апсазтазаара тацэуп.
Сыхьз аанзыжыша? –
Ихадазу урткэа?..
Мап, мап, Ронсар! –
Арака даеа мчуп
Ицэырызгаз сцэахэакэа, ссонеткэа!..

Аха усгьы, цсыгеракэак аарцшны,
Сыбгэаларшэа:
Убрыгь акыр иапсоуми!..
Ацыхэтэан, инацца ажэаны:
«Иамеикрым:
Дпоетызтэыз са соуми!..»

2010

* * *

Ашыкэскэа иахнырцоит дара рѿыра
Амалахэа! – иашьтам ахэ-ацса...
Бзамѿакэа иреиеырбо акычыра –
Амза амшын-гэаѿ иаѿуа ашэахэа сса...

Бзиа избоит убаскан уи амшын-гэы
Ихыччало амза ацыс-цысра...
Бзиа избоит, шэахэа лашоуп иаёыкэу,
Еисуеит убра апсара-псара...

Ашыкэскэа быршатоит дара ртэала,
Итгэыхаа-тгэыхаа рцэахэа бадыргазом.
Игэзаны ибёыкэлоит шэахэа ссала,
Игэзаны ибёыкэлоит, иубазом...

Хнапкэа шытыхны хеахтарыма хақэра?
Ақэра азбахэ ма ара ихэатэу?
Бычча ахыкэаз акычыра шпақэлои?
Бычча ахыкэаз пстазаароуп изтэу!..

Шэаатгыл, уи лышка амѡа икэу,
Шэаатгыл, о, амза ашэахэа сса!..
Абар, дкэаша-кэашо дахыкэу –
Кэашарала амшын кычыра псса!..

Исзынхеит ауха бынеи-ааишыа! –
Уи ласын, агэ ауп изтэу, иажэзом!..
Иаалыркэа бкэаша-кэашау бнеишыа –
Ашыкэс рышыта бзамѡа ианнацом...

2010

* * *

Уабаци сгэы? Уабаци сцэеижь ныжьны?
Узышытада? Уанышэом иузшоу?
Арт ашьхақэа зылашои имцацшыны?
Ушьеисра акэу рикақэа ирхыыршоу?

Дызустада гэхэаа згым шыағала
Ашыжь-шараз иавоу апшахэа?..

Сара сеипш уздыруада? Ёы гэгэала
Излауасхэои: ухэракэа ҕахэа?!

Илхабару?..
Аецэақэа рышьта.
Илхабару? -
Иахыкоу угэбылра.
Сгэы, о, сгэы! Амала баша сушьтоуп,
Сцэеижь ныжыны уцахьеит хара!..

2010

СЫМҢА АБАХОУ, СГЭЫҒРА АБАХОУ?

*Пусть нет возврата прежним дням, –
Я в памяти своей пронес
Твои прекрасные черты.*

Байрон.

Атц ацамтаз, уи ашамтаз,
Амра гылоит ашьха ихыц,
Ацсаа рашэа аилашымтаз, –
Амра гылоит нхыц-аахыц!..

Абыз ывцнагоит... уи абыз
Шэахэала адунеи арбзоит,
Уи ахыгыло бқэыцшраҕ акэыз,
Скэцшраҕ акэыз–уахь сагоит...

Базыцшы, ашэыганыхы! –
Бнакэту? Ажэоан ахь ипры?
Уи, псы зхоу зегь рсахьатыхы!
Уи, псы зхоу зегь рыпсынцры!

Амшынкэа, ахракэа ирхыуаа,
Ихала-халоит агэхьы.
Ацша иашоит абнакэт амцэыжэоа,
Излыху? Аразны, ахьы!..

Амра, амра лашарбага!
Зака иуеигэыргэои зыцс тоу! –
Урыхэзоит, аа, ашьха, ага,
Ажэоан иалоу, аз итоу.

Абан, быцшы, быцшы, иахьхало,
Тыцк аё аума, ижжаза!..
Ех, ибасхэап: сыкоуп схала,
Рылацш сыгуп ханцэахэкэа...

Исхэап, исырнаап даеакала:
Сышка иааиуам бшэахэакэа!..

Амреи амзеи, ех, ишэхьы?
Ес-иаашар са сгэы сарго?
Ари агэхьы ари ачыхьы
Уаха исхымго! – ба бсыкэго...

Шьыри, шьыри, шьыри, шьыри –
Хакэша-мыкэша зегь шэахэоуп!..
Бара быхьзи сгэахэа хири
Гэыла-псыла еилахэуп!..

Амра ссируп аташэамтаз,
Усцэкьагь акэу? Ёак хэатэу? –
Еиха еигьасшьоит ашамтаз,
Еиха цстазаарала иантэу!..

Ашьха кьта, Бзыцта акьта
Зны, ибгэалашэоит, хаицын.
Ашьыжь кыр иацсоума мрада?
Амра ахалара иаёын...

Уи амцэыжэоакэа еицрала
Уахьтэ иаарышьтуан ршэахэакэа...
Иара ахьхалоз ашка ххалон,
Изсо-зсо инеиуан сцэахэакэа...

Сымџа абахоу? Сгэыгра абахоу?
Сгэы-сыцсы? Ааи, амрахь ауп.
Са сабакоу? Ба бабакоу? –
Амра ахьцэырцуа, иахьгыло ауп!

2010

АЦХЫЗҚӘА

*Ты – как отзвук забытого гимна
В моей черной и дикой судьбе.
О, Кармен, мне печально и дивно,
Что приснился мне сон о тебе...*

Ал. Блок. «Кармен»

Хацстазаара баша хамтоу? Цхызу?
Излахыркэшатэузеи ацыхэтэа?..
Арт алагырзкэа машэырны сзамџа иахьысу? –
Бзиабаран шэышкатэац шэкатэа!..

Жэашыкэсала са сыцхызкэа брылоуп,
Иаашар бабакоу? –
Ацхкэа урзыцшла!..
Еилыскаазеи урт ацхызкэа рыла?
Еилыскаазеи? –
Уцсы ахьтоу цшаала!

Есуаха ибышьтоуп са сыцхызкэа –
Сымацара сиам хэагь цхьазала!..
Еилабылуеит аџахэа акэастха џыцкэа,
Инрыжьуа ахэа хьшэашэа еизгала...

Ацша иагоит ахара уи ахэа,
Уи быкэыцсоуп иццышэны, ишэхэаны.
Брылагыла бааскьоит, бахкэажэха,
Сыцхызае цэыцлашарақэак цшааны.

Зны агба шкэакэа инеиуа стоуп, сбызгэдууп,
‘Еазных айхамѡае адэыцба ххысны ицоит...
Зны бдэылкыа бёынабхт! –
Аурт баапс салагылоуп,
Зны чаракае шэыблак хаибадырбоит.

Зны са схынхэит, аа, ахара бааныжыны,
Ахара - шэыртрак агэаны!..
Уи ахтыс сыцхызае амца схыжыны
Закантэ сабылхьюзеи сахырхэны!..

... Абар, бышэтышха бёаабхоит, ғарала,
Даеазныхгы – бцааршэны, бхахэны...
Хаизыцшуп, жэа мхэазо, гэырѡала,
Ѳ-дамрак реапкыа, ххаз-хазны...

Абзиабара азбахэ бажэа иалам,
‘Еыбтуам. Базыцшым даеа ецэак.
Снеиуеит схала, бёымтра салагыла...
Ихэлоит. Сыцхызқэагы харазам рацэак.

Шықэс ѡынѡажэа зхыцуа содиссеи –
Нцэарақэны икоу? Имариам сдунеи!
Ус анакэха, икоуп сзыргэатеиуа,
Уи акац салоуп, –
Салга, Одиссеи!..

Ацсрамлашь акэзар, иудыруаз, апсцэаха,
Уцэшэара сакэыцхьеит!, – шэынтэгы сга!..
Абар са сцар! –
‘Еазэ дцэырцран дыкам уаха:
Уи лымшала хгашыа змам сыхга!..

Иугэхьаау ҫымтрала уапыла! –
Ихақәитү дшацылахьаз аипш зны...
Абзиабара амҫа уананыла
Иуламзаша улагза ичханы.

...Хәылпазтәи агәырғьамш салагылоуп! –
Шырпазтәи мрахәагала итәны...
Зегь мҫаст:
Ҳахьеилацәоз уаҫ дгылам!
Сахьыцшуеит уи атыц тацәны...

Ус сылацш бықәшәеит!.. Бгылоуп уи атыцаҫ!
Цсахшыа змам дышгылаша иатәны.
Зегь ызны икоу ҳара ҳанасыцаҫ? –
Абар бахьааиуа амахә иацәа кны!..

Ҳапстазаара баша ҳамтоу? Цхызу?
Излахьыркәшатәузеи ацыхәтәа?
Арт алағырзқәа машәырны сзамҫа иаҫысу? –
Бзиабаран шәышкатәац шәкатәа!..

2010

АСАУРА ИАҪУП БАХЬИЗ АҲАБЛАҪ...

Асаура иаҫуп бахьиз аҳаблаҫ,
Шәашта-гәара ихнакьоит асы.
Шәыкәша-мыкәша: ачаиртаҫ, аккараҫ
Суп илеиуа –
Иалагт шырпазы...

Бани баби ахьамадоу икәашза
Асаара ишъталоит, ихкәазом.
Ргәалашәара сыцуми иахьанза,
Схала соума? – рызбахә еипхьбазом.

Зынгы цхынгы арака инеибеицшуп,
Цьанат тыцкае саанагеит ухэап.
Апсынтэыла уахьнеилакь – иблахкыгоуп,
Аха арак еитахэашьа амоу? Мап!

Ицшуп хазы, адунеи иакэгоушэа,
Ицхьакыртоуп, уао дахым рацэак.
Ауаапшзақеа абра мацара ииуашэа
Ухэыцрақеа иртаауеит мазак...

Асаура иаеуп бахьиз ахаблае,
Ацсацлақеа сыла итахэҳэаны...
Даеа сахьак цэырцуеит сара сыблае, –
Уи баниз ауп – ацхын агэаны...

Сара ускан азарақеа срыцын,
Ақаблақеа, ацьмақеа хазы
Сыоуа срышьтан, –
Быжьба-аабака схыцрын,
Сырыртэ сыкан бара бахь азы...

Бара бакэзар –
Ани аби рышэтыш! –
Еихыбгон ашьацракны бшьаеа...
Шэхаблае акэым, бара ибеицшу дшымиц
Усшэа зны исанаҳеит ацша!..

Уи гэгэала исзасит! –
Сышьтнацааит, исыцхьеит,
Ускан азар срыцмызт, цабыргны...
Жэашықэсала спышэоуп Анцэа иеацхьа,
Спышэа сыхэом! –
Быкоуп бхараны...

Хэыхэи-цыси срацэажэоит, избанзар
Гэыцроуп икоу! Хакоу ианыцсы?..

Исыбаргэызыз, сызарақәа срыцзар!..
Исыбаргэызыз! Сзырзеи уи азы?!

2010

АЦААМӨА

Иарбан дәу бызлацаз, бахыыкоу?
Иарбан шәтқәоу ба бхызхыз уи аены?
Иарбан шьхамөоу ба бызёысыз усқан?
Ашьанта мөахәастақәа брынны?

Нхыцаа ракәзар: қыта-қыта срылсит,
Ба бхабарк убрака исмаҳазеит.
Аславианаа ртәылақәа сырхысит,
Ацәхәырақәа, акаршәрақәа срыхъзеит.

Амрагыларахъ –
Апсха зиас Ганга,
Азиас цшыа цон мазак цәахны.
Зны Кәыбина, Терек хага, Волга,
Днепр шықыры-шықыргы –
Ёазны...
Аха, мап, гәырөа-гәәкра срылга
Хынхәышыа смоут
Быцсаатәтра цшааны!..

...Реин ахықәан Генрих Геине дцәырцит.
Сашыа гәакыа! Игәырөабжыы смаҳаи:
– Исыцрасхёоу амцоуп иуцрасыз,
Исыцрасхёоу амца – Лорелай!..*

Лорелай мцураша! Хтазырхаша! –
Хгәы, ҳацсацаә, хамөаә ихадоу!..
О, исахә, бабакоу, сызкәыхшаша,
Иарбан гану, тәылоу бызмадоу?

**Лорелай* – анемец хәамтақәа, анемец поезиаә ужыа-жыо узды-
зыцхәало, утазырхо апхәызба.

Уизыцшы, апоетцэа рах Петрарка! –
Заа игылаз, заа игэыроахъаз:
– Лахынцас исатэалшьеи с-Лаура?
Ссонеткэа роуп уи лахътэ сара истынхаз! –

Цсахшьа змам ауп! Саргъ убри санышэап:
Уи салазап:
Быз, бнаскъа, быеза!..
Аха исышьтоуп, сапшаауеит, аепышэа,
Уаха таха снатом блахынца!..

Иарбан мзоу ибыкэычцо уахынла?
Ибзылашо, ибтэу иарбан мроу?
Беикэшэоу, ишбатэаз аипш, разкыла?
Быздызкылаз иарбан хэыштэароу?..

Абар, сыбла аурыс зынра хгылоит,
Ас икажъу цъара бышьта аноп.
Ашэаоакэа аашьтыбхуеит – брынгылоит,
Иалбхыз ацаамоа бануп...

Дасазных ёа тэылак аштэ бталоит,
Бымра тэыла гэакъа беакэганы...
Бызбахэ ааоуам сышка ала-мала,
Мап, санымиеит цхак цъара ихны.

Иарбан дэжэоу бызлацаз, бахыкоу?
Иарбан шэткэоу ба бхызхыз уи аены?
Иарбан шьхамооу ба бызёысыз ускан? –
Изхъаз амоахэастакэа цшааны?..

Сызлацаажэо иказ акэу? Лакэу? –
Ихытхэау?
Имзакэа изызтаатэу:
Бара бакэу мамзаргъ сара сакэу
Имзытуа ацаамоа иану?

АЦШЫШЬА

Злахь еикәу абжъас апшышыа – ба быцшышыа,
Уи атәшыа, ахџахашыа, агәынхашыа...
Зны исызгәакъаз, сыззышәәхәоз быбла апыцкәа –
Уи алеишәа, аказшыа цагъа, ашыапыцкәа...

Уи апшышыа – уамбазоушәа ма уабоушәа,
Уи апшышыа – абла қаруакәа еикәыцсоушәа...
Абар, џымчыбжь цит, ырықәуп, ҳа ҳаипылоит,
Ганха-ганха уи быцшышыа нзаакәкәалоит!..

Ех, бсыхәапшуам, гәәхәарала, бхы аашьтыхны,
Аамтак ыкан иансыбтауаз бгәы аатыхны!
Иабатцаки?.. Исызхымху ишахәтазгы?
Скәыцшра хага иналарзуа еиха ицшыазгы?..

Даеа пшышыан убаскәнтәи ба быцшышыа:
Амацәыс цары-цары армацәысшыа,
Ацәыркъашыа, акаччашыа, азшыа-ацашыа, –
Адгъыл ата са сацшаауан уи апшышыа!..

Ус аеапсахт, аптакәа ацалт сара сыжәџан!..
Мап, еилымгеит:
Зны акырцх, зны ахахә ланашьтит,
Ацаа хышәашәа, асаркыа хышәашәа –
Рдац еилыршьит!..

Ба быцшышыа – итацәаху аеыцныхәа!..
Хәара иацыз, хашыжь иацыз аеыцныхәа!..

О, ишпахәшәу исызгәакъоу былацш хаара,
Сызлаз снарылкаа исызхаз сара мацара!..

Иаххылацшу! Санқәыцшызтәи амџа сықәуп,
Уи амацәыс ацәыркъара сынасыцуп...

Иаггыласуп, иаггыхъантоуп сымшкэа рцашъа,
Злахъ еикэу абжъас ацшышъа – ба быцшышъа!..

2010

* * *

Ицыблаауеит амраташэара,
Ицыблаауеит ишеибаку!..
Амраташэара – сымѡатшэара,
Ашэацшъ иахъалабылуа сгэы.

Дахуп убрака лымацара –
Дахуп, ишцеицшу ихазшоу:
Ибжоуп дызцыло лышыжь-шара,
Абрака сара стэы шыбжоу.

Ацас ацасуп ацсабара,
Цэгъеи бзиеи хъызшо еикараны.
Мрагылара, мраташэара
Еилых камцакэа знымзар зны!

Хѡыцъагъ хаетэахэкэа хрышьтан,
Урт мѡасит, икам, илашом,
Ицшаа, италаз, ицэаз рышьта,
Ицшаа! – о, цаса аицш хдырцхом.

Ихароуп хайкэызгаз ашыжь,
Ихароуп, ааи, ес-ены
Исыцуп ускантэи уи ашьтыбжь,
Исыцуп еикэымтэо шьтыбжьны.

...Ицыблаауеит амраташэара,
Уахъ сылацш кыдхалт хэылбыгеа...
Амраташэара – сымѡатшэара,
Ицыблаауеит цаха-цаха...

2010

АПСЫЗЛЫМҲА

Амшынкәара савоуп. Ахахәкәа
Срышьтоуп, иаашазар, цкы-цкы.
Исхапыруеит ачнышкәа, ахәыхәкәа.
Срышьтоуп, еилысхуеит хкы-хкы...

Срышьтоуп –
Быгә иакәшәаша арбан?
Саатгылоит, сеимдоит, акыр цит...
Ус, сылацш аганахь исыхан,
Гәыргәәхәашара ауит:

Абар, апсызлымха еилыграа! –
Шеишыкәстәи ашьтыбжь ахга!..
Сишь, сазызырѳу сгәахәра?
Сишь, изакә бжью еилырга!..

Уи ашьтыбжь иагәылѳит ба быччабжь,
Арѳашкәа рхыпра, рѳара! –
Бшьаѳа ласкәа, бцәажәашья рышьтыбжь,
Убас са сыгәхьаа, сгәырѳа...

Ицуазеи! Апсызлымха, утаршәны
Уцәахуп – иузшоуп сгәыбылра!..
Ла лакәзар, са сзыхәа лгәы каршәны
Лхы лырхахьан ыцьара...

Апсызлымха! Иуасхәои иахьала?
Иудыруеит иҳамам маза:
Ушцеипшу ахауаѳ италаз
Итахо аерплан абжьынца:

Иаанукылеит аамта иаѳуа,
Сыхтыскәа ргәеисра унны!..

Уи акэхап, сгэаца изтыоуа
Угэацае иумоу ицэахны?!

2010

АЦХА БАЛЛАДА

Ацха бхэама? Ацха сашьтоуп –
Снапсыргэыцае ашэти-ашэти
Сыркэычит, нак-аак еихыышыт:
Ашьхыц алпрааит, аргамал..

Ашьхыц, ашьхыц! Икоу уасхэап,
Дгыл харакае пхэызбак дыкоуп, –
Хаштша лыкэума? – дсыгэтыхоуп,
Ацха акэымзар еак сыхэом.
Абар, сызухэо: уцха ума,
Сара сгэахэаракэа ума,
Лышка уцароуп! – илмырбакэа
Уи дахыцэоу лкышэ иахьушьроуп!..

Ицеит ашьхыц зара-еихатыр:
Дал, Цабалтэи ашэапыцап,
Амткьал, Кэыдр-аиохаа шыкоу,
Цсхэы, Ауадхара ирхысны –
Анака-арака, иныкэтэа-аакэтэо,
Ашьха хауа иала-иала,
Ашьхыц рымоахэаста моала,
Аффы-хаа-мыхаа иахьыртэу ала –
Ацха згэылоу ашэткэа ирышьта,
Ахаа згэылыжжуа ирышьта!..

Нас иприт, идэыкэлит лышка! –
Сышьха тэыла гэакы ааныжны –
Ашьхыц неиуеит исаранцыха,

Цхоуп амцэыжэоа оеижыкэа, убасгы
Цхоуп агэыр-цынца, ацэеижы:
Цхоуп, цха лыхуп ашыапкэа зегь!..

Ажэоан иалала, ицсаатэха,
Мшыни зиаси ирхысит,
Ачатреиужь дукэа ирхыцпраа,
Азаракьадэкэа ирхыцпраа,
Амра шэахэақэа иргэылсит,
Амза шэахэақэа ирылсит,
Ус, дахыцэаз инакылсит!..

Уахь ионалт ахышэ хэыч ала,
Ла дахышытэз ашыжы шараз,
Ашыжы шараз, лымацара!..
Ашыхыц, ашыхыц, тыпха зара –
Ацэа иалоу, са сыцс иалоу,
Илхоуп илхагыжыуа, исаранцыха:

Лкышэкэа ирхысит ацха агьама,
Лыбз ианырит ацха агьама,
Ацха ахьыршо днанагама? –
Ацэа далцит ус уа цшыаала,
Далцит лгэы хааны, исаранцыны...

Ус лхэсит: «Анана Гэында,
Ашыхыц рынцэахэы, быздырит!
Уаха ибасхэои, ма ибыстои?..
Бца ига, сыззааиз ажэа,
Ба баазышытыз дазыцшуп уа!..»

Абар, амоа иашэаз цсаатэха,
Са сахыгырыооз иаакылсит,
Сашта шыацрае аеканаршэит,
Аеканаршэит, аетанаршэит!..
Уи амцэыжэоа хэыцкэа ракэзар –
Убри ажэа лаша иацоуп...

Ажэоан иасырбеит уи ажэа,
Амра иасырбеит, ицэысцеит:
Цхоуп уи иалыжжуа, излакоу! –
Шэахэа-шэапшь лашоуп иагэылсуа!..
Шхамк уи уаха иаларшэымызт,
Цъара шэытарак анымызт –
Избоит илылшеит имариамыз!..

Икоуп, ааи, агэы аныцсыгехо,
Уаха аналамзо, угэыргъа
Уанаго уеихых, уцкъа-шэкъа!..

Хэашъас иамои ахы-мцэыжэоа
Исанахэаз са ишысхызгаз:
Исхаштит, азныказ, сахъгылаз,
Адгбыл сыкэу? Ажэоан салоу?

Стахан сыцэан уи ауа,
Дэеиужь дук ае ацэа салоуп –
Ааднуп, апсабара шэтышуп
Шыбжь агэхэцэаз ауп, ашьацрае...

Ашьхыц ракэзар – цшьаала-цшьаала
Ицон-иаауан –
Еишьтала еишьтала:
Ацха ыкэыршьуан са скъышэгы!
Абгъкэа аки-аки еидчаблон,
Ашьаци-ашьаци еидылт –
Еидчаблон,
Цха зыхышьыз еибацшаа еидчаблон!..

2010

АБААШАҒТӘИ АНЫХӘРА

Етәк цәырцит, заа, ахала,
Иизгы ддыруп: Анцә Ица!
Дгыли жәғани рашә халоит,
Уи азкуп алабәба!..

Абри амшаз диит Аца хәа
Ажәбжә адунеи иахъзоит...
Ахарантәи иаағуеит бныхәа,
Абрантә аныхәартағ бызбоит...

Сныхәоит, ааи, нарцәы-аарцәыхәа –
Доус ицъарымға дануп...
Ихаз-хазуп ба бныхәа, сныхәа,
Аха сажәағ быхъз ацуп.

Ари амш –
Иирамш-ныхәа,
Ныхәк иеипшу ма ға-мшык?
Бара бзыхәа, сара сзыхәа
Иғацхәа игылоуп ғ-цәашьык...

Бхароуп. Ашьхәкәа, амшынкәа...
Ус иацы, иахәа, уаха...
Аха икоуп Анцә Иажәа –
Убри алыпха-агәыпха!...

Утаха, аоыстаа! – уи лымцын
Тың амоуроуп ушьаға!..
Ихәкәиту, илхызааит убла,
Илатәоу латәашьа, дыхъча!..

Ибылуеит, иуарқхәа, абаашағ,
Абар, цәашь гәартак еилагыл,
Урт рыбжьара уара угәацағ
Ғ-цәашьык хазы игәынкыл...

Бхароуп. Ашьхақәа, амшынқәа –
Зака бжьюи! – бхароуп, бхароуп!..
Аха ацәацәашь алағырзқәа
Харазам, илабәабоуп...

Алоа аоада ихалоит,
Цәа еилалоит, еибатәуп,
Урт былует, аа, еивагылоуп,
Цәашьтрак ае еицакуп!..

2010

АТЗАҒЫ АКӘЫМ, СА СГӘАҒЫ ИКНАХАУП...

Андреи Цхъанацхъа иуахәамахъ хнеиуан,
Исымбацыт –
Ашка снабгон уа...
Ахарантәи уи ахь-хы цырцыруан,
Албаартае ирацәан ауаа.

Хылпаз ссируп. Ишаноуп уи абаашгы! –
Растрелли игени иацнацаз ак ауп.
(Иара ижәла иахаршалоу ба быхъзгы
Рифман сгәы итахысуеит, илашоуп!)

Алымџанык жәларык асахъагыхцәа
Рацтамтақәа гылан ма иахшыын...
Са сгәае еикәу? –
Ашықәс рымца ҕымцәа!
Ари амшгы –
Сыззыцшымыз мшыын...

Снарылга-аарылго снабгауан уа цшәаала...
Ҳаицуп –
Итагылом са сгәы атра...
Ацбармыкәатә сахъақәа шәкы-шәкыла...
Бсахъа зсахъоу сазыцшу ара?

Ус хаатгылт абааш ҳарак аҶапхба...
Телла бцәажәоит –
Ицәажәоит ба бхаҶра...
Атамзаара саҳәоит, Апхбанапхба,
Ҷа аамтак, Ҷа сахбак цәырпт хара...

ДаҶа сахба-тыхымтак, ибеипшу! –
Ибеипшу аума? Ибықәтыхын бхата!..
О-цәыкәбарк ус нак-аак еиныпшу? –
Уажә абрака сыбла ихгылт еита!..

Иарбан сахбоу? Ибгәаларшә «Зыхыз дырым!»*
Жәашықәсала икнаҳан сытзаҶы! –
Ҷамшқәа аныхирыз,
Ианыхирмыз
Уи гәыжжәбаган, ицәахын сгәҶы.

Илакьтон, иахамацәысуан сымоа.
Иара кнаҳан уа иахьей-уахей.
Иадызбалон ба бказшба, ба бцәоа,
Ба бхыпшымра, бпагъара, бдунеи!..

Телла бцәажәоит,
Исымариам ахь бсыпхба,
«Идырым» бакәны! –
Идыруп са сгә ахтыс...
Аказоуп сызухәо, Апхбанапхба:
Апхба са сгә иадырыз сгәы датәыз!

Абри ауп...
Ҷа гәхбаак сымоу уаҳа?
Сыгәра га, о, абаскак анцы:
АтзаҶы акәым, са сгәҶы икнахауп,
Кныхрагъ ақәым уи еисуанаты!

2010

*«Зыхыз дырым» – аурыс сахьатыхоы И.В. Крамской (1837 – 1887) итыхымта.

* * *

Дыкам арака хаздыруа азэгъы,
Асаанкэа рыбжьара – са сышэткэа...
Акахуажэыртае акэын. Ибзиан аогъы,
Чилиатэи аоеикэацэа, аоыжэпа.

Са соуп ари амш иазхъыз, изтахыз,
Ахарантэ иааз ари ауха!..
Анака-арака итааза иакыз
Ацэацэашькэа ирныруан сыгэтыха.

Бныхэаеа схаштын срылан схэатэкэа,
Адэыгба сзыцшын - иззыцшуамызт...
Цшыаала, хабжьара игон сцэахэакэа -
Ацэацэашькэа рылагырз бомызт...

Еибыхэашья амоу сгэы итоу, ба бгэы итоу?
Исымчуи? – усобызаха сфыжэга!..
Ишпаццаки аамта! Ма усшэа снарбоу
Чилиатэи аоеикэацэа, аоыжэпа!..

2010

* * *

Избеит иаха цхызла быцсызшэа,
Адгъыл назара аханы.
Сыкэын уахь амоа схахэхазшэа,
Сдысны, сыцсны, сшыабаны.

Еа гэык сара сгэы аткыс игэалсны
Ианыррызу? Салан мцакы:
Бысцэуан убрака сшыамх арсны,
Бысцэуан – исцэуан са схи...

Исхаштуан сахьыкоу, бахьыкоу,
Исхаштуан! – скъыз-кызуан еица.

Исгэалашэом сёыхоу сымёыхоу?
Сыцсызу, сыбзасу схата!..

2010

* * *

Ихақэиту, сызухэауа,
Сызуашьапкуа мыцхэы:
Уаха цхабжьон, снахэ-аахэуа,
Самоуп сцэартагы –

Сыкоушэа ма сыкамшэа
Ацстазаара сыхэтоу?..
Сымшқэа цоит исафысшэа,
Иабацои? Имазоу?..

Ацша рыфонасуеит суадақэа,
Икыднахуеит сыонашэ.
Икарахама сымоакэа?
Иацэахма абгьыжэ?..

Иухыцуеи амза? Умала
Ажэоан-гэы уаху?
Убас аепэ? Амрагы?
Шэшеикэшауаз шэажэу?

Ацькэа, ашэкэа, ашыц цлакэа?
Мчы-лшароуп ишэыцшну!..
Ахра иалкьо арфашкэа,
Шэышларгы шэажэу?
Ртак кашэца сызцаарақэа:
Са сшызатэу шэзатэу?..

Сыбжоуп, ибжоуп сылшарагы,
Сгэы еиоша-еиоша...
Ихьшэашэоуп сыцхгы сиарагы,
Иласуеит ацша...

Ибдыруеит артқәа зхысхәаауа,
Ихақәитү, исзырша!..
Уаха цхабжьон, снахә-аахәуа,
Сазызырәуеит ацша!..

2010

* * *

Азы ҫызтәуа, ацсы дыбзатәуа,
Ихақәитү, усхылапш, сәых!
Уара, алабашья зыршәтуа,
Лгәацаә аапынрак рәых!

Икан харт насыц анҳамаз,
Насыц зыцгылаз рыгәтаны –
Хамшқәа рааишья-рцашья аргам
Хәара, хаапынра иртәны...

Ус, зны аҫыстаа сиркәлеит,
Сымҫа ирзит бнакаәы...
Иара уи акәхеит, сеацә тәлеит,
Ҫа ецәк ләшеит лгәәы...

Дысцәбеит, слызхьит, слызгәәкит,
Ус ауп, аҫыстаа дысиааит!
Гәырҫоала ашықәсқәа сырцахит...
Шеишықәс цит! –
Хәиниеит, дсыцшааит!...

Исызшеит! Сытрысит лышқа!..
Ла дытрысу? Мап, о, мап!
Избоит, иҫыхом иахтәыз амшқәа,
Иаатуам, ех, лгәы-лкәалац!..

Аҫы ҫызтәуа, ацсы дыбзатәуа,
Исанажь! Суашьяпкуеит ҫа знык!..

Уара, алабашья зыршэтуа,
Лгэацаѣ илга еицэа бгъык!..

2010

* * *

Мышкызны, са саныкам, ихараз сдамра:
Быжькацэарак рынхыц самазааит цъара...

Ирхаштааит амѡахэаста, уахь, са сахь игоу,
Ирхаштааит сызкэа тыцгы,
Измада уи гэынго?..

Истахым азэ ишьтыбжь, истахым тызшэак,
Сырцауа ма сзырго агаѣахьтэ ажэак...

Исызхоит уа иасуа цхыбжьонтэи апшақэа,
Абгабқэа ртэыѡеиѣасра, шыжь-шэацшь ашэахэақэа,
Аецэ рылашара, акац-кац рыбжькэа...

Аха ба быстаа, ибтаххар ус зны,
Бзиала хэа сахэо, ацыхэтэан, сдамракны...

Сызлабыхэо: бышьта ырз, убас аипш бца,
Мѡахэастак сышка уназго ыкамкэа зынза!..

2010

МЕРИ

Мери лоума уа узызхэыцуа?..

М. Л., 1972 ш.

Мери Ачачба! – алашарбага,
Апоетцэа ззышэахэаз, Мери!..

Амра-цеыха, агэазырхага,
Итамшэо ашаецэа! –
Ацшзара агени!..

Шэышықэса ирхысит –
Икоуп ба бызбахэ,
Икоуп, ирыцуп игыло абицара! –
Еицакра ақэу
Бэыцшылара шанахэ?
Мери Ачач-цха –
Ацсуа шыжь-шара!..
Ацсуа дгыл, ацсуа жэоан –
Мери-лашара!..

Итыхуп ба бсахьа
Шэыгала, ажэала,
Аха тыхшыа амазу бсахьа?
Зака-гэ пыбыххааи
Уи быцшзарала?
Закао быршанхеи?
Еилазыти бэацхьа?..
Мери Ачач-цха –
Ацшзара агени,
Блашоит бшылашац,
Гэында цшза, Мери! –

Сгэы еимцазырсыз,
Сыпсы еимцазырсыз,
Жэоан ахь сҳаразкыз,
Сыццышэзтэыз, Мери! –

Икоуп еа хзык,
Ба быхыз исакэымго,
Уи ала аханатэ
Бсызгэакьахейт, Мери!..

Икоуп ға хъзык,
Быхъз камшәа иахсаалоу! –
Быцшзара бымыздаз,
Агәлымтәах лаша, Мери! –

Исаз-исмаз
Адырганцыхәа!..
Мери, ахәаша,
Ашаецәа, Мери! –

Сгәы еимтазырсыз,
Сыцсы еимтазырсыз,
Жәәан ахъ сҳаразкыз,
Сыцшыпәзтәыз, Мери! –

2010

ШЫҚӘС ШЫНФӘЖӘ

Уабацей ас умфасны –
Утакәкә?
Урхысны акацәарақәа,
Ахәқәа?..

Уабацей? Ех уабацей?
Мап, о, мап! –
Усцырымтит, умнаскъеит цъаргы,
Сымши сыцхи
Урылан ескъынгы!..

Зака кырцх? Фыртын?
Зака шытыбжы?
Зака хтыс? –
Имаафзауа быбжы!..

Нахъхы, аахъхы –
Зака лағырзы?

Еигэныошбак ыказамкэа
Хаз-хазы...

Шыкэс оыноажэа –
Мыш оыноажэа! –
Иазхоуп!..
Са сгэыгракэа ацстазаарэхь ихоуп!

Хынтэ оыноажэа –
Ба бзыхэа ишыкэсқаны!..

Хынтэ оыноажэа –
Сацшэыман ба бгэакны!..

Идгылтэу, ижэоантэу –
Адгбыл ағ иахтэны!

2010

УС, САРҒБАРАХЬ БЦӘЫРЦИТ!..

Убра, амраташэарағ игылоуп бакак,
Қалақь дук ашта тбаатыцэағ...
Хаикэшэеит убрака बारेи сареи енак,
Сықэын уахь амға са смыцэа.

Шьта цшышэ шыкэса ирыкэуп –
Инаскьоит атоурых...
Аха дырхаштуам иахьанза
О-тэылак еидызцаз ибака, абғалых, –
Аехаршала игылоуп назаза!

Уи ақалақь акэзар, ицшзацэкьоуп мыцхэы!..
Шьапыла абжеихара сахысит...
Ба бакэзар –
Шыкэс оыноажэа бтагьежьюеит сгэы,
Сыцстазаара жэоанынтэ бацрасит!..

Дгылоуп аеуао фырхаца, ахэyntқар! –
Ие акэзар – инеиусит еырцала...
Бааиуам макъана, икам бхабар,
Сыззаада? –
Бсымбарцу хатала?!

Сыцшуп, ааи, абрака, абакафы,
Хэыхэ гэартак сацхьа икэбакэшэон...
Еитахэашьас иамои ицэырцуаз сгэафы?
Тагалантэи амрагъ уа ицха-цхон...

Ус, саргъарахь бцэырцит! – бааиуан блашо,
Саргъарахь! – дыргоуп, игэахэоуп!
Днепыргы бжъазит! – шэтыз-тыцкэа еиошо
Инеиуам, ацхақэагъ хыхуп!..

Еиошам ари асаатаз уаха са сгэы,
Еиошам уи – шэыкалакъ шеиошо,
Ба бцэырцра, ба бааира сдунеи шеибаку
Иарпырт –
Иеилкаам излабылшо!

Енак! – мыш зацэык ауп ханеицыз убра!
Енак, мыш зацэык, мыш-лашарак!..
Шэзиас ду иеипшха са сгэбылра
Хышхыцэон апаокэа рыбжъара...

Иеилахэлеит ус-ус, аа, –
Иааит сығхэара!..
Бналазит ссацхьа лашьцарак!..

Хагаға савоуп уажэ схала абра –
Даеа дунеик, еа псабарак...
Ахэыхэқэа ракэзар – зехьынцъара еипшуп,
Рымцэыжэоеи, ршьацэкъар капшькэеи, рыци...
Сгэы итацэаху рныруам хэа шэасхэар мцуп,
Руак рылцрааит! –
Ахала иабацои?!

Иазеыстру:
Исхабару, исхъаау сызлахэ,
Лажэа, лгэамаза сзеилкаа!..
Иназеит бара бкынза ацхаражэхэао, ахэыхэ,
Амцэыжэоакэа рыла ирылкаа!...

Зака иласузеи уи бышка ианцо,
Ажэоан иатэара ианалоу!
Ианыхынхэуа акэзар –
Амцэыжэоа еикэапсо
Амоа икэуп, ичалоуп...

...Убрака штэ дукае игылоуп бакак –
Хаикэшэара иадыргоу баказааит!..
Уа сыкан, хаицылеит барггы сарггы енак,
Уи амш кбае хамшкэа ирыцкызааит!

2010

АОЫНАХА

*Четыре тысячи стихов и больше
Сложил в четыре месяца, не дольше.
Свободный от житейских мелочей,
Сложил бы их в четырнадцать ночей.*

«Леили и Меджнун». Низами

«Аоынаха, амцабз сызтатэа,
Уи ала схъаакэа еикэыртэа!»
Абас ухэоит, уажэы-уажэ, Низами,
Уафыхэоит уи амцабз, Низами!..

Закэ ажэоузеи инужьыз, иутынхаз,
Закэ мцапшьуи оыцъа тазырхаз!..
Жэицшь-мз ракэым, жэицшь шыкэса уафыз,
Цлабшьас имои ари аоыза зоыз!..

Усызгэакьоуп, усгэырџоит, Меџьнун,
Хатгэынк еицшны икам ухатгэын:
Асакара иамоуп уи џара
џсаатэи џстэи ирџабо удамра.

Абзиабара иархагаз ауаџпсы!..
Уи иаблыз, иаџьыз, иазџаз згэы-зыпсы!..
Бара бакэзар, агэлымџах, Леили,
Бынаур сызџэырџуеит уахи-ени!..

Мрагылара бызбахэ ахьыгзоуп,
Абар, мрџашэаранза инагзоуп!..
Леила, Леили, ашасџэа Леили,
Ак ацысџоит иихэаз Низами, –

Ак ацысџоит! Иара абра, Апсны,
Бара ибыкэлаз лыхэа саџшааит зны!..
Бара ибыкэлаз, аратэи ба бахэшьак,
Сгэысеанзамкэа даџгылт ааџынрак!..

О, дџэырымџыр еигъзар каларын,
Даеа шэтык даеаџара ипытрын!..
Зака џуазеи? Ак сышьџоуп гагаџас,
Гагаџас ба? Исзылашоит мраџас!..

Усызгэакьоуп аханатэ Меџьнун,
Икоуп доус иџшалас, ифыртын!..

Асакара сыкэымзааит сџабо,
Ана-ара ахаџкэа рџы сырбо...
Абжъас џэа сшэымзааит, ашэарах рыгэџа
Знымзар зны срымбазааит уа еиџа...
Аха азаџэра сзалымџит, Меџьнун,
Уи саџшаауан, исыџын, исыџшын...

Абзиабарей азаџэрей еиџуп,
Аханатэ еибамырџэо мџоуп.

Ирыцоуп урт убас аидш икоу пшак,
Еихсыгыша амам, иаатгылом енак!..

Гэырѡа хеыгоуп уажэа, Низами,
Иахъанзагы сара сгэы ажъжоит уи...
Иахъанзагы Леила хэаша лахэша
Сымши сыцхи дрылоуп хэа иша!..

«Аѡынаха, амцабз сызтатэа,
Уи ала схъаакэа еикэыртэа!..»

2011

ДОН КИХОТ

Иарбан мчу иуцхъаз, афырхаца,
Уеыжэызтаз, уццакуа, шыжъза?..
Дульсинеиа дтагыжъуеит угэаца,
Хъызрацара уеынаухуеит уеза!..

Уи лыхъзала иунылеи зака шэыта,
Зака хычча уадыргеи, цаны!
Умахамызкэа адыруан Росинант уа,
Уагацэа ианыржэлоз иткъаны!..

Уқыта гэакъа, уқыта хэыч Ламанча,
Уамашэа изабоузеи мѡас узкэу?
«Залымдарак уанымшэароуп, амарца!» –
Абри ауп итаѡуа уара угэы!..

– Адунеи ашьамтлахэакэа ашьоуп!
Ихъмызгуп, хамеигзароуп халша,
Ахакеитра ахтароуп уи , Сачо,
Азынцъарақэа цыхха, ирхэаша! –

Ирхэаша! – злымдарала итэymi,
Ицэахуп ацабырг ацацха!..
Ацша злагарагь ацъныш имадами,
Нак ицкъа-шэкъа, уабашь, итарха!

Нас, абас, иухыччо урылачча хэа,
Иуреьцуеит умѡа ес-иаашар,
Уи лыхъзала ицырцыруеит уахэа,
Уи лыхъзала хаха урыжэлоит ар!..

Уазыразым адунеи ацэаѡа,
Уи еакала икэьгоуп, имѡакэцоуп...
Уфырхацарақэа дрышьтоу Дульсинеиа?
Уи дзызхъуа еадахъча хацак иоуп...

Изымхэацда уара узыхэа: ахага,
Изымхэацда: аилага, ахца,
Зхы ароманкэа итыркъаз ауаѡага,
Ани ахымдыр, жэылаѡ, агаза!..

Дон Кихот! Иазымхыцда уа умѡа?
Сиашахоума уацахеит хэа схэар!
Аханатэ иззымыцхацда умра?
Исылоу цъасшьоит иулаз ацэькэбар! –

Дон Кихот! Дыкоуп с-Дульсинеиа,
Сыцстазаара далоуп ес-ишар!..
Исылоу цъысшьоит, сеьуаѡ, уара уеиуа,
Ишлазом, иажэзом уара уцкар!

2011

* * *

Бара азэ зацэьк боуп исзынхаз,
Урт амшкъа, ашықэсқэа рфьинтэи...
Ацэа кaцшь, акъатрацэ иѣахаз,

Иузеымхуа аахьхынтэи, ҫахьхынтэи!..
Ускантэи аамта, аҫара,
Ускантэи агэыҫра, амырхэага –
Зегь быцуп, имҫабгеит хара,
Агэзырхэага, агэытгага, агэтархэага...

Сынхацэама ари адгьыл аҫ кыр?
Баргьы убас акыр бынхацэама?..
Ак ыказар акэхап, идыр,
Ацэа кацшь ус баша иҫахама?..

Цстазаарак моасит. Ипшаа,
Абаҫкэа еидкыла, еибыта!
Узахьзоума асакараҫ ацша?
Асакара сахысит ба быда.

2011

АЗЭ ДЫМҪАСУЕИТ, ДАМБЫЛЗАКЭА МЦАК...

Схьацшуеит сышьтахь! – иахьатэи иацтэи –
Шырпазтэи ашэацшь, аа – хэылпазтэи...
Шьта аргама иубартами ухтыс,
Еиҫа иухамацэысыз, иузыцшыз.

Абзиабара – сцьармҫа, сыцскэых! –
Ашықәсқәа ирыцоу сгэы аҫоурых.

Ашықәсқәа ирылоу сцэахэақәа,
Ахаҫсахьақәа, агэыцрақәа, абыжьқәа...

Азэ ус ихэап: гэыкаҫ ҫыцья-ацым,
Иҫами издыруа иапу иацым!..

Азэ дымҫасуеит, дамбылзакэа мцак,
Уи изыхэа икыдызма ецэак?..

Игэы-ицсы, ицэеижь – ацэымса,
Ашьанцеи аихымцеи зхьымсыз ацэымса!
Иааигэара икашэом цыргык,
Далазоит имариоу разкык,
Зегь избоит дахьышьтало уахык...

Еазэ уи амца изылашоит хара! –
Изыцхоит, ихьзаанза адамра...
Апоетцэагь ус акэхап ишшоу,
Исызгэакьоуп ргэырфа зхьыршоу!..

Ргэыгракэа анеыцэо, иантахо –
Еа ецэак рызцэырцуеит изрыцхо...
Ицэырцхьаз акэзар? Еихагьы илашо?
Ма еа цшак – цша иалымшо зылшо!

Еыцныхэак арака икацатэу –
Апстазаара цстазаарала иантэу!..

Абзиабара амѡакэа мариам,
Уи иамазкуа – уицхьала Хаиам!..

Абри акэхап икоу, ихадоу,
Абла ахьтам, нас, алагырыз аауоу?

Хацстазаара агьама ашацэоуп,
Аха адунеи ашэыгакэа рацэоуп,
Цкьа еилкаау агэ иалазо-ицэзо?
Уи ахсаалаѣ иаарту? Иазо?

Инахцуа акэзар, усцэкьа икьаѣу? Мап,
Убра цазашьа змам акыр цэап!..

Абзиабара амѡакэа мариам,
Уи иамазкуа – уицхьала Хаиам!..

2010 – 2011

УНАУР ЗБАРҢОУП ЛЫХНЫТЭИ АБААШАҢ...

*Амханырратэ хтысқа раан, 1877 шықсазы,
Лыхнытэи абааш ионархэаеыз аңшаауы
Иоанн Гьегьиа ихзынфиланы.*

Ицэырцуеит усахыа, Иоанн, маза-аргама,
Унаур кыдлоит ицшыоу атзағы.
Уцарымоа, уазаб, уразкы хэаша рыма
Ионагежбуа ионоуп Анцаа Иан лбаағы.

Хырцашыа змази хырцашыа змамзи
Еиғыхон-еикэпон. Итацэуан Апсына.
Убарт зегь ирылга еикэхарц утахымзи,
Убарт зегь рзыхэа уныхэон абра...

Уныхэон, урыпхон: ишэычха, имцашэмыркын хэа,
Уныхэа – лабжышын, игэыҕкааган, иауман:
Шэа шэыда, анцаа идгыл, хапсадгыл, тацэуп хэа,
Уныхэон,
Иузаатуан цыхэтэа баапск, Иоанн!..
Моак акэын уныхэа, уажэа иазгэакыаз –
Ипсёыхгаз, иреиагаз, ицынцёыз моакы...
Уакэызбуан мшын нырцэ ихаз, инаскыагаз,
Моас иказ амоакэа рымоакэа аркы...

Азыхэашь идэыкэлаз апыора зылшада?
Ицон ихышхыцэа, апаоқэа рбганы...
Уныхэа захада? Уажэа агэра згада?
Унхэыцак уеихаркит...ухэаены...
Убри аены –
Уыонаршыит!..

Иупхон хазшаз ихаёсахыа –
Ицарымоа – уцарымоа еихыгзаны...

Иабон, ишахатын Апсынра кьакъа,
Убартқәа зегъ зламзоз, иапснымхоз Адсны!..

...Анцәа иажәа еитоугон, уазгылан аргама.
Уи ахара иудхьон, ицәахыз унарбон...
Ацшьатыц акны иршьыз ицабырггы ршьыма?
Излапхуеи, излаушьуеи ацабырг, Иоанн?

Уныхәацхьаз ааџуеит: «Аамта удаџок ыкан,
Азыблара ишътнахит зегъы.
Харада харала стархәает абрака –
Идысдом харак азэгъы!..

Ипхарцон, ирыжәлон, рыцсадгьыл иахырцон
Мбатә иакәшәаз, мбатә зпеипшыз жәлара!..
Рынхара-рынцыра амца рыцрарцон,
Имыцхәын, рыгәра гамызт абра...

Урт цон, ицазон... Ёакала иауазу?
Моа ыкамзу уаха цьарггы?..
Са исхәоз, сызгәакуаз уаџцы иахауазу?
Ех, идысдом харак азэгъы!..

Идысдом харак! Икан ирыкәшәацәгъан,
Хлымзаахк итагылан аены.
Икартоз, ируз ееилацәкьа иакәшәозтггы
Ишпацарыз сашьцәа сышьны?»

Ацкьацәа рыцкьа, Иоанн, цсатацабырг,
Харлашаџ, хдыр, харккаџы!
Уаҕеимшхара усуп, ацсабара ак агуп –
Абааш даныџнаршьуа ацшьаџы!..

Иааџуеит убжы, итыџуеит уи сгәаца...
«Хырцашьак ыкамзу? Избан!» –
Рыцҳарак иаца, пабырг мцак иаца
Усаркьалбжъ ааџуеит, Иоанн!..

Унаур цэырцлоит Лыхнатэи абаашае,
Ионоуп игэатеиуа абра...
Улагырз мцабзае, жэлар ррыцхара роашае
Икыыз-кызуеит иахъанза Апсынра!

Амоакэа ыыц икацоуп...
Рганахь агэыркэа кацсоуп –
Сылагырз сгэаца итацсоуп.

2011

ВАЛТАСАР

(Аңшыафыхьтә)

Ауха гэыргъа-чаран Вавилон,
Апсха ихан ду ахара илашон!
Идирбон жэларыуаак имч-илша,
Ихареикуан апсха ихъз-ицша!

Ахамацагъа, аехэаф Валтасар,
Уафцсык датэазымбо ахэынтқар!
Ахцэа рах! Апсхацэа рыпсха,
Чхашъа змам чхашъала дычха!..

Оыжэроуп, чароуп –
Икоуп хэдарцэахы...
Аға доахоит (иалхуп уи ахы),
Ихэоит: «Нцэа дыкам! Икоу сара соуп,
Исэагылоз цкьоуп, рыхкэа хыссоуп...
Са соуп иахагылоу Вавилон!
Нцэас иамоу, ихаразкуа Вавилон!...»

Иион иџапхъа аруаа рхадацэа,
Ахцэа, ауаа дукэа, амацуцэа –

Абыкьасцэа, ақычақыцэа... Еисаны
Иѣ иаатшэо иазыѳуа зєыхэжэаны...

Иион иѣапхьа! Иапын иныхэаѣа,
Иацаион апсха имч-илша!..

Ус шанак цэырцит, иаалыркъан абра,
Агэы тыпсааит, ишэазызеит ахтыфра:
Цхабжьон, рѣапхьа, имцабзха, атзаѣы,
Ацэашькэа рзааигэара, атзаѣы –
Напык, анацэкьарақэа, иара,
Иццакы-ццакуа, иршанхо жэлара,
Нбан мцабзла иалагеит аѳра:
«Мене», «Текел...» Урт рышьтахь: «Упарсин»,
Цэахэа мцабзқэан атзаѣы ианын!..

Ианын ианымцуа, анбанкэа лашо,
Иахэапшуаз ркъафура рхэашо...

Апсха иакэзар, дыѳонацэаауеит, абар:
«Ари закэызеи?!» – дхагахт Валтасар, –
«Иаанагозеи? Измааной? Ишэхэа!»
Иаѣашэеит ачарауаа ашьацхэа,
Еилкаашьак уаха иамоуит ацэахэа!..

Акэара-кэара деицасуеит Валтасар:
Икам уаха игэымшэара ахабар:
Ицагьара, ихѳахара рхабар! –
Анбан мцабзқэа ижэлеит, дырбылуеит,
Иматапшьха ицэыркьеит, ак рыѳуеит...
Изнапыда? Иаанагой иѳу?
Инапымшу? Изыразым напу?..

Ицхьеит, ус, Даниил-апааимбар,
Ауриацэа ркэыгацэа рхада –
Ара уи ида икамызт хэарта...

Ак имзеит Даниил-ацаимбар,
Иказ шыказ иеихэеит Валтасар:
«Арт анбанқәа дыргақәан ишьоуп,
Ажәәқәагь урт анбанқәа ирыцшьуп –
Анцәа игәәхәарала илбаашьтуп,
Абар, уәацхәа лабәба ианцоуп,
Валтасар, о, уацьал ааигәазоуп!..»

Дыршьит, ашамтаз, Валтасар итәцәа,
Ус акәицеит зегь зымчу Анцәа!..

2011

Ө-ЗИАСК

Ажәәан иалалоит Ганг, адгьыл ицалоит Дгамшь –
Ҫаба-тамбан ишоуп аханатә!..
Ажәәан иалоугьы – моамш!
Адгьыл ицоугьы – моамш!
Гәыбылрала сшәеихырхәоит, шәарт!..

Иавоуп Ганг адшахәа аслан дукәа зазо,
Ажәцшьақәа ракәзаргь – хазы...
О, исхаштру бзанцы акамбашьқәа цхатц
Срықәтәа Дгамшь саныруаз азы!..

Жәәан ахьтә илбааз, жәәан цха,
Өацхәа ажәәан иазцо,
Ганг, ижәәантәуп, ицшьоуп уцсхара.
Дгамшь са сзыхәа умазоуп:
Уаацәырцуа, уезо,
Зны итәәауп, зны итыккоуп укәара...

Ажәәан иалало Ганг!
Дгамшь, о, Дгамшь, сызкәыхшоу,

Акала шәеидызбалт абас...
Са сазхәыцит сцәахәа, узыштра шанаә ишоу,
Иазыпшу, иазырхиоу лахьынтас...

Ганг, узнеиуеит цьанат, ааи, уброуп уцсхара,
Уахь иугоит жәларыуаак рыцсы...
Уара ухықәә инхо, укәша-мыкәша, хара,
Изеигәыгуа уа уоуп, ацсха-зы!..

Дгамшь, ушнеиуа утабоит, усымкәыцаба уцоит, –
Ушцара!..
Са исыздырам уахьцо, закә лашьцароу узлоу,
Утаҳәхәа!..
Са саныкамгы уахь –
Узмадоу, сызмадоу адамра!..
Аха ихәа, уахьаго-иурзакыу
Сажәа зиас, сцәахәа?

Нышәым, мап изыхшаз,
Мцәыжәџас иамоу, изаазаз
Сара сажәа, о, Ганг, ихаца:
Сыцс ауп измадоу,
Гарас иамоу, изтәу,
Уи адыруеит исызгәакьоу апшахәа.

Бжаџа-бжаза, о, Дгамшь –
Бжа цсы, бжа аргама, бжа бза,
Ҙаба-тамба!
Иумган уара уцахь, уахьыцоу,
Ухықәә ииуа са сцәахәа!..

2011

АИҢАШАРА

(Г. Геине иҗырлашы)

Знык иҗайтаһыан Ацсны
Җазшаз җацсадгьыл, җтәыла,
Аха ибеит җацхә ишатәны:
Иаҗаит залымдарала,

Уаха-саха җәә еиханы,
Шьуок җыт-җыт ишыршаз!..
Дналбааит ажәәан уи аены,
Ацсны агәта, дышиашаз,

Даатгылт... Ибжы рганы,
Ахара зду еизигейт:
– Икашәтазеи игәағны?
Иҗабжәз еилажәгейт!
Ацыхәа цышәтәейт ацшәа ус,
Ацсымтәра хадашәтәйт.
Шәабакылнагеи ари аус?
Шәпагьахт –
Сшыказ шәхаштит!..

Ацсны еимташырст җыт-җыт,
Җыт-җыт ишәшейт шәхазыхәа,
Ираззеи, ишәхәа, егырт? –
Имцапшыын иеыцныхәа!

– Шәәкәитыстәйт Ацсынра,
Истахын схазыхәа...
Абар, гәыцоык, иуа ахра,
Инхәыцакны, утәы-стәыхәа,

Ижәгейт, ишәымоуп, шәахатәоуп,
Аихац, абаш иртәшәкит...

Дара рыба траа ицшуп,
Шэрыгэтасит! Шэы харашэки! –

Ишэтахызар ишэтиуеит,
Ишэтышэтеуеит, шыоук нашэыдкыл...
Шэалахэмаруеит, избауеит,
Исзычхару? Сгэы кыдгылт! –

Дара, азынказ, еидгыл,
Иаахэара реазырки!..
Уимоу, икэгылт иеагыл,
Дрыцахэхэа еикэикит:

– Шэыстыхэ! Истаххар абра
Цыаханым шэатэыстэуеит!..
Шэалысцоит на!к Ацсынра,
Шэцыхэа пысцоит, шэхэыстэуеит! –

Кыр рылшарызма урт убра? –
Ицэбаран, о, илацш!..
Ихэацт, икэрит, италт рытра:
Иалхуп иара инышэацшь...

– Ажэлар, шэыххэ згеит, шэеиха,
Шэус арееира сылшоит,
Шэыдгыл ауп, зегы ишэызха,
Даеазнык еитасшоит:

Ишэзысшоит уи еикараны,
Цкарангы иацысцоит:
Лаца-еилых камца, шэазэны! –
Доус ихэтаа иазоит!..

Абас ихэеит!
Аигэышэ, аиха
Шытырхит, рыдгыл ныркылт...

Ус, ахэылпаз, даапсаха,
Сгэыла ҕар даасыдгылт:

Иоуит адгыыл изхара,
Дтынхадам атынхада!..
Дгэыргыо ҕааитит убра:
– Анцэа дыкам зхэада?!

Исааз ахь сыприт! Сыцшру
Исаомыжыа абарткэа?!
Уацэы-уацэашьтахь срыхзару
Ари иеицшу алакэқэа?!

2011

АМШЫНЦА...

Истахы истахым сапхьеит умшынца...
Иахыа иуомыз цыпхтэи ацэа акэынца,
Цыпхтэи акэзар – ирөөашыа, иркэараца,
Узахымта ашьтақэа еилацсо,
Уцабырги умци еилагзо,
Ана-ара ххыа рахэыцла икэцо,
Иутахуп, дад, ацхыао ижыара,
Иркыалара, зыгэтала ацара,
Уфырхацарақэа рымөөахь инарцшра...

Еидарак уацоуп, ишьтухырц утахны,
Ушьахээр қыақэа ирылаз еизганы
Өада уөахоит –
Уцалт уақара...
Иара усгыы уцан уақара!..

Унысымөа лакьтон, маанала итэын,
Уанғаз аахыс –

Ацшасрақэа уртэын..
Ацсаатэ заа иархиахыз атра
Унеи ухтэалон –
Урбартахон хара!..

Абас мацара, абас шыаҕа-шыаҕа...
Уныга уртэуан, ес-шар, маҕа-маҕа...

Суцхьо сцоит: дгылт ацааимбар!..
Зегь заа издыруа, избартоу, анцэа ицкар!..
Үыцныхэа змам уоуп, ыцныхэала итэу!..
Ушыта ихыла зака еилыргатэу?
Иумакуа зака ҕтэу, ихэатэу?
Закацъара аргама уаҕапетэу?
Уаха змада? Ма иацсоу иара?
Абартқэа зегь рызбахэ артытра?!

Истахы-истахым сапхьейт умшынта.
Сагоумцан:
Абжанца, амцынта.

2011

АСУЛТАН УАХЬ

(Аибашыаы имонолог)

Абар, сышәкэы, иунысто ажэа, ахэынтқар ду, асултан:
Сымхацъырны ара санааиз сқәыцшын, ҕеижәака сыртан...
Сызәлар зхысыз, ырыхтысыз сабит, сазрыжэит саргыы,
Лахынтас убас ирауит, исауит ус са схатагы...

Шықәс ҕынҕеижәа уабцъар сацан, сацан снейуан ацсуатас,
Еибашырак цъара имҕапысу сызлахэымыз хапатас?!
Схәуп, сырттоуп, сгәы трысу, схьацу? Үыцныхэа сймоу, асултан?!
Җаздызкылаз адгыл сыцхьон, исуалын, ахьчара сыхәтан!..

Ур рыоныңка исатәз сыгмызт, афицар чын инаркны,
Знымзар зны са схы семеигзеит цыбаак, шэартарак баны.
Сызбахә наоһыан уара укынзагь: законтә исутаһааз адыһа,
Срызгәдууп атыркә идгьыл, атыркә иабцъар ахыз-апша,
Утәыла иахазсо абиракгы, изныцхало амзаға!..

Бзия избеит аратәи ажәлар, рбызшәа гәакьа, рцәаоа, рцас,
Бзия избеит мра згым атәыла, атоурых цаула убас.
Арака анасыцгы сауит, исзылашеит ецәцас!..
Бзия избеит арт ақалакькәа, ацакь баашкәа, ицшьоу Стампыл!
Аратәи апсабара шана, зкьыгба зтысуа Дарданелл!..

Спеихаб дамадоуп абрака, аға иабашьрае дтахеит,
Сара дсывыршьааит, деикәыскит, ухамта нага дацсахеит!
Спеихаб иоума? – закао ыкои хьызла-цшала итахақәаз,
Атыркә хацәа ирывагыла атыркә иабцъар хьзы азыргаз, –
Сашьцәа иреиуоу, ур ирылаз, иағагылаз аға их-ца,
Збака гылоу, збака гылам, еилырга, ицшаа, урыхьза! –
Урт фырхацарала имоасит! – рыхьызкәагь алкаатәуп хазы,
Сыжәлар рыбжеихара ахьыкоу ирыцкоуп, икоуп рыпсхара,
Арака иамадоуп назаза, иамадоушәа Апсынра!..

Урт шузыкәз аипш иузыкоу, урт ирылагылаз сауп,
Атыркә идгьыл, ихазгәакьоу, хәыц-хәыц иахысхьоу, издыруа сауп!..
Ари адгьыл – дгьыл цьанатуп, аха Апсны хазуп, Апснауп.
Аратәи ашыац, аратәи аецә – исыцыршазшәа исыцу рауп,
Арт азиаскәа, амшын хькә?! Аха Апсны хазуп, Апснауп!..

Соужь, асултан, уахь сдәықәлоит, сцоит, исатәам мазала!
Соужь, уажәа гәыраз сыңыз, сцоит, иаансыжьюеит аскьала...
Апсынтәыла, исыгәхьаау, сыпсымтаз еихагы исыцралт,
Игәықаагаха исыцхьоит ицшьоу, исгара тыцу Дал! –
Счалт хәыч, стьыскыга, ахьгылаз, ахәынцәрапшькәа ахьыскуаз Дал!..
Сани саби анышә иахьамоу, зны сахьеыжәлаз адгьыл Дал!..
Сееимаа ашыанца ырмацәысуа зыпхкәа сгәалашәауа Дал!..
Сгәы-сыпсы, сыпхызкәа ахьыкоу, сызкәа тыцгы ахьназго Дал!..
Икам рынауркәа ахьыкоу, рыпскәа ахауа иахьалоу Дал!..

Асултан, иззом, деитеиуеит, зыдгбыл гэакъа зыцшаауа! –
Уи зылшазгы гэырѡа имоу? Дымѡасуоу илагырз каршуа?..
Насыц имоуп, имра кыдуп, ѡацхъа ззыхъкэа рахъ ицо!
Сгэыгуеит, уажэа ихъугзап хэа, ус идэықэло игэы капо!..

О, сатамыз уахъсыргэамцуа! – сажэа еицысхуам амала,
Шықэс ѡынѡеижэа уабцъар сацан, сдэықэларызма мазала!..
Лагырзыла са иаансыжъуеит, сыгэра га, о, асултан,
Ари адыгъл, ѡныс ихъауз, зегъ хзеигэыцыз, асултан,
Саргы арака ашьа зызкастэаз, хпыза гэымшэа, асултан,
Цшзала, бзиала хэа уасхэоит, уускэа хирыз, асултан!..
Абар, сабцъар: исыз ахэа! – ига, иудкыл, асултан,
Ига, иудыруеит, ихъзырхэагоуп! Ига, иапсоу иуркып ушьтан!..
Исыкэнын ишсатэаз ала, исыкын, исыднацоз хъантан!..
Тынхацас са сувагылан! – сгэы-сыцсы ихырыз тан,
Сухэоит, соужь, сымѡа ныхэа, усзылыпца, асултан!

2011

ААХАМТАКЭА

Азэ ауапа иитон, азэ акама,
Убарт рыла саб иашъас дкарцон...
Ихэалон: сеишьаданы сынхама?
Кама гэартак атзаѣы еилыцъьон...

Имѡхыцуан иашъцэа, хашта италон,
Ацх ргон, икъакъаза идыршон.
Амра гылон, амза къагэа талон,
Сан убарт рматура дагон.

Апстазаара-мзышэа неиуан иқэха,
Узыцшымыз ала ихъантахон.
Кама гэартак атзаѣы икнахан,
Аха саб деишьаданы дынхон...

2011

АМҘАҒТӘИ АХӘЫЦРАҚӘА

*Я редко слышу тонкий стук копыт.
Конь осужден людьми на увяданье.*

К. Бальмонт

АмҘаду наҥ-ааҥ: аеқәа, аеқәа...
АмҘа иавоуп, амҘа гәхьааргазшәа,
Сдыртынчуам урт. Исыпхьауеит адәқәа.
Ае сыпс алоуп, схата аеы сахшазшәа.

Исхаштуама ажьиҕы ижьахәа.
Аееимаа цәымыҕ – иалалоз ае амса.
Сжьы иалалозшәа збон сара убра...
Сицхраауа ианныскылоз ае ағәра.

Уи аблақәа, ахәда, ашыапқәа
Заҥантә снапқәа рыла исшьышьхьазыз.
Хапсы рығхәаран адәқәа – аеқәа,
Азәы дилазҘашьозу иеыжәыз!..

Хәташәымтан, хәташәымтан аеқәа, –
АмҘа ду абас аипш шәахьанхалаз...
Зынғы цхынғы шәахьырху адәқәа,
Шәызтаху уаҕ дыҕамкәа иахьала...

Истаалоит хәыцрақәакгы абас:
«АмҘа ду саргы санхалацәазар?...
Шәарт сашьцәа, аеқәа, исымбазо, ишьтхыс,
Саамта цазар? Амыцхә сынхацәазар?»

Игоит аҕакс: «Игәынгатәым гәынго
Иумырццакын ацсабара ацаскәа,
Абар, уанҕазтәи аееимаа шьтыбжь ахьго,
Абар, ихьаҕуа иупхьо амахмызқәа!..»

Сымѡа аеымѡа шытейбахт аханатэ,
Зкышыкэсала алшара сыдцо, сёыхуа...
Уёацхьа ахара сыдуп, сёы, сыпсаатэ...
Иарбан мцэыжэѡоу шыта уара ушытызхуа?...

Амѡа ду нак-аак аекэа, аекэа!..
Амѡа иавоуп –
Амѡа гэхьааргазшэа,
Ае ашыа ртаныкэоит са сдакэа:
Ае сыпс алоуп, схатэ аеы сахшазшэа!..

2011

«ИТАБУП!...»

Абзиара уны азы иат...

Ажэацха

Апхьаѡ, сухэоит, иеикэыпхьаза унатэаны,
«Итабуп» хэа захахьада инагзаны?
Хантыц аума? Хара хёы аума, ухэыц, ихэа...
Иаёашёеит ех, ари ажэа ашыацхэа!

Зны анс зны арс хапак цёырыргоит шыоукы,
Еиха иалкаау ахызгьы иахьыргзоит акы...

Уара, ашэкэыѡѡы, асахьатыхѡы, анхаѡы,
Убас, абар, аа, хакэша-мыкэша закаѡы
Иазыпшузеи уи ажэа кьаё: «Итабуп!» –
Аха ицёыртцам, быжьрабыжьцэа ицёахуп!..

Апсы алышэшэоит, ацэа италоит, ианхэатэу.
Гёыртз-шашэаз ибжьазуеит, икам. Иазыпштэу?..

Закаѡ мѡасда убри ажэа цха змахаз?
Зыпцхазшала хускэа еадара цхьа изгаз?..

Ус анакэха, абрака ак ыкоуп, ак цэахуп,
Аханатэ еидарак иацоуп – «итабуп»,
Уи убас мазак иаргэамцуеит, ишыахауп,
Иахамбо цардак асаршэуп, ишэахауп.

Абзиара уузар, дадхеит, иат азы!
Уақэымгэыңын, иагьумун ацказы,
Ахэ цысхуеит хэагь уеазумкын бзанцы!..

Ажэлар кэыга шэара шэоума ус зхэа?
Нас аеалкаа изеигэыгри са сцэахэа?

Атеиць итаҳаз деикэурхама? – иат азы!
Жэларык еухма рус уазықэпа? –
Иат азы!..
Аз иагозгы далугама? Иат азы!
Цэыкэбар цэыкэбар, аиуа нмыжьуа –
Иат азы!..
Иат азы, иухаршт назаза,
Иат азы!..

Изакэ зузеи, изакароузеи уи азы?
Бзыц, Кэыдры ирытахоума? Уцшы, хланцы,
Мшынха инеиуеит, агэгэа-гэгэахэа «итабуп»,
Хахэ-мёыхэны ишьтхэа иагоит, аа, имбатэуп:

Уахь иалажьуп абахэ дукэа еикэырбга.
Уахь иалажьуп ажэытэ цхақэа, аонқэа,
Уахь иалажьуп гбак иазымго «итабуп!» –
Хьызла имфасыз ирахашаз «итабуп!» –
Иуахашаз, исахашаз «итабуп!»,
Амши амши ирыбжьазуеит, ус апуп,
Ма аарла-аарла игэициуеит, цқба изгом,
Сыстаак ахэда цкаа икуп, абжы азытгом!..
Успэкагь акэу? Зегь лыбжьахэаша ицоны?
Ари хамоа ханысуама имцураны?..

Иашоуп, иаша, аханатэгы уи мгазеит –
«Итабуп» хэа Нарт Сасрыкэа имаҳазеит! –
Аха избәхә, аа, иахьанзагь иахәакуп,
Иашьцәа амца ирзицшааз мыцәо еикәуп,
Агәхьаа икызу, дазыцшызу «итабуп»?..

Убри иашьтаз, уи иамырцәоз – дыбжахон,
Аз иеитахьаз –
Аиуа нымхо азы иагон!..

Мап, Сасрыкэа, азы иамгазеит уа ухьз,
Ишааиц иааиуеит –
Аханатэгы иамам цәыз!..

2011

АИУБИЛЕИТӘ ЦӘАХӘАҚӘА

Т. Қарсаи-цха бахь

Стахы, соыза гәакьа, сгәыраз,
Ишыббо, хамоакэа харан!..
Абар, «Атеи уахь», биубилеиаз,
Макьана иамбазац адәкьан.

Аха иану бзатуеит ғырхәала,
Урт еицахаоуазшәа ишьа:
Арака ашықәсқәа еишьтала
Хараза инаскьоит, сахәшьа!..

Закә аамтазыз, ускан! Шьыри! –
Зегь поезиала илашон.
Цшьоы-уаак: Кәаста, Тина, Етери,
Уи азбахә хәыцакын, хайсон!..

Иҗазамызт бзинкәа, сзинкәа,
Иара аҗапхья җаикаран!..
«Тинка, льдинка, холодинка!» –
Ускан быхыз абас ишьан!..

Ибгәалашәоума: «Җакоуп җыңа:
Хыхь Баграт, цака – сара?..»
«Уакәрымфааит уи, амарца» –
Баша ибхәоу? Быцшу хара?!

Ускан ала иахкын аз ахра,
Цшьҗы-уаак, ацшь ганк еипшь-еипшьы...
Блок, Есенин – абла гәыгра...
Бзырҗы, абар, аа, Блок ибжы:

*«Когда-то гордый и надменный,
Теперь с цыганкой я в раю,
И вот прошу ее смиренно:
«Спляши, цыганка, жизнь мою»...*

*И долго длится пляс ужасный,
И жизнь проходит предо мной
Безумной, дикой и прекрасной
И отвратительной мечтой...»*

Са снаскәоит урт амшкәа рышка,
Җарала, аацынрала итәын, –
Баграти Кәастеи рыжәфан ашка!..
Ихалатәазар – ргәы цыррын!..

«Тинка, льдинка, холодинка»
Иура имракны бзытит!..
Аха ибымимхит уи бзинкәа,
Бажәа-гәахәа имыркәыдит...

Аргэынаа дукэа, Арзынаа дукэа
Бацсшэа рзыкалеит ихьны.
Рыхшара, еа-цъара имырцшыкэа,
Бышкол иахымсуази ес-ены!..

Бацсшэа агэы иатэын, иаазаган,
Уи вба узатозу цъара?
Хамтан апхъаоцэа ирызнаган,
Цсыс бахан хтелехэацшра!..

Хпоезиа адакьакэа, абгъыцкэа
Закантэ ишьтыбхи ихаракны!
Бдиссертация ухэа, бхатэ ускэа
Ирыгыжьуа ес-шар, ес-ены!..

Абас ауп! Умѡаѣ ак нхарцаз
Умчкэа еизукуроуп цъарак,
Азэ игэы-ипсы урцхарцаз
Хтацэыхак умамзароуп енак!..

Бгэыхэтэы бахъзеит! Ибывагылоуп
Бцъабаа здыбцаз апсаны.
Бышхалагылац бхалагылоуп,
Ббаохатэра нага ацэа бкэынны!..

«Тинка, льдинка, холодинка»
Макъана илбаатэу цака?..
Лбаашьас икоуи? Бускэа-бхэыскэа
Ес-шар ибыцхьозар цхьака?!

24 май, 2011 ш.

АНЫХЭАРА

*...Потому оставит человек отца своего
и мать свою, и прилепится к жене своей;
и будут одна плоть.*

Библия; Бытие; 2,24.

Амш гэыргъа! Иаххылыцшу лыпхала
Сапугалеит ари амѳа рхиа.
Аб ихэѳоу, иатэоу гэыбылрала
Иахъа абрака сбықэныхэоит, Рабиа.

Азэыр дыкоу иухшаз иреигъу?
Ушэкэы-убыгышэы? Уѳоны-угэара? Мап!
Ари ас шакэу изыпэахру ибабу?
Иныхэапхъаз ес-шар ибахалап!..

Рабиа лаша, схэанткар-пха, сгэазырхага!
Агэыргыын аныбхабѳо аены –
Бара бан, Елена-Минегага
Хара дыкоу? Хбықэныхэоит хазэны!

Баргъажэѳагы убас! Шэеицны, шэеихзызо –
Анцэа ихамѳа шэазеит хэа ишьаны!..
Иахъа аипш наунагза, псраенынза,
Шэгэы-шэыпсы шеилац еиланы!

Апстазаара иацу ахаа-аша
Иеицеиѳышэшо, шэаѳа еиѳараны!
Шеишықэса шэгэахэара иатэхаша
Шэхъы мацэазкэа жэѳанынтэ ипшьаны!

Зышэ бахыѳуа рышка амшра набго! –
Урт рыбжьара бымраха блашо,
Изыпшу анасып мѳахыбго,
Бгэыразра, блактахаара рызшо!..

Ишэызкын бахэшьей барей са сымшкэа! –
Сыцстазаара шэара шэыла итэуп.
Сыкэра иадыргоу арт алабжышкэа
Аб итабырг иацоуп, ихазуп.

Рабиа лаша! Сдаракэацгы мырзуа!
Избац бакэны! – хацсуара батэны!
Ашэахэа ашэахэа шахылцуа
Браса махэта ға-мағала итэны!

Ари амш сахызыггаз, хыхь икоу,
Собыца урхылапш, рецэахэ апца!
Угэыбылра, убзиабарае сыкоуп,
Суашьапкуеит, сныхэацхьаз нагза!

22-23 октиабр, 2012 ш.

ГЕФСИМАНТЭИ АБАХЧА

*У поэтов есть такой обычай –
В круг садясь, оплевывать друг друга...*

Дмитрий Кедрин.

Гефсимантэи абахча, Гефсиман, Гефсиман!..
Тыцк ае акэу уахьыкоу? Тыц мацарак? Избан?
Иуда ихьз ха ианаххэо – уаацэырцуеит уарггы,
Уи ичархэаратэ ускэа,
Уи иазкыз агэзраггы...*

* * *

Амшын еикэа ахыкэае, иахьыпшу аскыала,
Акахаужэыртае ауп, иагышоуран цэгыала..
Ахарантэ иааиз сас дахьк абри аены,
Инхэытакшэа даага, настха дырпшны,
Санехуан тэамбашакэ сашьак имцаркны!..

*Гефсимантои абахча ыкоуп Иерусалим амрагыларатэи акалт аеы.
Абри атыц, абри абахчае ауп цхыбжьонк, ачархэаю Иуда, дыргас иказ
игэзрала, Иаса Кырса иагацаа дахьритаз (автор иазгэата).

Мыщхэартоу дахьцэырцыз?
Итэан еибаркаран...
Шьюук ахыр-сыр, ахыр-сыр –
Ацэа хаа иалан...
Амаца, ашахмат, адамино,
Доус иитэу, ицааиуа –
Аханатэ дызмароу...

...Ёакын уи дзызхэыцуаз, еакын, даеакын...
Гэахэарак иман – ихаракын,
Ерцахэ ду ихалаз исахьа ицшнын...

Азцаарақэа, аки-аки еишьтаххы,
Иааиуан, ицэырцуан, ирхьымзо ахы,
Ацшэма ихэатэы, игэтакы наигзон:
«Ажэ иакэкны ацэ» хэа иеибаиргон...

Уилазом, силазом – еак узхэазом.
Ерцахэ кадыць акэзар –
Иганахь иаапшзом...

Ианицон асас дахь апшэма ихэахьа,
Иныбжьаршэ-аабжьаршэло сызбахэ ҟацхьа...
Ианицоз ахара ицон, инаскьон,
Абрантэи ишьтыцраа адунеи ду иахьзон...
Азцаарақэа ртакқэа абас еишьтацсон:

Снысымҟа, сызбахэ – атоуп азы,
Сгэахэара, сажэа – атоуп азы,
Суаҟара, сыламыс – атоуп азы!..
Иатоуп азы – изыскуаз сцабаа,
Аханатэ аахыс ицыз сыхзыза, сыгэхьаа!..

Иатоуп азы, инамоатэны ус,
Инамоатэны – иамоатэны икоу гэтакыс:
Хахэ дук ирбылгьейт сышка дагэтасны,
Уи ала аҟада дхаларц дмацэысны!..

(Ех, аоада ахалара –
Зака имариамзеи,
Угэы-уцсы, умоа зака иразатэузеи!..
Уаорала иугаз ауп икоу ерцахэрас,
Егырт зегь хытхэаауп –
Ихэоуп уи азгэакраз!..)

Дхалозар дхалааит! Иамои, иаузеи?
Саныхра, сыцкыара ара измааноузеи?
Ас аицш цэажэара, ишэхэа, шэаниахыоума?
Ас аицш азэ ижэла, ихыз лаиркэхыоума?..

Асқала ахыкэ аё, хазы, уезаны,
Иатнухри абас иурхаз аразны?..
Иаххэап даеакалагь: ерцахэтэи атыц?
Абас уи азыкэпара иацушь насып?..

Баша ирымхэеит, икоуп ахақгы:
Ушка ихынхэуеит узыгэтасыз ахахэггы!..

* * *

... Арткэа иац акэын. Сааилоит арака.
Акахуа рыцызжэалоит суаажэлар – Акэаа.
Зны-зынла хыццрас убаскан исёыкэу:
Гефсимантэи абахча, уахыыкам абыкэу?!

2012, ноиабр

АПОЕТ УАБАКАЗ ХЭА УИЗЫМЦААН

Гэырғыа чаран, ныхэа мшын, аргама
Ихацдыркуан оыцъа ахэыштаарамца.
Аёны уа дубама ма думбама?
Апоет уабаказ хэа уизымцаан!..

Агəлымцəаах днаскьаргауан гəырoала –
Еиҗахəашьа змамыз гəхьаак иацан.
Апoет убра дрымбеит хатала...
Суxəoит уи уабаказ хəа уизымцаан!..

Апсадгьыл амца акын, ацеицəа: «Шəнеибац,
Шəнеибац!..» акəын иҗагыжьуаз ргəаца!
Иаҗагылан уа жəларык ахымца...
Апoет уабаказ хəа уизымцаан!..

Ицсы ихьцуан иҗынхадаз рыцхак,
Адə ицəхалаз, иацəыхарахаз амца...
Анаатə асуан, аҗаанахон акырцх уа,
Апoет уабаказ хəа уизымцаан!..

Ахатарпыс длыхшеит, аа! – аоната зегь
Ирзылашеит адгьыл, ажəoан аца:
Апстазаара гəыграк ацлеит ицегь...
Апoет, уабаказ хəа уизымцаан!..

Иан днаскьаргон – адунеи лыпсахит,
Аашьа имоуит, дыкан адгьыл аца.
Дырцьябеит, убас гəырoас дышьтырхит...
Апoет уабаказ хəа уизымцаан!..

Акнахартəхь хара здымыз днаргон,
Днаргон, аҗынхада, имчкəа илзаан...
Уара уицым, сара сицым ускан,
Апoет уабаказ хəа уизымцаан!..

Аапынроуп, адунеи зегь җыхеит,
Адсəаха унаскьа, уанызаа!..
Апстазаара амцəыжəoа иацəа иoахеит,
Апoет уабаказ хəа уизымцаан!..

Аепикатә шымта кьаеқәа

АБАР АМРА ГЫЛОН...

Абаллада

Дцон ахатә иеишьырц,
Дцон иеиҭаирхарц,
Дцон амшын иеиҭарц,
Чхашьа змам дацәцарц...

Ацәкәырцакәа цшьяала,
Аарла еикәацсон...
Дцон, аха гәырҭоала,
Гәырҭоа хьантала дцон...

Абар, ацсаа рашәа
Ңыхеит шырцазы.
Аха шыта ихьшәашәан
Урт зегь иара изы:

Цьара ак иаҳауамызт:
Ауаҭы дхаҳәхон.
Цьара ак ибауамызт:
Ауаҭы длашәхон.

Ацәкәырцакәа цшьяала,
Цшьяала еикәацсон...
Злахь еиқәу ашәала
Азцаарақәа кәрцон.

Аха ажәак иҕыцшәарц
Излакалоз, изла?
Дцон ахатә иеишьырц,
Дцон уи мазала!..

Ус, абар, даацәырцит
Цхәызбак ааигәаны...

Имѡахъ днымѡахыѡит
Зынза дымраны!

Лыхѣда еимхѣыѡ лашала
Ирѡшзоуп, еилыѡхоит.
Итынчу ныкѣашѣала
Ишѡа дааигѣахоит...

(Лзара пара кылшѣап
Арѡыс имаѡѣаз,
Аѡстазаара илтап
Зыѡны дыѡнашѣаз!)

Аныха-чаѡа, аныха!
Иаѡхъаѡѣѡа илашоит.
Арѡысгъы игѣтыха
Иѡбан аѣашоит.

ѡшьаала уа инеивысит,
Зымѡаѡѣа хазыз.
Аха тынч даанѣасит
Аѡсра ззыѡшыз:

Дгылан уаѡа игѣато
Харантѣи лныкѣашѣа.
Дгылан таха инамѡо
Лыѡшзара уамашѣа...

Иѡаххеит, аиашаз,
Даѣазнык дибарѡ...
Аѡсабара илнатаз
Лыссирра иѣаѡхарѡ...

Аха дниѣуѣит ѡшьаала,
Лашѣахѣбжь нхоит.
Уахъ иѡшуаз гѣырѡала
Мачк игѣы хыѡѡссоит...

Даеазнык еитейбоит
Адуinei зыцсаз...
Даеазнык игәейтоит
Ацстазаара шрейхаз...

Даеазнык дазхэыцит
Агәнаха закәыз...
Даеазнык дакәыцит
Ахаца игәы итакыз!

* * *

Абар, амра гылон,
Ашьхара лашон,
Ацәкәырцакәа гәыргъон,
Ашәа лас рхәон:

«Итабуп, ацсабара,
Ауаюцсы дзыхшаз!..
Итабуп, аблейкәара,
Арцыс деикәзырхаз!
Бара была иоагоуп
Ацстазаара ахыкәкы...
Бара бацхәа имчыдоуп
Ацсәәаха игәтакы..»

1962

ИКАР

Апоема

Абырзенцәа рхәамтәхьтә

Аматәахә ссиркәа еидгал,
Иказара-игәамч азирхан,
Ахәынтқар изыхәан Дедал
Иргылт ихъзырхәагаз ахан.

Уи иаман ауадақәа зқьы,
Амардуанқәа хыла ичапан.
Адунеиае иубомызт цьаргьы
Уи аиха иапызгоз ахан.

Ахан-чаца аца итакын,
Ацә – ауаатәыџса зфоз.
Ацә аиха илеишәа баапсын
Дедал ихэынтқар ду Минос.

Ахэынтқар- итә даналга, ихазы
Ахан ҕыц далагт Дедал...
Уи азбахә здырыз лассы
Миносгьы амца ицралт...

Ашыщы – ах итахым
Ихан аткыс еиғу каларц.
Абар, аа, ирацәт итачкәым,
Ихымхәыщуа ртыхәа ццәаларц...

Игәаг икит иуаста,
Игәылара ахан лаша апызцо.
Дедалгьы идырит уажәшьта
Ипеи иареи ацә ишафарцо...

Итахуп ибналан ицар,
Аха мшынуп, зехьынцъара мшынуп,
Ахэынтқарра зегь иакәыршоуп ар,
Ахәаакәа еилазго дыршыроуп!

Игәы пжәо, цшыаала дцәуоит Икар:
– Саб, иумхәои ихапсыхәоу?
– Умшәан, ахахаи, егьсыгым, абар,
Исызбап ахгьы дызмышәо! –

Минос ари адгьыл Крит деихабуп,
Имоуп имачым алшара.
Инапацае икоуп, имчра иакуп
Адгьыли ази рыпсабара!

Аха ахауа ицэызгоит сара,
Икар хэыч, иудыруаз, хапрыроуп!
Макьаназ ихэыцым цыарамзар-цыара
Хазлапыруа амцэыжэоа касцароуп! –

Амшкэа гэрымуа еишъталан ицон,
Иртахызшэа ахэынткар дахьдырхэырц.
Дедал амцэыжэоа шана кайтцон,
Ицеи иареи жэоан ахь ипрырц!

Далгеит, абар, урт катаны,
Днаидгылт ашыыжь Икар:
– Угыл, сыхышыыцба, хапрып хаезаны,
Миносгыи имбароуп ххабар!

Иудыруаз, аецэкэа рышка, Икар,
Макьана ауаоы дымпырзац...
Иалшоит ажэоанае хэыцъагь хтахар,
Уи алагь хускэагь хыбгар...

Укэышыз, Икар, схэатэы хацала,
Ахара сапхэа умцан.
Аха, усышътагыла, уаала! –
Аб инапы цысцысуан...

Издыруада ихэыц, игэацахь итал,
Икамлои ица уаха димбар?
Абарт ажэакэа рышътыхь Дедал
Дигэыдихэхэалоит Икар...

Амра оагылеит, ихыцит ашэшъы,
Дедали Икар хэычи прит.
Рапхэаза ахауа иналоит абжы:
«Бзиала, бзиала, Крит!»

Ицон Дедали Икари цырны,
Апхэа дгылан Дедал.
Икар хэыч ажэоан цэцара цышыаны
Иаб иткыс аоада дхалт!

Ас еипш аецә имбац иааигәаны,
Днеиуеит уи дгәыргъацәа.
Цәоуп имцәыжәоакәа злыху иртәаны
Иалшаран икоуи ацәа?..

Дхьацшзар Дедал дабакоу ица?
Аецә дрызнейхьеит, абар!
Дедал җитит, дагоит агәыткьа:
– Уабаци сааныжьны, Икар? –

Аха Дедал ибжьы иахауам,
Иаха-иаха дхалоит Икар.
Ашәартакәа ицыло рыгәхьаа икуам,
Ихалашоит амца, атакар.

Амрахь днаскьацыпхьаза имцәыжәоакәа тәоит,
Иалхуп имцәыжәоакәа ацәа...
Абар, ицсасиит... зынза икәадахоит,
Икаргы ак налашәт ицәа...

Дук мыртыкәа имцәыжәоа зытны
Алада хыла дантал,
Арцәаа-арцәаа җитит дшәаны:
– Дедал, уабакоу, Дедал? –

Аб дызлаихәагәышьоз Икар,
Имцәыжәоакәа цеит изытны!
Хыла дышлеиуаз, далахт, абар,
Минос имшын агәтаны!..

Дедал длагырзашоит, ахауаҗ дгәырҗоит,
Иахьарнахыс уаха дабым...
Аецәкәа рылахь еикәца ирцәабоит
Апырра гәтыха – цсра зкәым!

* * *

Ажэытэтэи абырзенцэа ирхэамтоуп ари,
Дыкам издырша иахыцуа.
Зқы шықэсала уи уахи-ени
Иаман ауаатэыоса рхэыцуа...

Аамта цон, ауаы дыгэгэахон,
(Икар ифырхацара ыхон!...)
Имчи илшареи рхэаа тбаахон,
Иаха-иаха имцэыжэақэа цырхон.

* * *

Оышэ шықэса нысдыргыи исхаштуам сара,
Гагарин Москва ханицылоз.
Адуinei зегь аштан уи ибара,
Адуinei иафырхацан игылаз!...

Ашта Кацшь иқэсны инеиуан жэлара,
Амра иаххацеиуаз такарын.
Убаскан апкыс сымгэыргыац сара:
Сацхьацэқьа дгылан Гагарин!

Атрибуна акынгыи игылазшэа збон
Аби-цеи: Дедали Икари!
Сыбжыи ацсышэала уахь исыргон:
«Афырхаца, афырхаца, Гагарин!»

Ахыбэар рышка, ииас ицоз,
Дхырхэон ихылца ааихыхны.
Ма иара иахь анеира зықэшэоз
Гэыдикылон ишьтыхны!

Сылагырзқэа аттахаа икацсон,
Агэыргыа иазхэоуп икацсаргыи...
Игэыдикылоз дрылазшэа збон
Аепэ ирылаз Икаргыи!

1964

АМРА АГӘАРА

Апоема

Амшын гәытбаа цоит,
Ицоит...
Цъара хәаак амам.
Иахъа амра цхоит,
Ицхоит...
Меышоуп,
Усутә ыкам!..

Абар, амшын ахъ иааит ауаа:
– Амшын ду, уа мшыбзиа!
Уара уоуп хара хзызхъуа,
Худкыл, хъыза къиа!

Амшын ацыкә-цыкә иччо
Маза абас ицәажәоит:
– Шәара шәпылароуп сзышьтоу,
Шәхабар сымбар –
Сыгәжәажәоит...

Шьоук амшын ихуп изсо,
Шьоук амра-ца ицәиаалоуп.
Ампыл лас нак-аак еимдо
Ахәмарра шьоук алоуп...

Игылоуп ашьхақәа хара,
Ихъшәашәаза,
Икәашза...
Ишаноуп ацхын Адсынра,
Ишаноуп, сажәа хашәца!

Ашәапыцъацгы иацәоуп,
Аапынра мцазшәа.
Ацар ашәахәара иаәзоуп,
Ачара иахахазшәа...

Ақалақбағ аонқәа
Аишыңәа реиңш еидгылоуп.
Ақалақбағ ахәыңқәа
Иахьа шә-гәыргъак рымоуп...

Абар, агағәхь шәыңшы:
Ҳәуд,
Цьота,
Цьарма
Ихәмаруеит аңхзы рғашы,
Ахәмарра уажә ирбазма!

Ауаа, абан, амшын иңоуп,
Ацәкәырцакәа рхьысуа.
Дара ақьала аонутқа ионоуп,
Уажәы-уажә инеицәхасуа...

Ашәахәкәа амшын дырцхарц
Иалшауа зегь ала
Амра хцәы кацшыгьы шыңхац
Ицхауеит гәғәала.

Цьарма доаңкьеит ус абра:
– Сара даеак схәыцит...
Шәхахьгьы иааишам уи шәара... –
Зегь ахәмарра иаакәыцит...

– Амра ахьз аархәны
Арымала шәанацхьа,
Иаанагозеи? –
Абас хәаны,
Атак каицеит зегь рацхьа:

– «Арма» аанагоит иара,
Арма, арма,
Арма!
Сухыччап, амра, сызхара, –
Агәыргъа иоуит Цьарма.

Насгъы лаба къаёк пшааны,
Ацслымзракны Цъарма
Ианицауеит дыццакны
«Амра» атыпан –
«Арма»...

Цъарма дгэыргъоит изхара:
– Узлацхамшьои, амра?
Уалаз хъзыда уажэ убра
Ажэоан ацамцамра!
Ауаа амшын иштац итоуп,
Ма зака ипхоузеи!
Цъарма аехэара даёзоуп...
Аха, сишь, закэызеи?

Амра цэажэоит:
– Шэара шэзы
Иакэым кастахьоума?
Ишкастэо икастэауеит апхзы,
Зегъ зыкасто схазоума?

Са саргъажэоан шэара шэзы,
Уажэ сарымахама?
Ацстазаара иахазцо апсы
Уажэ исхыччатэхама?..

Цъарма, мацзак уаасзыпшы,
Сара исымчу гёоутап.
Уччала, апхзы уёашы,
Сеилукаар, –
Ух лахь аутап! –
Аха артқэа иахазом
Ахамхацагъа Цъарма,
Уи иехэара еикэтэазом:
«Арма,
Арма,
Арма!...»

Аха, сишь,
Абан, абан,
Аптақәа аахылеит,
Ажәәан
Атыкъ ытнаркъан,
Ақәыршааы аадәықәлеит...

Ауаа амшын итыт,
Итыт...
Ақьалақәа ирыоналеит.
Акәара хәычгы хыт, ихыт...
Амшын еа цштәык ахалеит...
Ацар ашәахәара иакәыт,
Цшәаала уа реыпхьаркит,
Алахҫыхра иказ ызт,
Алахҫыхра таркит...

Ашьхақәагь убом хара,
Апта дукәа хчылоуп.
Ақәыршааы иауеит ахра,
Ақәыршааы ацшәымоуп...

Дгылоуп Цьарма деикәышышы,
Иехәара хәа акыкам.
Гәанылагь игауеит ибжы:
– Сызлацои аоныка?... –

Ақәыршааы шауц иауеит,
Еихымсыгъзо лакәшәа:
Цьарма ифызцәа иҫапшуеит,
Ирхәо-ируа
Иакәшәом.

Цьота доацкәеит уака абас:
– Зегь ухароуп, Цьарма!
Амра ахыз ацынхәрас
Азәыр ихәома:
«Арма?»

Цьота днеин инанихт
Ацслымз ыра
«Арма»...
– Уи ала акэыршафы иакэухт! –
Ацэы алихит уа Цьарма.
Аха алакэ:
Ейха ихэычхо
Акэыршафы аакэыцит...
Цштэы рацэала еилыцьцё
Ацэакэагь аацэырцит...
Амра-хцэы кацшыгы лашо,
Амшын инхыччалеит...
Ашьхарахыгы еимыкко
Ашэахэа нархалеит.

Илах-фыххеит зегь ыацхьа,
Ацсабара ссирхеит.
Ажэоан дугы ейха цкьа
Илашеит, ихирхеит...

Цьота дгэыргьауан, дкэашон,
Цьарак дызтэауамызт.
Аха Цьарма дыпхашьон –
Амра дзаёацшуамызт!

1966

АН-ЗЫЛАН

Алегенда

Дцон апцхэызба ахра даёаланы,
Дцон дышзахэоз,
Ашьхака дцон.
Лца зацэ дылкын дылгэыдыргэгэаланы,
Иаха-иаха амш алеишэа цэгьахон.

Ихылеит ус апстхәақәа,
Ахрақәа реырзеит.
Амацәыс ажәѡан иналычцеит уа.
Арѡашгы ишалшоз мшынцас ихытцеит,
Идәықәлеит –
Хахәи-мақъеи рбгауа.

Ашьхақәа цәажәеит:
– Апцхәызба, бабацои?
Цасым,
Хашка бааир калом!
Бхынхәыроуп уажәыцәкыа,
Мамзар, ибдыруз,
Амашәыр бақәшәоит,
Уаха иаузом!

– Ашьхака дыкоуп,
Сцароуп са сыпшәма иахь,
Гәакра дук сымоуп,
Азбахә сызхәом...
Сшәыхәоит, о, ашьхақәа,
Сшәыхәоит,
О, соушәыжь уахь,
Сышьтахька моакам,
Схьапыр аузом!

А р ѡ а ш :

– Шьафак аныкабца –
Быпцқа дбымысцааит,
Сзеилыгәа дамоуп,
Изуеит сара ахра.
Амала баша
Ускан бсышьтамлааит,
Знык данызга –
Иқәым хынхәра!

Аха апхэызба
Ажэак лмаҳазшэа
Лёыналхеит ашьхака,
Ддэықэлеит цхьака...

Ажэоан мацэысит,
Иаразнак ибгазшэа,
Арџашгы жэылеит –
Дагеит уи лца!
Ан дууаза дыцан
Арџаш дынтацалеит,
Азыхэашь дышьтнахит,
Дишьталт лца...

Уинахысгы
Лара дзызланхеит –
Иналхыцэеит,
Илиааит ацэқэырца!..

* * *

Хахэ дук аё уахынла
Амза анкаччо,
Дтэоуп ан лхала,
Нцэахшоушэа длашо.

Арџаш зыжь далцуеит,
Есааира дызлоу.
Лыхдыррагь лызцэырцуеит,
Дыргэакуа дызмоу.

Дкьантазза уа дықэтэоуп,
Лан дышлыхшаз,
Лыхцэы бырфын лықэуп,
Дынхеит уи дышғаз...

Дхэыцуеит гэаныла:
– Саазгеи сара абра?

Сзыкои шьхатэыла,
Сынхон ҕаџара?..

Сымаџа абакоу –
Рхатэыла исшэыз?
Ароаш сыхнаху?
Изсымой уи оныс?

Абас дышкахэыцуа
Уи хэыч-хэычы,
Өылтуеит дкыызкызуа:
– Уабакоу, схэычы?

Азаџака укоума?
Удухеит –
Сыџшаа!
Ароаш ду уалоума?
Уалџ, нан,
Усзаа!

Хара хаибабаанза
Бзанџыкгы сажэзом...
Убла џаџшаанза –
Сушьџоуп,
Сыџсзом...
Сыџкэын, нан, сыџкэын!..–
Арџаа дыхэхэоит...
Ароаш дазыоуеит,
Ароаш даџоит...

Ароашгы жэылан
Иџоит иџэкэырџа!
Уи аџаџ ан-зызлан
Дишьџоуп лџа!

1966

ХӘАЖӘ ИАМХНЫ...

Алакә

Аңеи ази аймак роуит:
Еиха иңо ихараны!
Реимақ абна, азы ирхыңит,
Иңоит рыңбағы еиманы...

Ус ишнейуаз зиасқ цәырцит:
– Уң, абар! – аңәоит аңа.
– Уара уңа! – аз еиңамцит,
Иңшуп аеибыңа, иңарза.

Аңа цшызма, иңт ишалшоз,
Илеи иналаҳаит ағәңа!
Аңбал ааит азын иңамшәоз,
Иама идәықәлеит, ҳағеиңа!

Аз азы иахыңеит атрым,
Нырцә инкаңеит, иласза!

– Усыңхраа, сәыза, сақәшәеит амитә,
Уңры, ҳәажә ахь усызца,
Исзаага ахыңқәа алхны,
Уанысхымза азы сашыит!..

Хыма-ңсыма, амәа шыңыхны
Азғыы Хәажә ахь иңцакит...

Хәажәғыы цәажәоит иахәашала:
– Схыңқәа устоит, аха усыхә:
Аңь рыңг исызхаша сыт!...

Иңрит,
Инеит, аа, аңь ахығылаз:
– Аңь, о, уңь какал сңахуп!
– Уңа ахыжъ ашқа ирлас,

Схы икэымтэо икацатэуп!

Аз уа ахыжь ае иахънеиз:
– Ахышь счымчауа исыхца!

Ус, аа, ахышь-лас иахъатааз:
– Ацшэма цхэыс лахъ усызца,
Исзаага лыкэчар еидкыла! –

Икацо-кацо, иццакха,
Интацалт ацшэма лымзырха...

Ихэатэыз ахэит ажэала,
Ацшэма лахъ ахы нарха,
Атак ахаит иаразнакала:

– Исымоуп саргъ абас агэала:
Схэынацкэа нырцэа, итарха!
Нас сыкэчаракэа иуэхаша
Усымташеи, уца, уеиха!

Аз ахэынац ае инкылсит,
Ахэынац:
– Инырцэа ацыгэкэа! –

Ацгэы иатааит:
– Ажэ инамхны
Кэапеик ахш абра исзаага!..

Ажэгъы абас ахэит, ианахэа:
– Уца, уихэа атэархы,
Исзаага уи шыцэрак имхны...

Атэа зырхуазгъы:
– Уаазырфы,
Уцшы, абан, ажы дахъжыуа,
Хэызбак иркаца, исзаага!

Аз, аусеиѣкааю, гээтеиуа
Ажьиѡы ахэызба ицэга,
Инага атээрхѡы инаита,
Тэа напык ааимх убра,
Изыцшыз уи ажэ ината,
Кэапеик ахшгы ама, абар,
Инаг ацгэы инамцаргыла,
Хэынац иашьтамло икаца,
Ацшэма цхэысгы лашта интала,
Илхэаз лажэакэа нагза,
Лыкэчарақэа ахышь ината,
Ахышь агэы-ацсы рытэны –
Ахыжь ашка имытрысуа...–
Ахыжь акэзаргы ес-ены
Ацэ акэцэ иныкэтэа-аакэтэо
Цырхага амамкэа икаца,
Ацэажэ акэзар, арыц амхны,
Хэажэ ината, инаѣацса, –
Хэажэ ахэыцкэагь уака иналхны,
Аз аакылсит, иѣкьаса,
Аца азы иахьамоу ишьтыхны,
Иахьаго –
Ага игэырцса!..

Ус, шэыцшы, аа:
Хэажэ ахэыцкэа
Аца рхынхалт, ирыхьхэазеит,
Лыпхала абас еилгеит аускэа,
Саргы ирыхьыз азбахэ схэеит...

Аз егь алшом хэа шэхэала,
Азэи-азэи шэеихэала!

2007

АЕПИТАФИА

* * *

Сымѡасѡын саргы. Сымѡа сахысит.
Сажѡаѣ иаансыжыт сыпѣтазаарей суси.

* * *

Сыкамзаара гѣхѡааго, игѣынго –
Сыкамшѡа шѣысхамгылан абра.
Аѣсуа иажѡа мырзуа ѣхѡаѣа изго
Убарт срылоуп, иѣаѣоуп сдамра.

Кәтол. Саб иаштае

Саб – Таииа
Қаблыхә-ипа Лашәриа.
А-20-тәи ашәышықәса
алагамтазы

А–60-тәи ашықәсқәа раан

Сан – Душъна
Мац-ипѣа Тапагѣуа

Сахъиз, сахъаазаз аоны

Аишьцэа: Датикэа, Цьумка, Мушьни, Ровик

Аихәшыцәа: Шьудиа, Кәыкәла, Гафия, Роза.

Сабду Қэаблыхэ иахэшья
Мина Лашэриа-цҳа
(1864 – 1954)

М. Л. Чачба,
ҳаѳната иахаазалаз,
рацҳьатэи Адсны
ахсаалацѳа, аполковник

1953 ш. азы сзылгаз Кәтолтәи ихартәаам
(аа-шықәсәтәи) абжьаратәи ашкол ахыбра

Ацсуа бызшәеи
алитературеи рырцафы
Шамил Караман-ипа Сақания

1953 шықәсәзтәи Кәтолтәи аа-шықәсәтәи ашкол
атыжымтацәа. Хыхьтәи ацәахәаҕы
(армарахьтәи аргъарахь) оыцәа рнаосан сгылоуп

Акәатәи арцафортә училишьчә астудентцәа. 1956 ш.

Арцафратә училищъче ағы. 1957 ш.

Кустанайтәи аобласт, Казахстан
(«Адәзақәа рышьтыхраан»). 1958 ш.

Казахстанынтә Москвала аара адшыызгаз гәыцфок
астудентцәа «адәзашьтыхыоцәа» («целинники»):
Сергей Амызба, Борис Амчба, сара
(убаскан ауп рацхьаза акәны Москва санатаазгы)

Аинститут а́кны иеи́џкааз али́тературатэ хеидкыла аи́латэара

А-60-тәи ашықәсқәа

Алитературатә институт ағы
атыркә поет Н. Хикъмет ипылараан

Цъума Ахэбеи, Чычыкэа Коғониеи сарей.
1961 ш., декабр

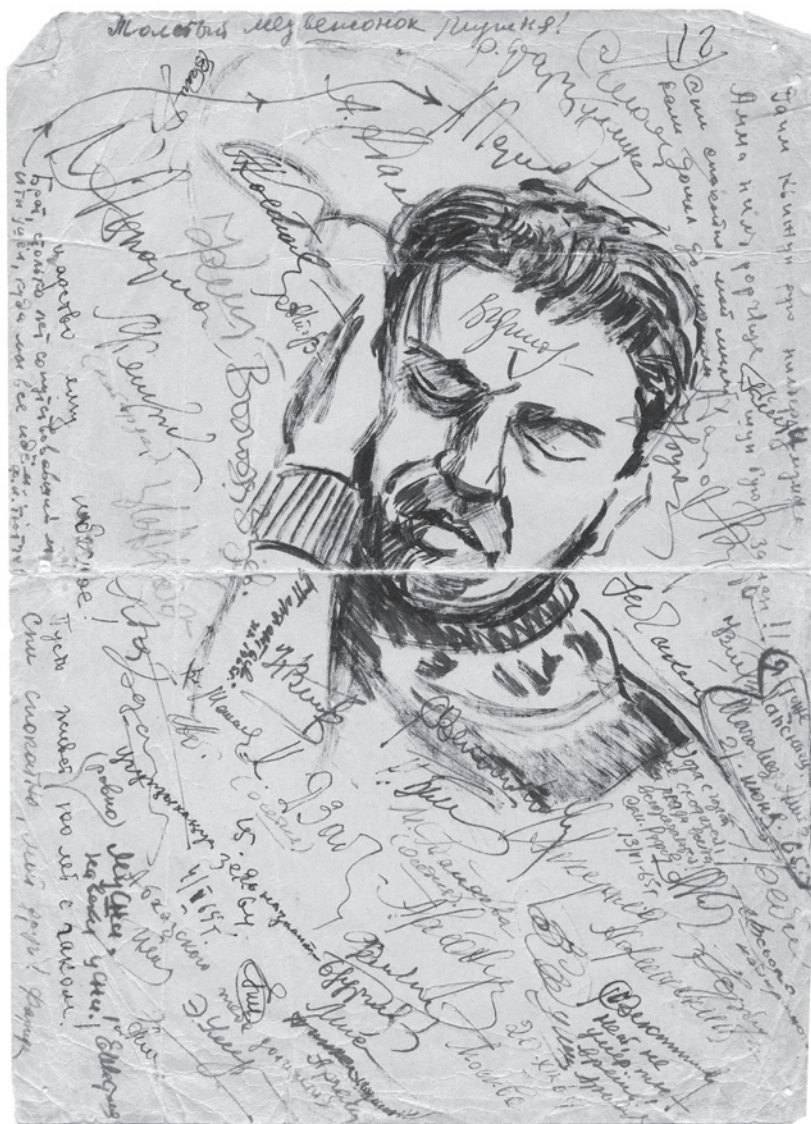
Москватæи ацсуа студентцæи аспирантцæи
рхейдкыла аилатæара

Хыхъ, цака:
сахэшьцэа Шьудиа, Роза,
Гафия срыдгыланы

Кремль. Аизара Дукѡа Рхан аѣы. 1964 ш.
Хайдгылоуп: Цоча Кѡыцниа, Цѣума Ахѡба,
Пата Кѡыцниа, сара, Дора Кѡыцниа

Астудентца рфырцян аанкыларакэа рышьтахь. Соыза аиакут
поет О. Шестаков итыхымта. 1964 ш. (икыдын суадае).

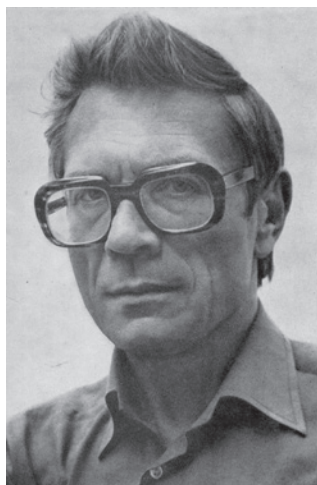
Ал. Коваленков и семинар иалахэыз гэпцфык апоетцэа җарацэа

Алитературатэ институт 1965 шыкэсазтэи аушьтымтацэа

Ленинград. 1965 ш. «Евгени Онегин» аидагараан

Акритик-ацарауа
Вадим Кожин

Апоетцэа: В.Соколов, С. Куниаев,
А. Передреев, Н. Рубцов, И. Кузнецов

Алитературатэ институт
саналгаз аёны.
1965 ш., июль 25

Иара убри атыц аёы
45 ш. анцы,
ноиабр 5, 2010 ш. рзы.

Александр Твардовский сарей. 1965 ш.

И. Папаскьыр, Ф. Искандер, М. Лашәрия

1968 ш., Пицунда.
Апоезиатә хәылпказы

Елена Отыр-қхаи сарей. 1975 ш.

Аслан Ғамшыгә-ида Отырба иҗаацә:
ицшәмапхәйс Т.Е. Отырба-Концъариа, ицхацә Елена,
Алла, Лиудмила, рымахә – М. Лашәриа

Сыпхацә: Рабиа, Астанда

А.С. Пушкин иньшэынтраѣ. Ақыта Михайловское. 1975 ш.

1982 ш., май 12 – Б. Шынкэба имшира аены:
Ш. Инал-ица, А. Аргэын, сара

1984 ш. Ацсны асовет литература амшкэа рымсапгараан.
И. Воронов, М. Лашэриа, Ш. Нишианизе, Евг. Евтушенко

Цлоу. Баграт ицацха аонудка. 1984 ш.

Андреи Вознесенски сидгыланы. 1984 ш.

Ш. Инал-ицеи Гь. Зизариеи рыбжьара. Лыхны. 1984 ш.

Аслани Баграти
*«Жәлар рыбзиабара ҕьалан иаазом,
 Иалнахыз далнахт, иаңсам дабазом!»*

Москва, Кремль. 1985 ш.
СССР арҕиаратә еидгылақәа рзеипш пленум ағы

1984 ш. Акэа, Апсны асовет литература амшкэа рымѡацгараан

1985 ш., Москва. Ашэкэыѡѡцэа рыѡн ду аѡы.
Апсуа поезиа амшкэа

Москва. 1985 ш. Ацсуа поезиа амшқәа раан

Варшава, 1985 ш. Асовет шэжыёоцаа рделегация салахэуп.

Адинтцаафы Платон Харчлааи сарей. 1986 ш.

Клопицы ақытан анышә иамадоу сашъеихаб Датикәа
ихагылоу, ихъзи-ижәлеи зхәо ахахә бака

Ленинград. 1987 шыкәса. Сашъа Ровики, сахәшъацха Аидеи,
стаацәеи Ленинград азааигәара, Клопицы ақытан,
1944 ш. азы итахаз сашъеихаб-ацыроы Датикәа инышәынтра
хәтааны ханыхынхәуаз

Сахэшыцэа Шьудиа, Кэыкэла, сҭаца Лариса
Датикэа Лашэриа инышэынтраф. Клопицы, 1988 ш.

1987 ш., май 12. Д.И.Гәлиа ихъз зху Апсуатцааратә институт аёы
Б.У. Шьынқәба диижътеи 70 ш. ацра аназгәартөз аамтазы

В. Чыркбеи сарей. 2001 ш.

Цъ. Хьиуит – сусуртатә удаағы

У. Абызба, А. Анкэаб, М. Лашэриа. Абиблиа аитагара иазкыз
азцаарақэа рылацэажэараан. 2005 ш.

Агазет «Едэацэаа» атыжыюцэа. 2006 ш.

Н.В. Маан, Кәтол, хаҗны аштаҗ. 2006 ш., май

Ацарауаа Вл. Касланзиа, Ал. Касланзиа.

С. В. Михалков сидгыланы. Ахэаанырцэ инхо аурыс
шэкэыѿѿцэа Москватэи реизара ду аан. 2007 ш.

Акэа. 2007 ш. Б.У. Шыынкэба диижытэй 90 шыкэса атра. Ацсны ахада С.У. Багацшъ аиубилей иалахэыз анидикылоз аены. Еилагылоуп (армарахытэ аргырахь): Г. Онониан, М. Лашэриа, Х. Кэтарба, Н. Кэыцниа, З. Налоев, Ст. Куниаев, И. Сабило, В. Винников, С. У. Багацшъ, Н. Ашэба, Е. Басариа-цха, В. Широков, Б. Тарасов, А. Анкэаб, Л. Бородин, А. Парпара.

Д. И. Гэлиа ибака аартра аан. Н. Кэытцнией сарей

Д.И. Гәлиа ихъз зху Апсуаѣцааратә
институт аѣы – 70 ш. схыѣра аан

Տաճա Լարիսա Տալաճաճա-ճճաի սարբի

Апсны жэл арпоет Б.У. Шынкэба ибака аартра аан

2008 ш. август 26. Урыстэыла Ацсны аназханацэзтэи
агэыргъарамш. Сыцха Рабиа Аиааира аштэе.

Апсынра икоу Урыстэылатэи ацхаражэхэао
С. В. Григориев санидикылоз аамтазы

Афранцуз шэхэхэаоы Мирей Матией сарей

Ноиabr 4, 2010 ш., Москва, Кремль, Гъаргъ изал.
Урыстэыла Ахада Д. А. Медведев М. Т. Лашэриа ахэынткарратэ
хамта – А. С. Пушкин ихыз зху амедал аниатэеишьо аамтазы

«...Знаете, когда читают «Евгения Онегина» на абхазском языке с таким выражением, самое приятное, что ведь понятно, что читают, – перевода не надо. Это означает, что мы действительно едины в наших помыслах».

Д. А. Медведев

Соыза аурыс
поет Г. Заицев

Гәдоутатәи акультура ахан ағы.
Апсны жәлар рпоет Р. Смыр и-60 шықәсхыцра
аназгәартоз аены

С. Багацшъ, У. Аѡызба, М. Лашѣриа

Р. Ҳаѡымба, М. Лашѣриа. 2011 ш.

Алхас Аргэыни сарей

Г. Аламиа, М. Лашэриа

Акэатэи аботаникатэ бахчае. А.С. Пушкин имшира
азгэатараан. Ииун 7, 2012 ш.

Ш. Арстаа, М. Лашәриа. Р. Гәынба ихьз зху Апснытәи
ахәынтқарратә филармония аҭацхьа

Апсны атцаарадырракәа ракадемия апрезидент Ш.К. Арстаа
Абиблиа аиҭагара Москватәи аинститут ахатарнак
Н.Г. Манзиенко данидикылоз аамтазы. 2012 ш.

Ацарауа Вадим Кожинѡ ихъзынѡылаз атцаарадырратѡ
конференция алахѡылаѡцѡа Б. Шынкѡба ибакаѡы. 2012 ш.

Ацарауа-афилолог Пиотр Палиевский сарей

М. Лашәрия, С. Куниаев.
Ажурнал «Наш современник» арעדакциаф. 2007 ш.

В. Ганичев, М. Лашәрия

Урыстэыла йкоу Адсны ацхаражэхэа И. Ахбей сарей.
Ашэкэыооцэа рыон ду аёы Ст. Куниаев дийжътеи 80 ш. апра
азгэатараан. Москва, 2012 ш., декабр

Рабиен Дырмити –
сыпхаи сымахәи

АХҚӘА

М. Лашәрия. Апстазаареи апоезиеи...	7
Асар ырмаа	43
1955	
«Са среиуоп апсуаа реараца...»	45
Апсаз	45
Апырбел	46
1957	
Сучилишьче уахь	47
«Сухоумырштын ура!»	48
Агәы	49
«Уара уфышья, убызшәа...»	50
Хәнеицу	51
Диоскуриа	51
«Бызбахә саҳаижьтеи ицуазеи?...»	52
«Соыза дсазцааит зны сара...»	53
1958	
Адгбыл	53
«Ацаа зыхшәылаз азмах...»	54
Амоан	55
«Са сзыхәан зегь реиха инасыпуп...»	56
Аеан маказ абаллада	57
1959	
Апоет	58
Ацла запә...	59
1960	
Алуқәа	60
Соура зкәәсу	61
Арифмакәа рашәа	61
Атахмадеи аси	62
Схәапшит сышьтахь...	63
Сан бахь	64
Соыза	65
Иаци иахьей	66
Аракәада	67
Адгбыл ацаә	68
Ткәарчалтәи азын	69
Аихәшьцәа	70
1961	
Игарпыз ажәа	71
«Агар ибеит иаха пхызла...»	71

«Амшын амацэыс хыччалоит...»	72
Ах, шыри!	73
Анасың азы ашэа	74
«Иац аткыс иахэа скэышу цысшыоит...»	74
Атамбур аёы	75
О-билетк	76
Данстудентыз	77
Аацын	78

1962

Илдыруан сыгэтыха	79
«Уаха бымшира иапылоит...»	80
«Шэрыцашыцла есымша ахэычкэа...»	81
«Иаха пхызла избеит сыцсызшэа...»	82
«Поетк исейхэон...»	82
Арахэыци акэыркэашэи	83
«Быпс еицш бзиа иббоз арпыс...»	84
Аеыючкэын иашэа	84

1963

Ашьхардац	85
Аз иаго уахь	86
Са истахуп	87
«Цшак насныздо иара уи ак ауп...»	88
Аоадатэи сцэахэакэа	88
Ацыхэтэантэи агэызра	90
«Сара саамта...»	91
Аёаха дагэа	92
Амц анысхэоз... ..	94
Ахы рахэыцкэа	95

1963-1964

Ж а н н а (ацикл)

I. «Амшын хыкэаё хара хаибадырит...»	95
II. «Ихабжэоуп хара акалакь дукэа...»	96
III. «Ба баныччо...»	97
IV. «Ртак сыбтоума, Жанна, са сызцааракэа?...»	98
V. «Акэа ауп, Акэа...»	98
VI. «Исалхэеит Жанна ишаназ ахтыс...»	100
VII. «Бара исбырпеит смыцэазакэа апх аршашыа...»	101
VIII. «Избеит сара ашана...»	102
IX. «Амза, о, амза...»	103
X. «Са сшэахэозар...»	104

Агэыгракэа	105
Стара	106
Ерцахэ икэиаазом ашыац	107

«Иажэит сара сан лнапкэа...»	109
«Ани апеи реипш еипырцуан...»	110
Апкакэа	111
Хаоны	112
Ахахэ апсра	115
Абгаб атахара	115
«Аапынтас гэыроада ишэтыма...»	116
«Акэа леиуан...»	117
«Иацлабуада амшын!..»	118
Асахьатыхы	118
«Ха хаипрыцит, шыта хаипылом...»	119
Алаф ашэа	120
«Саныхэычыз са сызсон...»	120
«Игэыргьатэа, ашьхымза итыпраа...»	121
Аиашьа иажэа	122
Амшцэгьа аеапхьа	123
Уахынлатэи амца	123
«Аеа-маеа еинтэылеит...»	124

1965

Арпыс, арпыс!.....	124
Бэиа избоит Москва уахынла... ..	126
«Мацэысран ажэоан ауха изэыз...»	127
Мариа Магдалина	128
Елита	129
Иуацэа... ..	131
Ибгаз ахра	132
Астудент билет № 600019.....	133

1966

«Кэыдры, издыруеит указшьа...»	136
Абырфын оны	137
Акахуа еикэатэа	137
Аоыстаа игэыргьара	139
Ашэы зшэыз	140
«Исахауеит, о, быбжы гэыкзаны...»	141
«Ихьшэашэоуп, ихьшэашэоуп сыоны...»	142
«Цшак са сышка гэгэала иасит...»	143
«Амац буан убри ауха ачарае...».....	143
«Мшыбэиа, ажэеинраалакэа!..».....	145
Акэра агэалакэа	146
Ашьыцра	147
Амшын цэажэон	148
Амонолог	150
«Сыоныцка алым цэахуп...»	151
Акэатэи апшахэа	152
Пискариовтэи анышэынтра	153
Апстазаара исанахэеит... ..	155

Амацэаз	156
Ашыа	157

1967	
Азы ахра	158
Амшын хахэкэа	159
Акажуажэыртае	160
«Уажэшытарнахыс...»	162
«Оапхыа сычкэынхеит сара...»	163
«Амшын итнагаз абырлаш...»	163
«Шэ-гэыргыак са сзыхэа ицэахызма...»	164
Бара быда	166
Хызык ауп... ..	167
Асапа	168
Ахычпапыр	169
Дышэмырфыхан	170

А у а ю и ц с р а (ацикл)

I. «Ахэхэабжы алсоит уаха акыта...»	171
II. «Иеы апыхэа ҕахэазам...»	172
III. «Алахь еикэуп иахыа акыта...»	173
IV. «Ацъабацэа ирылагылоуп...»	173
V. «Пшыоык ахацэа анышэ цыркоит...»	174
VI. «— Адгбыл сызхылцыз...»	175

Ацэцэабжы	176
Ацсуа екэа	177
Ахэчы хэмарра	179
Ацслыш	180
«Хайкэшэсит, хаибадырит...»	180

1968	
Апсны	181
Сашэакэа	183
Уи сара сакэын	184
Ионыка дхынхэит апа-кыала	185
Ицэахуп са сгэы афы... ..	187
«Уи дыцшын, дыцшын лхала...»	188
Апстхэакэа рыхэмарра	189
Апхыз	191
«Икан зны хэынтқаррак...»	192
«Лыхэда иахан ацъарсахыа...»	193
Апцыси апсызи	194
«Лыбла апыць аукеа...»	195
«Жэеинраалак моахымцит...»	196
Аоыстаацэа иркыз адауы	197
«Акызацэык истаху...»	199

«Ахэышэтэыртае	201
Ан лашэ202	
«Иаха пхызла бызбеит сара еита...»	203
«Хабацэа ргэы цьбара угэында...»	205

1969

Азын	206
Стампылтэи ацьармыкыае	207
Ахаскын аныкэара	209
«Уажэы-уашьтан бааира сазыцшын...»	211
Аеы былгьон	212
Асасааирта «Асториае...»	213
Азэггы битэым!	215
«Уаха бдэылцуеит ба быоны...»	218
Аргентина	219
«Амоан бысцылт уажэ аакыыскыа...»	221
«Сапхьацэкыа бгылан, бдырны бцарашэа...»	222
Схала, са схала...	223
Ал. Блок инышэынтрае	225
«Ажэоан ашэакь еицш еицоуп...»	227
«Сара сымра, упха, сыреыха...»	228
Са сырхылцит	229
Ацсуарахь	230
Дкэашон ациган	231
«Исхамыштуа исгэалашэоит...»	233
Апатреткэа234	
«Иалоуп, еимнадоит акыта...»	235
Имоамсыз убрака схэычра...»	236
Ар рашэа	237

1970

Алашэ еиникьон...	238
Бзиала, супырцуеит са сжурнал!..	240
Рафаель Альберти уахь	242
Иаеуп ажытаара Алсынра	244
Дыркапануан...	245
Жана ицхьарца	247
Аихамоае	249
Аоызцэа шэахь	251
«Цкык са исгэалашэоит...»	252
Бымцэыуан, Магдалина!..	253
Апацхае	255
«Ус, бындэылкьеит суада...»	256
«Сааит бара бышка...»	258
«Ацх лашэ иалсны...»	259
Ахьча	260
Елыр	261
Бунин. А-9-тэи атом	262
Азаза агэхьаагара	264

1971	
Москва ақса анауа, тагалан...	265
Аимхэыц быстоит...	266
Апсны ашъанца аныкоу	268
Уа, ихэала, ихэала макъана...	269
Убас дыччит...	271
Ароашкэа рышыжь	272
Иудыруз ханеицым ушыцу!	274
Аухантэарак	275
Адэыцшэа	277
«Уи ауа истахын...»	278
Дыржуан апоет...	279
«Амшын цэкэырпоит, ихагахазшэа...»	281
Еазнык, даеазнык ба ббара!	282
Са скыта-моа иану ахэыцкэа	282
Москва	284
Мышкызны саныкамгы	285
Батакэа	286

1972	
О-шьафак асафынза	288
Ачакэа	290
Апсуа быргца	291
Цхэызбак сышка амфа дыкэуп...	293
«Схала сцит, скэынд-кэындуа...»	295
«Агэыла ичараф акэын...»	296
Цхыбжэонтэи ақса	297
Апра	298
«Имацэысуеит ажэоанаф хара...»	299
«Амшын хыкэ, хэылбыгхала...»	300
Галактион уахь	301
Моа хыкэаф...	302
Апх цэца	303
Уахынлатэи ахэыцрақса	304
Тагалантэи ахэылцаз	305
Апснымра	306
Прометей	307
Азын мшы	308
Ажэоатэи амза наскыагом!	310

1973	
Ажэеинраала	312

1974	
Са сзыхэан ба бымбара хэан...	313
«Аетэ кыдшэеит, ишеишеиуаз...»	315
Цхызла	315
«Адэыцба дэықалоит, ба снэскыабгом...»	317

«Ашкол ахь ханцоз, хаилагыла...»	318
«Иразкуп са сзыхэа бкэыпшра...»	319
«Сышэткэа – бышэткэа роуп...»	320
«Успылт ажэытэ-аэатэ уёыкэны...»	322
«Иоуит бтыхымта, бышэкэы...»	323
Ашьха кыта Наа	323
1975	
Аенынтэарак	325
Ажэлакыао	326
«Амахэ дукэа еилацыхза...»	328
«Уара иудыруеит са сзызхэыцуа...»	328
«Амцакыакыао ицаца кэашоит...»	329
Ашэкэытиртаэ	330
1976	
Ажымжэа	332
Ецэацаа	333
1977	
Ирапала-ирабала...	334
1978	
Арѡаш	335
1979	
«Абыргцэа ртэылаэ...»	336
«Ажэеинраала – хтысуп...»	336
1980	
Аказа	337
Амѡахэаста хэыч сангылан...	339
1981	
Ацэхар анахыцуа	340
Аменшевикцэа – дада...	342
1982	
Ацэашыы	344
«Ашэкэы кыашь сзызоыз!...»	346
Саныхынхэуа акэым – санцо...	346
«Чынуаѡык дцэырцит...»	347
Темыр ацыркы	349
1983	
Цэалашэарак сеимнадеит	350

1984	
«Зани заби ыкоу...».....	351
«Ушьтахькаузыгьежьюам...».....	353
Абрака.....	353
Аҕакэаста.....	354
Акэардэ еицарса.....	355
1985	
Ауархалсөы.....	357
Агэашьакэа.....	358
Лзаатэи аказа.....	360
«Итынхазеи хэа ицааит...».....	361
Ажэытэ лакэ.....	362
Кэыдры абахэ.....	363
«Ианар шарпазыказ хайцылеит...».....	365
Цсыуак дыкан.....	366
Еизаракаҕ дгэастон... ..	367
Абар, еикэеи-цэхапшы... ..	368
Шыри, срыкэыхшанда, шыри!	370
1986	
Баграт иахь	371
Нахьхы, алашыцараҕ... ..	373
«Амра цоит алыра иахагьежьюа...»	373
Ашэаны, ирхэмарны	374
1987	
Асыпса цха	375
Хьзы зпафым ашэкэы	376
Аныха	378
Ахахэкэа ҕыртуам	378
«Мрак ыкоуп, мраканац итамшэо...»	379
«Уиит уара агэытракэа анцэырцуаз...»	380
Жэлар рхэамтахьтэ	380
Убарт зегь урнаха хара!.. ..	381
«Ахэырма амахэ икэтэан...»	382
Ухала уакэушь ус игэнахау?	382
«Кэара хэычык апсабара...»	383
1988	
«Дырмит ихэон: хахылцит Ефиопиа...»	384
«Сҕара шыкэскэа мҕасит...»	385
Апсы анышэ дахьамоу... ..	385
Бангы илабымхэан!.. ..	386
Икыдуп амза лашарбага... ..	387
«Ғитуам...»	388

1989

Шэырцеицэан Кэтолаа, Лыхнашта, Баслахэ!..	389
«– Шэара – шэара шэакэзам!..»	390
«Апсабара сутыхызар...»	390
«Сышгылаз иргеит еимыцэцэа!..»	391
Цыанатгы сахэом аханатэ.	392
«Аускэа аншэартахэ...»	393
«Зынзаск ишихэтамыз...»	394
Апсаатэ чмазао	394
Ацэашь ау	395
«Мза лашарак, мза лашарак...»	395

1990

Араш аныцит...	397
Едрат уахь...	399
Апстазаарахь...	400
Абамба сы...	401
Ачарахьынтэи – апсрахьы...	403
Аапынроуп хазталаз...	403
«Акэа леиуеит аеа...»	404
«Зегь аамтак аамтак рымоуп...»	405
Дыкан, дыкоуп...	405
«Шьхатэылан...»	406
«Ларгьа шыап цэыркъоит икэашза...»	406
Сшыакауаоуп	407
Хьакапсан	408
«Сзымцеит, дсымбазшэа, снэлывсны...»	409
Сымоа шэныхэа	410
Азар	411
Итабуп, сынхаора!	412
Бпа бицэымшэан...	413
Абга иакэтэоу	414
«Хабатэа са саньрхааныз...»	415
«Хара амацэыс цырцырит...»	416
«Апцыс моас ахьыцэо акынза...»	416
«Абан, избоит, нахьхьи иаеуп...»	418
Дара аныкоу – икоуп сыцэа...	419
Ацэкэырц-шлара иалцуа...	420
Ашэкэ азы...	421
Ахахэ-цаха	423
Азыхь афы	423
«Сылапш лыкэшэеит уи дкыыз-кызуа...»	424
Анапшыра	426
«Ашыжь – амш иахчатуп...»	426
Адгьылшэао	428
Атахмада-кабада	429
Ацэашьырцэао	429
Апсыз-лымха	430

Иуа инышэынтрае	431
Ахсамѡа	432
Ан. Передреев ихъзынѡыланы	434

1991

Аспонсор	435
Дырмит Аѡыра Цшыа еитеигон	437
Адгъылцысраан	440
Адгъыл – апсаатѡ хэы	441
Шъхатѡыла сзатцааз... ..	442
Ацъармыкъаѡтѡи аицѡажѡара	443
Ацѡахѡа хъынцѡарапшыкъѡа	444
Арыц	445
Алахатиѡѡѡа ркъта	445
Аѡыщынхаѡ	447
«Сахъасуа уас!»	448
Ашыц махѡ	450
Агѡалашѡара	450
Гѡыбганс ирутои, дад!	451
Инкыт	452
Сызгѡык... ..	453
Абрыскыыл иаацха	455
Азхкыраѡ игылоу	456
«Шъыри, шыри, ацѡа сшалоу...»	456
Ацеи уахъ	457
Археолог	458
Сашъа уахъ	459
Рлахынтѡамѡа хгѡеисра иалдан... ..	461
Сара ирхѡыз шѡарахуп... ..	461
Абжынтѡ анышѡтуа... ..	462
Абни арпу аипш... ..	463
«Ацѡкѡырцкъѡа хрыцоуп...»	464
Ацъра	465
Амзырха-штѡа	466
Аишыцѡа рнышэынтра шкѡакѡа	468
Иказам уаха ѡа моак!.. ..	469
Сцѡеиж неишыѡа ахъамам шѡахѡаны... ..	469
Ашхѡа	471
Уахазны	472
Ипа ибаѡ ала... ..	473
Хѡыцра цѡаарақѡак... ..	475
Аб дбагъаза дызхагылам... ..	476
«Мрагылара дамоуп...»	478
«Хаштаѡ ськоуп. Еита ара...»	479
«Ицѡырцуеит тагалан мышкъѡак...»	480
Ацѡгъоура, ашыыцра, апсѡѡаха... ..	481

1992	
Атипографияе	482
Цсыуа пхэызбак акомпьютер... ..	482
Шамил, исхаштуам улагырзкэа!.. ..	484
Нальчиктэи амитинг	485
Ахэычкэа рыцсыбао, рыцэаабж дацоуп!.. ..	487
Ахы мацэазкэа	488
1993	
Сахышыьтаз	488
Кэыдры	489
Са сышка бааскьоит еихагы.. ..	491
Аибашьярантэи агарашэа	492
Ацсракэым исхэау... ..	493
Иахцэызуа хзымдыруа хакам... ..	493
Ицагоуп узыкэгэыгуа акэылзы... ..	494
Аиааира	495
Абицазацэ	496
Ажэохэтэи ахэышэтэыртае	497
1994	
Амшынца	498
«Тамшыаа рымфаду уаныжьлоуп...»	498
Асас дыртаит Лечкэацаа... ..	500
Цсоу	502
Аонкэа	503
Спаспорт	504
92-тэи апхын	505
Уца соуп, Кабарда!	506
Атла псирири псикэа... ..	508
О, уара ахэаша, уан!.. ..	509
Дхынхэит аибашьфы ионыка... ..	510
Ипшьоу, апсха-дгьыл, Апсынтэыла!	511
Исызхоит сара ашэарах рышьта... ..	512
Дырмит ибакафы	513
Ткэарчал	513
«Апцын мфасфы аныстаа...»	514
1995	
Апсуа жэеинраала	515
Рушьбеи уахь	516
Зегь рымра, рыцкы!.. ..	517
«– Хпыза, о, хпыза...»	518
Сухэоит, агэыцьбара, Ельцин!.. ..	519
1996	
Апшзара	520
Уфатэи апаракэа	521

«Абга абга иазцааит...»	522
Амшэ ацыхэа зкьаеу	522
«Барей сарей хагагакэа еилан...»	523
Ажэцарақэа ахылом акьапта... ..	523
Ахтнықалақьае, Акэа... ..	524
Амшаптэи амџа	526
Ибаргэузеи!.. ..	528
Акэа аныхэашэа	529
1997	
Агба – агба агон	530
Абахэқэа	531
Саб	532
Имџасит ашықэсқэа жэпақы... ..	533
«Сан рыцха дхалан ашышыыхэа...»	534
Ажэеипшь	534
«Схынхэит шэа шэышка, сцэахэақэа...»	535
«Еынла ахэыцха цкьа хахьзом...»	536
Ацгэ ахыбра иқэла ицон... ..	537
«Ус сышнеиуаз снадгылоит...»	538
1998	
Сыхтырпа	538
Ацсуа згабцэа	539
Абгаб ауасиат	541
1999	
Зкьышықэса умаз, Ацсны!	542
2000	
Аззеи лгарашэа	543
О, Шьали, Шьали, Шьаликэа!.. ..	545
Бжеикэа-бжашла	548
Аеы амџа адыруеит... ..	550
«Ацхақынтэи исыршэит...»	551
Ёумтын	552
2001	
Ашышкамс	553
Са сызтэу уаахьацши!.. ..	554
Азцаарақэа	555
Ахэычра-шла	556
«Аепэ ракэзар уи ауха...»	558
Аибашьра	559
2002	
Ашьауардын, сықэыртэа укэакэа... ..	560

2003	
Сөызцәа дукәа, аихаби аипби...	561
Елкан иацәажәара	563
Азиас ахыкәан...	563
Ашәага-загакәа	564
Ирыцхашәшьа ажәеинраалакәа зыфәа!..	565
Ицәажәоит агә ахсаала...	566
Ахахә шкәакәа	568
2004	
Уеиха, ауафсы!	569
Апоетцәа	570
Абака	572
Адуinei ауафытәыфәа	574
Апоет ипсыжра	576
Мәеидарак сацоуп...	578
Нанхәа	579
Бзана ахыкәан	580
Зны сазцааит са сгәы...	581
«Сара абрака сжуп, ссабиуп...»	582
«Сыцәа кьалоуп: еытха-еытха...»	583
Шьыбжышьтахьтәи ахахәкәа	584
Сыбла тшаша, уара, сара сыцә!	585
Уажә арака асыпса пагахоит...	587
Фыцәа-фыцәала...	587
Кәыдры арра	589
Ус акәушь, Ацсны?	591
2005	
Лашәкыт	592
Мысра сымнеиц	594
Апоет имал	596
«Амреи амзеи реипш шәеидажәло!..»	597
Ацшатлакә	598
2006	
Ашьана	601
Арарат – Ерцахә	602
Сыхшыбаф афунцка шьтыбжык...	604
2007	
Апоетцәа ыкан адунеиәф...	605
Акәа саныкам	607
«Уаргы днаскьаугоит»	608
2008	
70 зхыцуа	608
Аб Басариан	612

Вадим Кожин уахь	613
«Оыцъа хакоуп Апсынра!..»	615
Аецъ рымѡа, аецъ рыцха... ..	616
Амши атхи ракэын слашарбага!.. ..	619
Ацъ мацэазкэа	621

2009

Ажэеи ашэыгеи	622
Сарма лымха	625
Ацэтэыѡа	626
Тарас уахь	628
Арбагыкэа еиларыпсоит... ..	630
Ахцэы	631
Актэи амазаныкэгаѡ, сара сацхьаѡ	632
Атилла уахь	634
Спатхь са итастэаз ала итэны... ..	635
«Абзиара ззызухьоу...»	636
«Звезда полей»	637
Ельвира бахь	638
Уи дыкоуп иахьыкоу иара ипсы... ..	640

Шыкэс 40 рышьтахь

Абзиабарашэкэы

«Амуза анцэахь цхэызба...»	642
Диоскуриатэи апцкэа	642
Сыцхызае, сымѡае, сцэахэаеы... ..	644
Умыщакын, аха убылла!.. ..	645
Бара, са сгени, с-Натали!.. ..	648
Ашьха кыта, Бзыпцта акыта... ..	649
Аирыз цеыха	650
Уи уа дхазуп... ..	652
Амра амра иазыпцшусэа... ..	653
Еихагьы ицахэ-цахэуеит апыргкэа	655
Абар, асаркьа цеыха... ..	656
Бара боуп сыотэы зыреыхо	657
Уажэ убрака санымѡасуа... ..	659
Цацха иеипшым ацыпцха	660
Сыхьз аанзыжыша?... ..	661
«Ашыкэскэа иахьнырцоит...»	662
«Уабацой сгэы?...»	663
Сымѡа абахоу, сгэыгра абахоу?	664
Апхызкэа	666
Асаура иаѡуп бахьиз ахаблае... ..	668
Ацаамѡа	670
Ацшышьа	672
«Итыблаауеит амраташэара...»	673
Ацсызлымха	674
Ацха баллада	675

Абаашаѳтѳи аныхѳара	679
Атзаѳы акѳым... ..	679
«Дыкам арака хаздыруа...»	681
«Избеит иаха цхызла...»	681
«Ихаѳѳиту, сызухѳауа...»	682
«Азы ѳызтѳауа...»	683
«Мышкызны, са саныкам...»	684
Мери	684
Шыкѳс ѳынѳажѳа	686
Ус, саргѳарахѳ бцѳырцит!.. ..	687
Аѳынаха	689
Дон Кихот	691
«Бара азѳ заѳѳык...»	692
Азѳ дымѳаѳуеит... ..	693
Унаур збарѳоуп... ..	695
Валтасар	697
О-зиаск	699
Аиташара	701
Амшынѳа	703
Асулѳан уахѳ	704
Амѳаѳтѳи ахѳыѳраѳѳа	707
«Иѳабуп!...»	708
Аиубилеитѳ цѳахѳаѳѳа	710
Аныхѳара	713
Геѳсимаѳтѳи абахѳа	715
Апѳет уабаѳаз хѳа уизымѳаан	716
Аѳипѳатѳ ѳымѳа ѳѳаѳѳѳа	
Абар амра гылѳн... (абаллада)	718
Икар (апѳѳѳа)	720
Амра агѳаара (апѳѳѳа)	725
Ан-зызлан (алѳѳѳа)	729
Хѳажѳ иамхны (алаѳѳ)...	733
Аѳѳѳаѳѳа	736

МУШЬНИ ТАИИА-ИЦА ЛАШӘРИА

**Ишымтақәеи иеиҭагамтақәеи реизга
Хә-томкны**

Актәи атом

МУШНИ ТАЕВИЧ ЛАСУРИА

**Избранные произведения и переводы
В пяти томах**

Том первый

На абхазском языке

Аредакторцәа
Рауль Лашәриа, Енвер Ажьиба

Компиутерла илкьыпцхьит
Ламара Чамагәуа-цха

Акомпииутертә виорстка
Стелла Саз-цха